CIOCANUL VRĂJITOARELOR

(Malleus Maleficarum)

Traducere din limba engleză: Octavian Cocoş

2017

PARTEA ÎNTÂI SE OCUPĂ DE CELE TREI ELEMENTE ABSOLUT NECESARE PENTRU VRĂJITORIE, ŞI ANUME DIAVOLUL, VRĂJITOAREA ŞI ÎNCUVIINŢAREA LUI DUMNEZEU

Partea I
Întrebarea I

Convingerea că există vrăjitoare reprezintă un aspect atât de esenţial al credinţei Catolice încât încăpăţânarea de a susţine o opinie contrară poate fi considerată erezie. Unii spun că în Catolicism nu există o convingere fermă că există vrăjitoare: a se vedea [în acest sens] capitolul 26, întrebarea 5, din opera Episcopului. Oricine crede că o creatură poate fi schimbată în bine sau în rău, ori că poate fi transformată în altceva, de către cineva, în afară de Creator, este mai păcătos decât un păgân sau un eretic. Iar relatarea unor lucruri care susţin asemenea afirmaţii reprezintă o erezie şi nicidecum o abordare catolică. Mai mult decât atât, nicio vrăjitorie nu ne poate afecta permanent. Şi iată dovada: căci dacă ar fi aşa, ar însemna că ea este opera demonilor. Dar a susţine că diavolul are puterea de a preschimba trupurile omeneşti sau de a le vătăma permanent înseamnă a veni în contradicţie cu învăţăturile Bisericii. Pentru că asemenea afirmaţii ar putea distruge întreaga lume, căci ar arunca-o într-o stare de haos. În plus, orice modificare trupească – de exemplu însănătoşirea sau îmbolnăvirea – poate fi pusă pe seama unor influenţe naturale, aşa cum a arătat Aristotel în partea a şaptea a lucrării sale Fizica. Iar cea mai însemnată dintre acestea este influenţa stelelor. Însă diavolii nu pot interveni în lucrarea stelelor. Aceasta este părerea lui Dionisie din epistola trimisă Sfântului Policarp. Căci aşa ceva îi este cu putinţă doar lui Dumnezeu. Prin urmare, este limpede că demonii nu pot produce schimbări permanente în corpul omenesc; adică o metamorfoză propriu-zisă. Aşa că orice schimbare de felul acesta trebuie pusă pe seama unei cauze întunecate sau oculte. Iar puterea lui Dumnezeu este mai mare decât puterea diavolului, căci lucrările lui Dumnezeu sunt mai bune decât cele ale demonilor. Însă în această lume răul este puternic, aşa că lucrarea diavolului se opune întotdeauna lucrării lui Dumnezeu. Prin urmare, aşa cum este greşit să susţinem că şiretenia diavolului copleşeşte lucrarea lui Dumnezeu, tot aşa este nelegitim să credem că lucrările nobile ale creaţiei, adică omul şi animalul, pot fi vătămate şi distruse prin puterea diavolului. Mai mult decât atât, ceea ce se află sub influenţa unui element material nu poate avea putere asupra lucrurilor materiale. Însă diavolii sunt influenţaţi de anumite energii ale stelelor, întrucât vrăjitorii urmăresc mişcarea anumitor stele cu scopul de a evoca [puterea] diavolilor. Cu alte cuvinte, ei nu au puterea de a produce schimbări în natura unui obiect corporal, de unde rezultă că vrăjitoarele au şi mai puţină putere decât demonii. Căci diavolii nu au niciun fel de putere, ci doar o anumită măiestrie subtilă. Dar o astfel de abilitate nu poate da naştere unei forme reale şi permanente (Iar un oarecare autor ne spune că cei care scriu despre Alchimie ştiu că nu se poate spera într-o transmutaţie reală). Prin urmare, diavolii, oricât ar face uz de măiestria lor, nu pot nici să însănătoşească pe termen lung, nici să îmbolnăvească permanent. Ci aceste două stări îşi datorează existenţa altor cauze, care pot să rămână necunoscute şi care nu au nimic în comun cu diavolii sau vrăjitoarele. De fapt, potrivit Decretelor [papale], lucrurile stau exact pe dos. „Dacă prin lucrările de magie sau vrăjitorie permise de voinţa ascunsă, dar justă, a lui Dumnezeu, şi ajutate de puterea diavolului etc.”. Aici se face referire la orice vrăjitorie care poate împiedica încheierea unei căsătorii, însă pentru ca aceasta să aibă efect este nevoie de trei elemente: vrăjitoria, diavolul şi încuviinţarea lui Dumnezeu. În plus, elementul mai puternic îl poate influenţa pe cel mai slab. Însă puterea diavolului este mai mare decât orice

putere omenească. Nu există pe pământ o putere care să se compare cu cea a lui, căci el a fost creat în aşa fel încât nu se teme de nimeni.

Răspuns. Aici există trei erori eretice de care trebuie să ne ocupăm, iar atunci când le vom lămuri, adevărul va ieşi la lumină. Căci unii scriitori, pretinzând că îşi întemeiază opinia pe cuvintele Sfântului Toma referitoare la obstacolele care stau în calea descâtecelor magice, au încercat să suţină faptul că magia nu există decât în imaginaţia acelor oameni care atribuie efectele naturale, ale căror cauze nu sunt cunoscute, vrăjitoriei şi magiei. Mai sunt şi alţii, care recunosc că vrăjitoarele există cu adevărat, însă aceştia afirmă că influenţa magiei şi efectele farmcelor sunt pur şi simplu imaginare şi ireale. O a treia categorie de scriitori susţine că efectele atribuite descântecelor magice sunt absolut iluzorii şi imaginare, cu toate că unele vrăjitoare primesc o mână de ajutor din partea diavolului. Ei bine, afirmaţiile eronate ale acestor persoane pot fi respinse şi combătute în felul acesta. În primul rând, mulţi scriitori ortodocşi arată faptul că acestea sunt de-a dreptul eretice, mai ales Sfântul Toma, care spune că o astfel de opinie contrazice autoritatea sfinţilor şi se întemeiază pe o lipsă totală de fidelitate. Pentru că autoritatea Sfintelor Scripturi spune că diavolii au putere asupra trupurilor şi minţilor oamenilor doar atunci când Dumnezeu le permite să îşi exercite această putere, după cum rezultă limpede din unele pasaje ale Sfintelor Scripturi. Prin urmare, cei care spun că nu există vrăjitorie şi că aceasta este pur şi simplu un lucru iluzoriu greşesc, căci ei consideră că diavolii nu există decât în imaginaţia oamenilor de rând şi ignoranţi, care pun în mod eronat accidentele naturale de care au parte pe seama unui presupus diavol. Pentru că imaginaţia unor oameni este atât de vie, încât aceştia cred că văd în realitate chipuri şi vedenii care nu sunt altceva decât o reflectare a propriilor lor gânduri, pe care le iau drept apariţii ale unor duhuri rele sau ca pe nişte fantome ale vrăjitoarelor. Însă acest lucru contravine adevăratei credinţe, care ne învaţă că unii îngeri care au căzut din cer sunt acum draci, iar noi suntem nevoiţi să recunoaştem că prin natura lor ei pot să facă multe lucruri minunate de care noi nu suntem capabili. Iar cei care încearcă să îi determine şi pe alţii să facă asemenea minuni nelegiuite poartă numele de vrăjitori. Şi pentru că lipsa de credinţă a unei persoane care a fost botezată este numită erezie, astfel de oameni nu sunt altceva decât nişte eretici.

În privinţa celor care susţin celelalte două lucruri eronate, adică cei care nu neagă existenţa demonilor şi faptul că aceştia posedă o putere naturală, aceştia se deosebesc între ei din cauza faptului că au păreri diferite în legătură cu efectele posibile ale magiei şi cu lucrările posibile ale vrăjitoarelor; astfel, una din şcoli susţine că o vrăjitoare poate într-adevăr să dea naştere anumitor efecte, deşi aceste efecte nu sunt reale, ci fantastice, pe când cealaltă şcoală admite că persoana sau persoanele pot suferi anumite vătămări, însă dacă vrăjitoarea crede că acestea se datorează iscusinţei sale se înşală amarnic. Această eroare pare să se sprijine pe două pasaje din Canoane, pe baza cărora sunt condamnate acele femei care îşi imaginează că în timpul nopţii călăresc împreună cu Diana sau Irodiada[1]. Aceste lucruri sunt consemnate în Canon. Dar pentru că aceste lucruri sunt o iluzie şi se petrec doar în imaginaţie, cei care cred că şi efectele vrăjitoriei sunt doar iluzii şi închipuiri se amăgesc singuri. În al doilea rând, cel care crede sau care susţine că o creatură poate fi schimbată în bine sau în rău, ori că poate fi transformată în altceva, de către cineva în afară de Dumnezeu, Creatorul tuturor lucrurilor, ei bine, un astfel de om este lipsit de credinţă, fiind mai rău decât un păgân. Prin urmare, referindu-se la aceste cuvinte, „schimbată în rău”, aceştia spun că un astfel de efect, dacă este rodul unei vrăjitorii, nu poate fi real, ci doar imaginar. Dar întrucât aceste erori au un iz de erezie şi contrazic Canonul, ne vom apăra punctul de vedere mai întâi prin legea divină, iar apoi prin legile bisericeşti şi prin cele civile.

La început, va trebui să analizăm în detaliu prevederile Canonului (deşi înţelesul Canonului va fi elucidat mult mai bine în întrebarea care urmează). Căci Divinitatea porunceşte în multe locuri nu doar să ne ferim de vrăjitoare, ci chiar să le ucidem; şi nu ar

impune o pedeapsă atât de aspră dacă vrăjitoarele nu ar fi făcut pact cu diavolii, pentru a fi capabile să provoace vătămări şi pagube reale. Pentru că pedeapsa cu moartea nu se aplică decât în cazul unor fapte grave, însă altfel stau lucrurile în cazul sufletului, căci acesta poate să moară prin puterea iluziei sau poate fi ucis de tulburarea ispitei. Aceasta este părerea Sfântului Toma, atunci când îşi pune problema dacă este rău să te foloseşti de ajutorul diavolilor. Căci în Capitolul 18 al *Deuteronomului* se porunceşte ca toţi vrăjitorii şi magii să fie ucişi. Iar Capitolul 19 al Leviticului spune şi el: „Dacă vreun suflet va alerga la cei ce cheamă morţii şi la vrăjitori, ca să desfrâneze în urma lor, Eu voi întoarce faţa Mea împotriva sufletului aceluia şi-l voi pierde din poporul lui". Iar în Capitolul 20 se arată: „Bărbatul sau femeia, de vor chema morţi sau de vor vrăji, să moară neapărat: cu pietre să fie ucişi". Pentru că prin aceştia diavolul face lucrări extraordinare. Mai mult decât atât, să nu uităm că Ohozia s-a îmbolnăvit şi a murit tocmai din cauza acestui păcat (IV. *Împăraţi I*; Saul, I *Paralipomenon*, 10). În plus, mai avem părerile cu greutate ale Părinţilor [Bisericii] care au scris pe marginea Scripturilor şi care au analizat pe larg puterea demonilor şi artele magice. Pot fi consultate şi scrierile multor doctori pe marginea Cărţii 2 a Sentinţelor, din care vom înţelege că toţi aceştia sunt de acord că există vrăjitori şi magi, care prin puterea diavolului pot produce efecte reale şi extraordinare; iar aceste efecte nu sunt imaginare, însă Dumnezeu permite existenţa lor. Ca să nu mai vorbesc de celelate locuri atât de numeroase în care Sfântul Toma analizează în detaliu aceste practici. De exemplu, în lucrarea sa *Summa contra Gentiles*, Cartea 3, cap. 1 şi 2, partea I, întrebarea 114, argumentul 4. Sau în lucrarea *Second of the Second*, întrebările 92 şi 94. Şi tot aşa, îi mai putem consulta pe Comentatorii şi Exegeţii care au scris despre înţelepţii şi vrăjitorii Faraonului (Exodul 7). De asemenea, putem consulta ce spune Sfântul Augustin în *Cetatea lui Dumnezeu*, Cartea 18, cap. 17. A se vedea şi a doua sa carte, *Despre doctrina creştină*. Mulţi alţi doctori avansează aceeaşi opinie, şi ar fi o nebunie curată ca cineva să îi contrazică pe toţi aceştia şi să nu se facă vinovat de erezie. Pentru că orice om care greşeşte în interpretarea Scripturii Sacre este considerat pe bună dreptate eretic. Şi tot eretic este şi acela care gândeşte altfel despre aceste chestiuni care ţin de credinţa Sfintei Biserici Romane. Căci trebuie să existe Credinţă.

Legea ecleziastă ne arată că negarea existenţei vrăjitoarelor vine în contradicţie cu sensul manifest al Canonului. Căci părerile comentatorilor Canonului încep în felul acesta: Dacă cineva, prin arta magiei sau prin vrăjitorie.... De asemenea, există acei scriitori care vorbesc despre oameni impotenţi şi vrăjiţi, care din cauza acestei metehne provocate de vrăjitorie sunt incapabili să se împreuneze, ceea ce duce la desfacerea căsătoriei sau la imposibilitatea de a se însura. Pentru că unii spun, iar Sfântul Toma este de acord cu ei, că în cazul căsătoriei, dacă vrăjitoria îşi face efectul înainte de uniunea carnală, atunci prelungirea acestei incapacităţi va duce la anularea contractului de căsătorie; astfel, este limpede că o astfel de stare nu este nicidecum iluzorie sau imaginară. În legătură cu această chestiune, a se vedea ce a scris pe larg Binecuvântatul Henry de Segusio[2] în lucrarea sa *Summa*; şi tot aşa, ce au scris Godfrey de Fontaines[3] şi Sfântul Raymond de Peñafort[4], care au analizat această chestiune în detaliu, fără a se întreba dacă o astfel de stare trupească este imaginară sau ireală, ci considerând-o a fi un fapt real şi dovedit. În plus, ei au vrut să stabilească dacă aceasta trebuie considerată a fi temporară sau definitivă în cazul în care durează mai mult de trei ani, şi nu s-au îndoit de faptul că a fost provocată prin puterea unui descântec, chiar dacă uneori este vorba doar de o afecţiune temporară. Însă este dincolo de orice îndoială că o astfel de impotenţă poate fi provocată doar prin puterea diavolului, ca urmare a unui pact încheiat cu el, ori că diavolul însuşi o provoacă, fără ajutorul vreunei vrăjitoare, cu toate că aşa ceva se întâmplă mai rar în sânul Bisericii, acolo unde căsătoria este una dintre cele mai însemnate Taine. Însă acest lucru se întâmplă în cazul Păgânilor, deoarece duhurile rele se comportă ca şi cum ar avea putere legitimă asupra lor, după cum relatează Petru Paludanus[5] în cea de-a patra carte a sa, acolo unde povesteşte despre un tânăr care s-a căsătorit cu un idol; însă în

cadrul Bisericii, diavolul preferă să acţioneze prin intermediul vrăjitoarelor, ca să provoace asemenea efecte spre beneficiul lui, care nu este altul decât pierderea sufletelor. Şi în ce manieră poate face asta, şi cu ce mijloace, vom vedea puţin mai târziu, atunci când vom vorbi despre cele şapte modalităţi de a-i vătăma pe oameni prin astfel de practici. Iar dintre celelalte probleme ridicate de teologi şi canonişti una este extrem de importantă, pentru că aceştia se apleacă asupra modalităţii prin care o astfel de impotenţă poate fi vindecată şi dezbat dacă o astfel de vindecare poate fi realizată printr-o vrajă contrară; de asemenea, ei se întreabă ce este de făcut în cazul în care vrăjitoarea care a rostit descântecul moare, situaţie pe care Godfrey de Fontaine o abordează în lucrarea sa *Summa*. Însă aceste chestiuni vor fi lămurite pe larg în Partea a Treia a lucrării de faţă. Aşadar, acesta este motivul pentru care Canonicii au realizat cu multă migală un tabel al feluritelor pedepse, făcând o distincţie între practicarea privată şi publică a vrăjitoriei, şi practicarea divinaţiei, întrucât această superstiţie spurcată este de diferite tipuri şi grade, fapt pentru care acelora care o practică făţiş trebuie să li se refuze Împărtăşania. Însă dacă vinovatul o practică în ascuns, atunci acesta trebuie să facă penitenţă timp de patruzeci de zile. Dacă este cleric, acesta va fi suspendat şi închis într-o mânăstire. Dar dacă este mirean, va fi excomunicat. Prin urmare, toate aceste persoane infame trebuie pedepsite, împreună cu toţi aceia care recurg la serviciile lor, căci nicio scuză nu poate fi admisă. Aceeaşi pedeapsă este prevăzută şi de legea civilă. Căci Azo[6], în lucrarea sa *Summa*, care se bazează pe Cartea 9 a Codexului, rubrica referitoare la vrăjitori, care vine după *Lex Cornelia*[7], ce are în vedere asasinii şi ucigaşii, spune: „Să se ştie că toţi aceia pe care-i numim în mod obişnuit vrăjitori, precum şi cei iscusiţi în arta divinaţiei, vor fi condamnaţi la moarte”. Aceeaşi pedeapsă este susţinută încă o dată. Căci iată sentinţa exactă a acestor legi: „Niciun om nu are dreptul să practice divinaţia; căci răsplata celui care face asta va fi să moară de sabia călăului”. Şi mai sunt şi alţii, care prin descântecele lor magice se străduiesc să ia viaţa oamenilor nevinovaţi ori transformă pasiunile femeilor în dorinţe de tot felul, aşa că aceşti criminali trebuie aruncaţi în faţa fiarelor sălbatice. Iar legile permit oricui să depună mărturie împotriva lor. Aceasta este o poruncă explicită a Canonului care se ocupă de apărarea Credinţei. Şi aceeaşi procedură este admisă şi în cazul unei acuzaţii de erezie. Căci în cazul unei astfel de acuzaţii oricine poate să iasă în faţă şi să depună mărturie, aşa cum se procedează şi în ofensele de lezmajestate. Pentru că vrăjitoria reprezintă un act de înaltă trădare împotriva Maiestăţii Divine. Prin urmare, aceştia vor fi supuşi la torturi, ca să fie făcuţi să mărturisească. În cazul unei astfel de acuzaţii, orice persoană, indiferent de rangul pe care îl are, poate fi supusă la cazne, iar dacă va fi găsită vinovată, chiar dacă şi-a mărturisit vina, va fi schingiută şi va suferi toate torturile prescrise de lege, astfel încât să primească o pedeapsă pe măsura păcatelor sale.

Notă: În trecut, aceşti nelegiuiţi sufereau o pedeapsă dublă şi erau adesea aruncaţi în faţa animalelor sălbatice, ca să fie mâncaţi de către ele. În zilele noastre, însă, sunt arşi pe rug, probabil din cauza faptului că majoritatea sunt femei.

Legea civilă interzice şi ea orice tolerare sau asociere cu astfel de practici, căci ea nu permite celor care practică divinaţia nici măcar să treacă pragul cuiva; şi adesea a poruncit ca toate averile acestor oameni să fie arse, nelăsând pe nimeni să-i ocrotească sau să-i sfătuiască; şi de foarte multe ori aceştia au fost deportaţi în insule îndepărtate şi pustii, iar toate bunurile lor au fost vândute la licitaţie publică. Mai mult decât atât, aceia care au consultat vrăjitoare sau au apelat la ele au fost pedepsiţi cu exilul şi cu confiscarea tuturor averilor lor. Aceste pedepse, care au fost stabilite cu consimţământul tuturor popoarelor şi al tuturor conducătorilor, au condus în mare măsură la încetarea practicării unor astfel de arte interzise. Trebuie să observăm că legile îi apreciază în mare măsură pe cei care caută să anuleze descântecele vrăjitoarelor. Însă cei ce se străduiesc din toate puterile ca munca omului să nu fie distrusă de furtuni sau de grindină merită mai degrabă răsplătiţi decât pedepsiţi. Şi vom vedea pe larg în cele ce urmează cum pot fi prevenite asemenea dezastre cu respectarea legii.

În consecinţă, cum ar putea fi posibil ca negarea sau contrazicerea vreuneia din aceste propoziţii să nu reprezinte o erezie notabilă? Fiecare om să judece pentru sine, asta dacă nu are scuza că este ignorant. Vom explica, aşadar, pe scurt ce fel de ignoranţă este aceea care îi poate servi drept scuză. Din cele spuse până acum, noi tragem următoarea concluzie. Există o opinie catolică certă, referitoare la faptul că există vrăjitori şi vrăjitoare, care cu ajutorul diavolului, pe baza unui pact convenit cu acesta, sunt capabili, fiindcă Dumnezeu permite acest lucru, să provoace vătămări efective şi reale; de asemenea, prin mijloace extraordinare şi specifice, aceştia pot induce anumite iluzii optice şi fantastice. Însă scopul acestei investigaţii este vrăjitoria, iar aceasta diferă de celelalte arte, de aceea analiza acestora ar fi neîntemeiată, căci cei ce le practică ar putea fi mai degrabă numiţi ghicitori sau prezicători, decât vrăjitori. Trebuie să luăm bine aminte la faptul că aceste două erori îşi au originea în înţelegerea greşită a cuvintelor Canonului (nu voi vorbi despre prima eroare, căci aceasta se condamnă singură, întrucât contrazice învăţătura Sfintei Scripturi). Aşa că haideţi să vedem cum trebuie să înţelegem Canonul în mod corect. Şi mai întâi ne vom referi la prima eroare, care spune că media este o simplă iluzie, pe când cele două extremităţi sunt reale. Aici trebuie să remarcăm că există paisprezece specii distincte care fac parte din genul superstiţiei, însă de dragul conciziei nu va fi nevoie să le detaliem, pentru că acestea au fost expuse în mod limpede de către Sfântul Isidor[8] [din Sevilla] în lucrarea sa *Etimologia*, Cartea VIII, şi de către Sfântul Toma în lucrarea *Second of the Second*, întrebarea 92. Mai mult decât atât, acestea vor fi menţionate în mod explicit atunci când vom discuta despre gravitatea ereziei, dar asta se va întâmpla [atunci când vom aborda] ultima întrebare din Prima Parte.

Femeile de genul acesta trebuie incluse în aşa numita categorie a adepţilor lui Python, adică persoane prin care diavolul vorbeşte sau face lucruri uimitoare; de cele mai multe ori aceasta este prima categorie. Însă categoria din care fac parte vrăjitorii este numită categoria Vrăjitorilor. Şi întrucât aceste persoane diferă mult una de alta, ar fi lipsit de corectitudine să nu fie cuprinse în acea categorie din care fac parte atât de multe altele. Prin urmare, deoarece Canonul menţionează în mod explicit unele femei, dar nu vorbeşte atât de mult despre vrăjitoare, cei care cred că Canonul vorbeşte doar despre călătorii imaginare şi deplasări încoace şi încolo în interiorul trupului, şi care vor să reducă orice superstiţie la această iluzie, se înşală amarnic. Căci aşa cum acele femei se deplasează cu ajutorul imaginaţiei, tot aşa şi vrăjitoarele se deplasează trupeşte. Iar cel ce doreşte să contrazică Canonul, spunând că efectele vrăjitoriei, [care constau în] inducerea bolilor sau a oricăror alte afecţiuni, sunt pur şi simplu imaginare, înţeleg eronat conţinutul Canonului şi greşesc într-un mod grosolan. În plus, trebuie să observăm că aceia care, în timp ce acceptă ambele extreme, adică o oarecare lucrare a diavolului şi un anumit efect, cum ar fi o boală evidentă, neagă faptul că această înlănţuire cauză-efect este opera unei vrăjitoare, aceştia, după cum am spus, greşesc într-un mod foarte grav. Căci în filozofie, media se împărtăşeşte întotdeauna din natura celor două extreme. Mai mult decât atât, este inutil să susţinem că orice rezultat al unei vrăjitorii este fantastic sau ireal, pentru că o astfel de fantezie nu se poate produce fără ajutorul puterii diavolului, de aceea este necesar să se încheie un contract cu diavolul, prin care vrăjitoarea se leagă să îl slujească pe diavol şi să i se dedice acestuia; însă acest lucru nu se face în vis sau în fantezie, ci aceasta cooperează trupeşte şi se uneşte cu diavolul. Pentru că, într-adevăr, acesta este finalul tuturor vrăjitoriilor, indiferent că este vorba de vrăji săvârşite cu ajutorul privirii sau printr-o formulă anume ori prin vreun descântec oarecare, căci diavolul este în toate, aşa cum vom arăta în mod limpede în răspunsul la întrebarea următoare.

Într-adevăr, dacă cineva va catadicsi să citească cuvintele Canonului, va fi izbit în special de patru chestiuni. Prima este aceasta: Este absolut obligatoriu ca toţi cei ce se ocupă de vindecarea sufletelor să îi înveţe pe cei din turma lor că există doar un singur Dumnezeu adevărat, de aceea nu trebuie să ne închinăm niciunui alt lucru din Cer sau de pe pământ. A doua chestiune este aceasta, că deşi aceste femei se imaginează călărind (aşa cum cred şi

spun) împreună cu Diana sau cu Irodiada, în realitate ele călăresc alături de diavol, care se ascunde în spatele acestor nume păgâne, amăgindu-le privirea. Iar cea de-a treia chestiune este aceasta, că a călări în depărtare este doar o iluzie, întrucât diavolul are o putere extraordinară asupra minţii celor care i se abandonează, aşa încât aceştia cred că au făcut în realitate ceea ce s-a petrecut de fapt doar în imaginaţia lor. Iar a patra chestiune este aceasta: Vrăjitoarele au făcut un pact, acceptând să se supună diavolului în toate privinţele, de aceea ar fi absurd să se extindă cuvântul Canonului pentru a include şi a cuprinde toate actele de vrăjitorie, pentru că vrăjitoarele fac mult mai multe lucruri decât aceste femei, de care se deosebesc atât de mult.

Mai târziu în această lucrare vom vedea dacă vrăjitoarele, prin arta lor magică, se deplasează trupeşte dintr-un loc în altul, ori dacă acest lucru se întâmplă doar în imaginaţie, aşa cum este cazul acelor femei numite Pythonese; şi vom vedea, de asemenea, felul în care sunt transportate. Aşa că până acum am explicat cel puţin două erori, ajungând astfel la o înţelegere clară a semnificaţiei Canonului. Iar cea de-a treia eroare, care răstălmăceşte cuvintele Canonului, spunând că toate artele magice sunt doar nişte iluzii, poate fi corectată chiar pe baza cuvintelor acestui Canon. Pentru că se spune că cel care crede că o creatură poate fi schimbată în bine sau în rău, ori că poate fi metamorfozată într-o altă specie sau într-o altă înfăţişare, de către altcineva în afară de Creatorul tuturor lucrurilor, etc....este mai rău decât un necredincios. Aceste trei propoziţii, dacă sunt luate ca atare, se opun făţiş Sfintei Scripturi şi comentariilor făcute de doctorii Bisericii. Căci următorul Canon spune limpede că vrăjitoarele pot făuri creaturi, însă acestea vor fi în mod necesar creaturi imperfecte, care vor avea probabil anumite diformităţi. Şi este evident că sensul Canonului confirmă ceea ce ne spune Sfântul Augustin referitor la vrăjitorii de la curtea lui Faraon, care şi-au preschimbat toiegele în şerpi, aşa cum scrie sfântul doctor în capitolul 7 al Exodului, versetul 11: „Atunci a chemat şi Faraon pe înţelepţi şi pe vrăjitori...”. Şi am putea să mai facem trimitere la comentariile lui Strabon, care spune că diavolii gonesc în sus şi în jos pe întreg pământul atunci când sunt chemaţi de incantaţiile vrăjitoarelor pentru a lua parte la diferite lucrări, iar aceşti diavoli sunt capabili să dea naştere la tot felul de lucruri rele. Şi ne-am mai putea referi şi la Preafericitul Albertus Magnus[9], cu lucrarea sa *De animalibus*. Şi la Sfântul Toma, Partea I, întrebarea 114, articolul 4. Totuşi, de dragul conciziei, nu vom cita pe larg [din opera lor], însă am dovedit că este posibil ca unele creaturi să fie făurite în felul acesta.

Referitor la cea de-a doua chestiune, cum că o creatură poate fi schimbată în bine sau în rău, trebuie să înţelegem întotdeauna că acest lucru poate fi făcut doar cu acordul şi prin puterea lui Dumnezeu, şi că aşa ceva este posibil doar pentru a îndrepta sau a pedepsi; însă Dumnezeu permite adesea ca diavolii să acţioneze ca slujitori ai Săi, dar numai Dumnezeu poate să provoace suferinţă sau să vindece, căci [zice El] „Eu dau viaţă şi Eu omor” (*Deuteronomul* 32:39). Prin urmare, îngerii răi pot să facă şi chiar fac voia lui Dumnezeu. Acest lucru este mărturisit şi de Sfântul Augustin, atunci când spune: „Există într-adevăr vrăji şi descântece malefice, care nu numai că îi îmbolnăvesc pe oameni, ci chiar îi ucid pe loc”. Şi mai trebuie să ne străduim să înţelegem în mod clar ce se întâmplă atunci când diavolul îi preschimbă pe vrăjitori şi pe vrăjitoare în lupi sau în alte animale sălbatice. Totuşi, Canonul vorbeşte de unele schimbări trupeşti şi durabile, neluând în seamă acele lucruri extraordinare care sunt rezultatul unor farmece, despre care Sfântul Augustin vorbeşte în Cartea 18 şi în capitolul 17 din lucrarea sa *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, atunci când relatează numeroase poveşti ciudate despre faimoasa vrăjitoare Circe, despre însoţitorii lui Diomede şi despre tatăl lui Praestantius. Aceste lucruri vor fi analizate în detaliu în Partea a Doua.

A doua parte a investigaţiei noastre este aceasta, dacă a susţine cu încăpăţânare că vrăjitoarele nu există constituie o erezie. Ne întrebăm dacă cei care spun că vrăjitoarele nu există trebuie priviţi ca nişte eretici vădiţi ori dacă trebuie consideraţi a fi nişte oameni care au o serie de păreri eretice. *Se pare* că prima afirmaţie este cea corectă. Căci, fără îndoială, aceasta este în conformitate cu părerea eruditului Bernard. Iar acele persoane care se

încăpăţânează să stăruie pe faţă în erezie se dovedesc a fi eretice dincolo de orice îndoială, iar dovezile respective sunt în general de trei feluri; fie că omul a propovăduit în mod vădit şi a susţinut doctrinele eretice; fie că este dat în vileag ca eretic de către un martor de încredere; fie că mărturiseşte singur şi de bună voie că este eretic. Cu toate acestea, există unii oameni care se opun cu nesăbuinţă tuturor celor competenţi, şi care proclamă public că vrăjitoarele nu există sau cel puţin că acestea nu pot să facă niciun rău omenirii. Aşa că, strict vorbind, cei condamnaţi pentru astfel de idei nelegiuite pot fi excomunicaţi, întrucât vor fi osândiţi pe faţă şi fără greş pentru ideile lor perfide. Cititorul poate consulta lucrările lui Bernard, din care îşi va da seama că această afirmaţie este justă, corectă şi adevărată. Însă din cauza pedepselor care vin după excomunicare, această judecată ar putea părea mult prea severă, întrucât Canonul recomandă ca clericii să fie retrogradaţi, iar mirenii să fie daţi pe mâna tribunalelor civile, care sunt sfătuite să îi pedepsească pe măsura comportamentului lor ofensator. Mai mult decât atât, trebuie să luăm în considerare numărul mare de oameni care, din cauza ignoranţei lor, vor fi găsiţi vinovaţi de o astfel de abatere. Dar pentru că această abatere este foarte frecventă, judecata aspră va trebui temperată de milă. Şi, într-adevăr, intenţia noastră este să îi scuzăm pe cei ce se fac vinovaţi de o astfel de erezie, şi nu să îi acuzăm că sunt infectaţi de microbul ereziei. Aşa că este de preferat ca atunci când un om este suspectat că întreţine asemenea opinii false să nu fie condamnat imediat pe baza acuzaţiei grave de erezie. (A se vedea glosa lui Bernard[10] pe marginea cuvântului *Condamnat*). Putem acţiona împotriva unui astfel de om ca împotriva unei persoane pe care o suspectăm în mod întemeiat, însă acesta nu trebuie condamnat în lipsă ori fără a fi audiat. Cu toate acestea, însă, suspiciunea poate fi foarte gravă, fapt pentru care nu ne putem abţine să îi suspectăm pe astfel de oameni, căci afirmaţiile lor afectează puritatea credinţei. Pentru că există trei tipuri de suspiciuni: o suspiciune uşoară, o suspiciune puternică şi o suspiciune gravă. Acestea vor fi analizate în capitolul Despre Acuzaţii şi în capitolul Despre Ascultare, Cartea 6, *Despre eretici*. Iar aceste lucruri sunt aduse la cunoştinţa curţii arhidiaconale. Putem face referire şi la comentariile lui Giovanni d'Andrea[11], şi în special la glosele lui pe marginea cuvântului *Acuzat* şi a expresiei *Suspiciune gravă*; ca şi la notele sale referitoare la prezumţia de erezie. De asemenea, este sigur că unii dintre aceia care formulează legea privind această chestiune nu îşi dau seama că susţin idei eronate, pentru că mulţi habar nu au de legea Canonului, şi mai sunt unii care, din cauza faptului că sunt prost informaţi şi că citesc puţin, au păreri şovăielnice şi nu se pot hotărî; dar pentru că o idee neexprimată nu devine erezie decât în momentul când este rostită cu încăpăţânare şi susţinută în mod făţiş, trebuie să spunem că asemenea persoane ca cele pe care tocmai le-am menţionat nu trebuie condamnate public pe motiv de erezie. Dar nimeni să nu creadă că poate scăpa pledând că este ignorant. Pentru că cei ce s-au rătăcit într-o astfel de ignoranţă au păcătuit foarte grav. Căci cu toate că sunt multe grade de ignoranţă, totuşi cei ce se ocupă de vindecarea sufletelor nu pot să invoce ignoranţa invincibilă, după cum îi spun filozofii, dar pe care autorii Canonului şi Teologii o numesc Ignoranţa Adevărului. Fiindcă ceea ce este condamnabil la aceste persoane este ignoranţa Universală, adică ignoranţa legii divine, pe care, după cum a spus Papa Nicolae[12], ar trebui să o cunoască. Întrucât el spune: „Nouă ne-au fost încredinţate învăţăturile divine, de aceea vai de noi dacă nu vom semăna sămânţa cea bună, şi vai de noi dacă nu ne vom păstori turma”. Aşa că cei care trebuie să aibă grijă de suflete sunt obligaţi să cunoască temenic Sfintele Scripturi. Este adevărat că după Raymond de Sabunde[13] şi după Sfântul Toma, vindecătorii de suflete nu sunt obligaţi să fie oameni deosebit de învăţaţi, însă în mod obligatoriu aceştia trebuie să fie competenţi, adică să aibă suficientă cunoaştere pentru a-şi duce la îndeplinire îndatoririle care decurg din poziţia pe care o ocupă. Cu toate acestea, iar asta poate să îi consoleze într-o oarecare măsură, severitatea teoretică a legii este adesea contrabalansată de practică, aşa că ei trebuie să ştie că această necunoaştere a legii Canonului, deşi uneori este condamnabilă, poate fi privită din două puncte de vedere. Căci uneori oamenii nu ştiu, nu vor să ştie sau nu au intenţia să ştie.

Aşa că aceştia nu au nicio scuză, ci merită condamnaţi. Despre ei vorbeşte Psalmistul atunci când spune: „Ca nu cumva să înţeleagă şi să se întoarcă pentru a face binele”. În al doilea rând, există unii oameni care sunt ignoranţi, dar nu pentru că nu vor să ştie. Acest lucru diminuează gravitatea păcatului, întrucât aceştia nu au consimţit prin voinţa lor. Un astfel de caz este acesta, când cineva ar trebui să ştie ceva, dar nu îşi dă seama că trebui să ştie, după cum spune Sfântul Pavel în Întâia sa Epistolă către Timotei (I:13): „Totuşi am fost miluit, căci în necredinţa mea, am lucrat din neştiinţă”. Din punct de vedere tehnic, aceasta este ignoranţa, care indirect cel puţin este vina persoanei, întrucât din cauza numeroaselor sale treburi aceasta neglijează să se informeze în legătură cu acele lucruri pe care ar trebui să le ştie, şi nu depune niciun efort pentru a se familiariza cu ele. Ei bine, această ignoranţă nu o scuză în totalitate, dar o scuză într-o anumită măsură. Iar Sfântul Ambrozie[14], scrie pe marginea acelui pasaj din *Romani* (II:4): „Nu ştii că bunătatea lui Dumnezeu te îndeamnă la pocăinţă?” Şi el spune, Dacă nu poţi cunoaşte prin propria ta greşeală, atunci păcatul tău este extrem de mare şi de cumplit. De aceea, în special în aceste zile, când sufletele sunt asaltate de atât de multe pericole, trebuie să ne luăm măsuri pentru a risipi orice ignoranţă, şi trebuie să avem întotdeauna în faţa ochilor noştri acea pedeapsă cumplită pe care o vom primi dacă nu ne vom folosi, fiecare după propria putinţă, acel har care ne-a fost dat. În felul acesta, ignoranţa noastră nu va fi nici profundă, nici prostească, căci metaforic vorbind ne referim la nişte oameni încuiaţi şi proşti, care nu văd nimic din ceea ce le stă în faţă. Iar în *Flores regularum moralium,* Cancelarul roman, în comentariul său la cea de-a doua regulă, spune: „Ignorarea condamnabilă a legii divine nu îl afectează în mod necesar pe omul ignorant”. Motivul este următorul: Dacă aceste lucruri sunt prea dificile pentru mintea unui om, Duhul Sfânt îi poate oferi în mod direct toată acea cunoaştere esenţială pentru mântuire. Prin urmare, răspunsul la prima obiecţie îl constituie înţelegerea clară şi corectă a Canonului. La cea de-a doua obiecţie, Petru de Tarentaise (Preafericitul Inocenţiu al V-lea[15]) răspunde: „Fără îndoială că diavolul, datorită răutăţii pe care o nutreşte împotriva omenirii, i-ar nimici pe toţi oamenii dacă Dumnezeu i-ar permite acest lucru”. Faptul că Dumnezeu uneori îi permite să facă rău, iar alteori îl împiedică şi îl opreşte, face ca diavolul să fie şi mai dispreţuit, căci în toate lucrurile, spre marea Sa slavă, Dumnezeu se foloseşte de diavol, dar fără a vrea ca acesta să fie slujitorul şi robul său. În ceea ce priveşte a treia obiecţie, aceasta se referă la faptul că boala sau o altă slăbiciune este întotdeauna rezultatul efortului făcut de om, prin care vrăjitoarea îşi subordonează voinţa celui rău, aşa încât asemenea oricărui alt răufăcător, prin puterea voinţei sale, ea poate răni pe cineva sau poate săvârşi o faptă ticăloasă. Prin urmare, la întrebarea dacă mişcarea obiectelor materiale dintr-un loc în altul sub influenţa diavolului poate fi asemănată cu mişcarea sferelor, răspunsul este NU. Pentru că obiectele materiale nu sunt mişcate datorită unei puteri care se află în ele, ci sunt mişcate prin faptul că se supun puterii diavolului, care prin natura sa exercită o anumită dominaţie asupra trupurilor şi lucrurilor materiale; şi afirm că el are această putere, dar cu toate acestea nu este capabil să provoace obiectelor materiale care au fost create vreo anumită schimbare, în mod real sau accidental, în privinţa formei sau a înfăţişării lor, fără a adăuga ceva ce aparţine altui obiect creat de natură. Dar întrucât prin voinţa lui Dumnezeu acesta poate să mişte obiectele materiale dintr-un loc în altul, asta înseamnă că prin combinarea mai multor lucruri el poate produce boli sau alte vătămări după bunul plac. De aceea, farmecele şi efectele vrăjitoriei nu sunt guvernate de mişcarea sferelor, şi nici diavolul însuşi nu este guvernat în felul acesta, întrucât el poate să se folosească adesea de acele condiţii care îi convin.

Răspunsul la a patra obiecţie. Lucrarea lui Dumnezeu poate fi distrusă de lucrarea diavolului prin ceea ce vom spune acum referitor la puterea şi efectele vrăjitoriei. Însă pentru că acest lucru nu se poate întâmpla decât cu acordul lui Dumnezeu, nu se poate spune că diavolul este mai puternic decât Dumnezeu. De asemenea, el nu poate face uz de atâta violenţă cât ar dori ca să vatăme lucrările lui Dumnezeu, deoarece dacă ar fi lăsat de capul lui

ar distruge complet toate lucrările lui Dumnezeu.

Răspunsul la cea de-a cincea obiecţie poate fi formulat foarte clar în felul acesta: Planetele şi stelele nu au puterea de a-i constrânge şi de a-i sili pe diavoli să comită fapte împotriva voinţei lor, cu toate că se pare că demonii apar mai degrabă atunci când sunt invocaţi de către magicieni sub influenţa anumitor stele. Se pare că ei fac acest lucru din două motive. În primul rând, pentru că ştiu că puterea acelei planete va amplifica efectul pe care-l doresc magicienii. În al doilea rând, ei fac acest lucru pentru a-i amăgi pe oameni, făcându-i astfel să presupună că stelele posedă o anumită putere divină sau că sunt în realitate divine; şi noi ştim că în vremurile de demult această venerare a stelelor a dus la idolatria cea mai dezgustătoare.

Referitor la ultima obiecţie, care se întemeiază pe argumentul că alchimiştii pot să facă aur, vom avansa opinia Sfântului Toma, care vorbeşte despre puterea diavolului şi despre felul în care acesta lucrează: „Deşi anumite elemente care au substanţă pot fi produse prin calitatea şi prin puterea unui agent natural, aşa cum focul ia naştere prin calitatea lemnului, totuşi, acesta nu este un lucru universal, căci arta nu poate să găsească sau să amestece mereu proporţiile exacte; cu toate acestea, ea poate produce unele lucruri similare. Astfel, alchimiştii produc o substanţă asemănătoare aurului, adică atât cât permit accidentele externe, însă nu pot să facă aur adevărat, deoarece substanţa aurului nu ia naştere din căldura focului folosit de alchimişti, ci din căldura soarelui, care acţionează asupra unui loc în care puterea minerală este concentrată şi adunată laolaltă, aşa că aurul acesta (n.t. al alchimiştilor) se aseamănă cu aurul natural, însă nu reprezintă aceeaşi specie. Şi acelaşi argument este valabil pentru toate celelalte lucrări ale lor. Aşadar, iată care este propunerea noastră: prin ceea ce fac, diavolii provoacă efecte negative prin intermediul vrăjitoriei, dar este adevărat că fără ajutorul unui anumit agent ei nu pot să producă nicio formă reală sau accidentală; de asemenea, noi susţinem că aceştia nu pot să facă rău fără ajutorul unui agent, căci doar printr-un agent ei pot produce boli sau tot felul de pasiuni omeneşti, iar toate acestea sunt reale şi adevărate. Iar felul în care aceşti agenţi sau aceste mijloace pot deveni eficace prin asocierea lor cu diavolii îl vom clarifica în capitolele următoare.

Partea I
Întrebarea II

Este oare în concordanţă cu Credinţa Catolică să susţinem că pentru a produce un efect magic diavolul trebuie să coopereze strâns cu vrăjitoarea, sau că unul fără altul, adică diavolul fără vrăjitoare, ori invers, pot să genereze un asemenea efect?

Şi primul argument este acesta: Diavolul poate produce unele efecte magice fără cooperarea vreunei vrăjitoare. Asta susţine Sfântul Augustin. Se crede că toate lucrurile care se întâmplă şi care pot fi văzute, constituie lucrarea puterilor inferioare ale aerului. Iar bolile şi afecţiunile trupeşti, care nu sunt nevăzute, ci dimpotrivă, sunt accesibile simţurilor, constituie opera diavolilor. Mai mult decât atât, aflăm din Sfintele Scripturi despre necazurile care au dat peste Iov, cum a căzut foc din cer peste oile şi slujitorii săi, mistuindu-i pe toţi, şi cum un vânt violent a dărâmat cele patru colţuri ale casei, iar casa s-a prăbuşit peste copiii săi, ucigându-i pe toţi. Toate aceste nenorociri au fost provocate doar de către diavol, fără cooperarea vreunei vrăjitoare, ci doar cu acordul lui Dumnezeu. Prin urmare, el poate face multe din lucrurile care de multe ori sunt puse pe seama lucrării vrăjitoarelor. Iar acest fapt reiese şi din relatarea referitoare la cei şapte soţi ai fecioarei Sara, care au fost ucişi de un diavol (n.t. Asmodeu). În plus, dacă o putere superioară poate face orice fără acordul unei puteri care este mai presus de ea, cu atât mai mult o putere superioară nu ţine cont de una inferioară. Însă o putere inferioară poate face să cadă grindină ori poate provoca boli fără

ajutorul unei puteri care este mai presus de ea. Căci Fericitul Albert cel Mare, în lucrarea sa *De passionibus aeris*[16] spune că dacă salvia putredă este folosită în felul în care explică, iar apoi este aruncată în apă, aceasta va produce cele mai îngrozitoare furtuni. Mai mult decât atât, se poate spune că diavolul se foloseşte de o vrăjitoare nu pentru că are nevoie de un astfel de intermediar, ci pentru că urmăreşte să o piardă pe vrăjitoare. Putem face referire la ceea ce spune Aristotel în Cartea 3 a lucrării sale *Etica*. Răul este un act voluntar, pus în evidenţă de faptul că nimeni nu săvârşeşte vreo faptă nelegiuită, iar omul care comite viol face acest lucru pentru a-şi satisface plăcerea şi nu doar pentru a face voia diavolului. Cu toate acestea, legea îi pedepseşte pe cei care au făcut rău ca şi cum au acţionat doar cu intenţia de a face rău. Aşa că dacă diavolul lucrează printr-o vrăjitoare, el doar se foloseşte de un instrument; şi pentru că instrumentul depinde de voinţa persoanei care îl mânuieşte, căci nu face nimic prin propria sa voinţă, înseamnă că vina pentru fapta respectivă nu este a vrăjitoarei, aşa că aceasta nu trebuie pedepsită.

Există însă şi o opinie contrară, care susţine că diavolul nu poate face rău atât de uşor omenirii, cum o poate face prin intermediul vrăjitoarelor, chiar dacă acestea sunt slujitoarele sale. În primul rând, am putea să avem în vedere actul zămislirii. Însă pentru orice act care are efect asupra unui lucru trebuie stabilit un anumit contact; şi pentru că diavolul, care este un duh, nu poate stabili un astfel de contact cu un trup omenesc, întrucât nu au nimic în comun, acesta se foloseşte de instrumente umane, cărora le dă puterea de a vătăma prin atingere trupească. Şi mulţi susţin că acest lucru este dovedit de textul şi de glosa referitoare la acest text, din Capitolul 3 al *Epistolei către Galateni a Sfântului Pavel*: „O, galateni fără de minte, cine v-a ademenit pe voi, să nu vă încredeţi adevărului?”. Iar glosa referitoare la acest pasaj îi vizează pe aceia care au ochi arzători şi malefici, care printr-o simplă privire îi pot vătăma pe cei din jur, şi mai ales pe copii. Şi tot aşa, Avicenna[17], în ultimul capitol din Cartea 3 a lucrării sale *Naturalismul*, spune: „De multe ori, sufletul poate influenţa trupul altui om la fel de mult cum îl influenţează şi pe al său, iar acest lucru se întâmplă prin puterea ochilor, căci cineva îi poate atrage şi fascina pe ceilalţi cu ajutorul privirii”. Şi aceeaşi părere o are şi Al-Gazali[18], în capitolul 10 din Cartea 5 a lucrării sale *Fizica*. Iar Avicenna mai sugerează, chiar dacă nu este vorba de o opinie irefutabilă, că puterea imaginaţiei, atunci când este lăsată slobodă, poate transforma, sau cel puţin aşa se crede, trupurile străine; aşa că noi suntem de părere că puterea imaginaţiei nu trebuie considerată a fi diferită de celelalte puteri sensibile ale omului, căci ea este comună tuturor acestora, şi include într-o oarecare măsură toate celelalte puteri. Iar acest lucru este adevărat, pentru că imaginaţia are puterea de a transforma corpurile situate în apropiere; de exemplu, un om poate să meargă pe o bârnă îngustă aşezată pe mijlocul străzii. Dar dacă aceasta ar fi suspendată deasupra unei ape adânci, nu ar îndrăzni să meargă pe ea, deoarece imaginaţia sa i-ar sădi în minte ideea că va cădea, fapt pentru care trupul şi membrele sale nu se vor supune nici imaginaţiei, dar nici ideii opuse, aceea că poate să păşească direct şi fără nicio ezitare. Această schimbare poate fi comparată cu influenţa exercitată de ochii unei persoane care are puterea de a produce o transformare mentală, chiar dacă aceasta nu este însoţită de o schimbare trupească. În plus, dacă cineva susţine că o astfel de schimbare se datorează unui organism viu, care influenţează prin puterea minţii un alt organism viu, îi putem da următorul răspuns. În prezenţa unui ucigaş, sângele curge din rănile cadavrului acelei persoane pe care a ucis-o. Prin urmare, trupurile pot produce, fără nicio putere mentală, efecte spectaculoase, căci un om viu care trece pe lângă cadavrul unui om care a fost ucis, chiar dacă nu e conştient că acela e mort, va fi adesea cuprins de teamă. Şi tot aşa, există în natură unele lucruri care au o anumită putere ascunsă, despre care omul nu are cunoştinţă; aşa este, de exemplu, roca magnetică, care atrage fierul şi multe alte lucruri, pe care Sfântul Augustin o menţionează în Cartea 20 a lucrării sale *Despre Cetatea lui Dumnezeu*. De asemenea, femeile, în dorinţa lor de a produce schimbări în trupurile altora, se folosesc de anumite lucruri, care depăşesc cunoştinţele noastre, dar fac acest lucru fără niciun

ajutor din partea diavolului. Şi pentru că aceste leacuri sunt misterioase, nu trebuie să le punem pe seama puterii diavolului, aşa cum punem farmecele rostite de vrăjitoare. Mai mult decât atât, vrăjitoarele folosesc anumite imagini şi alte talismane ciudate, pe care au obiceiul să le pună pe la uşile caselor sau pe pajiştile unde sunt păscute vitele sau acolo unde se adună oamenii, ca în felul acesta să arunce o vrajă asupra victimelor lor, care adesea se ştie că au pierit. Şi pentru că asemenea efecte extraordinare pot avea drept cauză imaginile respective, s-ar părea că influenţa acestor imagini este proporţională cu influenţa stelelor asupra oamenilor, căci aşa cum corpurile naturale sunt influenţate de corpurile cereşti, tot aşa pot fi influenţate şi corpurile artificiale. Însă corpurile naturale pot beneficia de anumite influenţe secrete, dar bune. Prin urmare, şi corpurile artificiale pot primi o astfel de influenţă. De aici rezultă limpede că cei care practică arta vindecării pot să tămăduiască folosindu-se de aceste influenţe benefice, care nu au nicio legătură cu vreo putere malefică. În plus, s-ar părea că evenimentele cele mai extraordinare şi mai miraculoase au la bază puterea naturii. Căci sub influenţa forţelor naturale se petrec multe lucruri minunate, teribile şi uimitoare. Lucrul acesta este subliniat de Sfântul Grigorie în lucrarea sa *Al Doilea Dialog*[19]. Căci Sfinţii fac minuni, uneori ca efect al unei rugăciuni, alteori de la sine. Şi există exemple din fiecare categorie; Sfântul Petru s-a rugat şi a adus-o la viaţă pe Tabita, care murise. Şi el i-a mustrat pe Anania şi pe Safira, care minţiseră, ucigându-i fără nicio rugăciune. Prin urmare, prin influenţa sa mentală omul poate transforma un corp material în altul, ori îl poate face să treacă de la o stare de sănătate la o stare de boală sau invers. În plus, corpul omenesc este mai nobil decât oricare alt corp, dar din cauza pasiunilor minţii trupul omenesc se schimbă, înfierbântându-se sau răcindu-se, aşa cum se întâmplă cu oamenii furioşi sau cu cei cărora le este frică; iar în cazul bolii şi al morţii se produc schimbări şi mai semnificative, care prin puterea lor transformă trupul material în mod semnificativ.

Va trebui să admitem, însă, anumite obiecţii. Influenţa minţii nu poate afecta orice lucru, căci uneori este nevoie şi de intervenţia unui anumit intermediar, aşa cum am spus mai devreme. Iată ce spune Sfântul Augustin în cartea pe care deja am citat-o: „Este de neconceput ca îngerii care au căzut din cer să fie supuşi vreunui lucru material, pentru că aceştia se supun doar lui Dumnezeu. Şi cu atât mai puţin poate un om, prin puterea sa naturală, să săvârşească lucruri extraordinare şi rele”. Răspunsul pe care-l putem da este acela că şi în prezent există mulţi oameni care greşesc grav în privinţa acestei chestiuni, scuzându-le pe vrăjitoare şi aruncând toată vina pe viclenia diavolului sau punând schimbările pe care acestea le provoacă pe seama unor modificări naturale. Aceste greşeli pot fi clarificate cu uşurinţă. În primul rând, prin descrierea pe care o face vrăjitoarelor Sfântul Isidor, în lucrarea sa *Etimologia*, capitolul 9: „Vrăjitoarele sunt numite aşa din cauza păcătoşeniei lor întunecate, căci faptele lor sunt mai rele decât ale altor răufăcători”. Şi continuă: „Ele agită şi tulbură elementele cu ajutorul diavolului, stârnind furtuni şi căderi de grindină teribile”. În plus, acesta mai spune că ele răscolesc mintea oamenilor, predispunându-i la nebunie, la ură nesăbuită şi la pofte nemăsurate. Şi mai spune că prin teribila influenţă a farmecelor lor ele pot să distrugă viaţa, aşa cum face o înghiţitură de otravă. Iar cuvintele Sfântului Augustin din cartea sa *Cetatea lui Dumnezeu* se referă exact la această chestiune, întrucât el ne spune cine sunt cu adevărat fermecătoarele şi vrăjitoarele. Fermecătoarele, cunoscute în mod obişnuit sub numele de vrăjitoare, sunt numite aşa din cauza amplitudinii faptelor lor rele. Acestea, având încuviinţarea lui Dumnezeu, perturbă elementele şi zăpăcesc mintea oamenilor care şi-au pierdut credinţa în Dumnezeu, iar prin puterea teribilă a vrăjilor lor nelegiuite, ucid fiinţele umane fără a avea nevoie de otravă. După cum spune Lucan: „O minte care nu a fost viciată de vreo băutură dăunătoare va pieri în urma unui farmec malefic. Căci odată ce i-au chemat pe diavoli în ajutorul lor, ele îndrăznesc să îngrămădească farmece asupra omenirii, şi chiar îşi nimicesc vrăjmaşii prin vrăjile lor malefice. Şi este sigur că în astfel de acţiuni vrăjitoarea cooperează îndeaproape cu diavolul. În al doilea rând, pedepsele sunt de patru tipuri:

binefăcătoare, dăunătoare, provocate prin vrăjitorie şi naturale. Pedepsele binefăcătoare sunt puse în practică cu ajutorul Îngerilor buni, aşa cum cele dăunătoare provin de la duhurile rele. Moise a bătut Egiptul cu zece urgii, sprijinit fiind de Îngerii buni, în timp ce vrăjitorii au putut face doar trei din aceste miracole cu ajutorul diavolului. Iar ciuma care a lovit poporul timp de trei zile din cauza păcatului lui David, care a făcut numărătoarea poporului, precum şi cei 72000 de oameni din armata lui Sanherib, care au fost ucişi într-o singură noapte, reprezintă miracole săvârşite de Îngerii lui Dumnezeu, adică de Îngerii buni, care se temeau de Dumnezeu şi care ştiau că duc la îndeplinire poruncile Sale. Însă efectele distrugătoare sunt provocate de îngerii răi, care i-au necăjit adesea şi pe copiii lui Israel, atunci când se aflau în pustie. Şi acele necazuri, care nu sunt altceva decât nişte fapte malefice, sunt săvârşite de diavol prin intermediul vrăjitorilor şi al vrăjitoarelor. De asemenea, există şi vătămări naturale, care depind într-o oarecare măsură de conjuncţia corpurilor cereşti; este vorba de foamete, de secetă, de furtuni şi de alte asemenea evenimente naturale.

Este limpede că există diferenţe mari între toate aceste cauze, împrejurări şi evenimente. Căci Iov a fost lovit de diavol cu o boală urâtă, însă lucrurile nu s-au oprit aici. Iar dacă un om mai inteligent şi mai curios ar întreba cum se face că Iov a fost lovit de diavol cu această boală fără ajutorul vreunui vrăjitor sau al vreunei vrăjitoare, acesta trebuie să ştie că nu face altceva decât să îşi irosească timpul, în loc să caute adevărul adevărat. Pentru că pe vremea lui Iov nu existau nici vrăjitori, nici vrăjitoare care să practice aceste lucruri dezgustătoare. Ci providenţa lui Dumnezeu a vrut ca prin Iov să dea un exemplu că puterea diavolului se poate manifesta şi asupra oamenilor buni, aşa încât să învăţăm să ne păzim de Satan. În plus, prin exemplul acestui patriarh, slava lui Dumnezeu se va vedea până departe, căci nimic nu se întâmplă fără acordul lui Dumnezeu.

În ceea ce priveşte momentul apariţiei acestei superstiţii malefice, care este vrăjitoria, trebuie mai întâi să facem distincţia între adoratorii diavolului şi cei ce sunt numai idolatri. Vicent de Beauvais[20], în lucrarea sa *Speculum historiale*, citând mai mulţi savanţi, spune că primul care a practicat artele magiei şi astrologia a fost Zoroastru[21], pe care unii îl consideră a fi Ham[22], fiul lui Noe. Şi potrivit Sfântului Augustin, aşa cum arată în cartea sa *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, Ham a râs zgomotos atunci când s-a născut, arătând în felul acesta că este un slujitor al diavolului, şi cu toate că era un rege măreţ şi puternic a fost cucerit de Ninus, fiul lui Belus, care a construit cetatea Ninive, din care pe vremea lui Avraam a luat naştere regatul Asiriei. Astfel, Ninus, din cauza iubirii nebuneşti pentru tatăl său, a poruncit la moartea acestuia să i se facă o statuie, şi orice răufăcător care se adăpostea acolo era scutit de orice pedeapsă. Din acele vremuri, oamenii au început să se închine la idoli ca şi cum ar fi fost dumnezei; dar asta s-a petrecut după perioada istorică timpurie, căci în primele epoci nu exista idolatrie, deoarece pe atunci oamenii mai păstrau încă amintirea creaţiei lumii, aşa cum spune Sfântul Toma în Cartea 2, întrebarea 95, articolul 4. Sau poate că [idolatria] a început cu Nembroth[23], cel care i-a silit pe oameni să venereze focul; astfel, în cea de-a doua perioadă a lumii a luat naştere idolatria, care este cea dintâi dintre toate superstiţiile, în timp ce Divinaţia este a doua, iar Studierea Timpului şi a Anotimpurilor este a treia.

Practicile vrăjitoarelor sunt încadrate în cel de-al doilea tip de superstiţie, care este Divinaţia, căci ele îl invocă în mod expres pe diavol. Şi această superstiţie este de trei feluri: Necromanţia, Astrologia, sau mai degrabă Astromanţia, adică observarea superstiţioasă a stelelor, şi Oniromanţia. Am explicat toate aceste lucruri pe larg pentru ca cititorul să poată înţelege că aceste arte malefice nu au dat buzna dintr-o dată în lume, ci s-au dezvoltat de-a lungul timpului, aşa că nu este irelevant faptul că am subliniat că în zilele lui Iov nu erau niciun fel de vrăjitoare. Căci pe măsura trecerii timpului, după cum spune Sfântul Grigorie în lucrarea sa *Moralia*, cunoaşterea Sfinţilor s-a lărgit, ceea ce a făcut ca şi iscusinţa diavolului să sporească. Profetul Isaia spune: „Căci pământul va fi plin de cunoştinţa Domnului” (11:9). Astfel, în acest amurg şi în această seară a lumii, când păcatul prosperă în orice parte şi în

orice loc, când iubirea de oameni se învecheşte, ticăloşia vrăjitoarelor şi faptele lor nelegiuite abundă pretutindeni. Şi pentru că Zoroastru s-a dedicat în totalitate artelor magice, numai diavolul este acela care l-a inspirat să studieze şi să observe stelele. Şi foarte curând, vrăjitorii şi vrăjitoarele au făcut pact cu diavolul şi s-au pus în slujba lui pentru a abate nenorociri asupra omenirii. Acest lucru este dovedit în capitolul 7 al *Exodului,* unde vrăjitorii lui Faraon, prin puterea diavolului, au făcut minuni extraordinare, imitând acele urgii pe care Moise le abătuse asupra Egiptului prin puterea îngerilor buni. De aici izvorăşte învăţătura Catolică care spune că vrăjitoarele trebuie să coopereze cu diavolul atunci când vor să săvârşească fapte malefice. Şi la orice obiecţii putem răspunde pe scurt în felul acesta:

1. În primul rând, nimeni nu neagă faptul că oamenii, animalele şi roadele pământului pot fi afectate de anumite vătămări, care se produc adesea ca urmare a influenţei stelelor; însă dacă Dumnezeu permite, acestea pot fi provocate şi de demoni. Căci în Cartea 4 a lucrării sale *Despre Cetatea lui Dumnezeu,* Sfântul Augustin spune: „Demonii pot face uz atât de foc, cât şi de apă, dacă Dumnezeu le dă voie". Iar un comentator remarcă: „Dumnezeu pedepseşte prin puterea îngerilor răi".

2. Aici îşi are originea răspunsul la orice obiecţie formulată în legătură cu Iov şi la orice obiecţii care au în vedere relatarea noastră cu privire la începuturile magiei în lume.

3. Referitor la faptul că se spune că dacă arunci salvie putrezită într-o apă curgătoare vei obţine un efect malefic fără ajutorul diavolului, deşi acest efect s-ar putea să nu fie total lipsit de influenţa anumitor stele, vom arăta că noi nu intenţionăm să vorbim despre influenţele benefice sau malefice ale stelelor, ci doar despre vrăjitorie, aşa că această chestiune nu are de a face cu ceea ce discutăm.

4. În legătură cu cel de-al patrulea argument, este adevărat fără putinţă de tăgadă că diavolul se foloseşte de vrăjitoare ca să provoace nenorociri şi distrugeri. Însă atunci când acestea îşi dau seama că nu vor fi pedepsite, întrucât nu fac altceva decât să acţioneze ca instrumente puse în mişcare nu de propria lor voinţă, ci de voinţa şi pofta agentului principal, răspunsul este următorul: Că ele sunt instrumente umane şi agenţi liberi, care deşi au făcut un pact cu diavolul, se bucură totuşi de o libertate deplină. Pentru că aşa cum rezultă din propriile lor dezvăluiri – şi mă refer aici la femeile care au fost osândite şi arse pe rug, şi care au fost silite să răzbune răul şi nenorocirile ca să poată scăpa de pedepsele şi loviturile care le-au fost date de diavol – aceste femei cooperează cu diavolul, căci sunt legate de el prin acea mărturisire pe care au făcut-o atunci când au acceptat să le lase de bună voie în puterea lui.

În privinţa celorlalte argumente, prin care se dovedeşte că anumite bătrâne au o cunoaştere ocultă care le permite să provoace efecte malefice extraordinare fără ajutorul diavolului, trebuie să înţelegem că a trage concluzii generale pe baza unor fapte particulare este ceva ce sfidează orice logică sănătoasă. Iar dacă în Scriptură nu se găseşte, din câte se pare, niciun astfel de exemplu în care să se vorbească despre farmecele şi vrăjile practicate de femeile bătrâne, nu trebuie să tragem concluzia că lucrurile stau mereu în felul acesta. În plus, cei care au scris pasajele respective lasă această chestiune deschisă pentru a fi cercetată, adică dacă vrăjile sunt eficace în absenţa cooperării diavolului. Aceste vrăji sau farmece pot fi împărţite în trei categorii. În primul rând, este vorba de amăgirea simţurilor, căci magia poate face asta cu adevărat, folosindu-se de puterea diavolului, dacă Dumnezeu este de acord. Pe de altă parte, simţurile pot fi luminate prin puterea îngerilor buni. În al doilea rând, farmecele pot provoca o anumită atracţie, care să îl ducă pe om pe un drum greşit, după cum spune apostolul: „Cine v-a ademenit pe voi?" (*Galateni* 3:1). În al treilea rând, poate fi vorba de o vrajă malefică şi vătămătoare, transmisă prin puterea ochilor[24]. Despre o astfel de vrajă au vorbit Avicenna şi Al-Gazali; Sfântul Toma menţionează o astfel de vrajă în Partea I, întrebarea 117. Pentru că el spune că mintea unui om poate fi influenţată de mintea altei persoane. Iar această influenţă exercitată asupra altuia se transmite de cele mai multe ori prin intermediul ochilor, căci ochii concentrează o anumită influenţă subtilă. Pentru că ochii se pot

fixa pe anumit obiect fără a mai da atenţie altor lucruri, şi cu toate că vederea este absolut limpede, totuşi, la vederea unui lucru impur, cum ar fi de exemplu o femeie în perioada necurăţiei lunare, ochii vor fi întinaţi într-o anumită măsură. Asta spune şi Aristotel în lucrarea sa Despre Somn şi Veghe[25], aşa că dacă duhul cuiva este plin de răutate sau furie, cum se întâmplă de cele mai multe ori cu femeile bătrâne, atunci duhul lor tulburat priveşte prin ochi făcându-le să capete o înfăţişare rea şi vătămătoare, îngrozindu-i adesea pe copii, care sunt extrem de impresionabili. Şi s-ar putea crede că de cele mai multe ori acesta este un lucru natural, cu care Dumnezeu este de acord; pe de altă parte, este posibil ca aceste priviri crunte să fie uneori inspirate de răutatea diavolului, cu care vrăjitoarele au încheiat un pact secret.

Următoarea chestiune vizează influenţa corpurilor cereşti, iar aici descoperim trei erori frecvente, însă vom vorbi despre toate acestea pe măsură ce vom explica alte lucruri.

Referitor la actele de vrăjitorie, unele dintre ele se pot explica prin influenţa mentală asupra celorlalţi; uneori, o astfel de influenţă mentală poate să fie pozitivă, şi doar scopul o face să fie malefică.

Există patru argumente principale cu care-i putem combate pe cei care neagă existenţa vrăjitoarelor sau a actelor de magie ce pot fi săvârşite în momentul conjuncţiei anumitor planete sau stele, căci răutatea omenească poate lucra prin intermediul imaginilor, prin folosirea farmecelor sau prin scrierea anumitor litere misterioase. Toţi teologii şi filozofii sunt de acord că corpurile cereşti sunt călăuzite şi îndrumate prin anumite influenţe spirituale. Însă acele spirite sunt superioare minţilor şi sufletelor noastre, la fel cum corpurile cereşti sunt superioare altor corpuri; prin urmare, ele pot influenţa atât mintea, cât şi trupul unui om, astfel încât acesta să fie determinat să se comporte într-un anumit fel. Dar pentru a încerca să găsim o soluţie mai cuprinzătoare în privinţa acestor chestiuni, va trebui să analizăm anumite dificultăţi ale unor păreri, astfel încât să limpezim lucrurile şi să ajungem la adevăr. În primul rând, substanţa spirituală nu poate provoca schimbarea trupului într-o altă formă naturală fără participarea unui anumit agent. Prin urmare, oricât de puternică ar fi influenţa mentală, ea nu poate produce nicio schimbare la nivelul minţii sau a stării unui om. În plus, câteva universităţi, mai ales cea din Paris, au condamnat această afirmaţie: Că un vrăjitor poate arunca o cămilă în şanţ doar fixându-şi privirea asupra ei. Şi mai este condamnată şi afirmaţia că lucrurile corporale se supun unei anumite substanţe spirituale, şi că această supunere atrage după sine o schimbare sau o transformare. Căci nu există supunere deplină decât în faţa lui Dumnezeu. Păstrând în minte aceste chestiuni vom vedea curând că fascinaţia sau influenţa ochilor, despre care am vorbit, este foarte posibilă. Pentru că nu este cu putinţă ca un om, prin puterea firească a minţii sale, să exercite o astfel de putere cu ajutorul ochilor, fără participarea propriului trup sau a unui intermediar, astfel încât să fie capabil să rănească trupul altui om. Şi tot aşa, este imposibil ca un om, prin puterile fireşti ale minţii sale şi dirijându-şi aceste puteri prin intermediul ochilor, să provoace o schimbare după bunul plac şi să transforme în întregime trupul unui om asupra căruia îşi aţinteşte privirea, indiferent de cât de multă voinţă ar avea sau de cât de mult şi-ar dori să facă acest lucru. Prin urmare, în niciunul din aceste cazuri un om nu îl poate fermeca pe altul, căci nimeni nu poate exercita o asemenea influenţă extraordinară numai prin puterile fireşti ale minţii sale. Aşadar, a vrea să demonstrezi că printr-o anumită putere naturală se pot obţine efecte malefice este acelaşi lucru cu a spune că această putere naturală este puterea diavolului, ceea ce este cu adevărat departe de adevăr. Cu toate acestea, avem putinţa de a explica mai clar cum este posibil ca o privire atentă să vatăme. Căci dacă un bărbat sau o femeie priveşte ţintă la un copil, acesta din urmă, datorită puterii ochilor şi a imaginaţiei, poate primi anumite impresii sensibile şi directe. Şi o astfel de impresie este însoţită adesea de o schimbare trupească, şi pentru că ochii reprezintă nişte organe delicate ale trupului, aceştia sunt predispuşi la o astfel de influenţă. Prin urmare, s-ar putea întâmpla foarte bine ca ochii să primească anumite impresii malefice şi să se

schimbe în rău, pentru că adesea gândurile minţii sau mişcările trupului sunt influenţate în mod deosebit de către ochi. Aşa că s-ar putea întâmpla ca o privire furioasă şi rea, dacă se dirijează spre un copil şi se fixează statornic pe acesta, să se imprime în memoria şi în imaginaţia acelui copil, astfel încât să se reflecte în privirea acestuia; în plus, se vor produce anumite efecte, căci copilul îşi poate pierde pofta de mâncare, fiind incapabil să mai înghită ceva, aşa că va fi în pericol să se îmbolnăvească şi să moară. Şi uneori vedem că dacă un om are ochii bolnavi, cei care îl privesc se pot simţi ameţiţi sau slăbiţi, deşi în mare măsură acesta nu este altceva decât un efect al imaginaţiei. Am putea să mai aducem în discuţie şi alte câteva exemple de acest fel, dar de dragul conciziei nu le vom analiza în detaliu. Toate acestea sunt confirmate de comentariile la Psalmul, *Qui timent te videbunt me*[26]. În ochi există o mare putere, iar aceasta pare să se găsească chiar şi în lucrurile naturale. Căci dacă lupul îl vede primul pe om, omul rămâne paralizat. Şi tot aşa, dacă un şarpe îl vede primul pe om, privirea lui este fatală; dar dacă omul îl vede primul, va fi capabil să îl ucidă; iar motivul pentru care şarpele îl poate ucide pe om cu privirea este acela că atunci când îl vede se înfurie atât de tare, încât prin trupul lui începe să circule o otravă teribilă, care ţâşneşte prin ochi, umplând aerul cu un venin mortal. Aşa că omul, inspirând aerul infectat, va ameţi şi va muri. Însă când omul vede primul fiara, dacă vrea să ucidă şarpele, atunci se va folosi de nişte oglinzi, iar şarpele, văzându-se în oglindă, va arunca veninul spre imaginea sa, astfel încât aceasta se va întoarce înapoi, iar animalul va muri. Cu toate acestea, nu este clar de ce omul care ucide şarpele în felul acesta nu moare şi el, singura noastră concluzie fiind aceea că este vorba de un motiv care nu este pe deplin cunoscut.

Până în acest moment, am prezentat opiniile noastre fără a aduce atingere cuiva, fără a judeca pripit şi fără a devia de la învăţăturile şi scrierile Sfinţilor. Prin urmare, tragem concluzia că adevărul Catolic este acesta, că pentru a provoca aceste nenorociri care constituie subiectul discuţiei noastre vrăjitoarele şi diavolul trebuie să lucreze împreună, căci în privinţa acestor chestiuni nici una din părţi nu poate face nimic fără ajutorul şi sprijinul celeilalte.

Am vorbit aşadar despre această fascinaţie. Iar acum ne vom referi la a doua chestiune, şi anume la faptul că sângele curge din cadavru în prezenţa ucigaşului. După cum se arată în lucrarea *Speculum naturale*, de Vincent de Beauvis, capitolul 13, rana este influenţată, ca să spunem aşa, de mintea ucigaşului, căci rana primeşte o anumită influenţă, care a fost imprimată asupra ei prin violenţă şi ură, aşa că atunci când ucigaşul se apropie, sângele se va ridica şi va ţâşni din cadavru. Căci se pare că această atmosferă, care a fost cauzată şi care, ca să spunem aşa, a intrat în rană din cauza ucigaşului, se tulbură profund în prezenţa acestuia, fapt pentru care se produce o agitaţie care face ca sângele să se scurgă din trupul mort. Unii oameni au spus că acest lucru se produce din alte cauze, întrucât această răbufnire a sângelui este vocea sângelui care strigă din pământ împotriva asasinului care este de faţă; şi acest lucru se întâmplă din cauza blestemului rostit împotriva ucigaşului Cain. Şi în legătură cu oroarea pe care o simte cel care trece pe lângă cadavrul cuiva care a fost ucis, cu toate că s-ar putea să nu ştie că se află în apropierea unui hoit, această oroare este de natură psihică, căci atmosfera infectată transmite minţii un sentiment de teamă. Să remarcăm, însă, că toate aceste afirmaţii nu afectează în niciun fel adevărul în privinţa faptelor malefice săvârşite de vrăjitoare, căci este vorba de lucruri absolut fireşti, care au la bază cauze naturale.

În al treilea rând, după cum am spus şi mai sus, acţiunile şi ritualurile vrăjitoarelor fac parte din a doua categorie de superstiţii, care poartă denumirea de Divinaţie; şi există trei tipuri de divinaţie, însă acest argument nu se potriveşte celui de-al treilea tip, care aparţine unei alte specii, întrucât vrăjitoria nu este doar o simplă divinaţie, ci este acea divinaţie care este pusă în practică prin invocaţii exprese şi explicite ale diavolului; şi lucrul acesta poate fi făcut în foarte multe feluri, prin Necromanţie, Geomanţie, Hidromanţie etc. Prin urmare, această divinaţie pe care o folosesc atunci când îşi pregătesc vrăjile trebuie considerată a fi apogeul răutăţii, deşi alţii au încercat să o privească dintr-un alt punct de vedere. Aşa că

aceştia susţin că întrucât nu cunoaştem puterile ascunse ale naturii, s-ar putea ca vrăjitoarele să nu facă nimic altceva decât să se folosească de aceste puteri ascunse. Iar dacă se folosesc de puterile naturale ca să producă un efect natural, este absolut evident că acest lucru este perfect legal. Şi trebuie să înţelegem că dacă practicarea superstiţiei se foloseşte de lucrurile naturale, prin scrierea, de exemplu, a anumitor litere şi nume necunoscute, făcând apoi uz de aceste rune pentru a reda sănătatea unei persoane, sau pentru a o face să devină prietenoasă, sau pentru un alt scop benefic, şi nu cu gândul de a răni sau vătăma, în astfel de cazuri, zic, se poate considera că nu este vorba de o invocare expresă a demonilor; cu toate acestea, este imposibil ca aceste vrăji să fie făcute fără o invocaţie tacită, din care cauză toate aceste farmece trebuie considerate a fi total ilegale. Şi pentru că aceste farmece şi multe altele asemenea lor pot fi incluse în cea de-a treia categorie de superstiţii, adică în studierea prostească şi deşartă a timpului şi a anotimpurilor, acesta nu poate fi un argument relevant în privinţa ereziei vrăjitoarelor. Însă această categorie, Studierea Timpului şi a Anotimpurilor, cuprinde patru tipuri distincte: Omul poate întreprinde acest studiu cu scopul de a dobândi o anumită cunoaştere; sau în felul acesta urmăreşte să se informeze în legătură cu zilele şi momentele norocoase şi cu cele nefericite; sau poate face uz de de rugăciuni şi cuvinte sacre ca să facă vrăji ce nu au legătură cu înţelesul lor; sau poate avea intenţia şi dorinţa de a produce anumite schimbări pozitive în trupul cuiva. Toate aceste lucruri au fost analizate pe larg de Sfântul Toma în acea întrebare, şi anume Dacă un astfel de studiu este legal, mai ales atunci când produce o schimbare pozitivă în trup, în sensul că redă sănătatea cuiva. Însă atunci când vrăjitoarele studiază timpul şi anotimpurile, această practică a lor face parte din cel de-al doilea tip de superstiţii, şi prin urmare, în ceea ce le priveşte, problemele care ţin de cea de-a treia categorie sunt cu totul irelevante.

Vom continua acum cu o a patra afirmaţie, întrucât pe baza unor observaţii de felul acesta noi spunem că se întocmesc anumite hărţi şi imagini, însă acestea sunt de două feluri complet diferite: Astrologie şi Necromanţie. Ei bine, în Necromanţie se invocă întotdeauna în mod expres demonii, căci această artă presupune încheierea unui acord şi a unei înţelegeri cu aceştia. Prin urmare, haideţi să ne ocupăm doar de Astrologie. În Astrologie nu există niciun acord, ceea ce face să nu existe nicio invocaţie, cu excepţia unui anumit tip de invocaţie tacită, pentru că chipurile şi numele demonilor apar uneori pe hărţile Astrologice. Şi tot aşa, simbolurile folosite în Necromanţie stau sub influenţa anumitor stele, ca în felul acesta să contracareze influenţa şi opoziţia altor corpuri cereşti; ei bine, simbolurile şi caracterele de genul acesta sunt gravate adesea pe inele, pe pietre preţioase sau pe metale nobile; însă simbolurile magice nu au niciun fel de legătură cu influenţa stelelor, şi ele sunt gravate pe orice fel de materiale, ba chiar şi pe materialele cele mai josnice, care atunci când sunt îngropate în anumite locuri vor atrage după sine boli şi nenorociri. Însă noi vorbim despre hărţile stelelor de pe bolta cerească. Dar aceste hărţi şi imagini folosite în Necromanţie nu au nicio legătură cu vreunul din corpurile cereşti. Prin urmare, ele nu fac obiectul acestei discuţii. În plus, multe dintre aceste imagini realizate cu ajutorul ritualurilor superstiţioase nu au niciun fel de eficacitate, adică în ceea ce priveşte făurirea lor; şi chiar dacă materialul din care sunt făcute posedă o anumită putere, aceasta nu se datorează faptului că au fost făurite sub influenţa anumitor stele. Totuşi, există mulţi care susţin că este ilegal să facem uz chiar şi de astfel de imagini. Însă imaginile elaborate de vrăjitoare nu au niciun fel de putere naturală, şi nici materialul din care sunt alcătuite nu are vreo putere anume; însă ele făuresc astfel de imagini la porunca diavolului, căci în felul acesta îşi pot bate joc, ca să spunem aşa, de lucrarea Creatorului, făcându-L să se înfurie, ca în dorinţa Lui de a le pedepsi pentru fărădelegile lor să abată urgii asupra pământului. Şi pentru a-şi spori vina, se delectează cu făurirea unui număr mare de astfel de imagini în momentele cele mai solemne ale anului.

În legătură cu cea de-a cincea chestiune, Sfântul Grigorie vorbeşte despre puterea harului, şi nu despre puterea naturii. Iar Sfântul Ioan spune: Noi suntem născuţi din

Dumnezeu, aşa că de ce să ne mirăm că fiii lui Dumnezeu se bucură de puteri extraordinare? Cu referire la acest ultim aspect trebuie să spunem că o simplă asemănare este irelevantă, pentru că influenţa asupra propriei minţi sau a propriului trup este diferită de influenţa asupra trupului altcuiva, ca şi cum trupul ar fi forma materială a minţii, iar emoţiile o acţiune separată a trupului; prin urmare, emoţia poate fi schimbată prin influenţa minţii, ori de câte ori aceasta produce o schimare în trup, ca atunci când se încălzeşte sau se răceşte, ori când suferă vreo altă transformare, mergând chiar până la moarte. Dar pentru a schimba trupul în mod real, nicio acţiune a minţii nu este suficientă, decât în măsura în care reuşeşte să producă o modificare fizică. De unde rezultă că vrăjitoarele sunt capabile să producă efecte vătămătoare nu prin exercitarea unei puteri naturale, ci doar cu ajutorul diavolului. Însă diavolii pot face acest lucru doar dacă se folosesc de obiecte materiale, cum ar fi oase, păr, lemn, fier, şi tot felul de obiecte de genul acesta, despre a căror utilizare vom vorbi mai pe larg ceva mai târziu.

Ei bine, pe baza Bulei Sfântului nostru Părinte, care este Papa, vom vorbi acum despre originea vrăjitoarelor, şi despre înmulţirea în ultimii ani a lucrărilor lor. Şi nu trebuie să uităm, că pentru a se petrece aceste lucruri este nevoie de trei elemente, diavolul, vrăjitoarea şi acordul lui Dumnezeu, ca toate aceste lucruri să se întâmple. Căci Sfântul Augustin spune că aceste vrăjitorii dezgustătoare se nasc din legătura spurcată a omului cu diavolul. Aşadar, este clar că această legătură spurcată stă la originea apariţiei şi răspândirii acestei erezii, chestiune cu care mulţi autori sunt de acord. Şi trebuie să remarcăm în mod deosebit că această erezie, care este vrăjitoria, diferă din acest punct de vedere de toate celelalte erezii, căci ea nu presupune doar un acord tacit, ci se sprijină pe un acord definit cu exactitate, prin care îl blasfemiază pe Creator şi prin care se străduieşte din toate puterile să îl hulească şi să vatăme toate creaturile Sale, întrucât celelalte erezii nu au încheiat niciun acord cu diavolul, fie el tacit sau explicit, cu toate că păcatele şi necredinţa lor pot fi atribuite în mod direct Tatălui păcatelor şi al necredinţei. Mai mult decât atât, în această privinţă vrăjitoria se deosebeşte de toate celelalte arte vătămătoare şi misterioase, aşa că dintre toate superstiţiile, ea este cea mai ticăloasă, cea mai rea şi cea mai netrebnică, de aceea şi numele său se trage de la săvârşirea faptelor rele şi de la defăimarea adevăratei credinţe. (*Melaficae dictae a Melficiendo, seu a male de fide sentiendo*).

Să remarcăm în mod deosebit că această practică malefică presupune în principal patru elemente. În primul rând, renunţarea la credinţa Catolică, sau în orice caz lepădarea de anumite dogme ale credinţei; în al doilea rând, o dedicare trup şi suflet în direcţia săvârşirii tuturor lucrurilor rele; în al treilea rând, închinarea copiilor nebotezaţi lui Satan; în al patrulea rând, răsfăţarea în tot felul de pofte carnale şi plăceri infame alături de [demonii] Incubus şi Succubus. Şi dacă am şti sigur că Sfânta Mamă Biserică este scutită de asemenea lucruri dezgustătoare, atunci am putea crede că toate aceste chestiuni sunt neadevărate, existând pur şi simplu în imaginaţie. Însă judecata Bisericii Apostolice, care este singura Stăpână şi Învăţătoare a adevărului exprimat prin Bula Sfântului nostru Părinte, care este Papa, ne dă siguranţă şi ne face să fim conştienţi de ceea ce se întâmplă în jurul nostru, de aceea noi nu îndrăznim să ne abatem atenţia de la cercetarea acestor lucruri, ca nu cumva să punem în primejdie propria noastră mântuire. Prin urmare, va trebui să discutăm pe larg despre originea si răspândirea acestor urâciuni; şi, într-adevăr, este vorba de o muncă intensă, dar noi sperăm că cei care vor citi această carte vor cântări cu atenţie fiecare detaliu, căci nu vor găsi aici nimic care să contrazică bunul simţ sau care să se abată de la cuvintele Scripturii şi de la tradiţia [Sfinţilor] Părinţi.

Ei bine, există două lucruri extrem de bine cunoscute în prezent, şi anume legătura vrăjitoarelor cu [demonii] Incubus şi Succubus, precum şi jertfirea abominabilă a copiilor mici. Prin urmare, noi ne vom ocupa în mod deosebit de aceste chestiuni, aşa că în primul rând vom discuta despre demoni, în al doilea rând despre vrăjitoare şi lucrările lor, iar în al

treilea rând, ne vom întreba cum de sunt permise toate aceste lucruri. Ei bine, demonii aceştia influenţează voinţa omului şi liberul său arbitru, hotărându-se să se împreuneze cu el sub influenţa anumitor stele şi nu a altora, întrucât se pare că în anumite momente sămânţa lor poate zămisli mai uşor şi poate da naştere unor copii. În consecinţă, trebuie să ne întrebăm de ce acţionează demonii în legătură cu anumite stele şi care este momentul propice acţiunii lor. Şi există trei puncte importante care trebuie discutate. În primul rând, dacă aceste erezii abominabile se pot răspândi în întreaga lume prin intermediul celor care se lasă pradă [demonilor] Incubus şi Succubus. În al doilea rând, dacă efectele lor au o putere extraordinară atunci când sunt săvârşite sub influenţa anumitor stele. În al treilea rând, dacă această erezie spurcată se răspândeşte pretutindeni prin intermediul celor care jertfesc copii lui Satan. În plus, după ce vom dezbate al doilea punct, şi înainte să trecem la al treilea, va trebui să analizăm influenţa stelelor, precum şi puterea pe care acestea o exercită asupra actului de magie.

În legătură cu prima chestiune, există trei dificultăţi care trebuie lămurite. Prima, se referă la caracterul acestor demoni numiţi Incubi (n.t. pluralul lui Incubus). A doua chestiune este mai specifică, pentru că va trebui să ne întrebăm, Cum se face că aceşti Incubi pot săvârşi actul uman al împreunării? Iar a treia întrebare este una specială, Cum se ataşează vrăjitoarele de aceşti diavoli şi cum se pot împreuna cu ei?

Partea I
Întrebarea III

Demonii Incubus şi Succubus pot zămisli copii?

La prima vedere, s-ar putea să ni se pară că a susţine că diavolii, adică demonii Incubus[27] şi Succubus, pot zămisli copii este ceva care se opune credinţei Catolice: căci înainte ca păcatul să intre în lume, însuşi Dumnezeu a instituit procreaţia oamenilor, pentru că El a făcut-o pe femeie din coasta bărbatului, ca să fie pentru acesta un ajutor potrivit. Şi El le-a spus: „Creşteţi şi vă înmulţiţi" (*Geneza* 1:28). Şi tot aşa, după ce păcatul a intrat în lume, El i-a zis lui Noe: „Naşteţi şi vă înmulţiţi" (*Geneza* 9:1). Iar în vremea noii legi, Hristos a confirmat această uniune: „N-aţi citit că Cel ce i-a făcut de la început *i-a făcut bărbat şi femeie*?" (*Matei* 19:4). Aşadar, oamenii nu se pot naşte decât în felul acesta.

Însă unii ar putea susţine că diavolii iau parte la această zămislire nu în calitate de cauză esenţială, ci ca o cauză secundară şi artificială, pentru că aceştia se preocupă să se amestece în procesul normal al împreunării şi zămislirii, ca să facă rost de sămânţă umană pe care să o transfere ei înşişi.

Obiecţie. Diavolul ar săvârşi această faptă în orice stadiu al vieţii, adică atât în cadrul căsătoriei, cât şi în afara ei. Dar el nu poate face acest lucru în primul stadiu, căci asta ar însemna că lucrarea diavolului este mai puternică decât lucrarea lui Dumnezeu, Cel care a instituit şi confirmat acest stadiu sfânt, căci acesta este un stadiu de continenţă şi de căsătorie. Şi nu poate face asta în nicio altă situaţie, căci nicăieri în Scripturi nu scrie că copiii pot fi zămisliţi într-un anumit stadiu, şi nu în altul. În plus, naşterea copilului este privilegiul unui trup viu, pe când diavolii nu pot da viaţă trupurilor pe care le posedă; pentru că doar un suflet poate da viaţă, iar actul generării este o manifestare a organelor fizice care sunt înzestrate cu viaţă. Prin urmare, trupurile pe care şi le-au însuşit în felul acesta nu pot nici să zămislească, nici să dea naştere. Totuşi, se poate spune că aceşti diavoli îşi iau un trup nu pentru a-i da viaţă, ci ca în felul acesta să poată păstra sămânţa umană, ca să o transfere altui trup.

Obiecţie. Aşa cum în faptele îngerilor, fie ei buni sau răi, nu există nimic inutil sau nefolositor, tot aşa nici în natură nu este nimic inutil sau nefolositor. Însă diavolul, prin puterea lui firească, care este cu mult mai mare decât puterea oricărui om, poate săvârşi orice faptă spirituală, şi o poate săvârşi iar şi iar, fără ca omul să-şi poată da seama de acest lucru. Prin urmare, el poate săvârşi această faptă, întrucât omul nu îşi dă seama că aceasta este opera diavolului. Pentru că toate lucrurile trupeşti şi materiale sunt inferioare inteligenţelor pure şi spirituale. Prin urmare, acestea din urmă pot controla ce se află sub ele. Aşadar, diavolul poate colecta şi utiliza după bunul plac sămânţa umană, care este de natură trupească. Totuşi, colectarea seminţei umane de la o persoană şi transferarea ei la altă persoană implică o anumită acţiune locală. Însă diavolii nu pot mişca trupurile dintr-un loc în altul. Şi iată argumentul pe care se întemeiază această afirmaţie. Sufletul este o esenţă spirituală pură, şi tot aşa este şi diavolul; însă sufletul nu poate mişca un trup dintr-un loc în altul, cu excepţia trupului în care locuieşte şi căruia îi dă viaţă. Aşa că dacă vreun mădular al trupului slăbeşte şi moare, acesta rămâne nemişcat. Prin urmare, nici diavolii nu pot mişca un trup dintr-un loc în altul, decât dacă este vorba de un trup căruia îi dau viaţă. Cu toate acestea, s-a spus şi se recunoaşte că diavolii nu dau viaţă nimănui, aşa că aceştia nu pot deplasa în spaţiu sămânţa umană, adică să o mute dintr-un loc în altul şi dintr-un trup în altul. Mai mult decât atât, orice acţiune presupune un anumit contact, şi cu atât mai mult actul zămislirii. Însă pare puţin probabil că ar putea exista un contact între un demon şi un trup omenesc, căci între acestea nu există niciun punct de legătură. Aşa că acesta nu poate injecta sămânţa într-un trup omenesc, pentru că acest lucru presupune o anumită acţiune trupească, pe care diavolul nu o poate înfăptui. În plus, diavolii nu au nicio putere de a mişca acele trupuri care potrivit ordinii fireşti sunt mai aproape de natura lor, aşa cum sunt de exemplu corpurile cereşti, şi de aceea nu au nicio putere de a mişca acele corpuri care sunt distincte de ei şi situate la o distanţă mai mare. Am demonstat, aşadar, ceea ce era mai important, căci puterea care mişcă şi mişcarea reprezintă unul şi acelaşi lucru, după cum arată Aristotel în lucrarea sa *Fizica*. Prin urmare, rezultă că diavolii care mişcă corpurile cereşti ar trebui să se afle în cer, lucru total neadevărat, atât după părea noastră, cât şi după cea a platonicienilor. În plus, Sfântul Augustin, în lucrarea *Despre Sfânta Treime* III, spune că diavolii strâng cu adevărat sămânţă umană, căci cu ajutorul ei sunt capabili să producă efecte trupeşti; însă acest lucru nu poate fi făcut decât printr-o oarecare mişcare locală, prin care demonii reuşesc să injecteze sămânţa pe care au strâns-o în trupul altora. Iar Walafrid Strabon, în comentariul său la Exodul 7:11: „Atunci Faraon a chemat pe înţelepţi şi pe vrăjitori”, spune că „Diavolii străbat întregul pământ adunând tot felul de seminţe, pe baza cărora dau naştere diferitelor creaturi”. A se vedea şi glosa referitoare la aceste cuvinte (Faraon a chemat). Şi tot aşa, el face două comentarii asupra acestor cuvinte din Geneza 6: „Şi fiii lui Dumnezeu le-au văzut pe fetele oamenilor”. În primul rând, prin fiii lui Dumnezeu se face trimitere la fiii lui Set, iar prin fetele oamenilor la fetele lui Cain. În al doilea rând, Uriaşii nu au fost creaţi ca urmare a unor fapte incredibile ale oamenilor, ci ei sunt rodul unor diavoli, care nu au niciun pic de ruşine faţă de femei. Căci Biblia spune, „S-au ivit pe pământ uriaşi”. Mai mult decât atât, chiar şi după Potop, atât trupurile bărbaţilor, cât şi cele ale femeilor erau incredibil de frumoase.

Răspuns. De dragul conciziei, am lăsat deoparte multe elemente referitoare la puterea diavolului şi la lucrările sale în materie de vrăjitorie; cititorul pios poate accepta cele spuse, ori dacă vrea să cerceteze, atunci trebuie să ştie că fiecare chestiune este lămurită în a doua *Carte a Sentinţelor, 5*. Şi acolo va vedea că diavolii acţionează în mod conştient şi de bună voie; pentru că natura care le-a fost dacă nu a suferit modificări. A se vedea şi al patrulea capitol al lui Dionisie[28] pe marginea acestui subiect; natura lor a rămas intactă şi splendidă, cu toate că nu o pot folosi pentru un scop bun. În ceea ce priveşte inteligenţa lor, [cititorul] va descoperi că aceştia excelează în trei aspecte: înţelegerea, experienţa lor îndelungată de viaţă

şi revelarea duhurilor superioare. De asemenea, el va vedea şi faptul că diavolii află caracteristicile dominante ale oamenilor pe baza influenţei stelelor, şi îşi dau seama că unii sunt mai înclinaţi spre vrăjitorie decât alţii, astfel încât îi necăjesc în special pe cei dintâi, ca să îşi pună în practică lucrările lor. Iar în privinţa voinţei lor, cititorul va afla că aceasta se alipeşte strâns de imoralitate, astfel încât vor păcătui prin mândrie şi prin lăcomie nemăsurată; iar Dumnezeu, de dragul slavei Sale, le permite să acţioneze împotriva voinţei Lui. De asemenea, [cititorul] va înţelege felul în care fac minuni diavolii cu ajutorul acestor două calităţi, intelectul şi voinţa, aşa încât nicio putere de pe pământ nu se poate compara cu a lor: *Iov, 41* (n.t. acest capitol face referire la Leviatan). Nu există nicio putere pe pământ care să se poată compara cu a sa, căci el a fost creat în aşa fel încât să nu se teamă de nimeni. Dar aici, glosa spune, „Deşi nu se teme de nimeni, totuşi el este inferior meritelor Sfinţilor". Şi tot aşa, [cititorul] va afla cum ştie diavolul gândurile inimilor noastre; cum poate să transforme trupurile în mod semnificativ şi funest cu ajutorul unui agent; cum poate mişca trupurile în spaţiu şi cum poate modifica în mod perceptibil sentimentele şi trăirile; şi, în sfârşit, cum poate acţiona asupra intelectului şi voinţei omului, chiar dacă o face indirect. Şi din toate aceste lucruri pertinente pentru analiza de faţă, noi nu dorim decât să tragem anumite concluzii referitoare la natura diavolului, ca să putem discuta mai departe despre problema care ne frământă. Aşadar, teologii le-au atribuit anumite calităţi, spunând că sunt nişte duhuri necurate, cu toate că esenţa lor nu este necurată. Căci potrivit lui Dionisie, aceştia au în ei o nebunie firească, o senzualitate turbată şi o fantezie absurdă, aşa cum se poate vedea din păcatele spirituale de care dau dovadă: mândrie, invidie şi mânie. Din acest motiv, ei sunt vrăjmaşii omenirii: au o minte raţională, dar raţionează fără cuvinte; au o răutate rafinată şi sunt nerăbdători să răneasc ă; fac uz de nenumărate înşelăciuni, modfică percepţiile oamenilor şi le întinează emoţiile, îi zăpăcesc pe cei vigilenţi şi tulbură visele celor care dorm; răspândesc boli, provoacă furtuni, se travestesc în îngeri de lumină, cară întotdeauna Iadul cu ei; le fac pe vrăjitoare să se lepede de Dumnezeu şi să li se închine lor, căci aceste lucruri stau la baza tuturor descântecelor; vor să pună stăpânire pe cei buni, şi îi chinuie din toate puterile lor; îi ispitesc pe cei aleşi şi stau mereu la pândă ca să-i distrugă pe oameni. Şi cu toate că au o mie de modalităţi de a face rău, şi că încearcă de când au căzut pe pământ să provoace schisme în interiorul Bisericii, să nimicească iubirea, să contamineze faptele Sfinţilor cu amarul invidiei, şi să tulbure în fel şi chip omenirea; totuşi, puterea lor se limitează doar la părţile intime şi la buric. A se vedea *Iov 41*. Deoarece frivolitatea cărnii îi face să aibă o mare putere asupra oamenilor; căci sursa frivolităţii bărbaţilor se află în părţile intime, fiindcă din ele cade sămânţa, aşa cum în cazul femeilor ea cade din buric.

Având cunoştinţă despre aceste lucruri, care ne permit să înţelegem aşa cum se cuvine problema demonilor Incubus şi Succubus, trebuie să spunem că a susţine că oamenii se nasc unori prin intermediul demonilor Incubus şi Succubus constituie o opinie la fel de Catolică ca şi aceea care ar contrazice cuvintele Sfinţilor şi chiar tradiţia Sfintei Scripturi în legătură cu acest subiect. Şi iată cum este dovedit acest lucru. Sfântul Augustin ridică undeva acestă problemă, dar nu referitor la vrăjitoare, ci chiar la lucrările diavolilor şi la poveştile poeţilor, însă lasă să plutească asupra ei un oarecare dubiu; cu toate că mai târziu se pronunţă categoric în favoarea Sfintei Scripturi. Căci în lucrarea *De Civitate Dei* (n.t. *Despre Cetatea lui Dumnezeu*), Cartea 3, capitolul 2, el spune: „Dacă Venus l-a născut pe Enea ca urmare a împreunării ei cu Anchises este o chestiune care rămâne deschisă. Căci o astfel de situaţie apare şi în Scripturi, acolo unde se pune problema dacă îngerii răi s-au culcat cu fetele oamenilor, şi dacă aşa s-a umplut pământul de uriaşi, adică de oameni mari şi puternici, cu înfăţişare supranaturală". Dar el rezolvă această problemă în Cartea 5, capitolul 23, prin cuvintele: „Există o părere generală, a cărei veridicitate este garantată de mulţi oameni ca urmare a experienţelor proprii, sau cel puţin ca urmare a experienţelor altor persoane de încredere despre care au auzit vorbindu-se, care constă în faptul că au existat Satiri şi Fauni

(care în mod obişnuit se numesc Incubi) ce s-au arătat unor femei desfrânate şi au avut relaţii sexuale cu ele. Iar faptul că unii diavoli (pe care galii îi numesc Dusii) încearcă din răsputeri şi chiar reuşesc să facă acest lucru murdar este confirmat de atât de mulţi martori de încredere, încât ar fi o mare ruşinare să nu le dăm crezare". Şi ceva mai încolo, în aceeaşi carte, el lămureşte şi cea de-a doua obiecţie, şi anume că pasajul din Geneza referitor la fiii lui Dumnezeu (adică la urmaşii lui Set) şi la fetele oamenilor (adică la descendentele lui Cain) nu vorbeşte doar despre Incubi, pentru că existenţa lor nu este un lucru credibil. Iată, aşadar, că glosa despre care am vorbit mai devreme are legătură cu acest subiect. Şi el spune că nu este ceva de neconceput ca Uriaşii despre care vorbeşte Scriptura să nu fi fost născuţi de oameni, ci de Îngeri sau de unii diavoli cărora li s-au aprins poftele pentru femei. Aceeaşi opinie o exprimă şi glosa la *Isaia* 13[29], acolo unde profetul prooroceşte pustiirea Babilonului şi vorbeşte despre monştrii care vor locui acolo. El spune: „Bufniţe vor locui într-însul şi Satiri vor juca în acel loc". Prin Satiri (n.t. traducerea biblică este „oameni cu chip de ţap") se face referire la diavoli; după cum spune glosa, Satirii sunt creaturi păroase ale pădurii, care reprezintă acel tip de diavoli numiţi Incubi. De asemena, în *Isaia* 34, unde prooroceşte pustiirea ţinutului edomiţilor, deoarece aceştia i-au persecutat pe evrei, el spune: „Şi va fi locuinţa şerpilor şi tărâmul bufniţelor. Şi fiarele din pustiu...". Iar glosa spune că acestea din urmă se referă la monştri şi la diavoli. Şi tot în legătură cu aceste fiinţe, Fericitul Grigorie afirmă că este vorba de nişte zeităţi ale pădurii, cunoscute sub un alt nume, şi care sunt diferite de acelea pe care grecii le-au numit Pan, iar latinii Incubi. Însă, Fericitul Isidor, în ultimul capitol al Cărţii 8, spune: „Satirii sunt acele [fiinţe] numite Pan în limba greacă şi Incubi în limba latină. Şi sunt numiţi Incubi deoarece au obiceiul să se aşeze deasupra[30], ceea ce este un lucru imoral. Căci au o poftă nebună după femei şi doresc să se împreuneze cu ele; iar galii îi numesc Dusii[31], pentru că sunt sârguincioşi în bestialitatea lor. Însă acel diavol pe care oamenii obişnuiţi îl numesc Incubus, este cunoscut de romani sub denumirea de Faun mâncător de smochine[32]; de aceea, Horaţiu a spus, „O Faun, iubire a nimfelor care aleargă să scape, treci uşor peste pământurile mele şi peste ogoarele zâmbitoare".

Referitor la afirmaţia Sfântului Pavel din 1 *Corinteni* 11, „De aceea şi femeia este datoare să aibă (semn de) supunere asupra capului ei, pentru îngeri", mulţi catolici cred că „pentru îngeri" se referă la Incubi. Aceeaşi opinie o exprimă şi Venerabilul Beda în lucrarea sa *Istoria Englezilor*[33]; şi la fel şi William de Paris[34], în lucrarea sa *De Universo* (n.t. Despre Lume), în ultima parte a tratatului 6. Mai mult decât atât, Sfântul Toma abordează şi el acest subiect în 1:25, 2:8 şi în alte părţi; de asemenea în Isaia 12 şi 14). Prin urmare, el spune că este imprudent să negăm asemenea lucruri. Căci potrivit lui Aristotel, ceea ce pentru mulţi este adevărat nu poate fi complet fals (la sfârşitul lucrării *De Somno et Vigilia* – n.t. Despre Somn şi Veghe – şi în partea a doua a lucrării *Etica*). Şi nu mai spun nimic despre numeroşii istorici de nădejde, fie ei catolici sau păgâni, care au afirmat în mod deschis existenţa demonilor Incubus.

Dar diavolii nu se transformă în Incubi şi Succubi (n.t. pluralul pentru Succubus) pentru că vor să simtă plăcere, întrucât un spirit nu are nici sânge, nici înveliş carnal; ci fac acest lucru deoarece prin viciul desfrânării pot vătăma atât trupul, cât şi sufletul, făcându-i pe oameni să fie mult mai înclinaţi spre toate celelalte vicii. Şi cu siguranţă că ei ştiu sub care stea se află sămânţa cea mai viguroasă, şi că oamenii zămisliţi în felul acesta vor fi mereu afectaţi de vrăjitorii.

Când Atotputernicul Dumnezeu s-a referit la viciul desfrânării, în care trăiau necredincioşii şi ereticii şi de care voia să scape pe poporul Său, El a spus în *Leviticul* 18: „Să nu vă întinaţi cu nimic din acestea, că cu toate acestea s-au întinat popoarele, pe care eu le izgonesc dinaintea feţei voastre. Că s-a întinat pământul şi am privit la nelegiuirile celor care trăiau pe el". Glosa explică faptul că cuvântul „popoare" se referă la diavoli, datorită faptului că aceştia sunt în număr mare, şi de aceea sunt numiţi popoarele lumii; iar aceştia păcătuiesc

în fel şi chip, şi mai ales curvesc şi se închină idolilor, întinând în felul acesta trupul şi sufletul, adică omul întreg, care este numit „pământ”. Căci orice păcat comis de om se află în afara trupului, însă omul care curveşte păcătuieşte în trup. Dacă cineva doreşte să aprofundeze poveştile referitoare la demonii Incubus şi Succubus, să citească (după cum s-a spus) lucrarea lui Beda, *Istoria Englezilor*, să îl citească pe William, şi în sfârşit, să citească lucrarea lui Thomas de Brabant, intitulată *Despre Albine*.

Dar să ne întoarcem la chestiunea de faţă. Şi să vorbim mai întâi despre actul natural al perpetuării instituit de Dumnezeu, adică la relaţia dintre bărbat şi femeie; căci cu acordul lui Dumnezeu, Taina Căsătoriei poate fi anulată prin lucrarea vrăjitorească a diavolului, după cum am arătat mai sus. Iar acest lucru este cu atât mai mult valabil pentru orice relaţie sexuală dintre bărbat şi femeie. Dar dacă cineva se întreabă de ce i se permite diavolului ca dintre toate activităţile omului să facă vrăji în special în privinţa actului sexual, răspunsul este acela că Doctorii au indicat mai multe motive, pe care le vom discuta mai târziu, în secţiunea referitoare la acordul divin. Pentru moment, însă, este suficient acel motiv pe care l-am invocat mai devreme, şi anume că puterea diavolului zace în părţile intime ale omului. Căci dintre toate bătăliile, cele mai aprige sunt acelea în care lupta este permanentă, iar victoriile rare. Şi nu este bine să susţinem că din cauza faptului că Taina Căsătoriei poate fi anulată asta înseamnă că lucrarea diavolului este mai presus decât lucrarea lui Dumnezeu, căci diavolul nu o anulează prin violenţă, deoarece în această privinţă el nu are absolut nicio putere, decât aceea care îi este acordată de Dumnezeu. Prin urmare, de aici ar fi mai bine să tragem concluzia că el nu are nicio putere. În al doilea rând, este adevărat că doar un trup viu poate da naştere unui om. Aşa că a spune că diavolii nu pot da viaţă, întrucât aceasta ţine de suflet, este o afirmaţie absolut reală; însă din punct de vedere material viaţa ia naştere din sămânţă, iar demonul Incubus poate, cu permisiunea lui Dumnezeu, să zămislească prin împreunare. Cu toate acestea, sămânţa nu ţâşneşte atât de mult de la el, pentru că este vorba de sămânţa altui om, pe care el a luat-o pentru a o folosi în acest scop (a se vedea Sfântul Toma I, 51:3). Pentru că diavolul este Succubus pentru un bărbat şi devine Incubus pentru o femeie. Şi aşa cum spune Sfântul Augustin în lucrarea sa *Despre Sfânta Treime* III, aceştia absorb seminţele celor doi pentru a zămisli cu sexul opus.

Ei bine, ne-am putea întreba acum din cine se naşte un copil de parte bărbătească? Este limpede că acesta nu va fi un fiu al diavolului, ci al omului căruia îi aparţine sămânţa. Însă atunci când se afirmă că în lucrarea îngerilor nu este niciun fel de exagerare, aşa cum este cazul şi cu Natura, acest lucru este de la sine înţeles; şi la fel de adevărată este şi presupunerea că diavolul poate primi şi injecta sămânţa fără a fi văzut; cu toate acestea, el preferă să acţioneze în mod vizibil, asumându-şi o înfăţişare de Incubus sau Succubus, ca prin aceste spurcăciuni să poată infecta trupul şi sufletul tuturor oamenilor, indiferent că este vorba de bărbaţi sau femei, căci el poate avea cu aceştia un contact fizic. În plus, diavolii pot face multe lucruri în mod invizibil, căci nu li se permite să acţioneze la vedere, chiar dacă şi-ar dori acest lucru; însă au dreptul să le facă pe ascuns, fie pentru a-i pune la încercare pe oamenii buni, fie pentru a-i pedepsi pe cei răi. În sfârşit, s-ar putea întâmpla ca un alt diavol să ia locul demonului Succubus, ca să ia sămânţa de la el, ca mai apoi să devină Incubus în locul altui diavol; şi există trei motive pentru care poate să facă asta. Probabil că un diavol, care a fost atribuit unei femei, trebuie să primească sămânţa de la un alt diavol, care a fost atribuit unui bărbat, ca astfel fiecare dintre ei să fie însărcinat de către prinţul diavolilor să pună în practică o vrăjitorie; căci fiecărui om îi este dat un înger, chiar şi dintre cei răi; asta poate pentru că unii diavoli se abţin de la comiterea unor fapte nelegiuite. Căci multe anchete au arătat în mod limpede că anumiţi diavoli, datorită unei laturi nobile a firii lor, se feresc să facă rău. Sau s-ar putea întâmpla ca un Incubus, în loc să injecteze sămânţa unui bărbat, să se aşeze el peste femeie şi să injecteze în mod invizibil propria sa sămânţă, adică aceea pe care a primit-o în mod invizibil. Şi nu este ceva străin de natura sau de puterea lui ca să se interpună

în felul acesta, căci chiar şi în formă trupească el poate să se interpună în mod invizibil şi fără contact fizic, aşa cum s-a văzut în cazul acelui tânăr care s-a logodit cu un idol. În al treilea rând, se spune că puterea unui înger aparţine în cel mai înalt grad lucrurilor superioare; adică puterea sa nu poate fi înţeleasă de ordinele inferioare, ci este întotdeauna infinit superioară acestora, aşa încât nu este limitată la un singur efect. Căci puterile superioare au cea mai mare influenţă asupra creaţiei. Dar pentru că se spune că acesta este cu mult superior, trebuie să înţelegem că el are puterea de a face orice lucrare care i se aduce în atenţie; căci altfel, în loc să fie superior, am putea foarte bine să spunem că este infinit inferior.

Însă între agent şi subiect trebuie să existe o anumită legătură, dar între o substanţă spirituală şi una trupească nu este absolut niciuna. Prin urmare, diavolii nu pot provoca niciun efect, cu excepţia acelor situaţii când se folosesc de un intermediar activ. Aşa că se folosesc de seminţele lucrurilor pentru a obţine efectele corespunzătoare; a se vedea Sfântul Augustin, *Despre Sfânta Treime*, 3. Aşadar, acest argument are legătură cu cel precedent, dar nu este susţinut de el, asta dacă nu cumva cineva doreşte să îmbrăţişeze explicaţia Sfântului Augustin, care spune că Inteligenţele au puteri infinite, dar nu din cele inferioare, ci din cele superioare; iar aceste puteri pot avea efecte numeroase şi infinite, şi ele au fost date lucrurilor materiale şi corpurilor cereşti. Însă acest lucru nu are nicio legătură cu slăbiciunea puterilor inferioare. În concluzie, diavolii pot transmuta sămânţa chiar şi atunci când nu au trup. Însă acesta nu este un argument împotriva afirmaţiei precedente referitoare la demonii Incubus şi Succubus, căci după cum am arătat mai sus aceştia nu pot acţiona în afara unui corp fizic.

Al patrulea argument, acela că diavolii nu pot mişca în spaţiu trupurile şi sămânţa, este susţinut de analogia cu sufletul. Însă trebuie spus că una este să vorbim despre substanţa spirituală a unui înger sau a unui diavol, şi alta este să vorbim despre sufletul propriu-zis. Căci motivul pentru care sufletul nu poate mişca un trup, decât dacă i-a dat viaţă sau dacă un trup viu intră în contact cu unul care nu mai trăieşte, este acesta: dintre toate fiinţele spirituale sufletul ocupă de departe locul cel mai de jos, de unde rezultă că între el şi trupul pe care-l poate mişca prin contact direct există o anumită relaţie. Însă nu tot aşa stau lucrurile şi cu diavolii, căci puterea lor depăşeşte cu mult puterea corporală.

În al cincilea rând, trebuie spus că contactul unui diavol cu un trup oarecare, prin intermediul seminţei sau în oricare alt fel, nu este un contact corporal, ci unul virtual, ceea ce presupune ca diavolul să aibă o anumită putere. Astfel de corpuri sunt corpurile cereşti, şi chiar întregul pământ sau elementele lumii, a căror putere suntem îndreptăţiţi să o numim superioară, pentru că ne bazăm pe autoritatea Sfântului Toma, care dezbate acest lucru în întrebarea sa referitoare la Păcat (întrebarea 10, *Despre Demoni*). Căci acest lucru se datorează fie esenţei naturii, fie condamnării păcatului. Pentru că lucrurile au o anumită ordine, care are legătură atât cu natura, cât şi cu mişcarea lor. Şi exact aşa cum corpurile cereşti aflate în înaltul cerului sunt mişcate de substanţele spirituale superioare, şi anume de Îngeri, tot aşa şi corpurile aflate mai jos sunt puse în mişcare de substanţele spirituale inferioare, adică de diavoli. Iar unii susţin că dacă această limitare a puterii diavolilor se datorează esenţei naturii, înseamnă că diavolii nu au acelaşi rang cu îngerii din înalt, ci fac parte din această ordine terestră creată de Dumnezeu; şi asta a fost şi opinia Filozofilor. Însă dacă ea se datorează condamnării pentru păcat, aşa cum susţin Teologii, asta înseamnă că ei au fost aruncaţi din regiunile cerului în această atmosferă inferioară pentru a fi pedepsiţi, fapt pentru care nu o pot mişca, după cum nu pot mişca nici pământul.

Am spus acest lucru din cauza a două argumente uşor de combătut: Primul se referă la corpurile cereşti şi la faptul că diavolii le pot mişca şi pe acestea dacă sunt capabili să deplaseze în spaţiu anumite obiecte, pentru că natura stelelor este foarte apropiată de a lor, după cum presupune şi ultimul argument. Răspunsul este acela că afirmaţia anterioară nu este valabilă; căci dacă prima opinie este bună, atunci acele corpuri depăşesc puterea diavolului; iar dacă a doua opinie este adevărată, rezultă că nici atunci nu le pot mişca, din cauza faptului

că au fost pedepsiţi pentru păcatele pe care le-au săvârşit. De asemenea, există părerea că mişcarea întregului şi mişcarea părţii nu reprezintă unul şi acelaşi lucru, după cum afirmă şi Aristotel în lucrarea sa *Fizica* 4, atunci când dă ca exemplu întrega planetă şi un bulgăre de pământ; de aceea, este aberant să credem că dacă diavolii pot mişca o parte a pământului asta înseamnă că pot mişca şi întregul pământ, iar acest lucru este limpede pentru toţi oamenii care analizează această distincţie. Însă a colecta sămânţa şi a o pune să dea naştere anumitor efecte nu este ceva ce depăşeşte puterea lor firească, însă este evident că de fiecare dată trebuie să aibă permisiunea lui Dumnezeu.

În concluzie, în pofida faptului că unii susţin că este exclus ca diavolii cu trup omenesc să poată zămisli copii, şi că prin expresia „fiii lui Dumnezeu" se face aluzie la descendenţii lui Cain, totuşi există multă lume care exprimă în mod clar o părere contrară. Iar ceea ce pare adevărat pentru mulţi nu poate fi în totalitate fals, după cum arată Aristotel în lucrarea sa *Etica* 6 şi la sfârşitul cărţii *Despre somn şi veghe*. Şi chiar şi în zilele noastre avem la dispoziţie fapte bine documentate şi cuvinte ale vrăjitoarelor care se ocupă cu adevărat de astfel de lucruri. Prin urmare, facem trei afirmaţii. În primul rând, că actele sexuale pervertite sunt practicate de diavoli nu de dragul plăcerii, ci cu scopul de a pângări sufletele şi trupurile acelora pe care îi vizitează în chip de demoni Succubus şi Incubus. În al doilea rând, ei vor ca printr-o astfel de acţiune să le facă pe femei să zămislească, întrucât sunt capabili să depună sămânţa umană într-un loc anume din pântecele femeii, acolo unde deja se află o substanţă corespunzătoare. Şi tot aşa, ei pot colecta şi seminţele altor lucruri, cu scopul de a obţine efectele necesare. În al treilea rând, în cazul zămislirii unor astfel de copii, diavolii sunt răspunzători doar de mişcarea locală, nu şi de zămislirea propriu-zisă, căci aceasta nu are legătură nici cu puterea diavolului, nici cu trupul pe care şi-l ia, ci cu energia celui căruia îi aparţine sămânţa; din această cauză, copilul nu este fiul diavolului, ci al unui anumit om.

Şi răspundem aici în mod clar celor care susţin că există două motive pentru care diavolii nu pot zămisli copii: Primul este acela că zămislirea se produce sub influenţa energiei formatoare care există în sămânţa emisă de un trup viu; însă trupul pe care şi-l iau diavolii nu este de felul acesta. Prin urmare, răspunsul este limpede: diavolul nu face altceva decât să depună sămânţa naturală, având proprietăţi formative, în locul cuvenit. Al doilea motiv se referă la faptul că sămânţa nu are putere generatoare decât atâta timp cât are în ea căldura vieţii, şi că aceasta se pierde atunci când este transportată pe distanţe mari. Răspunsul în acest caz este că diavolii sunt capabili să stocheze sămânţa în condiţii de siguranţă, ceea ce face ca această căldură vitală să nu se piardă; şi oricum nu se poate evapora atât de uşor, pentru că diavolii au o viteză foarte mare, şi ştim că mişcarea este superioară lucrului mişcat.

Partea I
Întrebarea IV

Prin intermediul căror diavoli acţionează demonii Incubus şi Succubus?

Este oare în spiritul credinţei Catolice să afirmăm că demonii Incubus şi Succubus se manifestă prin intermediul tuturor duhurilor necurate? Căci *se pare* că aşa stau lucrurile; pentru că opusul acestei afirmaţii ne-ar duce cu gândul la faptul că există o oarecare ordine în ceea ce îi priveşte. Ei bine, unii susţin că aşa cum în aprecierea Binelui se pot distinge trei grade sau trei ordine (a se vedea lucrarea *Despre natura Binelui* a Sfântului Augustin), tot aşa şi în aprecierea Răului se observă multă confuzie, deoarece în rândul Îngerilor buni domneşte ordinea, pe când în rândul celor răi domneşte debandada; prin urmare, toţi aceştia fac aceleaşi lucruri. A se vedea *Iov* 10: „Ţinutul întunericului şi al umbrelor morţii; ţară de întuneric şi neorânduială unde lumina e totuna cu bezna". Şi tot aşa, dacă nu fac cu toţii aceleaşi lucruri,

această calitate provine fie din natura lor, fie din păcat, fie din pedeapsă. Însă ea nu provine din natura lor, căci cu toţii, fără nicio excepţie, aceştia s-au dedat păcatului, aşa cum rezultă din întrebarea anterioară. Fiindcă din firea lor sunt duhuri necurate, însă nu atât de decăzute încât să-şi întineze şi părţile lor bune; dar au o răutate subtilă, sunt dornice să facă rău, sunt peste măsură de îngâmfate etc. Prin urmare, acţiunile lor îşi au originea fie în păcat, fie în pedeapsă. De asemenea, când păcatul este mai mare şi pedepsa este mai mare; asta înseamnă că păcatele săvârşite de îngerii superiori sunt mai grave, de aceea şi pedeapsa lor este mai mare atunci când se dedau la asemenea fapte murdare. Şi tot aşa, unii spun că acolo unde nu există nici disciplină, nici supunere toţi muncesc haotic; şi se ştie că printre diavoli nu există nici disciplină, nici supunere, nici înţelegere. *Proverbe* 13: „Mândria nu dă prilej decât la ceartă". În plus, aşa cum din cauza păcatului vor fi cu toţii egali în Iad după Ziua Judecăţii, tot aşa şi înainte de acest moment ei sunt ţinuţi în ceaţa de jos din cauza îndatoririlor ce le-au fost încredinţate. Însă glosa referitoare la 1 *Corinteni* 15, „Cât va fi lumea vor exista Îngeri peste Îngeri, oameni peste oameni şi diavoli peste diavoli". De asemenea, în *Iov* 40 se vorbeşte despre solzii Leviatanului, care simbolizează mădularele diavolului, căci aceştia sunt legaţi strâns unul de altul. Aşadar, ei sunt de diferite tipuri, atât în ceea ce priveşte ordinea, cât şi faptele lor.

O altă întrebare care se ridică este aceasta, dacă Îngerii buni îi pot împiedica pe diavoli să comită fapte nelegiuite. Trebuie spus că Îngerii care guvernează asupra Influenţelor malefice poartă numele de Puteri, după cum au afirmat Sfântul Grigorie şi Sfântul Augustin (*Despre Sfânta Treime*). Căci un duh de viaţă rebel şi păcătos se supune întotdeuna unui duh de viaţă ascultător, pios şi drept. Pentru că acele Creaturi care sunt mai desăvârşite şi mai aproape de Dumnezeu au autoritate asupra celorlalte, pentru că ordinea este în primul rând atributul lui Dumnezeu, şi din aceasta se împărtăşesc şi creaturile Sale, în funcţie de cât de aproape sunt de El. Prin urmare, Îngerii buni, care sunt cei mai apropiaţi de Dumnezeu, întrucât se aseamănă cu El, ceea ce nu este cazul diavolilor, sunt mai presus de diavoli şi stăpânesc asupra lor. Iar atunci când se spune că diavolii fac multe lucruri rele în absenţa unui intermediar, sau că aceştia nu se supun Îngerilor buni, care ar putea să îi ţină sub control; ori că dacă se supun, atunci înseamnă că răul este săvârşit din cauza neglijenţei stăpânului, ceea ce ar însemna că Îngerii buni sunt întrucâtva neglijenţi; ei bine, răspunsul este acela că Îngerii sunt slujitori ai înţelepciunii divine. De aici rezultă că dacă înţelepciunea divină permite săvârşirea unor fărădelegi de către Îngerii răi sau de către oameni, de dragul binelui care va urma, atunci nici Îngerii buni nu îi vor împiedica pe oamenii răi sau pe diavoli să facă lucruri rele.

Răspuns.

Este în conformitate cu credinţa Catolică să susţinem că acţiunile interioare şi exterioare ale diavolilor au un anumit grad de ierarhizare. De aici rezultă că anumite lucruri reprobabile sunt comise de diavolii aflaţi pe nivelele inferioare, întrucât cei situaţi pe treptele mai înalte nu vor acţiona în felul acesta datorită caracterului nobil al naturii lor. În general, se spune că acest lucru se explică prin trei tipuri de afinităţi: când lucrurile se armonizează cu natura, când se armonizează cu Dumnezeu şi când se armonizează cu propria lor răutate. Dar cel mai mult contează natura lor. Toată lumea este de acord că de la începutul Creaţiei unii au fost mereu superiori, căci diferă între ei în privinţa formei, pentru că nu există doi Îngeri care să aibă aceeaşi formă. Şi Dionisie spune în lucrarea *Despre ierarhia cerească*, Capitolul 10, că un ordin are trei grade diferite; şi trebuie să fim de acord cu asta, pentru că există fiinţe imateriale şi necorporale. A se vedea, de asemenea, şi Sfântul Toma (2:2). Pentru că păcatul nu le anulează firea, iar după Cădere, după cum am spus şi mai devreme, diavolii nu şi-au pierdut darurile naturale. Aşa că acestea sunt numeroase şi felurite atât în ceea ce priveşte natura lor, cât şi felul de a acţiona. Acest lucru este în armonie şi cu înţelepciunea divină; căci

cel care porunceşte este Dumnezeu (*Romani* 13). Şi pentru că Dumnezeu i-a împuternicit pe diavoli să îi ispitească pe oameni şi să îi pedepsească pe cei ce sunt blestemaţi, aceştia lucrează asupra oamenilor din exterior, folosindu-se de mijloace numeroase şi felurite. [Această lucrare] este în concordanţă cu propria lor răutate, deoarece ei poartă cu omenirea un război permanent; prin urmare, nu urmăresc altceva decât să îi vatăme pe oameni, şi chiar asta şi fac. De unde rezultă că ei nu săvârşesc în aceeaşi măsură urâciunile lor de nedescris. Şi acest lucru este dovedit mai exact de cele ce urmează. Căci, după cum s-a spus, atâta timp cât acţiunea depinde de natura unui anumit lucru, rezultă că aceia a căror natură este subordonată trebuie să se subordoneze şi în privinţa acţiunii, aşa cum se întâmplă în cazul obiectelor materiale. Pentru că rânduiala firească face ca corpurile situate mai jos să fie subordonate corpurilor cereşti, iar acţiunile şi mişcările lor să fie subordonate acţiunilor şi mişcărilor corpurilor cereşti; şi întrucât diavolii, după cum s-a spus, se deosebesc unii de alţii în privinţa ordinii fireşti, aceasta înseamnă că se deosebesc între ei şi în privinţa acţiunilor lor naturale, fie ele exterioare sau interioare, şi mai ales atunci când este vorba de săvârşirea lucrurilor reprobabile despre care discutăm. De aici tragem concluzia că întrucât majoritatea acestor fapte nelegiuite sunt străine de nobleţea naturii îngereşti, tot aşa şi faptele oamenilor trebuie analizate în mod distinct şi nu în legătură cu responsabilitatea naturii umane sau cu reproducerea.

În sfârşit, deoarece se crede că unii s-au abătut de la orice rânduială, putem spune că asemenea fapte abominabile sunt încredinţate acelor îngeri care au căzut din corul inferior şi care se află pe nivelul cel mai de jos. De asemenea, trebuie să remarcăm că deşi Scriptura vorbeşte de faptul că demonii Incubus şi Succubus tânjesc după femei, totuşi nu scrie nicăieri că aceşti Incubi şi Succubi s-au dedat la vicii împotriva firii. Şi nu vorbim doar de sodomie, ci şi de oricare alt păcat prin care o faptă este săvârşită în afara cadrului normal şi firesc. Şi cea mai mare enormitate a unui astfel de păcat este faptul că toţi diavolii, indiferent de rangul pe care-l ocupă, detestă asemenea acţiuni şi le consideră scandaloase. Şi se pare că asta indică şi glosa referitoare la *Ezechiel* 19, care spune: „Vă voi da pe mâna locuitorilor Palestinei, adică pe mâna diavolilor, care vor roşi în faţa fărădelegilor voastre reprezentate de viciile săvârşite împotriva firii”. Iar învăţăcelul îşi va da seama ce trebuie să înţeleagă despre diavoli. Căci niciun alt păcat nu a fost pedepsit de Dumnezeu prin moartea ruşinoasă a atâtor oameni. Şi într-adevăr, mulţi spun, şi chiar cred cu adevărat, că nimeni nu poate păcătui în felul acesta pentru un timp mai îndelungat decât viaţa lui Hristos pe pământ, care a fost de treizeci şi trei de ani; căci se va pune în pericol şi nu va putea fi izbăvit decât de harul special al Mântuitorului. Şi acest lucru este dovedit de faptul că viciul a pus stăpânire adesea şi pe oamenii în vârstă de optzeci sau o sută de ani, care până în momentul respectiv îşi trăiseră viaţa conform disciplinei propovăduite de Hristos; însă aceştia, odată ce s-au lepădat de El şi s-au abandonat unor astfel de vicii, s-au confruntat cu dificultăţi extraordinare în încercarea lor de a avea parte de izbăvire. Mai mult decât atât, numele diavolilor indică ierarhia lor şi sarcina pe care o are fiecare. Pentru că Scriptura foloseşte în general unul şi acelaşi nume, acela de diavol, întrucât aceştia au felurite calităţi; dar Scripturile spun că Unul se ocupă de aceste acţiuni murdare, la fel cum alte vicii cad în sarcina Altuia. Căci în Scriptură şi în vorbirea curentă orice duh necurat este numit Diabolus (n.t. Diavol), de la Dia, care înseamnă Doi, şi Bolus, care înseamnă Bucată; pentru că el ucide două lucruri, trupul şi sufletul. Şi acest lucru este în conformitate cu etimologia, deşi în limba greacă *Diabolus* înseamnă închis în Puşcărie, un apelativ la fel de adecvat, deoarece acestuia nu i se permite să săvârşească atâtea fapte rele câte şi-ar dori. Şi tot aşa, Diabolus mai poate însemna şi Curgere la Vale, pentru că el a curs în jos, adică a căzut, atât la propriu, cât şi la figurat. Şi mai este numit şi Demon, adică Iscusit în Căutarea Sângelui, căci este însetat şi săvârşeşte păcatul datorită celor trei tipuri de calităţi pe care le posedă, căci puterea lui provine din natura subtilă pe care o are, din experienţa sa îndelungată şi din faptul că poate vedea duhurile bune. De asemenea, mai

este numit şi Belial, care înseamnă Fără Jug sau Fără Stăpân; căci el poate lupta împotriva celui căruia trebuie să i se supună. Şi mai este numit Belzebut, care înseamnă Domnul Zburătoarelor, adică al sufletelor păcătoşilor care au abandonat credinţa adevărată în Hristos. Şi i se mai spune şi Satan, adică Potrivnic; a se vedea Sfântul Petru 2: „Potrivnicul vostru, diavolul, umblă, de colo colo" etc.". În plus, se mai numeşte Behemot, adică Bestia, pentru că îi face pe oameni să devină nişte bestii. Însă diavolul Curviei, mai marele acestei urâciuni, este numit Asmodeu, care înseamnă Creatura Judecăţii, pentru că din cauza unui astfel de păcat a fost osândită Sodoma, împreună cu alte patru cetăţi. Şi tot aşa, diavolul Mândriei este numit Leviatan, care înseamnă Asocierea Lor; pentru că atunci când Lucifer i-a ispitit pe primii noştri părinţi el le-a promis, de mândru ce era, să îi asocieze cu Divinitatea. Şi referitor la el, Domnul a spus prin intermediul lui Isaia: „Mă voi năpusti asupra Leviatanului, acel şarpe bătrân şi încolăcit". Iar diavolul Avariţiei şi Bogăţiilor este numit Mamona, cel pe care Hristos îl menţionează în Evanghelie (*Matei* 6): „Nu puteţi să slujiţi lui Dumnezeu" etc.

Argumente. *În primul rând*, că binele poate exista fără rău, dar răul nu poate exista fără bine; căci acesta din urmă se revarsă asupra unei creaturi care în esenţă este bună. Prin urmare, diavolii, întrucât au o fire bună, fac parte din rânduiala naturii; cât priveşte faptele lor, a se vedea *Iov* 10. *În al doilea rând*, se poate spune că diavolii împuterniciţi să lucreze nu se află în Iad, ci în ceaţa de jos. Iar aici fac parte dintr-o ierarhie, care nu se găseşte în Iad. Ceea ce înseamnă că acolo orice ordine care duce la atingerea fericirii divine încetează din momentul în care ierarhia dispare. Dar se poate spune că chiar şi în Iad va exista o anumită diferenţiere în privinţa puterii şi a gravităţii pedepselor, întrucât nu toţi, ci numai unii, vor avea sarcina să chinuie sufletele. *În al treilea rând*, la afirmaţia că diavolii situaţi în partea superioară a ierarhiei au primit pedepsele cele mai mari, deoarece au păcătuit cel mai mult şi de aceea trebuie să se ocupe de aceste acţiuni murdare, putem răspunde că păcatul se află în legătură cu pedeapsa şi nu cu felul în care lucrează natura; aşa că aceştia nu sunt puşi să făptuiască asemenea mizerii datorită nobleţii firii lor, iar asta arată că lucrul acesta nu are nicio legătură cu păcatul sau cu pedeapsa. Însă deşi sunt cu toţii nişte duhuri necurate şi doritoare să facă rău, totuşi unii sunt mai răi decât alţii, pentru că natura lor este mult mai întunecată. *În al patrulea rând*, se spune că diavolii sunt legaţi printr-o înţelegere, referitoare nu la prietenie, ci la răutate, întrucât ei urăsc omenirea şi luptă din răsputeri împotriva dreptăţii. Căci doar cei răi au nevoie de o astfel de înţelegere care să-i adune laolaltă şi să atribuie fiecăruia fărădelegile de care să se ocupe. *În al cincilea rând*, deoarece osânda tuturor este să stea la închisoare, acum în atmosfera inferioară, iar mai apoi în Iad, totuşi pedepsele pe care le-au primit şi îndatoririle pe care le au nu sunt aceleaşi; căci cu cât au o fire mai nobilă şi o poziţie mai înaltă în ierarhie, cu atât mai mare va fi chinul la care vor fi supuşi. A se vedea *Cartea Înţelepciunii* [*lui Solomon*] 6: „Cei puternici vor fi pedepsiţi cu străşnicie".

Partea I
Întrebarea V

Care este sursa sporirii vrăjitoriei? Cum se face că practicarea vrăjitoriei a sporit într-un mod semnificativ?

Este oare în spiritul credinţei Catolice să susţinem că originea şi sporirea vrăjitoriei se datorează influenţei corpurilor cereşti şi răutăţii oamenilor, şi nu urâciunilor săvârşite de demonii Incubus şi Succubus? Căci se pare că ea îşi are obârşia în răutatea omului. Pentru că Sfântul Augustin, în Cartea 83, spune că depravarea omului îşi are originea în propria sa voinţă, indiferent că păcătuieşte din proprie iniţiativă ori la sugestia altcuiva. De aceea, pentru

că depravarea vrăjitoarelor constituie un păcat, cauza acestuia nu este diavolul, ci voinţa umană. Dar în acelaşi loc, el vorbeşte şi despre liberul arbitru, spunând că orice om este cauza propriei sale răutăţi. Şi iată ce spune: că păcatul omului provine din liberul arbitru, însă diavolul nu poate distruge liberul arbitru, căci aşa ceva ar fi împotriva libertăţii; aşa că diavolul nu se poate afla la originea vreunui păcat. De asemenea, în cartea Dogmei Bisericeşti se spune: „Nu toate gândurile noastre rele sunt iscate de diavol, ci uneori acestea provin din propria noastră judecată. Şi tot aşa, dacă stelele nu ar fi cauza acţiunilor omeneşti, fie ele bune sau rele, atunci Astrologii nu ar prooroci atât de frecvent adevărul în privinţa rezultatelor războaielor sau ale altor fapte omeneşti; prin urmare, acestea pot fi considerate întrucâtva a fi nişte cauze. În plus, stelele îi influenţează chiar şi pe diavoli atunci când fac anumite vrăji, deci cu atât mai mult îi influenţează pe oameni. În sprijinul acestei presupuneri pot fi aduse trei dovezi. Căci unii oameni, pe care-i numim Lunatici, sunt necăjiţi de diavoli într-o anumită perioadă, şi nu în alta; însă diavolii nu s-ar comporta în felul acesta, ci ar vrea să-i necăjească tot timpul, dacă nu ar fi ei înşişi afectaţi de anumite faze ale Lunii. O altă dovadă este faptul că atunci când invocă diavolii Necromanţii se folosesc de influenţa anumitor constelaţii, ceea ce nu ar face dacă n-ar şti că acei diavoli se află sub puterea stelelor. Şi mai este şi o altă dovadă, şi anume aceea că potrvit Sfântului Augustin (*Despre Cetatea lui Dumnezeu*, 10), diavolii se folosesc de anumite lucruri inferioare, cum ar fi ierburi, pietre, animale, precum şi anumite sunete, glasuri şi forme. Însă deoarece corpurile cereşti sunt mult mai puternice decât lucrurile inferioare, asta înseamnă că stelele au o influenţă mult mai mare asupra acestor lucruri. Iar vrăjitoarele sunt şi mai dependente, pentru că faptele lor îşi au originea în influenţa acelor corpuri, şi nu în ajutorul duhurilor rele. Şi acest argument este sprijinit de 1 *Regi* 16, unde se arată că Saul era chinuit de un diavol, dar atunci când David îi cânta la harpă se liniştea deîndată, iar răul îl părăsea.

Argument împotrivă. Este imposibil să avem un efect fără o cauză; iar faptele vrăjitoarelor sunt de aşa natură, încât nu pot fi făcute fără ajutorul diavolilor, după cum se arată în descrierea pe care Sfântul Isidor o face vrăjitoarelor în lucrarea sa *Etica* 8. Vrăjitoarele sunt numite aşa după farmecele lor magice; pentru că ele perturbă elementele şi tulbură minţile oamenilor, dar fără nicio băutură; iar prin incantaţiile lor, distrug suflete etc. Dar efectele acestea nu pot fi cauzate de influenţa stelelor, care să se facă simţită prin intermediul unui om. În plus, Aristotel, în lucrarea sa *Etica*, spune că este dificil să ştim care este începutul unui gând, arătând că trebuie să fie vorba de vreun lucru exterior. Pentru că orice lucru care începe are o cauză anume. Aşadar, un om începe să facă ceea ce vrea; şi el începe să vrea datorită unei sugestii anterioare; iar dacă această sugestie este anterioară, ea fie că a luat naştere din infinit, fie a existat un început exterior care pentru cineva a constituit o sugestie. Asta dacă nu cumva cineva susţine că este o chestiune de şansă, de unde ar rezulta că toate acţiunile omeneşti sunt întâmplătoare, ceea ce este absurd. Prin urmare, se spune că începutul binelui este Dumnezeu, căci El nu este la originea păcatului. Însă în cazul oamenilor răi, care încep a fi influenţaţi şi care vor să păcătuiască, trebuie să existe o cauză externă. Iar aceasta nu poate fi reprezentată decât de diavol; mai ales când este vorba de vrăjitoare, după cum am arătat mai sus, ale căror fapte nu pot fi influenţate de către stele. Prin urmare, adevărul este limpede. Mai mult decât atât, ceea ce are putere asupra cauzei are putere şi asupra rezultatului pe care aceasta îl face posibil. Ei bine, cauza voinţei este ceva ce poate fi perceput cu ajutorul simţului sau al intelectului, şi unul şi altul supunându-se puterii diavolului. Pentru că Sfântul Augustin, în Cartea 83, spune: „Acest rău, care vine de la diavol, se strecoară prin toate simţurile; se ascunde în forme, se adaptează la culori, se ataşează de sunete, se amestecă în conversaţiile furioase şi nedrepte, locuieşte în mirosuri, impregnează cu arome şi umple cu anumite exalaţii toate canalele înţelegerii. Prin urmare, stă în puterea diavolului de a influenţa voinţa, care este o cauză directă a păcatului. În plus, toate lucrurile

care au două alternative din care să alegi au nevoie de un factor care să determine acţiunea. Iar liberul arbitru al omului poate opta între bine şi rău; aşadar, când îmbrăţişează păcatul, înseamnă că cineva l-a mânat către rău. Şi acest lucru este făcut cu precădere de către diavol, mai ales atunci când este vorba de faptele vrăjitoarelor, a căror voinţă este croită pentru rău. Prin urmare, se pare că reaua voinţă a diavolului este cauza relei voinţe a omului, în special când este vorba de vrăjitoare. Şi acest argument poate fi susţinut în felul acesta; că tot aşa cum un Înger bun se alipeşte de bine, şi Îngerul rău se alipeşte de nelegiuire; însă primul îl duce pe om la bunătate, pe când cel din urmă îl duce la rău. Căci, zice Dionisie, legea imuabilă şi stabilă a divinităţii este că inferiorul îşi are originea în superior.

Răspuns. Cei ce susţin că vrăjitoria îşi are originea în influenţa stelelor se fac vinovaţi de trei erori. În primul rând, nu este posibil ca ea să provină din munca astrologilor, a ghicitorilor şi a celor ce întocmesc horoscoape. Căci dacă cineva întreabă în ce măsură viciul vrăjitoriei este cauzat de influenţa stelelor, atunci, în funcţie de feluritele caractere omeneşti, şi pentru a susţine dreapta credinţă, va trebui să facem distincţia necesară; şi anume, că există două căi din care reiese că stelele influnţează caracterul oamenilor. Cea completă şi necesară, pe de-o parte, şi cea ocazională sau întâmplătoare, pe de altă parte. Cea dintâi nu este numai falsă, ci chiar eretică şi contrară religiei Creştine, pentru că adevărata credinţă nu poate fi afirmată printr-o astfel de eroare. Din acest motiv, cel ce susţine că totul provine în mod necesar din stele înlătură toate meritele şi, în consecinţă, toate reproşurile; de asemenea, acesta înlătură Harul, şi prin urmare Slava. Căci probitatea morală este afectată de o astfel de eroare, întrucât vina păcătosului este pusă pe seama stelelor, se dă permisiunea ca cineva să păcătuiască fără a fi vinovat, iar omul se va închina stelelor şi le va venera.

Însă în legătură cu afirmaţia că caracterele oamenilor variază în funcţie de poziţia stelelor, aceasta nu este în contradicţie nici cu raţiunea, nici cu credinţa. Căci este evident că starea trupului provoacă multe variaţii, atât ale temperamentului, cât şi ale caracterului sufletului; pentru că în general sufletul imită temperamentul trupului, aşa cum se afirmă în cele Şase Principii. De aceea, colericii sunt mânioşi, sanguinicii sunt blânzi, melancolicii sunt invidioşi, iar flegmaticii leneşi. Dar acestea nu sunt nişte trăsături absolute; pentru că sufletul este stăpânul trupului său, mai ales atunci când este ajutat de Har. Căci vedem mulţi colerici care sunt blânzi, şi melancolici care sunt amabili. Prin urmare, atunci când virtutea stelelor influenţează formarea şi calitatea temperamentelor omeneşti, este clar că acestea au o anumită influenţă şi asupra caracterului, însă aceasta se manifestă de la mare distanţă; fiindcă virtutea naturii inferioare are un efect mai mare asupra caracteristicilor temperamentului decât virtutea stelelor. De aceea, Sfântul Augustin, în cartea *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, 5, în care abordează problema a doi fraţi care s-au îmbolnăvit şi care au fost vindecaţi simultan, aprobă mai degrabă raţionamentul lui Hipocrat, decât pe acela al Astrologului. Deoarece Hipocrat a răspuns că acest lucru s-a întâmplat datorită similarităţii temperamentului lor, pe când Astrologul a răspuns că el se datorează similarităţii horoscoapelor acestora. Iar răspunsul medicului a fost mai bun, căci el a adus în discuţie cauza mai puternică şi mai apropiată. Aşadar, trebuie să spunem că într-o oarecare măsură răutatea vrăjitoarelor este influenţată de stele, cu condiţia să presupunem că există o asemenea influenţă care se manifestă asupra trupurilor, predispunându-le mai degrabă la fapte nelegiuite decât la alte lucrări, fie că este vorba de unele vicioase ori virtuoase; însă despre această influenţă nu se poate spune că este necesară, imediată şi suficientă, ci că este îndepărtată şi întâmplătoare. Şi nici acea obiecţie bazată pe cartea Filozofilor referitoare la proprietăţile elementelor nu este una validă, căci ea afirmă că atunci când Jupiter şi Saturn se află în conjuncţie regatele sunt golite, iar ţinuturile sunt depopulate. De aici rezultă că asemenea lucruri trebuie înţelese ca fiind în afara liberului arbitru al omului, ceea ce înseamnă că stelele au puterea de a influenţa liberul arbitru. Însă răspunsul ne face cunoscut faptul că această afirmaţie a Filozofilor nu intenţionează să

sugereze că oamenii nu pot rezista acelor influenţe ale constelaţiilor care provoacă disensiuni, ci dimpotrivă. Căci Ptolemeu, în lucrarea *Almagesta*[35], spune: „*Omul înţelept va fi stăpânul stelelor*[36]”. Pentru că deşi Saturn are o influenţă negativă, care împinge la melancolie, iar Jupiter are o influenţă foarte bună, conjuncţia lui Jupiter cu Saturn poate predipune oamenii la certuri şi discordie; totuşi, cu ajutorul liberului arbitru, oamenii pot rezista acestei tentaţii, şi chiar cu multă uşurinţă dacă se bucură de harul lui Dumnezeu. Şi a-l cita pe Sfântul Ioan Damaschin, acolo unde spune (Cartea 2, capitolul 6) că cometele semnalează adesea moartea regilor, nu este o obiecţie întemeiată. Căci răspunsul este acela că şi dacă am accepta opinia Sfântului Ioan Damaschin[37], care după cum rezultă din cartea la care am făcut referire este contrară Căii Filozofice, totuşi aceasta nu este o dovadă în privinţa caracterului inevitabil al acţiunilor omeneşti. Pentru că Sfântul Ioan consideră că cometa nu este o creaţie naturală, şi nici una a stelelor de pe firmament, de aceea nici însemnătatea, nici influenţa ei nu sunt naturale. Întrucât el spune că cometele nu fac parte din rândul stelelor care au fost create la începuturi, ci ele au fost făcute cu anumite ocazii, după care dispar la porunca lui Dumnezeu. Aceasta este, aşadar, părerea Sfântului Ioan Damaschin. Însă Dumnezeu vesteşte printr-un astfel de semn în special moartea regilor decât pe aceea a altor oameni, fiindcă acest eveniment poate produce tulburare în cuprinsul regatului. Iar îngerii veghează mai îndeaproape asupra regilor spre binele general; iar regii se nasc şi mor sub supravegherea Îngerilor. Şi nu este nimic neclar în privinţa părerii Filozofilor, care spun că cometa este un conglomerat fierbinte şi uscat, avându-şi originea în părţile înalte ale spaţiului, situate în apropierea focului, şi că acest glob de vapori fierbinţi şi uscaţi capătă înfăţişarea unei stele. Însă vaporii care nu au fost integraţi formează o coadă lungă, care este legată de globul respectiv, fiind un fel de prelungire. Şi există părerea că ea prooroceşte, nu fiindcă aşa este rânduit, ci cu totul întâmplător, moartea provocată de bolile fierbinţi şi uscate. Şi pentru că în cea mai mare parte a timpului oamenii bogaţi se hrănesc cu lucruri a căror natură este fierbinte şi uscată, rezultă că în astfel de perioade mulţi dintre oamenii bogaţi vor muri; şi cea mai semnificativă este moartea regilor şi a domnitorilor. Şi dacă analizăm cu atenţie, această părere nu este departea de aceea a Sfântului Ioan Damaschin, deosebirea fiind doar în privinţa acţiunii şi acooperării Îngerilor, pe care nici măcar filozofii nu îi pot ignora. Căci, într-adevăr, chiar şi atunci când vaporii fierbinţi şi uscaţi nu au nimic de a face cu formarea unei comete, totuşi, din motivele pe care deja le-am prezentat, aceasta poate lua naştere prin lucrarea unui Înger. Prin urmare, steaua care a prevestit moartea Sfântului Toma nu a fost o stea de pe firmament, ci una creată de un Înger dintr-un material adecvat, care după ce şi-a îndeplinit misiunea a fost distrusă.

Din aceste lucruri ne dăm seama că indiferent de opinia pe care o agreăm, aceste stele nu au o influenţă intrinsecă asupra liberului arbitru şi, în consecinţă, asupra răutăţii şi caracterului oamenilor. În acelaşi timp, mai trebuie remarcat şi faptul că Astrologii proorocesc adesea adevărul şi că majoritatea lucrurilor pe care le spun afectează o provincie sau un popor. Iar motivul este acela că părerile lor sunt luate din stele, care, potrivit celor mai plauzibile opinii, au o influenţă mare, chiar dacă nu inevitabilă asupra omenirii în general, adică asupra unui popor sau a unei provincii, şi nu atât asupra unui singur individ; iar asta se întâmplă deoarece cea mai mare parte a unui popor respectă îndeaproape înclinaţiile firești ale trupului, ceea ce un singur om nu prea face. Însă aceasta este o precizare suplimentară.

Cea de-a doua cale prin care susţinem punctul de vedere Catolic este aceea de a respinge rătăcirea Matematicienilor[38] sau a celor care fac horoscoape, care o venerează pe zeiţa norocului. Despre aceştia, Sfântul Isidor (*Etica* 8:9) spune că cei ce fac horoscoape au primit acest nume deoarece studiază stelele din momentul naşterii cuiva, şi pentru asta sunt numiţi în mod obişnuit Matematicieni; şi în aceeaşi Carte, capitolul 2, el spune că Fortuna şi-a luat numele de la [adjectivul] fortuit (n.t. neprevăzut, întâmplător); şi ea este un fel de zeiţă care îşi bate joc de treburile oamenilor făcând ca totul să fie întâmplător şi fortuit. De aceea,

se spune că este oarbă, căci ea aleargă de colo-colo fără a aştepta vreo răsplată, fiindcă binele şi răul îi sunt indiferente. Şi cam atât despre Isidor. Însă credinţa că există o astfel de zeiţă sau că vătămările trupurilor şi creaturilor, care sunt atribuite vrăjitoriilor, nu sunt de fapt rezultatul unor vrăjitorii, ci lucrarea acestei zeiţe Fortuna, reprezintă idolatrie curată; de asemenea, a afirma că vrăjitoarele s-au născut doar cu scopul de a săvârşi în lume asemenea fapte, reprezintă o altă modalitate de a ne înstrăina de Credinţă şi de învăţăturile generale ale Filozofilor. Cei care vor pot consulta lucrarea Sfântului Toma, intitulată *Summa [theologica),* Cartea 3, *Contra Gentiles*, întrebarea 87 etc., şi vor găsi multe lucruri referitoare la acest subiect. Cu toate acestea, de dragul celor care poate nu au la dispoziţie prea multe cărţi, nu trebuie să pierdem din vedere un lucru. Acolo se mai spune că în om există trei elemente care se află sub influenţa a trei cauze cereşti, şi anume voinţa, intelectul şi trupul. Prima dintre acestea este guvernată direct de către Dumnezeu, intelectul este guvernat de un Înger, iar trupul de un corp ceresc. Căci alegerea şi voinţa sunt guvernate direct de Dumnezeu pentru a fi dirijate spre lucrările cele bune, aşa cum spune Scriptura în *Pilde* 21: „Inima regelui este în mâna Domnului şi El îl îndreaptă încotro vrea". Şi spune „inima regelui" pentru a sublinia că dacă cei mari nu i se pot împotrivi [lui Dumnezeu], cu atât mai puţin pot face asta cei mici. Şi tot aşa, Sfântul Pavel spune: „Dumnezeu, care ne-a făcut să dorim şi să lucrăm ceea ce este bun".

Înţelegerea omului este guvernată de Dumnezeu prin intermediul unui Înger. Iar acele fapte trupeşti, fie ele exterioare sau interioare, care sunt fireşti pentru un om, sunt rânduite de Dumnezeu prin intermediul Îngerilor şi al corpurilor cereşti. Căci Preafericitul Dionisie (*Despre numele divine*, 4) spune că corpurile cereşti stau la baza lucrurilor care se întâmplă în această lume; însă nu insinuează în niciun fel că este vorba de fatalitate. Şi pentru că trupul omului este guvernat de către corpurile cereşti, intelectul său de către Îngeri, iar voinţa sa de către Dumnezeu, s-ar putea întâmpla ca el să respingă impulsul primit de la Dumnezeu pentru a face bine, şi îndrumarea sentimentelor sale către acele lucruri spre care îl împinge influenţa stelelor; în felul acesta, voinţa şi înţelegerea sa se vor prinde în mrejele răutăţii şi rătăcirii. Cu toate acestea, nimeni nu poate fi influenţat de către stele în aşa fel încât să fie dus în rătăcirea care le prinde în capcană pe vrăjitoare, şi care le face să ajungă să verse sânge, să fure, să jefuiască ori să se lase pradă celei mai mari lipse de stăpânire; şi acest lucru este valabil şi pentru alte fenomene naturale. Şi tot aşa, după cum spune şi William de Paris în lucrarea sa *Despre univers*, experienţa demonstrează că dacă o prostituată încearcă să sădească un măslin, acesta nu va rodi, pe când dacă va fi sădit de o femeie castă va fi roditor. La fel un doctor care vindecă, un agricultor care seamănă sau un soldat care luptă vor obţine rezultate mai bune cu ajutorul influenţei stelelor decât alţii asemenea lor care nu se folosesc de această influenţă.

A treia cale are legătură cu respingerea credinţei în Soartă. Şi aici trebuie să reţinem că credinţa în Soartă este într-o anumită privinţă în concordanţă cu credinţa Catolică, dar dintr-un alt punct de vedere aceasta este o erezie. Căci Soarta poate fi înţeleasă în maniera anumitor Păgâni şi Matematicieni, care cred că diferitele trăsături ale oamenilor sunt determinate în mod inevitabil de forţa poziţiilor stelelor; asta înseamnă că vrăjitorul este predestinat să fie vrăjitor, chiar dacă acesta poate fi un om bun, căci configuraţia stelelor sub care a fost zămislit sau sub care s-a născut îl determină să fie aşa. Prin urmare, această forţă a fost numită Soartă. Însă o asemenea opinie nu este numai falsă, ci de-a dreptul eretică şi detestabilă, din cauza lipsurilor pe care le are şi la care ne-am referit mai sus, atunci când am combătut prima eroare sau rătăcire. Căci prin ea vor fi eliminate toate lucrurile care ţin de merit sau de vină, ori de har şi slavă, ceea ce îl va face pe Dumnezeu să devină sursa răului care este în noi; şi tot aşa mai pot fi făcute şi alte afirmaţii nepotrivite. Prin urmare, o astfel de concepţie despre Soartă trebuie respinsă în totalitate, întrucât nu există aşa ceva. Şi în legătură cu această credinţă, Sfântul Grigorie, în Omilia sa referitoare la Epifanie, spune următoarele: „Departe de inimile celor credincioşi să spună că există soartă". Şi deşi din cauza nepotrivirilor care

există [în aceste două concepţii] ele par să coincidă cu opinia Astrologilor, totuşi acestea se deosebesc prin faptul că nu sunt de acord în privinţa forţei stelelor şi a influenţei celor şapte Planete. Dar Soarta trebuie considerată a fi un fel de element secundar ori o cauză secundară pentru producerea efectelor divine care au fost prevestite. În acest fel, Soarta este cu adevărat un lucru însemnat. Căci providenţa lui Dumnezeu provoacă efectele pe care El le doreşte cu ajutorul unor cauze intermediare, care astfel devin cauze secundare; cu toate că nu aşa stau lucrurile şi în alte situaţii, cum ar fi crearea sufletelor, glorificarea şi dobândirea harului [divin]. Şi tot aşa, Îngerii pot coopera la iluminare prin coborârea Harului [divin] şi prin călăuzirea înţelegerii şi a voinţei, astfel încât o astfel de lucrare poate fi considerată opera Providenţei sau chiar a Sorţii. Căci se crede că Dumnezeu are o calitate pe care am putea s-o numim Providenţă, sau am putea spune că El a rânduit cauze intermediare pentru realizarea unora dintre scopurile Sale; aşadar, este logic să considerăm că Soarta este o astfel de cauză. Şi iată ce spune Boethius în legătură cu Soarta (*de Consolatione* IV): „Soarta este o tendinţă inerentă a lucrurilor mobile prin care Providenţa leagă lucrurile de ceea ce a fost rânduit". Cu toate acestea, Sfinţii eruditi au refuzat să folosească acest nume din cauza celor care i-au alterat sensul, legând-o de poziţia stelelor. De aceea, Sfântul Augustin (*Despre Cetatea lui Dumnezeu*, V) spune: „Dacă cineva a pus treburile omeneşti pe seama Sorţii, înţelegând prin Soartă Voinţa şi Puterea lui Dumnezeu, să îşi menţină părerea, dar să îşi schimbe exprimarea".

Este limpede, aşadar, că cele spuse răspund suficient de bine la întrebarea dacă toate lucrurile, inclusiv vrăjitoriile, sunt determinate de Soartă. Căci dacă Soarta reprezintă o cauză secundară care a fost rânduită pentru a se ajunge la efectele proorocite de Divinitate, fiind prin urmare o modalitate prin care Dumnezeu îşi poate realiza scopurile prin intermediul unei cauze secundare, atunci vrăjitoriile depind de Soartă, adică de cauzele secundare care au fost rânduite de Dumnezeu; iar influenţa stelelor constituie una din aceste cauze. Însă acele lucruri care vin direct de la Dumnezeu, cum ar fi Crearea lucrurilor, Glorificarea elementelor materiale şi spirituale, precum şi alte chestiuni de felul acesta, nu sunt supuse Sorţii. Iar Boethius, în cartea pe care deja am citat-o, sprijină acest punct de vedere atunci când spune că acele lucruri care se află în apropierea Divinităţii primare se află dincolo de influenţa Sorţii. Prin urmare, lucrările vrăjitoarelor, aflându-se în afara cauzei generale şi a ordinii naturii, nu sunt influenţate de aceste cauze secundare. Adică din pricina originii lor ele nu se supun capriciilor Sorţii, ci sunt influenţate de alte cauze.

Vrăjitoria nu este cauzată de Puterile care Mişcă Stelele

Rezultă, aşadar, că aşa cum vrăjitoria nu poate fi făptuită în felul la care ne-am referit, tot aşa ea nu este cauzată nici de acele Esenţe distincte care nu sunt altceva decât Puterile care mişcă stelele; cu toate că se crede că asta a fost opinia lui Avicenna şi a şcolii sale, şi iată care sunt motivele. Căci ei au susţinut că acele Esenţe distincte au o putere mai mare decât sufletele noastre; pentru că uneori, chiar şi sufletul, prin forţa imaginaţiei sau pur şi simplu de frică, poate produce în trupul său unele schimbări. De exemplu, un om care merge pe o scândură suspendată la o mare înălţime va cădea cu uşurinţă, căci teama îl va face să-şi închipuie că va cădea; însă dacă scândura ar fi aşezată pe pământ, acesta nu va cădea, pentru că nu ar avea niciun motiv să se teamă de cădere. Aşa că simpla temere resimţită de suflet va face trupul să se aprindă din pricina senzualităţii sau a mâniei, ori îl va face să se răcească din cauza fricii. De asemenea, dacă se gândeşte şi se teme pentru sănătatea lui va fi cuprins de boală, cum ar fi febra sau lepra. Şi la fel ca şi în cazul trupului său, el poate influenţa şi un alt trup, făcându-l să se însănătoşească ori să se îmbolnăvească; aceasta este cauza care stă la baza vrăjitoriei, şi despre care am vorbit mai sus. Şi pentru că în conformitate cu această părere faptele vrăjitoarelor trebuie atribuite Puterilor care mişcă stelele, şi nu stelelor ca atare,

înseamnă că la cele spuse până acum pe marginea acestui subiect mai trebuie să adăugăm ceva, şi anume că şi acest lucru este imposibil. Căci Puterile care mişcă stelele sunt Esenţe bune şi inteligente, nu doar în privinţa naturii lor, ci şi în privinţa voinţei, după cum se vede din faptul că ele lucrează pentru binele întregului univers. Însă acea creatură care oferă ajutor la facerea vrăjilor, chiar dacă natura ei este bună, nu poate fi bună în ceea ce priveşte voinţa. De aceea, este imposibil să avem aceeaşi părere despre aceste două Esenţe. Şi că o astfel de Esenţă nu poate fi bună în privinţa voinţei vom demonstra în cele ce urmează. Căci o inteligenţă pozitivă nu se va asocia cu aceia care acţionează împotriva virtuţii; şi aşa sunt şi acţiunile vrăjitoarelor. Pentru că în Partea a Doua vom arăta că acestea comit crime, se dedau la curvie, jertfesc copii şi animale, şi din cauza acestor fapte rele sunt numite vrăjitoare. Prin urmare, Inteligenţa de care se ajută vrăjitoarele nu este orientată către virtute, deşi natura sa iniţială poate să fie bună; şi toate lucrurile sunt aşa, după cum oricine îşi poate da seama dacă se gândeşte un pic. De asemenea, nicio parte a unei Inteligenţe bune nu se asociază cu duhul criminalilor, ca să îi ajute pe ei şi nu pe cei virtuoşi. Pentru că aceşti criminali folosesc vrăjitoria şi sunt cunoscuţi după faptele lor. Ei bine, funcţia firească a Esenţelor care mişcă stelele este aceea de a influenţa în bine orice creatură, cu toate că adesea aceasta deveni malefică ca urmare a unui accident. Aşadar, acele Esenţe nu pot fi cauzele iniţiale ale vrăjitoarelor. În plus, un duh bun are rolul de a-i conduce pe oameni către ceea ce este bun şi onorabil în natura umană; prin urmare, a-i ispiti pe oameni şi a-i îndepărta de aceste lucruri, şi a-i face să le trădeze prin săvârşirea unor fapte nelegiuite, reprezintă lucrarea unui duh înclinat spre rău. Şi din cauza vicleniei unui astfel de duh, oamenii nu se îndreaptă spre lucrurile onorabile, cum ar fi ştiinţele sau virtuţile, ci spre cele rele, cum ar fi iscusinţa de a fura, precum şi alte o mie de fărădelegi; aşadar, originea nu constă în aceste Esenţe separate, ci într-o anumită Putere care nu agreează virtutea. În plus, nu se poate spune că omul care comite nelegiuiri este îndemnat de un duh bun. Însă aşa se întâmplă în cazul vrăjitoarelor, căci, după cum se va vedea din faptele lor, ele se leapădă de Credinţă şi ucid copii nevinovaţi. Căci Esenţele separate care mişcă stelele, datorită bunătăţii lor, nu pot oferi ajutor în aceste lucrări vrăjitoreşti.

În concluzie, acest tip de lucrări nu poate fi influenţat nici de mişcarea stelelor, nici de stelele însele. Dar pentru că ele trebuie să-şi aibă originea într-o Putere aliată cu o creatură oarecare, iar acea Putere, deşi bună din firea ei, nu poate avea o voinţă bună, şi pentru că diavolii se potrivesc acestei descrieri, rezultă că lucrurile de felul acesta se fac prin puterea lor. Asta, bineînţeles, dacă cineva nu ar ridica obiecţia puerilă că vrăjitoria izvorăşte din răutatea umană, şi că ea este pusă în practică prin blesteme ori prin punerea unor obiecte în diferite locuri atunci când stelele sunt favorabile. De exemplu, o anumită vrăjitoare a aşezat undeva un obiect, apoi i-a spus unei femei, „Te voi face oarbă şi şchioapă”; şi aşa s-a întâmplat. Dar s-a întâmplat deoarece femeia fusese predestinată de către stele încă de la naştere pentru asemenea neplăceri; iar dacă aceste cuvinte şi lucrări ar fi fost folosite împotriva altcuiva, acestea nu ar fi avut rezultate. La aşa ceva voi da un răspuns detaliat; în primul rând, că asemenea vrăjitorii nu pot avea drept cauză răutatea omenească; în al doilea rând, că ele nu pot fi declanşate de cuvinte şi imagini, indiferent de poziţia stelelor.

Cauza vrăjitoriei nu este doar răutatea omenească.

Voi demonstra mai întâi că lucrările vrăjitoarelor nu izvorăsc doar din răutatea omenească, indiferent cât de mare ar fi aceasta. Căci răutatea unui om poate fi un lucru obişnuit, întrucât prin repetarea frecventă a unor fapte acesta va dobândi obiceiul de a păcătui, dar nu din ignoranţă, ci din slăbiciune; situaţie în care se spune că păcătuieşte din slăbiciune. Pe de altă parte, poate fi vorba de o răutate reală, ceea ce înseamnă că alege răul de bunăvoie, păcătuind astfel împotriva Duhului Sfânt. Însă în niciunul din aceste două cazuri nu poate face

vrăji ca să transforme elementele sau ca să vatăme trupurile oamenilor şi animalelor fără ajutorul unei Puteri mai înalte. Iar acest lucru este dovedit atât de cauza, cât şi de efectul vrăjitoriei. Pentru că un om nu poate face asemenea lucrări decât dacă este rău, adică dacă are o fire slabă, ceea ce înseamnă că virtutea sa activă deja s-a diminuat. Căci bunătatea firească a omului slăbeşte prin tot felul de păcate şi nelegiuiri. Acest lucru este demonstrat atât de raţiune, cât şi de autoritate. Pentru că Dionisie (*Despre numele divine* IV) spune: „Păcatul este efectul unui obicei firesc; şi el vorbeşte despre păcatul vinovăţiei". Aşadar, niciun om conştient de păcat nu îl săvârşeşte, decât dacă face asta dintr-o revoltă premeditată.

Iar *răspunsul meu* este acesta. Păcatul vinovăţiei se află în aceeaşi relaţie cu binele firesc în care se află şi binele harului cu păcatul firesc. Dar harul diminuează păcatul firesc, care este extrem de predispus la vină; în timp ce vina diminuează binele firesc. Şi nu este concludent să ne folosim de argumentul că vrăjitoria se manifestă uneori şi atunci când o babă se uită cu ochi răi la un copil, ca să-l vrăjească şi să-l facă să sufere transformări. Căci, după cum am arătat deja, asta se poate întâmpla doar dacă copiii au o fire sensibilă. Însă aici vorbim despre tot felul de trupuri de oameni şi animale, şi chiar despre elemente şi furtuni cu căderi de grindină. Iar dacă cineva vrea să analizeze mai în profunzime, atunci să citească întrebările Sfântului Toma referitoare la rău: „Dacă păcatul poate corupe tot binele firesc" etc.

Să ne referim acum la efectele vrăjilor. Studiind efectele putem ajunge la cunoaşterea cauzei. Ei bine, aceste efecte, în măsura în care ne interesează, sunt dincolo de rânduiala naturii create, aşa cum o ştim noi, şi sunt obţinute cu ajutorul puterii unei creaturi pe care nu o cunoaştem; însă acestea nu sunt miracole, adică lucruri făcute în afara rânduielii întregii naturi create. Căci miracolele se înfăptuiesc prin puterea Celui care este mai presus de toată rânduiala întregii creaţii naturale, adică prin puterea Bunului Dumnezeu; pentru că s-a spus: „Tu eşti Cel ce faci minuni, Tu eşti singurul Dumnezeu". Se spune însă că şi lucrările vrăjitoarelor sunt miraculoase, dar asta pentru că au o cauză pe care nu o cunoaştem şi care se află în afara rânduielii naturii, aşa cum ni se dezvăluie nouă. De aici rezultă că virtutea corporală a unui om nu poate sta la originea unor astfel de lucrări; căci ea are întotdeauna această calitate, şi anume că în cazul omului, efectul provocat de cauza respectivă se manifestă în mod firesc, nu ca o minune. Însă lucrările vrăjitoarelor pot fi considerate oarecum miraculoase, întrucât ele depăşesc înţelegerea omului, şi asta se vede clar din natura lor; pentru că acestea nu sunt făcute în mod firesc. Şi toţi Doctorii au arătat acest lucru, şi mai ales Sfântul Augustin, în Cartea 83, acolo unde spune că prin magie sunt săvârşite multe miracole similare acelor miracole pe care le fac slujitorii lui Dumnezeu. De asemenea, în aceeaşi carte, el spune că Magicienii fac miracole datorită unei înţelegeri secrete, bunii creştini le fac prin justiţia publică, iar răii creştini prin simbolurile justiţiei publice. Şi toate aceste lucruri sunt explicate după cum urmează. Căci în întregul univers există o justiţie Divină, aşa cum fiecare stat dispune de o lege publică. Însă virtutea oricărei creaturi are legătură cu universul, după cum aceea a indivizilor are legătură cu statul. Prin urmare, întrucât bunii creştini săvârşesc miracole cu ajutorul justiţiei Divine, se spune despre ei că fac aceste lucrări prin intermediul justiţiei publice. Însă despre Magician, care a făcut un pact cu diavolul, se spune că lucrează în virtutea unei înţelegeri secrete; căci el lucrează cu diavolul, care prin puterea sa poate face lucruri mai presus de rânduiala naturii create pe care noi o cunoaştem, de aceea pentru noi acestea vor fi nişte miracole, cu toate că în realitate nu sunt aşa, deoarece el nu poate lucra în afara întregii naturi create şi prin toate virtuţile creaturilor pe care noi nu le cunoaştem. Căci în acest sens doar Dumnezeu face miracole. Pentru că s-a spus: „Tu eşti Cel ce faci minuni, Tu eşti singurul Dumnezeu". Însă răii creştini lucrează prin simbolurile justiţiei publice, adică invocă Numele lui Hristos sau se folosesc de unele din Sfintele Taine. Cei care vor, pot să îşi aplece atenţia asupra primei părţi a întrebării III, art. 4, din lucrarea Sfântului Toma. De asemenea, pot studia concluziile părţii a doua a cărţii sale, Capitolul 6.

Despre faptul că vrăjitoria nu este săvârşită prin voci şi cuvinte în momentul unei poziţii favorabile a stelelor

Vrăjitoria nu înseamnă rostirea unor cuvinte deasupra unor imagini sub influenţa anumitor constelaţii. Căci intelectul omului este de aşa natură încât cunoaşterea sa provine din lucruri, de aceea fantasmele trebuie analizate într-un mod raţional. Pentru că omul nu poate face ca lucrurile să se întâmple doar gândindu-se la ele şi exprimându-le în cuvinte. Căci dacă ar exista oameni cu asemenea puteri, ar însemna că aceştia nu au aceeaşi natură cu noi, aşa că i-am putea numi oameni doar dintr-un anumit punct de vedere. Se spune însă că ei fac aceste lucruri cu ajutorul cuvintelor, atunci când stelele care au guvernat momentul naşterii sunt favorabile; de unde rezultă că aceştia ar putea să acţioneze prin puterea cuvintelor doar în anumite condiţii, deoarece în absenţa stelelor care au guvernat momentul naşterii victimei lor, ar fi lipsiţi de putere. Însă din cele spuse mai devreme referitor la ghicitorii în stele, la cei ce întocmesc horoscoape şi la prezicători rezultă clar că toate aceste afirmaţii sunt false. În plus, cuvintele exprimă ceea ce gândim; iar stelele nu pot influenţa gândirea, şi nici Puterile nu o pot mişca, decât dacă doresc să ilumineze mintea, însă pentru asta nu au nevoie de ajutorul stelelor; şi acest lucru este valabil doar pentru lucrările bune, căci pentru făptuirea celor rele mintea nu are nevoie de lumină, ci de întuneric; iar acesta nu este dat de duhurile bune, ci de cele rele. Prin urmare, este limpede că dacă cuvintele lor au vreun efect, aceasta nu se datorează stelelor, ci unei anumite Inteligenţe, care poate să fie bună din fire, dar a cărei voinţă nu poate să fie bună, căci ea lucrează întotdeauna pentru diavol, după cum am arătat mai sus. Şi tot aşa, am văzut mai devreme că există două feluri de obiecte. Cele ale Astrologilor şi Magilor nu sunt menite să strice, ci să ducă la obţinerea unui anumit avantaj personal. Însă obiectele vrăjitoarelor sunt complet diferite, pentru că acestea sunt întotdeauna puse undeva la porunca diavolului spre vătămarea unei creaturi; iar cei care dorm sau care calcă peste ele vor avea de suferit, după cum mărturisesc chiar vrăjitoarele. De aceea, toate lucrările lor sunt săvârşite cu ajutorul divolilor, şi nu au nimic de a face cu influenţa stelelor.

Referitor la argumente. În legătură cu primul, trebuie să înţelegem cuvintele Sfântului Augustin, care spun că depravarea omului este cauzată de voinţa sa, aceasta fiind cauza care produce efectul respectiv; şi pe bună dreptate. Însă nu aşa stau lucrurile şi cu cauza care permite un anumit efect, ori care îl pregăteşte, îl recomandă sau îl sugerează, de aceea se spune că diavolul este sursa păcatului şi a depravării; în ceea ce-L priveşte pe Dumnezeu, El doar permite ca răul să se transforme în bine.

După cum spune Sfântul Augustin: „Diavolul ne pune în minte îndemnul şi încearcă să ne convingă în mod activ din interior şi din exterior. Însă el îi instruieşte doar pe aceia care sunt complet în puterea sa, aşa cum este cazul vrăjitoarelor, pe care nu este nevoie să le îndemne din interior, ci doar din afară.

Prin cele spuse până acum am ajuns la cel de-al doilea argument, şi anume că mintea fiecărui om reprezintă cauza propriei lui răutăţi. În legătură cu acest lucru trebuie să spunem că, deşi ar fi împotriva ideii liberului arbitru să credem că un om poate fi influenţat printr-o comandă directă, totuşi admitem că acesta poate fi influenţat prin sugestie.

În al treilea rând, impulsurile îndreptate spre bine sau rău pot fi declanşate de influenţa stelelor, iar aceste impulsuri pot fi recepţionate ca nişte înclinaţii fireşti către virtute sau viciu. Însă lucrările vrăjitoarelor se află în afara rânduielilor fireşti, de aceea ele nu pot fi supuse acestor influenţe.

Al patrulea argument este la fel de clar. Pentru că deşi stelele reprezintă cauza acţiunilor omeneşti, vrăjitoria nu este o acţiune umană propriu-zisă.

Al cincilea argument susţine că Puterile care mişcă stelele pot influenţa sufletele. Dacă ne referim la influenţa directă, atunci le influenţează şi le luminează spre bine, aşa cum am văzut mai sus, dar nu spre vrăjitorie. Dar dacă este vorba de influenţa mediată, atunci ele pot exercita o influenţă indirectă şi sugestivă prin intermediul stelelor.

În al şaselea rând, există două motive pentru care diavolii îi agresează pe oameni în timpul anumitor faze ale Lunii. Mai întâi, ca să arunce cu noroi într-o creatură a lui Dumnezeu, care este Luna, după cum au spus Sfântul Ieronim şi Sfântul Ioan Gură de Aur. În al doilea rând, deoarece, după cum am văzut mai sus, ei nu pot să acţioneaze decât prin intermediul puterilor naturale. Prin urmare, aceştia studiază calităţile trupurilor pentru a-şi face o idee; şi pentru că, după cum spune Aristotel, creierul este partea cea mai umedă a întregului trup, el se află cel mai mult sub influenţa lunii, întrucât aceasta are puterea de a stârni dispoziţiile sufleteşti. Mai mult decât atât, forţele animalice se desăvârşesc în creier, de aceea diavolii pot tulbura imaginaţia oamenilor în timpul anumitor faze ale lunii, atunci când creierul este predispus la astfel de influenţe.

Şi există două motive pentru care diavolii sunt prezenţi în calitate de sfătuitori în anumite constelaţii. În primul rând, pentru a-i putea induce în eroare pe oameni, astfel încât aceştia să creadă că în stele există o divinitate. În al doilea rând, pentru că aceştia cred că sub influenţa unor constelaţii materia corporală este mai pregătită să săvârşească faptele la care ei îndeamnă prin poveţele lor. Iar Sfântul Augustin spune în lucrarea sa *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, 36: „Diavolii sunt atraşi de tot felul de pietre, ierburi, copaci, animale, cântece şi instrumente muzicale, dar nu aşa cum sunt atrase animalele de mâncare, ci în mod simbolic, ca duhuri, ca şi cum aceste lucruri le-ar fi înfăţişate ca un semn al onorurilor divine pe care şi le doresc. Însă adesea se spune că diavolii pot fi împiedicaţi să îi rănească pe oameni cu ajutorul ierburilor şi al muzicii, aducându-se ca argument exemplul lui Saul şi al cântării din harpă. Pornind de aici, se încearcă să se susţină că unii oameni pot face vrăji folosindu-se de ierburi şi de cauze ascunse, fără ajutorul diavolilor, ci doar făcând uz de influenţa stelelor, care au o putere mai mare de a acţiona direct asupra materiei în vederea producerii unor efecte materiale, decât asupra diavolilor ca să îi determine să participe la actul vrăjitoriei.

Ei bine, deşi la aceste afirmaţii ar fi nevoie să răspundem mai pe larg, trebuie să reţinem că ierburile şi muzica nu pot înlătura pe de-a-ntregul, prin virtutea lor naturală, răul pe care diavolul îl poate face oamenilor, dacă acestea nu se bucură de permisiunea lui Dumnezeu şi a Îngerilor. Totuşi, ele pot atenua acel rău, iar dacă este vorba de un rău mai mic, atunci sunt capabile să îl înlăture cu desăvârşire. Însă vor putea face asta nu acţionând direct împotriva diavolului, deoarece el este un duh de sine stătător, care nu poate fi combătut cu niciun lucru material, ci acţionând asupra răului provocat de diavol. Căci orice cauză care are o putere limitată poate produce un efect mai intens asupra unui material corespunzător, decât asupra unuia necorespunzător. A se vedea tratatul lui Aristotel, *Despre suflet*. Cei care săvârşesc o faptă îşi îndreaptă acţiunea către un subiect sensibil la influenţa respectivă. Ei bine, diavolul este un agent cu o putere limitată; prin urmare, dacă omul este sensibil la răul pe care diavolul vrea să i-l provoace, acesta din urmă îi va provoca răni mult mai puternice, decât dacă ar fi vorba de un alt om, mai puţin sensibil la influenţa respectivă. De exemplu, diavolul poate induce o pasiune cruntă pentru melancolie unui om predispus la această stare, însă nu va putea face acest lucru cu un om care nu are această slăbiciune. Mai mult decât atât, este cert că ierburile şi muzica pot schimba calităţile unui trup, precum şi emoţiile acestuia. Acest lucru este evident în cazul ierburilor, deoarece unele îl fac pe om să se bucure, altele să se întristeze, şi aşa mai departe. Este limpede însă că aşa ceva se întâmplă şi în cazul muzicii, după cum este de părere şi Aristotel (*Politica* 8), acolo unde spune că diferitele armonii pot produce în om pasiuni diferite. La rândul lui, Boethius menţionează acest lucru în lucrarea sa *Muzica*, şi tot aşa face şi autorul operei *Naşterea cunoaşterii*, în care vorbeşte despre utilitatea muzicii şi spune că aceasta este de folos în tratarea sau ameliorarea diferitelor afecţiuni. În

felul acesta, dacă toate celelalte lucruri rămân la fel, ea poate ajuta la vindecare. Însă nu văd cum ar putea ierburile şi muzica să provoace omului o asemenea stare de spirit încât să nu poată fi vătămat de către diavol. Chiar dacă aşa ceva ar fi posibil, totuşi diavolul, care se mişcă doar în aburul duhului respectiv, îi poate afecta pe oameni prin intermediul unor mijloce supranaturale. Însă ierburile şi armoniile nu pot prin virtutea lor naturală să îl aducă pe om într-o asemenea stare încât diavolul să nu îi poată provoca agitaţia despre care am vorbit anterior. Cu toate acestea, se întâmplă adesea ca diavolului să i se permită să îi provoace unui om doar o mică tulburare, pe care acesta, dacă va lupta împotriva ei, va fi capabil să o înlăture cu desăvârşire; uneori, însă, ierburile şi muzica pot afecta trupul omului într-o manieră negativă, astfel încât tulburarea respectivă nu va putea fi eliminată total. De exemplu, diavolul îl poate lovi uneori pe om cu o stare de tristeţe, însă atât de slabă, încât ierburile şi armoniile [muzicale], care sunt capabile să îmbunătăţească starea de spirit, pentru că sunt opuse tristeţii, vor reuşi să îndepărteze total acestă emoţie. Mai mult decât atât, Sfântul Augustin, în a doua Carte a lucrării sale *Despre doctrina creştină*, condamnă amuletele şi alte lucruri la care se referă pe larg, atribuind virtuţile lor artei magice, pentru că acestea nu pot avea o virtute proprie. Şi lucrul acesta rezultă clar din ceea ce spune. Căci din această categorie fac parte toate amuletele şi farmecele condamnate de Şcoala Fizicienilor, care dezaprobă în mod limpede folosirea lor, întrucât eficacitatea acestora nu provine din virtutea lor personală.

Şi trebuie să ne referim şi la ceea ce se arată în 1 *Regi* 16, că Saul, care era tulburat de un diavol, simţea o uşurare atunci când David îi cânta la harpă, iar diavolul se depărta de el etc. Ei bine, trebuie să ştim că este adevărat că atunci când David cânta la harpă, virtutea naturală a acelei armonii îl făcea pe Saul să se simtă mai bine, deoarece muzica reuşea să îl calmeze prin intermediul auzului; iar această stare de calm îl făcea să fie mai puţin predispus la tulburarea de care suferea. Însă motivul pentru care duhul rău se depărta atunci când David cânta la harpă este reprezentat de puterea Crucii, care reiese cu destul de multă claritate din comentariul pe marginea textului, acolo unde se spune: „David ştia să cânte, era iscusit în privinţa notelor şi a modulaţiilor armonice. El demonstra unitatea esenţială prin faptul că în fiecare zi cânta în mod diferit. David a supus duhul rău cu ajutorul harpei nu pentru că harpa avea o virtute atât de mare, ci pentru că ea simboliza crucea, întrucât era alcătuită dintr-o cruce de lemn pe care fuseseră întinse corzile. Şi încă de atunci diavolii fugeau de ea”.

Partea I
Întrebarea VI

Despre vrăjitoarele care se împreunează cu diavolii. Cum se face că mai ales femeile cred în superstiţii?

Cum se face că mai ales femeile cred în superstiţii?

Referitor la vrăjitoarele care se împreunează cu diavolii, este foarte dificil să ne dăm seama de felul în care se desfăşoară această grozăvie. În ceea ce îl priveşte pe diavol: în primul rând, din ce element este alcătuit trupul în care îşi face apariţia; în al doilea rând, dacă actul este însoţit întotdeuna de injectarea seminţei colectate de la un alt om; în al treilea rând, este vorba de timp şi de loc, dacă săvârşeşte această faptă mai frecvent în anumite momente decât în altele; în al patrulea rând, dacă acest act este ascuns de ochii celor care se întâmplă să fie în apropiere. În ceea ce le priveşte pe femei, trebuie să ne întrebăm dacă diavolul le vizitează doar pe acelea care au fost zămislite în felul acesta; în al doilea rând, dacă este vorba de cele care au fost închinate diavolului de către moaşe în momentul naşterii lor; şi în al

treilea rând, dacă această plăcere sexuală este mai puţin intensă. Însă nu vom putem răspunde la toate aceste întrebări, nu numai din cauză că acesta este un studiu cu caracter general, ci şi pentru că în partea a doua a lucrării acestea vor fi analizate una câte una, aşa cum vom vedea în Capitolul 4, unde vom discuta şi despre fiecare metodă în parte. Prin urmare, haideţi să ne concentrăm acum cu precădere asupra femeilor; şi să vedem, în primul rând, cum se face că această lipsă de scrupule se întâlneşte mai ales la sexul slab decât la bărbaţi. Şi investigaţia noastră va avea mai întâi un caracter general, în care vom aborda trăsăturile generale ale femeilor; în al doilea rând, va avea un caracter particular, pentru a vedea ce fel de femei se dedau superstiţiei şi vrăjitoriei; şi în al treilea rând, se va ocupa în special de moaşe, care sunt mai rele decât toate celelalte [femei].

De ce mai ales femeile sunt atrase de superstiţii?

În legătură cu prima întrebare, de ce majoritatea celor care se ocupă cu vrăjitoria sunt femei şi nu bărbaţi; este într-adevăr un lucru greu de contrazis, căci este dovedit nu numai de afirmaţiile verbale ale unor martori de încredere, ci şi de experienţa actuală. Şi fără a denigra în vreun fel sexul în care Dumnezeu şi-a pus mari speranţe că îi va răspândi puterea până departe, trebuie să spunem că unii bărbaţi au pus acest lucru pe seama mai multor factori, care în principiu însă nu se exclud. Aşadar, este bine să vorbim despre această chestiune ca să le putem preveni pe femei; pentru că adesea experienţa a demonstrat că ele sunt dornice să audă asemenea lucruri, cu condiţia ca acestea să fie abordate în mod discret. Căci unii oameni învăţaţi propun această teorie, că în natură există trei lucruri, Limba, Omul Bisericesc şi Femeia, care nu au limite în privinţa bunătăţii sau a viciului; căci atunci când îşi depăşesc limitele fie urcă la cele mai mari înălţimi ale bunătăţii, fie coboară în cele mai mari adâncimi ale viciului. Când aceste lucruri sunt guvernate de un duh bun, virtutea lor este minunată; dar când sunt guvernate de un duh rău, se lasă pradă celor mai mari vicii. Lucrul acesta este limpede în privinţa limbii, căci cu ajutorul ei au fost aduse la credinţa în Hristos numeroase regate; iar Duhul Sfânt a coborât asupra Apostolilor lui Hristos sub forma unor limbi de foc. De asemenea, alţi predicatori învăţaţi au vorbit despre limbile de câine care au lins rănile muribundului Lazăr. Pentru că s-a spus: „Cu limbile câinilor izbăveşti sufletele tale de vrăjmaş”. Din acest motiv, Sfântul Dominic[39], conducătorul şi întemeietorul Ordinului Predicatorilor, este reprezentat sub forma unui câine care latră în timp ce ţine o făclie în gură, ca prin lătratul lui să poată ţine la distanţă, până în ziua de astăzi, lupul cel eretic de turma de oi a lui Hristos. De asemenea, experienţa ne învaţă că limba unui om chibzuit poate ţine în frâu o mulţime agitată; de aceea, Solomon îl cinsteşte şi îl laudă pe bună dreptate pe un astfel de om, aşa cum se arată în *Pilde* 10: „Pe buzele omului priceput se află înţelepciunea”. Şi tot aşa: „Limba omului drept este argint curat, dar inima celor fără de lege este lucru de puţin preţ”. Şi mai spune: „Buzele celui drept călăuzesc pe mulţi oameni, iar cei nebuni mor din pricină că nu sunt pricepuţi”. Din această cauză, el adaugă în capitolul 16, „În putere stă omului să plăsmuiască planuri în inimă, dar răspunsul limbii vine de la Domnul”. Însă referiri la o limbă rea vom găsi în *Ecclesiasticul* 28: „Limba clevetitoare pe mulţi i-a clătinat şi i-a risipit dintr-un neam într-alt neam şi cetăţi tari a surpat şi casele celor mari a stricat”. Iar prin limbă clevetitoare face aluzie la o a treia persoană, care intevine pripit sau duşmănos între doi oameni care se luptă unul cu altul.

În al doilea rând, cu referire la Oamenii Bisericii, adică la clerici şi la persoanele religioase de ambele sexe, Sfântul Ioan Gură de Aur[40] spune: „El i-a alungat pe toţi cei ce vindeau şi cumpărau în templu”. Căci din preoţie se iveşte tot ce e bun şi tot ce e rău. Iar Sfântul Ieronim, în epistola lui către Nepotian, spune: „Fugi ca de ciumă de preotul care se ocupă cu negustoria, care din sărac a ajuns bogat şi care s-a ridicat de la o stare socială inferioară la una superioară”. Iar Preafericitul Bernard, în cea de-a douăzeci şi treia Omilie

din lucrarea sa *Despre psalmi*, spune despre clerici: „Dacă cineva este eretic pe faţă, să fie alungat şi redus la tăcere; dacă este un vrăjmaş violent, toţi oamenii buni să fugă de el”. Dar cum putem şti pe cine să alungăm şi de cine să fugim? Căci oamenii sunt în acelaşi timp prietenoşi şi ostili, paşnici şi gâlcevitori, sociabili şi de-a dreptul egoişti. Iar într-un al loc zice: „Episcopii noştri au devenit lăncieri, iar pastorii noştri frizeri”. Şi când spune Episcopi se referă la acei Stareţi îngâmfaţi care îi pun pe inferiorii lor la muncile grele, de care ei nu s-ar atinge nici cu degeteul mic. În legătură cu pastorii, Sfântul Grigorie spune: „Nimeni nu face un rău mai mare în cadrul Bisericii decât acela care, cu toate că face parte din rândul oamenilor sfinţi, trăieşte în păcat; pentru că nimeni nu îndrăzneşte să îl acuze că păcătuieşte, iar asta face ca păcatul să se împrăştie, deoarece păcătosul este respectat, întrucât face parte din rândul oamenilor sfinţi. Preafericitul Augustin vorbeşte şi el despre călugări atunci când i se adresează lui Vincent Donatistul: „Îţi mărturisesc deschis, în faţa Domnului Dumnezeu, care este martorul sufletului meu din clipa în care am început să-l slujesc pe Dumnezeu, că mi-a fost imposibil să găsesc vreun om mai bun sau mai rău decât aceia care aduc cinste mânăstirilor sau care le fac de ruşine.

Ei bine, despre răutatea femeilor se vorbeşte în *Ecclesiasticul* 25: „Nu este cap mai înveninat decât capul şarpelui şi nu este mânie ca mânia vrăjmaşului. Mai bine voiesc a locui cu leu şi cu balaur, decât a locui cu femeia cea rea”. Şi pe lângă multe alte lucruri privitoare la femeia rea, pe care le spune înainte sau după aceste cuvinte, concluzionează: „În comparaţie cu răutatea femeii orice răutate pare mică”. De aceea, Sfântul Ioan Gură de Aur, referindu-se la textul, „Nu este de folos [ca omul] să se însoare” (*Sfântul Matei* 19[41]), spune: Ce altceva este femeia decât un vrăjmaş al prieteniei, o pedeapsă inevitabilă, un rău necesar, o tentaţie firească, o pacoste dezirabilă, un pericol domestic, o pagubă delicioasă, un rău al naturii, toate înfăţişate în culori frumoase! Prin urmare, este păcat să te desparţi de ea atunci când ar trebui păstrată, însă aceasta este o tortură necesară; căci fie vom comite adulter prin faptul că o vom lăsa, fie va trebui să îndurăm certurile zilnice. În cea de-a doua carte a lucrării sale *Retorica*, Cicero spune: „Numeroasele pofte ale bărbaţilor îi duc spre un singur păcat, dar pofta femeilor le duce spre toate păcatele; fiindcă rădăcina tuturor viciilor femeii este avariţia. Iar Seneca, în *Tragediile* sale, spune: „Femeia ori iubeşte, ori urăşte; nu există o a treia posibilitate. Iar lacrimile femeii sunt amăgitoare, căci ele îşi pot avea originea într-o durere reală sau pot reprezenta doar o cursă. Când o femeie gândeşte singură, gândeşte prost”. Însă femeile bune sunt lăudate din plin, pentru că citim că ele au adus fericire bărbaţilor şi au salvat popoare, ţări şi oraşe; aşa cum s-a întâmplat cu Iudita, Debora şi Estera. A se vedea şi 1 *Corinteni* 7: „Şi o femeie, dacă are bărbat necredincios, şi el binevoieşte să locuiască cu ea, să nu-şi lase bărbatul. Căci bărbatul necredincios se sfinţeşte prin femeia credincioasă”. Şi *Ecclesiasticul* 26: „Fericit este bărbatul femeii celei bune şi numărul anilor lui îndoit este”. Şi în tot acest capitol se vorbeşte extrem de apreciativ despre femeile bune; aşa cum se întâmplă şi în ultimul capitol al *Pildelor*, unde se face referire la femeia virtuoasă. Şi toate aceste lucruri sunt explicate limpede şi în Noul Testament, acolo unde se vorbeşte despre femei, fecioare şi alte femei sfinte, care prin credinţa lor au îndepărtat popoare şi regate de la idolatrie, ducându-le spre religia Creştină. Oricine va arunca o privire asupra lucrării lui Vincent de Beauvais (*Oglinda istoriei*, 26:9) va găsi lucruri minunate referitoare la convertirea Ungariei de către o bună creştină pe nume Gilia[42] şi la convertirea francilor de către Clotilda[43], soţia lui Clovis. Însă, în general, s-au scris multe lucruri usturătoare la adresa femeilor, deoarece cuvântul femeie este folosit pentru a face trimitere la poftele trupeşti. După cum se spune: „Am găsit o femeie mai amară ca moartea, şi o femeie bună, subjugată de plăcerile cărnii”. Şi tot aşa, alţii au avansat alte opinii referitoare la faptul că femeile sunt mai superstiţioase decât bărbaţii. Prima este aceea că ele sunt mai credule; şi pentru că scopul principal al diavolului este să pervertească credinţa, ele sunt ţinta lui favorită. A se vedea *Ecclesiasticul* 19: „Cel care crede curând este uşor de inimă şi cel care păcătuieşte asupra

sufletului său greşeşte". A doua opinie este aceea că femeile sunt din firea lor mai impresionabile şi mai dispuse să se lase influenţate de un duh fără trup; de aceea, atunci când folosesc această calitate în mod pozitiv ele sunt foarte bune, dar când o folosesc într-un mod greşit, devin foarte rele. A treia opinie are în vedere faptul că limba lor este alunecoasă, şi că sunt incapabile să ascundă de celelalte femei acele lucruri rele pe care le ştiu de la diavol; şi pentru că sunt slabe, se răzbună prin vrăjitorie, folosindu-se de o metodă uşoară şi tainică. A se vedea *Ecclesiasticul*, fragmentul citat mai sus: „Mai bine voiesc a locui cu leu şi cu balaur, decât a locui cu femeia cea rea". Pe lângă răutatea femeii orice răutate pare o nimica toată. Şi mai putem adăuga că din cauza faptului că sunt impresionabile ele acţionează în consecinţă.

Însă unii oameni au alte păreri, de aceea predicatorii trebuie să fie foarte atenţi cum se folosesc de ele. Pentru că, într-adevăr, în Vechiul Testament se spun multe lucruri rele la adresa femeilor, şi asta din cauza primei ispititoare, care a fost Eva, precum şi din cauza celor care au făcut asemenea ei; însă după aceea, în Noul Testament, remarcăm o schimbare de nume, în loc de Eva, Ave (după cum spune Sfântul Ieronim), iar păcatul Evei a fost îndepărtat în totalitate prin binecuvântarea primită de Maria. Prin urmare, predicatorii trebuie întotdeauna să le laude cât mai mult. Dar pentru că în zilele noastre această lipsă de credinţă le afectează mai mult pe femei decât pe bărbaţi, după cum vedem din experienţa noastră cotidiană, dacă cineva este curios să afle motivul pentru care se întâmplă acest lucru, atunci mai putem adăuga la cele spuse până acum următoarele: că întrucât ele sunt mai plăpânde atât la trup, cât şi la minte, nu este de mirare că sunt mai uşor influenţate de vrăji. Căci în privinţa intelectului sau a înţelegerii lucurilor duhovniceşti, ele par să aibă o fire diferită de cea a bărbaţilor; acest fapt este confirmat de toţi oamenii competenţi şi este susţinut de diferite exemple din Scripturi. Terenţiu[44] spune: „Din punct de vedere intelectual, femeile sunt precum copiii". Iat Lactanţiu (*Instituţiile divine*, III) afirmă: „Nicio femeie în afară de Temeste[45] nu a înţeles filozofia". Iar în *Pilde* 11 femeia este descrisă în felul acesta: „Inel de aur în râtul porcului, aşa este femeia frumoasă şi fără minte". Însă motivul firesc este acela că este este mai carnală decât bărbatul, după cum reiese limpede din nenumăratele ei păcate carnale. Şi trebuie să remarcăm că prima femeie creată a avut un cusur, pentru că a fost făcută dintr-o coastă îndoită, adică dintr-o coastă a pieptului, care este îndoită, ca să spunem aşa, împotriva bărbatului. Şi pentru că din cauza acestui cusur ea este un animal imperfect, înşală mereu. Căci Cato spune: „Când femeia varsă lacrimi ea urzeşte capcane". Şi tot aşa: „Când femeia plânge, ea pune la cale să îl înşele pe bărbat". Iar acest lucru este arătat de soţia lui Samson, care l-a convins prin linguşeli să îi spună răspunsul la ghicitoarea pe care o adresase filistenilor, amăgindu-l în felul acesta. Şi este clar că prima femeie a avut puţină credinţă; fiindcă atunci când şarpele a întrebat de ce nu mâncau din toţi pomii care se găseau în Rai, ea a răspuns: „Roade din pomii Raiului etc. – ca să nu muriţi". Prin urmare, ea a arătat că se îndoia şi că avea puţină încredere în cuvântul lui Dumnezeu. Şi toate aceste sunt ilustrate de etimologia cuvântului; pentru că *Femina* vine de la *Fe* şi *Minus*, deoarece dă semne de slăbiciune atunci când trebuie să îşi menţină credinţa. Şi această caracteristică în privinţa credinţei face parte din natura ei; cu toate că Sfânta Fecioară, datorită harului şi firii sale, nu şi-a pierdut niciodată credinţa, nici măcar în timpul patimilor lui Hristos, când toţi bărbaţii au fost părăsiţi de credinţă. Aşadar, o femeie rea este prin natura ei mai predispusă să şovăie în privinţa credinţei, fapt pentru care se leapădă mai repede de ea, iar acest lucru reprezintă rădăcina vrăjitoriei.

Şi trebuie să vorbim acum despre o altă calitate mentală a femeii, şi anume voinţa; când urăşte un om pe care l-a iubit înainte, atunci sufletul ei clocoteşte de furie şi tulburare, la fel cum valurile mării se înalţă şi se agită. Şi mulţi oameni competenţi fac aluzie la această afirmaţie (*Ecclesiasticul* 25): „Nici o răutate nu este ca răutatea femeii". Iar Seneca (*Tragedii* VIII) spune: „Nici puterea focului, nici vânturile puternice, nici armele mortale nu sunt atât de temut cum sunt pofta şi mânia femeii care a fost nevoită să divorţeze şi să părăsească patul

conjugal[46]". Acest lucru poate fi observat şi la femeia care l-a acuzat pe Iosif pe nedrept, din cauza căreia a fost aruncat în închisoare, deoarece nu a cedat în faţa păcatului de a comite adulter cu ea (*Geneza* 30). Şi într-adevăr, cauza cea mai puternică care contribuie la proliferarea vrăjitoarelor este rivalitatea jalnică dintre cei căsătoriţi, pe de-o parte, şi cei necăsătoriţi, bărbaţi şi femei, pe de altă parte. Aşa stau lucrurile şi cu femeile sfinte, prin urmare ce să mai spunem de celelalte? Căci vedeţi în *Geneza* 21 cât de invidioasă şi neîngăduitoare a fost Sarra cu Agar atunci când aceasta din urmă a zămislit; cât de geloasă a fost Rahila pe Lia, pentru că ea nu avea copii (*Geneza 30);* şi Ana, care era stearpă, pe rodnica Penina (1 *Regi* 1); şi cum Miriam (*Numeri* 12) a cârtit împotriva lui Moise şi l-a vorbit de rău, fapt pentru care a fost lovită cu lepră; şi cum Marta a fost invidioasă pe Maria Magdalena, pentru că ea se trudea în timp ce Maria stătea şi nu făcea nimic (*Luca* 10). La aceste lucruri se face referire şi în *Ecclesiasticul* 37: „Nu te sfătui cu femeia despre potrivnica sa". Aici ni se spune că este inutil să îi cerem sfatul, deoarece femeia rea va fi întotdeauna geloasă şi invidioasă. Iar dacă femeile se comportă aşa cu alte femei, oare nu se vor comporta şi mai rău cu bărbaţii?

Valerius Maximus ne spune că atunci când Phoroneus, regele grecilor, era pe moarte, i-a spus fratelui său, Leontius, că ar fi fost extrem de fericit dacă nu ar fi fost căsătorit. Iar când Leontius l-a întrebat cum ar putea o soţie să stea în calea fericirii cuiva, el a răspuns că cei căsătoriţi ştiu asta forte bine. De asemenea, când filozoful Socrate a fost întrebat de cineva dacă trebuie să se căsătorească, acesta a răspuns: „Dacă nu te căsătoreşti, vei fi singur, cei din familia ta vor muri, iar averea îţi va fi moştenită de un străin; dacă te căsătoreşti, vei avea parte de o agitaţie permanentă, de plângeri şi reproşuri în căsnicie, de nemulţumire în planul relaţiei, de o soacră limbută, de faptul că ţi se pun coarne ori de lipsa unui moştenitor". Şi a vorbit ca un cunoscător. Căci Sfântul Ieronim în lucrarea sa *Contra lui Iovinian*[47] spune: „Acest Socrate a avut două soţii, cu care a fost extrem de răbdător, dar pe care nu le-a putut face să renunţe la cicălelile lor neobrăzate şi gălăgioase. Aşa că într-o zi, atunci când acestea îl băteau la cap, a fugit din casă pentru a scăpa de ele, şi s-a aşezat la intrare; însă femeile au venit după el şi l-au împroşcat cu apă murdară. Dar filozoful nu s-a lăsat tulburat şi a zis: „Ştiam că după tunet o să vină ploaia". Şi se mai povesteşte despre un om a cărui soţie se înecase în râu, şi care căuta cadavrul ca să-l scoată din apă mergând în amonte. Iar când a fost întrebat de ce face asta, adică de ce caută împotriva curentului apei atâta vreme cât se ştie că corpurile grele nu urcă ci coboară la vale, el a răspuns: „Când această femeie era în viaţă, tot ce vorbea şi făcea era împotriva poruncilor mele; prin urmare, eu caut în direcţie opusă şi acum când este moartă, căci mă gândesc că şi-a păstrat obiceiul de a face totul pe dos".

Şi, într-adevăr, aşa cum din cauza acestui prim cusur al inteligenţei lor sunt mult mai predispuse să se lepede de credinţă, tot aşa prin cel de-al doilea cusur, reprezentat de ataşamentele şi pasiunile lor excesive, ele pun la cale tot felul de lucruri şi se pregătesc să se răzbune fie prin vrăjitorie, fie prin alte mijloace. De aceea, nu este de mirare că există atât de multe vrăjitoare în rândul femeilor.

De asemenea, femeile au memorie slabă; iar viciul lor firesc este acela că nu sunt disciplinate, ci îşi urmează propriile impulsuri, fără a le păsa de ceea ce se cuvine; iată preocupările femeii şi lucrurile pe care le ţine minte. Aşa că Teofrast spune: „Dacă-i dai pe mână întreaga gospodărie, iar tu te ocupi doar de un lucru minor, va considera că n-ai încredere în ea şi va începe să se certe cu tine; şi dacă nu faci repede ceva, îţi va pregăti o otravă şi va începe să meargă pe la clarvăzători şi ghicitori; şi în felul acesta va deveni vrăjitoare.

Referitor la dominaţia femeilor, ascultaţi ce spune Cicero în *Paradoxurile* sale: „Poate fi numit om liber acela pe care-l conduce femeia, căruia îi porunceşte şi îi stabileşte reguli, căruia îi interzice să facă ce vrea, acela care nu poate şi nu îndrăzneşte să îi refuze nimic din ceea ce îi cere? Pe acesta nu l-aş numi sclav, ci cel mai josnic dintre sclavi, chiar dacă provine

din cea mai nobilă familie". Iar Seneca, prin personajul întruchipat de furioasa Medeea[48], spune: „De ce ai încetat să îţi urmezi impulsul care te duce spre fericire? Cât de mare este acea răzbunare care te bucură?". Şi el aduce multe dovezi că femeia nu poate fi condusă, ci îşi va urma propriile ei impulsuri, chiar dacă acestea o duc la ruină. Şi tot aşa, citim despre multe alte femei care s-au sinucis fie din iubire, fie de supărare că n-au putut să se răzbune. Sfântul Ieronim, scriind despre Daniel, spune povestea lui Laodice, soţia lui Antioh, regele Siriei; cum, geloasă fiind ca nu cumva acesta să o iubească pe cealaltă soţie, Berenice, mai mult decât pe ea, a făcut ca Berenice şi fiica ei pe care o avea cu Antioh să fie ucise, după care s-a otrăvit. De ce? Pentru că nu s-a lăsat condusă, şi pentru că şi-a urmat propriul impuls. Aşa că Sfântul Ioan Gură de Aur spune aceste lucruri, şi nu fără motiv: „Cel mai mare pacoste este femeiea rea, indiferent dacă este bogată sau săracă. Căci dacă este soţia unui om bogat, îl va stârni zi şi noapte cu cuvinte fierbinţi, ca să se răzbune cu ură şi să insiste cu violenţă. Iar dacă are un soţ sărac, îl va instiga la discordie şi mânie. Iar dacă este văduvă, se va uita de sus la toată lumea, iar îngâmfarea îi va insufla curaj".

Şi dacă ne uităm cu atenţie, vom vedea că toate regatele lumii au fost nimicite de către femei. Aşa s-a întâmplat cu Troia, un regat prosper, distrus din cauza unei singure femei, pe nume Elena, care a fost răpită; şi multe mii de greci au pierit. Regatul iudeilor a avut parte de nefericiri şi distrugere din cauza blestematei de Izabela şi a fiicei sale Atalia, regina ţării Iuda, care a uneltit pentru uciderea fiilor fiului său, ca după moartea lor să domnească numai ea; şi toţi aceştia au fost ucişi. Imperiul Roman a avut mult de suferit de pe urma Cleopatrei, regina Egiptului, şi cea mai rea dintre femei. Şi se pot da şi alte exemple. Aşadar, nu este de mirare că lumea suferă astăzi din cauza răutăţii femeilor.

Dar acum, haideţi să ne ocupăm de poftele carnale ale trupului, care au provocat mult rău vieţii omului. Căci pe bună dreptate putem să spunem împreună cu Cato din Utica: „Dacă lumea ar putea scăpa de femei, atunci nu ne-ar mai lipsi legătura cu Dumnezeu". Pentru că, într-adevăr, fără răutatea femeilor, ca să nu mai vorbim despre vrăjitorie, lumea ar continua să ne protejeze împotriva a numeroase pericole. Ascultaţi ce i-a spus Valerius lui Rufinus: „Tu nu ştii că femeia este o Himeră, însă ar fi bine să ştii; fiindcă monstrul acela era alcătuit din trei părţi; avea o faţă de leu, nobilă şi strălucitoare, o burtă murdară de capră şi o coadă puternică de viperă, pe care o folosea ca pe o armă". Şi prin asta el vrea să spună că femeia este frumoasă şi îţi încântă privirea, însă dacă o atingi te murdăreşti, iar dacă o păstrezi se dovedeşte a fi mortală. Şi haideţi să ne referim la o altă caracteristică de-a ei, şi anume vocea. Căci este mincinoasă din fire, şi deşi vorbele ei înţeapă, nouă ne fac plăcere. De aceea, vocea ei este precum cântecul Sirenelor, care cu acordurile lor dulci îi ademenesc pe călători pentru a-i ucide. Şi fac asta golindu-le punga, secându-i de puteri şi făcându-i să se lepede de Dumnezeu. Şi Valerius îi mai spune lui Rufinus: „Vorba ei este o desfătare ce dă aromă păcatului; floarea dragostei este trandafirul, pentru că sub petalele sale se ascund numeroşi ghimpi". A se vedea *Pilde* 5, 3-4: „Cerul gurii sale e mai alunecător decât untdelemnul, dar la sfârşit ea este mai amară decât pelinul".

Să-i analizăm şi mersul, ţinuta şi obiceiurile, în care nu este altceva decât o deşertăciune fără margini. Niciun bărbat din lume nu se sileşte atât de mult să fie pe placul bunului Dumnezeu, aşa cum se sileşte femeia să fie pe plac bărbatului prin deşertăciunile sale. Un astfel de exemplu îl găsim în viaţa Pelagiei[49], o femeie de lume care obişnuia să stea prin preajma lui Antioh îmbrăcată şi împodobită peste măsură de extravagant. Un părinte sfânt, pe nume Nonnus, a văzut-o şi a început să plângă, spunând tovarăşilor săi că niciodată în viaţa lui nu a fost atât de plin de râvnă în a-i face pe plac lui Dumnezeu; şi a mai spus multe alte lucruri în legătură cu acest aspect, şi toate se păstrează în discursurile sale. Acestea sunt faptele deplânse în *Ecclesiasticul* 7, şi pe care Biserica le deplânge chiar şi acum, din cauza faptului că există multe vrăjitoare. Şi am cunoscut o femeie mai amară ca moartea, care este ca o capcană folosită la vânătoare, căci inima ei este o plasă, iar mâinile îi sunt curele. Cel

care face voia lui Dumnezeu va scăpa de ea, însă pe păcătos îl va prinde. Mai amară ca moartea, adică mai amară ca diavolul: *Apocalipsa* 6:8, „Numele lui era Moartea". Pentru că diavolul a ispitit-o pe Eva să păcătuiască, iar Eva la rândul ei l-a amăgit pe Adam. Şi pentru că păcatul Evei nu ar fi adus moartea sufletului şi trupului nostru dacă nu ar fi trecut apoi asupra lui Adam, care a fost ispitit de Eva, şi nu de diavol, putem spune că ea este mai amară ca moartea. Mai amară ca moartea, pentru că moartea este ceva firesc, care distruge doar trupul; însă păcatul care vine prin femeie distruge sufletul, căci îl lipseşte de harul [divin], scăpând în felul acesta trupul de pedeapsa pentru păcat. Şi mai amară ca moartea, pentru că moartea trupească este un vrăjmaş teribil, care acţionează pe faţă, însă femeia este un duşman ascuns şi linguşitor. Iar faptul că este mai periculoasă decât o capcană nu se referă la capcanele vânătorilor, ci la acelea ale diavolilor. Căci bărbaţii sunt prinşi nu doar din cauza dorinţelor carnale pe care le au atunci când privesc sau aud o femeie vorbind; pentru că Sfântul Bernard spune: „Faţa lor e ca un vânt arzător, iar vocea ca un şuierat de şarpe; şi ele fac vrăji şi le aruncă asupra multor oameni şi animale. Iar când se spune că inima ei este o plasă, se face aluzie la răutatea enigmatică ce domneşte în sufletul femeilor. Iar mâinile sunt nişte curele de legat; fiindcă atunci când pun mâna pe o creatură ca să o vrăjească, îşi duc la bun sfârşit planurile cu ajutorul diavolului.

Concluzie. Toate vrăjitoriile îşi au originea în poftele carnale, care în cazul femeilor sunt nemăsurate. A se vedea *Pilde* 30: „Trei lucruri nu sunt satisfăcute niciodată, iar un al patrulea lucru nu spune niciodată, Destul!"; este vorba de deschizătura pântecelui. De aceea, pentru a-şi satisface poftele, ele se însoţesc chiar şi cu diavolii. Şi mai putem da şi alte exemple, însă pentru mintea noastră este suficient de clar că nu este de mirare că erezia vrăjitoriei contaminează mai mult femeile decât bărbaţii. În consecinţă, este mai potrivit să vorbim despre erezia vrăjitoarelor decât despre cea a vrăjitorilor, pentru că numele se inspiră de la partea cea mai puternică. Şi binecuvântat fie Cel de Sus că l-a ferit până acum pe bărbat să comită o asemenea nelegiuire; căci El a vrut să se nască şi să sufere pentru noi, şi de aceea le-a dat bărbaţilor acest privilegiu (n.t. s-a născut ca bărbat).

Care femei sunt superstiţioase şi vrăjitoare în mod deosebit?

În legătură cu cea de-a doua întrebare, care femei sunt superstiţioase şi contaminate de vrăjitorie, trebuie să spunem, aşa cum am făcut la întrebarea precedentă, că există trei vicii generale care au o influenţă deosebită asupra femeilor rele, iar acestea sunt infidelitatea, ambiţia şi pofta [trupească]. Prin urmare, acestea sunt înclinate spre vrăjitorie mai mult decât alţi oameni pentru că sunt mai predispuse la aceste vicii. De asemenea, deoarece ultimul dintre aceste trei vicii predomină, întrucât femeile sunt nesătule etc., înseamnă că cele mai contaminate sunt femeile ambiţioase, care au dorinţe mai aprinse de a-şi satisface poftele scârbavnice; este vorba de femeile înclinate spre adulter şi curvie, ca şi despre concubinele Celor Mari. Ei bine, după cum se spune într-o bulă papală, există şapte metode prin care acestea fac vrăji care afectează relaţiile sexuale şi actul de zămislire în pântece. În primul rând, influenţează mintea bărbaţilor făcându-i să se lase pradă pasiunilor nemăsurate; în al doilea rând, le blochează puterea de a zămisli; în al treilea rând, îi fac să-şi piardă membrul prin care săvârşesc acest act; în al patrulea rând, prin arta lor magică, îi transformă pe oameni în animale; în al cincilea rând, distrug puterea generatoare a femeilor; în al şaselea rând, provoacă avorturi; în al şaptelea rând, închină copiii diavolilor, pe lângă faptul că se folosesc de alte animale şi roade ale pământului cu scopul de a face rău. Însă despre aceste lucruri vom vorbi mai târziu; pentru moment, însă, haideţi să ne aplecăm atenţia asupra vătămărilor aduse oamenilor. Dacă ne referim mai întâi la aceia care sunt vrăjiţi să iubească ori să urască în mod nefiresc, ei bine, aceasta este o chestiune greu de abordat în faţa unor oameni inteligenţi. Totuşi, trebuie să fim de acord că aşa ceva se întâmplă. Pentru că Sfântul Toma (IV, 34),

atunci când vorbeşte despre piedicile puse de vrăjitoare, ne arată că Dumnezeu îi dă diavolului o putere mai mare asupra relaţiilor sexuale ale oamenilor, decât asupra altor acţiuni [pe care le fac]; din această cauză, femeile cele mai dornice de astfel de relaţii sunt şi cele mai înclinate spre vrăjitorie. Căci dacă se spune că primul păcat prin care omul a devenit robul diavolului a fost reprezentat de actul zămislirii, asta înseamnă că Dumnezeu acordă diavolului o putere mai mare în această privinţă decât în oricare altă acţiune. Şi tot aşa, se spune că dintre toate animalele puterea vrăjitoarelor se manifestă cel mai bine prin intermediul şerpilor, fiincă diavolul a ispitit-o pe femeie cu ajutorul unui şarpe. Iată de ce, aşa cum se va arăta ceva mai departe, deşi căsătoria este o lucrare a lui Dumnezeu, căci El este cel care a instituit-o, totuşi uneori aceasta poate fi năruită prin lucrarea diavolului; într-adevăr, nu prin forţă, căci atunci ar însemna că este mai puternic decât Dumnezeu, ci cu permisiunea lui Dumnezeu, punând piedici temporare sau permanente actului conjugal. Şi pentru că am atins acest subiect putem spune ceea ce se ştie din experienţă; că aceste femei nu îşi satisfac doar poftele proprii, ci şi pe acelea ale oamenilor puternici ale epocii, indiferent care este statutul lor şi poziţia pe care o ocupă; şi prin tot felul de vrăjitorii le ucid sufletul, făcându-i să se dedea la plăceri carnale exagerate, pentru că nimeni nu îi poate convinge să renunţe la ele, nici măcar de ruşine. Şi pentru că vrăjitoarele îi au pe aceşti oameni în puterea lor, ele nu vor permite nimănui să le facă vreun rău; aici îşi are sursa o mare primejdie a vremurilor noastre, şi anume uciderea Credinţei. În felul acesta, vrăjitoarele prosperă de la o zi la alta. Şi ar fi bine ca experineţa să nu confirme acest lucru. Însă, într-adevăr, cei uniţi prin Sfânta Taină a căsătoriei încep să se urască, ceea ce face ca forţele generatoare să îngheţe, aşa încât bărbaţii nu îşi mai pot exercita funcţia prin care odrăslesc. Dar pentru că în suflet există dragoste şi ură, şi pentru că, oricât de greu de crezut ar părea, nici diavolul nu poate să intre acolo, aceste lucruri trebuie cercetate; şi pentru aceasta vom analiza fiecare argument în parte.

Partea I
Întrebarea VII

Dacă vrăjitoarele pot influenţa mintea oamenilor ca să iubească ori să urască

Se pune întrebarea dacă diavolii, prin intermediul vrăjitoarelor, pot influenţa sau incita minţile oamenilor făcându-i să iubească ori să urască într-un mod nefiresc; iar unii susţin, pe baza concluziilor anterioare, că acest lucru nu este posibil. Căci în om există trei elemente: voinţa, inteligenţa şi trupul. Voinţa este guvernată de Dumnezeu (pentru că, Inima regelui este în mâna Domnului); inteligenţa este luminată de un Înger; iar trupul este influenţat de mişcarea stelelor. Şi întrucât diavolii nu pot produce transformări în trup, cu atât mai puţin pot incita sufletul la iubire sau ură. Consecinţa e clară; că deşi au mai multă putere asupra lucrurilor corporale decât asupra celor spirituale, aceştia nu pot produce schimbări nici măcar în trup, şi am demonstrat deja acest lucru de mai multe ori. Pentru că ei nu pot determina niciun fel de schimbări, pentru că nu sunt, ca să spunem aşa, creatorii lucrurilor respective. Iar cele spuse mai înainte au legătură cu această chestiune; prin urmare, cel care crede că vreo creatură poate fi schimbată în bine sau în rău de către altcineva, cu excepţia Creatorului tuturor lucrurilor, este mai rău decât un păgân sau decât un eretic. În plus, oricine acţionează după un plan ştie ce vrea să obţină. Aşadar, dacă diavolul ar putea influenţa mintea oamenilor făcându-i să urască ori să iubească, el ar putea să vadă şi gândurile lăuntrice ale inimii; însă aşa ceva contravine Dogmei din *Cartea Ecclesiastului*: „Diavolul nu poate vedea gândurile noastre lăuntrice”. Şi tot acolo, mai citim: „Nu toate gândurile noastre rele vin de la diavol, ci uneori ele se ridică din propria noastră alegere”. În plus, dragostea şi ura ţin de voinţa noastră, care-şi are rădăcinile în suflet; prin urmare, ele nu pot fi determinate de diavol, indiferent de

vicleşugurile pe care le foloseşte. Concluzia este (după cum spune Sfântul Augustin) că în suflet nu poate pătrunde decât Acela care l-a creat. De asemenea, este fals să susţinem că el poate guverna asupra voinţei doar pentru faptul că poate influenţa emoţiile noastre interioare. Pentru că emoţiile sunt mai puternice decât tăria trupească; iar diavolul nu poate face nimic în planul fizic, adică să dea naştere sângelui şi învelişului carnal; prin urmare, este incapabil să facă ceva folosindu-se de emoţii.

Argument împotrivă. Se spune că diavolul îi ispiteşte pe oameni în mod vizibil şi invizibil; dar acest lucru nu poate fi adevărat, decât dacă ar putea exercita o influenţă oarecare asupra minţii. În plus, Sfântul Ioan Damaschin spune: „Tot răul şi toată mizeria vin de la diavol". Iar Dionisie, în lucrarea sa, *Despre numele divine* IV, spune şi el: „Cauza tuturor relelor este mulţimea diavolilor" etc.

Răspuns. În primul rând, trebuie să facem o deosebire între cele două cauze; în al doilea rând, vom arăta felul în care diavolul poate influenţa puterile lăuntrice ale minţii, adică emoţiile; iar în al treilea rând, vom trage concluzia care se impune. În legătură cu primul aspect, trebuie să avem în vedere faptul că orice cauză a unui lucru oarecare poate fi înţeleasă în două feluri, adică poate fi o cauză directă sau una indirectă. Pentru că atunci când ceva produce un anumit efect, se spune că este vorba de o cauză întâmplătoare sau indirectă a efectului respectiv. În acest sens, se poate spune că tăietorul de lemne este cauza focului care a fost aprins. Şi tot aşa, am putea spune că diavolul este cauza tuturor păcatelor noastre; fiindcă el l-a îndemnat pe primul om să păcătuiască, iar acest păcat s-a transmis întregii omeniri, astfel încât toţi oamenii sunt înclinaţi spre păcat. În felul acesta trebuie înţelese şi cuvintele sfinţilor Ioan Damaschin şi Dionisie. Însă cauza directă este aceea care produce un efect în mod nemijlocit; din acest punct de vedere, diavolul nu mai reprezintă cauza tuturor păcatelor. Căci nu toate păcatele sunt comise la îndemnul diavolului, ci unele sunt rezultatul alegerii noastre. Pentru că Origen spune: „Chiar dacă diavolul nu ar exista, oamenii tot ar tânji după mâncare, după plăcerile sexuale sau după alte asemenea lucruri. Şi dacă aceste pofte nemăsurate nu vor fi înfrânate, vor da naştere la numeroase rele. Dar înfrânarea acestei dorinţe necontrolate ţine de liberul arbitru al omului, asupra căruia nici diavolul nu are putere. Şi pentru că această distincţie nu este suficientă pentru a explica cum reuşeşte diavolul să declanşeze uneori o dragoste nebună, trebuie să remarcăm că întrucât nu poate produce acea iubire nemăsurată prin constrângerea directă a voinţei umane, totuşi poate face acest lucru prin intermediul convingerii. Şi are la dispoziţie două modalităţi, una vizibilă şi alta invizibilă. Cea vizibilă este atunci când se înfăţişează vrăjitoarelor în formă umană, şi când le vorbeşte cu o voce materială, convingându-le să păcătuiască. Iar pe primii noştri părinţi i-a ispitit în Rai sub forma unui şarpe; şi pe Hristos l-a ispitit în pustiu luând o formă vizibilă. Dar să nu creadă cineva că aceasta este singura modalitate prin care îl poate influenţa pe om; căci asta ar însemna că păcatul nu vine de la diavol, decât atunci cînd acesta adoptă o formă vizibilă. Însă trebuie să spunem că el îl îndeamnă pe om să păcătuiască chiar şi în situaţia în care nu se arată. Şi face acest lucru în două feluri, fie prin puterea sa de convingere, fie prin influenţarea caracterului. Prin puterea de convingere, deoarece prezintă minţii ceva ca fiind un lucru bun. Şi poate face asta în trei feluri; căci prezintă lucrul respectiv fie minţii, fie percepţiei interne, fie simţului extern. Să ne ocupăm acum de minte; Dionisie spune că mintea omului poate fi ajutată de un Înger bun să înţeleagă un lucru prin intermediul cunoaşterii; însă potrivit lui Aristotel, a înţelege un lucru înseamnă a pătimi ceva; prin urmare, diavolul poate imprima în minte o idee, însă aceasta trebuie să fie luată în primire de către înţelegere. Se poate spune că diavolul este capabil să facă asta folosindu-se de puterea lui naturală, care, după cum am arătat, nu este deloc mică. *Trebuie să spunem*, însă, că nu poate face aşa ceva cu ajutorul cunoaşterii, ci folosindu-se de puterea sa de convingere. Căci creierul omului este de aşa

natură, încât cu cât cunoaşte mai mult, cu atât percepe mai bine adevărul şi cu atât mai mult se poate feri de înşelăciune. Şi pentru că diavolul vrea să ne înşele necontenit, niciuna din strategiile de convingere pe care le foloseşte nu poate fi numită cunoaştere; deşi s-ar putea numi revelaţie, pentru că atunci când se foloseşte în mod nevăzut de puterea sa de convingere, el reuşeşte să întipărească ceva în simţul nostru intern sau extern. Şi astfel, mintea noastră raţională este convinsă să facă o anumită acţiune. Însă referitor la modul în care poate întipări ceva în simţul nostru intern, *trebuie să remarcăm* faptul că natura trupească este mişcată în mod firesc dintr-o parte în alta de către spirit; iar acest lucru este evident, deoarece trupurile noastre sunt puse în mişcare de către suflet; şi la fel se întâmplă şi cu stelele. Însă trupul nu este făcut pentru a se supune influenţelor directe, şi ne referim aici la influenţele externe, nu la cele intrinseci. Din acest motiv, este necesar să existe un agent material, aşa cum se arată în lucrarea *Metafizica,* Cartea 7. În mod firesc, în privinţa mişcării, materia se supune unui înger rău sau unui înger bun; asta pentru că prin mişcare diavolii adună material seminal, pe care-l folosesc apoi pentru a produce rezultate uimitoare. Aşa se face că vrăjitorii lui Faraon au făcut animale vii, atunci când au pus la un loc agentul activ şi agentul pasiv. Prin urmare, nimic nu-i poate împiedica pe diavoli să facă ceva ce ţine de mişcarea în spaţiu a materiei, cu excepţia lui Dumnezeu.

Şi acum haideţi să vedem cum poate diavolul să stârnească imaginaţia şi simţurile interne ale omului prin intermediul mişcării în spaţiu, al vedeniilor şi al acţiunilor impulsive. Trebuie remarcat faptul că Aristotel (*Despre Somn şi Veghe*) atribuie cauza apariţiei vedeniilor în timpul somnului mişcării spaţiale, pentru că atunci când un animal doarme, sângele său ajunge până în străfundul simţurilor sale, acolo de unde coboară mişcările şi amintirile care se păstrează în minte sau în simţul intern; acestea nu sunt altceva decât Fantezia sau Imaginaţia, care după Sfântul Toma reprezintă unul şi acelaşi lucru, după cum vom vedea în continuare. Pentru că fantezia sau imaginaţia constituie, ca să spunem aşa, bogăţia de idei pe care am dobândit-o prin simţurile noastre. Iar diavolul nu face altceva decât să stârnească aceste percepţii interioare, adică această putere de a conserva imaginile, astfel încât sub influenţa lucrurilor externe ele să ne pară a fi nişte impresii noi. Este adevărat că nu toţi sunt de acord cu aceste afirmaţii; dar dacă cineva doreşte să se ocupe de această chestiune, trebuie să aibă în vedere numărul şi funcţia percepţiilor interne. După Avicenna (*Despre minte*), acestea sunt în număr de cinci: Simţul realităţii, Fantezia, Imaginaţia, Gândirea şi Memoria. Dar Sfântul Toma, în Prima parte a Întrebării 79, spune că acestea sunt doar patru, deoarece Fantezia şi Imaginaţia reprezintă unul şi acelaşi lucru. Ca să nu mă pierd în detalii voi lăsa deoaparte multe din lucrurile care s-au spus pe marginea acestui subiect. Doar atât trebuie să mai adaug, că fantezia este o bogăţie de idei, însă memoria pare a fi cu totul altceva. Căci fantezia este tezaurul sau depozitul de idei primite prin intermediul simţurilor; însă memoria reprezintă bogăţia de instincte, iar acestea nu sunt dobândite prin simţuri. Pentru că atunci când omul vede un lup, el fuge din calea lui, nu din cauza culorii sale urâte sau a înfăţişării pe care o are, care nu sunt altceva decât idei primite prin intermediul simţurilor externe ce se întipăresc în fantezia sa; ci fuge deoarece lupul este un duşman natural. Şi ştie acest lucru printr-un fel de instinct sau prin teamă, care se deosebesc de gândirea prin care lupul este considerat ostil, iar câinele prietenos. Însă depozitara acelor instincte este memoria. Iar percepţia şi întipărirea [stimulilor] sunt două elemente diferite ale naturii animale; căci cei care au o fire umedă percep imediat, dar reţin foarte greu; şi se întâmplă exact pe dos cu cei care au o fire uscată.

Dar să ne întoarcem la problema despre care discutăm. Ei bine, vedeniile care apar în vis provin din ideile aflate în depozitul minţii şi sunt determinate de o mişcare locală, cauzată de circulaţia sângelui până în străfundul acelui loc unde se află sediul facultăţilor percepţiei; şi vorbim despre o mişcare locală intrinsecă, care se manifestă în cap şi în celulele creierului. Şi acest fenomen se poate produce şi ca urmare a mişcării locale provocată de diavoli. Iar aceste

lucruri nu se întâmplă doar celor care dorm, ci şi celor treji. Căci şi în aceştia din urmă diavolul poate stârni percepţiile interne şi starea de spirit, astfel încât ideile reţinute în depozitele memoriei să iasă la iveală şi să devină vizibile pentru fantezie şi imaginaţie, ca oamenii că creadă că aceste lucruri sunt adevărate. Acest proces poartă denumirea de ispitire interioară.

Şi nu este de mirare că diavolul poate face asta prin puterea lui naturală, căci orice om care este treaz şi în deplinătatea facultăţilor mintale, poate scoate de bunăvoie din depozitele sale imaginile pe care le-a stocat acolo; în felul acesta, el poate evoca imaginile lucrurilor pe care le doreşte. Şi dacă admitem acest lucru, este uşor să înţelegem infatuarea excesivă de care dă dovadă în dragoste.

Există două modalităţi, după cum s-a spus, prin care diavolii pot da naştere unor astfel de imagini. Uneori ei lucrează în aşa fel încât nu înlănţuie raţiunea umană, după cum se întâmplă în cazul ispitei şi al imaginaţiei voluntare. Alteori, însă, raţiunea este complet înlănţuită; şi putem da ca exemplu persoanele cu mintea tulburată din naştere, nebunii şi beţivii. Aşadar nu este de mirare că diavolii pot, cu încuviinţarea lui Dumnezeu, să înlănţuiască raţiunea; iar oamenii aceştia sunt numiţi nebuni pentru că simţurile lor au fost acaparate de diavol. Şi diavolii fac asta în două feluri, cu sau fără ajutorul vrăjitoarelor. Căci Aristotel, în lucrarea pe care am citat-o, spune că orice om care trăieşte prin pasiuni poate fi pus în mişcare de orice lucru mărunt, aşa cum cel care iubeşte este pus în mişcare de cea mai puţin probabilă iubire, după cum se întâmplă şi cu cel ce urăşte. Prin urmare, diavolii, care au învăţat din faptele oamenilor care sunt pasiunile principale cărora le cad pradă, îi incită la aceste forme nefireşti de iubire sau ură, imprimând cu putere şi cu mult succes în imaginaţia lor scopul respectiv, pentru că pot face asta cu multă uşurinţă. Pentru că un iubit poate evoca imaginea iubitei sale fără niciun efort, păstrând în minte doar gândurile frumoase în legătură cu ea. Însă atunci când aceste lucruri sunt săvârşite prin intermediul vrăjitoriei, înseamnă că diavolii au făcut un pact cu vrăjitoarele. Totuşi este imposibil să discutăm pe larg aceste chestiuni, întrucât dovezile aduse de clerici sau de profani sunt numeroase. Căci câţi bărbaţi adulteri nu şi-au repudiat frumoasele soţii din cauza faptului că au poftit după cele mai josnice femei! Şi avem cunoştinţă despre o femeie bătrână, care după cum povestesc fraţii din acea mânăstire chiar şi în zilele noastre, nu numai că a vrăjit trei stareţi care s-au succedat unul după altul, ci chiar i-a ucis, în timp ce pe al patrulea l-a scos din minţi. Că ea singură a mărturisit public şi nu se teme să spună: „Am făcut şi fac asta, deoarece ei nu se pot abţine să nu mă iubească, întrucât iată cât au mâncat din mizeriile mele – şi a indicat o bucată din braţ. Şi mărturisesc că neavând dovezi să o acuzăm sau să o judecăm, trăieşte până în ziua de azi.

Vă aduceţi aminte că am spus că diavolul îl amăgeşte pe om în mod invizibil să păcătuiască nu doar prin puterea sa de convingere, ci şi prin influenţarea caracterului. Deşi acest lucru nu este atât de relevant, totuşi trebuie să spunem că el poate influenţa caracterul şi starea de spirit a oamenilor, făcându-i pe unii să fie mult mai predispuşi la furie, la senzualitate sau la alte pasiuni. Căci este limpede că un om al cărui trup are o asemenea înclinaţie este mult mai predispus să se lase pradă senzualităţii, furiei şi pasiunilor de genul acesta; iar atunci când acestea sunt aţâţate, se va lăsa în voia lor cu mult mai multă uşurinţă. Dar pentru că este greu să dăm ca exemplu vreun precedent, cel mai uşor este să vorbim despre ele, ca astfel să îi punem în gardă pe oameni. Iar în partea a doua a acestei cărţi vom discuta despre leacurile care-i pot dezlega pe oameni de vrăji.

Metoda prin care îi putem învăţa pe oameni ce este iubirea infatuată

Referitor la cele spuse mai sus, un preot a pus această întrebare: „Este oare în conformitate cu credinţa Catolică să susţinem că vrăjitoarele pot infesta mintea oamenilor cu o iubire nesăbuită pentru femei străine, aprinzându-le inimile [atât de tare] încât nici ruşinea,

nici pedeapsa, nici cuvintele şi nici faptele nu îi pot sili să renunţe la o astfel de dragoste? Căci fac acest lucru chiar dacă iscă ură în sânul cuplurilor căsătorite, astfel încât [partenerii] nu îşi mai pot exercita funcţia procreatoare în cadrul familiei; pentru că în tăcerea timpurie a nopţii aceştia parcurg mari distanţe în căutarea unor amante sau a unor iubite de ocazie".

În legătură cu această chestiune, el poate să găsească, dacă vrea, câteva argumente în întrebarea anterioară. Altminteri, trebuie spus doar atât: că aceste întrebări sunt dificile, întrucât există dragoste şi ură. Pentru că aceste pasiuni invadează voinţa, a cărei manifestare este întotdeauna liberă, fiindcă nimeni nu o poate constrânge, cu excepţia lui Dumnezeu, Cel care o poate guverna. De unde rezultă că nici diavolul, nici vreo vrăjitoare care lucrează prin puterea lui nu pot sili voinţa unui om, făcându-o să iubească ori să urască. De asemenea, deoarece voinţa, ca şi înţelegerea, există în suflet în mod subiectiv, şi pentru că numai Cel ce a creat sufletul poate intra acolo, asta înseamnă că este foarte dificil să dăm la iveală răspunsul la această întrebare. Însă în pofida acestui lucru, trebuie să vorbim mai întâi despre infatuare şi ură, şi abia în al doilea rând despre vrăjile îndreptate împotriva puterii reproducătoare. În legătură cu primul aspect, cu toate că diavolul nu poate acţiona direct asupra minţii şi voinţei omului, totuşi, în opinia tuturor învăţaţilor Teologi referitoare la puterea diavolului, aşa cum au exprimat-o în Capitolul 2 al *Cărţii Sentinţelor*, acesta poate acţiona asupra trupului sau asupra facultăţilor care îi aparţin sau care au legătură cu el, indiferent că este vorba de percepţiile interne sau externe. Acest lucru este demonstrat autoritar şi rezonabil în întrebarea precedentă, aşa că cine vrea, poate să caute acolo; dacă nu, există autoritatea [cuvântului] din Iov 2: „Şi Domnul a zis către Satan: "Îl dau în puterea ta!". Adică îl dă pe Iov în puterea lui. Dar asta doar în privinţa trupului, pentru că sufletul nu l-ar da în puterea lui. De aceea, El spune: „Numai nu te atinge de viaţa lui"; adică ai grijă să nu-i faci rău. Deci El i-a dat putere doar asupra trupului, şi de asemenea El i-a dat putere asupra facultăţilor trupului, care sunt cele patru sau cinci percepţii interne, şi anume Bunul Simţ, Fantezia sau Imaginaţia, Gândirea şi Memoria.

Dacă nu putem aduce şi alte dovezi, haideţi să dăm un exemplu în legătură cu porcii şi oile. Căci din instinct, porcii ştiu să găsească drumul spre casă. Iar oile au un instinct natural prin care fac distincţia dintre un lup şi un câine, ştiind că primul le este duşman, iar cel de-al doilea prieten. În consecinţă, deoarece toată cunoaşterea noastră logică vine prin intermediul simţurilor (căci Aristotel, în Cartea a doua a lucrării sale *Despre minte*, spune că omul inteligent trebuie să fie conştient de fanteziile sale), rezultă că diavolul poate influenţa imaginaţia şi poate întuneca înţelegerea. Dar asta nu înseamnă că acţionează direct asupra minţii, ci prin intermediul imaginaţiei. Pentru că omul iubeşte un lucru doar atunci când ajunge să îl cunoască.

Numeroase exemple ne sunt furnizate de aur, [metalul] pe care avarii îl iubesc pentru că îi cunosc puterea etc. Prin urmare, atunci când ne este întunecată judecata, ne este întunecată şi voinţa, ca urmare a impresiilor pe care le primeşte. În plus, diavolul poate face acest lucru cu sau fără ajutorul unei vrăjitoare; iar astfel de lucruri se pot petrece şi din cauza lipsei de prevedere. Şi vom da exemple în acest sens. Căci, aşa cum se arată în *Epistola Sfântului Iacov* 1: „Ci fiecare este ispitit când este tras şi momit de însăşi pofta sa. Apoi pofta, zămislind, naşte păcat, iar păcatul, odată săvârşit, aduce moarte". Şi tot aşa, când Sichem a văzut-o pe Dina ieşind să vadă fetele ţării aceleia, i-a căzut dragă, şi a luat-o, şi s-a culcat cu ea, şi i s-a lipit sufletul de ea (*Geneza* 34). Şi potrivit comentariului: „Când mintea neputincioasă îşi pierde rostul firesc şi, asemenea Dinei, se ocupă de alţi oameni, atunci ea o apucă pe cărări greşite şi devine una cu cei păcătoşi". În al doilea rând, această poftă poate lua naştere şi fără a fi provocată de vrăjitorie, pur şi simplu prin ispitirea diavolului, după cum vom arăta în continuare. Căci în 2 *Samuel* 13 citim că Amnon o iubea la nebunie pe sora sa Tamara şi tânjea mult după ea, astfel încât s-a îmbolnăvit de iubire. Dar numai un om corupt până în măduva oaselor şi ispitit de diavol ar fi cutezat să comită o asemenea faptă

îngrozitoare. De aceea, comentariul spune: „Pentru noi, acesta este un avertisment, iar Dumnezeu a permis să se întâmple aşa ceva ca noi să fim mereu vigilenţi, ca nu cumva răul să pună stăpânire pe noi, iar prinţul păcatului, care promite o pace mincinoasă celor aflaţi în primejdie, să ne găsească nepregătiţi şi să ne ucidă fără ca noi să prindem de ştire. O astfel de pasiune este menţionată şi în Cartea Sfinţilor Părinţi, unde se spune că indiferent cât de departe s-au retras din faţa tuturor poftelor carnale, totuşi au fost ispitiţi uneori de iubirea pentru femei mai mult decât s-ar fi aşteptat. De aceea, în 2 *Corinteni* 12 Apostolul spune: „datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, [ca să nu mă trufesc]”. Iar comentariul la acest text spune: „Mi-a fost dat să fiu ispitit de pofta trupească”. Însă cel ispitit, dar care nu cedează, nu este nicidecum un păcătos, ci unul care se antrenează pentru virtute. Iar prin ispită se înţelege ceea ce vine de la diavol, nu de la trup, căci păcatele acestuia din urmă sunt veniale. Iar preotul, dacă vrea, poate găsi numeroase exemple.

Al treilea punct [al discuţiei], referitor la faptul că iubirea infatuată îşi are originea în lucrările ticăloase ale diavolului, a fost discutat mai sus; şi vorbim despre această ispitire. Se pune întrebarea cum putem şti dacă o astfel de iubire nelalocul ei vine de la diavol sau de la o vrăjitoare. Iar răspunsul este acela că există mai multe feluri de a ne da seama de acest lucru. În primul rând, [să vedem] dacă bărbatul ispitit are o soţie frumoasă şi cinstită, sau invers în cazul femeii etc. În al doilea rând, [să apreciem] dacă mintea raţională este atât de înlănţuită, încât nu se poate lepăda de acea poftă nici cu vorba, nici cu fapta, şi nici măcar de ruşine. Iar în al treilea rând, şi în mod special, [să aflăm] dacă persoana respectivă nu se poate abţine, ci uneori pleacă pe neaşteptate, în pofida drumului anevoios şi a distanţei mari pe care trebuie să o parcurgă zi şi noapte (după cum reiese din confesiunile unor astfel de oameni). Căci aşa cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur cu referire la *Matei* 20 şi la asinul pe care a călărit: „Când diavolul a luat în posesie voinţa omului prin intermediul păcatului, îl poartă unde vrea şi cum vrea”. Şi dă ca exemplu o navă lipsită de cârmă, care pluteşte pe mare şi care se află în totalitate la cheremul vânturilor; sau un om care stă bine pe cal; sau un Rege care guvernează asupra unui tiran. Şi în al patrulea rând, să vedem dacă aceşti oameni îşi pierd uneori controlul brusc şi pe neaşteptate, transformându-se în totalitate, fără a putea să-şi domine aceste porniri. Iar asta se vede şi după urâţenia chipului lor.

Însă înainte de a trece la următoarea întrebare legată de vrăjitoare, care se referă la puterile reproducătoare, trebuie să ne ocupăm mai întâi de argumente.

În continuare se va răspunde la argumente.

Iată răspunsurile la argumente: în cazul celui dintâi, care se referă la faptul că voinţa omului este stăpânită de Dumnezeu, aşa cum mintea lui este guvernată de un Înger bun, rezolvarea este clară. Căci mintea este luminată de un Înger bun doar în vederea aflării adevărului, din care provine iubirea pentru toate lucrurile bune, pentru că Adevărul şi Realitatea sunt unul şi acelaşi lucru. Însă mintea poate fi întunecată de un Înger rău, ceea ce o va face să cunoască doar lucruri care par adevărate; asta din cauza faptului că simţurile percep un amestec confuz de idei şi imagini, care sunt apoi întipărite în minte, şi care vor sta la baza iubirii tuturor acelor lucruri care par a fi bune, aşa cum este satisfacţia trupească, pe care aceşti oameni o caută.

Al doilea argument susţine că diavolul nu poate produce schimbări fizice în trup; acest lucru este parţial adevărat şi parţial fals, şi mă refer aici la trei tipuri de mutaţii. Pentru că diavolul nu poate produce schimbări fizice în urma cărora forma şi înfăţişarea trupului să fie transformate în totalitate (căci asta ar fi mai mult o creaţie decât o schimbare) fără ajutorul unui anumit agent sau fără permisiunea lui Dumnezeu. Însă dacă vorbim despre o schimbare calitativă, cum ar fi sănătatea şi boala, după cum am văzut mai devreme, atunci el poate pricinui trupului felurite boli sau chiar îl poate lipsi de raţiune, făcându-l astfel să urască ori să

iubească într-un mod nefiresc. Şi mai putem vorbi despre un al treilea tip de mutaţie, care se produce atunci când un înger bun sau rău intră în trup, în acelaşi fel în care spunem că numai Dumnezeu este capabil să pătrundă în suflet, adică în esenţa vieţii. Dar când vorbim de un înger, mai ales de unul rău, care intră în trup, aşa cum se întâmplă în cazul unei obsesii, acesta nu trece dincolo de limita care înconjoară esenţa trupului; căci numai Dumnezeu Creatorul poate intra acolo, pentru că El a rânduit, ca să spunem aşa, această esenţă a vieţii. Fiindcă se pare că trupul are două proprietăţi, materia şi spiritul. Iar acestea se aseamănă cu distincţia dintre ceea ce este fals şi ceea ce este adevărat. Prin urmare, când diavolii intră în trup, ei pătrund doar în interiorul puterii ce aparţine organelor trupeşti, influenţând în felul acesta puterile respective. Aşa se face că prin astfel de acţiuni şi impresii în faţa minţii apare o fantasmă, iar omul începe să vadă culori, după cum se spune în cea de-a treia Carte a lucrării *Despre suflet*. Iar această impresie pătrunde până la voinţă. Căci voinţa preia ceea ce mintea consideră bun, indiferent dacă este vorba de un bun real sau fals.

Al treilea argument susţine că putem cunoaşte gândurile inimii în două feluri, fie percepând străduania lor, fie văzându-le cu ochii minţii. În primul caz, ele pot fi aflate nu doar de un înger, ci şi de oameni, cu toate că vom arăta că îngerul este mult mai capabil în această privinţă. Pentru că uneori gândurile ies la lumină, nu doar prin acţiuni externe, ci şi prin schimbarea expresiei feţei. Iar doctorii îşi pot da seama de anumite afecţiuni mintale doar după puls. De aceea, Sfântul Augustin spune (*Despre cetatea lui Dumnezeu*) că uneori este foarte uşor să îţi dai seama de starea de spirit a unui om, nu doar din cuvintele sale, ci chiar din gândurile sale, care sunt semnalele pe care sufletul le trimite în trup; deşi în cartea sa *Revizuiri* spune că nu există nici o regulă precisă referitoare la felul în care se petrece acest lucru; însă eu cred că se fereşte să recunoască că diavolul poate afla gândurile ascunse ale inimii. Dintr-un alt punct de vedere, însă, gândurile minţii şi înclinaţiile voinţei pot fi cunoascute doar de Dumnezeu. Pentru că voinţa unei creaturi raţionale se supune doar lui Dumnezeu, şi numai El poate lucra în interiorul ei, căci El este cauza primară şi sfârşitul acesteia. Prin urmare, voinţa şi lucrurile care depind de ea sunt cunoscute doar de Dumnezeu. Mai mult decât atât, dacă analizăm lucrurile prin prisma acţiunilor cărora le dau naştere, este limpede care dintre acestea depinde doar de voinţă. Pentru că atunci când un om posedă cunoaşterea şi înţelegerea care derivă din ea, acesta le va putea folosi după bunul plac. Aşadar, din cele spuse până acum reiese că niciun spirit nu poate intra în suflet, fapt pentru care acesta nu poate, în mod firesc, să vadă ce este în minte, şi mai ales ce este în adâncul sufletului. Aşa că atunci când unii susţin că diavolul nu poate vedea gândurile inimii, şi prin urmare nu poate îndemna inimile oamenilor să iubească ori să urască, le putem răspunde că acesta află gândurile oamenilor din efectele vizibile cărora le dau naştere, căci din acest punct de vedere el este mai iscusit decât omul; aşa că prin influenţe subtile îi poate face pe oameni să iubească ori să urască, întrucât poate crea fantasme şi poate umbri intelectul. Şi trebuie spus acest lucru ca să îi liniştim şi să-i eliberăm de teamă pe cei virtuoşi, şi anume că atunci când schimbarea exterioară şi trupească datorată gândurilor este puţin vizibilă, astfel încât diavolul nu poate să-şi dea prea bine seama ce gânduri are omul, mai ales când persoanele virtuoase iau o mică pauză de la studiu şi de la lucrările bune, atunci diavolul acţionează asupra lor mai ales în vis; iar acest lucru îl ştim din proprie experienţă. Însă atunci când efectul fizic al gândului este foarte puternic şi bine conturat, diavolul poate cunoaşte din înfăţişarea omului dacă gândurile îi zboară spre invidie sau spre bogăţie. Dar ne dăm seama că rămâne deschisă o întrebare, şi anume dacă el poate cunoaşte câte ceva despre orice lucru; cu toate că este adevărat că poate cunoaşte orice lucru după efectele pe care le produce.

În al patrulea rând, chiar dacă numai Dumnezeu poate pătrunde în suflet, totuşi un înger bun sau unul rău pot intra în trup şi în facultăţile asociate cu trupul în felul în care am arătat mai sus. Aşa că un astfel de om poate fi condiţionat să urască ori să iubească. Însă există şi argumentul că puterile spiritului sunt mai mari decât cele ale trupului, care nici ele nu

pot fi influenţate de diavol, în sensul de a fi stârnite sau temperate în carne sau în oase. Dar el face asta nu de dragul de a stânjeni sau de a stimula percepţiile interne sau externe, ci pentru propriul său câştig; căci principalul său profit derivă din înşelarea simţurilor şi a minţii.

Partea I
Întrebarea VIII

Dacă vrăjitoarele pot slăbi puterea de reproducere sau pot bloca actul sexual

Ei bine, faptul că prostituatele şi femeile adultere sunt preponderent înclinate spre vrăjitorie este dovedit de farmecele pe care vrăjitoarele le îndreaptă împotriva actului generării. Şi ca adevărul să fie mai limpede, vom lua în considerare argumentele celor care nu sunt de acord cu noi în această privinţă. Şi în primul rând se invocă faptul că o astfel de vrăjitorie nu este posibilă, căci dacă ar fi, i-ar afecta în egală măsură şi pe cei căsătoriţi; dar dacă am accepta acest lucru, atunci, deoarece căsătoria este lucrarea lui Dumnezeu, iar vrăjitoria este lucrarea diavolului, asta ar însemna că lucrarea diavolului este mai puternică decât aceea a lui Dumnezeu. Dar dacă admitem că ea îi afectează doar pe curvari şi pe cei necăsătoriţi, asta implică o întoarcere la părerea că vrăjitoria nu există în realitate, ci doar în imaginaţia oamenilor; însă acest lucru a fost respins în cadrul Întrebării I. Aşadar, ar trebui să găsim o altă explicaţie pentru faptul că îi afectează pe cei necăsătoriţi, iar pe cei căsătoriţi nu; şi singura explicaţie este aceea că căsătoria este lucrarea lui Dumnezeu. Şi pentru că după părerea Teologilor această explicaţie nu stă în picioare, mai rămâne argumentul că lucrarea diavolului este mai puternică decât aceea a lui Dumnezeu; şi pentru că ar fi nepotrivit să facem o astfel de afirmaţie, este la fel de deplasat să susţinem că actul sexual poate fi blocat printr-o vrăjitorie. De asemenea, diavolul nu poate obstrucţiona celelalte acţiuni firești, cum ar fi mâncatul, mersul sau statul în picioare, după cum rezultă din faptul că, dacă ar putea, el ar distruge întreaga lume. În plus, deoarece actul sexual este ceva comun tuturor femeilor, dacă acesta ar fi împiedicat, acest lucru s-ar repercuta asupra tuturor femeilor; însă nu se întâmplă aşa, şi de aceea primul argument este bun. Căci faptele demonstrează că lucrurile nu stau în felul acesta; pentru că atunci când un bărbat spune că a fost vrăjit, totuşi el este potent cu alte femei, însă nu cu cea cu care nu poate să întreţină o relaţie sexuală; iar motivul este acela că nu vrea, şi de aceea nu poate face nimic în acest sens. Însă o poziţie contrară şi adevărată se găseşte în capitolul din Decretele papale (Dacă prin farmece etc.); şi tot aşa este şi opinia Teologilor şi Canonicilor, atunci când se referă la împiedicarea căsătoriei ca urmare a vrăjitoriei.

Mai există însă şi un alt motiv, acela că atâta timp cât diavolul este mai puternic decât omul, iar omul poate obstucţiona puterile reproducătoare prin intermediul ierburilor care inhibă apetitul sexual sau prin alte mijloace la care ne-am putea gândi, asta înseamnă că diavolul poate face mult mai mult, pentru că posedă o cunoaştere mai vastă şi este şiret.

Răspuns. Adevărul reiese suficient de clar din două lucruri pe care deja le-am argumentat, cu toate că metoda de obstrucţionare nu a fost precizată cu exactitate. Căci am arătat că vrăjitoria nu există doar în imaginaţia oamenilor; fiindcă, într-adevăr, cu permisiunea lui Dumnezeu se pot petrece multe vrăjitorii. S-a arătat şi faptul că Dumnezeu permite mai multe lucruri legate de puterile generatoare, din cauza stricăciunii lor, decât permite în cazul altor laturi ale vieţii omului. Însă referitor la metoda prin care se poate produce o astfel de obstrucţionare, trebuie să remarcăm că ea nu afectează doar puterile generatoare, ci şi puterile fanteziei sau imaginaţiei. Referitor la acest lucru, Petru Paludanus (III:34) identifică cinci metode. Căci el spune că diavolul, fiind un duh, are putere asupra unei creaturi materiale,

astfel încât îi poate provoca sau îi poate suprima o anumită mişcare locală. Prin urmare, el poate împiedica trupurile să se apropie unul de altul, în mod direct sau indirect, prin faptul că se interpune între ele sub formă trupească. Aşa s-a întâmplat în cazul acelui tânăr care s-a logodit cu un idol, dar care s-a căsătorit şi cu o fecioară, cu care după aceea nu a putut avea relaţii sexuale. În al doilea rând, el poate aţâţa un om spre actul respectiv ori îi poate îngheţa dorinţa pentru el prin intermediul unor lucruri tainice a căror putere o cunoaşte cel mai bine. În al treilea rând, el poate tulbura percepţia şi imaginaţia bărbatului, în aşa fel încât femeia să îi pară respingătoare, întrucât, după cum s-a spus, el este capabil să influenţeze imaginaţia. În al patrulea rând, el poate împiedica în mod direct erecţia acelui membru destinat procreării, astfel încât să prevină mişcarea locală. În al cincilea rând, el poate împiedica curgerea esenţei vitale către membrele înzestrate cu forţă motrice, închizând, ca să spunem aşa, canalele seminale, făcând fie ca aceasta să nu coboare pe făgaşele destinate reproducerii, fie să se întoarcă înapoi înainte să iasă din ele, fie să nu ţâşnească de acolo, fie să devină nefuncţională într-un fel sau altul. Şi continuă să facă aceste lucruri în conformitate cu cele spuse mai sus de către ceilalţi Doctori. Pentru că Dumnezeu îi dă mai multă libertate de mişcare în privinţa acestei funcţii prin care păcatul s-a răspândit până departe, decât îi dă în cazul altor acte înfăptuite de om. Şi tot aşa, şerpii sunt mult mai predispuşi la actele magice decât orice alte animale. Şi ceva mai încolo, el spune: „La fel se întâmplă şi în cazul femeii, căci diavolul îi poate întuneca mintea până într-atât încât să-l considere pe soţul ei atât de respingător, încât pentru nimic în lume nu l-ar lăsa să se apropie de ea. Şi mai târziu el vrea să afle motivul pentru care bărbaţii sunt vrăjiţi mai des decât femeile în această privinţă; şi spune că un asemenea blocaj afectează în special erecţia, iar aceasta este evident apanajul bărbaţilor; din această cauză, bărbaţii sunt vrăjiţi mai mult decât femeile. S-ar mai putea spune că întrucât majoritatea vrăjitoarelor sunt femei, ele tânjesc mai mult după bărbaţi decât după femei. De asemenea, ele nu ţin cont de femeile măritate, căci caută orice oportunitate de a comite adulter atunci când bărbatul este capabil să întreţină relaţii sexuale cu alte femei, dar nu cu soţia lui; şi tot aşa, soţia este nevoită să îşi găsească alţi iubiţi. Şi el mai adaugă că Dumnezeu îi permite diavolului să îi vatăme pe păcătoşi mai mult decât pe oamenii drepţi. De aceea, Îngerul i-a spus lui Tobit: „El dă putere diavolului asupra celor care se lasă pradă dornţelor. Însă uneori acesta are putere şi asupra celor drepţi, aşa cum s-a întâmplat în cazul lui Iov, dar fără a le putea influenţa funcţiile genitale. Aşa că aceştia trebuie să se spovedească şi să facă şi alte lucruri bune, ca nu cumva fierul să rămână în rană şi să facă leacurile inutile". Cam asta ar fi de spus despre Petru. Însă în partea a doua vom arăta şi metoda prin care pot fi îndepărtate asemenea efecte.

Se lămuresc unele îndoieli referitoare la influenţa vrăjilor malefice asupra împreunării

Dar dacă cineva întreabă din întâmplare de ce această funcţie este obstrucţionată la unele femei, iar la altele nu, răspunsul, potrivit Sfântului Bonaventura, este acesta. Fie că vrăjitoarea îşi exercită influenţa asupra persoanelor alese de diavol, fie că Dumnezeu nu permite ca anumite persoane să fie vătămate. Căci scopul lui Dumnezeu în această privinţă este neclar, după cum se vede şi în cazul lui Tobit. Şi el adaugă: „Dacă cineva ne întreabă cum poate diavolul să facă asta, trebuie să-i răspundem că el slăbeşte puterea genitală nu în mod direct, vătămând organul, ci în mod indirect, pentru că îl face să devină nefolositor. Prin urmare, deoarece este vorba de o incapacitate artificială şi nu de una naturală, el îl poate face pe un bărbat impotent doar în privinţa unei femei, dar nu şi a celorlalte; căci îi poate anula dorinţa pentru aceasta, dar nu şi pentru celelalte femei, fie prin propria sa putere, fie cu ajutorul unor ierburi sau al unor pietre, fie făcând uz de alte mijloace oculte. Astfel, părerea sa coincide cu cea a lui Petru Paludanus. În plus, deoarece impotenţa este cauzată uneori de o răceală din fire sau de un defect natural, se pune întrebarea cum este posibil să ne dăm seama

dacă ea este provocată prin vrăjitorie sau nu. Un răspuns este oferit de Hostiensis în lucrarea sa *Summa* (dar acesta nu trebuie propovăduit în mod deschis): „Când membrul nu este nicidecum stârnit, astfel încât nu poate absolut deloc să ducă la îndeplinre actul sexual, acesta este un semn de frigiditate naturală; dar când e stârnit şi intră în erecţie, însă nu îşi poate exercita funcţia, atunci este vorba de vrăjitorie.

Trebuie să remarcăm şi faptul că neputinţa membrului de a-şi îndeplini funcţia nu este singurul efect al vrăjitoriei; ci uneori femeia este incapabilă să zămislească, ori poate să piardă sarcina. În plus, potrivit Canoanelor, oricine acţionează din dorinţa de răzbunare sau din ură împotriva unui bărbat sau a unei femei, astfel încât să îi împiedice să zămislească sau să dea naştere trebuie considerat un criminal. Mai mult decât atât, Canonul vorbeşte despre bărbaţii care pentru a-şi feri amantele de ruşine folosesc anticoncepţionale, cum ar fi poţiuni sau ierburi care se opun firii, însă fără a face apel la ajutorul diavolului. Aceşti oameni care se căiesc trebuie pedepsiţi ca şi cum ar fi nişte ucigaşi. Însă vrăjitoarele care fac asta cu ajutorul farmecelor sunt condamnate de lege la pedeapsa extremă, aşa cum am arătat la Întrebarea I.

Şi iată răspunsul la argumente; când se obiectează că aceste lucruri nu se pot întâmpla celor uniţi prin actul căsătoriei, trebuie să remarcăm că deşi nu avem un punct de vedere foarte clar, totuşi aceste lucruri îi pot afecta atât pe cei căsătoriţi, cât şi pe cei necăsătoriţi. Iar cititorul circumspect, care are la dispoziţie suficiente cărţi, va căuta să afle părerea Teologilor şi a Canonicilor în privinţa celor impotenţi şi a celor vrăjiţi. Şi va vedea că aceştia condamnă la unison două păcate: în special referitoare la oamenii căsătoriţi, care cred că aceste farmece nu îi pot afecta pe cei uniţi prin actul căsătoriei, întrucât diavolul nu poate distruge lucrarea lui Dumnezeu. Şi prima eroare pe care o condamnă este a celor care spun că în lume nu există vrăjitorie decât în închipuirea oamenilor care, ignorând cauzele ascunse pe care nu le înţeleg, atribuie vrăjitoriei anumite efecte care se produc în mod natural, ca şi cum acestea nu ar avea nişte cauze ascunse, ci ar fi provocate de diavolii care acţionează fie singuri, fie prin intermediul vrăjitoarelor. Şi în pofida faptului că toţi ceilalţi Doctori condamnă această eroare şi o consideră a fi o pură minciună, totuşi Sfântul Toma o contestă cu vehemenţă şi îi pune stigmatul ereziei, spunând că rădăcina erorii respective este necredinţa. Şi întrucât pentru un creştin necredinţa este o erezie, omul care o comite este considerat eretic. Iar această chestiune a fost abordată şi în Întrebarea I, cu toate că nu a fost numită în mod explicit. Căci oricine analizează ceea ce a spus Sfântul Toma în alte locuri, îşi va da seama de ce afirmă că rădăcina unui asmenea păcat este necredinţa. Pentru că în întrebările sale referitoare la Păcat, acolo unde discută despre diavoli, şi în prima sa întrebare, dacă diavolii au trupuri fireşti care le aparţin, printre multe alte lucruri face referire şi la aceia care pun toate efectele fizice pe seama stelelor; căci aceştia spun că ele reprezintă cauzele ascunse ale lucrurilor care se petrec pe pământ. Şi el spune: „Trebuie ştiut că peripatericii, urmaşii lui Aristotel, au susţinut că diavolii nu există în realitate, şi că acele lucruri care sunt atribuite diavolului derivă din puterea stelelor şi a celorlalte fenomene naturale. De aceea, Sfântul Augustin spune (*Despre cetatea lui Dumnezeu,* X) că Porfir afirmă că din ierburi şi animale, din anumite sunete şi glasuri, din închipuiri şi scorneli referitoare la mişcarea stelelor, oamenii au făurit pe pământ puteri pe care le-au atribuit stelelor, pentru a explica astfel diferitele efecte naturale. Şi greşeala acestora este limpede, deoare au pus toate lucrurile pe seama cauzelor ascunse din stele, susţinând că diavolii sunt plăsmuiţi de imaginaţia oamenilor. Dar în aceeaşi lucrare, Sfântul Toma dovedeşte că această opinie este falsă, pentru că există anumite lucrări ale diavolilor care nu pot avea nicidecum o cauză naturală. De exemplu, atunci când cineva posedat de diavol vorbeşte într-o limbă necunoscută; şi multe alte lucrări ale diavolilor pot fi găsite în farmece şi în necromanţie, căci acestea îşi au originea într-o anumită Inteligenţă, care poate fi bună în esenţa ei, dar care are intenţii rele. Prin urmare, din cauza acestor nepotriviri, alţi filozofi au fost nevoiţi să admită existenţa diavolilor. Însă după aceea au făcut diferite greşeli, unii crezând că sufletele oamenilor, atunci când îşi părăsesc trupurile, devin diavoli.

Din această cauză, mulţi ghicitori au ucis copii, ca în felul acesta să îşi asigure ajutorul sufletelor acestora; şi se mai povesteşte şi despre alte păcate.

Din toate acestea rezultă limpede că există un motiv pentru care Sfântul Doctor spune că o astfel de opinie are ca rădăcină necredinţa. Şi oricine doreşte poate citi lucrarea Sfântului Augustin (*Despre cetatea lui Dumnezeu*, VIII, IX), acolo unde se referă la diferitele păcate săvârşite de necredincioşi în privinţa naturii diavolilor. Şi, într-adevăr, părerea comună a tuturor Doctorilor, citată în lucrarea mai sus menţionată, referitoare la cei care greşesc prin faptul că afirmă că nu există vrăjitoare, are o mare greutate, chiar dacă este exprimată în câteva cuvinte. Căci ei spun că aceia care susţin că în lume nu există vrăjitorie se împotrivesc părerii tuturor Doctorilor, precum şi Sfintei Scripturi; fiindcă susţin că există diavoli şi că diavolii au putere asupra trupurilor oamenilor şi asupra imaginaţiei acestora, cu încuviinţarea lui Dumnezeu. Aşa că acele persoane care nu sunt altceva decât instrumente ale diavolilor, cu ajutorul cărora diavolul face rău unei creaturi, sunt numite vrăjitoare.

Ei bine, Doctorii îi acuză de această primă eroare pe cei care sunt căsătoriţi; dar acuzaţia referitoare la cea de-a doua eroare se referă la faptul că deşi vrăjitoria există în lume din belşug, şi că se referă inclusiv la actul sexual, totuşi, întrucât efectul unei asemenea vrăjitorii nu este permanent, el nu pune niciodată în pericol o căsătorie. Iată ce spun ei despre oamenii căsătoriţi. Însă în legătură cu respingerea acestei erori (şi ne referim pe scurt la asta de dragul celor care nu dispun de multe cărţi), trebuie să remarcăm că ei o resping datorită faptului că se opune tuturor legilor străvechi şi moderne. Prin urmare, Doctorii catolici fac următoarea distincţie, că impotenţa cauzată de vrăjitorie poate fi temporară sau permanentă. Dar dacă este temporară, atunci nu anulează căsătoria. În plus, este considerată a fi temporară dacă oamenii pot fi lecuiţi într-un interval de trei ani de când stau împreună, după ce au trecut prin toate suferinţele posibile, declanşate fie de ceremoniile religioase ale bisericii, fie de alte leacuri, până când în cele din urmă vor fi vindecaţi. Dar dacă niciun leac nu îi va vindeca în tot acest timp, atunci se presupune că afecţiunea este permanentă. În această situaţie, căsătoria nu se mai încheie sau dacă s-a încheiat, va fi anulată; uneori, [impotenţa] poate surveni după încheierea contractului de căsătorie, dar înainte de consumarea relaţiei, situaţie în care, după părerea unora, contractul anterior va trebui anulat. (Pentru că în Cartea XXXII, întrebarea 1, capitolul 1, se spune că consumarea unei căsătorii se realizează prin apropierea carnală). Alteori, ea poate să apară după consumarea căsătoriei, însă în acest caz angajamentul matrimonial nu poate fi anulat. Acest subiect a fost tratat pe larg de Henry de Segusio, de Godfrey, de Doctori şi de Teologi.

Referitor la argumente. În legătură cu prima chestiune, cele spuse au fost suficient de clare. Referitor la argumentul că lucrările lui Dumnezeu pot fi distruse de lucrările diavolului, atunci când vrăjile au putere asupra celor căsătoriţi, trebuie să spunem că acesta nu are forţă; mai degrabă constatăm contrariul, căci diavolul nu poate face nimic fără încuviinţarea lui Dumnezeu. Căci el nu distruge cu forţa, aşa cum face un tiran, ci are o anumită măiestrie, aşa cum s-a demonstrat anterior. Iar cel de-al doilea argument, care pune problema de ce Dumnezeu permite [diavolului] o libertate mai mare de acţiune în privinţa actului sexual decât în alte privinţe, este de asemenea foarte clar. Însă atunci când Dumnezeu este de acord, diavolul are putere şi asupra altor acte. De aceea, este absurd să susţinem că el poate distruge întreaga lume. Iar la cea de-a treia obiecţie vom răspunde de asemenea prin cele spuse mai devreme.

Partea I
Întrebarea IX

Dacă vrăjitoarele pot crea iluzia că organul masculin este total separat de trup

Aici se aduce în discuţie adevărul despre acţiunile diabolice care vizează organul masculin. Şi ca lucrurile să fie clare în această privinţă, se pune întrebarea dacă vrăjitoarele pot suprima cu ajutorul diavolilor membrul respectiv sau dacă este vorba doar de un farmec sau de o iluzie. Se crede *a fortiori* că ele sunt capabile să facă asta; căci atâta timp cât diavolii pot face lucruri şi mai mari, ca de exemplu să îi ucidă pe oameni sau să îi poarte dintr-un loc în altul – aşa cum s-a demonstrat în cazul lui Iov şi în cel al lui Tobit – este de înţeles că pot să suprime şi organul bărbătesc. De asemenea, putem extrage un argument din comentariul pe marginea Psalmilor, acolo unde este vorba de vizitele nocturne ale Îngerilor răi: „Dumnezeu pedepseşte prin intermediul Îngerilor răi, aşa cum a pedepsit adesea şi poporul lui Israel, lovindu-i cu felurite boli, ceea ce demonstrează că aceşti îngeri au vizitat cu adevărat trupurile oamenilor. Prin urmare, şi organul masculin poate fi pedepsit de către ei. Se poate spune că acest lucru se face cu încuviinţarea lui Dumnezeu. În acest caz, s-a spus deja că Dumnezeu acordă mai multă putere vrăjilor care afectează funcţiile genitale, şi asta din cauza păcatului originar care a fost reprezentat de actul zămislirii; iată de ce El dă mai multă putere de acţiune împotriva organului genital, fiind de acord chiar şi cu suprimarea acestuia. De asemenea, transformarea nevestei lui Lot într-un stâlp de sare a fost o minune cu mult mai mare decât suprimarea organului masculin; şi a fost vorba de o transformare reală (*Geneza* 19), şi nu de una imaginară (căci se spune că acel stâlp încă poate fi văzut). Şi lucrul acesta a fost făcut de un Înger rău; la fel cum Îngerii buni i-au lovit cu orbire pe bărbaţii din Sodoma, care astfel nu au mai putut să găsească uşa casei. Şi la fel s-a întâmplat şi în cazul pedepsirii oamenilor din Gomora. Iar comentariul afirmă, într-adevăr, că şi nevasta lui Lot era atinsă de acel viciu, şi de aceea a fost pedepsită.

Ei bine, cel care crează o formă vizibilă o poate lua înapoi. Iar diavolii au creat multe forme vizibile, aşa cum au făcut vrăjitorii lui Faraon, care cu ajutorul diavolilor au făcut să apară broaşte şi şerpi. Şi tot aşa, Sfântul Augustin spune în Cartea 83 că acele lucruri materializate prin puterile inferioare ale aerului nu pot fi tratate ca nişte simple iluzii; căci până şi oamenii pot suprima organul masculin printr-o tăietură iscusită; prin urmare, diavolii pot face în ascuns ceea ce alţii fac în mod manifest.

Dar Sfântul Augustin (*Despre cetatea lui Dumnezeu*, XVIII) aduce şi un argument contrar, căci el spune: „Nu trebuie să credem că prin meşteşugul sau prin puterea diavolilor trupul omului poate fi transformat într-un animal; prin urmare, este imposibil ca un organ cu adevărat esenţial al trupului omenesc să poată fi îndepărtat. Şi mai spune (*Despre Sfânta Treime*, III): „Nu trebuie să credem că această substanţă alcătuită din materie vizibilă se află la discreţia acelor îngeri căzuţi, căci ea depinde doar de Dumnezeu”.

Răspuns. Fără îndoială că anumite vrăjitoare pot face lucruri uimitoare cu privire la organele masculine, iar asta corspunde atât cu cele văzute şi auzite de mulţi, cât şi cu ceea ce se cunoaşte despre acest organ, ca urmare a investigaţiilor vizuale şi tactile. Cum de este posibil acest lucru, ei bine, s-a spus că există două situaţii, una reală sau faptică, aşa cum am susţinut prin primele argumente, şi alta care ţine de farmec sau de imaginaţie. Însă în cazul vrăjitoarelor este vorba doar de o vrajă, deşi omul suferind nu percepe lucrurile ca pe o iluzie. Asta pentru că imaginaţia sa poate într-adevăr să creadă în ceva care nu există în realitate, deoarece niciunul din simţurile sale externe, cum ar fi văzul sau simţul tactil, nu poate percepe ceva anume. De aici rezultă că în imaginaţia sa membrul nu este prezent, deşi în realitate există; şi trebuie spuse câteva lucruri referitor la felul în care este posibil acest lucru. Şi mai

întâi ne vom referi la două metode prin care se poate ajunge la aşa ceva. Nu este de mirare că diavolul poate amăgi simţurile externe ale omului, deoarece, după cum am arătat mai sus, el poate păcăli simţurile interne prin faptul că face credibile acele idei care sunt stocate în imaginaţie. Mai mult decât atât, el înşală oamenii şi în privinţa funcţiilor naturale, făcându-i să nu vadă ceea ce este vizibil, să nu poată atinge ceea ce poate fi atins, să nu audă ceea ce poate fi auzit, şi tot aşa şi cu celelalte simţuri. Însă aceste lucruri nu sunt adevărate, pentru că sunt un efect al tulburării simţurilor, cum ar fi simţul vizual, simţul auditiv sau simţul tactil, ceea ce face ca omul să fie amăgit şi să nu mai perceapă corect. Şi putem ilustra acest lucru cu ajutorul unor fenomene naturale. Căci vinul dulce are gust amar pe limba celui care are febră, întrucât capacitatea acestuia de a simí gustul este tulburată din cauza bolii. La fel şi în cazul la care facem referire, este vorba de o amăgire pentru că membrul este încă la locul lui, dar simţurile se înşală cu privire la el. Şi tot aşa, după cum am spus şi mai sus atunci când am vorbit despre puterile reproducătoare, diavolul este capabil să împiedice această funcţie prin faptul că poate crea un alt trup de aceeaşi culoare şi cu acelaşi aspect, în aşa fel încât va putea interpune acest trup de culoarea cărnii între privire şi atingere, pe de-o parte, şi adevăratul trup al suferindului, pe de altă parte, astfel încât să îi dea impresia că poate privi şi simţi un trup neted, pe a cărui suprafaţă nu există niciun organ genital. A se vedea şi spusele Sfântului Toma (2 secţiunea 8. articolul 5) cu privire la farmece şi iluzii, ca şi al doilea capitol, 91, precum şi întrebările sale referitoare la Păcat, acolo unde citează frecvent din Cartea 83 a Sfântului Augustin: „Acest rău al diavolului se strecoară prin toate simţurile; ia diferite chipuri, imită culori, sălăşluieşte în sunete, se ascunde în mirosuri şi se amestecă în gusturi”. În plus, trebuie să ştim că o astfel de iluzie a simţului vizual şi a celui tactil poate fi provocată nu doar prin interpunerea unui trup neted şi lipsit de membru, ci şi prin aducerea în imaginaţie a anumitor forme şi idei care se află în minte într-o stare latentă, în aşa fel încât omul îşi închipuie că vede un lucru pentru prima dată. Căci, aşa cum am arătat la întrebarea anterioară, diavolii au puterea de a modifica trupurile pe ici pe colo; aşa că ei pot influenţa nu numai starea de spirit, ci şi funcţiile fireşti. Pentru că Aristotel, în lucrarea sa *Despre somn şi veghe*, referindu-se la cauzele vedeniilor din timpul viselor, spune că atunci când un animal doarme, în conştiinţa sa internă pătrunde o mare cantitate de sânge, ceea ce face să iasă la lumină idei sau impresii provenite din experienţele anterioare care sunt stocate în minte. Deja am explicat că asemenea impresii influenţează felul în care percepem noile experienţe. Şi pentru că acest lucru este ceva firesc, diavolul este cu atât mai capabil să sădească în închipuirea omului imaginea unui trup neted, lipsit de membrul masculin, făcându-l pe acesta să creadă că într-adevăr aşa stau lucrurile.

În al doilea rând, trebuie să remarcăm că există şi alte metode, mult mai uşor de înţeles şi de explicat. Căci potrivit Sfântului Isidor (*Etimologia* VIII, 9), farmecul nu este altceva decât o anumită amăgire a simţurilor, şi mai ales a ochilor. Din acest motiv, mai este numit şi încătuşare (n.t. în engleză *prestige*), de la *prestringo*, pentru că văzul este atât de încătuşat, încât vede lucrurile cu totul altfel decât sunt în realitate. Iar Alexandru din Hales[50], Partea a II-a, spune că încătuşarea, înţeleasă aşa cum se cuvine, este o iluzie provocată de diavol, căci ea nu produce transformări materiale, ci există doar în mintea celui amăgit, ca rezultat al percepţiilor sale interne sau externe. De aceea, am putea spune că şi arta prestidigitaţiei poate fi realizată în trei moduri diferite. Primul este acela când nu este nevoie de diavoli, căci este pusă în scenă de către oameni abili, care fac ca lucrurile să apară şi să dispară, aşa cum este cazul scamatorilor şi ventrilocilor. Al doilea mod se lipseşte şi el de ajutorul diavolilor, aşa cum se întâmplă atunci când oamenii pot face uz de a anumită virtute firească a trupului lor sau de anumite minerale, astfel încât pot da acestor obiecte o înfăţişare diferită de cea reală. Din această cauză, după părerea Sfântului Toma (I, 114, 4) şi a altor oameni, atunci când se folosesc de anumite ierburi care ard sau care fumegă, aceştia pot crea impresia că beţele se transformă în şerpi. Al treilea mod de amăgire este realizat cu ajutorul diavolilor, în condiţiile

în care Dumnezeu este de acord. Căci este limpede că prin natura lor diavolii au o anumită putere asupra unor lucruri materiale, pe care atunci când Dumnezeu permite acest lucru ei le pot influenţa, făcându-le să pară ceea ce nu sunt. În legătură cu al treilea mod de acţiune trebuie să remarcăm că diavolul are la dispoziţie cinci modalităţi prin care poate amăgi pe oricine, dând impresia că un lucru este cu totul altceva decât este în realitate. În primul rând, se poate folosi de trucuri artificiale, aşa cum am spus; căci ceea ce omul poate face printr-o anumită artă, diavolul poate face cu mult mai bine. În al doilea rând, poate folosi o metodă naturală, interpunând, după cum am spus, o anumită substanţă, care ascunde trupul firesc, ori poate face în aşa fel încât să zăpăcească imaginaţia omului. A treia modalitate este atunci când îşi creează un trup şi când se dă drept ceva ce nu este; după cum mărturiseşte Sfântul Grigorie în *Primul dialog* despre o călugăriţă, acolo unde povesteşte că aceasta a mâncat o salată verde, care însă, după cum spune diavolul, nu era o salată, ci chiar diavolul în chip de salată sau ascuns în interiorul ei. Sau când i-a apărut Sfântului Anton sub forma unei bucăţi de aur pe care a găsit-o în deşert. Sau atunci când se atinge de un om adevărat şi îl face să devină un animal sălbatic, după cum vom arăta imediat. A patra modalitate este atunci când tulbură organul vederii, astfel încât lucrurile clare par înceţoşate sau invers, ori atunci când o bătrână capătă aspectul unei femei tinere. Căci chiar şi după plâns lumina pare altfel decât înainte. A cincea modalitate este aceea când acţionează asupra puterii imaginaţiei şi când, printr-o schimbare a stării de spirit, operează o transmutaţie a formelor percepute de simţuri, aşa cum s-a arătat anterior, astfel încât simţurile au impresia că percep nişte imagini proaspete şi noi. În consecinţă, prin aceste ultime trei modalităţi [de acţiune], şi chiar şi prin a doua, diavolul poate vrăji simţurile omului. Prin urmare, nu îi este deloc greu ca prin iluzionism sau vrăjitorie să facă invizibil membrul masculin. Şi dovada clară pentru acest lucru, pe care am dobândit-o în calitatea noastră de Inchizitori, va fi expusă mai târziu, atunci când vom relua aceste chestiuni şi când le vom completa şi cu altele; iar asta se va întâmpla în Partea a Doua a acestui Tratat.

Cum putem deosebi efectul unei vrăjitorii de un defect de la natură

Urmează [să vorbim acum] despre o chestiune suplimentară, care dă naştere altor dificultăţi. Membrul lui Petru a fost îndepărtat, dar el nu ştie dacă prin vrăjitorie sau prin vreo altă modalitate aflată în puterea diavolului, şi cu încuviinţarea lui Dumnezeu. Există oare vreo posibilitate să facem distincţia între aceste două lucruri? Se poate da următorul răspuns. În primul rând, că majoritatea celor cărora li se întâmplă frecvent astfel de lucruri sunt curvari sau persoane care au încălcat fidelitatea conjugală. Căci atunci când nu mai vor să răspundă cerinţelor iubitelor lor, ori dacă vor să le părăsească şi să aibă relaţii cu alte femei, atunci iubitele lor, din răzbunare, se vor folosi de o putere anume pentru a-i văduvi de membrul lor. În al doilea rând, trebuie să ştim că acest lucru nu este permanent, căci dacă nu este rezultatul unei vrăjitorii, atunci pierderea nu este de durată, căci după ceva vreme [membrul] va fi restituit. Însă aici apare un alt lucru îndoielnic, şi anume că este vorba de o vrăjitorie care nu durează prea multă vreme. Însă răspunsul este acela că vrăjitoria este permanentă, şi că durează până la moarte, aşa cum consideră Canonicii şi Teologii, care spun că în cazul căsătoriei ceea ce este temporar devine permanent. Căci în lucrarea sa *Summa*, Godfrey spune următoarele: "Vraja nu poate fi anulată întotdeauna de cel care a provocat-o, fie pentru că acesta a murit, fie pentru că nu ştie cum să o anuleze, fie pentru că vraja s-a pierdut. Prin urmare, am putea spune că vraja aruncată asupra lui Petru va fi permanentă dacă vrăjitoarea care a făcut-o nu îl poate vindeca. Căci vrăjitoarele se împart în trei categorii. Unele ştiu atât să vindece, cât şi să provoace vătămări; altele vatămă, dar nu pot vindeca; iar altele par a fi capabile doar să vindece, adică să înlăture neplăcerile, după cum vom arăta mai departe. Pentru că iată ce ni s-a întâmplat nouă: Două vrăjitoare se certau, şi pe când se batjocoreau

reciproc, una dintre ele a spus: „Eu nu sunt aşa de rea ca tine, căci ştiu să îi vindec pe cei pe care îi vatăm”. Iar vraja va fi permanentă şi în cazul în care înainte să se producă vindecarea vrăjitoarea pleacă în altă parte sau moare. Iar Sfântul Toma spune la rândul său: „Orice vrajă poate fi permanentă dacă nu poate fi vindecată prin leacuri obişnuite sau dacă oamenii nu cunosc leacurile necesare ori dacă acestea sunt ilegale; cu toate că Dumnezeu poate găsi un leac prin intermediul unui Înger sfânt, care îl poate sili pe diavol sau pe vrăjitoare. Totuşi, principlalul leac împotriva vrăjitoriei este sacramentul Penitenţei. Căci neputinţele trupeşti îşi au adesea originea în păcat. Şi cum pot fi anulate farmecele vrăjitoarelor vom arăta în Partea a Doua a acestui Tratat şi în Întrebarea II, capitolul VI, acolo unde vom analiza şi vom explica şi alte chestiuni.

Răspunsuri la argumente.

La primul [argument] nu avem niciun dubiu, căci aşa cum cu permisiunea lui Dumnezeu pot fi ucişi oameni, tot aşa şi diavolii pot îndepărta acel membru, sau oricare altul, într-un mod real. Însă în această situaţie diavolii nu lucrează prin intermediul vrăjitoarelor, ceea ce deja am arătat. Şi acest lucru răspunde şi la cel de-al doilea argument. Dar trebuie să mai adăugăm următoarele: că Dumnezeu dă vrăjitoarelor o putere mai mare asupra organelor genitale etc.; prin urmare, este de acord ca membrul respectiv să fie eliminat cu adevărat. Însă nu putem spune că acest lucru se întâmplă întotdeauna. Căci vrăjile nu acţionează în felul acesta; iar vrăjitoarele nu spun, atunci când fac asemenea lucruri, că nu au puterea de a pune la loc membrul respectiv atunci când vor sau că nu ştiu cum să facă acest lucru. De unde rezultă că în realitate nu este îndepărtat, ci doar vrăjit. În ceea ce priveşte al treilea [argument], cel referitor la transformarea soţiei lui Lot, noi credem că acest lucru nu este o iluzie, ci că s-a întâmplat cu adevărat. Iar referitor la cel de-al patrulea, diavolii pot crea anumite forme substanţiale şi, prin urmare, le pot îndepărta, aşa cum este cazul vrăjitorilor lui Faraon, care au făcut şerpi adevăraţi; iar diavolii, cu ajutorul unui alt agent, pot să producă anumite efecte asupra creaturilor imperfecte, efecte pe care nu le pot produce asupra oamenilor, căci aceştia sunt în grija lui Dumnezeu. De aceea, s-a spus: „Oare de boi se îngrijeşte Dumnezeu?”. Însă cu permisiunea lui Dumnezeu aceştia (n.t. diavolii) pot provoca omului vătămări reale, după cum pot crea şi iluzia unor vătămări, ceea ce dă un răspuns clar la ultimul argument.

Partea I
Întrebarea X

Dacă vrăjitoarele pot printr-o vrajă să îi preschimbe pe oameni în animale

Aici vom dezvălui adevărul dacă vrăjitoarele îi pot transforma pe oameni în animale şi care este felul în care pot face acest lucru. Şi se aduce argumentul că aşa ceva nu este posibil, după cum rezultă din următorul pasaj al lucrării *Episcopul* (XXVI, 5): „Oricine crede că o creatură poate fi schimbată în bine sau în rău ori că i se poate da o altă formă sau înfăţişare de către altcineva în afară de Dumnezeu, Cel care a creat toate lucrurile, este fără îndoială un necredincios, care este mai rău chiar şi decât un păgân”. Şi vom cita argumentele Sfântului Toma din a doua *Carte a Sentinţelor*, VIII: Dacă diavolii pot influenţa simţurile trupeşti prin iluzii sau farmece. Aici, el susţine mai întâi că ei nu pot face asta. Pentru că deşi acea formă de animal care poate fi văzută trebuie să se afle undeva, ea nu poate exista doar în simţuri; căci simţul nu percepe formele care nu sunt alcătuite din materia concretă, iar acolo nu se află niciun animal real; şi se sprijină aici pe autoritatea Canonului. Şi tot aşa, forma care pare a exista, în realitate nu există, ca în cazul femeii care doar dă impresia că este un animal, pentru

că aceeaşi materie nu poate exista simultan în două forme diferite. Prin urmare, întrucât acea formă vizibilă de animal nu poate exista nicăieri, nici în ochiul privitorului nu se poate manifesta vreun farmec sau vreo iluzie; căci privirea trebuie să se odihnească pe un obiect oarecare. Iar dacă cineva susţine că forma există în atmosfera care ne înconjoară, ei bine, acest lucru nu este posibil; atât pentru că atmosfera nu poate lua orice formă, cât şi pentru că aerul din jurul acelei persoane nu rămâne mereu constant, întrucât el are o natură fluidă, în special atunci când se află în mişcare. Şi tot aşa, pentru că într-o astfel de eventualitate toată lumea ar putea să vadă transformarea respectivă; însă lucrurile nu stau deloc aşa, întrucât diavolii par a nu fi capabili să înşele privirea Oamenilor Sfinţi. În plus, simţul vederii sau facultatea vizuală reprezintă o facultate pasivă, şi orice facultate pasivă este pusă în mişcare de agentul activ care îi corespunde. Ei bine, agentul activ corespunzător simţului vederii cuprinde două elemente: unul este originea actului, adică obiectul; celălalt este purtătorul sau mediul. Însă acea formă vizibilă nu poate fi nici obiectul simţului, nici mediul prin care acesta este purtat. În primul rând, nu poate fi obiectul, pentru că nu poate fi percepută de nimic, după cum am arătat în argumentul anterior, căci ea nu există nici în semnalele primite de la un obiect, nici în obiectul real, nici măcar în aer, care este mediul de propagare, aşa cum am arătat mai sus la cel de-al treilea argument. În plus, diavolul poate mişca conştiinţa internă fie proiectându-se în facultatea cognitivă, fie făcând în aşa fel încât să o modifice. Însă el nu se proiectează acolo, căci şi dacă şi-ar lua o înfăţişare trupească şi tot nu ar reuşi să pătrundă în organul intern al imaginaţiei; pentru că două corpuri nu pot fi simultan în acelaşi loc; de asemenea, şi-ar putea lua un trup fantomatic, dar şi acest lucru ar fi imposibil, căci nicio fantomă nu este complet lipsită de substanţă. Şi tot aşa, nu poate face acest lucru nici prin modificări la nivel cognitiv. Căci ar fi nevoie să opereze o serie de schimbări de care nu este capabil, întrucât orice schimbare este produsă de calităţile active, care diavolului îi lipsesc; sau ar putea să producă schimbări cu ajutorul transformărilor sau al mişcării locale, dar acest lucru este puţin probabil din două motive. În primul rând, pentru că transformarea unui organ nu se poate produce fără apariţia unei dureri. În al doilea rând, pentru că în acest caz diavolul ar face să apară doar forme cunoscute; dar Sfântul Augustin spune că el creează nu doar forme cunoscute, ci şi necunoscute. Prin urmare, se pare că diavolii nu pot influenţa în niciun fel imaginaţia sau simţurile oamenilor.

Însă împotriva acestei opinii, Sfântul Augustin spune (*Despre Cetatea lui Dumnezeu, XVIII*) că transformarea oamenilor în animale, care se crede că este opera diavolilor, nu este reală, ci doar imaginară. Însă aşa ceva nu ar fi posibil dacă diavolii nu ar putea influenţa simţurile umane. Iar autoritatea Sfântului Augustin iese încă o dată la iveală în Cartea LXXXIII, pe care deja am citat-o: „Acest rău provocat de diavol pătrunde prin toate percepţiile etc.

Răspuns. Dacă cititorul doreşte să afle mai multe despre metoda transmutaţiei, va găsi în Partea a Doua a acestei lucrări, capitolul VI, diverse metode. Însă deocamdată vom aborda lucrurile într-o manieră scolastică şi vom spune, în deplin acord cu opiniile celor trei Doctori, că diavolul poate înşela imaginaţia, făcând în aşa fel încât un om să pară că este un animal. Ultima dintre aceste opinii, care îi aparţine Sfântului Toma, este mai subtilă decât celelalte. Însă prima este aceea a Sfântului Antoninus[51], pe care o exprimă în lucrarea sa *Summa*, V, 5, unde afirmă că diavolul înşală uneori imaginaţia omului, mai ales atunci când amăgeşte simţurile; şi demonstrează acest lucru cu ajutorul unui raţionament firesc, sprijinindu-se pe autoritatea Canonului, făcând apel în acelaşi timp la numeroase exemple. Şi primul este acesta: În privinţa mişcării, trupurile noastre se supun în mod firesc naturii angelice. Însă îngerii răi, deşi au căzut în dizgraţie, nu şi-au pierdut puterea firească, ceea ce am afirmat de mai multe ori până acum. Şi pentru că facultatea imaginaţiei sau a închipuirii este de natură corporală, adică depinde de un organ fizic, ea este prin urmare la discreţia diavolilor, căci aceştia pot acţiona asupra ei, provocând diverse fantezii, prin intermediul fluxului de gânduri

şi percepţii legate de imaginile originale pe care le primeşte. Aşa spune Sfântul Antoninus, şi mai adaugă că lucrul acesta este dovedit de următorul Canon (*Episcopul*, XXVI, 5): „Nu trebuie să omitem faptul că unele femei ticăloase, pervertite de Satan şi seduse de iluziile şi fanteziile diavolilor, cred şi mărturisesc că pe timpul nopţii călăresc pe anumite animale împreună cu Diana, zeiţa păgână, sau cu Irodiada, precum şi cu multe alte femei, şi că în tăcerea nopţii străbat pământul pe distanţe foarte mari". Şi mai apoi se spun următoarele: „De aceea, preoţii ar trebui să predice poporului lui Dumnezeu ca toţi oamenii să ştie că aceste lucruri sunt false, şi că atunci când sufletul credincioşilor este atins de astfel de iluzii, nu Dumnezeu e la originea lor, ci un duh rău. Căci însuşi Satan se transformă şi apare sub înfăţişări diferite, amăgind în vis minţile oamenilor pe care îi ţine captivi şi ducându-le pe cărări greşite". Şi, într-adevăr, înţelesul acestui Canon a fost analizat la Prima Întrebare, atunci când ne-am referit la cele patru lucruri care trebuie propovăduite. Însă ar însemna să îi schimbăm semnificaţia dacă am susţine că vrăjitoarele nu se pot mişca în felul acesta atunci când vor şi când Dumnezeu nu le stă împotrivă; pentru că adesea, există unii oameni care nu au de a face cu vrăjitoria, şi care cu toate acestea sunt transportaţi împotriva voinţei lor pe distanţe mari. Însă aceste transmutaţii pot fi făcute în ambele direcţii, aşa cum rezultă din lucrarea *Summa,* la care ne-am referit anterior, şi din capitolul în care Sfântul Augustin arată că în cărţile păgânilor se vorbeşte despre o anume vrăjitoare pe nume Circe, care i-a transformat pe tovarăşii lui Ulise în animale; însă această transformare a fost mai degrabă o iluzie, decât un fapt real, pentru că efectul s-a produs la nivelul imaginaţiei acelor oameni; iar acest lucru poate fi dovedit în mod limpede prin câteva exemple. Pentru că în *Vieţile Părinţilor* se relatează despre o fată care nu a cedat în faţa unui tânăr ce o implora să aibă cu el o relaţie scandaloasă. Aşa că tânărul, furios din această cauză, l-a rugat pe un evreu să îi facă farmece, şi astfel a fost transformată în mânză. Însă această metamorfoză nu s-a petrecut în realitate, ci a fost vorba doar de o iluzie a diavolului, care a schimbat percepţia fetei în legătură cu ea însăşi, precum şi felul în care o vedeau ceilalţi, făcând-o aşadar să pară o mânză, deşi în realitate rămăsese fată. Însă când a fost dusă la Binecuvântatul Macarius, diavolul nu a putut lucra în aşa fel încât să îi modifice şi percepţia, aşa cum făcuse cu ceilalţi oameni, pentru că acesta era un om sfânt; aşa că el o vedea ca pe o fată adevărată, şi nu ca pe o mânză. Şi în cele din urmă, prin rugăciunile sale, fata a fost eliberată de iluzie, însă se spune că a păţit aşa ceva deoarece nu s-a preocupat de lucrurile sfinte, şi nici nu a respectat Sacramentele, aşa cum ar fi trebuit; de aceea, cu toate că în alte privinţe era o persoană onestă, diavolul a avut putere asupra ei. Prin urmare, întrucât este capabil să influenţeze percepţiile şi stările de spirit interne, diavolul poate produce modificări ale proceselor şi facultăţilor fizice, mentale şi emoţionale, fiindcă el poate acţiona asupra orcărui organ fizic; aceasta este şi părerea Sfântului Toma, I, 91. Şi credem că aşa proceda şi Simon Magul atunci când rostea acele incantaţii despre care se povesteşte. Însă diavolul nu poate face niciunul din aceste lucruri fără acordul lui Dumnezeu, Cel care prin intermediul Îngerilor Săi buni stăvileşte adesea răutatea celui ce vrea să ne înşele şi să ne rănească. De aceea, în legătură cu vrăjitoarele, Sfântul Augustin spune următoarele: „Ele sunt acelea care cu permisiunea lui Dumnezeu agită elementele şi tulbură minţile celor care nu au credinţă în Dumnezeu (XXVI, 5). Şi tot aşa, diavolii, folosindu-se de vrăjitorie, îl pot face pe un bărbat să nu o mai vadă pe soţia sa aşa cum este în realitate, ci dimpotrivă. Iar acest lucru este cauzat de o tulburare a fanteziei, care îl face să o vadă ca pe o persoană odioasă şi oribilă. De asemenea, diavolul îi poate face pe cei treji şi pe cei care dorm să îşi imagineze lucruri dezgustătoare, pentru a-i amăgi şi a-i duce în ispită. Însă pentru că păcatul nu constă în imaginaţie, ci în voinţă, omul nu păcătuieşte prin acele închipuiri sugerate de diavol şi prin feluritele transformări, decât dacă consimte de bună voie să păcătuiască.

A doua opinie a Doctorilor moderni vizează cam acelaşi lucru, căci ei vorbesc despre fascinaţie şi despre nenumăratele feluri în care diavolul poate crea asemenea iluzii. Şi ne

referim aici la ceea ce s-a spus deja referitor la argumentele Sfântului Antoninus, pe care nu are niciun rost să le mai repetăm.

A treia opinie este cea a Sfântului Toma, şi ea reprezintă un răspuns la întrebarea, Unde se găseşte forma de animal pe care o putem vedea; în simţuri, în realitate sau în aerul înconjurător? Şi părerea lui este că forma vizibilă a animalului se găseşte doar în percepţia internă, care prin forţa imaginaţiei o vede ca fiind un obiect oarecum exterior. Iar diavolul poate obţine acest efect în două feluri. În primul rând, am putea spune că formele animale conservate în imaginaţia noastră bogată trec ca urmare a acţiunii diavolului în organele simţului intern; acest lucru se întâmplă în vise, aşa cum am arătat mai sus. Astfel, când aceste forme sunt transmise organelor simţurilor externe, aşa cum este vederea, ele dau impresia că sunt nişte obiecte exterioare care pot fi atinse. În al doilea rând, se poate produce o modificare a organelor interne ale percepţiei, ceea ce face ca judecata noastră să se înşele; aşa se întâmplă în cazul celor care au simţul gustului pervertit, astfel încât orice lucru dulce le pare amar; aşadar, această metodă nu diferă foarte mult de prima. În plus, şi oamenii pot face acest lucru în virtutea unor lucruri naturale, ca atunci când văzute prin fum bârnele casei par a fi nişte şerpi; şi pot fi date multe alte exemple asemănătoare cu cele de mai sus.

Soluţionarea argumentelor

Referitor la primul argument, trebuie să spunem că textul respectiv este citat adesea, dar este prost înţeles. Căci referitor la pasajele unde se vorbeşte despre schimbarea formei sau a înfăţişării, am arătat limpede că acest lucru poate fi realizat prin arta prestidigitaţiei. Iar referitor la faptul că spune că nici o creatură nu poate fi făcută prin puterea diavolului, acest lucru este perfect adevărat dacă prin Făcută se înţelege Creată. Dar dacă cuvântul Făcută se referă la ceea ce poate lua naştere pe cale naturală, atunci este sigur că diavolii pot să făurească anumite creaturi imperfecte. Iar Sfântul Toma arată cum este posibil acest lucru. Pentru că el spune că toate transmutările materiei trupeşti care pot fi înfăptuite de către forţele naturii, unde elementul esenţial este sămânţa care se găseşte în elementele acestei lumi, pe pământ sau în ape (unde şerpii şi broaştele şi alte asemenea creaturi îşi depun propria sămânţă), pot fi realizate şi prin puterea diavolilor care şi-au procurat această sămânţă. Şi la fel se întâmplă şi atunci când ceva este transformat în şerpi sau în broaşte, care pot lua naştere prin putrefacţie. Însă acele transmutări ale materiei trupeşti care nu pot fi realizate de către forţele naturii, nu pot fi nicidecum înfăptuite prin lucrarea diavolilor. Căci atunci când trupul unui om este preschimbat într-un trup de animal ori atunci când un cadavru este readus la viaţă, aceste lucruri se întâmplă doar în aparenţă, nefiind altceva decât nişte farmece sau nişte iluzii; însă diavolul se poate înfăţişa omului în formă trupească.

Aceste argumente sunt întemeiate. Căci Preafericitul Albert, în cartea lui *Despre animale,* acolo unde analizează dacă diavolii, sau hai să spunem vrăjitoarele, pot într-adevăr să facă animale, spune că sunt capabili de aşa ceva, cu încuviinţarea lui Dumnezeu, dar animalele pe care le fac sunt imperfecte. Însă nu pot face asta într-o clipă, asemenea lui Dumnezeu, ci au nevoie de un anumit timp, chiar dacă foarte scurt, aşa cum se întâmplă în cazul vrăjitoarelor. Şi referindu-se la pasajul din *Exodul* 7, în care Faraon îi cheamă pe înţelepţi, el spune: „Diavolii aleargă peste tot în lume şi adună feluriţi germeni, pe care folosindu-i pot să dea naştere diferitelor specii". Iar comentariul pe marginea acestei afirmaţii spune: „Când vrăjitoarele intenţionează să facă ceva invocându-i pe diavoli, aceştia aleargă prin lume şi le aduc sămânţa acelor lucruri despre care este vorba, iar cu ajutorul acesteia şi cu permisiunea lui Dumnezeu ele pot da naştere unor specii noi. Însă despre acest lucru am vorbit mai sus.

Ar mai putea exista şi o altă problemă, dacă aceste lucrări ale diavolilor pot fi considerate miraculoase. Răspunsul reiese limpede din argumentele anterioare, că şi diavolii

pot face anumite miracole în virtutea puterilor lor fireşti. Dar cu toate că asemenea lucruri sunt adevărate, ele nu sunt făcute pe baza cunoaşterii adevărului; de aceea, putem spune că lucrările Antihristului sunt nişte înşelăciuni, căci ele sunt făcute cu scopul de a-i amăgi pe oameni.

Răspunsul la celălalt argument, cel referitor la formă, este şi el limpede. Forma unui animal ce poate fi văzut nu există în aer, ci doar în percepţia simţurilor, aşa cum am demonstrat mai sus pe baza opiniei Sfântului Toma. Căci este de la sine înţeles că orice lucru pasiv este pus în mişcare de elementul său activ corespunzător. Însă atunci când se spune că forma vizibilă nu poate fi obiectul original care pune în mişcare simţul văzului, deoarece aceasta nu îşi are originea în niciunul dintre simţuri, răspunsul este că nu îşi are originea acolo, căci ea izvorăşte dintr-o imagine sensibilă conservată de imaginaţie, pe care diavolul o poate extrage şi o poate prezenta imaginaţiei sau simţurilor percepţiei, după cum am spus mai devreme.

În ceea ce priveşte ultimul argument, trebuie să spunem că diavolul, după cum am arătat deja, nu modifică puterile perceptive şi imaginative transpunându-se în interiorul lor, ci operează o transmutaţie; aşa că acestea rămân nemodificate, cu excepţia unor mişcări locale. Căci, după cum am spus, el nu poate produce de la sine chipuri noi, ci le modifică prin transmutaţie, adică printr-o mişcare locală. Iar acest lucru îl face nu separând substanţa organului de percepţie, întrucât aşa ceva ar provoca durere, ci provocând o schimbare a percepţiilor şi a stărilor de spirit.

Aici se poate ridica următoarea obiecţie: că în această privinţă diavolul nu poate înfăţişa omului lucruri cu totul noi. Trebuie spus că un lucru nou poate fi înţeles în două feluri. În primul rând, poate fi complet nou atât în sine, cât şi în privinţa originii sale; din această cauză, diavolul nu poate prezenta nimic nou simţului vizual al unui om, căci el nu-l poate face pe cel orb din naştere să îşi imagineze culori sau pe cel surd să îşi închipuie sunete. În al doilea rând, un lucru poate fi nou în ceea ce priveşte alcătuirea întregului; aşa cum putem spune că este ceva nou dacă un om îşi imaginează că vede un munte de aur, pe care nu l-a văzut niciodată; asta pentru că el a văzut şi aur şi felul în care arată un munte, ceea ce îl face capabil să îşi imagineze un munte de aur. În felul acesta, diavolul poate prezenta imaginaţiei lucruri noi.

Ce trebuie să ştim despre lupii care uneori îi înhaţă şi îi mănâncă pe oameni, precum şi pe copiii din leagăn; oare şi acest lucru este opera vrăjitoarelor?

Se pune o întrebare referitoare la lupi, căci aceştia îi înhaţă uneori pe oameni şi pe copii din casele lor, îi scot afară şi îi mănâncă, după care fug cu atâta iscusinţă încât nu pot fi prinşi sau răniţi cu niciun chip. Trebuie spus că uneori acest lucru are cauze naturale, însă alteori este vorba de nişte farmece făcute de vrăjitoare. Referitor la prima chestiune, Preafericitul Albert, în lucrarea sa *Despre animale*, spune că există cinci cauze care determină acest lucru. Uneori, apar perioade de foamete, iar cerbii şi alte animale se apropie de oameni. Alteori, motivul este cruzimea şi puterea lor, aşa cum este cazul câinilor din regiunile reci. Însă acestea sunt departe de situaţia pe care o analizăm; căci noi spunem că aceste lucruri sunt cauzate de iluziile provocate de diavoli, atunci când Dumnezeu pedepseşte un popor pentru păcatele sale. A se vedea *Leviticul* 26: De veţi dispreţui poruncile mele voi trimite asupra voastră fiarele câmpului, care vă vor mânca şi vă vor prăpădi vitele. Şi tot aşa în *Deuteronomul* 37: „Voi trimite asupra lor dinţii fiarelor” etc.

Referitor la întrebarea daca sunt lupi adevăraţi ori dacă sunt diavoli care apar sub această formă, noi răspundem că este vorba de lupi adevăraţi, dar care sunt posedaţi de diavoli; iar aceştia sunt stârniţi în două feluri. Şi se poate face asta fără ajutorul vrăjitoarelor, aşa cum s-a întâmplat în cazul celor patruzeci şi doi de băieţi care au fost devoraţi de doi urşi

care au ieşit din pădure, întrucât aceştia şi-au bătut joc de profetul Elisei zicându-i, „Hai pleşuvule, hai!” etc. Şi aşa s-au petrecut lucrurile şi cu leul care l-a ucis pe profetul care nu a respectat porunca lui Dumnezeu (3 *Regi* 13). Şi se spune că un Episcop de Viena a rânduit ca timp de câteva zile înainte de sărbătoarea Înălţării să se cânte în mod solemn Litaniile minore, pentru că lupii intrau în oraş şi îi devorau pe oameni în văzul tuturor. Însă este posibil ca aceasta să fie doar o iluzie provocată de vrăjitoare. Căci William de Paris relatează despre un om care credea că a fost preschimbat în lup[52], şi de aceea se ducea uneori să se ascundă în peşteri. Şi cu toate că se ducea şi rămânea acolo, avea impresia că este un lup care merge din loc în loc şi mănâncă copii; însă pentru că diavolul, care poseda într-adevăr un lup, făcea asemenea lucruri, el credea în mod eronat că umblă după pradă în timpul somnului. Şi întrucât îşi ieşise din minţi de multă vreme a fost găsit în cele din urmă urlând în pădure. Asemenea lucruri îi fac plăcere diavolului, fapt pentru care le-a provocat unor păgâni iluzia că bărbaţii şi femeile bătrâne s-au transformat în animale. De aici se vede că astfel de lucruri se întâmplă doar cu permisiunea lui Dumnezeu, prin acţiunea diavolilor, şi nu este vorba de o greşeală a naturii; căci omul, oricât de puternic şi de iscusit ar fi, nu poate prinde sau vătăma aceşti lupi. În acest sens, Vincent de Beauvais (în lucrarea *Speculum Historiale*, VI, 40) spune că în Galia, înainte de încarnarea lui Hristos şi înainte de Războiul Punic, un lup a smuls din teacă sabia unei santinele.

Partea I
Întrebarea XI

Despre faptul că vrăjitoarele care sunt moaşe pot ucide pruncul conceput în pântece, provocând un avort; sau dacă nu fac asta atunci îl consacră pe noul născut diavolilor.

Aici este prezentat adevărul referitor la patru crime oribile comise de diavoli împotriva pruncilor, atât atunci când se aflau în pântecele mamei lor, cât şi după aceea. Şi pentru că diavolii fac aceste lucruri prin intermediul femeilor, şi nu al bărbaţilor, această formă de omucidere este asociată mai degrabă cu femeile decât cu bărbaţii. Şi iată care sunt metodele prin care se face acest lucru.

Canonicii abordează mai plenar decât Teologii problema obstacolelor ridicate de vrăjitoare, şi ei spun că este vorba de vrăjitorie nu doar atunci când cineva este incapabil să pună în practică actul carnal, despre care am vorbit mai sus, ci şi atunci când o femeie este împiedicată să procreeze ori când este făcută să avorteze după ce a zămislit. Metodele a treia şi a patra de vrăjitorie intră în scenă atunci când nu s-a putut provoca avortul, aşa că copilul fie este mâncat, fie este consacrat unui diavol. În privinţa primelor două metode nu este niciun dubiu, întrucât fără ajutorul diavolilor un bărbat nu poate, cu ajutorul mijloacelor naturale, cum ar fi diferite ierburi sau alte substanţe care provoacă sângerarea, să împiedice o femeie să zămislească, aşa cum am menţionat mai sus. Însă altfel stau lucrurile cu celelalte două metode, căci acestea sunt folosite de vrăjitoare. Şi nu este nicio nevoie să aducem argumente, pentru că exemplele evidente vor arăta în mod limpede care este adevărul în această privinţă.

Prima dintre aceste fapte dezgustătoare este aceea că anumite vrăjitoare, împotriva instinctului firesc al naturii umane şi al naturii oricărui animal, poate cu excepţia lupilor, obişnuiesc să mănânce copii nou născuţi. În legătură cu acest subiect, Inchizitorul din Como, pe care l-am menţionat anterior, ne-a spus următoarele: că a fost convocat de locuitorii din Ţinutul Barby pentru a desfăşura o anchetă, întrucât unui bărbat i-a dispărut copilul din leagăn, iar acesta a găsit nişte femei adunate pe timp de noapte şi a jurat că le-a văzut ucigându-i copilul pentru a-i bea sângele. De asemenea, într-un singur an, adică în anul care a trecut, el spune că au fost arse patruzeci şi una de vrăjitoare, în timp ce alte câteva au fugit la

Lordul Sigismund, Arhiducele Austriei. Cele spuse sunt confirmate de anumite scrieri ale lui John Nider[53], care se găsesc în lucrarea sa intitulată *Formicarius*, unde se referă la anumite evenimente care sunt încă vii în memoria oamenilor; de unde rezultă că astfel de lucruri nu sunt deloc incredibile. Trebuie să adăugăm faptul că în toate aceste situaţii moaşele vrăjitoare provoacă vătămări şi mai grave, aşa cum au mărturisit de multe ori vrăjitoarele pocăite, care au spus: Nimeni nu face mai mult rău credinţei catolice decât moaşele. Căci atunci când nu ucid pruncii, pentru că au alte scopuri, îi scot din cameră şi îi rdică în aer, închinându-i diavolilor. Însă metoda folosită în astfel de cazuri va fi discutată În Partea a Doua, la care vom ajunge în curând. Dar până atunci mai avem o chestiune de lămurit, şi anume încuviinţarea lui Dumnezeu. Căci la început am afirmat că vrăjitoria presupune trei elemente: diavolul, vrăjitoarea şi acordul Divinităţii.

Partea I
Întrebarea XII

Dacă permisunea Atotputernicului Dumnezeu este un element ce însoţeşte vrăjitoria

Ei bine, va trebui să vorbim acum de permisunea divină, referindu-ne la patru elemente. Primul, dacă este necesar ca această permisiune să însoţească vrăjitoria. Al doilea, dacă Dumnezeu în dreptatea sa permite unei creaturi păcătoase prin natura ei să săvârşească vrăjitoria şi alte fapte oribile, presupunând că celelalte două condiţii sunt îndeplinite. Al treilea, dacă păcatul vrăjitoriei este mai mare decât toate celelalte păcate permise de Dumnezeu. Al patrulea, în ce fel va trebui prezentată această chestiune oamenilor?

Dacă avem în vedere al treilea postulat al acestei Prime părţi, şi anume permisiunea divină, se pune întrebarea: Este oare în concordanţă cu credinţa catolică să afirmăm că Dumnezeu încuviinţează lucrarea vrăjitoarelor şi că contrazicerea acestei afirmaţii constituie o erezie? Unii susţin că nu este nicio erezie să afirmăm că Dumnezeu nu dă diavolului o putere atât de mare în privinţa vrăjitoriei. Căci a respinge asemenea lucruri care îl discreditează pe Creator constituie o abordare catolică, şi nu una eretică. Şi ţine de credinţa catolică să susţinem că diavolului nu i se dă o putere atât de mare încât să îi vatăme pe oameni, de aceea o opinie contrară ar reprezenta o discreditare a Creatorului. Pentru că altfel s-ar înţelege că nu totul este supus providenţei divine, prin care preaînţeleptul Îngrijitor ţine la distanţă de cei aflaţi în grija sa, atât cât este posibil, toate relele şi toate neajunsurile. Iar dacă lucrările vrăjitoreşti sunt permise de Dumnezeu, înseamnă că acestea nu îi sunt străine; iar dacă nu îi sunt străine, înseamnă că Dumnezeu nu este un Îngrijitor înţelept, şi de aceea nu toate lucrurile sunt supuse providenţei Sale. Dar pentru că acest lucru este fals, şi afirmaţia că Dumnezeu permite vrăjitoria este de asemenea falsă.

Şi tot aşa, a permite ca un lucru să se întâmple înseamnă fie că acela care dă permisiunea poate împiedica acel lucru după bunul său plac, fie că nu poate face deloc aşa ceva, chiar dacă şi-ar dori; însă niciuna din aceste posibilităţi nu poate fi asociată cu Dumnezeu. Căci în primul caz, un astfel de om s-ar dovedi duşmănos, iar în al doilea caz, neputincios. Problema care se pune aici este următoarea: Dacă Dumnezeu ar fi putut împiedica ca Petru să fie vrăjit şi nu a făcut acest lucru, atunci fie că El este ranchiunos, fie că nu-i pasă absolut deloc; însă dacă nu ar fi putut împiedica acest lucru, chiar dacă şi-ar fi dorit, aceasta ar însemna că nu este atotputernic. Dar pentru că este imposibil să susţinem că lui Dumnezeu nu-i pasă, şi aşa mai departe, rezultă că nu putem spune că vrăjitoria se bucură de încuviinţarea lui Dumnezeu. În plus, cel care este răspunzător pentru sine însuşi şi este stăpânul propriilor sale acţiuni nu depinde de permisiunea sau de providenţa vreunui stăpân. Însă Dumnezeu i-a făcut pe oameni răspunzători pentru faptele lor, aşa cum se arată în

Eclesiasticul 15 (n.t. sau *Cartea înţelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah*): „El din început a făcut pe om şi l-a lăsat în mâna sfatului său". Aşadar, păcatele oamenilor sunt date pe mâna sfatului lor, potrivit dorinţelor inimii. Aşa că nu toate ticăloşiile se petrec cu încuviinţarea lui Dumnezeu. De asemenea, Sfântul Augustin, în lucrarea sa *Enchiridion*, precum şi Aristotel în Cartea IX a *Metafizicii* sale, spun următoarele: Este mai bine să nu cunoşti anumite josnicii decât să le cunoşti, însă tot ceea ce e bun trebuie pus pe seama lui Dumnezeu. Prin urmare, Dumnezeu nu poate împiedica lucrările vrăjitoreşti, indiferent dacă este sau nu este de acord cu ele. A se vedea ce spune şi Sfântul Pavel în 1 *Corinteni* 9: „Oare de boi se îngrijeşte Dumnezeu?". Şi acelaşi lucru se poate spune şi despre celelalte animale iraţionale. De aceea, pe Dumnezeu nu-L interesează dacă sunt vrăjite sau nu, atâta timp cât ele nu depind de permisiunea Sa, ce izvorăşte din providenţa divină. De asemenea, ceea ce se întâmplă din necesitate nu are nevoie de o purtare de grijă sau de o încuviinţare providenţială. Acest lucru este arătat limpede în *Etica* lui Aristotel, Cartea II: Purtarea de grijă este un raţionament corect referitor la lucrurile care se întâmplă şi care depind de un sfat sau de o opţiune. Însă câteva din efectele vrăjitoriei se produc din necesitate; ca atunci când dintr-un anumit motiv sau ca urmare a influenţei stelelor se declanşează o boală ori se petrece un alt lucru pe care noi îl considerăm a fi vrăjitorie. Prin urmare, nu este înotdeauna nevoie de acordul divin. Şi tot aşa, dacă oamenii sunt vrăjiţi cu încuviinţarea lui Dumnezeu, atunci se pune întrebarea: De ce se întâmplă acest lucru mai ales cu unii oameni? Dacă am spune că asta are legătură cu păcatul, care la unii se găseşte într-o măsură mai mare, nu am exprima un adevăr; căci ar însemna că cei ce păcătuiesc mai mult vor fi vrăjiţi mai frecvent, însă este evident că nu aşa stau lucrurile, întrucât aceşti oameni sunt pedepsiţi mai puţin în această lume. După cum s-a spus: Mincinoşii o duc bine. Însă dacă acest argument ar sta în picioare, atunci ar fi vrăjiţi şi ei. În sfârşit, este limpede că vrăjitoria îi afectează cel mai mult pe copiii inocenţi şi pe oamenii drepţi. Însă aceste argumente sunt combătute astfel: Dumnezeu permite înfăptuirea răului, cu toate că nu-l doreşte; iar asta doar de dragul desăvârşirii universului. A se vedea Dionisie, *Despre numele divine* III: „Răul va exista întotdeuna, chiar şi după desăvârşirea universului". Iar Sfântul Augustin, în lucrarea *Enchiridon*, spune: „Frumuseţea admirabilă a universului este dată de toate lucrurile care îl alcătuiesc, fie ele bune sau rele". Aşa că ce numim rău este bine rânduit şi păstrat în locul potrivit, însă ceea ce este bun este demn de o mai mare apreciere; căci lucrurile bune par mai plăcute şi mai de dorit atunci când le comparăm cu cele rele. De asemenea, Sfântul Toma respinge părerea celor care spun că deşi Dumnezeu nu doreşte răul (întrucât nicio creatură nu se îndreaptă spre rău, nici în mod natural, nici în virtutea instinctului animalic, nici pe plan intelectual, căci obiectul voinţei este binele), totuşi El este de acord ca răul să existe şi să fie înfăptuit. Prin urmare, el spune că această afirmaţie este falsă; deoarece Dumnezeu nu vrea nici ca răul să se producă, nici ca acesta să nu se producă, ci doar permite existenţa sa, în scopul desăvârşirii universului. Şi iată şi motivul pentru care este greşit să spunem că Dumnezeu doreşte ca răul să existe şi să fie înfăptuit, spre binele universului. Pentru că nimic nu trebuie considerat a fi bun, decât ceea ce este bun în sine şi nu ca urmare a unei întâmplări. Aşa cum omul virtuos este bun în natura lui intelectuală, şi nu în cea animală. Însă răul nu este o cauză a binelui prin el însuşi, ci doar în mod accidental. Întrucât binele apare în pofida intenţiei celor care săvârşesc răul. Astfel, martirii au strălucit prin felul în care au răbdat persecuţiile, în pofida intenţiilor vrăjitoarelor sau tiranilor.

Răspuns. Această chestiune este greu de înţeles, de aceea este bine să o lămurim. Pentru că acesta este un argument comun al unor persoane laice şi al unor înţelepţi; întrucât aceştia nu cred că Dumnezeu permite asemenea vrăjitorii oribile ca acelea la care am făcut referire; astfel, aceştia se dovedesc ignoranţi în privinţa motivelor care stau la baza permisiunii divine. Şi din cauza ignoranţei lor, aceşti oameni părăsesc acum creştinătatea,

întrucât nu au satisfacţia unei răzbunări împotriva vrăjitoarelor. Prin urmare, în opinia Teologilor, atât cei învăţaţi, cât şi cei ignoranţi pot fi satisfăcuţi într-o anumită măsură, de aceea răspunsul nostru va lua în considerare două chestiuni. În primul rând, faptul că lumea este guvernată de providenţa divină, întrucât Dumnezeu se îngrijeşte de tot ceea ce există. În al doilea rând, faptul că El, în dreptatea Sa, este de acord cu dominaţia păcatului, care constă în vinovăţie, pedeapsă şi pierzanie, datorită primelor două încuviinţări, şi anume căderea îngerilor şi căderea primilor noştri părinţi. De aici rezultă limpede că omul se încăpăţânează să nu dea atenţie acestor erezii, căzând astfel în păcatul celor necredincioşi. În legătură cu prima chestiune, trebuie să remarcăm că dacă vorbim de providenţa lui Dumnezeu (a se vedea *Înţelepciunea* XIV: „O, Tată, providenţa Ta guvernează toate lucrurile"), atunci trebuie să fim de acord că toate lucrurile sunt supuse providenţei Sale, întrucât El are grijă în fiecare clipă de tot ceea ce există. Ca să lămurim acest lucru, haideţi să respingem mai întâi o idee contrară. Căci pe baza textului din *Iov* 22, „Norii sunt ca o perdea în faţa Lui şi El nu poate să vadă; El se plimbă numai de jur împrejurul cerurilor", unii au fost de părere că doctrina Sfântului Toma, I, 22, ne arată că providenţa divină se ocupă doar de lucrurile nestricăcioase, adică de Esenţele distincte, de stele, ca şi de lucrurile inferioare, care de asemenea sunt nestricăcioase; însă aceştia au afirmat că indivizii care alcătuiesc speciile nu fac obiectul providenţei divine, din cauza faptului că sunt stricăcioşi. Prin urmare, aceştia au spus că toate lucrurile inferioare aflate în lume se află sub influenţa providenţei divine universale, dar nu în sens individual sau particular. Însă pentru alţii această opinie nu este una temeinică, întrucât Dumnezeu are grijă şi de animale, la fel cum are grijă de om. Prin urmare, învăţătorul Moise, dorind să se păstreze pe o linie de mijloc, este de acord cu opinia lor potrivit căreia lucrurile stricăcioase nu se află sub influenţa providenţei divine la modul individual, ci doar în sens universal, după cum s-a spus mai devreme; însă el a considerat că omul, chiar dacă este stricăcios, constituie o excepţie, datorită naturii minunate a minţii sale, care este comparabilă cu Esenţele distincte. Astfel, în opinia lui, orice vrajă care-l afectează pe om este pusă în practică cu încuviinţarea divină; însă nu aşa stau lucrurile cu animalele şi cu celelalte roade ale pământului.

Ei bine, această abordare este mai apropiată de adevăr decât aceea care neagă total providenţa lui Dumnezeu în privinţa problemelor lumeşti, şi care susţine că lumea a fost creată întâmplător, aşa cum afirmă Democrit şi filozofii epicurieni; cu toate acestea, ea este afectată de o mare eroare. Căci trebuie spus că totul se află sub influenţa providenţei divine, şi nu doar în sens general, ci şi în unul particular; şi că toate vrăjile aruncate nu doar asupra oamenilor, ci şi asupra animalelor şi a roadelor pământului, au la bază încuviinţarea divină. Şi acest lucru este perfect adevărat; providenţa şi rânduiala lucrurilor spre o anumită finalitate indică faptul că există o cauză. Să luăm ca exemplu lucrurile care au un stăpân; acestea se află sub influenţa providenţei sale în aceeaşi măsură în care se află în stăpânirea lui. Însă agentul originar este cauzalitatea care izvorăşte de la Dumnezeu şi care se extinde asupra tuturor fiinţelor, nu doar în sens general, ci şi particular, şi nu doar asupra lucrurilor nestricăcioase. Prin urmare, deoarece toate lucrurile sunt de la Dumnezeu, înseamnă că El are grijă de toate, adică fiecăruia i-a rânduit o anumită finalitate. Această chestiune este este atinsă de Sfântul Pavel în *Romani* 13: „Căci nu este stăpânire decât de la Dumnezeu; iar cele ce sunt, de Dumnezeu sunt rânduite". Asta înseamnă că toate lucrurile vin de la Dumnezeu, aşa că ele sunt toate rânduite de El, şi prin urmare se află sub influenţa providenţei Sale. Căci providenţa lui Dumnezeu trebuie înţeleasă ca nefiind nimic altceva decât cauza, ca să spunem aşa, care rânduieşte lucrurile în vederea atingerii unui anumit scop. Prin urmare, întrucât toate lucrurile sunt părţi ale aceluiaşi scop, rezultă că toate se află sub providenţa lui Dumnezeu.Iar Dumnezeu cunoaşte toate lucrurile, nu doar pe acelea de ordin general, ci şi elementele individuale. Ei bine, felul în care Dumnezeu cunoaşte lucrurile pe care le-a creat se aseamănă cu felul în care un meşter îşi cunoaşte lucrările; prin urmare, aşa cum obiectele făurite de un meşteşugar stau sub semnul providenţei şi rânduielilor sale, tot aşa şi lucrurile care există sunt

influenţate de providenţa lui Dumnezeu. Dar asta nu oferă o explicaţie satisfăcătoare a faptului că dreptatea lui Dumnezeu permite ca în lume să existe răul şi vrăjitoria, în pofida faptului că El însuşi este stăpânul şi purtătorul de grijă al tuturor lucrurilor; căci dacă am accepta acest lucru, ar însemna că El trebuie să-i păzească de rău pe toţi aceia la care ţine. Pentru că la nivelul omenirii vedem că un purtător de grijă înţelept face tot ce poate pentru a-i feri de orice necaz pe cei care sunt în grija lui; şi atunci, de ce nu face şi Dumnezeu acelaşi lucru, adică să ne ferească de toate relele? Trebuie să remarcăm faptul că un purtător de grijă individual şi unul universal sunt două entităţi distincte. Căci purtătorul de grijă individual trebuie să se împotrivească din toate puterile oricărui rău, nefiind capabil să extragă binele din acesta. Însă Dumnezeu este purtătorul de grijă universal, al întregii lumi, şi El poate scoate binele din rău; aşa cum prin persecuţiile tiranilor a apărut răbdarea în suferinţă a martirilor, aşa cum prin lucrarea vrăjitoarelor a venit curăţarea sau dovedirea credinţei celor drepţi, după cum vom vedea. Prin urmare, Dumnezeu nu vrea să împiedice răul, căci în felul acesta ar lipsi universul de o cauză care produce mai mult bine. De aceea, în lucrarea sa *Enchiridion,* Sfântul Augustin spune: „Atotputernicul Dumnezeu este atât de milostiv, încât nu ar permite ca lucrarea Sa să fie afectată de vreun lucru rău, dacă nu ar fi atât de omnipotent şi de bun încât să scoată binele din rău”. Şi putem da ca exemplu ceea ce se întâmplă cu lucrurile naturale. Căci cu toate că neajunsurile şi imperfecţiunile inerente lucrurilor naturale se opun scopurilor pe care acestea le au (aşa cum se întâmplă atunci când un hoţ este spânzurat sau când animalele sunt ucise pentru hrană), totuşi ele servesc scopului universal al naturii (acela că nimeni nu trebuie să se atingă de bunurile sau de viaţa oamenilor); în felul acesta, binele universal este apărat. Întrucât principiul conservării speciilor rânduieşte ca moartea unora să fie spre salvarea altora. Prin urmare, leii rămân în viaţă pentru că sunt ucise alte animale.

Referitor la permisiunea divină, aici se explică faptul că Dumnezeu nu ar crea nicio fiinţă lipsită de păcat[54]

În al doilea rând, Dumnezeu, în dreptarea Sa, permite ca răul să predomine fie în forma păcatului, fie în cea a durerii, mai ales acum când lumea începe să se răcească şi să intre în declin; şi vom dovedi acest lucru prin două propoziţii, care trebuie privite ca nişte postulate. În primul rând, Dumnezeu nu ar permite acest lucru, căci (omeneşte vorbind) este imposibil ca o creatură, indiferent că este om sau înger, să aibă o asemenea natură încât să nu păcătuiască. Şi în al doilea rând, este just că Dumnezeu permite omului să păcătuiască sau să fie ispitit. Considerând că aceste două propoziţii sunt adevărate, şi pentru că providenţa divină lasă toate creaturile în voia propriilor lor naturi, trebuie să spunem că, pe baza acestor premise, este imposibil ca Dumnezeu să nu încuviinţeze vrăjitoriile înfăptuite cu ajutorul diavolilor. Şi faptul că nu a fost posibil ca fiinţele să fie înzestrate cu o capacitate naturală de a evita păcatul este arătat şi de Sfântul Toma (II, 23, articolul 1). Căci dacă această calitate ar putea fi transmisă tuturor creaturilor, atunci Dumnezeu ar fi făcut acest lucru; căci El le-a înzestrat deja cu toate acele haruri şi calităţi pozitive care pot fi transmise. Aşa este unirea a două naturi întru Hristos, Imaculata Concepţie a Fecioarei Maria, binecuvântata întovărăşire a celor aleşi, precum şi multe alte lucruri. Însă citim că această calitate nu a fost dată tuturor fiinţelor, indiferent că este vorba de oameni sau de îngeri; pentru că se spune: El a găsit păcat chiar şi în îngerii Săi. Prin urmare, este sigur că Dumnezeu nu va da omului o calitate firească de a nu păcătui, cu toate că omul poate să o dobândească prin graţia divină. Şi tot aşa, dacă acesta ar fi transmisibilă, dar nu ar fi transmisă, universul nu ar mai fi atât de desăvârşit. Căci desăvârşirea lui constă în faptul că toate creaturile au primit acele calităţi bune care pot fi transmise genului lor. De asemenea, este greşit să susţinem că Dumnezeu, pentru că este atotputernic şi pentru că i-a făcut pe oameni şi pe îngeri după chipul şi asemănara Sa, le-a dat acestor creaturi o natură impecabilă; după cum greşit este să credem că El va face din asta o

condiţie pentru acordarea graţiei Sale, care reprezintă o confirmare a bunătăţii, ca parte esenţială a naturii îngerilor şi oamenilor, astfel încât prin originea lor naturală şi prin starea lor firească aceştia să primească confirmarea bunătăţii lor, astfel încât să nu mai poată păcătui.

Ei bine, primul dintre aceste argumente nu stă în picioare. Căci deşi Dumnezeu este atotputernic şi binevoitor, totuşi El nu va oferi [nimănui] acestă calitate a impecabilităţii; asta nu pentru că puterea Lui are vreun cusur, ci din cauza imperfecţiunii creaturii; iar această imperfecţiune constă mai ales în faptul că nicio creatură, fie că este vorba de oameni sau de îngeri, nu este capabilă să primească această calitate. Şi iată şi motivul: că fiind o creatură, existenţa ei depinde de Creator, tot aşa cum efectul depinde de cauza apariţiei sale. Iar a crea înseamnă a face ceva din nimic, iar lucrul respectiv, dacă e lăsat de capul său, va pieri, dar nu înainte de a exista atâta timp cât durează influenţa cauzei care i-a dat naştere. Dacă vreţi, putem lua exemplul unei lumânări, care arde doar atâta vreme cât are ceară. Aşa stând lucrurile, trebuie să remarcăm că Dumnezeu l-a creat pe om şi l-a lăsat în mâna sfatului său (*Eclesiasticul* 17) (n.t. sau *Cartea înţelepciunii lui Isus, fiul lui Sirah*). De asemenea, la începutul Creaţiei El i-a făcut pe îngeri. Şi a făcut asta de dragul liberului arbitru, al cărui rol este acela de a face sau de a nu face, de a se îndepărta sau de a nu se îndepărta de cauza sa. Şi întrucât îndepărtarea de Dumnezeu ca urmare a exercitării liberului arbitru reprezintă un păcat, aceasta înseamnă că oamenii şi îngerii nu au putut primi, iar Dumnezeu nu a vrut să dea, această calitate naturală de a fi înzestrat cu liber arbitru şi a de fi în acelaşi timp incapabil să păcătuieşti.

Un alt neajuns din cauza căruia această calitate nu poate fi transmisă oamenilor sau îngerilor este acela că ea implică o contradicţie; şi pentru că o contradicţie este prin natura ei ceva imposibil, noi spunem că Dumnezeu nu va face nicidecum aşa ceva. Sau mai degrabă ar trebui să spunem că creaturile Sale nu pot primi o astfel de calitate. De exemplu, este imposibil ca ceva să fie viu şi mort în acelaşi timp. La fel se întâmplă şi cu această contradicţie: ca omul să aibă liber arbitru, prin care se poate îndepărta de Creatorul său, şi în acelaşi timp să fie incapabil să păcătuiască. Căci dacă ar fi incapabil să păcătuiască, atunci nu s-ar putea îndepărta de Creatorul său. Pentru că păcatul constă în dispreţuirea binelui şi în ataşamentul faţă de acele lucruri care sunt schimbătoare. Însă a dispreţui sau a nu dispreţui sunt chestiuni ce ţin de liberul arbitru.

Nici al doilea argument nu este valabil. Pentru că dacă acordarea harului divin ar fi o parte atât de esenţială a creaţiei originale, încât să devină o calitate firească a unei creaturi, în aşa fel încât aceasta să nu poată păcătui, atunci această incapacitate de a păcătui îşi va avea originea nu într-o cauză exterioară sau în harul divin, ci chiar în propria sa natură; în felul acesta, omul ar fi asemenea lui Dumnezeu, ceea ce este un lucru absurd. Sfântul Toma abordează această chestiune în soluţionarea ultimului argument, spunând că ori de câte ori o creatură demonstrează o calitate ce nu poate fi pusă decât pe seama unei influenţe superioare, este limpede că natura sa inferioară nu ar putea genera efectul respectiv în lipsa unei cooperări cu o natură mai înaltă. De exemplu, o substanţă gazoasă poate să ia foc, însă nu s-ar putea aprinde de la sine dacă focul nu ar fi prezent. Prin urmare, întrucât o fiinţă devine raţională doar cu ajutorul graţiei divine, care reprezintă un fel de lumină spirituală sau o imagine a luminii Creaţiei, este imposibil ca o creatură să dobândească prin natura ei această graţie, fără ca mai întâi să devină una cu natura divină; adică fără să se împărtăşească din natura lui Dumnezeu, ceea ce este complet imposibil.

În concluzie, incapacitatea de a păcătui ţine doar de natura lui Dumnezeu. Căci El nu se îndepărtează de natura Sa, prin care au luat naştere toate fiinţele, şi nici de dreptatea şi bunătatea Sa; căci acestea îi aparţin în virtutea naturii Sale. Însă toate celelalte fiinţe care au această calitate de a nu putea păcătui au dobândit-o prin har, ca urmare a bunătăţii Sale; de aceea, fiii lui Dumnezeu sunt eliberaţi de păcat, la fel cum sunt şi aceia care se însoţesc într-un fel sau altul cu natura divină.

Partea I
Întrebarea XIII

Aici se discută problema referitoare la cele două încuviinţări divine cu care Dumnezeu este de acord, şi pe bună dreptate, şi anume că diavolul, cel care stă la originea răului, trebuie să păcătuiască şi că Primii noştri Părinţi trebuie să cadă; de aici rezultă că este just ca lucrările vrăjitoarelor să fie permise.

A doua chestiune şi afirmaţie este aceea că Dumnezeu a permis în mod just unor îngeri să păcătuiască cu fapta, dar nu ar fi putut face acest lucru dacă aceştia nu ar fi fost capabili să păcătuiască; în acelaşi timp, El a păzit unele creaturi prin graţia Sa, făcând în aşa fel încât acestea să nu fie nici măcar ispitite; în ceea ce-l priveşte pe om, El a rânduit ca acesta să fie ispitit şi să păcătuiască. Iar acest lucru este arătat în mod limpede în continuare. Pentru că providenţa divină presupune ca fiecare lucru să fie lăsat în voia naturii sale şi să nu fie stânjenit în lucrările pe care le face. Căci, aşa cum spune Dionisie (*Despre numele divine*, IV), Provideţa nu este distructivă, ci rolul ei este acela de a conserva natura. Aşa stând lucrurile, este limpede că, aşa cum binele rasei este mai presus de binele individului (Aristotel, *Etica*, I), tot aşa şi binele universului are trecere în faţa binelui oricărei creaturi individuale. Prin urmare, trebuie să adăugăm faptul că dacă oamenii ar fi împiedicaţi să păcătuiască, ar fi anihilate multe trepte care duc la desăvârşire. Pentru că acea natură care este capabilă să păcătuiască sau să nu păcătuiască ar fi distrusă, însă am arătat deja că aceasta este o calitate inerentă naturii umane. Şi hai să răspundem în felul acesta, că dacă nu ar exista păcat, ci doar confirmare imediată, atunci nu ar apărea niciodată acea graţie divină care însoţeşte lucrările bune, nici acele efecte ale păcatului şi nici multe alte lucruri fără de care universul ar fi mult mai sărac. Căci era necesar ca Satan să păcătuiască, dar nu pentru că acest lucru i se sugerează din afară, ci pentru că acesta găseşte în el însuşi motiv de a păcătui. Şi a făcut aşa ceva atunci când a vrut să fie egal cu Dumnezeu. Ei bine, acest lucru nu trebuie înţeles nici în mod simplu, nici în mod direct, nici indirect, ci doar cu o anumită rezervă; căci prin autoritatea lui *Isaia* 14 se spune: „Sui-mă-voi deasupra norilor şi asemenea cu Cel Preaînalt voi fi”. Căci nu trebuie înţeles în mod simplu şi direct, pentru că asta ar însemna că el are o înţelegere limitată şi chiar greşită, întrucât caută un lucru imposibil de dobândit. Pentru că el ştie că este o creatură a lui Dumnezeu, şi prin urmare îşi dă seama că este imposibil să devină egal cu Creatorul său. Însă afirmaţia nu trebuie înţeleasă nici indirect; căci aşa cum transparenţa aerului se datorează faptului că acesta se supune şi permite trecerea razelor soarelui, tot aşa un înger nu va căuta niciodată acele lucruri care sunt contrare firii sale bune. Însă el a căutat să fie egal cu Dumnezeu nu în mod absolut, ci cu o anumită rezervă; şi iată despre ce este vorba. Natura lui Dumnezeu are două calităţi, este binecuvântată şi este bună, ceea ce înseamnă că El este la originea binecuvântării şi bunătăţii creaturilor Sale. Prin urmare, îngerul, dându-şi seama că prin natura sa el este mai presus de toate celelalte creaturi, a dorit şi a cerut ca binecuvântarea şi bunătatea tuturor celorlalte creaturi inferioare să derive de la el. Şi şi-a urmărit acest scop aşa cum s-a priceput, considerând că dacă el fusese primul înzestrat cu acele calităţi, atunci toate celelalte creaturi trebuiau să se împărtăşească din natura sa nobilă. Şi i-a cerut acest lucru lui Dumnezeu, dorind să rămână slujitorul Său doar în măsura în care i s-ar fi încredinţat această putere. Prin urmare, el nu a vrut să devină egalul lui Dumnezeu în mod absolut, ci doar cu o rezervă. De asemenea, trebuie să mai remarcăm şi faptul că, dorind să-şi pună în practică dorinţa, el a făcut cunoscut acest lucru şi celorlalţi; iar faptul că ceilalţi îngeri i-au înţeles dorinţa şi au fost de acord cu el a fost ceva la fel de neaşteptat. Prin urmare, păcatul Primului Înger a depăşit şi a precedat păcatele celorlalţi, dar nu în privinţa duratei, ci a

gravităţii faptei sale (a se vedea *Apocalipsa* 12). Balaurul care a căzut din cer a târât cu el a treia parte din stelele cerului. Şi el trăieşte ca Leviatan, şi împărăţeşte peste toţi copii trufiei. Şi potrivit lui Aristotel (*Metafizica* V), el este numit regele prinţilor, întrucât îi dirijează pe cei ce i se supun aşa cum doreşte. Prin urmare, păcatul lui a fost prilej de cădere şi pentru alţii, căci el a fost cele ce i-a ispitit, cu toate că nu fusese ispitit la rândul lui din exterior. Şi faptul că aceste lucruri s-au petrecut instantaneu poate fi demonstrat cu ajutorul unor exemple din lumea materială; întrucât aprinderea unui gaz, flacăra care rezultă şi observarea acesteia cu ajutorul ochilor se petrec simultan.

Am vorbit pe larg despre această chestiune, ca având în vedere surprinzătoarea permisiune divină ce a vizat cele mai nobile creaturi, care au fost lăsate să cadă pradă păcatului ambiţiei, să ne fie mai uşor să acceptăm faptul că Dumnezeu încuviinţează lucrările vrăjitoarelor, deşi în multe situaţii păcatele săvârşite de ele sunt chiar mai grave. Pentru că uneori, după cum vom arăta în Partea a Doua, păcatele vrăjitoarelor sunt mai mari decât cele ale Îngerului sau ale primilor noştri părinţi.

Aşadar, din cele spuse cu privire la revolta îngerilor rezultă suficient de clar că providenţa divină a fost de acord ca primul om să fie ispitit şi să păcătuiască. Căci atât omul, cât şi îngerii au fost creaţi cu acelaşi scop şi înzestraţi cu liber arbitru, astfel încât să se dovedească vrednici de a primi răsplata binecuvântării. Prin urmare, aşa cum Îngerul nu a fost ferit de cădere, pentru ca puterea păcatului, pe de-o parte, şi puterea harului, pe de altă parte, să poată lucra împreună pentru gloria universului, tot aşa stau lucrurile şi în cazul omului. Iată de ce Sfântul Toma (II, 23, articolul 2) spune: „Acel lucru prin care Dumnezeu este slăvit nu trebuie stânjenit din interior. Căci Dumnezeu este slăvit prin păcat şi atunci când este milostiv şi iartă, şi atunci când pedepseşte după dreptate; de aceea, El nu face nimic ca să împiedice păcatul”. Prin urmare, haideţi să recapitulăm pe scurt ceea ce am afirmat, şi anume că există mai multe motive pentru care providenţa justă a lui Dumnezeu permite omului să păcătuiască. În primul rând, ca în felul acesta să putem înţelege că Dumnezeu este neschimbător, pe când toate celelalte creaturi sunt schimbătoare. În al doilea rând, ca să ne dăm seama de înţelepciunea lui Dumnezeu şi de faptul că El poate scoate binele din rău, întrucât Dumnezeu este cel care a permis creaturii să păcătuiască. În al treilea rând, ca să vedem mila lui Dumnezeu, care prin moartea lui Hristos i-a mântuit pe cei căzuţi în păcat. În al patrulea rând, ca să ni se arate dreptatea lui Dumnezeu, care nu numai că răsplăteşte binele, dar şi îi pedepseşte pe cei răi. În al cincilea rând, ca situaţia omului să nu fie mai rea decât a altor creaturi, cărora Dumnezeu le permite să acţioneze potrivit firii lor; de aceea, El a considerat că este bine să îl lase pe om să îşi urmeze propria judecată. În al şaselea rând, ca omul să fie slăvit, pentru că omul bun poate să greşească, însă nu o face. Şi în al şaptelea rând, ca să împodobească universul; căci aşa cum păcatul cuprinde trei lucruri rele, şi anume vina, durerea şi pierderea, tot aşa şi universul este împodobit cu cele trei lucruri bune corespunzătoare, şi anume dreptatea, plăcerea şi folosul. Pentru că podoaba vinei este dreptatea, a durerii este plăcerea, iar a pierderii este folosul. În felul acesta răspunsul la argumente devine limpede.

Răspunsuri la argumente.

Primul argument se referă la faptul că ar fi o erezie să susţinem că diavolul a primit puterea de a face rău oamenilor. Însă mai degrabă lucrurile stau exact pe dos, adică am da dovadă de erezie dacă am susţine că Dumnezeu anulează liberul arbitru al omului şi îi interzice acestuia să păcătuiască atunci când doreşte. Căci Dumnezeu permite existenţa păcatului, fiindcă El are puterea de a-i pedepsi pe cei răi pentru împodobirea universului. Întrucât Sfântul Augustin, în cartea sa *Solilocvii*, spune următoarele: „Tu, Doamne, ai poruncit, şi aşa se întâmplă, ca ruşinea vinovăţiei să fie întotdeauna urmată de slava

pedepsei”. Dar asta nu este o dovadă concludentă a faptului că argumentul este susţinut de stăpânul înţelept, care se împotriveşte răului şi păcatului atât cât îi stă în putinţă. Căci lucrurile stau cu totul altfel în privinţa lui Dumnezeu, căci El are o grijă universală, şi nu una particulară. Pentru că Dumnezeu, a cărui grijă este universală, poate scoate binele din rău, aşa cum rezultă din cele spuse mai devreme.

În ceea ce priveşte al doilea argument, este limpede că puterea lui Dumnezeu, precum şi bunătatea şi dreptatea Sa, se manifestă prin faptul că El încuviinţează existenţa păcatului. Aşa că atunci când se argumentează că Dumnezeu poate ori că nu poate preveni răul, răspunsul este acela că El îl poate preveni, însă nu face asta datorită motivelor deja prezentate. Însă nu putem spune nici că El doreşte ca răul să existe, fiindcă deşi îl poate împiedica, totuşi nu o face; pentru că, aşa cum am arătat în argumentele reale, Dumnezeu nu poate dori existenţa răului. El nici nu doreşte, nici nu se opune ca răul să existe, ci îl tolerează în vederea desăvârşirii universului.

Al treilea argument se bazează pe opinia Sfântului Augustin şi pe cea a lui Aristotel referitoare la cunoaşterea omenească, căci aceştia spun că este mai bine ca omul să nu cunoască ceea ce este rău şi josnic din două motive: în primul rând, pentru că atunci se va gândi mai puţin la rău, deoarece noi nu putem înţelege mai multe lucruri în acelaşi timp. Şi în al doilea rând, pentru că uneori cunoaşterea răului perverteşte voinţa şi o îndeamnă la rău. Însă aceste argumente nu nimic de a face cu Dumnezeu, întrucât El este înţelegător cu toate faptele săvârşite de oameni şi de vrăjitoare.

Al patrulea argument: Sfântul Paul exclude faptul că Dumnezeu se ocupă de boi, pentru a arăta că o creatură raţională îşi poate controla acţiunile prin propria sa voinţă, după cum am spus anterior. Prin urmare, Dumnezeu dispune de o providenţă specială, prin care omul poate fi învinovăţit sau apreciat, astfel încât acesta să fie pedepsit sau recompensat; însă Dumnezeu nu procedează la fel şi în cazul animalelor iraţionale. Însă a ne folosi de această autoritate pentru a susţine că indivizii speciilor iraţionale nu fac obiectul providenţei divine ar fi o erezie; căci asta ar însemna să afirmăm că nimic nu se supune providenţei divine, ceea ce ar fi împotriva psalmilor din Sfânta Scriptură referitori la înţelepciunea divină, care se întinde viguroasă dintr-o parte în alta, curpinzând tot ceea ce există; şi aşa ceva ar însemna că Moise a greşit, după cum s-a arătat în argumentele referitoare la adevăr.

Al cincilea argument are în vedere faptul că omul nu a creat natura, însă se foloseşte de ea bazându-se pe iscusinţa şi puterea sa. Prin urmare, providenţa omenească nu se extinde la fenomenele inevitabile ale naturii, făcând spre exemplu ca soarele să răsară şi mâine. Însă providenţa lui Dumnezeu se ocupă şi de aceste lucruri, pentru că El este creatorul naturii. De aceea, chiar şi imperfecţiunile naturii, indiferent că se nasc din evoluţia naturală a lucrurilor, se supun providenţei divine. Aşa că Democrit şi ceilalţi filozofi ai naturii au greşit atunci când au atribuit întâmplării acele evenimente care se petrec în partea inferioară a creaţiei.

Ultimul argument: deşi orice pedeapsă pentru păcat vine de la Dumnezeu, totuşi cei mai mari păcătoşi nu sunt întotdeauna loviţi de vrăjitorie. Asta poate pentru că diavolul nu vrea să-i mâhnească şi să-i ispitească pe cei care-i aparţin, ori poate că nu vrea ca aceştia să se întoarcă la Dumnezeu. Căci se spune: Chinurile lor s-au înmulţit, aşa că s-au întors la Dumnezeu etc. Iar faptul că toate pedepsele pentru păcat vin de la Dumnezeu poate fi înţeles din ceea ce urmează; căci potrivit Sfântului Ieronim, „Tot ceea ce suferim reprezintă plata pentru păcatele noastre”.

Ei bine, se spune că păcatele vrăjitoarelor sunt mai grave decât cele ale îngerilor răi şi ale primilor noştri părinţi. De aceea, aşa cum cei nevinovaţi sunt pedepsiţi pentru păcatele părinţilor lor, tot aşa şi oamenii neprihăniţi sunt blestemaţi şi vrăjiţi pentru păcatele vrăjitoarelor.

Partea I
Întrebarea XIV

Aici se ia în considerare gravitatea faptelor vrăjitoarelor, arătându-se să această chestiune trebuie adusă la lumină şi dezvăluită aşa cum se cuvine

Referitor la gravitatea nelegiuirilor săvârşite de vrăjitoare se pune întrebarea dacă acestea depăşesc în privinţa vinovăţiei, a durerii şi a pagubelor toate relele pe care Dumnezeu le permite şi pe care le-a încuviinţat de la începutul lumii şi până astăzi. Şi se pare că lucrurile nu stau aşa, mai ales când este vorba de vinovăţie. Căci păcatul pe care un om îl săvârşeşte atunci când l-ar putea evita cu uşurinţă este mai mare decât păcatul săvârşit de un om care nu l-ar putea evita atât de uşor. Acest lucru este arătat de Sfântul Augustin, în lucrarea sa *Despre cetatea lui Dumnezeu*: „E o mare ticăloşie să păcătuieşti atunci când e atât de uşor să nu o faci. Însă Adam, precum şi toţi aceia care au păcătuit deşi se aflau într-o stare de desăvârşire sau chiar de har, ar fi putut evita acest lucru mai uşor datorită harului lor – mai ales Adam, care a fost creat prin harul divin – decât multe dintre vrăjitoare, care nu au fost dăruite în aceeaşi măsură". Aşadar, asemenea păcate sunt mai mari decât toate nelegiuirile comise de vrăjitoare. Şi tot aşa şi în privinţa pedepselor: cea mai mare pedeapsă se cuvine celor care au cea mai mare vină. Însă păcatul lui Adam a fost pedepsit cel mai drastic, după cum se vede limpede din faptul că atât vinovăţia lui, cât şi pedeapsa pe care a primit-o s-au transmis tuturor generaţiilor care au urmat, ca o moştenire pentru săvârşirea păcatului originar. Prin urmare, păcatul lui este mai mare decât toate celelalte păcate. Căci în opinia Sfântului Augustin, „Un lucru este rău pentru că ne îndepărtează de bine; aşadar, acolo unde s-a pierdut mai mult bine, înseamnă că anterior s-a produs un rău mai mare. Însă păcatul primului nostru părinte a provocat cea mai mare pierdere atât pentru natură, cât şi pentru harul divin, întrucât el ne-a văduvit de candoare şi de nemurire; şi nici un alt păcat care a urmat nu a produs o asemenea pagubă, de aceea" etc. Însă există şi o altă opinie, şi anume aceea că cel mai mare rău este acela care provoacă cele mai multe efecte, aşa cum este cazul cu păcatele vrăjitoarelor. Căci cu permisiunea lui Dumnezeu, ele pot abate orice rău asupra a ceea ce este bun prin natura sa, după cum se arată în Bula Papală. În plus, Adam nu a păcătuit prin faptul că a făcut ceva rău, ci pentru că alegerea lui a fost greşită; căci a făcut un lucru oprit, dar care nu constituia ceva rău în sine; însă vrăjitoarele şi alţi păcătoşi păcătuiesc în ambele privinţe, deoarece faptele lor nu sunt doar oprite, ci şi rele în sine cum ar fi uciderile sau alte lucruri care sunt interzise. Prin urmare, păcatele lor atârnă mai greu decât alte păcate. În acelaşi timp, păcatul care vine dintr-o răutate evidentă este mai mare decât cel venit din ignoranţă. Însă vrăjitoarele, în marea lor răutate, dispreţuiesc Credinţa şi sacramentele Credinţei, aşa cum au mărturisit multe dintre ele.

Răspuns. După cum s-a arătat în titlul acestei întrebări, nelegiuirile săvârşite de vrăjitoarele actuale depăşesc toate celelalte păcate pe care Dumnezeu le-a permis vreodată. Şi acest lucru poate fi dovedit în trei feluri, întrucât este vorba de păcate ce provin din pervertirea caracterului, chiar dacă acestea sunt diferite de păcatele care contravin celorlalte virtuţi teologice. În primul rând, la nivel general, le putem compara cu orice alte nelegiuiri lumeşti. În al doilea rând, în mod specific, putem lua în considerare diferitele superstiţii şi faptul că acestea fac parte dintr-un pact încheiat cu diavolul. Şi în al treilea rând, putem compara aceste păcate cu păcatele îngerilor răi şi chiar cu cele ale primilor noştri părinţi. Mai întâi, trebuie să spunem că păcatul are o triplă natură, implicând vinovăţia, pedeapsa şi pierderea. La rândul său, binele cuprinde şi el trei aspecte, şi anume dreptatea, plăcerea şi folosul. Astfel, dreptatea corespunde vinovăţiei, plăcerea corespunde pedepsei, iar folosul corespunde pierderii. De aici se poate vedea că vina vrăjitoarelor este mai mare decât toate

celelalte păcate. Pentru că potrivit Sfântului Toma (II, 22, articolul 2), din substanţa păcatului putem deduce dacă acesta este mai mult sau mai puţin grav; în plus, acelaşi păcat poate fi mai grav pentru unii oameni şi mai puţin grav pentru alţii. De exemplu, pentru un tânăr curvia este un păcat, dar pentru un bătrân ea este nebunie. Aşadar, ca să vorbim pe înţelesul tuturor, cele mai grave păcate nu sunt acelea care au efectele cele mai puternice şi mai cuprinzătoare, ci acelea care prin natura şi greutatea lor sunt mult mai profunde. Prin urmare, putem spune că deşi păcatul lui Adam a fost în unele privinţe mai mare decât toate celelalte păcate, întrucât a căzut în plasa unei ispite mai mici, venită doar din interior, căreia i-ar fi putut rezista destul de uşor datorită dreptăţii iniţiale în care a fost creat, cu toate acestea, în privinţa greutăţii păcatului şi a formelor pe care acesta le capătă, şi luând în considerare şi alte aspecte agravante care stau la baza multor alte păcate, putem spune că păcatele săvârşite de vrăjitoare întrec toate celelalte păcate. Şi acest lucru va fi lămurit şi mai bine sub două aspecte. Pentru că se spune că un păcat este mai mare decât altul în privinţa cauzei, aşa cum a fost păcatul lui Lucifer; a universalităţii, aşa cum a fost păcatul lui Adam; a hâdoşeniei, aşa cum a fost păcatul lui Iuda; a neputinţei de a ierta, aşa cum este păcatul împotriva Duhului Sfânt; a pericolului [pe care-l implică], aşa cum este păcatul lăcomiei; a poftelor firii, aşa cum este păcatul trupesc; a lezării Maiestăţii Divine, aşa cum sunt păcatele idolatriei şi infidelităţii; a dificultăţii eradicării lui, aşa cum este păcatul mândriei; sau a orbirii minţii, aşa cum este păcatul mâniei. În consecinţă, după păcatul lui Lucifer, lucrările săvârşite de vrăjitoare întrec toate celelalte păcate: în hidoşenie, pentru că neagă răstignirea Lui (n.t. a lui Iisus Hristos), în poftă, pentru că se dedau la afurisitele păcate trupeşti împreună cu diavolii, şi în orbirea minţii, pentru că în furia lor malefică vatămă sufletele şi trupurile oamenilor şi animalelor, aşa cum am arătat anterior. Şi într-adevăr, acest lucru este confirmat şi de Sfântul Isidor. Pentru că acestea sunt numite vrăjitoare (maleficae) din cauza enormităţii neleguirilor lor, după cum am arăta mai sus.

Afirmaţia noastră se bazează şi pe următoarele aspecte. Păcatul are două trepte, o îndepărtare şi o dorinţă pentru altceva. A se vedea citatul nostru din Sfântul Augustin: „A păcătui înseamnă a respinge binele imuabil şi a te lipi de lucrurile care sunt schimbătoare”. A te îndepărta de Dumnezeu este ceva formal, ca să spunem aşa, după cum dorinţa pentru altceva reprezintă, ca să spunem aşa, o preocupare de ordin material. Prin urmare, cu cât un om este mai separat de Dumnezeu, cu atât mai mare va fi păcatul. Şi pentru că separarea omului de Dumnezeu vine în special prin necredinţă, înseamnă că necredinţa vrăjitoarelor este cel mai mare dintre păcate. Acest lucru poartă numele de erezie, care nu este altceva decât o renegare a credinţei; în felul acesta, vrăjitoarele păcătuiesc întreaga lor viaţă. Căci a păcătui prin necredinţă înseamnă a te opune credinţei; iar lucrul acesta se poate petrece în două feluri, împotrivindu-te unei credinţe pe care încă n-ai primit-o sau luptând contra ei odată ce ai dobândit-o. Din prima categorie face parte necredinţa Păgânilor sau a Neamurilor. În ceea ce priveşte a doua categorie, Credinţa Creştină poate fi renegată în două feluri: fie prin lepădarea profeţiilor ei, fie prin negarea formelor de manifestare ale adevărului pe care îl conţine. În primul caz, putem da ca exemplu necredinţa evreilor, iar în al doilea caz, necrediţa ereticilor. De aici rezultă limpede că erezia vrăjitoarelor este cea mai afurisită dintre cele trei forme de necredinţă; iar acest lucru este dovedit atât de raţiune, cât şi de autoritate. Căci în 2 *Sfântul Petru* 2 se spune: „Ar fi fost mai bine pentru ei să nu fi cunoscut calea neprihănirii, decât, după ce au cunoscut-o, să se întoarcă de la porunca sfântă care le fusese dată”. Şi este logic să presupunem că aşa cum cel ce nu îşi respectă promisiunea făcută săvârşeşte un păcat mai mare decât cel ce nu a promis nimic, tot aşa şi necredinţa ereticilor, care deşi propovăduiesc credinţa în Evanghelie luptă contra ei prin faptul că o denaturează, constituie un păcat mai mare decât cel săvârşit de evrei şi păgâni. Şi tot aşa, evreii păcătuiesc mai mult decât păgânii; deoarece ei au primit profeţia Credinţei Creştine în Vechea Lege, însă prin interpretarea greşită pe care i-o dau aceştia o denaturează, ceea ce păgânii nu fac. Aşadar, necredinţa lor

constituie un păcat mai mare decât cel al Neamurilor, care nu au primit niciodată credinţa în Evanghelie. Însă referitor la apostazie, Sfântul Toma, în lucrarea sa *Second of the Second*, întrebarea 12, spune următoarele: „Apostazia înseamnă renunţarea la Dumnezeu şi la religie, iar această renunţare se petrece în mod diferit, în funcţie de felul în care omul este unit cu Dumnezeu; căci poate fi unit prin credinţă, prin supunerea voinţei sale ori prin religie şi prin Ordinele Sfinte. Sfinţii Raimund şi Hostiensis spun că apostazia este o îndepărtare pripită de credinţă, de supunere sau de religie. Ei bine, daca se îndepărtează ceea ce este anterior, se va îndepărta şi ceea ce va urma; însă propoziţia opusă nu este adevărată. De aceea, apostazia de la credinţă este un păcat mai mare decât celelalte două forme de necredinţă, pentru că în acest caz s-a renunţat la o religie existentă anterior. Însă în opinia Sfântului Raimund, omul nu trebuie considerat un apostat sau un dezertor, indiferent cât de gravă este abaterea pe care a săvârşit-o, decât dacă prin felul său de viaţă acesta va dovedi că nu are de gând să se întoarcă la credinţă. În cazul unui cleric, acest lucru va fi indicat de faptul că se va căsători sau că va comite o altă nelegiuire asemănătoare. Şi tot aşa, apostazia manifestată prin nesupunere se produce atunci când un om respinge de bunăvoie învăţătura Bisericii şi a Arhiereilor. Prin urmare, un asemenea om trebuie condamnat pentru infamia lui şi pedepsit cu excomunicarea.

Ei bine, atunci când vorbim despre apostazia vrăjitoarelor, facem de fapt referire la apostazia perfidiei; iar aceasta este cu atât mai odioasă, cu cât îşi are originea într-un pact încheiat cu vrăjmaşul credinţei şi al posibilităţii de mântuire. Căci vrăjitoarele sunt obligate să încheie acest pact pe care vrăjmaşul îl impune parţial sau în întregime. Pentru că noi inchizitorii am avut de a face cu unele vrăjitoare care au negat toate învăţăturile religiei, precum şi cu altele care au negat doar o parte din ele; însă şi unele şi altele sunt obligate să nege adevărul şi credinţa propovăduită de religie. În comparaţie cu ele, nici măcar apostazia lui Iulian nu pare a fi atât de mare, deşi în alte privinţe el a vătămat Biserica cu mult mai mult; însă nu putem vorbi aici despre acest subiect. Şi totuşi s-ar putea obiecta că este posibil ca în inima lor ele să-şi păstreze credinţa, căci acolo nu pot vedea nici Dumnezeu, nici îngerii; prin urmare, admiraţia lor pentru diavol şi faptul că ascultă de el reprezintă doar chestiuni de ordin exterior. Răspunsul la aceste afirmaţii este acela că apostazia perfidiei are două grade. Unul constă în manifestarea exterioară a necredinţei, fără a implica existenţa unui pact cu diavolul, ca atunci când cineva locuieşte în ţinuturile păgânilor şi adoptă modul de viaţă al mahomedanilor. Celălalt constă în faptul că o persoană care locuieşte în ţinuturile creştinilor încheie un pact cu diavolul. În primul caz, oamenii care îşi păstrează credinţa în inimă, dar se leapădă de ea în manifestările exterioare, deşi nu sunt nici eretici, nici apostaţi se fac vinovaţi de un păcat capital. Un exemplu în acest sens este Solomon, care s-a închinat dumnezeilor soţiilor sale. Şi nimeni nu poate invoca scuza că face acest lucru de frică; pentru că Sfântul Augustin zice: „E mai bine să mori de foame decât să te laşi hrănit de idolatri”. Aşa că oricât de credincioase ar fi vrăjitoarele în inima lor, pentru faptul că se leapădă de credinţă cu buzele ele vor fi considerate apostate, întrucât au făcut un pact cu moartea şi au încheiat un tratat cu iadul. De aceea Sfântul Toma (II, 4), atunci când vorbeşte despre asemenea lucrări magice, precum şi despre femeile care cer ajutorul diavolilor, spune următoarele: „Toate acestea sunt nişte apostate în materie de credinţă, pentru că au făcut pact cu diavolul, fie prin cuvânt, atunci când rostesc o invocaţie, fie printr-o anume faptă, chiar dacă nu este vorba de o jertfă propriu-zisă. Pentru că niciun om nu poate sluji la doi stăpâni.

Despre acelaşi lucru scrie şi Preafericitul Albert cel Mare, întrebându-se dacă păcatul magicienilor şi al astrologilor reprezintă o apostazie de la credinţă. Şi el răspunde în felul acesta: „În aceste cazuri este vorba întotdeauna de apostazie, indiferent dacă aceasta se exprimă prin cuvânt sau prin faptă”. Căci orice invocaţii s-ar face, acestea dovedesc existenţa unui pact încheiat cu diavolul, ceea ce reprezintă în mod limpede o apostazie prin cuvânt. Însă dacă magia lor constă doar în acţiune, atunci este vorba de o apostazie prin faptă. Şi pentru că în ambele cazuri lepădarea de credinţă este evidentă, întrucât ei cer de la diavol ceea ce ar

trebui să ceară de la Dumnezeu, asta înseamnă că aceşti oameni trebuie consideraţi a fi nişte apostaţi". Vedeţi cât de clar au fost puse în evindeţă cele două grade ale apostaziei? Însă mai există şi un al treilea grad, şi anume apostazia săvârşită cu gândul. Dar chiar dacă aceasta din urmă lipseşte, vrăjitoarele trebuie considerate a fi apostate prin cuvânt şi faptă. Aşadar, după cum vom arăta în continuare, lor li se cuvine acea pedeapsă care se aplică ereticilor şi apostaţilor. Pentru că ele mai sunt răspunzătoare şi de o altă fărădelege gravă, care depăşeşte toate celelalte erezii. Căci Sfântul Augustin (XXVIII, 1 şi 2) ne spune că întreaga viaţă a necredincioşilor constituie un păcat; întrucât în comentariul la *Romani* 14 se arată că tot ce nu vine din credinţă constituie un păcat. Aşa că ce să mai spunem despre viaţa vrăjitoarelor, adică despre toate celelalte fapte care nu sunt pe placul diavolului, cum ar fi postul, mersul la biserică, împărtăşirea şi alte lucruri de felul acesta? Pentru că prin toate aceste fapte ele săvârşesc un păcat capital, după cum vom arăta în cele ce urmează. Căci ele au căzut atât de mult în păcat, încât chiar dacă nu au pierdut pe deplin posibilitatea de a se îndrepta (deoarece păcatul nu poate corupe tot binele din natura lor, astfel încât ele mai posedă încă o lumină firească), totuşi, din cauza faptului că se închină diavolului şi că refuză să se lepede de influenţa lui, toate lucrările lor, chiar dacă par a fi bune, au mai degrabă o natură malefică. Însă lucrurile nu stau aşa cu toţi necredincioşii. Pentru că Sfântul Toma, în lucrarea sa *Second of the Second*, întrebarea 10, spune următoarele: „Dacă orice acţiune a unui necredincios constituie un păcat, atunci faptele celor necredincioşi, care în sine sunt bune, cum ar fi postul, caritatea şi altele asemenea lor, nu le aduc niciun merit, fiindcă ei sunt necredincioşi, iar acesta este păcatul cel mai mare. Cu toate acestea, păcatul nu poate corupe tot binele din natura lor, aşa că în ei va continua să mai rămână o lumină". Prin urmare, nu orice faptă a lor constituie un păcat capital, ci doar acelea care izvorăsc din necredinţă sau care au o legătură cu aceasta. De exemplu, sarazinul posteşte pentru a respecta legea lui Mohamed referitoare la post, iar evreul ţine toate zilele de sărbătoare; însă în felul acesta, ei se fac vinovaţi de un păcat capital. Iată cum trebuie înţelese cuvintele anterioare ale Sfântului Augustin, atunci când spune că viaţa necredicioşilor este plină de păcat.

Referitor la faptul că dintre toţi nelegiuiţii lumii
vrăjitoarele merită pedeapsa cea mai mare.

Aşadar, păcatele vrăjitoarelor sunt mai mari decât ale tuturor celorlalţi [păcătoşi]; iar acum vom arăta care este pedeapsa pe care o merită, indiferent dacă le tratăm ca eretice sau ca apostate. Ei bine, potrivit Sfântului Raimund ereticii sunt pedepsiţi în diferite feluri, prin excomunicare, destituire, confiscarea bunurilor sau chiar prin moarte. Cititorul se poate informa pe deplin în privinţa tuturor acestora prin consultarea legii referitoare la pedeapsa excomunicării. Şi este adevărat că şi adepţii, protectorii, patronii sau apărătorii acestora sunt pasibili de cele mai grele pedepse. Căci pe lângă aplicarea pedepsei cu excomunicarea, ereticii, împreunună cu patronii, protectorii şi apărătorii lor, ca şi cu toţi copiii din partea tatălui până la a doua generaţie şi din partea mamei până la prima generaţie, nu vor fi admişi în biserică şi nici nu vor putea avea parte de vreo slujbă. Iar dacă vreun eretic are copii catolici, din cauza nelegiuirii sale odioase, aceştia vor fi lipsiţi de moştenirea paternă. Iar dacă un om laic este pedepsit, însă refuză să se convertească şi să se lepede de erezia lui, va trebui ars de îndată. Căci dacă cei ce falsifică bani sunt ucişi fără prea multă tevatură, cu atât mai mult trebuie să se procedeze aşa în cazul celor care falsifică credinţa. Însă dacă omul respectiv este un reprezentant al clerului, imediat după retrogradarea lui solemnă acesta va fi deferit Tribunalului laic pentru a fi condmanat la moarte. Însă dacă aceşti oameni se vor întoarce la credinţă, vor fi pedepsiţi cu închisoarea pe viaţă. În practică, însă, odată ce s-au lepădat de erezia lor, ei vor fi trataţi cu mai multă indulgenţă decât dacă ar fi judecaţi de Episcopi sau Inchizitori, după cum vom vedea în Partea a Treia, când ne vom ocupa de diferitele metode de

pronunţare a sentinţei; căci acolo vom face referire la cei arestaţi şi condamnaţi, care s-au lepădat de erezie. Dar pedepsirea vrăjitoarelor în felul acesta nu este suficientă, deoarece ele nu sunt nişte simple eretice sau apostate. Mai mult decât atât, în apostazia lor ele nu se leapădă de credinţă de teama oamenilor sau pentru că vor să se desfete cu plăcerile cărnii, după cum am spus mai devreme, ci pe lângă faptul că reneagă credinţa acestea se închină diavolilor, cărora le oferă trupurile şi sufletele lor. De aici rezultă suficient de limpede că oricât de mult s-ar pocăi şi chiar dacă s-ar reîntoarce la credinţă, ele nu trebuie pedepsite ca orice alt eretic, cu închisoare pe viaţă, ci trebuie să primească sentinţa cea mai aspră. Şi ca urmare a vătămării fizice pe care o provoacă oamenilor şi animalelor, legile reclamă următoarele; întrucât legile referitoare la ghicitori şi prezicători spun că vina este la fel de mare şi dacă îi înveţi pe alţii şi dacă înveţi tu însuţi asemenea lucruri nelegiuite. Şi cu atât mai mult când este vorba de vrăjitoare, pentru că se spune că pedeapsa pentru acestea constă în decapitarea lor şi în confiscarea bunurilor pe care le au. Şi legile mai conţin şi alte prevederi referitoare la cei care prin vrăjitorie aţâţă o femeie să dorească trupeşte un animal ori să conviețuiască cu el. Însă aceste chestiuni au fost discutate la Prima Întrebare.

Partea I
Întrebarea XV

Aici se arată că cei nevinovaţi sunt adesea vrăjiţi din cauza păcatelor vrăjitoarelor, dar uneori şi din cauza păcatelor proprii,.

Se cunoaşte faptul că Dumnezeu permite ca mulţi oameni nevinovaţi să sufere vătămări şi să fie pedepsiţi aşa cum am arătat anterior, nu ca urmare a păcatelor proprii, ci din cauza păcatelor vrăjitoarelor. Şi deşi pentru mulţi acesta ar putea să pară un paradox, în lucrarea sa *Second of the Second*, întrebarea 8, Sfântul Toma arată este vorba doar de dreptatea lui Dumnezeu. Căci el împarte pedepsele din această viaţă în trei categorii. În primul rând, trebuie să spunem că orice om aparţine cuiva; prin urmare, dacă pedeapsa primită de un om îi afectează averea, acest lucru îl va afecta şi pe alt om. Întrucât îndrăznim să spunem că fiii sunt proprietatea taţilor lor, aşa cum robii şi animalele sunt proprietatea stăpânilor lor; de aceea, fiii sunt pedepsiţi uneori pentru greşelile părinţilor lor. Aşa se face că fiul lui David născut din adulter a murit imediat; şi tot aşa, animalele amaleciţilor au trebuit să fie ucise. Însă motivul pentru care s-au întâmplat aceste lucruri rămâne un mister. În al doilea rând, păcatul unuia poate fi preluat de altcineva, iar acest lucru se poate petrece în două feluri. Prin imitaţie, aşa cum copiii imită păcatele părinţilor lor şi cum robii şi servitorii imită păcatele stăpânilor lor, ceea ce îi face uneori să păcătuiască chiar mai mult. Pentru că fiii pot moşteni câştiguri ilicite, iar robii îşi pot lua partea din jafuri şi din certuri nedrepte, în care adesea [taţii sau stăpânii] sunt ucişi. Iar cei ce se supun unor guvernatori păcătuiesc cu mai multă îndrăzneală atunci când îi văd şi pe aceştia păcătuind, chiar dacă nu comit aceleaşi fapte; de aceea, ei vor fi pedepsiţi pe bună dreptate. De asemenea, păcatul unuia poate trece asupra altuia în urma unor dezertări, ca atunci când păcatele unor oameni răi sunt transmise unui guvernator ticălos, pentru că păcatele supuşilor au nevoie de un guvernator rău. A se vedea *Iov*: „El îi face pe făţarnici să domnească datorită păcatelor poporului”. Păcatul, şi în consecinţă pedeapsa, pot trece asupra altora şi prin consimţământ sau disimulare. Căci atunci când cei care au puterea neglijează reprimarea păcatului, cei buni sunt pedepsiţi de multe ori alături de cei răi, după cum spune Sfântul Augustin în lucrarea sa *Despre cetatea lui Dumnezeu*. Un exemplu a intrat în atenţia noastră în calitate de inchizitori. Un oraş a fost lipsit odinioară aproape complet de locuitorii săi, care au fost ucişi; şi se zvonea că o oarecare femeie care fusese îngropată mânca puţin câte puţin din giulgiul în care fusese învelită, iar

molima respectivă urma să persiste până când ea urma să devoreze întregul giulgiu şi să-l absoarbă în propriul stomac. Atunci s-a ţinut un consiliu, iar primarul împreună cu guvernatorul acelui oraş au dezgropat cadavrul şi au văzut că jumătate din giulgiu trecuse prin gură şi prin gât şi ajunsese în stomac, acolo unde fusese digerat. Oripilat de cele văzute, primarul a scos sabia, i-a tăiat capul şi l-a aruncat afară din mormânt, ceea ce a făcut ca molima să înceteze de îndată. Ei bine, păcatele acelei femei s-au revărsat, cu permisiunea divină, şi asupra celor nevinovaţi, ca urmare a tăinuirii evenimentelor petrecute anterior. Căci procesul inchizitorial care a avut loc a dezvăluit faptul că o mare parte din viaţă acea femeie fusese o vrăjitoare. Un alt exemplu este pedeapsa cu ciuma pentru faptul că David a numărat poporul. În al treilea rând, păcatul se întinde cu acordul divin ca elogiu adus unităţii societăţii omeneşti, ca fiecare om să aibă grijă de ceilalţi prin lepădarea sa de păcat; şi ca păcatul să pară mai odios prin revărsarea sa asupra tuturor, ca şi cum toţi ar fi un singur trup. Un asemenea exemplu este păcatul lui Acan din *Iosua* 7.

La acestea mai putem adăuga alte două metode: că cei răi sunt pedepsiţi uneori de oamenii buni, iar alteori de cei răi. Căci aşa cum spune Grantius (XXIII, 5), uneori Dumnezeu îi pedepseşte pe cei răi prin intermediul celor care îşi exercită puterea legitimă în numele Său; şi aceasta se face în două feluri: uneori prin virtutea celor care pedepsesc, aşa cum s-a întâmplat atunci când El a pedepsit păcatele canaaniţilor prin intermediul poporului Său; alteori fără niciun fel de virtute din partea pedepsitorilor, ci chiar spre propria lor ruină, ca atunci când a pedepsit tribul lui Beniamin şi l-a distrus complet, cu excepţia câtorva oameni. Şi uneori El pedepseşte prin ridicarea la luptă a unor popoare, la porunca Sa ori cu acordul Său, dar fără ca acestea să manifeste vreo intenţie de a se supune lui Dumnezeu, aşa că prin ceea ce fac ele vor fi osândite; în felul acesta El pedepseşte acum poporul Său prin intermediul turcilor, după cum s-a folosit şi de alte popoare străine în Vechiul Testament. Însă trebuie să remarcăm că indiferent care este motivul pentru care un om este pedepsit, dacă acesta nu va suferi cu răbdate, atunci nu va fi vorba doar de ceva menit să îndrepte [comportamentul], ci pedeapsa se va transforma într-un flagel sau într-o răzbunare. A se vedea *Deuteronomul* 32: „Că foc s-a aprins din pricina mâniei Mele (adică a pedepsei, pentru că Dumnezeu nu poate fi mânios): va arde până în fundul locuinţei morţilor (adică răzbunarea va începe aici şi va arde până la distrugerea totală, după cum explică Sfântul Augustin)”. Iar în a Patra Distincţie el vorbeşte cu şi mai multă autoritate despre pedeapsă. Dar dacă oamenii îşi vor duce suferinţa cu răbdare, şi vor rămâne liniştiţi în starea de graţie, atunci vor avea parte doar de o corecţie, aşa cum spune Sfântul Toma în Cartea a Patra. Iar acest lucru este adevărat chiar şi pentru cineva care a făcut farmece ori pentru o vrăjitoare, însă într-o măsură mai mare sau mai mică, potrivit evlaviei celui aflat în suferinţă şi fărădelegii pe care a săvârşit-o. Însă moartea naturală a trupului, lucrul de care toţi se tem cel mai mult, nu reprezintă o corecţie, întrucât prin natura sa acesta are legătură cu pedeapsa pentru păcatul originar. Totuşi, în opinia lui Scotus, atunci când este aşteptată cu resemnare şi evlavie, fiind oferită, oricât ar fi de amară, lui Dumnezeu, ea poate reprezenta într-un anumit fel o corecţie. Dar moartea violentă, indiferent dacă cineva o merită sau nu, este întotdeauna o corecţie, cu condiţia să fie îndurată cu răbdare şi într-o stare de har. Cam atât despre pedepsele aplicate din cauza păcatelor celorlalţi. Însă în această viaţă Dumnezeu îi pedepseşte pe oameni şi pentru propriile lor păcate, mai ales în acele chestiuni legate de vrăjitorie. A se vedea *Cartea lui Tobit* 7: „Diavolul are putere asupra celor ce se lasă mânaţi de poftele lor”. Iar acest lucru rezultă limpede din ceea ce deja am spus referitor la membrul masculin şi la puterile generatoare, care cu acordul lui Dumnezeu sunt cele mai afectate de vrăjitorie. Cu toate acestea, ca să ştie toată lumea, trebuie să reţinem că indiferent de pedepsele pomenite anterior pe care Dumnezeu le aplică oamenilor pentru păcatele lor şi pentru cele ale altora, predicatorul trebuie să respecte în faţa comunităţii acest principiu de bază care se referă la domnia legii; iar acesta spune, Nimeni nu trebuie pedepsit dacă nu are nicio vină, ci doar dacă

există motive pentru a face acest lucru. Şi această regulă se aplică atât în Tribunalul Ceresc, adică al lui Dumnezeu, cât şi în Tribunalul oamenilor, fie el bisericesc sau laic.

Ei bine, predicatorul poate spune acest lucru referitor la Tribunalul Ceresc, şi anume că pedeapsa lui Dumnezeu este de două feluri, spirituală şi lumească. În cazul celei dintâi, nu există pedeapsă fără vină. Cea din urmă, însă, pedepseşte uneori fără vină, dar nu fără motiv. Prima, adică pedeapsa spirituală, este de trei feluri; cea dintâi constă în lipsirea de har, care duce la o cădere mai accentuată în păcat, având drept consecinţă sporirea suferinţei celui vinovat. A doua este o pedeapsă care duce la pierderea harului, şi ea se aplică întotdeauna adulţilor care au păcătuit sau copiilor care au vina de a se fi născut din păcatul săvârşit de părinţii lor. A treia pedeapsă provoacă durere, adică chinurile focului iadului, şi aceasta survine în mod clar ca urmare a vinovăţiei. De aceea, atunci când se spune în *Exodul* 20: „Eu sunt un Dumnezeu gelos, care pedepsesc pe copii pentru vina părinţilor până la al treilea şi al patrulea neam", aceasta înseamnă că copiii au tendinţa de a perpetua păcatele părinţilor lor, după cum explică Graţian în Cartea I, întrebarea 4; acolo unde vorbeşte şi despre alte lucruri.

Să ne referim acum la cea de-a doua pedeapsă a lui Dumnezeu, şi anume cea lumească; aşadar, după cum am văzut mai devreme, ea poate fi aplicată pentru păcatul altcuiva (dar nu fără să existe o cauză) sau doar pentru păcatul propriu, fără nicio legătură cu păcatul altei persoane. Dar dacă vreţi să aflaţi motivele pentru care Dumnezeu pedepseşte fără ca cel care suferă sau ca altcineva să fi păcătuit, va trebui să cunoaşteţi cele cinci metode pe care Maestrul le prezintă în Cartea IV, secţiunea 15, capitolul 2. Şi va trebui să aveţi în vedere primele trei cauze, întrucât celelalte două se referă la vinovăţia personală. Căci el spune că sunt cinci cauze care îl fac pe Dumnezeu să îl chinuie sau să îl pedepsească pe om în această viaţă. Prima, ca în felul acesta Dumnezeu să fie slăvit, iar asta se întâmplă atunci când o pedeapsă ori o nenorocire sunt îndepărtate în mod miraculos, ca în cazul omului orb din naştere (*Ioan* 9) sau al învierii lui Lazăr (*Ioan* 11). A doua cauză îşi face simţită prezenţa atunci când prima lipseşte, şi ea presupune ca omul să devină vrednic prin virtutea răbdării, iar acea virtute ascunsă să devină vizibilă şi pentru ceilalţi; de exemplu *Iov* 1 şi *Tobit* 2. A treia cauză, presupune ca virtutea să fie păstrată prin smerenie şi pedepse corporale. Un astfel de exemplu este Sfântul Pavel, care în 2 *Corinteni* 12 spune următoarele: „Datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei". Şi potrivit lui Remigius, acest ghimpe era simbolul slăbiciunii reprezentate de dorinţa carnală. Acestea sunt cauzele care nu presupun vreo vină a celui care suferă. A patra cauză este acel blestem veşnic, care trebuie să înceapă în această viaţă ca să indice suferinţele care vor urma în iad. Exemple sunt Irod (*Faptele Apostolilor* 12) şi Antioh (*Macabei* 9). A cincea cauză este aceea că omul trebuie să fie purificat prin suferinţă, ca în felul acesta să scape de vina pe care o are. Potrivit Sfântului Ieronim, XXIII, 4, exemple în acest sens pot fi Miriam, sora lui Aaron, care a fost lovită cu lepră, şi israeliţii care au rătăcit în pustie. De asemenea, această suferinţă poate să aibă ca scop lepădarea de păcat, aşa cum a fost cazul lui David, cel care după ce a fost iertat că a comis adulter a fost alungat din regatul său, aşa cum se arată în 2 *Regi* şi în omilia despre păcat a Sfântului Grigore. De fapt, s-ar putea spune că toate pedepsele pe care le suferim îşi au originea în propriul nostru păcat sau cel puţin în păcatul originar din care ne-am născut, care constituie cauza tuturor cauzelor. Însă în privinţa pedepsei cauzatoare de pierderi, care presupune că omul va fi urmărit de un blestem veşnic, nimeni nu se îndoieşte de faptul că cei blestemaţi vor avea parte de chinuri groaznice. Căci aşa cum slava este urmată de vederea binecuvântată a Împărăţiei Cerurilor, tot aşa şi păcatul lumesc va fi urmat de pedeapsa suferită în iad. Şi aşa cum binecuvântările din ceruri depind de numărul actelor de caritate şi de harul pe care l-am avut în viaţă, tot aşa şi pedepsele din iad sunt în concordanţă cu fărădelegile pe care le-am săvârşit în această viaţă. A se vedea *Deuteronomul* 25: Pedeapsa trebuie să fie pe măsura păcatului. Şi aşa stau lucrurile cu toate păcatele, dar cu atât mai mult atunci când este vorba de vrăjitoare. A se vedea *Evrei* 10: „Cu cât mai aspră fi-va pedeapsa cuvenită celui ce a călcat în picioare pe

Fiul lui Dumnezeu, şi a nesocotit sângele testamentului cu care s-a sfinţit, şi a batjocorit duhul harului?”

Partea I
Întrebarea XVI

Adevărurile anterioare sunt exemplificate prin compararea lucrărilor vrăjitoarelor cu alte superstiţii malefice

Ei bine, adevărurile anterioare referitoare la odioasele fărădelegi ale vrăjitoarelor vor fi puse în evidenţă prin compararea lor cu alte practici ale magicienilor şi prezicătorilor. Căci există paisprezece tipuri de magie, care derivă din cele trei feluri de divinaţie. Primul dintre acestea trei se referă la invocarea făţişă a diavolilor. Al doilea nu este altceva decât studierea poziţiei şi mişcărilor unor lucruri, cum ar fi stelele, zilele, orele, şi aşa mai departe. Al treilea se bazează pe anumite acţiuni întreprinse de om cu scopul de a descoperi ceea ce este ascuns, iar aşa ceva poartă numele de ghicit. Iar tipurile [de magie] care fac parte din primul fel de divinaţie sunt următoarele: Vrăjitoria, Oniromanţia, Necromanţia, Oracolele, Geomanţia, Hidromanţia, Aeromanţia, Piromanţia şi Prezicerea (a se vedea Sfântul Toma, *Second of the Second*, întrebarea 95, 26 şi 5). Tipurile celui de-al doilea fel sunt Astrologia, Haruspiciul, Auspiciul, Studierea semnelor prevestitoare, Chiromanţia şi Spatulomantia. Tipurile celui de-al treilea fel variază în funcţie de toate acele lucruri care sunt cunoscute sub numele [generic] de ghicit; scopul este acela de a afla ceva ce este ascuns făcând apel la beţişoare sau la figurine din plumb topit. Despre aceste lucruri vorbeşte şi Sfântul Toma în lucrarea pe care am citat-o mai sus.

Aşadar, păcatele vrăjitoarelor întrec toate aceste fărădelegi, după cum vom demonstra pe baza tipurilor menţionate anterior. Căci nu poate fi vorba ca ele să fi făptuit nelegiuiri mai mici. Şi haideţi să privim la prima categorie, adică la acele acte de magie prin care cei iscusiţi în vrăji şi farmece amăgesc simţurile omeneşti cu anumite apariţii, care fac ca obiectele materiale să pară diferite la vedere şi la atingere, după cum am arătat mai sus, atunci când ne-am ocupat de metodele prin care se creează aceste iluzii. Însă vrăjitoarele nu se mulţumesc doar cu atât în privinţa membrului genital, adică să îl facă să dispară prin magie (căci acestă dispariţie nu este una reală), ci ele se preocupă adesea să blocheze complet puterea reproducătoare, astfel încât o femeie să nu mai poată zămisli, iar un bărbat să nu-şi mai poată folosi membrul chiar dacă încă îl posedă. În plus, fără nicio iluzie, ele provoacă avorturi după ce femeia a zămislit, ceea ce provoacă şi multe alte probleme de sănătate. Şi uneori chiar apar sub forma unor animale, după cum am văzut mai sus.

Necromanţia se referă la invocarea morţilor pentru a sta de vorbă cu ei, după cum arată şi etimologia [cuvântului]; căci el derivă din limba greacă, de la *Necros*, care înseamnă cadavru, şi *Manteia*, care înseamnă divinaţie. Şi ele reuşesc să facă asta rostind un descântec deasupra sângelui unui om sau al unui animal, ştiind că diavolul se desfată cu asemenea păcate şi că iubeşte sângele şi vărsarea de sânge. De aceea, atunci când cred că cheamă morţii din iad să le răspundă la întrebări, de fapt răspunsurile le sunt oferite de diavolii care iau înfăţişarea acelor oameni morţi. Aşa proceda şi acea mare Pythonesă despre care se vorbeşte în 1 *Regi* 28, care l-a chemat pe Samuel la insistenţele lui Saul. Dar să nu creadă cineva că aceste practici sunt legitime, pentru că Scriptura consemnează faptul că sufletul Profetului drept chemat din Hades pentru a prezice rezultatul războiului purtat de Saul a apărut ca urmare a lucrărilor unei femei care era vrăjitoare. Căci, aşa cum îi spune Sfântul Augustin lui Simplicianus, „Nu e deloc absdurd să credem că spiritul acelui om drept a apărut în faţa regelui pentru a pronunţa o pedeapsă divină împotriva lui, după ce a primit mai întâi

încuviinţarea de a răspunde la invocaţiile magice. Sau poate că în realitate nu spiritul lui Samuel a fost perturbat din odihna lui, ci a fost vorba de vreo fantomă sau de vreo iluzie provocată de maşinaţiile diavolului; iar Scriptura dă acelei fantome numele Samuel, tot aşa cum imaginile lucrurilor primesc numele lucrurilor pe care le reprezintă[55]". El face aceste afirmaţii ca răspuns la întrebarea dacă divinaţia prin invocarea diavolilor este permisă de lege. În aceeaşi lucrare, *Summa*, cititorul va găsi răspuns la întrebarea dacă profeţia are mai multe trepte în rândul Binecuvântaţilor; şi pentru asta va trebui să studieze Sfântul Augustin, XXVI, 5. Însă acest lucru are mai puţin de a face cu faptele vrăjitoarelor, care nu au nicio fărâmă de pietate, după cum se vede din lucrările lor; pentru că ele continuă să verse sânge nevinovat, să aducă lucruri ascunse la lumină sub îndrumarea diavolilor şi să distrugă sufletul şi trupul, fără să le pese dacă oamenii sunt vii sau morţi.

Oniromanţia poate fi practicată în două feluri. Primul este acela când persoana se foloseşte de vise pentru a putea pătrunde în domeniul lucrurilor oculte cu ajutorul revelaţiilor diavolilor pe care i-a invocat şi cu care a încheiat un pact făţiş. Al doilea este atunci când omul se foloseşte de vise pentru a afla viitorul, întrucât visele izvorâte din revelaţia divină au o asemenea virtute, iar cauza lor firească poate fi una intrinsecă sau extrinsecă; aşa că o astfel de divinaţie nu este îngrădită de lege. Aşa spune Sfântul Toma. Şi ca să putem înţelege de ce predicatorii au cel puţin un nucleu de cunoaştere pe care l-au dobândit în felul acesta va trebui să vorbim mai întâi despre Îngeri. Un Înger are o putere limitată şi el poate revela mult mai uşor viitorul atunci când mintea este adaptată la asemenea revelaţii, decât atunci când nu este. Ei bine, mintea devine receptivă mai ales atunci când mişcările din exterior şi din interior îşi reduc intensitatea, aşa cum se întâmplă atunci când nopţile sunt liniştite şi când agitaţia provocată de mişcare încetează; iar aceste condiţii sunt prezente mai ales când se apropie zorii, pentru că în aceste momente digestia deja a încetat. Şi spun asta cu referire la noi, păcătoşii, cărora Îngerii, dând dovadă de pietate divină în îndeplinirea îndatoririlor lor, ne dezvăluie anumite lucruri; prin urmare, înainte de ivirea zorilor ei ne fac să înţelegem anumite chestiuni tainice care sunt cuprinse în Scripturi. Căci un Înger bun veghează asupra înţelgerii noastre, aşa cum Dumnezeu veghează asupra voinţei, iar stelele asupra trupurilor. Însă oamenilor desăvârşiţi Îngerul le poate revela anumite lucruri la orice oră, indiferent dacă aceştia dorm ori sunt treji. Totuşi, potrivit lui Aristotel, *Despre somn şi veghe*, aceşti oameni sunt mai receptivi la asemenea revelaţii la anumite ore; şi aşa stau lucrurile şi în privinţa magiei. În al doilea rând, trebuie să remarcăm că prin grija Naturii şi a rânduielii trupului anumite evenimente viitoare îşi au cauza firească în visele omului. Însă în cazul Îngerilor, acele vise şi viziuni nu reprezintă o cauză, ci ele sunt doar semne care vestesc ce i se va întâmpla omului în viitor, adică dacă va avea parte de sănătate, de boală sau de pericole. Aşadar, aceasta este opinia lui Aristotel. Căci în visele spiritului Natura face să se reflecte stările inimii, pentru că din acestea pot surveni în viitor anumite boli sau tot felul de alte lucruri. Deoarece dacă un om visează flăcări, acesta este un semn al unui temperament coleric; dacă visează că zboară, înseamnă ca are un temperament sangvinic; dacă visează apă sau alt lichid, înseamnă că este flegmatic, iar dacă visează lucruri care ţin de natura pământului, asta indică un temperament melancolic. Prin urmare, de multe ori doctorii sunt ajutaţi de vise atunci când vor să pună un diagnostic (după cum spune Aristotel în aceeaşi lucrare). Însă acestea sunt nişte lucruri mărunte în comparaţie cu visele nesfinte ale vrăjitoarelor. Pentru că aşa cum s-a spus mai sus, dacă nu vor să se deplaseze trupeşte pentru a vedea ce fac tovarăşele lor vrăjitoare, atunci se întind pe partea stângă în numele lor şi al tuturor diavolilor; şi toate acele lucruri le sunt dezvăluite în imagini. Iar dacă vor să afle vreun secret, pentru ele ori pentru altcineva, îl află în vise de la diavol, căci ele au făcut cu el un pact făţiş, şi nicidecum unul secret. Şi acest pact nu este unul simbolic, realizat prin jertfirea unui animal oarecare, prin comiterea unui sacrilegiu sau prin aderarea la un cult bizar; ci ele se aduc ca ofrandă pe ele însele, trup şi suflet, rostind cuvinte profanatoare la adresa Credinţei.

Şi nu se mulţumesc numai cu asta, ci şi ucid sau hărăzesc diavolilor copiii altora sau proprii lor copii.

Un alt tip de divinaţie este acela practicat de Pythonese, care-şi trag numele de la Apollo Pythianul, cel ce stă la originea acestei modalităţi de divinaţie, după cum afirmă Sfântul Isidor. Acesta nu se bazează pe vise sau pe dialogul cu morţii, ci este făptuit de oameni vii, aşa cum sunt aceia care intră cu sau fără voia lor într-o transă provocată de diavol, doar cu scopul de a prezice viitorul, şi nu de a săvârşi alte monstruozităţi. Aşa stau lucrurile cu fata menţionată în *Faptele Apostolilor* 16, care a strigat în urma lor spunând că sunt robi ai Dumnezeului adevărat; iar Sfântul Pavel, mâniindu-se, a poruncit acelui duh să iasă din ea. Este limpede, însă, că nu putem compara asemenea lucruri cu faptele vrăjitoarelor, care, în opinia Sfântului Isidor, sunt numite aşa ca urmare a păcatelor lor şi a grozăviei nelegiuirilor pe care le săvârşesc. De aceea, de dragul de a fi cât mai concişi, nu ne vom mai ocupa de aceste forme minore de divinaţie, ci le vom analiza doar pe cele majore. Căci predicatorul, în măsura în care doreşte, va putea folosi aceste argumente pentru toate celelate forme de divinaţie: pentru Geomanţie, care se ocupă cu chestiunile ce ţin de pământ, ca de exemplu fierul şi piatra şlefuită; pentru Hidromanţie, care se ocupă cu apa şi cristalele; pentru Aeromanţie, care se ocupă de aer; pentru Piromanţie, care se ocupă cu focul; sau pentru Prezicere, care foloseşte măruntaiele animalelor sacrificate pe altarele diavolului. Însă deşi toate acestea se săvârşesc cu invocarea făţişă a diavolilor, ele nu pot fi comparate cu fărădelegile vrăjitoarelor, întrucât nu au ca scop vătămarea oamenilor, a animalelor sau a roadelor pământului, ci doar cunoaşterea viitorului. Celelalte tipuri de divinaţie care se desfăşoară cu o invocare tacită, şi nu făţişă, a diavolilor, sunt Horoscopia, sau Astrologia, numită aşa deoarece studiază poziţia aştrilor în momentul naşterii; Haruspiciul, care studiază zilele şi orele; Auspiciul, care analizează comportamentul şi strigătele păsărilor; Studierea semnelor prevestitoare, bazată pe ascultarea cuvintelor oamenilor; şi Chiromanţia, care analizează liniile din palmă sau cele de pe labele animalelor. Iar cei ce doresc pot consulta învăţura lui Nider, ca în felul acesta să înţeleagă când sunt şi când nu sunt permise de lege toate aceste lucruri. Însă lucrările vrăjitoarelor nu sunt niciodată permise de lege.

Partea I
Întrebarea XVII

O comparaţie a fărădelegilor care reclamă paisprezece capete de acuzare cu toate tipurile de păcate săvârşite de diavoli.

Fărădelegile vrăjitoarelor sunt atât de odioase, încât depăşesc chiar şi păcatele îngerilor căzuţi; iar dacă vina lor este atât de mare, atunci cum să nu fie pedepsite în iad? Iar acest lucru nu este greu de dovedit, căci putem face apel la felurite argumente referitoare la vinovăţia lor. În primul rând, cu toate că păcatul lui Satan este de neiertat, acest lucru nu se datorează importanţei fărădelegii pe care a comis-o; dar chiar dacă considerăm că el are o natură angelică, nu trebuie să neglijăm opinia celor care spun că îngerii au fost creaţi într-o stare naturală, şi nu într-una una de har. Însă pentru că binele provenit din har depăşeşte binele firesc, aceasta înseamnă că cei care cad dintr-o stare de har, aşa cum se întâmplă cu vrăjitoarele atunci când se leapădă de credinţa pe care au primit-o prin botez, depăşesc păcatele săvârşite de îngeri. Şi chiar dacă am spune că îngerii au fost creaţi într-o stare de har, tot aşa şi vrăjitoarele, deşi nu sunt create în stare de har, ele au căzut de bunăvoie din har; aşa cum a păcătuit şi Satan din propria lui voinţă. În al doilea rând, se ştie că păcatul lui Satan este de neiertat din mai multe motive. Pentru că Sfântul Augustin spune că acesta a păcătuit fără să fi fost ispitit de cineva, de aceea păcatul lui nu poate fi şters de nimeni. Iar Sfântul Ioan

Damaschin spune că el a păcătuit din cauza faptului că nu a înţeles natura lui Dumnezeu; şi că păcatul lui a fost atât de mare, fiindcă era înzestrat cu o mare putinţă de a înţelege. Pentru că slujitorul care cunoaşte voinţa stăpânului său... etc. Aceeaşi autoritate afirmă faptul că Satan nu poate fi iertat, deoarece el este incapabil să se pocăiască; şi asta din cauza naturii sale spirituale, care nu poate fi schimbată decât o singură dată, şi atunci pentru vecie; însă în cazul oamenilor lucrurile stau cu totul altfel, căci trupul şi duhul lor se luptă necontenit. Un alt motiv mai poate fi şi faptul că Satan a păcătuit în tărâmurile înalte ale cerului, în timp ce omul păcătuieşte pe pământ. Însă în pofida celor arătate, păcatul lui este în multe privinţe mai mic decât fărădelegile săvârşite de vrăjitoare. Căci în primul rând, după cum arată Sfântul Anselm[56] într-una din *Predicile* sale, el a căzut în păcatul trufiei într-o perioadă când nu exista nicio pedeapsă pentru păcat. Dar vrăjitoarele continuă să păcătuiască şi după ce multe dintre ele au fost pedepsite de către Biserică, care a făcut cunoscut faptul că acestea au fost pedepsite din cauza diavolului şi a căderii sale; însă ele tratează cu uşurinţă aceste lucruri şi se grăbesc să comită păcate capitale, fiind asemenea acelor păcătoşi care au tot felul de infirmităţi şi suferă tot felul de nenorociri, dar nu din cauza răutăţii altora, ci mai degrabă din pricina răului care se ascunde în inimile lor. În al doilea rând, Îngerul Rău şi-a pierdut inocenţa şi a păcătuit, atrăgând asupra lui nefericirea şi pedeapsa, dar această cădere l-a făcut să îşi piardă inocenţa pentru totdeauna, cu toate că nu a păcătuit decât o singură dată. Însă păcătosul căruia inocenţa i-a fost redată prin botez va cădea foarte rău dacă o va pierde din nou. Şi acest lucru este valabil mai ales pentru vrăjitoare, după cum dovedesc fărădelegile pe care le săvârşesc. În al treila rând, acesta a păcătuit împotriva Creatorului, însă noi, dar mai ales vrăjitoarele, păcătuim atât împotriva Creatorului, cât şi a Mântuitorului. În al patrulea rând, s-a lepădat de Dumnezeu, cel care i-a permis să păcătuiască, dar care nu i-a arătat nicio milă; pe când noi, şi în special vrăjitoarele, ne depărtăm de Dumnezeu prin păcatele noastre, cu toate că El, în pofida faptului că ne tolerează toate aceste păcate, are milă de noi şi încearcă să ne împiedice să le făptuim cu ajutorul lucrurilor bune pe care ni le oferă. În al cincilea rând, atunci când a păcătuit, Dumnezeu l-a alungat fără a-i arăta vreun pic de bunăvoinţă; însă pe nefericiţii de noi, care cădem în păcat, Dumnezeu continuă să ne cheme înapoi. În al şaselea rând, el şi-a împietrit inima faţă de cel pe care l-a pedepsit; iar noi ne-am împietrit-o faţă de cel milostiv, care doreşte să ne convingă. Şi el şi noi păcătuim faţă de Dumnezeu; dar el faţă de un Dumnezeu autoritar, iar noi faţă de Unul care moare pentru noi, şi pe care, după cum am văzut, vrăjitoarele îl insultă cel mai rău.

Răspunsul la argumente afirmă încă o dată adevărul prin comparaţie.

Referitor la argumente. Răspunsul la primul argument rezultă limpede din ceea ce am spus la începutul acestei întrebări. S-a susţinut faptul că un anumit păcat trebuie considerat a fi mai grav decât altul; şi că păcatele vrăjitoarelor sunt mai grele decât ale altor oameni în privinţa vinovăţiei, dar nu şi în privinţa pedepselor care se impun. La acestea trebuie să spunem că pedeapsa care i-a fost dată lui Adam, ca şi vina pe care a avut-o, trebuie privite în două feluri: ca ceva ce l-a afectat numai pe el sau ca ceva ce s-a repercutat asupra întregii naturi, adică asupra tuturor urmaşilor săi. Referitor la primul aspect, este limpede că după Adam au fost comise păcate mai mari; căci el a păcătuit nu pentru că a făcut ceva rău cu adevărat, ci pentru că lucrul respectiv era interzis. Prin urmare, pentru un asemenea păcat trebuie aplicată pedeapsa cea mai grea. În legătură cu al doilea aspect, este adevărat că pedeapsa cea mai aspră a fost urmarea primului păcat, însă acest lucru este real în mod indirect, deoarece prin Adam generaţiile care au urmat au fost infectate cu păcatul originar, iar el a fost primul părinte al tuturor acelora pentru care Unicul Fiu al lui Dumnezeu a venit să ispăşească prin puterea Sa. Mai mult decât atât, cu ajutorul harului divin Adam s-a căit, fiind salvat ulterior prin Jertfa lui Hristos. Însă păcatele vrăjitoarelor sunt incomparabil mai mari,

pentru că nu se mulţumesc cu păcatele lor care duc la pierzanie, ci ele săvârşesc necontenit alte şi alte păcate. Şi în al treilea rând, din cele spuse până acum rezultă că păcatul lui Adam a provocat mai multă suferinţă în mod cu totul întâmplător. Căci la vremea respectivă natura era pură şi de aceea a fost inevitabil ca el să o întineze, însă acest lucru nu a fost rodul voinţei sale; dar de aici putem trage concluzia că păcatul lui a fost mai mare decât al altora. Şi tot aşa, generaţiile care au urmat ar fi comis acelaşi păcat dacă ar fi găsit natura în aceeaşi stare. De asemenea, cel care nu a avut parte de har nu săvârşeşte un păcat atât de mare ca cel care a avut dar l-a pierdut. Acesta este şi răspunsul Sfântului Toma (II, 21, articolul 2) atunci când se referă la cel de-al doilea argument. Iar dacă cineva doreşte să înţeleagă pe deplin acest răspuns, trebuie să aibă în vedere faptul că şi în cazul în care Adam şi-ar fi păstrat inocenţa originară, el nu ar fi putut-o transfera asupra tuturor generaţiilor care au urmat; căci aşa cum spune Sfântul Anselm, orice om care ar fi venit după el ar fi putut să păcătuiască. A se vedea şi Sfântul Toma, secţiunea 101, ca să ne dăm seama dacă oamenii mântuiţi până acum ar fi putut fi mântuiţi dacă Adam nu ar fi păcătuit.

Partea I
Întrebarea XVIII

În continuare vom prezenta o metodă de a predica împotriva celor cinci argumente care sfidează adevărul venite din partea laicilor şi a oamenilor desfrânaţi, argumente ce par a fi acceptate într-o oarecare măsură, prin care se susţine că Dumnezeu nu permite diavolilor şi vrăjitoarelor să aibă atâta putere câtă se manifestă în impresionantele lucrări vrăjitoreşti.

În sfârşit, preotul trebuie să fie înarmat împotriva anumitor argumente venite din partea laicilor, şi chiar din partea unor oameni învăţaţi, prin care aceştia neagă până la un anumit punct faptul că există vrăjitoare. Căci deşi aceştia recunosc că diavolul este rău şi că el are puterea de a vătăma atunci când doreşte, totuşi nu sunt de acord că face asta cu încuviinţarea lui Dumnezeu, pentru că nu vor să recunoască că Dumnezeu permite ca aceste lucruri să se petreacă. Şi cu toate că argumentele lor nu au logică, pentru că bâjbâie încoace şi încolo, este necesar să grupăm afirmaţiile lor în cinci argumente, din care izvorăsc toate obiecţiile lor. Şi primul este acela că Dumnezeu nu permite diavolului să se dezlănţuie împotriva oamenilor cu atâta putere. Prin urmare, se pune întrebarea dacă necazurile provocate de diavol prin intermediul unei vrăjitoare trebuie să aibă întotdeauna încuviinţarea lui Dumnezeu. Şi aici se aduc argumente pentru a demonstra că Dumnezeu nu permite aceste lucruri şi de aceea în lume nu există vrăjitorie. Ei bine, primul argument se referă la Dumnezeu; al doilea la diavol; al treilea la vrăjitoare; al patrulea la suferinţa provocată de vrăjitorie, iar al cincilea la preoţi şi la judecători, pornindu-se de la premisa că aceştia au predicat atât de mult împotriva vrăjitoarelor şi le-au pedepsit de atâtea ori, încât viaţa lor a devenit nesigură. Şi primul argument este acesta: Dumnezeu îi poate pedepsi pe oameni pentru păcatele lor şi El face acest lucru prin sabie, prin foamete, prin boli şi prin tot felul de alte neputinţe specifice naturii umane. De aceea, întrucât nu are nevoie de pedepse suplimentare, El nu permite existenţa vrăjitoriei. În al doilea rând, dacă ceea ce se spune despre diavol ar fi adevărat, şi anume că acesta poate bloca puterea reproducătoare, astfel încât o femeie să nu mai poată zămisli; ori dacă zămisleşte să fie nevoită să avorteze; ori dacă nu se produce un avort, atunci copilul să moară la naştere; în acest caz el ar avea putinţa să distrugă întreaga lume. Iar dacă lucrurile ar sta în felul acesta atunci ar trebui să spunem că lucrările diavolului au o putere mai mare decât cele ale lui Dumnezeu, deoarece Taina Căsătoriei este o lucrare divină. În al treilea rând, argumentează din punctul de vedere al omului, că dacă în lume ar exista vrăjitorie, atunci unii oameni ar fi mai vrăjiţi decât alţii; şi

că este un argument fals să susţinem că oamenii sunt vrăjiţi pentru a fi pedepsiţi pentru păcatele lor; iar de aici rezultă că în lume nu există vrăjitorie. Şi ei dovedesc falsitatea acestui lucru argumentând că dacă aşa ceva ar fi adevărat, atunci cei mai mari păcătoşi ar primi pedepsele cele mai aspre, ceea ce nu este cazul; fiindcă uneori păcătoşii sunt pedepsiţi mai puţin aspru decât cei drepţi, aşa cum se întâmplă în cazul copiilor aşa-zis vrăjiţi, care sunt inocenţi. Şi mai au un al patrulea argument ce are legătură cu Dumnezeu; şi anume că dacă un om poate preveni un lucru, dar cu toate acestea nu îl previne, ci îl lasă să se petreacă, putem considera că acel lucru s-a petrecut cu acordul lui. Însă Dumnezeu este Preabun şi nu are cum să dorească răul, aşa că El nu poate încuviinţa un lucru rău atâta timp cât poate să îl prevină. De asemenea, folosindu-se de un argument ce se referă la necazurile propriu-zise, care se presupune că reprezintă un efect al vrăjitoriei, aceştia susţin că ele sunt similare suferinţelor provocate de infirmităţi sau de alte defecte de la natură, fiind aşadar mai degrabă un rezultat al unor cauze naturale. Căci ca rezultat al unui cusur din naştere s-ar putea întâmpla ca un om să fie şchiop, sau orb, sau lipsit de raţiune, ori chiar s-ar putea să moară; de aceea, asemenea lucruri nu pot fi atribuite în mod cert vrăjitoarelor. În sfârşit, aceştia susţin că preoţii şi judecătorii au predicat şi au pledat împotriva vrăjitoarelor în aşa fel încât, dacă ar fi existat vrăjitoare, vieţile lor nu ar mai fi fost niciodată în siguranţă din cauza teribilei mânii pe care aceştia au arătat-o împotriva lor.

Însă argumentele contrare pot fi luate de la Întrebarea I, unde se vorbeşte despre cel de-al treilea postulat al Primei Părţi; iar acele lucruri pot fi aduse în atenţia oamenilor cei mai potriviţi. Cum ar fi faptul că Dumnezeu permite existenţa răului, chiar dacă nu îl doreşte; şi este de acord cu el doar în vederea minunatei desăvârşiri a universului, care constă în faptul că lucrurile bune sunt cu mult mai lăudabile şi mai plăcute şi mai atrăgătoare atunci când sunt comparate cu lucrurile rele; şi există păreri competente care pot fi citate în acest sens. De asemenea, răul este menit să scoată în evidenţă profunzimea înţelepciunii divine a lui Dumnezeu, precum şi dreptatea şi bunătatea Lui, care altfel ar rămâne ascunse. Există câteva tratate pe marginea acestui subiect, care sunt accesibile oamenilor ce doresc să se informeze, iar acestea se referă la faptul că Dumnezeu a permis două Căderi, cea a Îngerilor şi cea a primilor noştri părinţi; şi întrucât acestea au fost cele mai mari dintre toate căderile, este dincolo de orice îndoială că El a permis şi altele mai mici. Însă acele două Căderi au fost cele mai mari din cauza consecinţelor pe care le-au avut şi nu din cauza faptelor propriu-zise; iar în privinţa acestui ultim aspect, după cum am văzut la ultima Întrebare, păcatele vrăjitoarelor le întrec pe cele ale îngerilor răi şi ale primilor noştri părinţi. Şi tot acolo se arată că Dumnezeu a permis pe bună dreptate acele prime Căderi, aşa că oricine este liber să preia şi să dezvolte atât cât doreşte afirmaţiile respective.

Acum însă va trebui să răspundem la aceste argumente. Referitor la primul, care susţine că Dumnezeu pedepseşte suficient de mult prin intermediul bolilor din naştere, ca şi prin sabie şi foamete, avem un răspuns care cuprinde trei elemente. În primul rând, puterea lui Dumnezeu nu se limitează doar la procesele naturale sau la influenţa stelelor, astfel încât să nu poată trece dincolo de aceste limite; căci adesea El le-a depăşit atunci când a pedepsit păcatul, trimiţând molime şi alte suferinţe aflate dincolo de influenţa stelelor; ca atunci când l-a pedepsit pe David pentru păcatul trufiei, întrucât a numărat poporul, trimiţând ciumă asupra oamenilor săi. În al doilea rând, înţelepciunea divină este de aşa natură, încât El, care guvernează toate lucrurile, le poate face să acţioneze potrivit voinţei Sale. În consecinţă, scopul Lui nu este acela de a împiedica nelegiuirile diavolului, ci mai degrabă de a le permite, în măsura în care consideră că acestea sunt necesare pentru binele final al universului; deşi este adevărat că diavolul este permanent controlat de îngerii buni, astfel încât să nu poată face tot răul pe care şi-l doreşte. Şi tot aşa, El nu-şi propune să limiteze păcatele oamenilor, pe care aceştia le pot săvârşi întrucât sunt înzestraţi cu liber arbitru, cum ar fi lepădarea de Credinţă şi închinarea la diavol, care stau în puterea voinţei umane. Aşa că din aceste două premise

rezultă că atunci când Dumnezeu este revoltat peste măsură, El va încuviinţa pe bună dreptate acele lucruri rele căutate în special de vrăjitoare, pentru care acestea se leapădă de credinţă şi se lasă în puterea diavolului; este vorba de putinţa de a vătăma oamenii, animalele şi roadele pământului. În al treilea rând, Dumnezeu permite pe bună dreptate existenţa acelor rele care provoacă diavolului cea mai mare nelinişte şi cel mai mare chin; din acestă categorie fac parte acele rele care sunt făcute de vrăjitoare prin puterea diavolilor. Căci diavolul se chinuie în mod indirect atunci când vede că Dumnezeu, în pofida voinţei sale, se foloseşte de orice rău întru slava numelui Său, ca să aducă laude Credinţei, să-i purifice pe cei aleşi şi să permită oamenilor să-şi dovedească vrednicia. Pentru că nimic nu-l exasperează mai mult pe diavol, care se ridică mereu împotriva lui Dumnezeu (după cum s-a spus: „Răzvrătirea celor ce Te urăsc pe Tine se urcă pururea spre Tine"), decât faptul că Dumnezeu se foloseşte de maşinaţiile sale pentru propria Lui slavă. Prin urmare, Dumnezeu permite pe bună dreptate toate aceste lucruri.

Al doilea argument de care se folosesc aceşti oameni a primit răspuns ceva mai devreme; însă aici este vorba de două chestiuni care trebuie lămurite în detaliu. În primul rând, faptul că diavolul sau lucrările sale sunt mai puternice decât Dumnezeu este departe de adevăr, deoarece puterea sa este mică, întrucât nu poate face nimic fără permisiunea divină. Prin urmare, se poate spune că în comparaţie cu permisiunea divină puterea diavolului este mică, însă comparativ cu puterile pământeşti ea este foarte mare, depăşindu-le cu mult pe acestea din urmă, după cum se arată şi în *Iov* 11, un text pe care l-am citat atât de des: „Pe pământ nu este nicio putere asemenea lui" (n.t. poate că este vorba de Iov 41, „Pe pământ el nu-şi află perechea şi e făcut să nu cunoască frica"). În al doilea rând, trebuie să răspundem la afirmaţia că Dumnezeu permite vrăjitoarelor să vatăme funcţia reproducătoare mai mult decât orice altă funcţie a omului. De acest lucru ne-am ocupat anterior, sub titlul *Dacă vrăjitoarele pot slăbi puterea de reproducere sau pot bloca actul sexual*. Căci noi moştenim de la primii noştri părinţi ruşinea acestui act şi vina ce decurge din păcatul originar. Iar aceste lucruri sunt simbolizate de şarpe, căci acesta a fost primul instrument al diavolului.

La cel de-al treilea argument, răspundem că diavolul doreşte să-i ispitească mai mult pe oamenii buni decât pe cei răi; cu toate că de fapt îi ispiteşte mai mult de cei răi decât pe cei buni, şi asta pentru că oamenii răi sunt mai predispuşi la ispitele lui decât cei buni. Şi tot aşa, el este mai dornic să-i vatăme pe cei buni decât pe cei răi, însă îşi dă seama că cei răi sunt mai uşor de vătămat. Motivul, în opinia Sfântului Grigore, este acesta, că cu cât un om cedează mai mult în faţa diavolului, cu atât mai greu îi va fi să lupte împotriva lui. Dar pentru că cei care cedează cel mai frecvent în faţa diavolului sunt oamenii răi, aceştia vor fi ispitiţi cel mai mult şi cel mai des, deoarece le lipseşte scutul Credinţei cu care s-ar putea apăra. Referitor la acest scut, Sfântul Pavel spune în *Efeseni* 6: „În toate luaţi pavăza credinţei, cu care veţi putea să stingeţi toate săgeţile cele arzătoare ale vicleanului". Pe de altă parte, însă, el îi asaltează pe oamenii buni mai abitir decât pe cei răi. Iar motivul pentru care face asta este că cei răi sunt deja în puterea lui, dar nu şi cei buni; prin urmare, îşi dă mai mult silinţa să-i bage-n bucluc pe cei drepţi, care nu-i aparţin, decât pe cei răi, care deja sunt ai lui. Căci şi un rege de pe pământ îi va pedepsi mai ales pe aceia care încalcă legile sale ori care îi pun în pericol regatul, decât pe aceia care nu se ridică împotriva sa.

Ca răspuns la cel de-al patrulea argument, putem menţiona în plus faţă de cele deja discutate pe marginea acestui subiect că preotul poate propovădui adevărul că Dumnezeu permite săvârşirea răului, însă că nu doreşte ca răul să existe, bazându-se pe cele cinci semne ale voinţei divine, şi anume Preceptul, Interdicţia, Povaţa, Fapta şi Permisiunea. A se vedea Sfântul Toma, mai ales Partea I, întrebarea 19, articolul 12, unde aceste lucruri sunt explicate în mod limpede. Căci deşi în Dumnezeu este o singură voinţă, reprezentată de însuşi Dumnezeu, fiindcă şi Esenţa Lui este Una Singură; totuşi, când vine vorba de punerea ei în practică, această voinţă ne apare în mai multe feluri, după cum se spune şi în *Psalm*:

„Lucrările măreţe ale Domnului se împlinesc prin toate dorinţele Sale”. De aceea, putem vedea că există o deosebire între Voinţa reală şi esenţială a lui Dumnezeu şi efectele sale vizibile; tot aşa cum voinţa unui om este bunul său plac, însă în sens metaforic este vorba despre o voinţă care se manifestă prin semne exterioare. Căci Dumnezeu îşi exprimă dorinţele prin semne şi metafore. Şi putem da ca exemplu un om care este tată, care deşi posedă o singură voinţă o poate exprima în cinci feluri, fie prin intermediul lui însuşi, fie cu ajutorul altcuiva. Prin intermediul lui însuşi o poate exprima în două feluri: direct sau indirect. În mod direct, atunci când el însuşi face ceva; şi atunci este vorba de Faptă. În mod indirect, atunci când nu împiedică pe altcineva să acţioneze (a se vedea Aristotel, *Fizica* IV: „Interdicţia este o cauză indirectă), situaţie în care este vorba de Permisiune. De asemenea, acest om care este tată îşi poate exprima voinţa prin intermediul altei persoane în trei moduri. Fie poruncind cuiva să facă sau să nu facă un lucru, şi atunci este vorba de Precept şi de Interdicţie. Fie convingând şi sfătuind pe cineva să facă un lucru, şi atunci este vorba de Povaţă. Şi aşa cum voinţa omului se poate manifesta în cinci moduri, tot aşa se întâmplă şi cu voinţa lui Dumnezeu. Iar felul în care se manifestă voinţa lui Dumnezeu prin Precept, Interdicţie şi Povaţă se poate vedea în *Matei* 6: „Facă-se voia Ta, precum în cer şi pe pământ”; adică fie ca noi aici pe pământ să respectăm Preceptele Sale, să evităm acele lucruri pe care ni le dezvăluie prin Interdicţii şi să îi urmăm Povaţa. Şi tot aşa, Sfântul Augustin arată că Permisiunea şi Fapta sunt semne ale voinţei lui Dumnezeu, căci în lucrarea sa *Enchiridion* el spune următoarele: „Nimic nu se face decât cu voia Atotputernicului Dumnezeu, care fie că încuviinţează acel lucru, fie îl face El însuşi”.

Să ne întoarcem însă la argument; este perfect adevărat că atunci când un om poate preveni un lucru, dar nu face asta, se poate spune că acel lucru se petrece cu voia lui. Iar deducţia că Preabunul Dumnezeu nu este de acord cu săvârşirea răului este şi ea adevărată, atât în privinţa Bunului Plac al Voinţei lui Dumnezeu, cât şi a patru dintre semnele prin care se manifestă voinţa Sa; căci este inutil să spunem că El nu poate face rău, nu poate porunci făptuirea răului, nu poate să nu fie împotriva răului şi nu poate sfătui pe cineva să facă rău; cu toate acestea, El poate fi de acord cu săvârşirea răului. Iar dacă suntem întrebaţi cum este posibil să ne dăm seama dacă o boală este provocată prin vrăjitorie ori dacă este rezultatul unui defect fizic dobândit prin naştere, vom răspunde că avem la dispoziţie diferite metode. Prima este aceea de a da credit opiniei doctorilor. A se vedea cuvintele Sfântului Augustin din lucrarea *Despre doctrina creştină*: „În această categorie de superstiţii sunt incluse toate talismanele şi amuletele care atârnă la gât sau care sunt prinse de hainele unor persoane, pe care Medicina le dispreţuieşte. De exemplu, doctorii îşi pot da seama după unele indicii, cum ar fi vârsta pacientului, aspectul chipului şi mişcarea ochilor, că boala nu este rezultatul unei afecţiuni a sângelui, a stomacului sau a altui mădular; prin urmare, dacă nu este vorba de o afecţiune naturală, aceştia concluzionează că ea este rezultatul unei cauze externe. Şi întrucât acea cauză externă nu este reprezentată de vreo infecţie, care ar fi însoţită de o îmbolnăvire a sângelui şi stomacului, ei au suficiente motive să considere că boala este rezultatul unei vrăjitorii. A doua este atunci când afecţiunea e incurabilă, astfel încât pacientul nu poate fi vindecat cu niciun fel de leacuri, căci acestea mai degrabă îi agravează boala. A treia este atunci când răul survine atât de brusc, încât nu poate fi pus decât pe seama unei vrăjitorii. Ni s-a adus la cunoştinţă un exemplu despre cum s-au petrecut lucrurile în cazul unui om. Ei bine, un cetăţean oarecare dintr-o familie bună avea o soţie atât de încăpăţânată, încât deşi încerca să-i facă pe plac în orice chip, aceasta refuza să cedeze în faţa dorinţelor sale, batjocorindu-l şi râzându-i în nas de fiecare dată. Ei bine, într-o zi, intrând în casă şi văzând că ea îl bate la cap şi îl jigneşte ca de obicei, a dat să iasă din casă şi să evite cearta. Însă ea s-a grăbit să-i taie calea şi a încuiat uşa pe unde acesta voia să iasă, urlând că dacă nu o va bate înseamnă că nu are niciun pic de cinste şi de onoare. La aceste cuvinte grele el a întins mâna, dar nu cu intenţia să o lovească, ci doar a atins-o uşor cu palma pe fund, după care a căzut la

pământ şi şi-a pierdut cunoştinţa, fiind lovit de o boală extrem de gravă care l-a ţinut la pat câteva săptămâni. Acum este limpede că era vorba de o boală naturală, ci de una provocată de vrăjile făcute de acea femeie. Şi au mai fost şi alte lucruri similare, de care au luat cunoştinţă foarte mulţi oameni.

Sunt unii care pot detecta asemenea boli printr-o metodă ca cea pe care o vom prezenta acum. Aceştia ţin plumb topit deasupra omului bolnav, iar mai apoi îl toarnă într-un vas cu apă. Iar dacă plumbul se întăreşte luând o anumită formă, aceştia concluzionează că afecţiunea este provocată de o vrajă. Şi când aceşti oameni sunt întrebaţi dacă forma respectivă este cauzată de o lucrare a diavolilor sau dacă este vorba de o formă naturală, ei spun că aceasta este manifestarea puterii lui Saturn asupra plumbului, căci influenţa acestei planete este malefică în toate privinţele; şi tot aşa, soarele are o influenţă similară asupra aurului. Dar ce trebuie să credem despre această practică, şi dacă este sau nu aprobată de lege, vom vedea în Partea a Doua a acestui tratat. Căci Canonicii spun că legea permite ca înfumurarea să fie combătută prin înfumurare; însă Teologii susţin un punct de vedere complet opus, afirmând că nu este bine să te foloseşti de rău ca să obţii rezultate bune.

În legătură cu ultimul argument trebuie să spunem că [laicii şi unii dintre oamenii învăţaţi] fac apel la câteva obiecţii. În primul rând, de ce nu se îmbogăţesc vrăjitoarele? În al doilea rând, de ce, dacă au acordul regilor, nu cooperează în vederea nimicirii tuturor vrăjmaşilor acestora? Şi în al treilea rând, de ce nu sunt capabile să îi vatăme pe Preoţi şi pe ceilalţi oameni care le persecută? La prima obiecţie trebuie să răspundem că vrăjitoarele nu se îmbogăţesc din acestă cauză, şi anume că diavolilor le place să-şi arate dispreţul faţă de Creator prin faptul că le cumpără pe vrăjitoare pe un preţ de nimic. De asemenea, bogăţia ar putea să le facă mult prea vizibile. La a doua obiecţie vom răspunde că ele nu îi vatămă pe regi deoarece doresc să se bucure cât mai mult de prietenia lor. Iar dacă se pune problema de ce nu-i vatămă pe vrăjmaşii lor, răspunsul este acela că un Înger bun, care se află de cealaltă parte, va împiedica orice vrajă. A se vedea pasajul din *Daniel*[57]: „Dar căpetenia împărăţiei Persiei mi s-a împotrivit timp de douăzeci şi una de zile”. A se vedea şi Sfântul Toma, *A Doua Carte a Sentinţelor*, unde răspunde la întrebarile dacă între îngerii buni există competiţie şi care este natura acestei competiţii. La a treia obiecţie vom răspunde că ele nu îi pot vătăma pe Inchizitori şi pe dregători, întrucât aceştia au misiunea de a face dreptate. Şi am putea da multe exemple în acest sens, însă timpul nu ne permite.

PARTEA A DOUA SE OCUPĂ DE METODELE FOLOSITE ÎN PRACTICAREA VRĂJITORIEI ŞI DE FELUL ÎN CARE ACEASTA POATE FI COMBĂTUTĂ.

AICI AVEM DOAR DOUĂ ÎNTREBĂRI, ÎNSĂ FIECARE CUPRINDE MAI MULTE CAPITOLE.

Partea a II-a
Întrebarea I

Despre cei împotriva cărora vrăjile nu au nicio putere.

A doua parte principală a acestei lucrări se ocupă de metodele folosite de vrăjitoare pentru a face rău prin intermediul farmecelor; iar acestea sunt grupate în optsprezece secţiuni, care decurg din două chestiuni majore. Prima dintre acestea, la care ne vom referi mai întâi, cuprinde acele măsuri de protecţie prin care omul devine imun la orice vrajă; a doua, pe care o vom discuta la final, se ocupă de remediile curative, care îi pot vindeca pe cei ce au fost vrăjiţi. Căci, aşa cum spune Aristotel (*Fizica*, IV), prevenirea şi vindecarea sunt legate una de alta, şi în mod întâmplător ele pot reprezenta chestiuni de cauzalitate. În felul acesta, vom putea înţelege fundaţia pe care se sprijină această teribilă erezie.

În legătură cu cele două aspecte menţionate mai sus, ne vom referi în principal la următoarele lucruri. În primul rând, la iniţierea vrăjitoarelor şi la această ocupaţie afurisită pe care o au. În al doilea rând, la metodele lor de lucru şi la ritualurile lor odioase. În al treilea rând, la măsurile de protecţie care trebuie luate împotriva vrăjilor pe care le fac. Şi pentru că acum ne ocupăm de aspecte legate de conduită şi morală, neavând nevoie de prea multe argumente şi cercetări amănunţite, întrucât problemele pe care le analizăm au fost discutate în cadrul Întrebărilor anterioare, ne rugăm lui Dumnezeu ca cititorul să nu se aştepte să aducem dovezi pentru fiecare caz, deoarece este suficient să prezentăm anumite exemple pe care le-am văzut sau auzit personal, ori care provin de la martori demni de încredere.

În legătură cu prima chestiune menţionată vom analiza în principal două elemente: primul se referă la metodele prin care diavolul însuşi îl ispiteşte pe om, în timp ce al doilea se ocupă de modalităţile prin care vrăjitoarele îşi pun în practică erezia. Iar în cazul celui de-al doilea element principal vom analiza în ordine şase chestiuni legate de aspectele practice ale vrăjitoriei şi de felul în care putem scăpa de efectele ei. Prima chestiune se referă la practicile vrăjitoarelor vizavi de trupurile lor. A doua are în vedere practicile îndreptate asupra altor persoane. A treia analizează practicile îndreptate împotriva animalelor. A patra se ocupă de pagubele provocate roadelor pământului. A cincea se referă vrăjitoria practicată doar de bărbaţi, nu şi de femei. Iar a şasea se preocupă de felul în care putem scăpa de vrăjitorie, precum şi de modul în care-i putem vindeca pe cei vrăjiţi. Aşadar, Prima Întrebare este împărţită în optsprezece secţiuni, căci tot atât de multe sunt şi ritualurile folosite [în actul magiei].

Se pune întrebarea dacă un om poate fi atât de binecuvântat de îngerii buni, încât vrăjitoarele să nu îl poată fermeca prin niciuna din metodele pe care le vom prezenta în continuare. Şi se pare că aşa ceva nu este posibil, pentru că deja s-a demonstrat că diavolii îi pot vătăma chiar şi pe cei neprihăniţi, inocenţi şi drepţi, aşa cum a fost Iov; şi tot aşa stau lucrurile şi în cazul multor copii nevinovaţi şi al multor alţi oameni drepţi, care au fost vrăjiţi de-a lungul timpului, chiar dacă nu în aceeaşi măsură ca cei păcătoşi; întrucât cei dintâi nu şi-au pierdut sufletul, ci au avut de suferit doar în privinţa trupului şi a bunurilor lor lumeşti. Însă mărturisirile vrăjitoarelor contrazic aceste afirmaţii, întrucât ele spun că nu pot vătăma pe oricine, ci doar pe aceia despre care află de la diavoli că sunt lipsiţi de ajutorul divin.

Răspuns. Există trei categorii de oameni binecuvântaţi de Dumnezeu, asupra cărora farmecele vrăjitoarelor nu au niciun efect. Prima categorie o reprezintă aceia care fac dreptate în privinţa lor sau care le acuză în calitatea lor oficială de dregători. A doua categorie îi include pe aceia care, potrivit tradiţiei şi riturilor sfinte ale Bisericii, se folosesc în mod legitim de puterea şi de virtutea care le-au fost date de către Biserică pentru a practica exorcizarea prin stropire cu Apă Sfinţită, prin aruncare cu sare descântată, prin aprindere de lumânări sfinţite în ziua Purificării Sfintei Fecioare Maria sau prin folosirea frunzelor de palmier în Duminica Floriilor; căci prin toate aceste lucruri oamenii se întăresc, în timp ce puterea diavolilor începe să scadă; dar despre aceste lucruri vom vorbi mai târziu. În sfârşit, a treia categorie o reprezintă aceia care sunt binecuvântaţi de Îngerii Sfinţi în chipuri nenumărate. Aşadar, ne vom referi mai întâi la cei din prima categorie, aducând dovezi şi folosindu-ne de diferite exemple. Căci, după cum spune Sfântul Pavel, pentru că toată puterea vine de la Dumnezeu, ca o sabie ce se răzbună pe cei răi şi îi răsplăteşte pe cei buni, nu este de mirare că diavolii sunt ţinuţi la respect atunci când se face dreptate şi când nelegiuirile groaznice sunt răzbunate. În acelaşi sens, Doctorii remarcă faptul că puterea diavolului poate fi restricţionată, parţial sau total, în cinci feluri. În primul rând, prin aceea că Dumnezeu stabileşte o limită până la care acesta îşi poate manifesta puterea, aşa cum este cazul în *Iov* 1 şi 2. Un alt exemplu este cel al omului despre care se povesteşte în lucrarea *Formicarius* de Nider; ei bine, acel om a mărturisit unui judecător că a invocat diavolul ca să-l poată ucide pe un duşman al său, să-i provoace răni corporale sau să-l vadă lovit mortal de un fulger. Şi el a zis: „Când l-am invocat pe diavol ca să pot comite o asemenea faptă cu ajutorul lui, el mi-a răspuns că este incapabil să facă aceste lucruri, întrucât omul era deosebit de credincios şi se apăra cu râvnă folosindu-se de semnul crucii; prin urmare, nu avea cum să-i vatăme trupul, şi tot ce putea să facă era să-i distrugă a unsprezecea parte din roadele pământului său”. În al doilea rând, diavolul poate fi strunit prin aplicarea unei forţe externe, aşa cum a fost cazul cu asina lui Balaam (*Numeri*, 22). În al treilea rând, se poate produce o manifestare miraculoasă a unei puteri. Şi sunt unii care au fost binecuvântaţi cu acest privilegiu aparte, după cum vom vedea mai târziu, când vom vorbi despre un om care făcea parte din a treia categorie de oameni şi care nu putea fi vrăjit. În al patrulea rând, prin providenţa cea bună a lui Dumnezeu, Cel care se îngrijeşte de toate lucrurile, fâcând ca un Înger bun să stea în calea diavolului, ca atunci când Asmodeu i-a ucis pe cei şapte soţi ai fecioarei Sara, însă nu a putut să îl ucidă şi pe Tobit. În al cincilea rând, însuşi diavolul se reţine uneori, dorind să nu vatăme pentru ca ceea ce urmează să fie şi mai groaznic. Ca atunci, de exemplu, când ar putea să-i necăjească pe cei excomunicaţi, însă nu face acest lucru, aşa cum s-a întâmplat în cazul acelui corintean excomunicat (1 *Corinteni* 5), cu scopul de a slăbi credinţa Bisericii în puterea unei astfel de pedepse. Aşadar, pe baza acestui exemplu, am putea spune că şi dacă cei răspunzători să împartă dreptatea nu ar fi protejaţi de puterea divină, totuşi diavolii îşi retrag uneori de bunăvoie sprijinul pe care îl acordă vrăjitoarelor, fie de teamă că vor fi convertite, fie pentru că doresc să grăbească osândirea lor. Acest fapt este dovedit de experienţele vieţii de zi cu zi. Căci Doctorul la care ne-am referit anterior afirmă că vrăjitoarele au dovedit acest lucru prin propria lor experienţă, căci de îndată ce au fost prinse de cei chemaţi să facă dreptate, ele şi-au pierdut orice putere de a face vrăji. De exemplu, un judecător pe nume Petru, pe care l-am pomenit anterior, a dorit ca dregătorii să aresteze un vrăjitor pe nume Stadlin[58]; însă mâinile lor au fost cuprinse de un tremur atât de mare, iar nările au început să le curgă atât de abundent, încât şi-au pierdut orice speranţă de a se putea atinge de vrăjitor. Însă judecătorul le-a spus următoarele: „Puteţi să-l arestaţi pe nemernic în deplină siguranţă, căci atunci când va cădea în mâinile justiţiei publice îşi va pierde orice putere de a face rău”. Şi evenimentele au dovedit acest lucru; căci el a fost prins şi ars pe rug pentru toate vrăjile pe care le-a făcut, care sunt menţionate ici şi colo în această lucrare la momentul potrivit. Şi noi Inchizitorii am trăit multe asemenea experienţe în exercitarea îndatoririlor noastre, despre care cititorii poate

că ar dori să afle. Dar pentru că lauda de sine e un lucru josnic este mai bine să le trecem sub tăcere decât să ne facem vinovaţi de îngâmfare şi lăudăroşenie. Excepţie însă vor face acele evenimente care au devenit atât de cunoscute, încât nu mai pot fi ascunse.

Acum ceva vreme, în oraşul Ratisbona (n.t. Regensburg), judecătorii care au condamnat o vrăjitoare la ardere pe rug au fost întrebaţi de ce Inchizitorii nu sunt afectaţi de magie asemenea tuturor oamenilor. Aceştia au răspuns să vrăjitoarele au încercat adesea să le facă rău, însă nu au reuşit. Şi întrebaţi fiind de ce stau lucrurile în felul acesta ei au răspuns că habar nu au, şi că probabil diavolii le-au interzis să acţioneaze în vreun fel. Căci, au spus ei, ne-ar fi imposibil să spunem de câte ori ne-au hărţuit zi şi noapte, apărând sub formă de maimuţe, de câini sau de capre, ca să ne strice liniştea prin ţipetele şi insultele lor; şi ne-au smuls din pat ca să ne ducă să asistăm la rugăciunile lor, astfel încât am fost nevoiţi să stăm la geamul închisorii lor, care se afla atât de sus încât nimeni nu putea să ajungă acolo fără nişte scări foarte lungi; apoi ne-au străpuns cu acele cu care îşi fixau baticul pe cap. Dar lăudat fie Atotputernicul Dumnezeu, căci prin mila Sa, şi fără niciun merit din parte noastră, El ne-a apărat pe nevrednicii de noi care ne aflam în slujba dreptăţii şi a credinţei. În cazul celei de-a doua categorii de oameni motivul este absolut evident. Pentru că exorcismele Bisercii servesc exact acestui scop, fiind nişte remedii de-a dreptul eficace, care ne apără de vătămările puse la cale de vrăjitoare. Se pune însă întrebarea cum trebuie să se folosească un om de aceste mijloace de protecţie, aşa că mai întâi vom vorbi despre acelea care nu presupun rostirea unor cuvinte sacre şi abia apoi ne vom ocupa de invocaţiile cu caracter sacru. Căci în primul rând legea permite ca orice locuinţă decentă a oamenilor sau animalelor să fie stropită cu Apă Sfinţită pentru ca oamenii şi animalele să aibă parte de siguranţă; şi tot cu această ocazie se invocă Sfânta Treime şi se rosteşte Tatăl Nostru. Căci Slujba de Exorcizare ne arată că ori de câte ori se stropeşte cu Apă Sfinţită se înlătură orice necurăţie, se alungă orice rău, duhurile malefice nu mai pot locui acolo etc. Deoarece, aşa cum spune Profetul, Domnul are grijă atât de oameni, cât şi de animale, după valoarea pe care o are fiecare. În al doilea rând, pe lângă stropirea cu Apă Sfinţită se poate recurge şi la stropirea cu ceară de la Lumânarea Sfinţită prin toată casa, cu toate că ar fi mai indicat ca lumânarea să fie aprinsă şi să ardă [în locul respectiv]. Şi în al treilea rând, este indicat să aşezăm ori să ardem ierburi sfinţite în acele camere unde există un loc special pentru a face acest lucru.

Ei bine, în anul în care am început să scriem această carte, în oraşul Spira, o femeie pioasă a avut o conversaţie cu o persoană care foarte probabil era vrăjitoare; şi aşa cum se întâmplă în cazul femeilor, acestea au început să-şi arunce una alteia cuvinte grele. Însă în acea noapte, când a vrut să îşi pună bebeluşul sugar înapoi în leagăn, şi-a amintit de întâlnirea pe care o avusese cu femeia despre care se credea că este vrăjitoare. Prin urmare, temându-se să nu i se întâmple ceva rău copilului, a aşezat sub el nişte ierburi sfinţite, l-a stropit cu agheasmă, i-a pus pe buze un pic de sare sfinţită, i-a făcut semnul crucii şi a fixat bine leagănul. Pe la miezul nopţii însă a auzit copilul plângând şi, aşa cum fac femeile, a vrut să îl ia în braţe, de aceea a tras leagănul lângă pat. A ridicat leagănul, dar cu toate astea nu l-a putut lua în braţe pentru că copilul nu era acolo. Biata femeie, îngrozită şi vărsând lacrimi amare că şi-a pierdut copilul, a aprins o lumină şi a văzut că copilul era într-un colţ, sub un scaun; plângea, dar era teafăr. De aici se poate vedea câtă virtute există în exorcismele practicate de Biserică împotriva curselor întinse de diavol. Căci este limpede că Atotputernicul Dumnezeu, în mila şi înţelepciunea Sa pe care le revarsă peste tot, veghează asupra faptelor acelor oameni răi; şi El dirijează cu blândeţe magia diavolilor, astfel încât atunci când ei încearcă să micşoreze şi să slăbească Credinţa, de fapt nu fac altceva decât să o întărească şi să o înrădăcineze în inimile celor mulţi. Pentru că omul credincios poate profita foarte mult de pe urma acestor fărădelegi; fiindcă mila lui Dumnezeu şi manifestarea puterii Sale contribuie la întărirea credinţei prin intermediul lucrărilor diavolilor; în felul acesta, oamenii rămân în puterea Sa, manifestă respect faţă de patimile lui Hristos şi primesc lumina cu ajutorul

ceremoniilor Bisericii.

În localitatea Wiesenthal trăia un primar care fusese vrăjit şi care de aceea avea dureri groaznice, iar trupul lui era deformat; şi el şi-a dat seama, dar nu cu ajutorul altor vrăjitoare, ci prin propria lui experienţă, că i se făcuseră farmece. Căci spunea că avea obiceiul ca în fiecare duminică să ia Apă Sfinţită şi Sare Binecuvântată pentru a-şi întări organismul, însă o dată a neglijat să facă acest lucru, căci fusese nevoit să oficieze căsătoria cuiva; şi exact în ziua aceea a fost vrăjit.

În Ratisbona, un bărbat a fost ispitit de un diavol în chip de femeie să întreţină relaţii sexuale, iar asta l-a tulburat complet. Căci diavolul a pătruns în mintea bietului om, care a fost nevoit să se apere luând Sare Binecuvântată, aşa cum auzise într-o predică. Aşa că s-a dus la baie şi a luat Sare Binecuvântată; atunci femeia i-a aruncat o privire aprigă, blestemând orice duh care l-a învăţat să facă asta, şi a dispărut într-o clipă. Pentru că diavolul, dacă are încuviinţarea lui Dumnezeu, se poate înfăţişa în chip de vrăjitoare sau poate poseda trupul unei vrăjitoare.

Şi tot aşa, trei tovarăşi mergeau împreună pe un drum, iar doi dintre ei au fost loviţi de trăznet. Cel de-al treilea s-a îngrozit atunci când a auzit nişte voci în văzduh spunând, „Hai să-l lovim şi pe ăsta”. Însă o altă voce a răspuns, „Nu putem face asta, pentru că astăzi el a auzit cuvintele: «Şi Cuvântul S-a făcut trup»”. Şi omul a înţeles că fusese salvat pentru că în ziua respectivă se dusese la biserică, iar la sfârşitul slujbei ascultase Evangehlia după Ioan: „La început era Cuvântul” etc.

Protecţia mai poate fi asigurată şi cu ajutorul cuvintelor sacre, cu condiţia ca atunci când le folosim să respectăm şapte reguli. Însă de acestea ne vom ocupa în cadrul ultimei Întrebări a Părţii a Doua, atunci când vom vorbi despre măsurile curative, căci aici ne referim doar la măsurile preventive. Pentru că aceste cuvinte nu numai că protejează, dar îi şi vindecă pe cei care au fost vrăjiţi. Însă cea mai sigură protecţie pentru locuri, oameni sau animale o reprezintă cuvintele titlului triumfal al Mântuitorului nostru, care trebuie scrise în cruce: IESUS † NAZARENUS † REX † IUDAEORUM † (n.t. IISUS NAZARINEANUL, REGELE IUDEILOR). Şi mai pot fi adăugate numele Mariei, numele Evangheliştilor sau cuvintele Sfântului Ioan: „Şi Cuvântul S-a făcut trup”.

Însă cea mai remarcabilă categorie de oameni care nu pot fi vrăjiţi este cea de-a treia; pentru că aceştia sunt protejaţi, atât pe dinăuntru, cât şi pe dinafară, de un paznic angelic special. Pe dinăuntru prin intermediul harului care se revarsă în ei; pe dinafară prin puterea stelelor, adică prin protecţia Puterilor care mişcă stelele. Şi această categorie de Aleşi se împarte în două secţiuni; căci unii sunt protejaţi împotriva numeroaselor tipuri de vrăjitorii, astfel încât nu pot fi vătămaţi cu niciun chip; iar alţii sunt purificaţi de îngerii buni în privinţa funcţiei reproducătoare, pentru că duhurile rele, prin vrăjile lor, stârnesc poftele anumitor oameni răi pentru o femeie ori îi fac să rămână reci în privinţa alteia. Ei bine, protecţia lor interioară şi exterioară, cu ajutorul harului sau ca urmare a influenţei stelelor, poate fi explicată după cum urmează. Căci deşi Cel ce revarsă harul în sufletele noastre este însuşi Dumnezeu, fiindcă nicio altă creatură nu are puterea să facă aşa ceva (după cum s-a spus: „Dumnezeu har şi slavă va da”), totuşi, atunci când Dumnezeu doreşte să acorde un har deosebit, El face asta prin intermediul unui înger bun, aşa cum ne învaţă Sfântul Toma într-un pasaj din *A Treia Carte a Sentinţelor*.

Acestă doctrină a fost avansată de Dionisie în al patrulea capitol al lucrării sale *Despre numele divine*: „Aceasta este legea imuabilă a Divinităţii, ca ceea ce este sus să treacă în ceea ce este jos prin intermediul unui element aflat la mijloc; aşa că ori de câte ori ceva bun emană din originea tuturor lucrurilor bune, acel ceva va ajunge la noi cu ajutorul îngerilor buni”. Şi putem dovedi acest lucru prin exemple şi prin argumente. Pentru că deşi doar puterea divină a fost responsabilă de întruparea Cuvântului lui Dumnezeu prin intermediul Preafericitei Fecioare, totuşi mintea Fecioarei a fost dinamizată de un înger, care i-a prezentat faptele pe

înţelesul ei, pregătind astfel terenul pentru bunătate. Acest adevăr mai poate fi prezentat şi în felul acesta: În opinia Doctorului menţionat anterior, omul posedă trei calităţi, voinţa, înţelegerea şi puterile interne şi externe care aparţin organelor şi mădularelor trupului. Prima dintre acestea poate fi influenţată doar de Dumnezeu: căci „Inima regelui e în mâna Domnului”. Un înger bun poate influenţa capacitatea de înţelegere, astfel încât omul să aibă o cunoaştere mai clară a binelui şi adevărului; prin urmare, omul poate fi iluminat atât de Dumnezeu, cât şi de un înger bun. În al treilea rând, un înger bun poate înzestra un om cu calităţi bune, aşa cum un înger rău, cu acordul lui Dumnezeu, îl poate tulbura ispitindu-l la rău. Totuşi, stă în puterea omului să accepte aceste influenţe nefaste ori să le respingă; şi poate face acest lucru prin invocarea harului lui Dumnezeu.

În ceea ce priveşte protecţia exterioară ce vine de la Dumnezeu prin intermediul Mişcătorilor stelelor, tradiţia este larg răspândită şi ea concordă în aceeaşi măsură cu Scrierile Sfinte şi cu filozofia naturală. Căci toate corpurile cereşti sunt mişcate de puterile angelice pe care Hristos le numeşte Mişcătorii stelelor, iar Biserica, Puterile Cereşti; în consecinţă, toate substanţele corporale ale acestei lumi sunt guvernate de influenţele cereşti, aşa cum mărturiseşte Aristotel în *Metafizica* I. Aşadar, putem spune că providenţa lui Dumnezeu veghează asupra tuturor Aleşilor Săi, însă pe unii dintre aceştia îi lasă pradă relelor din această viaţă, ca să se îndrepte, în timp ce pe alţii îi apără ca nu cumva să fie vătămaţi. Iar acest dar ei îl primesc fie de la îngerii buni trimişi de Dumnezeu să îi protejeze, fie de la corpurile cereşti, fie de la Puterile care le ţin în mişcare.

Mai trebuie să remarcăm faptul că unii sunt protejaţi împotriva tuturor vrăjilor, pe când alţii doar împotriva unora dintre ele. Căci unii sunt putificaţi de către îngerii buni în privinţa puterilor genitale, aşa încât vrăjitoarele nu îi pot afecta în această privinţă. Dar deşi este oarecum de prisos să scriem despre aceste lucruri, totuşi în anumite privinţe este bine să o facem, şi iată de ce: pentru că cei care sunt vrăjiţi în privinţa funcţiilor reproducătoare sunt atât de lipsiţi de paza îngerilor, încât fie că făptuiesc mereu păcate capitale, fie că practică acele lucruri care îi întinează cu prea multă poftă. În legătură cu acest lucru am arătat în Partea I a acestei lucrări că Dumnezeu permite vrăjitoarelor să aibă putere mai mare vizavi de această funcţie, nu atât din cauza caracterului ei imoral, cât mai ales pentru că prin ea au păcătuit primii noştri părinţi, al căror păcat originar s-a răsfrânt asupra întregii omeniri.

Dar haideţi să dăm câteva exemple despre felul în care un înger bun îi poate binecuvânta uneori pe oamenii drepţi şi sfinţi, şi în special în ceea ce priveşte instinctele genitale. Şi vom prezenta în continuare experienţa Sfântului Serenus, stareţul, aşa cum este ea relatată de Casian[59] în lucrarea *Colaţiuni sau convorbiri cu Părinţii*, în care face referire la primul discurs al stareţului Serenus. Acest om, spune el, a trudit să atingă curăţenia interioară a inimii şi sufletului, rugându-se zi şi noapte, priveghind şi postind, până când în cele din urmă şi-a dat seama că prin graţia divină a reuşit să suprime toate răbufnirile poftelor carnale. De aceea, ataţat de o râvnă şi mai mare pentru castitate, s-a sprijinit pe toate practicile sfinte menţionate mai sus şi s-a rugat Atotputernicului şi Preabunului Dumnezeu ca prin harul Lui să facă în aşa fel încât puritatea inimii sale să i se poată vedea şi pe trup. Atunci, un înger al Domnului i s-a arătat noaptea în vis, părând să îi deschidă burta şi să scoată din măruntaiele sale un boţ de carne arzător, după care a pus măruntaiele la locul lor, aşa cum au fost; şi i-a zis: Iată! Am tăiat şi am îndepărtat cauza care îţi aprindea trupul. Să ştii că din această zi trupul tău a căpătat o curăţie veşnică, după cum te-ai rugat în rugăciunile tale. Aşadar, de acum încolo nu vei mai fi niciodată îmboldit de acea dorinţă firească pe care o simt chiar şi sugarii şi pruncii.

Şi tot aşa, Sfântul Grigorie, în prima carte a *Dialogurilor* sale, povesteşte despre Preafericitul Stareţ Equitius. Acest om, zice el, a fost în tinereţe extrem de agitat din cauza provocărilor cărnii; însă aceste tulburări şi ispite l-au făcut să devină şi mai plin de râvnă în rugăciunile sale. Şi pentru că se ruga necurmat Atotputernicului Dumnezeu să îl vindece de

această boală, într-una din nopţi i-a apărut un înger, care a părut să îl face eunuc; şi în vedenia sa a avut impresia că organele genitale i-au fost lipsite de orice simţire. Ei bine, din acel moment el nu a mai simţit niciun fel de tentaţie de ordin sexual. Iată cât de mult a avut de câştigat de pe urma acelei purificări; căci era atât de plin de virtute, încât cu ajutorul Atotputernicului Dumnezeu ajunsese mai presus de toate femeile, cu toate că înainte le căuta compania. De asemenea, în *Vieţile Părinţilor*, compilate de acel om deosebit de sfânt, şi anume Sfântul Heraclid[60], în cartea pe care a intitulat-o *Paradisul*, el povesteşte despre un sfânt Părinte, un călugăr pe nume Helias. Ei bine, acest om, mânat de milă, a adunat treizeci de femei într-o mânăstire. Dar după doi ani, pe când era în vârstă de treizeci de ani, a fugit de frica ispitei carnale într-o sihăstrie; şi a postit acolo timp de două zile, rugându-se la Dumnezeu în felul acesta: „Doamne Dumnezeule, ucide-mă sau izbăveşte-mă de această ispită”. Aşa că seara a avut un vis în care a văzut trei îngeri apropiindu-se de el; şi aceştia l-au întrebat de ce a fugit din acea mânăstire de fecioare. Însă de ruşine acesta nu a îndrăznit să răspundă, de aceea îngerii i-au zis: Dacă vei fi izbăvit de ispită, te vei întoarce să păstoreşti acele femei?”. Iar el a răspuns că va face întocmai. Aşa că îngerii l-au pus să facă un jurământ în acest sens, după care l-au făcut eunuc. Căci a văzut că unul îl ţinea de mâini, unul de picoare, în timp ce altul i-a tăiat testicolele cu un cuţit; cu toate că nu s-a întâmplat aşa în realitate, ci doar în vedenia lui. Iar când l-au întrebat dacă se simte vindecat, el a răspuns că a fost izbăvit pe de-a-ntregul. Prin urmare, în cea de-a cincea zi s-a întors la femeile îndurerate şi le-a păstorit timp de patruzeci de ani, cât a mai avut de trăit, fără a mai simţi vreo scânteie din acea ispită de altădată.

Şi un har la fel de mare a primit şi Preafericitul Toma[61], un Doctor din Ordinul nostru, ai cărui fraţi l-au aruncat în închisoare pentru că a intrat în acest Ordin; aşa că vrând să-l ispitească, i-au trimis o prostituată seducătoare, îmbrăcată cu haine scumpe. Însă atunci când Doctorul a văzut-o, a alergat la foc şi a luat o torţă aprinsă, ca să alunge pârjolul acelei pofte din inima sa; apoi, s-a prosternat şi a început să se roage să îi fie dat harul castităţii, după care a adormit. Atunci au apărut doi îngeri, care i-au spus: Iată, la porunca lui Dumnezeu te încingem cu o centură de castitate, care nu poate fi îndepărtată de nicio astfel de ispită; iar această centură nu poate fi obţinută pe baza meritelor şi virtuţilor omeneşti, ci ea este oferită în dar numai de Dumnezeu. Şi atunci a simţit că este încins şi a devenit conştient de atingerea acelei cingători, aşa că a început să urle şi s-a trezit. De atunci s-a simţit înzestrat cu un asemenea dar al castităţii, încât s-a lepădat de toate plăcerile trupeşti; iar castitatea lui era atât de desăvârşită, că nici măcar nu mai putea vorbi cu vreo femeie, decât dacă era constrâns. Această relatare am luat-o din lucrarea *Formicarius*, aparţinând lui Nider.

Aşadar, cu excepţia acestor trei categorii de oameni, nimeni nu e ferit de influenţa vrăjitoarelor. Căci toţi ceilalţi pot fi vrăjiţi, ispitiţi sau aţâţaţi prin intermediul magiei în optsprezece feluri diferite, pe care le vom discuta în continuare. Şi mai întâi vom descrie aceste metode, iar apoi vom analiza remediile ce pot fi folosite pentru a-i vindeca pe cei vrăjiţi. Şi ca cele optsprezece metode să fie prezentate cât mai clar, ele vor fi tratate în tot atâtea capitole, după cum urmează. În primul vom ilustra diferitele metode de iniţiere ale vrăjitoarelor şi felul în care acestea ademenesc fete nevinovate ca să îngroaşe rândurile tovărăşiei lor perfide. În al doilea vom vedea cum săvârşesc vrăjitoarele aceste fărădelegi şi care este jurământul de credinţă pe care-l fac diavolului. În al treilea vom analiza modul în care se deplasează dintr-un loc în altul, cu trupul sau cu duhul. În al patrulea ne vom ocupa de felul în care se pun în slujba demonilor Incubi, care nu sunt altceva decât nişte diavoli. În al cincilea vom studia prin prisma Tainelor Bisericii metoda generală prin care îşi pun în practică vrăjile, iar în particular vom vedea modul în care, cu permisiunea lui Dumnezeu, ele vatămă toate creaturile, cu excepţia Corpurilor Cereşti. În al şaselea vom cunoaşte metoda prin care blochează funcţia reproducătoare. În al şaptelea vom vedea cum pot crea iluzia îndepărtării membrului masculin. În al optulea ne vom ocupa de felul în care preschimbă

oamenii în animale. În al nouălea vom analiza modul în care diavolii pot pătrunde în minte fără să o vatăme, pentru a crea o fantezie sau o iluzie. În al zecelea vom arăta cum diavolii, prin intermediul vrăjitoarelor, ajung uneori să îi posede pe oameni. În al unsprezecelea vom face cunoscut felul în care apar diferitele neputinţe trupeşti cu caracter general. În al doisprezecelea vom insista asupra neputinţelor specifice. În al treisprezecelea vom arăta practicile odioase ale moaşelor, care fie că îi ucid pe prunci, fie îi consacră diavolilor. În al paisprezecelea vom prezenta practicile prin care se determină îmbolnăvirea animalelor. În al cincisprezecelea vom cunoaşte modalităţile prin care provoacă furtuni, căderi de grindină, tunete şi fulgere, pe care le abat asupra oamenilor şi animalelor. În al şaisprezecelea, al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea vom analiza trei metode specifice de vrăjitorie, care au efect doar asupra bărbaţilor, nu şi asupra femeilor. Iar după acestea va urma Întrebarea referitoare la metodele prin care pot fi înăturate asemenea vrăji.

Dar să nu creadă cineva că pe baza enumerării metodelor prin care este practicată magia va putea înţelege pe deplin aceste practici; căci o astfel de cunoaştere este prea puţin utilă şi chiar poate fi dăunătoare. Această cunoaştere nu apare nici măcar în cărţile interzise de Necromanţie; pentru că vrăjitoria nu se învaţă din cărţi şi nu e practicată de oamenii învăţaţi, ci de cei fără şcoală; şi ea se sprijină pe un singur element, fără de care nimeni nu poate practica vrăjitoria. Mai mult decât atât, metodele sunt enumerate aici de la început, pentru ca rezultatele lor să nu pară incredibile, aşa cum s-a întâmplat adesea, spre vătămarea credinţei şi propăşirea vrăjitoarelor. Însă dacă cineva susţine că unii oameni (după cum am dovedit mai sus) sunt protejaţi de către stele, aşa încât nu pot fi vrăjiţi, şi că tot stelele acţionează şi atunci când cineva este vrăjit, ca şi cum destinul ar stabili cine este imun în faţa vrăjitoriei şi cine nu, ei bine, un astfel de om nu înţelege corect ce vor să spună Doctorii; şi acest lucru este valabil în mai multe privinţe. În primul rând, pentru că există trei calităţi umane despre care se poate spune că se află sub influenţa cauzelor cereşti, şi anume voinţa, înţelegerea şi fapta trupească. Prima dintre acestea, după cum s-a spus, este guvernată în mod direct doar de Dumnezeu; a doua de un înger; iar a treia este guvernată, deşi nu în mod absolut, de către un corp ceresc. În al doilea rând, din cele arătate rezultă limpede că alegerea şi voinţa se află sub influenţa directă a lui Dumnezeu, după cum afirmă şi Sfântul Pavel: „Căci Dumnezeu este Cel ce lucrează în voi şi ca să voiţi şi ca să săvârşiţi, după a Lui bunăvoinţă”. Înţelegerea pe care o are mintea omenească este dată tot de Dumnezeu, dar prin intermediul îngerilor. În sfârşit, toate lucrurile corporale, fie ele din interior, aşa cum sunt puterile şi cunoaşterea dobândite ca urmare a funcţiilor interne, ori din exterior, aşa cum sunt sănătatea şi boala, sunt influenţate de corpurile cereşti, prin intermediul îngerilor. Iar atunci când Dionisie spune, în al patrulea capitol al lucrării sale *Despre numele divine*, că corpurile cereşti reprezintă cauza tuturor lucrurilor care se întâmplă în această lume, trebuie să înţelegem că această afirmaţie se referă la stările de sănătate sau de boală dobândite de la natură. Însă bolile despre care discutăm aici sunt supranaturale, întrucât apar prin puterea diavolului, cu încuviinţarea lui Dumnezeu. Prin urmare, nu putem spune că omul este vrăjit cu ajutorul influenţei stelelor; dar putem spune fără să greşim că datorită influenţei stelelor unii oameni nu pot fi vrăjiţi.

Însă dacă cineva susţine că aceste două efecte opuse au aceeaşi cauză, pentru că pendulul trebuie să se mişte în ambele direcţii, îi vom răspunde că atunci când un om este ferit ca urmare a influenţei stelelor de aceste boli supranaturale, de fapt această influenţă nu vine direct de la stele, ci ea reprezintă puterea unui înger, care o poate amplifica atât cât e nevoie, ca răutatea vrăjmaşului să nu poată răzbi; iar puterea acelui înger este transmisă prin intermediul stelelor. Căci un om ajuns la sfârşitul firesc al vieţii sale şi aflat pe patul de moarte poate beneficia de influenţa directă a lui Dumnezeu; fiindcă El poate opri acest proces, trimiţând o influenţă benefică în loc de una distrugătoare. În consecinţă, putem spune acelaşi lucru şi despre un om căruia cineva vrea să-i facă vrăji, şi anume că poate fi apărat de vrăjitorie prin influenţa lui Dumnezeu ori prin grija unui înger păzitor; însă în primul caz este

vorba de o protecţie desăvârşită. Iar ceea ce se spune în *Ieremia* 22, „Scrieţi pe omul acesta ca lipsit de copii, ca un om căruia nu-i va merge bine toată viaţa lui”, trebuie înţeles cu privire la alegerile dictate de propria voinţă, prin care unii prosperă, iar alţii nu; însă şi acestea pot fi atribuite tot influenţei stelelor. De exemplu, unii oameni pot fi influenţaţi de stele pentru a face alegeri folositoare, cum ar fi intrarea într-un Ordin religios. Aşa că atunci când înţelegerea cuiva este luminată pentru a face un astfel de pas, se spune că omul respectiv are parte de prosperitate. Şi tot aşa se întâmplă şi atunci când omul alege o anumită meserie ori vreun lucru care îi este folositor. Pe de altă parte, dacă alegerea omului este îndreptată de către Puterile superioare spre lucruri sterile, se va spune că acesta este ghinionist. Sfântul Toma, în a treia carte a lucrării sale *Summa contra Gentiles*, dar şi în alte câteva locuri, vorbeşte despre aceste păreri şi despre multe altele, încercând să lămurească ce anume face ca unii oameni să aibă parte de o naştere bună, iar alţii de una nefericită, de ce oamenii sunt norocoşi sau ghinionişti, şi de ce unii sunt bine guvernaţi şi păziţi, iar alţii nu. Căci în funcţie de poziţia stelelor la naşterea sa, naşterea poate fi bună sau nefericită, astfel încât omul va fi norocos sau ghinionist; iar dacă acesta este luminat de un înger şi se decide să îi dea ascultare, atunci se spune că este bine păzit sau prost păzit, după caz. Însă dacă este luminat de Dumnezeu în direcţia binelui şi se lasă în voia Sa, atunci se spune că este bine guvernat. Dar toate aceste alegeri nu îşi au locul aici, întrucât noi nu ne ocupăm de ele, ci de modalităţile prin care oamenii sunt protejaţi împotriva vrăjilor; pentru moment, însă, am spus suficiente lucruri pe marginea acestui subiect. De aceea, în continuare ne vom ocupa de ritualurile practicate de vrăjitoare, şi mai întâi ne vom îndrepta atenţia spre modul în care ispitesc persoanele inocente să li se alăture în nelegiurile pe care le săvârşesc.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul I.

Despre câteva metode prin care diavolii, prin intermediul vrăjitoarelor, ispitesc persoanele inocente ca să se alăture acestui meşteşug oribil şi acestei companii odioase.

Există trei metode mai presus de toate celelalte prin care diavolii, cu ajutorul vrăjitoarelor, distrug voinţa persoanelor inocente şi sporesc efectele nelegiuirilor pe care le săvârşesc necontenit. Şi prima dintre acestea constă în faptul că ei provoacă pierderea bunurilor noastre lumeşti. Căci, aşa cum spune Sfântul Grigorie: „Diavolul ne ispiteşte adesea să cedăm în faţa pierderilor pe care ni le provoacă”. Însă de aici trebuie să înţelegem că stă în puterea omului să se împotrivească acestei ispite; iar faptul că Dumnezeu permite ca acest lucru să se petreacă constituie un avertisment, ca nu cumva să ne lăsăm pradă nepăsării. În acest sens trebuie înţeles pasajul din Judecători 2, unde se spune că Dumnezeu a lăsat popoarele acelea ca prin ele să ispitească pe Israel; este vorba, aşadar, de popoarele vecine, canaaniţi, iebusiţi, şi altele. Aşa se întâmplă şi în zilele noastre cu husiţii şi cu alţi eretici, care nu pot fi distruşi pentru că Dumnezeu îi tolerează. Prin urmare, diavolii, cu ajutorul vrăjitoarelor, provoacă vecinilor lor inocenţi tot felul de pagube, astfel încât aceştia să implore sprijinul vrăjitoarelor şi să dea curs din ce în ce mai mult poveţelor lor, după cum ne-au arătat numeroasele noastre experienţe.

Avem cunoştinţă despre un străin din dioceza Augsburg, care înainte de vârsta de patruzeci şi patru de ani şi-a pierdut rând pe rând toţi caii ca urmare a unor vrăji. Soţia lui, îngrijorată din acest motiv, a fost la nişte vrăjitoare, şi după ce le-a urmat sfaturile malefice, niciunul din caii pe care i-a cumpărat ulterior (întrucât era căruţaş) nu a mai avut de suferit de pe urma magiei. De asemenea, multe femei ni s-au plâns, în calitatea noastră de Inchizitori, că atunci când vacile lor nu au mai dat lapte sau când au fost afectate de alte neajunsuri, ele s-au

dus la anumite vrăjitoare, care chiar le-au dat unele leacuri, cu condiţia să promită ceva vreunui duh anume; şi când au întrebat ce ar trebui să promită, vrăjitoarele au răspuns că este vorba doar de un lucru minor, şi anume că sunt de acord să execute instrucţiunile acelui stăpân în timpul Sfintelor Slujbe ale Bisericii ori să treacă sub tăcere anumite aspecte atunci când se spovedesc la un preot.

Aici trebuie să remarcăm faptul că, după cum am lăsat deja să se înţeleagă, această fărădelege începe cu lucruri puţine şi mărunte, cum ar fi să scuipe pe jos la momentul înălţării Trupului lui Hristos, ori să-şi închidă ochii, ori să murmure cuvinte lipsite de noimă. Şi cunoaştem o femeie care încă trăieşte, aflată sub protecţia legii seculare, care în timpul slujbei euharistice, atunci când preotul îi binecuvânta pe oameni, zicând, *Dominus vobiscum* (n.t. Domnul să fie cu voi!), ea adăuga mereu aceste cuvinte pe un ton vulgar „Kehr mir die Zung im Arss umb". Şi se mai spune că astfel de lucruri se rostesc şi la spovedanie, după ce persoana respectivă a dobândit iertarea, sau că nu se mărturisesc toate păcatele, mai ales cele mortale, în aşa fel încât încet-încet omul se leapădă complet de Credinţă şi se dedă practicilor odioase ale acestei ocupaţii.

Aceasta, sau ceva asemănător, este metoda prin care vrăjitoarele le influenţează pe femeile respectabile, care nu au căzut în ispita plăcerilor cărnii, dar care sunt interesate de câştiguri lumeşti. Însă atunci când este vorba de acele tinere înclinate spre pofte trupeşti şi plăceri de tot felul, ele folosesc o altfel de metodă, care se bazează pe dorinţele carnale şi pe plăcerile simţurilor.

Aici trebuie să subliniem faptul că diavolul este mai tentat şi mai dornic să-i ispitească pe oamenii buni decât pe cei răi, cu toate că în practică el îi ispiteşte mai mult pe cei răi decât pe cei buni, pentru că oamenii răi, spre deosebire de cei buni, sunt mai înclinaţi să se lase ispitiţi. Prin urmare, diavolul încearcă din răsputeri să amăgească cu precădere fecioarele sfinte şi fetele; şi există un motiv pentru asta, după cum arată numeroase exemple. Căci el deja îi posedă pe cei răi, dar nu şi pe cei buni, şi de aceea se străduieşte mai mult să-i ispitească pe cei buni, care nu sunt în posesia lui, decât pe cei răi, pe care deja îi stăpâneşte. Şi la fel stau lucrurile şi cu stăpânii pământeşti, fiindcă aceştia pornesc război împotriva celor care nu le recunosc autoritatea, şi nu împotriva supuşilor lor.

Vom prezenta acum un exemplu. În Ratisbona au fost arse două vrăjitoare, după cum vom arăta ceva mai târziu, atunci când vom vorbi despre metodele prin care acestea provoacă furtuni. Şi una dintre ele, care se ocupa cu îmbăierea, a mărturisit printre altele următoarele: că fusese chinuită peste măsură de diavol din această cauză. Trăia pe atunci o fecioară pioasă, fiica unui om foarte bogat, al cărui nume nu e nevoie să îl pomenim, fiindcă prin mila divină fata este acum moartă şi nu am dori ca amintirea ei să fie legată de lucruri rele; şi acestei vrăjitoare i s-a poruncit să o ispitească şi să o invite la ea acasă într-o zi de sărbătoare, astfel încât diavolul, luând chipul unui tânăr, să îi poată vorbi. Dar cu toate că a încercat adesea să facă acest lucru, ori de câte ori stătea de vorbă cu tânăra, aceasta se afla sub protecţia semnului Sfintei Cruci. Şi nimeni nu se poate îndoi de faptul că îşi făcea cruce la îndemnul unui înger sfânt, ca să ţină la distanţă lucrările diavolului. Şi tot aşa, o altă fecioară din dioceza Strasburg (n.t. Straßburg, denumirea germană a oraşului Strasbourg) a mărturisit unuia dintre noi că într-o zi de duminică, pe când stătea singură în casa tatălui ei, a venit în vizită o femeie bătrână din localitate; şi printre alte cuvinte nelalocul lor i-a făcut următoarea propunere; în cazul în care doreşte, o poate duce într-un loc unde se află nişte tineri necunoscuţi oamenilor din localitate. Iar când am acceptat, a zis fecioara, şi am urmat-o la casa ei, bătrâna a spus, „Vezi tu, o să urcăm în camera de sus, unde se află tinerii; dar ai grijă să nu-ţi faci semnul crucii". I-am promis că nu o să-l fac, aşa că ea a mers înaintea mea, iar eu, în timp ce urcam scările, mi-am făcut semnul crucii pe ascuns. Când am ajuns amândouă în capătul scărilor şi ne-am oprit în faţa camerei, hoaşca s-a întors furioasă spre mine, având o

înfăţişare groaznică, şi privindu-mă mi-a zis: „Blestemat-o! De ce te-ai închinat? Piei de aici! Dispari în numele diavolului!”. Aşa că m-am întors acasă teafără.

De aici putem vedea cu câtă iscusinţă lucrează vechiul vrăjmaş pentru a ispiti sufletele. La fel a fost amăgită de nişte bătrâne şi acea femeie care se ocupa cu îmbăierea, şi care în cele din urmă a fost arsă. Însă în cazul celeilalte vrăjitoare s-a folosit o altă mtodă, căci pe când se ducea la iubitul ei să facă dragoste împreună i-a ieşit în cale diavolul sub formă omenească. Şi când acest Incubus a văzut-o, a întrebat-o dacă ştie cine este, iar când ea a răspuns că nu ştie, el i-a zis: „Sunt diavolul; şi dacă vrei, voi fi mereu la ordinele tale şi nu-ţi voi înşela încrederea niciodată”. Şi odată ce şi-a dat consimţământul, timp de optsprezece ani, până la sfârşitul vieţii, a continuat să practice împreună cu el tot felul de nelegiuri diabolice; însă pentru asta a trebuit să se lepede definitiv de credinţă.

O a treia metodă de ispitire este prin intermediul tristeţii şi al sărăciei. Căci atunci când fetele au fost amăgite de iubiţii lor să facă dragoste cu ei, promiţându-le că în felul acesta că le vor lua de neveste, şi când în cele din urmă speranţele lor au fost spulberate, ajungând să fie dispreţuite peste tot, acestea au căutat protecţia diavolilor; fie ca să se răzbune, vrăjindu-i pe foştii lor iubiţi sau pe nevestele lor, fie ca să se lase pradă poftelor trupeşti. Dar vai! Noi ştim din experienţă că asemenea fete sunt fără număr, aşa că există numeroase vrăjitoare care provin din această categorie. Şi haideţi să dăm câteva exemple din numărul mare de care dispunem.

Există un loc în dioceza Brixen, unde un tânăr a declarat următoarele fapte referitoare la modul în care a fost vrăjită soţia sa. „Când eram mai tânăr am iubit o fată, care m-a bătut la cap să o iau de nevastă; însă eu am refuzat-o şi m-am căsătorit cu o fată dintr-un alt ţinut. Dar de dragul prieteniei noastre şi vrând să-i fac o plăcere, am invitat-o la nuntă. Ea a venit, dar în timp ce toate celelalte femei oneste ne urau noroc şi ne făceau daruri, ea şi-a ridicat mâna, şi în auzul celorlalte femei care se găseau acolo, a spus, Începând de astăzi te vei mai bucura doar de câteva zile de sănătate. Soţia mea s-a îngrozit, pentru că nu o cunoştea (căci, după cum am spus, era dintr-un alt ţinut), aşa că i-a întrebat pe cei prezenţi cine e femeia care o ameninţă în felul acesta; iar ei i-au răspuns că este o femeie liberă, care hoinăreşte de colo-colo. Oricum, lucrurile s-au întâmplat aşa cum a spus. Căci după câteva zile soţia mea era atât de tare vrăjită, încât nu-şi mai putea mişca membrele; şi chiar şi-acum, după zece ani, pe trupul ei se mai pot vedea încă efectele vrăjitoriei”.

Iar dacă ar fi să adunăm laolaltă toate întâmplările de acest gen petrecute în dioceza respectivă, am putea să scriem o carte; însă aceste lucruri sunt consemnate în scris şi păstrate în casa Episcopului din Brixen, care trăieşte încă şi le poate confirma veridicitatea, aşa uimitoare şi nemaiauzite cum sunt. Însă nu trebuie să trecem sub tăcere o întâmplare uimitoare şi nemaiauzită. Căci un oarecare Conte de viţă nobilă din districtul Westerich, aflat în dioceza Strasburg, s-a căsătorit cu o fată nobilă ca şi el; însă după nuntă, timp de trei ani, a fost incapabil să o cunoască trupeşte; căci după cum aveau să dovedească evenimentele această neputinţă era cauzată de o vrajă. Neliniştit peste măsură şi neştiind ce să facă, a strigat cu glas tare către îngerii lui Dumnezeu. Şi întâmplarea a făcut să se ducă la Metz, cu nişte treburi; şi pe când mergea în lungul străzilor şi străbătea pieţele oraşului, însoţit de slujitorii săi şi de nişte localnici, s-a întâlnit cu o femeie care îi fusese iubită. Şi văzând-o, a uitat complet de vraja care era asupra sa, aşa că i-a vorbit amabil, în virtutea vechii lor prietenii, întrebând-o ce mai face şi dacă se simte bine. Iar ea, văzând delicateţea Contelui, a întrebat la rândul ei despre sănătatea şi afacerile sale; şi când el a răspuns că e bine şi că totul îi merge din plin, ea a fost uimită şi pentru scurt timp nu a mai scos niciun cuvânt. Ei bine, Contele, văzând-o atât de uluită, i-a vorbit din nou cu blândeţe, invitând-o să mai vorbească cu el. Atunci ea l-a întrebat de soţia sa, însă a primit acelaşi răspuns, că lucrurile sunt bune în toate privinţele. Aşa că l-a întrebat dacă are copii; iar Contele i-a răspuns că are trei copii, câte unul născut în fiecare an. La auzul acestor cuvinte femeia a fost şi mai uimită, şi din nou a rămas

tăcută pentru ceva vreme. Aşa încât Contele a întrebat-o, Dar de ce, draga mea, eşti atât de grijulie şi îmi pui aceste întrebări? Sunt sigur că te bucuri că sunt fericit. Atunci ea a răspuns, Aşa este, te felicit; dar blestemată fie acea bătrână care a spus că îţi va vrăji trupul ca să nu te mai poţi bucura de soţia ta! Şi ca să vezi că acest lucru este adevărat, vei găsi în fântâna din mijlocul curţii tale un vas, iar acesta a fost pus acolo ca atâta timp cât conţinutul lui rămâne neatins, să fii incapabil să faci dragoste [cu soţia ta]. Dar iată! Totul a fost în zadar, aşa că mă bucur etc. Aşa că la întoarcerea sa acasă, Contele nu a întârziat să sece fântâna; şi găsind vasul, a ars imediat tot ce era înăuntru, recăpătându-şi astfel imediat virilitatea pe care o pierduse. De aceea, Contesa a invitat toată nobilimea la o nouă nuntă, spunând că după atâta timp cât a fost fecioară, a ajuns în sfârşit Doamna castelului şi a moşiei respective. Însă de dragul păstrării reputaţiei Contelui nu se cade să dăm în vileag numele castelului şi al acelei moşii; totuşi am ţinut să spunem această poveste ca adevărul să iasă la lumină şi toată lumea să deteste făţiş o astfel de nelegiuire.

Din cele arătate până acum este limpede că vrăjitoarele folosesc diferite metode pentru a-şi spori numărul. Căci femeia despre care am vorbit mai sus, pentru că a fost înlocuită de soţia Contelui, a aruncat o vrajă asupra acestuia cu ajutorul altor vrăjitoare; şi iată cum o singură vrajă atrage după ea multe altele.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul II.

Despre felul în care se încheie un pact oficial cu diavolul

Metoda prin care pun în practică fărădelegile lor pe baza unui pact încheiat cu diavolul diferă de la o vrăjitoare la alta. Pentru a înţelege acest lucru va trebui să reţinem, că aşa cum am arătat în prima parte a acestui Tratat, există trei categorii de vrăjitoare: cele care vatămă, dar nu pot să vindece; cele care vindecă, dar ca urmare a unui pact ciudat cu diavolul nu pot să vatăme; şi cele care şi vatămă, şi vindecă. Şi dintre cele care vatămă se remarcă în mod deosebit o anumită categorie, alcătuită din acelea care folosesc tot felul de vrăji şi descântece. Prin urmare, toate aceste vrăjitoare folosesc aceeaşi metodă de lucru. Şi această categorie le include pe toate acelea care, împotriva oricărui instinct omenesc sau animalic, obişnuiesc să mănânce copii aparţinând propriei lor specii. Şi aceasta este cea mai puternică clasă de vrăjitoare, întrucât ele practică şi multe alte grozăvii. Pentru că stârnesc căderi de grindină, furtuni nimicitoare şi fulgere; provoacă sterilitate la oameni şi animale; ucid sau consacră diavolilor copiii pe care nu-i mănâncă. Dar este vorba doar de acei copii care nu au fost renăscuţi prin botezul în baptisteriu, căci ele nu-i pot mânca pe copiii botezaţi, nici măcar cu acordul lui Dumnezeu. De asemenea, când nu este nimeni prin apropiere, ele îi pot arunca în apă pe copii chiar sub ochii părinţilor, dacă aceştia se apropie de mal; îi fac pe cai să o ia razna chiar sub călăreţ; se pot deplasa dintr-un loc în altul prin aer, fie trupeşte, fie cu ajutorul imaginaţiei; îi pot vrăji pe Judecători şi Magistraţi, astfel încât să nu le poată vătăma; pot face ca atât ele, cât şi altcineva să reziste torturii; pot face ca cei ce vor să le aresteze să înceapă să tremure din toate încheieturile sau să îşi piardă minţile; pot arăta altora lucruri oculte şi anumite evenimente viitoare, folosindu-se de ajutorul diavolilor, cu toate că asemenea lucruri pot avea uneori şi cauze naturale (a se vedea întrebarea: *Dacă diavolii pot prezice viitorul*, din *Cartea a doua a sentinţelor*); pot vedea lucruri îndepărtate, ca şi cum ar fi în faţa lor; pot să-i facă pe oameni să iubească ori să urască peste măsură; pot uneori să lovească cu fulgere, şi chiar să ucidă oameni şi animale; pot anihila dorinţa celor care vor să procreeze, pot bloca puterea reproducătoare, pot declanşa avorturi şi pot ucide copii în pântecele mamei lor printr-o singură atingere; pot vrăji uneori cu o singură privire oameni şi animale, fără niciun fel de

atingere, provocându-le moartea; îşi consacră copiii diavolilor; pe scurt, după cum s-a spus, pot provoca toate urgiile, de care alte vrăjitoare nu sunt capabile decât uneori, atunci când Dreptatea lui Dumnezeu permite asemenea lucruri. Aceasta e categoria celor mai puternice vrăjitoare, care pot face toate aceste lucruri, dar nu le pot desface. Însă toate vrăjitoarele se împerechează cu diavolii; prin urmare, dacă vom dezvălui metoda pe care o folosesc toate vrăjitoarele din această categorie, oricine va putea înţelege cu uşurinţă metoda vrăjitoarelor din celelalte categorii.

Asemenea vrăjitoare se întâlneau acum treizeci de ani în districtul Savoia de lângă Berna, după cum ne spune Nider în lucrarea sa *Formicarius*. Şi mai sunt unele în prezent în ţinutul Lombardiei, pe moşiile Ducelui de Austria, acolo unde, după cum am aflat, un Inchizitor din Como a ars într-un singur an patruzeci şi una de vrăjitoare; şi el a ajuns la vârsta de cincizeci şi cinci de ani, însă continuă să lucreze în cadrul Inchiziţiei.

Ei bine, metoda folosită de aceste vrăjitoare cuprinde două elemente. Primul este reprezentat de o ceremonie solemnă, ca un fel de jurământ solemn. Celălalt este un jurământ specific, făcut în faţa diavolului la o anumită oră şi în singurătate. Primul element este un conclav al vrăjitoarelor stabilit într-o anume zi, când diavolul vine în faţa lor în chip de om şi le îndeamnă să-şi păstreze credinţa în el, promiţându-le în schimb prosperitate şi viaţă lungă; şi cu această ocazie ele îi recomandă o ucenică, solicitând încuviinţarea lui. Atunci diavolul o întreabă dacă se leapădă de credinţă, de religia creştină, de venerarea Femeii Ciudate (căci aşa o numesc ele pe Sfânta Fecioară Maria) şi de toate Sacramentele Bisericii; şi dacă acea ucenică răspunde afirmativ, atunci diavolul întinde mâna spre ea, iar ucenica ridică mâna şi jură că va respecta acest legământ. Însă imediat după aceea diavolul adaugă că acest lucru nu este de ajuns; iar când ucenica întreabă ce trebuie să mai facă, diavolul îi cere să-i jure credinţă: că i se va supune trup şi suflet pentru totdeauna şi că va face tot posibilul pentru a-i aduce pe oameni, bărbaţi şi femei, în puterea lui. În încheiere îi spune că va trebui să facă anumite alifii din oasele şi membrele unor copii, mai ales dintre aceia care au fost botezaţi; şi că în felul acesta va putea să-şi împlinească toate dorinţele cu ajutorul lui.

Noi, Inchizitorii, am avut nişte experienţe incredibile în privinţa acestei metode în oraşul Breisach din dioceza Berna, căci am primit informaţii complete de la o tânără vrăjitoare care fusese convertită, şi a cărei mătuşă fusese arsă pe rug în dioceza Strasburg. Şi ea ne-a spus că fusese ispitită să devină vrăjitoare de către mătuşa ei, care se folosise de o anumită metodă. Fiindcă într-o bună zi mătuşa ei i-a poruncit să urce la etaj împreună cu ea, şi la îndemnul acesteia a intrat într-o cameră unde a văzut cincisprezece tineri îmbrăcaţi în veşminte verzi, după modelul cavalerilor germani. Şi mătuşa ei i-a zis: Alege unul din aceşti tineri şi el te va lua de nevastă. Dar pentru că ea a spus că nu-l vrea pe niciunul, mătuşa a bătut-o cu furie până când a încuviinţat, după care a fost iniţiată în cadrul unei ceremonii de genul celei descrise mai sus. Şi ne-a mai povestit că adesea, pe timpul nopţii, era transportată împreună cu mătuşa ei pe distanţe mari, chiar de la Strasburg la Colonia (n.t. actualul oraş Köln). De altfel, ea este cea care ne-a determinat ca în Partea I a acestui Tratat să răspundem la întrebarea dacă vrăjitoarele pot fi într-adevăr purtate de către diavoli dintr-un loc în altul în mod trupesc; şi ne-am bazat în acest demers pe cuvintele Canonului (6, întrebarea 5, *Episcopi*), care par să indice că aceste deplasări se fac doar cu ajutorul imaginaţiei; însă uneori vrăjitoarele călătoresc chiar şi trupeşte. Căci atunci când a fost întrebată dacă se deplasau doar cu ajutorul imaginaţiei şi fanteziei, printr-o iluzie provocată de diavoli, ea a răspuns că mergeau în ambele feluri; iar acest lucru este adevărat, după cum vom arăta mai târziu, atunci când vom vorbi despre felul în care sunt transportate dintr-un loc în altul. De asemenea, ea a mai spus că cele mai mari fărădelegi le făceau moaşele, întrucât acestea promiseseră să ucidă sau să consacre diavolilor cât mai mulţi copii; şi a mai adăugat că fusese bătută cu sălbăticie de mătuşa ei pentru că deschisese un vas pe care-l ţinea ascuns şi găsise capetele a numeroşi copii. Şi ne-a mai dezvăluit multe alte lucruri, după ce în prealabil, aşa

cum se cuvine, a jurat să spună adevărul.

Această relatare a metodei de a se încredinţa diavolului corespunde fără îndoială cu cele scrise de eminentul Doctor John Nider, care chiar şi în zilele noastre ne-a clarificat foarte multe lucruri; şi trebuie să remarcăm în mod special că el vorbeşte despre nişte lucruri pe care le-a aflat de la un Inchizitor din dioceza Edua, care a condus numeroase procese intentate vrăjitoarelor din acea dioceză, condamnându-le la ardere pe multe dintre ele. Şi el spune că acest Inchizitor i-a relatat că în Ducatul Lausanne, anumite vrăjitoare îi gătiseră şi îi mâncaseră pe copiii lor; iar acestea fuseseră iniţiate în astfel de practici prin următoarea metodă. Vrăjitoarele se adunau laolaltă şi prin meşteşugul lor convocau un diavol în chip de om, în faţa căruia ucenica vrăjitoare era obligată să jure că se leapădă de credinţa creştină şi de Sfânta Euharistie, şi că va călca în picioare crucea pe ascuns ori de câte ori va avea această ocazie.

Iată un alt exemplu provenit din aceeaşi sursă. În ultima vreme a circulat un raport, care i-a fost prezentat lui Petru, Judecătorul din Boltingen, în care se spunea că în statul Berna fuseseră mâncaţi treisprezece prunci; în consecinţă, justiţia publică a răzbunat crunt aceste crime. Iar atunci când Petru a întrebat-o pe una dintre vrăjitoarele care fuseseră prinse, în ce fel au fost mâncaţi acei copii, aceasta a răspuns: „Iată cum. Am urmărit să prindem în cursă mai ales copii nebotezaţi, dar nu ne-am dat în lături nici de la cei botezaţi, mai ales dacă nu erau protejaţi cu semnul crucii şi cu rugăciuni”. (Cititorul trebuie să remarce că la porunca diavolului ele preferau în special copiii nebotezaţi, pentru ca aceştia să nu poată fi botezaţi). „Aşa că ne-am folosit de vrăjile noastre şi i-am ucis în leagăn sau atunci când dormeau alături de părinţii lor, lăsându-le acestora din urmă impresia că au murit striviţi sau din vreo altă cauză naturală. Ulterior, i-am luat pe ascuns din morminte şi i-am fiert într-un cazan până când toată carnea li s-a desprins de pe oase, pregătind astfel o supă care să poată fi băută cu uşurinţă. Din materiile solide am preparat o alifie utilă pentru practicarea meşteşugului nostru, pentru satisfacerea plăcerilor şi pentru deplasarea noastră dintr-un loc în altul; în ceea ce priveşte lichidul, acesta se toarnă într-un bidon sau într-o ploscă, iar cea care îl soarbe, în cadrul anumitor ceremonii, dobândeşte pe loc o cunoaştere extraordinară, ceea ce o face să devină conducătoarea sectei noastre”.

Iată un alt exemplu deosebit de evident. La Berna a fost întemniţat un tânăr împreună cu soţia lui, acuzaţi pentru vrăjitorie; iar bărbatul, care a fost închis în alt turn, separat de femeia lui, a spus: „Dacă aş putea obţine iertarea pentru păcatele mele aş mărturisi bucuros tot ce ştiu despre vrăjitorie; căci îmi dau seama că urmează să mor”. Şi când dregătorii învăţaţi ce se aflau acolo i-au spus că poate obţine iertarea completă dacă se căieşte cu adevărat, atunci s-a resemnat în privinţa morţii şi a dezvăluit metoda prin care a fost atras în această erezie. „Iată”, a zis el, „care este modalitatea prin care am fost ispitit. În primul rând, în duminica de dinaintea sfinţirii apei novicele trebuie să intre în biserică însoţit de maeştrii săi şi să se lepede de Hristos, de credinţă, de botez şi de întreaga Biserică. Apoi, trebuie să jure credinţă Micului Stăpân, căci aşa, şi nu altfel, obişnuiesc să-l numească pe diavol”. Trebuie să subliniem că această metodă concordă cu ceea ce am prezentat până acum; căci n-are importaţă dacă diavolul e prezent sau nu atunci când se face jurământul. Pentru că acesta este viclean şi îşi dă seama de temperamentul novicelui, şi că în prezenţa lui şi-ar putea retrage jurământul, aşa că îl lasă în prezenţa celor pe care îi cunoaşte, fiindcă aceştia îl pot convinge mai uşor. Prin urmare, atunci când lipseşte, diavolul este numit Micul Stăpân, astfel încât novicele să fie mai puţin temător atunci când se leapădă de adevăratul său Stăpân. „Iar atunci când bea din plosca menţionată anterior, ajunge să înţeleagă imediat toată ştiinţa, toate riturile şi toate ceremoniile noastre. Iată, aşadar, felul în care am fost ispitit. Însă cred că soţia mea este atât de încăpăţânată, încât cred că mai degrabă ar intra direct în foc decât să mărturisească vreun crâmpei de adevăr; dar, vai, amândoi suntem vinovaţi!”. Şi lucrurile au stat exact aşa cum a spus tânărul. Căci el a mărturisit şi de aceea a murit plin de căinţă; dar soţia lui, deşi acuzată

de vrăjitorie, nu a vrut să mărturisească nimic, nici sub tortură, nici înainte să moară; iar când temnicerul a pregătit focul, ea l-a blestemat cu cuvinte groaznice, după care a fost arsă. Însă aceste exemple ne arată limpede care este metoda lor de iniţiere în cadrul unor astfel de adunări solemne.

Cealaltă metodă specifică este aplicată în mod diferit. Căci atunci când bărbaţii sau femeile au avut parte de vreo afecţiune trupească vremelnică, s-a întâmplat uneori să vină diavolul în persoană ca să le vorbească, în timp ce alteori le-a vorbit prin gura altcuiva; şi le-a promis că dacă sunt de acord să îi urmeze poveţele, va face pentru ei ceea ce-şi doresc. Dar el începe de la lucruri mărunte, aşa cum a arătat în primul capitol, şi abia apoi trece la lucruri mai complicate. Şi am putea menţiona multe exemple de care am luat cunoştinţă în cadrul Inchiziţiei, dar pentru că această chestiune nu ridică niciun fel de probleme, este suficient că ne-am ocupat de ea atât cât a fost necesar.

Atunci când vine vorba de jurământul de credinţă trebuie să scoatem în evidenţă câteva elemente.

Ei bine, jurământul de credinţă faţă de diavol conţine nişte elemente importante, şi anume motivul pe care-l are la bază şi modalităţile concrete prin care se realizează jurământul respectiv. Este limpede că principalul motiv este acela de a sfida Divinitatea prin atragerea de partea lui a unei creaturi dedicate lui Dumnezeu, astfel încât aceasta să aibă parte în viitor numai de blestem, căci aceasta este scopul lui principal. Cu toate acestea, noi am aflat că uneori jurământul se face după un anumit număr de ani, şi abia apoi se începe practicarea acestui meşteşug nelegiuit, în timp ce alteori meşteşugul poate fi practicat imediat, deoarece jurământul se amână pentru mai târziu. Şi trebuie să spunem că meşteşugul acesta constă într-o lepădare totală sau parţială de credinţă; totală, după cum am spus mai devreme, atunci când credinţa este renegată total; parţială, atunci când pactul iniţial o obligă pe vrăjitoare să participe la anumite ceremonii care sunt complet opuse edictelor bisericeşti, cum ar fi să posteşti duminica, să mănânci carne în zilele de vineri, să tăinuieşti anumite fapte la spovedanie, sau alte asemenea lucruri spurcate. Şi mai trebuie să spunem că supunerea este atât trupească, cât şi sufletească. Iar diavolul are patru motive pentru care solicită asemenea lucruri. Căci în prima parte a acestui Tratat, atunci când ne-am întrebat dacă diavolii pot tulbura mintea oamenilor făcându-i să iubească ori să urască, am arătat că aceştia nu pot pătrunde gândurile lăuntrice ale inimii, fiincă lucrul acesta nu-l poate face decât Dumnezeu. Însă aşa cum vom vedea mai târziu, diavolul poate ghici gândurile oamenilor. Prin urmare, dacă acest vrăjmaş viclean îşi dă seama că o ucenică este greu de convins, atunci se va apropia de ea cu blândeţe, cerându-i doar lucruri mărunte, astfel încât treptat-treptat să o determine să făptuiască şi lucruri mai mari. În al doilea rând, trebuie să înţelegem că există o anumită deosebire între femeile care se leapădă de credinţă, fiindcă unele fac asta doar cu buzele, nu şi cu inima, pe când altele o fac şi cu buzele şi cu inima. Aşa că diavolul, dorind să ştie dacă mărturisirea lor vine nu doar din gură, ci şi din inimă, le stabileşte o perioadă de probă, ca să le poată înţelege minţile pe baza lucrărilor şi comportamentului lor. În al treilea rând, dacă la sfârşitul acelei perioade constată că femeia este mai puţin doritoare să practice anumite lucruri şi că este legată de el doar prin cuvânt, nu şi cu inima, atunci trage concluzia că prin Mila Divină ea este păzită de un înger bun, a cărui putere este foarte mare. Şi dacă aşa stau lucrurile, atunci o alungă, încercând să îi provoace anumite suferinţe, ca în felul acesta să tragă un oarecare folos de pe urma nefericirii ei.

Adevărul în această privinţă este limpede. Căci dacă se pune întrebarea de ce unele vrăjitoare nu mărturisesc adevărul nici sub torturile cele mai groaznice, în timp ce altele îşi mărturisesc fărădelegile de îndată ce sunt întrebate (şi unele chiar încearcă să se spânzure după ce au mărturisit), ei bine, motivul este acela pe care-l vom dezvălui în continuare. Se

poate spune pe bună dreptate că atunci când vrăjitoarea rupe legământul tăcerii şi mărturiseşte adevărul, însă nu ca urmare a unui impuls divin care ajunge la ele prin intermediul unui înger sfânt, asta înseamnă că diavolul este acela care o împinge să păstreze tăcerea sau să-şi mărturisească nelegiuirile. Şi el le face să păstreze tăcerea pe acele vrăjitoare care ştie că l-au slăvit şi că s-au lepădat de credinţă atât cu buzele, cât şi cu sufletul; asta pentru că este sigur că îi sunt fidele. Însă când vine vorba de celelalte, atunci îşi retrage protecţia, deoarece ştie că acelea nu îi sunt de niciun folos.

Noi am auzit adesea de la vrăjitoarele pe care le-am condamnat la moarte prin ardere că ele nu au făcut vrăji de bunăvoie. Şi nu au spus asta în speranţa că vor scăpa de pedeapsa din iad, căci adevărul afirmaţiilor lor este susţinut de urmele de lovituri pe care le-au primit de la diavoli atunci când nu au vrut să le dea ascultare; iar noi am văzut adesea că ele au faţa umflată şi vânătă. De asemenea, după ce şi-au mărturisit nelegiuirile sub tortură, acestea încearcă mereu să se spânzure; şi noi ştim acest lucru; de aceea, după ce îşi mărturisesc fărădelegile, ele sunt păzite tot timpul de gardieni, însă chiar şi aşa, când aceştia au fost neglijenţi, ele au fost găsite spânzurate cu şireturile sau cu veşmintele. Căci, după cum am mai spus, diavolul este cel care face posibil acest lucru, ca nu cumva acestea să obţină iertarea prin căinţă sau prin spovedanie sacramentală; de aceea, pe cele pe care nu le poate amăgi să se dezlipească de harul lui Dumnezeu încearcă să le ducă la disperare prin pagube lumeşti şi printr-o moarte oribilă. Totuşi, pioşenia ne impune să credem că dacă acestea nu au practicat de bunăvoie asemenea nelegiuiri murdare şi spurcate, atunci ele pot să obţină iertarea prin căinţă şi spovedanie.

Acest lucru poate fi exemplificat prin anumite evenimente care s-au petrecut cu nici trei ani în urmă în diocezele Strasburg şi Konstanz, în oraşele Haguenau şi Ratisbona. Căci în primul oraş o vrăjitoare s-a spânzurat cu un veşmânt subţire. Şi o alta, pe nume Walpurgis, era binecunoscută pentru puterea ei de a păstra tăcerea; şi aceasta le învăţa şi pe alte femei cum să dobândească calitatea de a tăcea, iar pentru asta trebuiau să îi coacă pe primii lor născuţi în cuptor. Şi avem la îndemână multe asemenea exemple, ca de altfel şi în cazul celor care au fost arse în cel de-al doilea oraş, dintre care unele vor fi prezentate mai târziu.

Şi mai există şi un al patrulea motiv pentru care diavolul pretinde diferite grade de închinare, care uneori sunt mai mici, pentru că el cunoaşte mai bine decât Astrologii cât de lungă e viaţa omului şi de aceea poate fixa un termen anterior morţii; însă, uneori, după cum am spus, poate provoca moartea naturală prin intermediul unui accident.

Pe scurt, toate aceste lucruri sunt puse în evidenţă de acţiunile şi comportamentul vrăjitoarelor. Dar ceea ce ne atrage atenţia în primul rând este viclenia diavolului în chestiuni de genul acesta. Căci Sfântul Augustin, în *De Natura Daemonis*[62], spune că există şapte motive pentru care diavolii pot bănui desfăşurarea evenimentelor viitoare, chiar dacă nu le pot cunoaşte cu siguranţă. Primul este acela că ei sunt înzestraţi în mod firesc cu o înţelegere subtilă, cu ajutorul căreia pot cunoaşte fără a fi nevoiţi să facă apel la logică, aşa cum facem noi. În al doilea rând, datorită experienţei lor îndelungate şi revelaţiei transmise de duhurile cereşti, aceştia ştiu mai multe decât noi. Căci Sfântul Isidor spune că Doctorii au afirmat adesea că extraordinara viclenie a diavolilor provine din trei surse: dibăcia lor firească, experienţa lor îndelungată şi revelaţia transmisă de duhurile cereşti. Al treilea motiv îl reprezintă faptul că se mişcă rapid , astfel încât dacă sunt la Apus pot anticipa foarte repede ce se întâmplă la Răsărit. În al patrulea rând, după cum pot cu acordul lui Dumnezeu să provoace boli şi foamete, tot aşa sunt capabili să şi prezică asemenea evenimente. În al cincilea rând, ei pot citi semnele morţii mai bine decât un medic, care trebuie să privească urina sau să simtă bătăile inimii. Pentru că aşa cum un medic vede la un bolnav anumite semne pe care un nespecialist nu le poate percepe, tot aşa şi diavolul este capabil să vadă ceea ce omul obişnuit nu poate vedea. În al şaselea rând, pe baza unor anumite semne, aceştia pot ghici mai bine decât oamenii înţelepţi ce gândeşte sau ce va gândi o anumită persoană; asta pentru că ei ştiu

care sunt pornirile şi care vor fi acţiunile probabile care vor urma. În al şaptelea rând, ei înţeleg mai bine decât oamenii faptele şi scrierile Profeţilor, şi întrucât o mare parte a viitorului depinde de ele, aceştia pot prezice pe baza lor multe din evenimentele care se vor petrece. Prin urmare, faptul că cunosc durata firească a vieţii unui om nu reprezintă ceva extraordinar; deşi lucrurile stau cu totul altfel în cazul unei morţi accidentale, ca atunci când este arsă o vrăjitoare; căci în cele din urmă el este cel ce o provoacă, întrucât, după cum am spus, uneori se teme că aceasta va fi convertită; însă pe acele vrăjitoare care fac voia lui le apără chiar până în ultima clipă a vieţii lor fireşti.

Haideţi să dăm acum exemple despre aceste două situaţii. În dioceza Basel, în oraşul Oberweiler de pe valea Rinului, trăia un preot paroh onest, care susţinea cu iubire, deşi în mod eronat, că în lume nu există vrăjitorie şi că aceasta există doar în închipuirea oamenilor care atribuie asemenea lucruri vrăjitoarelor. Aşa că Dumnezeu a dorit să-l cureţe de această părere eronată şi să-i arate că diavolii stabilesc termenul la care se încheie viaţa vrăjitoarelor. Căci pe când mergea grăbit pe un pod, într-unul din drumurile lui obişnuite, i-a ieşit în cale o bătrână; şi fiindcă se grăbea, nu i-a făcut loc, ci s-a lovit de ea, iar aceasta a căzut în mocirlă. Prin urmare, femeia a început să reverse cuvinte grele, zicându-i: „Părinte, pentru asta nu o să scapi nepedepsit”. Dar el nu i-a dat prea mare atenţie. Însă noaptea, atunci când a vrut să se dea jos din pat, s-a simţit vrăjit de la brâu în jos, aşa încât din acel moment trebuia sprijinit de alţi oameni atunci când voia să meargă la biserică. Şi a rămas aşa timp de trei ani, fiind îngrijit de mama sa. Dar după această perioadă, bătrâna pe care o bănuise întotdeauna că l-a vrăjit s-a îmbolnăvit din cauza cuvintelor de ameninţare pe care le rostise la adresa lui; şi întâmplarea face că a trimis după el să o spovedească. Şi cu toate că preotul a spus mânios, „Las-o să se spovedească la stăpânul ei, diavolul”, la insistenţele mamei sale s-a dus acasă la ea sprijinit de doi slujitori şi s-a aşezat la capătul patului în care zăcea vrăjitoarea. Iar cei doi slujitori s-au dus să tragă cu urechea la fereastră, întrucât erau curioşi să ştie dacă aceasta va mărturisi că l-a vrăjit pe preot. Ei bine, întâmplarea face că deşi în spovedania ei nu a recunoscut că ea este cea care i-a provocat boala, după încheierea spovedaniei l-a întrebat: „Părinte, ştii cine te-a vrăjit?”. Iar când el i-a răspuns cu blândeţe că nu ştie, aceasta a adăugat: „Ai dreptate să mă bănuieşti pe mine, căci eu am abătut nenorocirea asupra ta din acest motiv”, şi i-a explicat ceea ce am relatat deja. Însă când a implorat-o să îl elibereze, ea i-a zis: „Iată, a venit vremea să mor, însă voi face în aşa fel încât la câteva zile după moartea mea să fii vindecat”. Şi aşa s-a întâmplat. Căci aceasta a murit la momentul stabilit de diavol, iar după treizeci de zile preotul s-a vindecat complet într-o singură noapte. Acest preot este Părintele Hässlin, şi el trăieşte încă în dioceza Strasburg. Şi tot aşa, în dioceza Basel, în satul Buchel, din apropiere de oraşul Gewyll, s-au întâmplat aceste lucruri. În cele din urmă a fost prinsă şi arsă o femeie, care timp de şase ani a avut un Incubus alături de ea, chiar şi atunci când stătea în pat cu soţul ei. Şi acest lucru se petrecea de trei ori pe săptămână, în zilele de duminică, marţi şi joi, precum şi în unele nopţi sfinte[63]. Însă ea jurase să se dedice trup şi suflet diavolului pentru o perioadă de şapte ani. Dar Dumnezeu a fost milostiv, pentru că în cel de-al şaselea an a fost prinsă şi condamnată să fie arsă; însă pentru că a făcut o mărturisire completă este posibil ca Dumnezeu să o fi iertat. Căci a mers la moarte cu inima deschisă, spunând că ar prefera să sufere o moarte şi mai groaznică numai să scape din puterea diavolului.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul III.

Cum se deplasează ele dintr-un loc în altul

Iar acum va trebui să ne ocupăm de ceremoniile lor şi de modul în care lucrează; şi mai întîi vom analiza acele aspecte care le privesc pe ele însele. Şi printre cele mai importante lucruri pe care le fac se numără faptul că se deplasează trupeşte dintr-un loc în altul şi că se unesc trupeşte cu diavolii Incubus, însă acest lucru îl vom trata separat. Însă acum trebuie să reţinem că această deplasare pune o problemă pe care am menţionat-o adesea, care provine de la o singură autoritate, unde se spune: Nu putem accepta ca adevărat faptul că anumite femei ticăloase, pervertite de Satan şi amăgite de iluziile şi fantasmele diavolilor, călătoresc cu adevărat pe timp de noapte, după cum ele însele cred şi afirmă, călărind pe spatele unor animale, împreună cu Diana, o zeiţă păgână, sau cu Irodiada şi cu multe alte femei, şi că în tăcerea nopţii hoinăresc pe suprafeţe întinse de teren, fiind nevoite să se supună acestora ca unor stăpâne etc. Fapt pentru care preotul lui Dumnezeu trebuie să predice oamenilor, spunându-le că acest lucru este complet fals, şi că aceste fantasme nu sunt trimise de Dumnezeu, ci de un duh rău, ca să tulbure minţile celor credincioşi. Căci Satan poate lua tot felul de forme; şi el amăgeşte în vis mintea pe care o ţine captivă, conducând-o pe drumuri ocolitoare etc.

Şi există unii oameni care, luând exemplu de la Saint Germain şi de la un alt om care a urmărit-o pe fiica sa pentru a studia această chestiune, susţin că acest lucru este de-a dreptul imposibil; şi că am da dovadă de nesocotinţă dacă am crede că vrăjitoarele plutesc prin aer şi că ele pot vătăma oamenii, animalele şi roadele pământului; căci acestea sunt amăgite nu numai în privinţa deplasării lor, ci şi a faptului că pot vătăma fiinţele vii. Însă la Întrebarea I, această opinie a fost socotită eretică, pentru că omite să ia în considerare permisiunea divină referitoare la puterea diavolului, care se extinde şi la unele lucruri mai mari decât acesta; în acelaşi timp, ea este contrară celor afirmare de Sfânta Scriptură şi de aceea a produs pagube intolerabile Sfintei Biserici, întrucât foarte mulţi ani, din cauza acestei doctrine, vrăjitoarele au rămas nepedepsite, fiindcă tribunalele laice şi-au pierdut puterea de a le osândi. Prin urmare, cititorul vrednic va păstra în minte ceea ce am spus deja în favoarea respingerii acestei opinii şi pentru moment se va concentra asupra exemplelor pe care le vom da cu privire la felul în care se deplasează şi la elementele care fac posibil acest lucru.

În cele ce urmează vom arăta că acestea se pot deplasa trupeşte în diferite feluri; dar mai întâi vom face referire la alţi vrăjitori. Căci dacă nu s-ar putea deplasa, aceasta ar însemna fie că Dumnezeu nu permite acest lucru, fie că diavolul nu poate face asta, întrucât ar fi ceva împotriva firii. Însă primul motiv nu stă în picoare, deoarece Dumnezeu permite lucruri mult mai măreţe; iar aceste lucruri mai măreţe sunt săvârşite atât împotriva copiilor, cât şi a oamenilor, chiar şi împotriva oamenilor drepţi, al căror har este dovedit. Iar atunci când se pune întrebarea dacă copiii pot fi schimbaţi prin lucrările diavolilor sau dacă diavolul îl poate muta pe un om dintr-un loc în altul împotriva voinţei sale, ei bine, la prima întrebare răspunsul este afirmativ. Căci William de Paris (n.t. sau Guillaume de Paris), în lucrarea sa *De Universo*, spune următoarele: Schimbarea copiilor este posibilă, însă doar cu acordul lui Dumnezeu, de aceea diavolul poate modifica un copil sau chiar îl poate transforma. Însă aceşti copii vor fi întotdeauna nefericiţi şi vor plânge necontenit; şi nici măcar patru sau cinci mame nu le-ar putea asigura suficient lapte, de aceea ei nu se îngraşă niciodată, fiind din acest punct de vedere ieşiţi din comun. Şi deşi mamelor nu trebuie să li se spună acest lucru, ca nu cumva să se înspăimânte, totuşi ele nu trebuie ţinute nici în ignoranţă; aşa că în astfel de situaţii ele trebuie sfătuite să ceară părerea unor oameni învăţaţi. Căci Dumnezeu permite ca aceste lucruri să se întâmple din cauza păcatelor părinţilor, pentru că uneori bărbaţii le blestemă pe femeile însărcinate spunându-le; „Fie să zămisleşti un diavol!”, sau alte lucruri de genul acesta. Şi mulţi bărbaţi, unii chiar credincioşi, ne-au oferit multe exemple de acest fel. Căci Vincent de Beauvais (în capitolul *Speculum Historiale*, XXVI, 43) a relatat o poveste spusă de Sfântul Petru Damian[64], în care era vorba despre fiul de cinci ani al unui nobil, care la momentul respectiv locuia într-o mânăstire; şi într-o noapte, acesta a fost scos din mânăstire

şi dus într-o moară a cărei uşă era ferecată, unde a fost găsit a doua zi dimineaţa. Şi când a fost întrebat [ce s-a întâmplat], el a povestit că a fost dus de nişte oameni la un mare ospăţ, unde a fost poftit să mănânce; iar după aceea a fost băgat în moară prin acoperiş.

Dar ce să mai spunem despre acei vrăjitori pe care obişnuim să-i numim Necromanţi, pe care diavolii îi poartă adesea prin aer la mare distanţă? Şi uneori aceştia îi conving şi pe alţii să călărească cu ei pe acelaşi cal, însă acela nu este un cal, ci diavolul care a luat acea înfăţişare; şi se mai spune că aceştia îi sfătuiesc pe tovarăşii lor să nu îşi facă semnul crucii. Şi cu toate că suntem doar doi cei care scriem această carte, unul dintre noi a văzut şi a cunoscut adesea astfel de oameni. Căci există un om care altădată era un erudit, despre care se crede că în prezent este preot în dioceza Freising, iar acesta obişnuia să spună că într-o bună zi a fost purtat prin aer de un diavol, care l-a dus la mare distanţă. Şi tot aşa, în dioceza Oberdorf, un orăşel de lângă Landshut, trăieşte un alt preot, care la vremea respectivă era prieten cu unul dintre noi, iar acesta a văzut cu ochii lui un om care zbura prin aer cu mâinile întinse; şi deşi ţipa, totuşi nu se tânguia. Iar cauza, după părerea lui, era aceasta. Că nişte oameni de ştiinţă se adunaseră la un loc să bea bere, şi cu toţii au căzut de acord ca cel care aduce berea să nu plătească nimic. Prin urmare, unul dintre ei s-a dus după bere, însă atunci când a deschis uşa a văzut un nor foarte gros, de aceea s-a întors înspăimântat la tovarăşii săi spunându-le care este motivul pentru care nu se mai duce după băutură. Apoi, acela dintre ei care urma să fie purtat prin aer a zis furios: „Şi dacă-mi iese-n cale diavolul, şi tot voi aduce băutura". Aşa că a ieşit afară şi a fost ridicat în aer sub privirile celorlalţi. Şi, într-adevăr, trebuie să mărturisim că astfel de lucruri se întâmplă nu numai celor care sunt treji, ci şi oamenilor care dorm; pentru că atunci când cad într-un somn adânc, trupul lor este purtat prin aer. Şi acest lucru se vede clar în cazul unor oameni care merg în somn pe acoperişurile caselor şi pe clădirile cele mai înalte, şi nimeni nu îi poate opri să facă asta. Dar dacă vreunul din martorii oculari îi strigă pe nume, aceştia se prăvălesc imediat şi se zdrobesc de pământ.

Mulţi cred, şi nu fără motiv, că aceasta este lucrarea diavolilor. Pentru că diavolii sunt de diferite feluri, iar unii dintre ei, care înainte să cadă au făcut parte din rândul îngerilor inferiori, sunt torturaţi fie cu pedepse mai mici, căci au păcătuit mai puţin, fie cu pedepse mari, fiind aruncaţi în iad pentru vecie. Aşa că unii nu pot vătăma pe nimeni, cel puţin nu foarte grav, ci de cele mai multe ori doar îşi bat joc de oameni. Însă alţii, cum sunt demonii Incubus şi Succubus, îi pedepsesc pe oameni în timpul nopţii făcându-i să se dedea poftelor trupeşti şi să participe la petreceri zgomotoase. Adevărul în această privinţă poate fi dedus din cuvintele lui Casian (*Collationes* I), care spune că, fără niciun dubiu, există tot atâtea duhuri necurate câte dorinţe se găsesc în om. Căci este limpede că unii din aceşti demoni, pe care oamenii obişnuiţi îi numesc Fauni şi pe care noi îi numim Troli, care se găsesc din abundenţă în Norvegia, îşi bat joc de oameni bântuind anumite locuri şi anumite drumuri; însă pentru că nu pot face rău nimănui se mulţumesc să joace trecătorilor tot felul de feste, însă doar ca să-i obosească şi nicidecum să-i vatăme în vreun fel. Iar unii dintre ei nu fac altceva decât să provoace oamenilor coşmaruri inofensive. Însă alţii sunt atât de furioşi şi violenţi, încât pentru ei nu este suficient doar să le umfle trupul celor pe care vor să-i chinuie, ci în plus se năpustesc asupra lor din înalt, aplicându-le cele mai cumplite lovituri. Şi autorul la care facem referire vrea să spună că aceştia nu se mulţumesc doar să-i posede pe oameni, ci vor să îi şi tortureze cu sălbăticie, aşa cum făceau aceia care sunt descrişi în *Matei* 8.

Din cele prezentate până acum putem trage mai întâi de toate concluzia că nu trebuie să spunem că vrăjitoarele nu se pot deplasa dintr-un loc în altul pentru că Dumnezeu nu permite acest lucru. Căci dacă El permite aşa ceva în cazul oamenilor drepţi şi al unor vrăjitori, cum ar putea să nu facă acelaşi lucru şi în cazul celor care se închină diavolului? Şi noi spunem plini de respect: Nu a fost luat Mântuitorul nostru luat de către diavol şi dus undeva într-un loc înalt, aşa cum mărturiseşte Evanghelia? Şi nu putem fi de acord nici cu al doilea argument susţinut de opozanţii noştri, cum că diavolul nu poate face un astfel de lucru.

Căci am arătat deja că el are de la natură o putere atât de mare, cu mult mai mare decât orice putere trupească, încât nimeni de pe pământ nu se poate măsura cu el; după cum se spune: „Pe pământ el nu-şi află perechea” etc. Şi într-adevăr, puterea firească şi virtutea care sunt prezente în Lucifer sunt atât de mari, încât printre îngerii buni din cer nu este nimeni mai mare decât el. Căci aşa cum i-a depăşit pe toţi îngerii în privinţa naturii sale, prin Căderea lui el nu şi-a pierdut natura, ci doar harul, ceea ce înseamnă că această natură continuă să facă parte din el, în pofida faptului că a devenit întunecată şi prizonieră. Prin urmare, comentariul la versetul „Pe pământ el nu-şi află perechea” spune următoarele: Deşi acesta este mai mare decât toate lucrurile, totuşi se supune în faţa meritelor Sfinţilor.

Cele două obiecţii pe care le-ar putea aduce cineva nu sunt deloc întemeiate. Prima este aceea că sufletul omului îi poate sta împotrivă, pe când cealaltă lasă impresia că se referă la un anumit diavol, şi anume la Lucifer, pentru că vorbeşte la singular. Şi pentru că el este acela care l-a ispitit pe Hristos în pustiu, şi care l-a ispitit şi pe primul om, acum stă legat în lanţuri. Prin urmare, ceilalţi îngeri nu sunt atât de puternici, deoarece el îi depăşeşte pe toţi. Aşa că celelalte duhuri nu îi pot purta pe oameni prin aer dintr-un loc în altul.

Aceste argumente nu au nicio putere. Căci, dacă ne referim mai întâi la îngeri, chiar şi cel mai neînsemnat dintre ei este cu mult superior puterilor omeneşti, după cum putem dovedi în diferite feluri. În primul rând, o putere spirituală este mai mare decât una corporală, aşa că şi puterea unui înger sau chiar a sufletului este mai mare decât cea a trupului. În al doilea rând, să ne referim la suflet; orice formă trupească îşi datorează individualitatea materiei, iar în cazul fiinţelor umane, faptului că materia este animată de către suflet; însă formele imateriale nu sunt altceva decât inteligenţe absolute, şi prin urmare acestea au o putere universală şi absolută. Din acest motiv, atunci când sufletul este unit cu trupul, el nu îl poate ridica în aer ca să-l deplaseze dintr-un loc în altul; deşi cu acordul lui Dumnezeu, dacă s-ar separa de trupul său, ar putea face asta cu multă uşurinţă. Aşadar, cu atât mai mult este posibil acest lucru în cazul unui spirit cu totul imaterial, ca de exemplu un înger bun sau unul rău. Căci un înger bun l-a transportat pe Avacum[65]. într-o clipă din Iudeea în Caldeea. Din acest motiv putem concluziona că cei care sunt transportaţi noaptea în timp ce dorm pe clădirile cele mai înalte nu sunt duşi acolo de sufletele lor, nici de influenţa stelelor, ci de o putere cu mult mai mare, aşa cum am văzut mai sus. În al treilea rând, corpul este astfel alcătuit încât poate fi mişcat dintr-un loc în altul de către o natură spirituală; şi aşa cum spune Aristotel în lucrarea sa *Fizica*, VIII, deplasarea în spaţiu este prima dintre mişcările trupeşti; şi el dovedeşte asta spunând că deplasarea în spaţiu nu depinde în mod intrinsec de puterea vreunui trup, ci ea se datorează unei forţe exterioare. De aceea, tragem concluzia, nu atât pe baza afirmaţiilor Doctorilor, ci pe baza acelora ale filozofilor, că trupurile aflate cel mai sus, adică stelele, sunt mişcate de nişte esenţe spirituale, de nişte inteligenţe distincte, care sunt bune atât în privinţa naturii, cât şi a intenţiei lor. Pentru că vedem că principală cauză a mişcării în spaţiu a trupului este sufletul. Prin urmare, trebuie spus că trupul omenesc nu poate rezista nici din punct de vedere fizic, nici sufletesc în cazul în care se pune problema de a fi transportat, cu acordul lui Dumnezeu; iar acest lucru este valabil nu numai atunci când este vorba despre o esenţă de natură spirituală, care este bună în ceea ce priveşte intenţia şi natura sa, şi care încearcă să-i transporte pe cei buni, al căror har este dovedit, ci şi atunci când esenţa este bună în natura sa, dar nu şi în privinţa intenţiei sale, şi când scopul ei este acela de a-i transporta pe cei nelegiuiţi. Cei care vor pot studia cele trei articole ale Sfântului Toma, cuprinse în Partea I, întrebarea 90, precum şi întrebările sale referitoare la natura păcatului; de asemenea, în *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunea 7, pot găsi unele lucruri cu privirea la efectele trupeşti provocate de puterea diavolului.

Ei bine, iată care este metoda care le permite vrăjitoarelor să se deplaseze dintr-un loc în altul. Acestea se folosesc de alifia[66] pe care au pregătit-o, după cum am spus, urmând instrucţiunile diavolului, din membrele copiilor, mai ales ale acelora pe care i-au ucis înainte

de a fi botezaţi; şi ele ung cu ea un scaun sau o coadă de mătură, după care sunt ridicate imediat în văzduh, pe timp de zi sau de noapte, în mod vizibil sau invizibil, după cum doresc; căci diavolul poate ascunde vederii un trup, ecranându-l cu o anumită substanţă, după cum am arăta în Partea I a acestui Tratat, atunci când am vorbit despre farmecele şi iluziile cauzate de diavol. Şi cu toate că de cele mai multe ori diavolul face acest lucru cu ajutorul acestei alifii, scopul lui fiind acela ca tot mai mulţi copii să fie lipsiţi de harul botezului, totuşi de foarte multe ori el poate produce această levitaţie fără a se folosi de ea. Căci uneori le deplasează pe vrăjitoare pe spatele unor animale, care nu sunt animale reale, ci doar diavoli care au luat acele forme; însă, alteori, ele sunt transportate la vedere doar prin puterea diavolului, fără niciun ajutor din exterior.

Iată un exemplu despre o astfel de deplasare la vedere pe timp de zi. În târgul Waldshut de pe valea Rinului, în dioceza Konstanz, trăia o vrăjitoare care era atât de detestată de târgoveţi, încât nu fusese invitată la o nuntă, deşi aproape toţi locuitorii erau prezenţi la evenimentul respectiv. Indignată din această pricină şi vrând să se răzbune, ea a chemat un diavol şi, spunându-i care este cauza supărării sale, i-a cerut să stârnească o cădere de grindină care să-i alunge pe toţi invitaţii ce dansau la nuntă; şi diavolul a fost de acord, aşa că a ridicat-o în aer şi a dus-o pe un deal din apropierea localităţii, acolo unde se aflau câţiva păstori. Şi pentru că, după cum avea să mărturisească ulterior, nu avea niciun pic de apă ca să toarne în şanţ (căci vom arăta că aceasta este metoda pe care o folosesc pentru a provoca căderi de grindină), a făcut o mică adâncitură pe care a umplut-o cu urină în loc de apă, iar apoi, sub privirile diavolului, a amestecat în ea cu degetul, după obiceiul lor. Imediat după aceea, diavolul a ridicat acel lichid în aer şi a abătut o furtună violentă însoţită de grindină, care a căzut doar asupra târgoveţilor şi a celor care dansau. Iar când aceştia s-au risipit discutând între ei despre cauza furtunii respective, nu a mai trecut multă vreme şi vrăjitoarea s-a întors în localitate; iar lucrul acesta le-a trezit mari suspiciuni. Însă când păstorii le-au spus ce-au văzut, suspiciunea lor a devenit aproape o certitudine. Aşa încât a fost arestată şi a mărturisit că a făcut acel lucru deoarece nu fusese invitată la nuntă; pentru această faptă şi pentru alte vrăjitorii pe care le-a făcut a fost arsă pe rug.

Şi pentru că oamenii obişnuiţi relatează frecvent despre asemenea deplasări prin aer, nu mai este nicio nevoie să aducem dovezi suplimentare în această privinţă. Sperăm însă că acest exemplu va fi de ajuns pentru a-i combate pe aceia care fie că neagă complet existenţa unor astfel de deplasări prin aer, fie că încearcă să susţină că acestea sunt doar imaginare sau fantastice. Şi, într-adevăr, n-ar fi prea mare lucru dacă aceşti oameni ar fi lăsaţi în voia părerilor lor eronate, numai că astfel de opinii tind să submineze credinţa. Pentru că aceştia nu se mulţumesc doar cu eroarea respectivă, ci vor susţine şi vor publica fără nicio teamă şi altele, sporind în felul acesta puterea vrăjitoarelor în detrimentul credinţei. Căci ei afirmă că toate vrăjitoriile care sunt atribuite pe bună dreptate vrăjitoarelor, în calitatea lor de instrumente ale diavolului, reprezintă doar iluzii şi lucruri imaginare, ca şi cum acestea ar fi de-a dreptul inofensive; aşa cum susţin şi că deplasările prin aer sunt pură fantezie. Din acest motiv, multe vrăjitoare rămân nepedepsite, întru dispreţul Creatorului şi sporirea puterii lor.

Argumentele pe care aceştia îşi bazează absurdităţile nu pot fi trecute cu vederea. Căci ei invocă în primul rând un capitol al Canonului (*Episcopi*, 26, întrebarea 5), unde se spune că vrăjitoarele se deplasează doar cu ajutorul imaginaţiei; dar cine poate fi atât de prost încât să tragă de aici concluzia că nu se pot deplasa şi trupeşte? De asemenea, la sfârşitul acestui capitol se spune că oricine crede că un om poate fi schimbat în bine sau în rău, ori că poate fi preschimbat în altceva, trebuie considerat a fi mai rău decât un necredincios sau decât un păgân; dar cine ar putea să tragă de aici concluzia că oamenii nu pot fi schimbaţi în animale prin intermediul farmecelor, sau că nu pot fi aduşi de la sănătate la boală, ori că nu pot fi transformaţi din oameni buni în oameni răi? Cei care scurmă la suprafaţa cuvintelor Canonului au o părere opusă celei a sfinţilor Doctori, şi sunt de-a dreptul potrivnici învăţăturii

Sfintei Scripturi. Iar acea opinie contrară a fost expusă în detaliu în Partea I a acestui Tratat; prin urmare, este necesar să analizăm înţelesul ascuns al cuvintelor Canonului. Şi am făcut acest lucru în cadrul Întrebării I a Părţii I a Tratatului, atunci când am combătut a doua opinie falsă dintre cele trei pe care le-am condamnat, prilej cu care am spus că există patru lucruri ce trebuie predicate oamenilor. Căci vrăjitoarele se deplasează atât trupeşte, cât şi cu ajutorul imaginaţiei, după cum o dovedesc mărturisirile lor, şi nu doar ale acelora care au fost arse, ci şi ale acelora care s-au căit şi s-au întors la credinţă. Din rândul acestora din urmă a făcut parte o femeie din târgul Breisach, pe care am întrebat-o dacă ele se pot deplasa doar cu ajutorul imaginaţiei sau şi în mod trupesc; iar ea a răspuns că se poate în ambele feluri. Fiindcă dacă nu vor să se deplaseze cu trupul, dar doresc să ştie tot ce se întâmplă la o întâlnire a tovarăşelor lor, atunci se folosesc de o anumită procedură. Căci se duc să se culce pe partea stângă în numele tuturor diavolilor, şi odată ce au adormit le iese din gură un abur albăstrui, prin intermediul căruia pot vedea limpede tot ce se întâmplă. Însă dacă doresc să se deplaseze trupeşte, atunci trebuie să aplice metoda despre care am vorbit mai devreme. În plus, chiar dacă am înţelege Canonul în mod literal, fără niciun fel de explicaţie, cine ar putea fi atât de obtuz încât să susţină din acest motiv că toate vrăjitoriile şi efectele lor sunt fantastice şi imaginare, când toţi îşi dau seama prin intermediul simţurilor că lucrurile stau exact pe dos? Mai ales că există şi atât de multe superstiţii, şi anume paisprezece; şi cele mai multe dintre ele se referă la vrăji şi la vătămările provocate de vrăjitoare, precum şi la Pythonese, căci de fapt asta şi sunt; iar cele mai puţine se referă la faptul că se pot deplasa cu ajutorul imaginaţiei.

Şi noi nu recunoaştem faptul că concepţiile lor eronate pot fi dovedite cu ajutorul Legendelor lui Saint Germain[67] şi a altora ca el. Căci atunci când diavolii le supravegheau pe femei, ei puteau să se culce alături de soţii lor care dormeau, lăsându-le acestora impresia că dorm lângă bărbaţii lor. Şi nu spunem asta din admiraţie pentru Saint, ci ca să se ştie că este posibil să se întâmple şi lucrul opus celui prezentat în Legende.

În acelaşi fel putem răspunde tuturor celorlalte obiecţii; este adevărat că unele vrăjitoare se deplasează doar cu ajutorul imaginaţiei, dar este la fel de adevărat, după cum rezultă din scrierile Doctorilor, că multe dintre ele se pot deplasa şi trupeşte. Cei care vor pot consulta cartea *Despre Albine* a lui Toma de Brabant, unde vor găsi numeroase lucruri minunate referitoare atât la deplasările cu ajutorul imaginaţiei, cât şi la deplasările trupeşti.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul IV.

Aici va fi prezentat modul în care vrăjitoarele se împreunează cu acei diavoli cunoscuţi sub numele de Incubus

În privinţa metodei prin care vrăjitoarele se împreunează cu diavolii Incubus, trebuie să avem în vedere şase lucruri. Primul, se referă la trupul în care apare diavolul şi la elementul din care este alcătuit. Al doilea, priveşte actul propriu-zis, dacă acesta este însoţit întotdeauna de injectarea de sămânţă prelevată de la un alt om. Al treilea, are în vedere momentul şi locul, ca să ne putem da seama dacă în cadrul acestei practici există unele momente mai favorabile decât altele. Al patrulea, urmăreşte să vadă dacă actul respectiv este vizibil pentru femei şi dacă doar cele născute în felul acesta sunt vizitate de diavoli. Al cincilea, vrea să stabilească dacă femeile respective au fost consacrate diavolilor la naştere de către moaşe. Al şaselea, să stabilim dacă plăcerea actului sexual respectiv este mai mare sau mai mică. Şi vom vorbi mai întâi despre materia şi calitatea trupului în care apare diavolul. Ei bine, trebuie să spunem că acesta apare sub forma unui trup având consistenţa aerului, care în anumite privinţe pare

pământesc, deoarece a suferit un proces de condensare; şi vom explica acum acest lucru. Aerul nu poate lua orice formă, ci doar forma corpului în care este închis. Şi în această situaţie el nu este îngrădit de propriile sale limite, ci de limitele corpului respectiv; însă o parte a acestui corp aerat rămâne în interior. Prin urmare, el (n.t. diavolul) nu se poate înfăţişa într-un trup ca acesta. Mai mult decât atât, să ştiţi că aerul este din toate punctele de vedere materia cea mai fluidă şi mai schimbătoare; şi o dovadă a acestui lucru este faptul că atunci când unii au încercat să străpungă sau să taie cu sabia acel trup diafan care-l înfăţişa pe diavol, aceştia nu au reuşit să facă asta, pentru că părţile tăiate ale aerului s-au unit din nou. De aici rezultă că aerul este în sine însuşi o materie foarte abilă, însă pentru că nu poate lua o anumită formă decât dacă se uneşte cu materia terestră înseamnă că aerul din care este alcătuit trupul diavolului trebuie oarecum învârtoşat, astfel încât să capete proprietăţi asemănătoare pământului, dar să-şi păstreze în acelaşi timp proprietăţile sale de aer. Iar diavolii şi duhurile destrupate pot realza această condensare cu ajutorul vaporilor grosieri emanaţi de pământ, pe care îi strâng laolaltă în formele în care vor sălăşlui, dar nu ca profanatori, ci ca forţe motrice care dau acelui trup iluzia că este viu, tot aşa cum sufletul dă viaţă trupului cu care este unit. Aşa că în aceste trupuri pe care şi le creează ei sunt asemenea unui marinar pe o corabie purtată de vânt. Prin urmare, dacă cineva întreabă din ce este alcătuit trupul diavolului, trebuie să răspundem că în privinţa materialului, una este să vorbim despre începutul întocmirii sale şi alta despre rezultatul final. Căci la început este doar aer; însă la final este un aer învârtoşat, care dobândeşte anumite proprietăţi pământeşti. Şi diavolii, cu acordul lui Dumnezeu, pot să-şi făurească un astfel de trup, pentru că esenţa spirituală este mai presus de materie. Aşadar, natura trupească trebuie să se supună diavolilor în privinţa mişcării sale în spaţiu, dar nu şi în privinţa modelării sale în forme naturale, fie ele ocazionale sau de durată; excepţie fac doar animite creaturi mărunte (şi atunci nu se poate altfel decât cu ajutorul unui anumit agent, după cum am sugerat mai devreme). Însă în privinţa deplasării în spaţiu, nicio formă nu este mai presus de puterile lor; căci le pot mişca cum doresc şi atunci când doresc.

Din toate aceste lucruri se poate naşte o întrebare suplimentară: ce putem spune atunci când un înger bun sau rău îndeplineşte anumite activităţi cotidiene cu ajutorul unui trup real, şi nicidecum eteric; aşa cum a fost cazul asinei lui Balaam (n.t. sau Valaam), prin care a vorbit îngerul, sau aşa cum este cazul diavolilor care pun stăpânire pe trupuri. Şi trebuie spus că acele trupuri nu sunt creeate, ci doar ocupate. A se vedea Sfântul Toma, II, 8, *Dacă îngerii creează trupuri*. Însă hai să ne ocupăm strict de subiectul nostru.

În ce fel trebuie înţeles faptul că diavolii vorbesc cu vrăjitoarele, le văd, le aud, mănâncă cu ele şi se împreunează cu ele? Însă aceasta este partea a doua a acestei prime chestiuni. Căci în legătură cu prima parte trebuie spus că o conversaţie reală presupune trei elemente, şi anume: plămâni care să aspire aerul, şi nu doar de dragul de a produce sunete, ci şi pentru a răcori inima; fiindcă şi persoanele mute au plămâni. În al doilea rând, este nevoie de un corp care să lovească aerul, ca atunci când cineva produce sunete mai puternice sau mai slabe prin lovirea unei bucăţi de lemn sau a unui clopot. Căci atunci când o substanţă susceptibilă de a răsuna este lovită cu un instrument producător de sunete, aceasta va produce un sunet pe măsura mărimii sale; prin urmare, sunetul respectiv va face aerul să vibreze, propagându-se astfel până la urechile unei persoane care ascultă, şi fiindcă sursa lui este foarte departe, îi va lăsa acesteia impresia că vine de undeva din spaţiu. În al treilea rând, este nevoie de un glas; şi se poate spune că ceea ce în cazul corpurilor neînsufleţite poartă denumirea de sunet, în cazul fiinţelor vii se numeşte Glas. Şi de această dată limba dirijează răsuflarea spre un instrument viu sau spre un organ natural creat de Dumnezeu. Şi nu este vorba de un clopot, care scoate un sunet, ci acesta este un glas. Iar această a treia cerinţă se leagă strâns de cea de-a doua; şi am precizat acest lucru ca preoţii să aibă la dispoziţie o metodă prin care să-i înveţe pe oameni. Şi în al patrulea rând, este necesar ca cel care glăsuieşte să vrea să transmită ceva, o idee a minţii, unei alte persoane, care la rândul ei va trebui să fie capabilă să înţeleagă ceea

ce se spune; aşa că glasul se naşte din lovirea succesivă a dinţilor cu limba, prin deschiderea şi închiderea buzelor şi prin expulzarea aerului din gură în exterior; în felul acesta, sunetele emise vor ajunge la urechea ascultătorului, care le va desluşi înţelesul.

Dar să ne întoarcem la discuţia noastră. Diavolii nu au nici plămâni, nici limbă, cu toate că pe cea din urmă o pot arăta, pentru că o creează artificial, aşa cum creează şi buze şi dinţi, în funcţie de starea trupului lor; aşadar, aceştia nu pot vorbi cu adevărat. Dar întrucât posedă inteligenţă, atunci când vor să spună ceva provoacă o tulburare a aerului din interiorul trupului pe care şi l-au creat, însă nu a celui inspirat şi expirat, ca în cazul oamenilor, astfel încât pot să producă nu glasuri, ci sunete care au o oarecare asemănare cu glasurile, iar pe acestea le pot trimite articulat prin aerul din exterior către urechile ascultătorului. Toate acestea se aplică la ceea ce vom discuta cu privire la puterea reproducătoare, însă nu tot aşa stau lucrurile în cazul îngerilor buni. Iar dacă cineva doreşte să cerceteze modul în care diavolii pot vorbi prin trupul pe care îl posedă, îi recomandăm să studieze scrierile Sfântului Toma din *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunea 8, articolul 5. Căci în astfel de cazuri ei se folosesc de organele vorbirii ale trupului respectiv; căci ei ocupă acele trupuri doar cu mărimea lor corporală, nu şi cu esenţa lor. Şi să remacăm că există o distincţie între substanţă şi mărime, sau eveniment. Însă acest lucru este irelevant [pentru discuţia noastră].

Iar acum va trebui să spunem cum reuşesc aceştia să vadă şi să audă. Ei bine, văzul este de două feluri, spiritual şi trupesc, iar primul îl depăşeşte infinit de mult pe cel din urmă; căci el poate pătrunde peste tot şi nu este stânjenit de distanţă, graţie calităţii acelei lumini de care se foloseşte. Prin urmare, trebuie să spunem că un înger, fie el bun sau rău, nu vede nicidecum cu ochii trupului pe care şi l-a creat, şi nici nu se foloseşte de vreo parte a trupului, aşa cum se întâmplă atunci când vorbeşte şi când provoacă o vibraţie a aerului pentru a produce un sunet care să ajungă la urechile ascultătorului. De aceea, ochii lor sunt nişte ochi pictaţi. Şi ei le apar oamenilor în felul acesta, ca să-şi poată manifesta calităţile lor naturale şi ca să poată conversa cu ei în mod spiritual cu ajutorul acestor mijloace. Căci acesta este scopul pe care l-au avut îngerii sfinţi, atunci când le-au apărut Părinţilor la porunca lui Dumnezeu şi cu acordul Lui. Iar îngerii răi se arată oamenilor ticăloşi pentru ca aceştia din urmă să le recunoască calităţile şi să se întovărăşească cu ei, aici în privinţa păcatului, iar în altă parte în privinţa pedepsei.

La sfârşitul lucrării sale, *Despre Ierarhia Cerească*, Sfântul Dionisie spune: „Îngerul ne învaţă să luăm în considerare proprietăţile tuturor părţilor trupului omenesc, concluzionând că atâta vreme cât vederea trupească este o funcţie a organismului viu, care se manifestă prin intermediul unui organ trupesc, de care diavolul nu dispune, asta înseamnă că trupurile pe care acesta şi le creează nu dispun de funcţii reale, pentru că nici mădularele lor nu sunt reale. Şi tot aşa stau lucrurile şi în cazul auzului, care este cu mult mai fin decât cel trupesc; pentru că el poate cunoaşte gândurile minţii şi poate vorbi cu sufletul într-un mod subtil, aflând mult mai multe lucruri decât află omul atunci când ia cunoştinţă de ideile minţii prin intermediul cuvintelor”. A se vedea şi Sfântul Toma, *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunea 8. Căci dacă faţa omului îi dezvăluie dorinţele sale secrete, şi dacă medicii pot citi gândurile inimii după modul în care bate şi după rapiditatea pulsului, cu atât mai mult diavolii pot şti aceste lucruri.

Şi referitor la actul de a mânca, putem spune că digestia completă presupune patru procese. Masticaţia, care are loc în gură, înghiţirea hranei şi ajungerea ei în stomac, digestia care are loc în interiorul stomacului şi, în al patrulea rând, asimilarea elementelor necesare şi evacuarea materiilor nefolositoare. Toţi îngerii pot parcurge primele două procese atunci când se hrănesc în trupul pe care şi l-au creat, dar nu şi pe celelalte două; căci în loc de digestie şi de evacuare ei posedă o altă putere, care face ca hrana să se dizolve în materia înconjurătoare. La Hristos, procesul hrănirii era complet din toate punctele de vedere, întrucât dispunea de puterea de digestie şi de cea de asimilare; însă acestea nu urmăreau să convertească hrana în elemente necesare trupului Său, pentru că erau pline de har, ca şi trupul pe care-l avea; fapt

pentru care hrana se dizolva pe dată în trupul Său, ca atunci când cineva aruncă apă pe foc.

Cum se împreunează carnal în timpurile noastre vrăjitoarele cu diavolii Incubus, şi cum se înmulţesc ele în felul acesta.

Cele spuse nu ridică nicio problemă în legătură cu subiectul nostru principal, care se referă la actul carnal ce are loc între diavolii Incubus, aflaţi într-un trup pe care şi l-au creat, şi vrăjitoare; asta dacă nu cumva cineva se îndoieşte de faptul că vrăjitoarele din timpurile noastre practică o astfel de relaţie abominalbilă; sau de faptul că vrăjitoarele nu provin dintr-o astfel de grozăvie.

Ca să răspundem la aceste două îndoieli, vom spune cu privire la prima ceva despre faptele vrăjitoarelor care au trăit în vechime, cu circa 1400 de ani înainte de întruparea Domnului Nostru. De exemplu, nimeni nu ştie dacă acestea se dedau la asemenea practici mizerabile ca acelea ale vrăjitoarelor care au urmat după ele; căci din câte ştim, istoria nu ne dezvăluie nimic în legătură cu acest subiect. Însă niciunul dintre aceia care studiază istoria nu se îndoieşte de faptul că întotdeauna au existat vrăjitoare, şi că prin lucrările lor nelegiuite acestea au provocat multe neajunsuri oamenilor, animalelor şi roadelor pământului, şi că dintotdeauna au existat diavoli Incubus şi Sucubus; căci tradiţiile Canonului şi sfinţii Doctori au transmis posterităţii multe lucruri referitoare la ele şi la faptele pe care le-au săvârşit timp de sute de ani. Totuşi există această diferenţă, şi anume că în timpurile de demult diavolii Incubus obişnuiau să le hărţuiască pe femei împotriva voinţei lor, după cum arată de multe ori Nider în lucrarea sa *Formicarius* şi Toma de Brabant în cărţile sale *Despre Binele Universal* şi *Despre albine*. Însă teoria că vrăjitoarele din timpurile noastre sunt viciate de această murdărie diabolică nu este susţinută numai de noi, căci chiar vrăjitoarele însele mărturisesc că aceste lucruri sunt adevărate; pentru că în prezent ele nu mai sunt agresate ca odinioară, ci se angajează de bunăvoie în această relaţie obscenă şi mizerabilă. Căci câte femei n-au fost pedepsite de legea civilă în diferite dioceze, mai ales în Konstanz şi în oraşul Ratisbona? Asta pentru că au fost dependente ani de zile de aceste scârboşenii, unele de la vârsta de douăzeci de ani, altele de la doisprezece sau treisprezece ani, după ce s-au lepădat total de credinţă. Iar locuitorii din aceste regiuni pot depune mărturie pentru aceste evenimente. Căci fără a le socoti pe cele care s-au pocăit pe ascuns şi pe cele care s-au reîntors la credinţă, au fost arse în total nu mai puţin de patruzeci şi opt [de vrăjitoare] într-o perioadă de cinci ani de zile. Şi nu se poate pune problema credibilităţii lor, pentru că acestea s-au pocăit de bunăvoie; căci toate au fost de acord să se dedea la asemena practici indecente, cu scopul de a deveni şi mai viclene. Însă aceste cazuri le vom analiza rând pe rând în Partea a Doua a acestei lucrări, acolo unde vom descrie faptele lor; totuşi, le vom trece cu vederea pe acelea care au ajuns la cunoştinţa colegului nostru, Inchizitorul de Como, din Comitatul Burbia, care în interval de un an, şi anume anul de graţie 1485, a condamnat la ardere patruzeci şi una de vrăjitoare; şi toate acestea, după cum spune el, au afirmat public că obişnuiau să aibă asemenea relaţii scârboase cu diavolii. Prin urmare, această chestiune a fost bine documentată pe baza declaraţiilor martorilor oculari, a zvonurilor existente şi a relatărilor unor oameni de încredere.

În ceea ce priveşte cel de-al doilea element care provoacă îndoială, dacă vrăjitoarele se nasc din aceste relaţii dezgustătoare, putem spune împreună cu Sfântul Augustin că este adevărat că toate faptele abominabile se nasc din acocierea oamenilor cu diavolii. Căci în lucrarea sa *Despre doctrina creştină*, el spune următoarele: „Toate aceste practici, fie că este vorba de fapte mărunte sau de unele extrem de dăunătoare, se nasc din tovărăşia mizerabilă dintre oameni şi diavoli, ca şi cum aceştia ar fi încheiat un pact de prietenie bazat pe necredinţă şi viclenie, ceea ce trebuie să ne facă să ne lepădăm de toţi aceştia în mod absolut. Să remarcăm însă faptul că aşa cum sunt diferite tipuri de fapte malefice şi de arte magice, ca

şi diferite tipuri de societăţi care le practică; şi aşa cum dintre toate cele paisprezece tipuri de fapte nelalocul lor, cele practicate de vrăjitoare sunt cele mai grave, întrucât acestea nu au cu diavolul un acord tacit, ci un pact făţiş, şi chiar mai mult decât atât, trebuie să îl venereze pe diavol şi să se lepede de credinţă; asta înseamnă, aşadar, că vrăjitoarele au cel mai malefic tip de asociere cu diavolii, mai ales pentru că femeile au un comportament de aşa natură încât găsesc mereu desfătare în lucruri deşarte.

Să remarcăm şi faptul că în *Cartea a Doua a Sentinţelor* (secţiunea 4, articolul 4), Sfântul Toma se preocupă să dea răspuns la întrebarea dacă oamenii zămisliţi în felul acesta de către diavoli sunt mai puternici decât semenii lor. Şi el spune că acest lucru este adevărat, bazându-se nu doar pe textul Scripturii, din *Geneza* 6: „Aceştia sunt vestiţii viteji din vechime"; ci şi pe următorul raţionament. Diavolii ştiu cum să determine virtutea materialului seminal: în primul rând, evaluând temperamentul celui de la care prelevează sămânţa; în al doilea rând, ştiind care femeie este cea mai potrivită pentru primirea acelei seminţe; în al treilea rând, cunoscând ce constelaţie este favorabilă pentru a obţine efectul corporal respectiv; şi am mai putea adăuga, în al patrulea rând, că din cuvintele lor aflăm că aceia pe care îi zămislesc au cea mai bună înclinaţie pentru practicarea lucrării diavolului. Concluzia este că atunci când toate aceste elemente sunt prezente, oamenii care se nasc în felul acesta sunt mari la trup şi foarte puternici. Prin urmare, ca să ne întoarcem la întrebarea dacă vrăjitoarele provin din astfel de relaţii abominabile, vom spune că ele îşi au originea în anumite asocieri malefice cu diavolii, după cum rezultă limpede din experienţele directe pe care le-am avut cu acestea. Însă nimeni nu poate afirma cu certitudine că ele nu sporesc şi nu se înmulţesc prin intermediul unor astfel de practici odioase, căci diavolii săvârşesc aceste fapte nu de dragul plăcerii, ci al coruperii [fiinţelor omeneşti]. Şi iată cum pare a se desfăşura acest proces. Un diavol Sucubus prelevează material seminal de la un om ticălos; iar dacă este diavolul acelui om şi nu doreşte să devină un Incubus pentru o vrăjitoare, atunci îi dă acea sămânţă diavolului care răspunde de o femeie sau de o vrăjitoare; iar acesta din urmă, sub influenţa unei constelaţii care face ca bărbatul sau femeia care se nasc în felul acesta să fie puternici în practicarea vrăjitoriei, devine Incubus pentru acea vrăjitoare. Iar faptul că textul nu se referă la vrăjitoare, ci doar la nişte oameni uriaşi, puternici şi vestiţi, nu reprezintă un argument în defavoarea noastră; căci, aşa cum am spus anterior, vrăjitoria nu s-a manifestat în acele vremuri când domnea legea Naturii, pentru că amintirea Creaţiei lumii era încă vie, şi de aceea nu era loc pentru idolatrie. Însă când răutatea oamenilor a început să sporească, diavolul a găsit mai multe oportunităţi prin care să răspândească această nelegiuire. Totuşi, nu trebuie să înţelegem că acei oameni renumiţi s-au remarcat datorită virtuţilor lor bune.

Dacă relaţiile unui Incubus cu o vrăjitoare sunt însoţite întotdeauna de o injectare de sămânţă

Răspunsul la această întrebare este acela că diavolul are o mie de posibilităţi şi de căi de a cauza neplăceri, şi că din vremea primei sale Căderi el a încercat în toate chipurile să distrugă unitatea Bisericii şi să vatăme omenirea. De aceea, nu putem enunţa nicio regulă absolută în privinţa acestei chestiuni, însă putem face această distincţie: că o vrăjitoare poate fi bătrână şi sterilă sau nu. Iar dacă este aşa, atunci în mod firesc el se împreunează cu vrăjitoarea fără a injecta material seminal, căci acest lucru nu ar fi de niciun folos, iar diavolul evită atât cât poate ca lucrările sale să fie inutile. Însă dacă aceasta nu este sterilă, atunci o abordează din perspectiva plăcerii carnale pe care i-o poate oferi. Iar dacă este în perioada fertilă, şi dacă el posedă material seminal prelevat de la un bărbat, atunci nu întârzie să o abordeze pentru a o face să zămislească o progenitură. Se pune însă întrebarea dacă el poate colecta materialul seminal emis în timpul somnului ca urmare a unei poluţii, la fel cum îl colectează pe acela care rezultă în urma actului carnal. Ei bine, răspunsul este acela că

probabil nu poate face asta, deşi alţi oameni au o opinie contrară. Căci trebuie remarcat că, aşa cum s-a spus deja, diavolii acordă atenţie virtuţii reproducătoare a materialului seminal, iar o astfel de virtute este mai abundentă şi mai bine păstrată în sămânţa rezultată în urma actului carnal, pe când în cea emisă în timpul poluţiilor nocturne este mult diminuată, pentru că în acest caz sămânţa este rezultatul unei stări momentane şi de aceea valoarea sa reproducătoare nu este atât de mare. Aşadar, se crede că diavolul nu se foloseşte de un astfel de material seminal pentru a zămisli o progenitură, decât atunci când ştie că în el se găseşte acea virtute atât de necesară. Dar acest lucru nu trebuie negat în mod absolut, căci şi în cazul unei vrăjitoare măritate, care a fost inseminată de către soţul ei, diavolul poate să intervină şi să introducă un alt material seminal, ca în felul acesta să infecteze fătul.

Dacă diavolii Incubus acţionează preponderent în anumite momente şi în anumite locuri

La întrebarea dacă diavolul ţine seama de momente şi de locuri trebuie să spunem că, lăsând la o parte faptul că atunci când vrea să provoace poluţii are în vedere anumite perioade şi constelaţii, există şi anumite momente în care scopul său nu este poluţia, ci să provoace plăceri sexuale vrăjitoarei; iar acestea sunt momentele cele mai sacre ale anului, şi anume Crăciunul, Paştele, Rusaliile şi alte sărbători religioase. Şi diavolii fac acest lucru din trei motive. Primul, pentru că în felul acesta vrăjitoarele se pot umple nu numai de viciul nelegiuirii prin lepădarea credinţei, ci şi de acela al Sacrilegiului, ca în felul acesta să aducă o ofensă nemaipomenită Creatorului, spre blestemul veşnic al sufletelor lor. Al doilea motiv este acela că atunci când Dumnezeu este jignit atât de profund, El le dă putere şi mai mare de a-i vătăma chiar şi pe oamenii inocenţi, perturbându-le afacerile şi vătămându-le trupul. Căci atunci când se spune, „Fiul nu va purta nedreptatea tatălui" etc., acest lucru se referă doar la pedeapsa veşnică, pentru că adesea cei inocenţi sunt pedepsiţi cu urgii vremelnice din cauza păcatelor celorlalţi. De aceea, într-un alt loc Dumnezeu spune: „Eu sunt un Dumnezeu gelos, care pedepsesc pe copii pentru vina părinţilor, până la al treilea şi al patrulea neam[68]". O astfel de pedeapsă a fost cea aplicată copiilor bărbaţilor din Sodoma, care au fost nimiciţi din cauza păcatelor părinţilor lor. Al treilea motiv se referă la faptul că ei au nenumărate posibilităţi de a studia mulţi oameni, şi mai ales fete, care în zilele de sărbătoare sunt înclinate mai mult spre lenevie şi curiozitate, ceea ce le face mai uşor de amăgit de către vrăjitoarele bătrâne. Şi nouă, Inchizitorilor, ni s-au întâmplat în ţara natală a unuia dintre noi următoarele lucruri (căci suntem doi care colaborăm la această lucrare). O oarecare tânără, o fecioară evlavioasă, a fost rugată de o bătrână să urce împreună cu ea într-o cameră de la etaj unde se găseau nişte tineri deosebit de chipeşi. Şi pentru că ea a fost de acord, bătrâna, care mergea înainte, i-a spus fetei să nu îşi facă semnul crucii. Însă deşi a fost de acord cu această cerinţă, totuşi şi-a făcut cruce pe ascuns. Aşa se face că atunci când au ajuns sus, fecioara nu a văzut pe nimeni, pentru că diavolii care erau acolo nu puteau să i se înfăţişeze în trupurile pe care şi le creaseră. De aceea, bătrâna a blestemat-o zicându-i: „Piei de aici în numele tuturor diavolilor; de ce ţi-ai făcut cruce?". Toate acestea le-am aflat de la acea fecioară bună şi onestă. Şi s-ar mai putea adăuga un al patrulea motiv, şi anume că în felul acesta ei îi pot ispiti mai uşor pe oameni făcându-i să creadă că dacă Dumnezeu permite ca asemenea lucruri să se întâmple în momentele cele mai sfinte, atunci nu este mare lucru dacă uneori nu este de acord cu ele.

Referitor la întrebarea dacă preferă un loc mai mult decât un altul, trebuie să spunem că faptele şi cuvintele vrăjitoarelor dovedesc că aceştia sunt incapabili să comită asemenea nelegiuiri în locurile sfinte. Iar faptul că aceste locuri sunt respectate demonstrează cât de eficienţi sunt Îngerii Păzitori. Mai mult decât atât, vrăjitoarele afirmă că ele nu au parte de linişte niciodată, cu excepţia momentelor când sunt în biserică şi asistă la Serviciul Divin; prin urmare, ele sunt primele care intră şi ultimele care ies din biserică. Cu toate acestea, la porunca diavolilor, ele sunt obligate să participe la anumite ceremonii odioase, cum ar fi să

scuipe pe pământ la Ridicarea Pâinii Euharistice deasupra capului sau să rostească, cu voce tare sau în gând, cele mai obscene cuvinte, cum ar fi: Du-te încoace şi încolo. Însă despre această chestiune vom vorbi în Partea a Doua.

Dacă diavolii Incubus sau Succubus comit aceste acte astfel încât să fie văzuţi de vrăjitoare sau de cei aflaţi de faţă.

Referitor la întrebarea dacă aceştia săvârşesc această faptă dezgustătoare la vedere sau pe ascuns, în toate cazurile despre care avem cunoştinţă diavolul a acţionat întotdeauna în aşa fel încât să fie văzut de vrăjitoare; căci nu este nicio nevoie să se apropie de ea fără a fi văzut, întrucât au încheiat un pact de asociere. Însă martorii oculari au văzut adesea vrăjitoare întinse pe spate pe câmpuri sau în păduri, dezgolite până la buric; iar din poziţia membrelor, care ducea cu gândul la actul sexual şi la orgasm, precum şi din felul în care îşi mişcau picioarele şi coapsele, era limpede ca sunt penetrate de diavolii Incubus, cu toate că martorii oculari nu îi puteau vedea. Totuşi, uneori, deşi se întâmplă foarte rar, la sfârşitul actului [sexual] se poate vedea un abur negru, cam de statura unui om, care se ridică de pe vrăjitoare dispărând în văzduh. Şi asta se întâmplă pentru că Intrigantul ştie că în felul acesta poate suci minţile fetelor sau ale altor oameni care sunt de faţă. Însă despre aceste lucruri şi despre felul în care acestea s-au petrecut în multe locuri din oraşul Ratisbona, ca şi pe moşia nobililor Rappolstein sau în alte regiuni, vom vorbi în Partea a Doua.

Lucrurile pe care le vom prezenta în continuare s-au întâmplat cu adevărat. Au existat soţi care are văzut cu adevărat cum diavolii Incubus au raporturi sexuale cu soţiile lor, deşi aceştia nu vedeau nişte diavoli, ci nişte bărbaţi. Dar când au pus mâna pe o armă şi au încercat să-i alunge, diavolii au dispărut şi s-au făcut nevăzuţi. Iar soţiile lor i-au luat în braţe, chiar dacă uneori au avut de suferit, şi au început să-i ocărască pe soţii lor, bătându-şi joc de ei şi întrebându-i dacă au ochi sau dacă sunt posedaţi de diavoli.

Despre faptul că diavolii Incubus nu le hărţuiesc doar pe acele femei născute în urma faptelor lor mizerabile sau pe cele care le-au fost închinate de către moaşe, ci fac acest lucru cu toate, bucurându-se mai mult sau mai puţin de plăcerile sexuale.

În concluzie, putem să spunem că aceşti diavoli Incubus nu le vor hărţui doar pe acele femei născute în urma unor astfel de fapte abominabile sau pe cele care le-au fost închinate de către moaşe, ci ei încearcă din toate puterile, cu ajutorul vrăjitoarelor care conduc bordeluri sau care sunt prostituate, să seducă toate fecioarele caste şi evlavioase din tot cartierul sau din tot oraşul. Căci acest lucru este binecunoscut din experienţa permanentă a magistraţilor; iar în oraşul Ratisbona, atunci când au fost arse anumite vrăjitoare, aceste nenorocite au afirmat, înainte de sentinţa finală, că Stăpânii lor le-au poruncit să facă tot ce le stă în puteri pentru a le corupe pe fecioarele pioase şi pe văduve. Iar dacă cineva vrea să ştie dacă plăcerea sexuală este mai mare sau mai mică atunci când diavolii şi-au creat un trup decât atunci când actul sexual se săvârşeşte cu bărbaţi adevăraţi, putem să spunem următoarele: Se pare că, deşi plăcerea ar trebui să fie în mod firesc mai mare atunci când partenerii sunt fiinţe normale, totuşi acel Vrăjmaş viclean poate strânge laolaltă elementele active şi pasive, nu în mod firesc, ci în privinţa căldurii şi temperamentului, în aşa fel încât să provoace o excitaţie la fel de mare. Însă această chestiune va fi discutată mai pe larg ceva mai târziu, atunci când vom analiza calităţile sexului feminin.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul V.

Despre faptul că în mod obişnuit, vrăjitoarele fac vrăji folosindu-se de Sacramentele Bisericii. Şi despre felul în care acestea vatămă puterile generatoare, şi despre modul în care pot provoca diferite boli creaturilor lui Dumnezeu. Însă nu ne vom referi aici la problema influenţei stelelor.

Ei bine, sunt câteva lucruri care trebuie luate în considerare în privinţa metodelor prin care acestea provoacă vătămări atât creaturilor de sex masculin şi de sex feminin, cât şi roadelor pământului: mai întâi oamenilor, apoi animalelor, şi în al treilea rând roadelor pământului. Să începem mai întâi cu oamenii şi să vedem cu pot acestea să arunce farmece care să blocheze forţele reproducătoare sau care să facă bărbatul neputincios din punct de vedere sexual. În al doilea rând, să vedem cum se face că uneori bărbatul este neputincios doar în privinţa unei femei, dar nu şi a alteia. În al treilea rând, cum pot face să dispară membrul masculin ca şi cum acesta ar fi detaşat complet de trup. În al patrulea rând, dacă este posibil să ne dăm seama dacă afecţiunile de mai sus au fost provocate doar de diavol, fără ajutorul cuiva, sau dacă acestea au necesitat intervenţia unei vrăjitoare. În al cincilea rând, să vedem modalitatea prin care vrăjitoarele îi transformă pe bărbaţi şi pe femei în animale, folosindu-se de o anumită scamatorie sau de o vrajă. În al şaselea rând, cum pot moaşele vrăjitoare să ucidă în diferite feluri fătul zămislit în pântecele mamei sale; şi când nu aceasta le este intenţia, cum fac ele să consacre copiii diavolilor. Şi chiar dacă aceste lucruri par a fi incredibile, ele au fost dovedite în Partea I a acestei lucrări prin întrebări şi prin răspunsuri la argumente; iar cititorul sceptic le poate revedea, dacă consideră necesar, pentru că scopul nostru este acela de a scoate la iveală adevărul. Pentru moment, însă, urmărim doar să prezentăm fapte şi exemple de care avem cunoştinţă sau care au fost scrise de alţi oameni care detestă asemenea nelegiuiri, pentru a da substanţă argumentelor anterioare în eventualitatea că pentru cineva acestea ar fi greu de înţeles; ca prin lucrurile relatate în Partea a Doua să-i readucem la credinţă şi să-i îndepărtăm de păcat pe cei care cred că nu există vrăjitoare şi că în lume nu pot fi făcute niciun fel de vrăji. Şi relativ la prima categorie de afecţiuni cu care acestea lovesc omenirea trebuie să remarcăm că spre deosebire de metodele prin care aduc vătămări celorlalte creaturi, atunci când vor să îi vatăme pe oameni ele se folosesc de şase metode. Prima este aceea de a induce unui bărbat o iubire nefastă pentru o femeie sau unei femei o iubire nefastă pentru un bărbat. A doua este de a sădi ura sau gelozia în sufletul cuiva. A treia este de a face farmece, astfel încât bărbatul să nu poată avea raporturi sexuale cu o femeie, sau invers, o femeie cu un bărbat; sau prin diferite metode să provoace un avort, aşa cum am spus mai devreme. A patra este este declanşarea unei afecţiuni la un anumit organ. A cincea este aceea de a lua viaţa. A şasea, să îi lipsească pe oameni de raţiune.

În acest sens, trebuie să spunem că, lăsând la o parte influenţa stelelor, diavolii pot provoca prin puterea lor vătămări reale şi neputinţe, şi asta prin puterea lor spirituală, care este mai presus de puterea trupească. Căci nicio infirmitate nu seamănă cu alta, iar acest lucru este la fel de adevărat şi pentru metehnele fireşti, care nu se referă la o infirmitate fizică. Şi în cadrul acestei lucrări, atunci când va fi necesar, vom recurge la astfel de exemple. Dar mai întâi, pentru ca mintea cititorului să nu fie cuprinsă de îndoială şi să se întrebe de ce aceştia nu au puterea de a schimba influenţa stelelor, vom spune că aici este vorba de trei cauze. În primul rând, stelele sunt deasupra lor chiar şi în tărâmul pedepsei, care se găseşte în ţinutul ceţurilor inferioare; şi asta se întâmplă datorită responsabilităţilor care li s-au atribuit. A se vedea Partea I, Întrebarea II, acolo unde ne-am ocupat de diavolii Incubus şi Succubus. În al doilea rând, stelele sunt guvernate de îngerii buni. Şi există multe referiri la Puterile care mişcă stelele, şi mai ales la Sfântul Toma, partea I, întrebarea 90. Iar Teologii şi Filozofii sunt

de acord în această privinţă. În al treilea rând, acest lucru este în conformitate cu ordinea generală şi cu binele comun al Universului, care ar avea mult de suferit dacă duhurilor rele li s-ar permite să modifice influenţa stelelor. De aceea, acele schimbări miraculoase din Vechiul şi Noul Testament au fost făcute de Dumnezeu prin intermediul îngerilor; ca de exemplu atunci când soarele s-a oprit pe cer pentru Iosua, sau când s-a dat înapoi pentru Ezechia, sau când s-a întunecat în mod supranatural în perioada Patimilor lui Hristos. Însă în toate celelalte privinţe, cu acordul lui Dumnezeu, aceştia pot face uz de vrăjile lor, fie direct, fie prin intermediul unor vrăjitoare; şi este limpede că lucrurile stau în felul acesta.

Într-o altă ordine de idei, trebuie să remarcăm că toate metodele lor prin care provoacă vătămări presupun aproape întotdeauna ca vrăjitoarele să se folosească de Sacramentele sau de lucrurile sfinte ale Bisericii, ori de alte lucruri sfinte care i-au fost consacrate lui Dumnezeu; ca atunci când aşază o figurină de ceară sub pânza altarului, când trec o aţă prin Sfântul Mir sau când se folosesc în mod asemănător de alte lucruri sfinte. Şi acest lucru se întâmplă din trei motive. Dintr-un motiv similar, ei îşi pun în practică vrăjile în momentele cele mai sacre ale anului, mai ales în Postul Crăciunului şi la Crăciun. Primul motiv este acela că prin astfel de mijloace ei îi pot face pe oameni vinovaţi nu doar de lepădarea credinţei, ci şi de sacrilegiu, întinând tot ce au mai sfânt în ei; ca în felul acesta să îl sfideze şi mai mult pe Dumnezeu, Creatorul lor, astfel încât sufletele lor să fie blestemate şi să-i facă şi pe alţii să păcătuiască. Al doilea motiv este ca Dumnezeu, fiind insultat atât de grav de către oameni, să dea diavolului şi mai multă putere ca să îi chinuie. Căci Sfântul Grigorie spune că în mânia Sa El răspunde uneori rugăciunilor şi cererilor celor răi, şi în mila Sa întoarce spatele celorlalţi. Iar al treilea motiv este acela că printr-un bine aparent el îi poate amăgi mult mai uşor pe oamenii simpli, care ajung să creadă că astfel au făcut o faptă plină de pioşenie şi au dobândit harul lui Dumnezeu, când de fapt au căzut şi mai mult în păcat. Şi mai putem adăuga şi un al patrulea motiv, care are legătură cu perioadele sacre ale Noului An. Căci, după Sfântul Augustin, pe lângă adulter mai sunt şi alte păcate de moarte prin care se poate viola o sărbătoare religioasă. Superstiţia şi vrăjitoria pusă în practică de către diavol se opun veneraţiei cuvenite lui Dumnezeu. Prin urmare, după cum s-a spus, cu cât acesta îl face pe om să cadă mai jos, cu atât mai ofensat va fi Creatorul. Şi în legătură cu Noul An putem să spunem, după cum arată Sfântul Isidor în lucrarea *Etimologia* VIII. 2, că Ianus, de la care vine numele lunii Ianuarie, care începe în Ziua Tăierii Împrejur, a fost un idol cu două feţe, ca şi cum una ar fi fost sfârşitul anului vechi, iar cealaltă începutul anului nou; şi acesta era, ca să spunem aşa, protectorul şi garantul prosperităţii pentru anul care tocmai începea. Şi în onoarea lui, sau mai degrabă a diavolului care se ascundea sub chipul acelui idol, Păgânii organizau orgii zgomotoase şi se bucurau laolaltă, delectându-se cu felurite dasuri şi ospeţe. Şi Preafericitul Augustin se referă la acestea în multe locuri, descriindu-le amplu în Cartea XXVI. Iar acum creştinii corupţi imită aceste obiceiuri şi le transformă în petreceri lascive, aşa cum se întâmplă în timpul Carnavalului[69], când se poartă măşti, se spun glume şi se pun în practică şi alte superstiţii. Iar vrăjitoarele folosesc aceste orgii ale diavolului spre propriul folos, iar în preajma Noului An fac vrăji care au legătură cu Slujbele Divine şi cu Actele de Veneraţie; şi aşa se întâmplă şi de Sfântul Andrei sau la Crăciun.

Iar acum vom vorbi despre felul în care se practică vrăjitoria, mai întâi cea care face uz de Sacramente, iar apoi cea care foloseşte obiectele sfinte; şi vom face referire la câteva fapte cunoscute, pe care le-am descoperit în arhivele Inchiziţiei.

Într-un oraş, căruia de dragul conciziei şi al bunăvoinţei ar fi mai bine să nu-i dăm numele, atunci când o vrăjitoare a primit Trupul Domnului Nostru, aceasta şi-a plecat imediat capul, făcând acel gest nesuferit specific femeilor; după aceea, şi-a dus haina aproape de gură, a scos Trupul Domnului afară din gură şi l-a învelit într-o batistă; apoi, la sugestia diavolului, l-a pus într-un vas în care se găsea o broască râioasă şi l-a ascuns în pământ, lângă casa ei, în apropiere de magazie, îngropând cu el şi alte câteva lucruri de care urma să se folosească

atunci când va face vrăji[70]. Însă prin mila lui Dumnezeu această mare fărădelege a fost descoperită şi scoasă la lumină. Pentru că în ziua următoare, un lucrător a trecut prin apropierea acelei case în drumul lui spre locul de muncă şi a auzit un zgomot asemănător plânsetului unui dopil; iar când s-a apropiat de piatra sub care fusese ascuns vasul acela, zgomotul a devenit şi mai clar, aşa că închipuindu-şi că femeia a îngropat acolo un copil s-a dus la Primar şi i-a povestit cele întâmplate, crezând că femeia vrea să ucidă copilul. Iar Primarul şi-a trimis degrabă slujitorii şi aceştia au constatat că lucrurile stăteau exact aşa cum le relatase omul. Însă nu au vrut să scoată copilul din pământ, gândindu-se că ar fi mai bine să stea la pândă şi să aştepte să vadă dacă va veni acolo vreo femeie; căci nu ştiau că acolo fusese ascuns Trupul Domnului. Aşa se face că vrăjitoarea a venit în acel loc, a luat vasul şi l-a ascuns discret sub veşminte chiar sub ochii lor. Iar când a fost prinsă şi luată la întrebări, aceasta şi-a mărturisit fapta, spunând că Trupul Domnului fusese ascuns într-un vas în care se găsea şi o broască râioasă, astfel încât să poată folosi pulberea rezultată pentru a aduce prejudicii după placul ei oamenilor şi altor creaturi. De asemenea, trebuie să mai spunem că atunci când vrăjitoarele comunică între ele, acestea au obiceiul ca atunci când nu le vede nimeni să bage Trupul Domnului sub limbă, şi nu să-l ţină deasupra limbii. Şi din câte ne putem da seama, motivul este acela că ele nu vor niciodată să primească vreun remediu care ar putea să contracareze jurământul lor prin care s-au lepădat de credinţă; aşa că nu vor nici să se spovedească, nici să primească Taina Euharistiei; şi în al doilea rând, pentru că în felul acesta este mai uşor pentru ele să scoată din gură Trupul Domnului, ca să-l poată folosi, după cum am spus, pentru scopurile lor, astfel încât să aducă o mare ofensă Creatorului. Din acest motiv, toţi pastorii Bisericii şi toţi aceia care împărtăşesc oamenii au datoria de a avea o mare grijă atunci când împărtăşesc femeile, cerându-le să deschidă bine gura şi să scoată limba în afară, iar veşmintele să le rămână la locul lor. Şi cu cât va exista o grijă mai mare în această privinţă, cu atât mai multe vrăjitoare vor fi date în vileag în felul acesta. Şi mai fac nenumărate alte lucruri folosindu-se de obiectele sacre. Uneori, după cum am spus anterior, aşază o figurină de ceară sau o substanţă aromatică sub pânza de pe altar[71], iar după aceea o pun sub pragul unei case, pentru ca persoana care locuieşte acolo să fie vrăjită atunci când păşeşte peste el. Şi am mai putea da nenumărate alte exemple, însă aceste farmece mai mici sunt dovedite prin cele mai mari.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul VI.

Cum obstrucţionează vrăjitoarele puterea reproducătoare.

Referitor la metoda prin care acestea obstrucţionează funcţia reproducătoare a oamenilor şi animalelor, indiferent de sex, cititorul poate consulta ceea ce deja s-a scris pe marginea acestei chestiuni. Şi anume dacă diavolii pot suci mintea oamenilor prin intermediul vrăjitoarelor, făcându-i pe aceştia să iubească ori să urască. Apoi, după ce vom răspunde la argumente, vom prezenta o mărturie specifică referitoare la metoda prin care, cu permisiunea lui Dumnezeu, acestea pot obstrucţiona funcţia reproducătoare. Însă trebuie să remarcăm că o asemenea obstrucţionare poate fi provocată din interior sau din exterior. Din interior, acest lucru se poate face prin două metode. Prima este aceea când se stânjeneşte în mod direct erecţia membrului care răspunde de procreaţie. Iar acest lucru nu este imposibil, dacă avem în vedere faptul că vrăjitoarele pot vicia funcţia firească a oricărui mădular. A doua se referă la faptul că ele pot împiedica scurgerea esenţei vitale care se află în membrele animate de forţa motrice, prin faptul că închid conductele seminale astfel încât aceasta să nu mai ajungă în recipientele generatoare, fie pentru că ejacularea nu mai este posibilă, fie pentru că sămânţa

este vărsată fără folos. Iar cauzele externe sunt acelea când se folosesc idoli sau când se ingerează anumite ierburi; uneori mai fac apel şi la alte cauze externe, cum ar fi testiculele de cocoş. Însă nu trebuie să ne imaginăm că omul devine impotent din cauza acestor lucruri, pentru că vrăjitoarele, prin puterea ocultă a diavolului, sunt acelea care îl fac pe bărbat impotent, adică incapabil să se împreuneze, ori pe femeie incapabilă să zămislească. Şi acest lucru se datorează faptului că Dumnezeu le dă o putere mai mare asupra acestei funcţii, prin care a venit primul păcat, decât asupra altor lucruri pe care le face omul. Şi tot aşa, ele au o putere mai mare asupra şerpilor, care pot fi influenţaţi mai uşor prin incantaţii, decât asupra altor animale. De aceea, atât noi, cât şi alţi inchizitori am constatat că ele provoacă aceste blocaje prin intermediul şerpilor sau prin metode asemănătoare. Căci un anume vrăjitor, care a fost arestat, a mărturisit că timp de mulţi ani el a făcut farmece care au adus sterilitatea asupra tuturor oamenilor şi animalelor dintr-o anumită gospodărie. Mai mult decât atât, Nider ne relatează despre un vrăjitor pe nume Stadlin[72], care a fost prins în dioceza Lausanne, şi care a mărturisit că a aruncat o vrajă asupra casei unui bărbat şi a unei femei care se iubeau, astfel încât a ucis în pântecele acelei femei şapte copii, căci ani la rând aceasta a pierdut sarcina. Şi tot aşa, a făcut ca animalele acelor oameni să fie incapabile să zămislească în perioada respectivă. Iar când a fost întrebat cum a făcut aceste lucruri şi ce acuzaţie ar prefera să i se aducă, vrăjitorul şi-a dat la iveală fărădelegile, spunând: Am pus un şarpe sub pragul casei, însă dacă va fi luat de acolo, oamenii aceia îşi vor recăpăta puterea de a procrea. Şi exact aşa au stat lucrurile; căci cu toate că şarpele nu a fost de găsit, pentru că se făcuse ţărână, odată ce a fost îndepărtat tot pământul de acolo, oamenii şi animalele au putut să zămislească chiar în acelaşi an.

Un alt exemplu este o întâmplare care s-a petrecut cu circa patru ani în urmă în localitatea Reichshofen. Căci acolo trăia o vrăjitoare binecunoscută, care putea printr-o singură atingere să vrăjească femeile şi să le provoace avorturi. Ei bine, soţia unui anumit nobil de prin părţile acelea a rămas încărcinată şi a angajat o moaşă ca să aibă grijă de ea; iar moaşa a avertizat-o să nu iasă din castel, şi mai presus de toate să bage de seamă şi să nu vorbească cu acea vrăjitoare. Însă după câteva săptămâni femeia a uitat de acel avertisment, aşa că a ieşit din castel şi a plecat să viziteze nişte femei care se întruneau cu ocazia unui moment festiv; iar atunci când s-a aşezat puţin, vrăjitoarea a venit la ea, ca şi cum ar fi vrut s-o salute, şi i-a aşezat ambele mâini pe stomac; şi brusc femeia a simţit că copilul se zvârcoleşte de durere. Înspăimântată de acest lucru, ea s-a întors acasă şi i-a spus moaşei ce s-a întâmplat. Atunci, moaşa a exclamat: „Vai! Deja ţi-ai pierdut copilul”. Şi când i-a venit sorocul aşa s-a şi întâmplat; căci nu a avortat pruncul întreg, ci pe bucăţi, scoţând fragmente din capul, picioarele şi mâinile acestuia. Iar această nenorocire a fost încuviinţată de Dumnezeu pentru a-l pedepsi pe soţul ei, a cărui îndatorire era aceea de a le judeca pe vrăjitoare şi de a răzbuna ofensele pe care acestea le aduc Creatorului. Şi tot aşa, în oraşul Mersburg din dioceza Konstanz, trăia un tânăr oarecare ce fusese vrăjit în aşa hal încât nu putea să aibă relaţii sexuale cu nicio femeie, cu excepţia uneia singure. Şi mulţi l-au auzit spunând că de multe ori a vrut să o refuze pe acea femeie şi să fugă în alte ţinuturi; însă până în acel moment fusese silit să se scoale noaptea şi să se întoarcă repede înapoi, uneori mergând pe pământ, iar alteori plutind prin aer ca şi cum ar fi zburat.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul VII.

Cum îl văduvesc ele pe bărbat, ca să spunem aşa, de organul sexual.

Am arătat deja că acestea pot îndepărta organul masculin, dar nu în sensul că îl desprind de trup, ci că îl lipsesc pe bărbat de el în maniera în care am arătat mai devreme. Şi vom da câteva exemple referitoare la această chestiune. În oraşul Ratisbona, un băiat care s-a certat cu o fată şi a vrut să o părăsească şi-a pierdut organul sexual; adică asupra lui s-a aruncat o vrajă din cauza căreia nu putea să vadă sau să atingă cu mâna organul genital. Îngrijorat de acest lucru s-a dus într-o tavernă să bea nişte vin; şi după ce a stat acolo ceva vreme a intrat în conversaţie cu o femeie care se afla în acel loc, dezvăluindu-i cauza tristeţii sale, explicându-i totul şi arătându-i trupul ca să se convingă că aşa stau lucrurile. Femeia a rămas mută de uimire şi l-a întrebat dacă suspectează pe cineva; şi când băiatul a rostit un nume, relatând cele întâmplate, aceasta i-a spus: „Dacă nu o poţi convinge, atunci trebuie să recurgi la o doză de violenţă ca să îţi redea sănătatea". Aşa că în seara respectivă tânărul a aşteptat-o acolo pe unde obişnuia să treacă, şi când a văzut-o a rugat-o să-i redea sănătatea trupului. Însă când aceasta a susţinut că este nevinovată şi că nu ştie nimic despre această problemă, el s-a năpustit asupra ei, i-a înfăşurat un prosop în jurul gâtului şi în timp ce o strangula i-a zis: „Dacă nu-mi redai sănătatea, de mâna mea vei muri". Atunci ea, nefiind capabilă să strige şi începând să se învineţească la faţă, a zis: „Dă-mi drumul şi o să te vindec". Aşa că tânărul a slăbit strânsoarea prosopului, iar vrăjitoarea l-a atins cu mâna între picioare, spunând: „Acum ai ceea ce ţi-ai dorit". Şi el, după cum avea să mărturisească ulterior, nici măcar nu a trebuit să verifice privind sau atingându-şi membrul, pentru că a simţit că prin atingerea vrăjitoarei acesta a revenit la locul lui.

O experienţă similară este povestită de un oarecare venerabil Părinte din cadrul Ordinului Dominican din Spires, bine cunoscut în rândul confraţilor săi pentru viaţa onestă pe care o ducea şi pentru cunoştinţele sale. „Într-o zi", spune acesta, „pe când eram la spovedanie, a venit la mine un tânăr care mi-a spus cu tristeţe că şi-a pierdut membrul. Minunându-mă de acest lucru, şi nedorind să-i dau crezare atât de uşor, căci în opinia înţelepţilor a crede atât de uşor este un semn de superficialitate, i-am cerut să-mi demonstreze acest lucru. Aşa că atunci când omul şi-a scos hainele şi mi-a arătat locul nu am văzut nimic. Atunci, folosindu-mă de povaţa cea mai înţeleaptă, l-am întrebat dacă suspectează pe cineva de vrăjitorie. Iar tânărul mi-a spus că suspectează pe cineva, dar că acea persoană nu era acolo, ci locuia în Worms. Prin urmare, i-am zis: «Te sfătuiesc că mergi la ea cât mai degrabă şi să te străduieşti din răsputeri să o îndupleci cu cuvinte blânde şi promisiuni»; şi aşa a făcut. Căci după câteva zile a venit înapoi şi mi-a mulţumit, spunând că este întreg şi că şi-a recăpătat tot ce pierduse. Iar eu am dat crezare cuvintelor sale, însă am vrut să mă conving din nou şi cu ochii".

Pentru a înţelege mai bine lucrurile la care tocmai ne-am referit, va trebui să ţinem cont de câteva aspecte. În primul rând, nu trebuie nicidecum să credem că aceste membre sunt rupte de trup, ci că ele sunt ascunse de diavol printr-o anumită scamatorie, în aşa fel încât să nu poată fi văzute sau simţite. Iar acest lucru este susţinut de persoanele cu autoritate şi probat prin dovezi; şi am arătat mai devreme că Alexander Hale spune că iluzia este provocată de diavol, dar că ea nu produce efecte materiale, ci există doar în mintea celui amăgit de simţurile sale interne sau externe. Referitor la aceste cuvinte trebuie să reţinem faptul că, în cazul acesta de care ne ocupăm, sunt amăgite două simţuri externe, şi anume văzul şi pipăitul, şi niciunul intern, cum ar fi bunul simţ, fantezia, imaginaţia, gândirea sau memoria. (Deşi Sfântul Toma spune că sunt numai patru, după cum am arătat anterior, susţinând că fantezia şi imaginaţia se referă la unul şi acelaşi lucru; şi există ceva adevăr în spusele lui, pentru că între imaginaţie şi fantezie există o foarte mică diferenţă. A se vedea Sfântul Toma, I, 79). Iar aceste simţuri, şi nu doar cele externe, nu sunt afectate doar atunci când ceva dispare, ci şi atunci când ceva îi apare omului, indiferent dacă doarme sau este în stare de veghe. Ca atunci când un om treaz vede lucrurile în mod diferit şi nu aşa cum sunt ele în realitate; ca de exemplu când vede că cineva mănâncă un cal cu tot cu călăreţ, sau când crede că un om s-a

transformat în animal, sau când crede că el însuşi este un animal şi că locul lui este printre animale. Pentru că în aceste situaţii simţurile externe sunt amăgite şi sunt luate în stăpânire de simţurile interne. Fiindcă prin puterea diavolilor şi cu acordul lui Dumnezeu, imaginile mentale stocate în ungherele memoriei sunt scoase afară, dar nu de acolo unde sunt însoţite de o înţelegere intelectuală, ci chiar din memorie, care este depozitara imaginilor mentale şi care se situează în partea posterioară a capului, astfel încât acestea pot fi preluate de funcţia imaginativă. Şi atât de puternic sunt imprimate în această funcţie, încât omul are tendinţa inevitabilă de a-şi imagina un cal sau un animal, atunci când diavolul extrage din memorie imaginea unui cal sau a unui animal; de aceea, el este silit să creadă că vede un astfel de animal cu ochii săi fizici, când de fapt acolo nu se află niciun animal; însă are impresia că îl vede, deoarece diavolul lucrează prin acele imagini. Şi nu trebuie să ne minunăm că diavolii pot face astfel de lucruri, căci chiar şi un cusur minor poate determina acelaşi efect, aşa cum se întâmplă în cazul oamenilor nebuni sau melancolici, al maniacilor şi al unor beţivi, care sunt incapabili să discearnă adevărul. Pentru că oamenii nebuni cred că ei văd lucruri uimitoare, ca de exemplu animale şi alte grozăvii, când de fapt aceştia nu văd nimic. A se vedea întrebarea de mai sus, Dacă vrăjitoarele pot suci minţile oamenilor astfel încât să îi facă să iubească ori să urască; căci acolo sunt abordate multe lucruri. Şi, în sfârşit, motivul este bătător la ochi. Căci datorită faptului că diavolul are putere asupra lucrurilor inferioare, dar nu şi asupra sufletului, el poate induce anumite modificări în acele lucruri, atunci când Dumnezeu permite aşa ceva, astfel încât lucrurile respective să pară altfel decât sunt. Şi face asta, după cum am aspus, zăpăcind şi amăgind organul vederii, astfel încât un lucru clar să pară înceţoşat; tot aşa cum după plâns, din cauza umorilor care se adună, lumina pare diferită de cum era anterior. Sau el poate manipula facultatea imaginativă printr-o transmutare a imaginilor mentale, după cum am arătat. Sau poate provoca o agitaţie a feluritelor umori, astfel încât substanţele pământeşti şi uscate să pară a fi că sunt de foc sau de apă; aşa cum unii oameni îi fac pe toţi cei aflaţi în casă se se dezbrace, provocându-le iluzia că înoată în apă.

Referitor la metoda folosită de diavoli, care a fost prezentată mai sus, putem să ne mai punem întrebarea dacă aceste iluzii îi afectează atât pe cei buni, cât şi pe cei răi; aşa cum alte neputinţe, după cum vom arăta mai târziu, pot fi abătute de vrăjitoare chiar şi asupra celor aflaţi într-o stare de har. La această întrebare trebuie să răspundem că lucrul acesta nu este posibil, căci aşa spune şi Sfântul Casian în *Colaţiunea* a doua către Stareţul Serenus, şi anume că toţi aceia care sunt amăgiţi în felul acesta săvârşesc un păcat capital. Pentru că, spune el, după cum reiese din cuvintele Sfântului Anton: Diavolul nu poate intra în niciun chip în mintea sau în trupul omului, şi nici nu are puterea de a pătrunde în gândurile cuiva, decât dacă acea persoană s-a golit mai întâi de toate gândurile sfinte şi a rămas total lipsită de contemplaţie spirituală. Acelaşi lucru îl susţine şi Boethius în *Consolarea filozofiei*[73], atunci când spune: „Ţi-am dat nişte mâini pe care dacă nu le-ai fi aruncat ai fi putut scăpa de infirmitate”. Iar Casian ne mai vorbeşte în acelaşi loc de două vrăjitoare păgâne, fiecare malefică în felul ei, care prin vrăjile lor au trimis mai mulţi diavoli în chilia Sfântului Anton, cu scopul de a-l scoate de acolo prin ispitirile lor; fiind plini de ură pentru omul sfânt, pentru că foarte mulţi oameni veneau la el în fiecare zi. Şi cu toate că aceşti diavoli îi asaltau gândurile cu cei mai ascuţiţi pinteni, el îi alunga cât colo, făcându-şi cruce pe frunte şi pe piept şi prosterându-se în rugăciune stăruitoare. Prin urmare, am putea spune că toţi cei ce sunt amăgiţi de diavoli în felul acesta sunt lipsiţi de binecuvântarea harului divin. Şi tot aşa se spune şi în *Tobit* VI: Diavolul are putere asupra celor care sunt slujitorii poftelor lor. Iar acest lucru este susţinut de ceea ce am spus în Prima Parte, la întrebarea, Dacă vrăjitoarele pot printr-o vrajă să îi schimbe pe oameni în animale. Fiindcă am vorbit despre o fată care a fost transformată într-o mânză, aşa cum credeau toţi cei care o priveau, cu excepţia Sfântului Macarie; pentru că diavolul nu putea înşela simţurile omului sfânt. Şi atunci când aceasta a fost adusă la el pentru a fi vindecată, el a văzut o femeie reală, nu un cal, chiar dacă toţi cei

prezenţi afirmau ca este un cal. Aşa că sfântul, prin rugăciunile sale, a scăpat-o şi pe ea şi pe ceilalţi de această iluzie, spunând că i s-a întâmplat acest lucru deoarece nu se preocupase prea mult de lucrurile sfinte şi nici nu obişnuia să meargă la Sfânta Împărtăşanie şi la Euharistie. Din acest motiv, pentru că în onestitatea ei nu a vrut să cedeze propunerilor indecente ale unui tânăr, acesta a aranjat cu o vrăjitoare evreică să îi facă farmece, astfel încât, prin puterea diavolului, fata s-a transformat într-o mânză.

Putem rezuma concluzia noastră în felul următor: Diavolii îi pot lovi pe oamenii buni în privinţa averilor lor, adică în lucrurile exterioare, cum ar fi bogăţiile, faima şi sănătatea trupească. Acest lucru rezultă limpede din exemplul Preafericitului Iov, care a fost afectat de diavol în aceste privinţe. Dar cauza acestor nefericiri nu este în om, de aceea ele nu se pot transforma în păcat, cu toate că ispita se manifestă atât spre interior, cât şi spre exterior, adică în trup. Însă diavolii nu-i pot amăgi pe cei buni cu astfel de iluzii, active sau pasive. Căci nu le pot influenţa simţurile în mod activ, ca celor ce nu se află într-o stare de har. Şi nici în mod pasiv, îndepărtându-le prin vrajă organul masculin. Căci în aceste două privinţe n-ar fi putut niciodată să-l vatăme pe Iov, mai ales în privinţa actului sexual; pentru că abstinenţa lui era de aşa natură, încât putea să spună: Am făcut un jurământ, ca niciodată să nu-mi aplec ochii asupra unei fecioare, şi cu atât mai puţin asupra femeii altui bărbat. Totuşi, diavolul ştie că are o mare putere asupra păcătoşilor (a se vedea *Luca* 11: „Când cel tare şi înarmat fiind îşi păzeşte curtea, avuţiile lui sunt în pace"). Însă cineva ar putea spune referitor la organul sexual masculin, că dacă diavolul nu îi poate amăgi pe cei aflaţi în stare de graţie într-un mod pasiv, atunci nu o poate face nici în mod activ; argumentul este acela că omul aflat în stare de graţie vede că membrul este la locul lui, chiar dacă persoana respectivă şi cei aflaţi de faţă nu văd acest lucru; căci a afirma că nu îl poate vedea ar fi contrar celor spuse mai sus. Se poate spune că pierderea activă nu necesită atât de multă forţă precum cea pasivă; înţelegând prin pierdere activă, nu pierderea celui păgubit, ci a celui care priveşte din afară, după cum e şi normal. Prin urmare, deşi un om aflat în stare de graţie poate vedea pierderea suferită de cineva, şi în acest sens diavolul îi poate amăgi simţurile; totuşi el nu poate suferi o pierdere pasivă în propriul său trup, ca de exemplu să fie lipsit de organul său, pentru că acesta nu este înclinat spre senzualitate. Dar şi opusul este adevărat, după cum i-a spus îngerul lui Tobit: „Diavolul are putere asupra celor ce se lasă mânaţi de poftele lor". Şi ce să mai spunem despre acele vrăjitoare care adună în felul acesta numeroase organe masculine, chiar câte douăzeci sau treizeci, şi le pun în cuibul unei păsări ori le închid într-o cutie, acolo unde aceste se mişcă ca şi cum ar fi vii, mâncând grâu şi ovăz, aşa cum au văzut mulţi şi cum ştie toată lumea? Trebuie să spunem că aceste lucruri sunt nişte iluzii provocate de diavol, ca simţurile celor care privesc să fie amăgite în felul în care am spus. Căci un anume bărbat relatează că atunci când şi-a pierdut membrul s-a dus la o vrăjitoare şi i-a cerut să i-l pună la loc. Aceasta i-a zis nefericitului om să se urce într-un anumit copac şi să ia ce-i place dintr-un cuib în care se găseau câteva organe. Însă când acesta a încercat să ia unul mare, vrăjitoarea i-a spus: Nu trebuie să-l iei pe acela; şi a adăugat, pentru că aparţine unui preot paroh.

Toate aceste lucruri sunt cauzate de diavoli prin intermediul farmecelor şi iluziilor în felul în care am spus, tulburând organul vederii prin transmutarea imaginilor mentale în facultatea imaginativă. Şi nu trebuie să spunem că aceste organe sunt nişte diavoli sub această formă, ca atunci când apar în faţa vrăjitoarelor în chip de om şi stau de vorbă cu ele. Căci ei fac acest lucru printr-o metodă mult mai uşoară, şi anume extrag o imagine mentală din memorie şi o întipăresc în imaginaţie. Iar dacă cineva vrea să spună că aceştia stau de vorbă cu vrăjitoarele sau cu alţi oameni, fiind prezenţi într-un trup pe care şi l-au creat, noi susţinem că aceasta este doar o iluzie provocată de schimbarea imaginilor mentale în percepţii interne.

Trebuie să spunem că dacă diavolul nu ar avea alt scop decât acela de a se arăta sub formă omenească, atunci nu ar avea nevoie să îşi făurească un trup, căci şi-ar putea atinge scopul foarte bine provocând o iluzie, aşa cum am văzut anterior. Însă lucrurile nu stau în

felul acesta; căci el are un alt scop, şi anume să vorbească cu ele, să mănânce împreună cu ele şi să comită tot felul de scârboşenii. De aceea, el are nevoie să fie prezent în persoană, aşa că îşi ia un trup pentru a putea fi văzut. Căci aşa cum spune Sfântul Toma, „Acolo unde este puterea îngerului, acolo acţionează". Şi unii s-ar putea întreba dacă diavolul poate îndepărta singur, fără ajutorul vreunei vrăjitoare, membrul viril al unui om, şi dacă există vreo diferenţă între această lipsire [de organ] şi cealaltă. În plus faţă de ceea ce am spus în Prima Parte a acestei lucrări, la întrebarea Dacă vrăjitoarele pot îndepărta membrul, diavolul îl poate face să dispară şi îl poate pune la loc atunci când trebuie. În al doilea rând, pentru că îndepărtarea lui provoacă o rană, înseamnă că este însoţită de durere. În al treilea rând, el nu face niciodată asta, decât dacă e silit de un înger bun, pentru că altfel nu ar avea decât de pierdut; fiindcă el ştie că poate face mai multe vrăji legate de acest organ decât de alte funcţii ale omului. Pentru că Dumnezeu îi permite să provoace funcţiei acestui organ mai multă nefericire decât oricărei alte funcţii, după cum am spus deja. Însă niciuna din chesiunile de mai sus nu este valabilă atunci când lucrează prin intermediul unei vrăjitoare, cu acordul lui Dumnezeu. Iar dacă se pune întrebarea dacă diavolul este capabil să facă mai mult rău omului el singur decât prin intermediul unei vrăjitoare, trebuie să spunem că cele două situaţii nu se pot compara. Căci el este infinit mai capabil să facă rău prin intermediul vrăjitoarelor. În primul rând, pentru că în felul acesta îi aduce o ofensă mai mare lui Dumnezeu, întrucât îi răpeşte o creatură menită să i se închine. În al doilea rând, pentru că atunci când Dumnezeu este mai ofensat, El îi dă mai multă putere să îi rănească pe oameni. Şi în al treilea rând, pentru că aşa are mai mult de profitat de pe urma sufletelor pe care le duce la pierzanie.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul VIII.

Despre modul în care îi transformă pe oameni în animale.

Însă acele vrăjitoare, prin puterea diavolilor, îi preschimbă pe oameni în animale (căci aceasta este principala lor îndeletnicire în materie de transformare); şi în Prima Parte a lucrării, Întrebarea X, Dacă vrăjitoarele pot printr-o vrajă să îi preschimbe pe oameni în animale, am demonstrat suficient acest lucru, întrucât această problemă, cu argumentele şi răspunsurile sale, s-ar putea să fie cam neclară pentru multă lume; mai ales că nu au fost aduse exemple din prezent care să vină în sprijinul acestor afirmaţii, şi nici măcar nu am explicat metoda prin se produc aceste transformări. Prin urmare, în cele ce urmează, avem intenţia să lămurim o serie de îndoieli. Şi în primul rând, Canonul (26, Întrebarea 5, Episcopi) nu trebuie luat aşa cum îl înţeleg chiar şi mulţi oameni învăţaţi (măcar dacă învăţătura lor ar fi bună!), care se lasă amăgiţi; şi care nu se sfiiesc să afirme public în predicile lor că aceste transmutaţii iluzorii nu sunt posibile nici măcar prin puterea diavolilor. Iar noi am spus de multe ori că aceste idei sunt în detrimentul credinţei, şi dau putere vrăjitoarelor, care se bucură peste măsură de predicile respective. Însă aceşti predicatori, după cum am văzut, nu pătrund înţelesul adânc al cuvintelor Canonului, ci rămân doar la suprafaţă. Căci cine spune, Oricine crede că vreo creatură poate fi făcută sau poate fi schimbată în bine sau în rău, ori poate fi transformată în altceva, de către altcineva în afara Creatorului însuşi, care a făcut toate lucrurile, este fără îndoială un necredincios.... Aici, cititorul trebuie să remarce două chestiuni importante. Prima, se referă la cuvintele „poate fi făcută"; a doua, la cuvintele „poate fi transformată în altceva". În legătura cu prima chestiune, trebuie să spunem că cuvintele „poate fi făcută" ar putea fi înţelese în două feluri, şi anume: că „poate fi creată" ori că poate fi „produsă" în mod firesc, aşa cum sunt „produse" toate celelalte lucruri. Ei bine, după cum se ştie, prima accepţiune este apanajul lui Dumnezeu, căci prin puterea Sa infinită El poate

face ceva din nimic. Însă în ceea ce priveşte cea de-a doua accepţiune, trebuie să facem o distincţie între creaturi; fiincă unele sunt creaturi desăvârşite, ca de exemplu omul, măgarul etc. În timp ce altele sunt imperfecte, cum ar fi şerpii, broaştele, şoarecii etc., fiindcă aceştia pot lua naştere şi din putreziciuni. Aşadar, Canonul se referă în mod evident la prima categorie, nu la cea de-a doua; căci despre cea de-a doua găsim dovezi în cuvintele Preafericitului Albert, din cartea sa *Despre animale*, acolo unde se întreabă dacă diavolii pot plăsmui animale reale; căci el face precizarea că diavolii nu pot face asta pe dată, aşa cum face Dumnezeu, ci au nevoie de o anumită activitate, chiar dacă uneori aceasta este foarte rapidă, aşa cum este cazul vrăjitorilor prezentaţi în *Exodul* 7. Iar cititorul, dacă doreşte, poate să recitească cele câteva lucruri pe care le-am citat în Prima Parte a acestei lucrări, precum şi răspunsul la primul argument. În al doilea rând, se spune că vrăjitoarele nu pot transforma orice creatură. Aţi putea spune că există două tipuri de transformare, substanţială şi cauzală; iar cea cauzală este la rândul ei de două feluri, una care se referă la transformarea concretă a lucrului privit, şi alta care nu este o transformare efectivă, ci se manifestă doar în organele de simţ ale privitorului. Canonul vorbeşte despre cea dintâi, adică despre transformarea formală şi concretă, prin care o anumită substanţă se transformă în alta; iar aşa ceva poate fi făcut doar de Dumnezeu, căci El este Creatorul acestor substanţe. De asemenea, el vorbeşte şi de cea de-a doua, care poate fi făptuită de diavol, întrucât, cu acordul lui Dumnezeu, acesta poate provoca anumite boli şi poate schimba înfăţişarea trupului cauzal. Ca atunci când trupul poartă urmele leprei sau când suferă de alte asemenea afecţiuni. Însă la drept vorbind, nu despre asta e vorba, ci despre aparenţe şi iluzii, prin care lucrurile par a fi transformate în altceva; şi noi spunem că cuvintele Canonului nu au cum să lase deoparte aceste transformări, întrucât existenţa lor este dovedită de oamenii competenţi, de raţiune şi de experienţă; aşa cum sunt anumite experienţe relatate de Sfântul Augustin în Cartea 18, capitolul 17, din lucrarea *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, pe care le însoţeşte de argumente şi explicaţii. Căci pe lângă alte transformări iluzorii, el o menţionează şi pe aceea făptuită de vrăjitoarea Circe, care i-a transformat pe tovarăşii lui Ulise în animale; şi mai spune că nevestele anumitor hangii i-au transformat pe unii oaspeţi în animale de povară. Şi mai aminteşte că tovarăşii lui Diomede au fost preschimbaţi în păsări, care au zburat multă vreme deasupra templului acestuia; şi că Prestantius susţine că tatăl lui i-a spus că a fost preschimbat în cal de povară şi că a cărat cereale împreună cu alte animale.

Ei bine, atunci când tovarăşii lui Ulise au fost transformaţi în animale, acest lucru s-a petrecut doar în aparenţă, adică prin amăgirea ochilor; căci formele animale au fost extrase din memoria de imagini şi întipărite în imaginaţie. Prin urmare, imaginile respective au fost preluate de simţuri şi de organele perceptive, astfel încât privitorul, aşa cum am arătat, credea că are în faţă nişte animale. Însă despre felul în care pot fi făcute aceste lucruri prin puterea diavolului, fără niciun fel de vătămări, vom vorbi mai târziu. Însă atunci când oaspeţii au fost transformaţi în animale de povară de către soţiile hangiilor, şi când tatăl lui Prestantius a crezut că a fost un cal care a cărat cereale, trebuie să spunem că în aceste situaţii a fost vorba de trei înşelătorii. În primul rând, aceşti oameni au fost afectaţi de o iluzie care i-a făcut să creadă că sunt nişte animale de povară, iar această transformare s-a produs aşa cum am arătat. În al doilea rând, diavolii poartă ei înşişi pe ascuns acele poveri atunci când sunt prea grele. În al treilea rând, cei pe care alţii îi vedeau sub altă formă se vedeau şi ei înşişi în chip de animal; aşa cum i s-a întâmplat lui Nabucodonosor, care a trăit şapte ani mâncând paie ca un bou[74]. Referitor la tovarăşii lui Diomede, care au fost preschimbaţi în păsări şi care zburau în jurul templului său, trebuie să spunem că acest Diomede a fost unul din grecii care au participat la asediul Troiei; însă când a dorit să se întoarcă acasă s-a înecat în mare împreună cu tovarăşii săi; apoi, la sugestia unui idol oarecare, s-a construit un templu în onoarea lui, ca acesta să ajungă să facă parte din rândul zeilor; şi o perioadă lungă de timp, ca să se păstreze această înşelăciune, diavolul a luat chip de păsări care au zburat în jurul templului ca şi cum ar fi fost

tovarăşii acestuia. Prin urmare, această superstiţie a fost una dintre acele iluzii despre care am vorbit; căci aceasta nu a fost cauzată de întipărirea unor imagini mentale în facultatea imaginaţiei, ci de faptul că diavolii au zburat în văzul oamenilor în chip de păsări. Însă dacă se pune întrebarea dacă diavolii i-ar fi putut înşela pe privitori prin metoda menţionată mai sus, acţionând asupra imaginilor mentale şi nicidecum luându-şi trupuri de păsări, răspunsul este acela că ar fi putut face asta. Căci în opinia unora (după cum ne spune Sfântul Toma în *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunea 8, articolul 2), niciun înger, fie el bun sau rău, nu şi-a făurit vreodată un trup; aşa că tot ce citim în Scriptură referitor la apariţia lor este rezultatul unei iluzii sau al unei fantezii. În acest sens, Sfinţii eruditi remarcă faptul că există o diferenţă între iluzie şi fantezie. Căci iluzia poate să se bazeze pe un obiect exterior care este vizibil, dar care pare altfel decât este în realitate. Însă fantezia nu are nevoie neapărat de un obiect exterior, ci ea se poate manifesta şi în absenţa acestuia, doar cu ajutorul imaginilor mentale care sunt întipărite în imaginaţie. Aşa încât, după părerea lor, tovarăşii lui Diomede nu erau diavoli în trup de păsări, ci doar o fantezie provocată de faptul că acele imagini mentale au fost manipulate. Dar Sfinţii eruditi condamnă aceste opinii considerându-le eronate (deşi cred cu pioşenie că nu sunt eretice), cu toate că apariţia unor astfel de îngeri buni sau răi a fost uneori doar de domeniul imaginaţiei, căci aceştia nu au apărut în trup. Însă textul Scripturii pare să vorbească mai degrabă de apariţii trupeşti, decât de unele iluzorii sau fantastice. Prin urmare, în legătură cu asemenea vedenii cum au fost cele ale tovarăşilor lui Diomede putem spune următoarele: cu toate că aceşti tovarăşi ar fi putut să apară în fantezia privitorilor în felul în care am văzut, totuşi presupunem mai degrabă că diavolii sunt aceia care au zburat în chip de păsări; ori poate că diavolii au determinat nişte păsări reale să joace rolul acestora.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul IX.

Cum pot intra diavolii în trupul omenesc şi în cap fără să provoace niciun fel de durere, atunci când determină asemenea metamorfoze prin intermediul magiei.

Referitor la metoda prin care sunt provocate aceste transformări iluzorii am putea să ne mai întrebăm dacă diavolii se află în trupurile şi în capetele celor amăgiţi, şi dacă aceştia din urmă trebuie consideraţi a fi posedaţi de diavoli; de asemenea, cum se face că o imagine mentală este transferată de la o facultate internă la alta fără niciun fel de vătămare a percepţiilor şi facultăţilor interne; şi dacă o astfel de lucrare ar putea fi considerată miraculoasă. Şi mai întâi va trebui să ne referim din nou la distincţia dintre aceste iluzii; căci uneori sunt afectate doar percepţiile externe, pe când alteori sunt amăgite percepţiile interne, care le afectează la rândul lor pe cele externe.

În primul caz, nălucirea poate fi provocată fără ca diavolul să pătrundă în percepţiile externe, doar printr-o iluzie din exterior; fie că interpun un alt trup, fie că folosesc o altă metodă; sau atunci când el însuşi îşi creează un trup şi se arată privirii. Însă în acest din urmă caz este necesar ca mai întâi să pună stăpânire pe cap şi pe facultăţile minţii. Şi acest lucru este dovedit de raţiune şi de cei care au competenţa să vorbească despre această chestiune. Iar obiecţia că două spirite create nu pot să fie în unul şi acelaşi loc, şi că sufletul pătrunde tot trupul, este nefondată. Căci asupra acestei chestiuni s-a pronunţat şi Sfântul Ioan Damaschin, atunci când a spus: Acolo unde este îngerul, acolo acţionează. Iar Sfântul Toma, în *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunea 7, articolul 5, spune: Toţi îngerii, buni sau răi, prin puterea lor firească, care este mai mare decât cea trupească, pot să ne transforme trupurile. Iar acest lucru este perfect adevărat, nu doar datorită alcătuirii lor superioare, ci şi datorită faptului că îngerii guvernează întregul mecanism al lumii şi toate creaturile corporale; aşa cum spune Sfântul

Grigorie în Dialogul IV: „În această lume vizibilă, nimic nu poate fi rânduit decât cu ajutorul unei creaturi invizibile”. Prin urmare, toate materiile corporale sunt guvernate de îngeri, care sunt numiţi, nu doar de Sfinţii Doctori, ci şi de Filozofi, Puterile care mişcă stelele. Şi acest lucru se vede limpede şi din faptul că toate trupurile omeneşti sunt mişcate de sufletele lor, aşa cum restul materiei este mişcat de stele şi de Puterile care le pun în mişcare. Cei ce doresc pot să consulte lucrarea Sfântului Toma, Partea I, întrebarea 90, articolul 1. De aici tragem concluzia că atâta vreme cât diavolii acţionează acolo unde se găsesc, asta înseamnă că atunci când tulbură fantezia şi percepţiile interne ei sunt prezenţi chiar acolo. De asemenea, deşi doar Dumnezeu poate pătrunde în suflet, căci El l-a creat, diavolii pot pătrunde şi ei în trup, însă cu acordul lui Dumnezeu; şi ei pot afecta facultăţile interne corespunzătoare organelor trupeşti. Şi în felul acesta, organele sunt afectate în aceeaşi măsură în care sunt afectate şi percepţiile interioare, în maniera în care am arătat; şi anume că diavolul poate extrage anumite imagini stocate în facultatea corespunzătoare a unuia dintre simţuri; aşa cum scoate din memorie, care se află în partea din spate a capului, imaginea unui cal, deplasând apoi această fantasmă în partea din mijloc a capului, acolo unde se găsesc celulele responsabile de puterea imaginaţiei; şi o duce apoi mai departe până în partea din faţă a capului, unde se găseşte simţul raţiunii. Şi provoacă o tulburare atât de mare, încât aceste imagini sunt luate drept lucruri reale, care sunt văzute cu ochii. Acest lucru poate fi exemplificat foarte clar prin afecţiunea de care suferă oamenii nebuni sau alţi maniaci. Dar dacă se pune întrebarea cum poate el să facă asta fără a provoca dureri de cap, răspunsul este simplu. Căci, în primul rând, el nu produce vreo schimbare fizică a organelor, ci doar mişcă imaginile mentale. Şi în al doilea rând, el nu face aceste schimbări injectând vreo calitate activă, care ar da naştere evident unor dureri, pentru că diavolul însuşi este lipsit de calităţi corporale, ceea ce îl face să acţioneze fără ajutorul vreunei astfel de calităţi. În al treilea rând, după cum am spus, el realizează aceste transformări doar printr-o deplasare locală de la un organ la altul, şi nu prin alte mişcări care ar putea produce uneori transformări dureroase. Referitor la obiecţia că două spirite nu pot exista laolaltă în acelaşi loc, şi că, atâta timp cât sufletul se află în cap, cum ar putea diavolul să fie şi el acolo? Ei bine, trebuie să spunem că se crede că sufletul sălăşluieşte în centrul inimii, de unde comunică cu toate mădularele, revărsând în ele viaţă. Putem să dăm ca exemplu un păianjen, care din centrul plasei sale simte unde aceasta a fost atinsă. Totuşi, Sfântul Augustin, în cartea lui *Despre Spirit şi Suflet*[75], spune că totul este în toate şi în fiecare parte a trupului. Şi chiar dacă sufletul este în cap, diavolul poate lucra şi acolo, pentru că lucrarea lui este diferită de cea a sufletului. Lucrarea sufletului este în trup, să îl pătrundă şi să îl umple de viaţă; aşa încât acesta nu se află într-o singură parte, ci în toată materia. Însă diavolul lucrează în acea parte a trupului unde poate modifica imaginile mentale. Aşadar, deoarece lucrările lor nu se stânjenesc, [sufletul şi diavolul] pot coexista în aceeaşi parte a trupului.

O altă întrebare este aceea dacă asemenea oameni trebuie consideraţi obsedaţi sau nebuni, adică posedaţi de diavoli. Dar vom analiza aceste lucruri separat; şi anume, dacă este posibil ca prin lucrarea vrăjitoarelor un om să fie obsedat de diavol, adică diavolul să îl posede trupeşte. Iar această întrebare va fi analizată în mod special în capitolul următor, întrucât este extrem de dificilă, şi anume dacă acest lucru se poate produce prin intermediul vrăjitoarelor. Însă referitor la întrebarea dacă lucrarea lumească a vrăjitoarelor şi a diavolilor trebuie considerată miracol sau având o natură miraculoasă, trebuie să spunem că aşa stau lucrurile, întrucât aceştia sunt mai presus de natura creată pe care noi o cunoaştem, şi de aceea asemenea lucrări sunt făptuite de creaturi necunoscute. Însă acestea nu sunt miracole în adevăratul înţeles al cuvântului, ca cele care se produc în afara întregii naturi create; aşa cum sunt miracolele lui Dumnezeu şi ale Sfinţilor. (A se vedea ce s-a scris în Partea I a acestei lucrări, la întrebarea V, atunci când am combătut cea de-a treia idee falsă). Însă unii nu sunt de acord că aceste lucrări trebuie considerate miracole, ci doar lucrări ale diavolului, pentru că

scopul miracolelor este acela de a întări credinţa; de aceea, ele nu trebuie atribuite adversarilor credinţei. Şi un alt motiv este acela că semnele Antihristului sunt numite de către Apostol[76] semne mincinoase.

Mai întâi, trebuie spunem că a face miracole este un har pe care l-ai primit. Iar aceste miracole pot fi făcute atât de oamenii răi, cât şi de duhurile rele, în limita puterii pe care o au. De aceea, miracolele înfăptuite de cei buni se deosebesc de cele înfăptuite de cei răi în cel puţin trei privinţe. În primul rând, semnele făcute de cei buni au la bază puterea divină, căci lucrurile respective sunt mai presus de puterile lor fireşti; este vorba de scularea din morţi şi de alte lucruri de genul acesta, pe care diavolii nu le pot săvârşi cu adevărat, ci doar recurgnd la iluzii. Aşa a fost cazul lui Simon Magul, care a mişcat capul unui om mort; însă aceste efecte nu pot să dureze prea mult. În al doilea rând, ele pot fi deosebite prin folosul pe care îl au; căci miracolele săvârşite de cei buni sunt folositoare, pentru că produc vindecarea bolilor şi alte asemenea lucruri. Însă miracolele făcute de vrăjitoare au scopuri vătămătoare şi inutile; ca atunci când zboară prin aer, când amorţesc membrele oamenilor, şi alte lucruri de genul acesta. Iar Sfântul Petru, în lucrarea sa *Itinerarium*[77], atribuie această diferenţă lui Clement. A treia diferenţă se referă la credinţă. Căci miracolele celor buni sunt rânduite pentru zidirea Credinţei şi a vieţii bune; pe când miracolele celor răi sunt dăunătoare credinţei şi dreptăţii. Şi acestea se mai deosebesc şi după felul în care sunt realizate. Pentru că cei buni făptuiesc miracole prin invocarea pioasă şi smerită a Numelui Divin. Însă vrăjitoarele şi oamenii răi le lucrează prin tot felul de aiureli şi prin invocări ale diavolilor. Şi nu este o problemă că Apostolul a numit lucrările diavolului şi ale Antihristului minuni mincinoase[78]; căci minunile săvârşite în felul acesta, cu acordul divin, sunt uneori adevărate şi alteori mincinoase. Adevărate, atunci când se găsesc în limitele puterii diavolului. Şi mincinoase, atunci când acesta vrea să realizeze lucruri mai presus de puterea sa, cum ar fi să trezească morţii la viaţă sau să-i facă pe orbi să vadă. Căci atunci când dă impresia că face lucrul menţionat mai întâi, el fie că intră în trupul mort, fie că îl îndepărtează de acolo şi apare el însuşi într-un trup pe care şi l-a creat; iar în al doilea caz, el obstrucţionează vederea printr-o vrajă, pentru ca mai apoi să îndepărteze cauza care a provocat neputinţa şi să redea vederea; însă nu aduce lumină percepţiilor interne, aşa cum se relatează în legenda lui Bartolomeu. Şi într-adevăr, toate lucrările miraculoase ale Antihristului şi ale vrăjitoarelor pot fi considerate nişte semne mincinoase, întrucât singurul lor scop este acela de a amăgi. A se vedea Sfântul Toma, secţiunea 8, *De Virtute Daemonum*. De asemenea, am mai putea cita aici şi distincţia care se face în Compendiul Adevărului Teologic între minune şi miracol. Căci un miracol presupune patru elemente; că trebuie să fie făptuit de Dumnezeu; că trebuie să fie mai presus de lucrurile fireşti; în al treilea rând, că trebuie să fie vizibil; şi în al patrulea rând, că trebuie să contribuie la întărirea credinţei. Dar pentru că cel puţin primul şi ultimul element nu sunt prezente în lucrările vrăjitoarelor, faptele săvârşite de ei pot fi numite minuni, dar în niciun caz miracole.

Şi mai putem să spunem şi altfel. Deşi lucrările vrăjitoarelor pot fi miraculoase într-o anumită privinţă, totuşi miracolele pot fi de trei feluri: unele supranaturale, altele contrare legilor naturii, iar altele fără legătură cu natura. Şi sunt supranaturale atunci când nu pot fi comparate cu niciun lucru şi cu nicio putere din natură, ca atunci când o fecioară dă naştere. Sunt contrare legilor naturii atunci când se împotrivesc cursului firesc al acesteia, dar fără a-i depăşi limitele, aşa cum se întâmplă atunci când orbii ajung să vadă. Şi nu au nicio legătură cu natura atunci când se manifestă independent de ea, ca atunci când toiegele se preschimbă în şerpi; pentru că acest lucru se poate întâmpla şi în mod firesc, printr-un proces îndelungat de descompunere, în urma căruia să apară o altă viaţă; aşa că lucrările magicienilor pot fi considerate a fi nişte minuni.

Se cuvine să reluăm aici un exemplu şi să îl explicăm pas cu pas. În dioceza Strasburg se găseşte un oraş al cărui nume se cuvine să îl trecem sub tăcere. Şi într-o bună zi, un lucrător s-a dus să taie lemne ca să-şi poată încălzi locuinţa. Pe neaşteptate, în faţa lui a apărut o pisică

de dimensiuni mari care s-a repezit asupra lui, iar când a încercat să o alunge, a apărut una şi mai mare, care l-a atacat cu mai multă agresivitate decât cea dintâi. Iar când a încercat din nou să le alunge, a fost atacat de trei, care i-au sărit la faţă, l-au muşcat şi l-au zgâriat pe picioare. Îngrozit peste măsură şi, după cum a spus, cuprins de panică aşa cum nu fusese niciodată, şi-a făcut cruce, apoi şi-a părăsit lucrul şi s-a năpustit asupra pisicilor, care se căţărau pe copaci şi îi săreau din nou la faţă şi la gât, reuşind cu greu să le alunge, după ce a lovit-o pe una la cap, pe alta la picioare, iar pe cealaltă pe spinare. După o oră, pe când era din nou preocupat cu munca sa, doi dregători ai oraşului au venit şi l-au prins ca pe un răufăcător, aducându-l apoi în faţa unui vechil sau judecător. Iar judecătorul, care l-a privit de la distanţă şi a refuzat să-l asculte, a poruncit să fie aruncat în temniţa cea mai adâncă dintr-un anumit turn sau dintr-o anumită închisoare, acolo unde erau ţinuţi aceia care fuseseră condamnaţi la moarte. Omul a început să strige şi timp de trei zile s-a plâns cu amărăciune gardienilor acelei închisori de faptul că trebuia să sufere în felul acela deşi nu era vinovat de nicio fărădelege; dar cu cât încercau gardienii să-i aranjeze o întâlnire în care să se poată apăra, cu atât mai furios devenea judecătorul, aşa că acesta şi-a exprimat vehement indignarea că un astfel de răufăcător nu şi-a mărturisit încă nelegiuirea, ci îndrăzneşte să-şi susţină nevinovăţia în pofida dovezilor care atestă fărădelegea oribilă de care se face vinovat. Dar cu toate că aceştia nu au putut să-l convingă, alţi magistraţi au intervenit şi l-au determinat să-i dea acestui om posibilitatea să se apere. Aşa că atunci când a fost scos din închisoare în prezenţa judecătorului, iar judecătorul a refuzat să-l privească, omul s-a aruncat la pământ în faţa celorlalţi magistraţi, spunând că s-ar putea să cunoască motivul nefericirii care l-a lovit; atunci, judecătorul a izbucnit şi a spus: Netrebnicule, cum poţi să nu-ţi recunoşti fărădelegea? În ziua cutare, la ora cutare, ai bătut trei doamne respectabile din acest oraş, fapt pentru care acestea zac acum în pat fiind incapabile să se ridice sau să meargă. Bietul om a rememorat evenimentele din ziua respectivă şi de la ora respectivă şi a spus: Niciodată în viaţa mea nu am lovit şi nu am bătut vreo femeie, şi pot să dovedesc cu ajutorul unor martori de încredere că în acea zi şi la acea oră mă aflam la tăiat lemne; iar o oră mai târziu, slujitorii tăi au venit la mine când încă eram la lucru. Atunci, judecătorul a început din nou să urle furios: Iată cum încearcă să-şi ascundă fapta! Femeile suferă în urma loviturilor, îşi arată urmele şi declară public că au fost lovite de el. În acel moment, bietul om s-a gândit mai bine la acea întâmplare şi a spus: Imi amintesc că atunci am lovit nişte creaturi, însă acelea nu erau femei. Surprinşi, magistraţii i-au cerut să relateze ce fel de creaturi lovise; şi el le-a spus, spre marea lor uimire, tot ce se întâmplase, exact aşa cum am povestit şi noi. Prin urmare, înţelegând că aceea fusese o lucrare a diavolului, aceştia l-au eliberat pe om şi l-au lăsat să plece nevătămat, spunându-i să nu vorbească cu nimeni despre această chestiune. Însă ea nu a putut fi ascunsă de oamenii pioşi care erau de faţă şi a căror credinţă era statornică.

Ei bine, referitor la acest lucru ne-am putea întreba dacă diavolii înşişi au apărut sub acele forme, fără ajutorul vrăjitoarelor, sau dacă vrăjitoarele s-au transformat în animalele respective. Şi ca să dăm răspuns ar trebui să spunem că, deşi diavolii ar fi putut să acţioneze în felul acesta, noi presupunem că acolo a fost vorba mai degrabă de vrăjitoare. Căci atunci când diavolii l-au atacat pe lucrător sub chipul unor pisici, ei au putut să le ducă pe femei acasă prin aer purtând pe trup urmele loviturilor primite de la acel lucrător; şi nu există nicio îndoială cu privire la faptul că acest lucru a fost posibil datorită pactului pe care l-au încheiat anterior. Şi vrăjitoarele pot provoca răni şi alte vătămări unei persoane pe care vor să o vrăjească, doar înţepând o imagine pictată sau turnată care o înfăţişează pe acea persoană căreia vor să-i facă rău. Şi putem da multe astfel de exemple.

Şi nu se poate obiecta în mod temeinic că poate acele femei care fuseseră lovite erau nevinovate, pentru că în conformitate cu exemplele menţionate anterior, chiar şi un om inocent poate suferi tot felul de răni, fără a şti de unde provin, dacă o vrăjitoare se foloseşte de o imagine care îl întruchipează.Însă acest lucru nu este pertinent; căci una e să fii vătămat de

diavol prin intermediul unei vrăjitoare, şi alta e să fii rănit de el însuşi fără ajutorul vreuneia dintre ele. Iar diavolul poate transfera loviturile pe care le primeşte asupra unui om cu care a încheiat un pact, deoarece el se înfăţişează sub anumite chipuri cu acordul acestuia din urmă. Prin urmare, în felul acesta el îi poate vătăma doar pe cei vinovaţi, cu care a încheiat un pact, şi nicidecum pe cei inocenţi. Însă atunci când diavolii vor să facă rău prin intermediul vrăjitoarelor, aceştia, cu permisiunea lui Dumnezeu, care vrea să pedepsească fărădelegile, îi vatămă uneori şi pe cei inocenţi. Dar uneori, cu acordul lui Dumnezeu, diavolii îi agresează ei înşişi pe oamenii nevinovaţi; aşa cum au făcut odinioară cu Preafericitul Iov, deşi nu au fost de faţă şi nici nu au recurs la apariţii iluzorii ca acelea despre care am vorbit, când au luat înfăţişare de pisică, un animal care în Scripturi este simbolul înşelăciunii şi al trădării, la fel cum câinele este simbolul celor care predică; pentru că pisicile se ocupă mereu să pună capcane. Iar Ordinul Călugărilor Predicatori a fost simbolizat de fondatorul său printr-un câine care latră împotriva ereziei. Prin urmare, credem că acele trei vrăjitoare l-au atacat pe lucrător în al doilea mod, fie pentru că primul nu le-a plăcut prea mult, fie pentru că al doilea a corespuns mai bine cu ciudăţenia lor.

Şi iată ordinea în care s-au petrecut lucrurile. În primul rând, ele au fost îndemnate să facă asta de către diavoli, căci nu vrăjitoarele au solicitat diavolilor acest lucru. Pentru că în mărturisirile lor ele spun că diavolii le îmboldesc permanent să facă rău, şi de aceea sunt nevoite să facă chiar mai mult decât şi-ar dori. Şi este posibil ca vrăjitoarele să nu se fi gândit ele însele să-l atace pe bietul om. Şi nu este nicio îndoială că motivul pentru care diavolii le-au îndemnat să facă aşa ceva este acela că ştiau prea bine că atunci când o nelegiuire făţişă rămâne nepedepsită, Dumnezeu este mult mai ofensat, credinţa catolică este dezonorată, iar numărul vrăjitoarelor începe să crească. În al doilea rând, odată ce au avut încuviinţarea lor, diavolii le-au transportat trupurile cu acea uşurinţă specifică pe care o putere spirituală o are asupra unei puteri trupeşti. În al treilea rând, de îndată ce s-au transformat printr-o vrajă în acele animale despre care am pomenit, ele au fost nevoite să îl atace pe lucrător; însă diavolii nu le-au apărat de lovituri, cu toate că ar fi putut face asta cu aceeaşi uşurinţă cu care le transportase trupurile; ci le-a lăsat să fie bătute, având grijă ca persoana care a făcut acest lucru să fie aflată, ştiind că acele nelegiuiri, datorită motivelor pe care le-am menţionat, vor rămâne nepedepsite de către oamenii fricoşi şi fără râvnă pentru credinţă.

Şi mai aflăm şi despre un oarecare om sfânt, care într-o bună zi l-a găsit pe diavol predicând într-o biserică sub înfăţişarea unui preot evlavios; şi ştiind în duhul său că acela era diavolul, a fost atent la cuvintele sale, ca să vadă dacă îi învaţă pe oameni de bine sau de rău. Şi întrucât nu i-a găsit niciun cusur care să îl îndrepte spre păcat, s-a dus la el la sfârşitul predicii şi l-a întrebat care este motivul pentru care se comportase în felul acela. Şi diavolul a răspuns: Eu predic adevărul, pentru că ştiu că aceştia ascultă doar cuvântul, dar nu îl pun în practică, aşa că Dumnezeu este şi mai ofensat, iar câştigul meu este sporit.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul X.

Despre metoda prin care diavolii, cu ajutorul lucrării vrăjitoarelor, pot poseda uneori trupurile oamenilor.

În capitolul anterior am arătat că diavolii pot intra în capul şi în alte părţi ale trupului oamenilor, şi pot mişca imaginile mentale dintr-un loc în altul. Însă unii s-ar putea îndoi de faptul că aceştia sunt capabili la insistenţele vrăjitoarelor să pună stăpânire pe toată mintea oamenilor; sau nu sunt siguri în privinţa feluritelor lor metode de a pune stăpânire pe minte fără ca vrăjitoarele să le ceară acest lucru. Şi ca să lămurim aceste îndoieli va trebui să dăm

trei explicaţii. În primul rând, în privinţa feluritelor metode de posedare. În al doilea rând, referitor la felul în care diavolii îi posedă pe oameni la insistenţa vrăjitoarelor şi cu acordul lui Dumnezeu. Iar în al treilea rând, va trebui să ne susţinem argumentele cu fapte şi exemple.

Referitor la prima chestiune, va trebui să lăsăm deoparte acea metodă generală prin care diavolul îl posedă pe om atunci când acesta săvârşeşte un păcat de moarte. Sfântul Toma, în Cartea a Treia, întrebarea 3, vorbeşte despre această metodă, îndoindu-se de faptul că omul este posedat de diavol ori de câte ori comite un păcat capital; iar motivul îndoielii sale este acela că Duhul Sfânt care locuieşte în interior îl înzestrează pe om cu har, aşa cum se spune în *Corinteni* 3: „Nu ştiţi, oare, că voi sunteţi templu al lui Dumnezeu şi că Duhul lui Dumnezeu locuieşte în voi?”. Şi pentru că vina se opune harului, ar însemna că în acelaşi loc există două forţe contrarii. Şi el demonstrează că posedarea omului poate fi înţeleasă în două feluri: cu referire la suflet sau cu referire la trup. În ceea ce priveşte primul caz, diavolul nu poate poseda sufletul, căci numai Dumnezeu poate pătrunde acolo; prin urmare, nu diavolul stă la originea acestui păcat al sufletului, cu care Duhul Sfânt este de acord; aşa că aici nu există nicio asemănare între cele două. Însă referitor la trup, am putea spune că diavolul îl poate poseda pe om în două feluri, pentru că există două tipuri de oameni: cei ce trăiesc în păcat şi cei ce trăiesc în har. În primul caz, putem spune că atâta timp cât prin orice păcat capital omul ajunge în slujba diavolului, fiindcă diavolul îl îndeamnă pe om să păcătuiască fie prin simţuri, fie cu ajutorul imaginaţiei, în aceeaşi măsură se poate spune că el pune stăpânire pe caracterul unui om atunci când acesta este ispitit, şi când ajunge ca o corabie ce pluteşte pe mare fără cârmă.

Diavolul îl poate poseda pe om şi în totalitate, aşa cum se vede limpede în cazul oamenilor nebuni. Însă această chestiune are legătură mai degrabă cu pedeapsa decât cu păcatul, după cum vom arăta în cele ce urmează; dar pedepsele trupeşti nu sunt întotdeauna o consecinţă a păcatului, căci uneori îi ating pe păcătoşi, iar alteori pe oamenii nevinovaţi. Prin urmare, atât cei ce sunt în stare de har, cât şi cei ce nu sunt, în adâncul judecăţii nepătrunse a lui Dumnezeu pot fi posedaţi în întregime de diavoli. Şi cu toate că această metodă de posedare nu prea face obiectul investigaţiei noastre, am amintit-o aici ca nu cumva cineva să creadă că este imposibil ca oamenii să fie posedaţi în totalitate de către diavoli la insistenţa vrăjitoarelor, atunci când Dumnezeu este de acord. Prin urmare, am putea spune că aşa cum sunt cinci feluri prin care diavolii îi pot vătăma şi poseda pe oameni fără intervenţia vrăjitoarelor, tot aşa ei pot face acest lucru la rugămintea lor; căci atunci Dumnezeu se supără mai tare şi îi dă diavolului o putere şi mai mare să îi agreseze pe oameni prin intermediul vrăjitoarelor. Şi iată pe scurt care sunt metodele prin care face asta, lăsând la o parte faptul că omul poate fi nenorocit uneori prin intermediul posesiunilor sale externe: uneori vatămă doar trupul oamenilor; alteori şi trupul şi facultăţile sale; uneori îi ispitesc doar în interior, iar alteori în exterior; uneori îi lipsesc de raţiune, iar alteori îi preschimbă în animale. Şi vom vorbi despre fiecare din aceste metode. Dar mai întâi, pentru a putea păstra un fir logic în expunerea noastră, vom indica cinci motive pentru care Dumnezeu permite ca oamenii să fie posedaţi. Căci uneori omul este posedat spre binele lui; alteori din cauza unui mic păcat săvârşit de altcineva; alteori din cauza propiului său păcat venial; iar alteori din cauza unui păcat mai mare al altcuiva. Iată motivele pentru care nimeni nu trebuie să se îndoiască de faptul că Dumnezeu permite ca diavolii să facă asemenea lucruri la insistenţele vrăjitoarelor; şi ar fi bine să le susţinem pe toate cu ajutorul Scripturilor, şi nu cu exemple recente, deoarece lucrurile noi sunt întărite întotdeuna prin exemple vechi. Un exemplu pentru prima chestiune este prezentat în mod limpede în *Dialogul* lui Severus[79], discipolul iubit al Sfântului Martin, unde spune că un oarecare preot care duce o viaţă foarte sfântă fusese atât de înzestrat cu har şi cu puterea de a scoate diavolii, încât aceştia erau puşi pe fugă nu doar de cuvintele sale, ci şi de literele înscrise pe cămaşa sa de postav din păr de animale. Şi pentru că acest preot a devenit atât de renumit în întreaga lume s-a simţit ispitit de îngâmfare, cu toate că se

împotrivea cu bărbăţie acelui viciu; aşa că s-a smerit şi mai mult, rugându-se la Dumnezeu din toată inima ca timp de cinci luni să fie posedat de un diavol; şi aşa s-a întâmplat. Căci a fost posedat imediat şi a trebuit să fie pus în lanţuri, şi a fost tratat asemenea tuturor acelora care sunt nebuni. Însă la sfârşitul celei de-a cincea luni a scăpat şi de diavol şi de îngâmfare. Dar nu este scris nicăieri şi nimeni nu susţine că un om poate fi posedat de diavol prin intermediul vrăjilor făcute de un alt om; deşi, după cum am spus, judecăţile lui Dumnezeu sunt de nepătruns.

În ceea ce priveşte a doua situaţie, când cineva este posedat din cauza unui păcat uşor săvârşit de altcineva, Sfântul Grigorie ne dă un exemplu. Preafericitul Stareţ Elefterie, un om deosebit de pios, îşi petrecea noaptea într-o mânăstire de fecioare, care fără ştirea lui au pus cu el în chilie un tânăr care era chinuit zi şi noapte de către diavol. Şi chiar în acea noapte tânărul a fost izbăvit de rău doar prin prezenţa Părintelui. Când a aflat acest lucru, stareţul l-a dus pe băiat în mânăstirea sa, iar după multe zile, entuziasmat peste măsură de însănătoşirea băiatului, le-a spus fraţilor săi călugări următoarele: Diavolul le juca feste acelor Surori, dar odată ce l-am adus printre slujitorii lui Dumnezeu nu a mai îndrăznit să se apropie de el. Şi ce să vezi? Diavolul a început pe dată să îl chinuie pe băiat. Însă prin lacrimi şi post, omul sfânt şi fraţii săi au reuşit să îl alunge pe diavol în aceeaşi zi, însă cu mare greutate. Şi, într-adevăr, nu este deloc surprinzător că o persoană nevinovată este posedată din cauza unei greşeli minore a altcuiva, atâta timp cât oamenii sunt posedaţi de diavoli pentru propriile lor greşeli minore, sau pentru păcatele grave ale altcuiva, sau pentru propriile lor păcate groaznice, sau ca urmare a rugăminţilor vrăjitoarelor. Iar Casian, în *Prima Colaţiune* a Stareţului Serenus, dă ca exemplu un om pe nume Moise, care era posedat din cauza propriului său păcat venial. Şi acest Moise, spune el, era un sihastru integru, care ducea o viaţă plină de evlavie; dar pentru că la un moment dat s-a angajat într-o dispută cu Stareţul Macarie, şi a exagerat în exprimarea unor păreri personale, a fost dat imediat pe mâna unui diavol teribil, care l-a făcut să-şi verse excrementele prin gură. Iar felul miraculos în care a fost vindecat, demonstrează limpede că a fost pedepsit de Dumnezeu ca să se poată purifica, astfel încât să nu mai rămână în el nicio fărâmă din acel păcat. Căci prin rugăciunile necurmate ale Stareţului Macarie şi prin smerenia de care acesta a dat dovadă, duhul rău a fost alungat de la el într-un timp foarte scurt.

Un caz similar este relatat de Sfântul Grigorie în *Primul Dialog*, atunci când vorbeşte despre o călugăriţă care a mâncat o lăptucă fără a-şi face mai întâi semnul crucii, şi care a fost apoi izbăvită de Preafericitul Părinte Equitius[80]. Şi în acelaşi *Dialog*, Sfântul Grigorie ne oferă un exemplu despre al patrulea caz, când un om este posedat ca urmare a unui păcat grav săvârşit de altcineva. Preafericitul Episcop Fortunatus alungase un diavol dintr-un om posedat, şi acel diavol începuse să umble pe străzile oraşului sub înfăţişarea unui pelerin care striga: Vai, omul sfânt, Preafericitul Fortunatus! Iată cum m-a alungat din locuinţa mea, pe mine, care sunt un pelerin, şi care astfel nu mai îmi găsesc odihna. Aşa că un om care se afla cu soţia sa şi cu fiul lor l-a invitat pe pelerin să stea împreună cu ei. Şi întrebându-l ce s-a întâmplat, a fost încântat să audă povestea neadevărată inventată de pelerin în legătură cu omul sfânt. Aşa că în acel moment, diavolul a intrat în fiul său, l-a aruncat în foc şi l-a ucis. Abia atunci a înţeles nefericitul tată pe cine primise ca oaspete.

Şi în al cincilea rând, există numeroase exemple despre oameni care au fost posedaţi din cauza păcatelor lor foarte grave atât în Sfânta Scriptură, cât şi în patimile Sfinţilor. Căci în 1 *Regi* 15, Saul a fost posedat din cauza faptului că a arătat nesuunere faţă de Dumnezeu. Şi, aşa cum am spus, am menţionat toate aceste lucruri ca nimănui să nu i se pară imposibil că oamenii pot fi posedaţi şi la insistenţele vrăjitoarelor sau ca urmare a unor nelegiuiri comise de ele. Însă vom înţelege mai bine diferitele metode de posedare dacă vom da câteva exemple.

Pe vremea Papei Pius al II-lea[81], unul dintre noi, [cei care scriem această lucrare], a avut o anumită experienţă înainte de a intra în rândul Inchizitorilor. Un locuitor al Boemiei, din oraşul Dachov, şi-a adus singurul său fiu, care era preot, la Roma, pentru a fi exorcizat,

întrucât era posedat de diavol. Aşa se face că unul dintre noi, Inchizitorii, s-a dus în sala de mese, iar acel preot şi tatăl lui au venit şi s-au aşezat la aceeaşi masă cu mine. Ne-am salutat unul pe altul şi am stat de vorbă, aşa cum se obişnuieşte; iar tatăl ofta mereu şi se ruga Atotputernicului Dumnezeu ca această călătorie a lor să fie încununată de succes. Mi-a fost tare milă de el, aşa că am început să-l întreb care este motivul călătoriei sale şi al durerii pe care o afişa. Atunci el, în faţa fiului său care stătea la masă lângă mine, a răspuns: „Vai de capul meu! Am un fiu posedat de diavol, şi l-am adus aici cu mare greutate şi cu multă cheltuială pentru a fi exorcizat". Şi când l-am întrebat unde e fiul lui, el a indicat spre omul aflat lângă mine. Am fost puţin înspăimântat şi l-am privit cu atenţie; dar pentru că lua mâncarea cu atâta fineţe şi răspundea cu evlavie la toate întrebările, am început să mă îndoiesc că era posedat, crezând că mai degrabă suferea de o boală. Atunci, însuşi fiul a spus ce i se întâmplase, arătând cum şi de cât timp era posedat de diavol; şi a zis: „Această nenorocire a fost abătută asupra mea de o vrăjitoare. Pentru că am mustrat-o vehement în legătură cu un lucru care ţine de disciplina Bisericii, deoarece era extrem de încăpăţânată; iar ea mi-a spus că în câteva zile mi se va întâmpla exact ceea ce mi s-a întâmplat. Iar diavolul care mă posedă mi-a zis că vrăjitoarea a pus nişte farmece sub un copac, şi până când acestea nu vor fi înlăturate nu pot să fiu izbăvit; însă nu mi-a spus care este acel copac". Dar nu l-aş fi crezut câtuşi de puţin dacă nu mi-ar fi dat pe dată mai multe informaţii despre situaţia lui. Căci atunci când l-am întrebat cât de mari sunt intervalele în care se poate folosi de raţiune, deoarece persoanele posedate au astfel de intervale, el mi-a răspuns: „Sunt lipsit de raţiune atunci când vreau să mă dedic unor lucruri sfinte sau să vizitez locuri sacre. Pentru că diavolul mi-a spus cu nişte cuvinte pe care le-am rostit cu gura mea că a fost extrem de deranjat de predicile mele de până atunci şi de aceea nu dorea să mă mai lase să predic". Şi potrivit tatălui său, era un preot plin de har şi iubit de toţi. Dar eu, Inchizitorul, care voiam dovezi, l-am dus timp de două săptămâni şi chiar mai mult pe la diferite locuri sfinte, şi mai ales la Biserica Sfintei Fecioare Praxida[82], unde se află o parte din stâlpul de marmură de care a fost legat Mântuitorul Nostru atunci când a fost biciuit, şi în locul unde a fost crucificat Sfântul Petru, apostolul; şi în toate aceste locuri a urlat teribil pe când era exorcizat, căci acum spunea că vrea să meargă şi imediat se răzgândea. Şi aşa cum am spus şi mai devreme, comportamentul său era acela al unui preot cumpătat, fără niciun fel de ciudăţenii, cu excepţia momentelor când era supus exorcizării; dar când acestea luau sfârşit şi i se lua patrafirul de la gât, nu mai manifesta niciun semn de nebunie şi nu mai avea niciun comportament nelalocul lui. Însă când trecea pe lângă vreo biserică şi îngenunchea în onoarea Slăvitei Fecioare, diavolul îl făcea să scoată limba din gură, iar când a fost întrebat dacă nu poate să se abţină şi să nu facă asta, el a răspuns: „Pur şi simplu nu mă pot abţine, căci îmi controlează membrele şi organele, gâtul, limba şi plămânii ori de câte ori doreşte, făcându-mă să vorbesc ori să urlu; şi aud cuvintele ca şi cum ar fi rostite de mine; însă eu sunt incapabil să le rezist; iar când încerc să spun o rugăciune, mă atacă cu şi mai multă violenţă, făcându-mă să scot limba din gură". Şi în Biserica Sfântului Petru era o coloană ce fusese adusă din Templul lui Solomon, care îi ajutase pe mulţi posedaţi să scape de diavol, deoarece Iisus stătuse lângă ea atunci când predicase în Templu; dar nici acolo n-a putut fi vindecat, întrucât Dumnezeu pusese deoparte o altă metodă pentru izbăvirea lui. Căci deşi a fost închis o zi şi o noapte lângă acea coloană, totuşi, în ziua următoare, după ce i s-au făcut tot felul de exorcizări cu participarea oamenilor care stăteau în jurul lui, a fost întrebat în care parte a coloanei stătuse Hristos; şi el a început să muşte coloana cu dinţii şi să ţipe în gura mare în timp ce arăta locul, zicând: „Aici a stat! Aici a stat!". Şi în cele din urmă a spus, „Nu vreau să merg mai departe". Iar când a fost întrebat de ce, a răspuns în limba italiană (cu toate că bietul preot nu o cunoştea), Toţi fac asemenea lucruri, şi a enumerat cele mai teribile vicii ale senzualităţii. După aceea, preotul m-a întrebat, „Părinte, ce înseamnă acele cuvinte în limba italiană pe care le-am rostit?". Iar când i-am spus, el a replicat, „Am auzit cuvintele, dar nu le-am putut înţelege". În cele din urmă s-a

dovedit că acel demon era din aceia despre care a vorbit Mântuitorul în Evanghelie, atunci când a spus: „Acest neam de demoni nu iese decât cu rugăciune şi cu post”. Pentru că unui venerabil Episcop, care fusese alungat din catedrala lui de către turci, i s-a făcut milă de el, şi postind cu pâine şi apă timp de patruzeci de zile, rugându-se şi practicând exorcisme, a reuşit prin harul lui Dumnezeu să-l izbăvească şi să-l trimită acasă bucuros.

Ei bine, ar fi un miracol dacă cineva ar putea explica aşa cum se cuvine în această viaţă cum şi în câte feluri îi pot poseda şi vătăma diavolii pe oameni; totuşi, putem să spunem că, lăsând deoparte metoda sa de a-i lovi pe oameni prin averile lor lumeşti, există cinci metode. Căci unii sunt vătămaţi doar în privinţa trupului; alţii atât în privinţa trupului, cât şi a percepţiilor interioare; alţii doar în privinţa percepţiilor interioare; alţii sunt pedepsiţi ca uneori să-şi piardă raţiunea; iar alţii sunt preschimbaţi în animale iraţionale. Aşadar, preotul pe care tocmai l-am menţionat era posedat în al patrulea fel. Căci nu era lovit în averile sale lumeşti sau în privinţa trupului său, aşa cum s-a întâmplat cu Preafericitul Iov, asupra căruia Dumnezeu i-a dat putere diavolului, spunându-i lui Satan: „Iată, tot ce are el este în puterea ta; numai asupra lui să nu întinzi mâna ta". Iar aceste cuvinte se referă la lucrurile externe. Dar după aceea, El i-a dat putere şi asupra trupului, zicându-i: „Îl dau în puterea ta! Numai nu te atinge de viaţa lui”. Şi se mai poate spune că Iov a fost chinuit şi în al treilea fel, adică în privinţa percepţiilor interne ale sufletului său şi în privinţa trupului; căci în *Iov* 7 se spune: „Când gândesc: Patul meu mă va odihni, culcuşul meu îmi va alina durerile, atunci Tu mă spăimântezi cu vise şi mă îngrozeşti cu năluciri”; deşi acele vise, potrivit lui Nicolas de Lyra[83] şi Sfântului Toma erau provocate de diavol: Mă spăimântezi cu vise, care îmi apar atunci când dorm, şi cu năluciri, care îmi tulbură percepţiile interne. Căci fantasmele provocate de gânduri în timpul zilei pot deveni coşmarurile celor care dorm, aşa cum l-au năpădit pe Iov din cauza neputinţei trupului său. Prin urmare, era atât de lipsit de orice alinare, încât nu vedea altă scăpare din această nefericire decât moartea, şi de aceea era zguduit de teamă. Şi nimeni nu se îndoieşte de faptul că vrăjitoarele îi pot vătăma pe oameni în felul acesta prin intermediul diavolilor, după cum vom arăta în continuare; căci ele aduc nenorociri asupra averilor şi trupurilor oamenilor şi animalelor prin intermediul furtunilor cu căderi de grindină.

Şi există şi o a treia metodă prin care pot fi vătămate trupul şi percepţiile interne, şi care nu paralizează raţiunea; aşa se întâmplă atunci când vrăjitoarele, după cum s-a spus, aţâţă minţile oamenilor cu pofte nelegiuite, astfel încât aceştia sunt siliţi să călătorească noaptea pe distanţe mari pentru a merge la iubitele lor, pentru că sunt prea prinşi în plasa dorinţelor carnale. Am putea da ca exemplu o întâmplare despre care se spune că s-a petrecut în Hesse, în dioceza Marburg. Un oarecare preot era posedat, şi în timpul unei şedinţe de exorcism diavolul a fost întrebat de cât timp sălăşluieşte în acel preot. Şi acesta a răspuns: De şapte ani. Iar când exorcistul a protestat, spunând, Dar nu îl chinuieşti decât de trei ani; unde ai fost în restul timpului? Şi el a răspuns, Am stat ascuns în trupul lui. Şi când a fost întrebat în care parte a trupului, el a răspuns, În general, în cap. Iar când a fost întrebat din nou unde a fost când preotul a oficiat Sacramentul, el a zis, M-am ascuns sub limba lui. Iar celălalt a spus: Nemernicule! Cum de-ai avut atâta îndrăzneală încât să nu fugi din faţa Creatorului tău? Atunci diavolul a zis: Oricine se poate ascunde sub un pod atunci când trece un om sfânt, cu condiţia ca acesta să nu se oprească din drum. Însă prin harul divin acel om a fost izbăvit, indiferent dacă spunea sau nu adevărul, căci atât el, cât şi tatăl lui erau nişte mincinoşi.

A patra metodă a fost folosită în cazul preotului care a fost exorcizat la Roma, căci nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că diavolul poate intra în trup, dar nu şi în suflet, căci acolo doar Dumnezeu poate să pătrundă. Însă atunci când spun că diavolul poate intra în trup, nu mă refer la faptul că rămâne cantonat în limitele trupului. Aşa că voi zăbovi asupra acestei chestiuni; şi făcând asta voi arăta că diavolul poate ocupa uneori efectiv trupul unui om, în timp ce alteori îl poate lipsi de raţiune. Căci am putea spune că limitele trupului pot fi înţelese în două feluri: ca limite fizice sau esenţiale. Ori de câte ori un înger, bun sau rău, lucrează în

limitele fizice ale trupului, acesta intră în trup în aşa fel încât să îi influenţeze capacităţile sale fizice. În felul acesta, îngerii buni fac ca oamenii să aibă nişte vedenii. Dar nu se spune niciodată că aceştia intră în esenţa trupului, pentru că nici nu pot face asta, căci nu sunt nici o parte, nici o calitate a acestuia. Nu sunt o parte, pentru că esenţa angelică şi cea umană sunt total diferite una de alta; şi nu sunt o calitate, pentru că nu îi imprimă niciun caracter, întrucât caracterul trupului a fost creat de Dumnezeu. De aceea, numai El este capabil să influenţeze esenţa sa interioară şi să o conserve, dacă în mila Sa vrea să facă asta. Astfel, putem concluziona că dacă ne referim la toate celelalte calităţi ale oamenilor buni şi la toate celelalte defecte ale oamenilor răi, atunci când acestea sunt determinate de un spirit care acţionează în cap şi în atributele acestuia, ei bine, spiritul respectiv intră în cap, adică în limitele fizice ale capacităţilor fizice ale trupului. Însă dacă spiritul lucrează asupra sufletului, acesta lucrează tot din exterior, dar în diferite feluri. Şi se spune că lucrează asupra sufletului atunci când aduce fantasme şi forme nu doar în faţa înţelegerii comune şi a percepţiilor externe, ci şi în faţa intelectului. Iar când îngerii răi acţionează în felul acesta, ei dau naştere unor ispite, gânduri rele şi ataşamente, care sunt stârnite printr-o influenţă indirectă asupra minţii. Însă îngerii buni sunt la originea revelaţiilor, care luminează înţelegerea. Şi iată care este diferenţa dintre ei: se spune că fantasmele provocate de îngerii răi nu luminează, ci întunecă, fiindcă aceştia nu pot influenţa mintea în mod direct, ci doar indirect, pentru că mintea este obligată să ia act de aceste fantasme. Dar nici despre un înger bun nu se spune că intră în suflet, cu toate că îl luminează; şi tot aşa, niciun înger superior nu intră într-unul inferior, chiar dacă îl luminează; ci lucrează doar din exterior, cooperând cu acesta în felul în care am arătat. Cu atât mai mult, aşadar, un înger rău nu poate pătrunde în suflet.

Aşa se face că diavolul a ocupat trupul preotului în trei feluri. În primul rând, intrând în limitele fizice ale trupului său, astfel încât să ocupe capul şi să se stabilească în el. În al doilea rând, a lucrat din exterior asupra minţii. Şi ar fi putut în felul acesta să îl chinuie fără răgaz; însă putem spune că preotul avea acest dar de la Dumnezeu, să nu poată fi chinuit permanent de către diavol. În al treilea rând, cu toate că fusese lipsit de puterea de a folosi cuvinte frumoase, totuşi acesta era mereu conştient de vorbele sale, chiar dacă nu le pătrundea înţelesul.

Acest exemplu se deosebeşte de celelalte metode de posedare, căci în general aflăm că cei posedaţi sunt necăjiţi de diavoli fără încetare; aşa cum se întâmplă cu nebunul din Evanghelie, al cărui tată i-a zis lui Iisus: „Doamne, miluieşte pe fiul meu că este lunatic şi pătimeşte rău” (*Matei* 17); şi cu femeia pe care Satan a chinuit-o timp de optsprezece ani, care era gârbovă de nu putea să se ridice în sus nicidecum (*Luca* 13). Iată cum pot diavolii să-l chinuie pe om la rugămintea vrăjitoarelor şi cu acordul lui Dumnezeu.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XI.

Despre metoda prin care pot provoca tot felul de neputinţe şi de boli mai grave

Şi nu există nicio afecţiune trupească, nici măcar lepra sau epilepsia, care să nu poată fi provocată de vrăjitoare, cu acordul lui Dumnezeu. Iar acest lucru este dovedit de faptul că Doctorii nu exclud niciuna dintre acestea. Căci o analiză atentă a ceea ce am scris referitor la puterea diavolilor şi la răutatea vrăjitoarelor ne va demonstra că această afirmaţie este foarte clară. De acest subiect se ocupă şi Nider atât în *Cartea Preceptelor*[84], cât şi în *Formicarius*, unde pune întrebarea: Dacă vrăjitoarele îi pot vătăma pe oameni cu adevărat prin farmecele lor. Iar întrebarea nu exclude nicio afecţiune, chiar dacă este incurabilă. Şi el răspunde acolo că vrăjitoarele sunt capabile de acest lucru, aşa că se întreabă în continuare cum pot face asta

şi cu ce mijloace. Referitor la prima chestiune, el răspunde aşa cum am văzut la Întrebarea I din Partea I a acestui tratat. Şi acest lucru este dovedit şi de Sfântul Isidor, care descrie lucrările vrăjitoarelor (*Etimologia* VIII, capitolul 9), spunând că acestea sunt numite vrăjitoare din cauza gravităţii nelegiuirilor pe care le săvârşesc; căci ele perturbă elementele prin faptul că provoacă furtuni cu ajutorul diavolilor, tulbură minţile oamenilor în felurile deja menţionate, blocându-le complet raţiunea sau stânjenindu-le folosirea minţii. Şi el mai adaugă că fără nicio otravă, ci doar prin simpla virulenţă a incantaţiilor lor, acestea pot să ia vieţile oamenilor. Iar Sfântul Toma, în *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunile 7 şi 8, şi în Cartea IV, secţiunea 34, ca şi aproape toţi Teologii, spun că vrăjitoarele, cu ajutorul diavolului, pot produce vătămări oamenilor şi lucrurilor de care aceştia se ocupă la fel cum face şi diavolul însuşi, care le nenoroceşte afacerile, reputaţia, trupul, raţiunea şi viaţa; ceea ce înseamnă că acele vătămări cauzate de diavol fără ajutorul vrăjitoarelor, pot fi provocate şi de vrăjitoare; şi chiar cu mai multă uşurinţă, pentru că astfel ofensa adusă Maiestăţii Divine este mai mare, după cum am arătat mai sus.

În *Iov* 1 si 2 putem vedea un caz limpede de vătămare a lucrurilor lumeşti. Vătămarea reputaţiei apare în relatarea Preafericitului Ieronim, în care se spune că diavolul a luat înfăţişarea Sfântului Silvan, Episcop de Nazaret, prieten al Sfântului Ieronim. Şi acest diavol a venit noaptea în patul unei femei de viţă nobilă şi a început să o provoace şi să o ispitească cu cuvinte indecente, după care a invitat-o să săvârşească actul păcătos. Dar când aceasta a început să strige în gura mare, diavolul în chipul sfântului Episcop s-a ascuns sub patul femeii, iar când a fost căutat şi găsit acolo, a minţit pe un ton lasciv, spunând că este Episcopul Silvan. Aşa că dimineaţa, după ce diavolul a dispărut, omul sfânt a fost făcut de ruşine; iar reputaţia lui s-a restabilit abia atunci când diavolul a mărturisit la mormântul Sfântului Ieronim că el este cel care a făcut acel lucru într-un trup pe care şi l-a creat.

Vătămarea trupului poate fi observată în cazul Preafericitului Iov, care a fost lovit de diavol cu numeroase suferinţe, care după explicaţiile date par a fi provocate de o formă de lepră. Iar Sigisbert[85] şi Vincent de Beauvais (*Oglinda istoriei* XXV, 37) spun că pe vremea împăratului Ludovic al II-lea[86], în dioceza Mainz, un diavol a început să arunce cu pietre în case şi să le lovească ca şi cum le-ar fi izbit cu un ciocan. Apoi, prin declaraţii publice şi prin insinuări tainice a răspândit discordia şi tulburarea în minţile multor oameni. Apoi a stârnit mânia tuturor împotriva unui singur om, căruia i-a dat foc la casă, spunând că toată lumea suferă din cauza păcatelor lui. Aşa că în cele din urmă omul respectiv a trebuit să-şi găsească adăpost pe câmpuri. Iar atunci când preoţii au rostit o litanie în acest scop, diavolul a aruncat cu pietre şi a rănit mulţi oameni, făcându-i să sângereze; şi uneori se abţinea, iar alteori se înfuria; şi lucrurile acestea au continuat timp de trei ani, până când toate casele au fost arse.

Exemple de vătămări ale raţiunii şi de tulburări ale percepţiilor interne pot fi găsite în Evanghelii, acolo unde se vorbeşte despre oameni posedaţi sau cu mintea răpită. Cât priveşte moartea, şi faptul că aceştia pot lua vieţile oamenilor, găsim un exemplu în *Tobit* 6, acolo unde se vorbeşte despre cei şapte bărbaţi ai fecioarei Sara, care au fost ucişi din cauza poftelor lor senzuale şi a dorinţei lor nestăpânite pentru fecioara Sara, întrucât nu erau vrednici să-i fie soţi. Prin urmare, putem trage concluzia că diavolii singuri, şi cu atât mai mult cu ajutorul vrăjitoarelor, îi pot vătăma pe oameni în toate felurile posibile, fără niciun fel de excepţie. Însă dacă se pune întrebarea dacă aceste vătămări trebuie atribuite mai degrabă diavolilor decât vrăjitoarelor, răspunsul este acela că atâta timp cât diavolii provoacă suferinţă prin acţiunile lor directe, cele mai multe vătămări le sunt atribuite lor. Dar dacă acţionează prin intermediul vrăjitoarelor, ca să îl denigreze şi să îl ofenseze pe Dumnezeu şi ca să piardă suflete, ştiind că în felul acesta Dumnezeu se mânie mai tare şi îi dă mai multă putere să facă rău; şi pentru că acestea pot face nenumărate vrăji pe care diavolul nu le-ar putea abate asupra oamenilor dacă ar vrea să îi vatăme doar el singur, dar care datorită scopului ascuns al lui Dumnezeu îi sunt permise să le facă prin intermediul vrăjitoarelor, graţie ticăloşiei lor şi

faptului că s-au lepădat de credinţa catolică; ei bine, în cazul acestor vătămări vrăjitoarele au un rol secundar, pentru că actorul principal este diavolul. Prin urmare, atunci când o femeie înmoaie o crenguţă în apă şi stropeşte cu ea ca să aducă ploaia, cu toate că nu ea o face să cadă, şi de aceea n-ar putea fi învinovăţită din acest motiv, totuşi, pentru că a făcut un pact cu diavolul prin care poate face asta în calitate de vrăjitoare, deşi diavolul este cel care aduce ploaia, este limpede că şi ea este vinovată, întrucât este o necredincioasă care face lucrarea diavolului şi care se pune în slujba lui. Aşa se întâmplă atunci când o vrăjitoare face o figurină de ceară sau ceva asemănător pentru a vrăji pe cineva; sau când chipul cuiva, care apare la turnarea plumbului topit în apă, este vătămat prin străpungere sau printr-o altă metodă, pentru că acesta îl simbolizează pe omul care este vătămat în mod imaginar; şi cu toate că această imagine este vătămată de o vrăjitoare sau de un alt om, iar diavolul îl vatămă pe acel om într-un mod nevăzut, totuşi această lucrare este atribuită pe bună dreptate vrăjitoarei. Căci în absenţa ei, Dumnezeu nu i-ar fi permis niciodată diavolului să provoace acea vătămare, iar diavolul nu ar fi încercat nici el să îl vatăme pe om, aşa de capul lui. Dar pentru că s-a spus că pentru bunul lor renume diavolii îi pot vătăma pe oameni ei singuri, fără ajutorul vrăjitoarelor, ar putea să se nască o îndoială şi să ne întrebăm dacă diavolii nu le pot defăima pe femeile oneste, făcând să se creadă că sunt vrăjitoare, întrucât iau chipul acestora atunci când fac farmece cuiva; iar dacă se întâmplă aşa ceva, o astfel de femeie este defăimată definitiv.

Ca să dăm răspuns la această întrebare trebuie să pornim de la câteva premise. În primul rând, s-a spus că diavolul nu poate face nimic fără încuviinţarea lui Dumnezeu, după cum am văzut în Partea I a acestei lucrări, la ultima Întrebare. Am arătat de asemenea că Dumnezeu nu permite ca cei drepţi şi cei ce trăiesc în har să fie loviţi prea rău, aşa cum se întâmplă în cazul păcătoşilor; şi cum diavolii au mai multă putere asupra păcătoşilor (a se vedea textul: „*Când cel tare şi înarmat*[87]" etc.), Dumnezeu le permite să-i vatăme pe aceştia mai rău decât pe cei drepţi. În sfârşit, cu toate că ei pot, cu acordul lui Dumnezeu, să-i vatăme pe cei drepţi în privinţa activităţilor lor, a reputaţiei pe care o au şi a sănătăţii lor trupeşti, totuşi, pentru că ştiu că această putere le-a fost dată întru sporirea meritelor celor drepţi, sunt mai puţin dornici să-i vatăme pe aceştia. Prin urmare, se poate spune că în această chestiune trebuie să ţinem cont de câteva elemente. În primul rând, de încuviinţarea divină. În al doilea rând, de omul pe care-l considerăm a fi drept, căci aceşti oameni nu se află mereu într-o stare de har. În al treilea rând, de nelegiuirea de care este acuzat omul inocent; căci la originea sa această nelegiuire depăşeşte toate fărădelegile din lume. Prin urmare, trebuie să spunem că un om inocent, indiferent dacă se află sau nu într-o stare de har, poate fi vătămat în treburile sale din cauza unei nelegiuiri şi pe măsura gravităţii acuzaţiei (căci l-am citat adesea pe Sfântul Isidor, care spune că acestea sunt numite vrăjitoare ca urmare a grozăviei fărădelegilor pe care le săvârşesc); însă, din mai multe motive, diavolul nu poate defăima un om inocent în felul în care s-a sugerat mai devreme. În primul rând, una este ca cineva să fie defăimat din cauza nelegiuirilor săvârşite, fără a avea vreun acord expres sau tacit cu diavolul, pentru furt, jaf sau curvie; şi alta este să fie defăimat în legătură cu nişte nelegiuiri pe care nu le-ar fi putut săvârşi decât dacă ar fi avut un pact expres cu diavolul; de aşa natură sunt lucrările vrăjitoarelor, care nu pot fi puse pe seama lor decât dacă se folosesc de puterea diavolilor pentru a arunca vrăji asupra oamenilor, animalelor şi roadelor pământului. Aşadar, cu toate că diavolul poate păta reputaţia oamenilor prin anumite vicii, totuşi nu pare a fi capabil să facă asta în privinţa acelor fapte care nu pot fi săvârşite decât cu participarea sa. În plus, până acum nu se cunoaşte niciun exemplu de om inocent care să fi fost defăimat de diavol într-o asemenea măsură încât acesta să fi fost condamnat la moarte pentru o anumită fărădelege. Mai mult decât atât, când o persoană este doar suspectată, acesteia nu i se aplică nicio pedeapsă, cu excepţia celei prescrise de Canon pentru purificare, aşa cum vom arăta în Partea III a acestei lucrări, la a doua metodă de condamnare a vrăjitoarelor. Şi acolo se precizează faptul că dacă un om nu reuşeşte să se purifice, acesta va fi considerat vinovat, însă înainte de a fi pedepsit

va fi implorat solemn să îşi mărturisească păcatul. Însă aici ne ocupăm de evenimente concrete; şi nu a existat niciodată o persoană inocentă care să fi fost pedepsită pe baza unei suspiciuni de vrăjitorie; şi nu avem nicio îndoială că Dumnezeu nu ar permite niciodată aşa ceva. În plus, El nu suportă ca acei oameni inocenţi aflaţi sub protecţia îngerilor să fie suspectaţi de nelegiuiri mărunte, cum ar fi hoţia sau alte asemenea lucruri; de aceea, cu atât mai mult îi va proteja pe cei ce sunt suspectaţi de păcatul vrăjitoriei. Şi nu este o obiecţie validă ca cineva să facă trimitere la legenda lui Saint Germain, în care diavolii au luat trupul unor femei care au luat masa şi au dormit cu soţii lor, făcându-i pe aceştia să creadă că acele femei mâncau şi beau în trup împreună cu ei, aşa cum am menţionat anterior. Căci femeile despre care e vorba aici nu trebuie considerate nevinovate. Căci în Canon (*Episcopi* 26, întrebarea 2), asemenea femei sunt condamnate pentru faptul că ele cred într-adevăr că s-au deplasat dintr-o parte în alta, când de fapt totul s-a petrecut doar în imaginaţie, deşi, după cum am arătat mai sus, uneori acestea sunt transportate trupeşte de către diavoli. Însă afirmaţia noastră este că ele pot provoca, cu acordul lui Dumnezeu, toate celelalte neputinţe, fără nicio excepţie; şi din cele spuse de noi se desprinde concluzia că exact aşa stau lucrurile. Pentru că Doctorii nu fac nicio excepţie, şi nu există niciun motiv pentru care să facă, deoarece, după cum am spus de atâtea ori, puterea firească a diavolilor este superioară tuturor puterilor trupeşti. Şi experienţa noastră ne-a demonstrat că acest lucru este adevărat. Căci oricât de greu ne-ar veni să credem că vrăjitoarele pot provoca lepră sau epilepsie, fiindcă aceste boli sunt cauzate de o predispoziţie fizică sau de un cusur, totuşi uneori acestea au fost declanşate prin vrăjitorie. Fiindcă în dioceza Basel, în districtul Alsacia şi Lorena, un muncitor onest i-a vorbit urât unei femei gâlcevitoare, aşa că aceasta l-a ameninţat furioasă că în curând se va răzbuna. Omul nu i-a dat prea mare importanţă; însă în aceeaşi noapte a simţit că îi iese o pustulă pe gât, şi pentru că s-a scărpinat, i s-a umflat toată faţa şi tot gâtul, după care trupul i s-a acoperit de o lepră oribilă. Aşa că s-a dus imediat la prietenii săi ca să le ceară sfatul, relatându-le despre ameninţarea acelei femei şi spunându-le că ar putea pune rămăşag pe viaţa sa că ceea ce i se întâmplă este rezultatul magiei unei vrăjitoare. Pe scurt, femeia a fost prinsă şi anchetată, asfel încât a mărturisit fărădelegile săvârşite. Însă atunci când judecătorul a întrebat-o despre motivul faptei şi despre felul în care a pus-o în practică, ea a răspuns: „Când acel om m-a insultat, m-am înfuriat şi m-am dus acasă; iar demonul meu a început să mă întrebe de ce sunt supărată. I-am povestit întâmplarea şi l-am implorat să mă răzbune, aşa că el m-a întrebat ce vreau să îi facă acelui om. Răspunsul meu a fost că aş dori să aibă faţa umflată tot timpul. Iar diavolul a plecat şi l-a pedepsit pe acel om chiar mai mult decât îi cerusem; pentru că nu sperasem să îl lovească cu o lepră atât de severă”. Prin urmare, acea femeie a fost arsă.

Şi tot aşa, în dioceza Konstanz, aflată între Breisach şi Freiburg, trăieşte o femeie leproasă (dacă nu cumva a murit în aceşti doi ani), care obişnuia să spună tuturor ce i s-a întâmplat din cauza unei dispute similare pe care a avut-o cu o altă femeie. Căci într-o noapte, când a ieşit din casă pentru a face ceva în faţa uşii, a simţit un vânt cald care venea din casa celeilalte femei, situată exact vizavi, iar acel vânt a lovit-o în faţă; şi din acel moment a fost lovită de lepră.

Şi în sfârşit, în aceeaşi dioceză, pe teritoriul Pădurii Negre, o vrăjitoare a fost ridicată de către un temnicer pe o grămadă de lemne pregătite pentru arderea ei; şi aceasta a zis: „O să ţi-o plătesc”, şi i-a suflat în faţă. Şi imediat tot trupul i-a fost acoperit de lepră, astfel încât a mai trăit doar câteva zile. De dragul conciziei, am omis nelegiuirile îngrozitoare ale acestei vrăjitoare şi multe alte lucruri pe care le-a făcut. Şi am constatat adesea că unii oameni au fost loviţi de epilepsie din cauza unor ouă care au fost îngropate cu nişte cadavre, mai ales cadavre de vrăjitoare, în cadrul anumitor ceremonii despre care nu putem vorbi, mai ales că aceste ouă au fost mâncate sau băute de nişte oameni.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XII.

Despre felul în care îi lovesc pe oameni cu alte asemenea neputinţe

Dar cine poate număra neputinţele pe care le-au abătut asupra oamnilor, cum ar fi orbirea, durerile atroce şi contorsionările trupului? Totuşi, vom da câteva exemple pe care le-am văzut cu ochii noştri sau care ne-au fost relatate în calitate de Inchizitori.

În oraşul Innsbruck, atunci când se desfăşura vreun proces al unor vrăjitoare, se aduce la lumină printre altele următorul caz. O femeie onestă care se căsătorise legal cu un membru al familiei Arhiducelui a făcut următoarea depoziţie. Pe vremea când era fecioară fusese în slujba unuia dintre cetăţeni, a cărui soţie se pricopsise cu nişte dureri groaznice de cap; şi a venit la ea o femeie care a spus că poate să o vindece, aşa că a început să facă anumite incantaţii şi să pună în scenă anumite ritualuri care erau menite să-i domolească durerile. Şi eu am privit cu atenţie (a spus femeia) ce făcea, şi am văzut că apa pe care o turnase într-un vas începuse să se ridice în pofida firii; şi mai făcea şi alte lucruri pe care nu este nicio nevoie să le menţionez. Şi considerând că durerile stăpânei mele nu erau uşurate prin aceste mijloace, m-am adresat vrăjitoarei pe un ton indignat, spunându-i aceste cuvinte: „Nu ştiu ce faci, dar orice ar fi, asta e vrăjitorie, şi o practici pentru a obţine profit". Atunci, vrăjitoarea mi-a răspuns imediat: „Vei vedea în trei zile dacă sunt vrăjitoare sau nu". Şi aşa s-a întâmplat; căci în a treia zi, când m-am aşezat şi mi-am luat fusul, am simţit brusc o durere teribilă în trup. La început în interior, încât mi se părea că nicio parte a trupului nu e scutită de dureri ascuţite şi groaznice; apoi am simţit ca şi cum mi se puneau cărbuni încinşi pe cap; în al treilea rând, din creştetul capului şi până la tălpile picioarelor nu era loc nici cât un vârf de ac care să nu fie acoperit cu o erupţie de pustule albe; şi am avut aceste dureri, şi am urlat că vreau să mor, până în cea de-a patra zi. În cele din urmă, soţul stăpânei mele mi-a spus să merg la o anume tavernă; şi am plecat într-acolo cu mare greutate, iar el mergea înaintea mea, până când am ajuns în faţa acelei taverne. „Uite!", mi-a zis el, „pe uşa tavernei este o pâine albă". „O văd!, am spus eu. Atunci el a zis: „Dă-o jos, dacă poţi, căci s-ar putea să-ţi facă bine". Iar eu am ţinut cu o mână de uşă atât cât am putut, în timp ce cu celalaltă am prins pâinea. „Rupe-o" (mi-a zis stăpânul) şi priveşte cu atenţie ce este în ea". Aşa că am rupt pâinea şi am găsit în ea multe lucruri, mai ales nişte grăunţe albe, foarte asemănătoare cu pustulele de pe trupul meu; şi am mai văzut nişte seminţe şi nişte ierburi pe care nu le-aş putea mânca sau privi, ca şi nişte oase de şerpi şi de alte animale. Uimită, l-am întrebat pe stăpânul meu ce să fac; iar el mi-a spus să arunc totul în foc. Aşa am făcut; şi iată, imediat, nu într-o oră sau în câteva minute, ci chiar atunci când am aruncat totul în foc mi-am recăpătat sănătatea pe care o avusesem anterior.

Şi s-au spus multe lucruri împotriva soţiei acelui cetăţean în slujba căruia fusese această femeie, motiv pentru care aceasta era suspectată nu puţin, ci foarte mult, mai ales pentru că era în relaţii apropiate cu nişte cunoscute vrăjitoare. Şi se crede că având cunoştinţă de farmecele ascunse în pâine, i-a spus acest lucru soţului ei; iar apoi, aşa cum am relatat, slujnica şi-a recăpătat sănătatea.

Ca să înfierăm şi mai mult această nelegiuire extraordinară este bine să povestim şi despre o altă persoană din acelaşi oraş, tot femeie, care de asemenea a fost vrăjită. O femeie onestă şi măritată a povestit următoarele lucruri sub jurământ. În spatele casei mele (a zis ea) am o seră, iar grădina vecinei mele ajunge până lângă ea. Într-o zi, am observat că apăruse o potecă între grădina vecinei şi sera mea, iar faptul acesta îmi provocase nişte stricăciuni; şi pe când stâteam în uşa serei mele îndurerată atât de potecă, cât şi de pagubele produse, acea vecină a apărut ca din senin şi m-a întrebat dacă o suspectez de aceste lucruri. Însă eu m-am speriat, deoarece avea o reputaţie proastă, şi am răspuns doar atât: „Urmele de paşi de pe iarbă

sunt dovada pagubei produse". Atunci, ea s-a supărat, pentru că nu am acuzat-o, aşa cum sperase, şi nici nu am atacat-o verbal; prin urmare, s-a îndepărtat bombănind; şi cu toate că am auzit cuvintele, nu le-am putut înţelege. După câteva zile m-am îmbolnăvit rău şi am avut dureri la stomac şi junghiuri ascuţite dintr-o parte în alta a corpului, ca şi cum mi-ar fi fost înfipte în piept două săbii; de aceea, i-am deranjat pe vecinii mei zi şi noapte cu strigătele mele. Iar când aceştia au venit din toate părţile să mă consoleze, s-a întâmplat ca unui olar, care avea o relaţie amoroasă cu vecina mea vrăjitoare şi care venise să mă viziteze, să îi fie milă de mine; aşa că mi-a spus câteva cuvinte de mângâiere şi apoi a plecat. Însă în ziua următoare s-a întors grăbit, şi după ce m-a consolat, a adăugat: „Vreau să văd dacă boala ta este provocată de o vrăjitorie, iar dacă voi constata că aşa stau lucrurile, îţi voi reda sănătatea". Prin urmare, a luat nişte plumb topit şi, pe când eu stăteam în pat, l-a turnat într-un vas cu apă pe care mi-l pusese pe trup. Iar când plumbul s-a întărit şi a luat anumite forme, el a zis: „Iată, boala ta este cauzată de o vrăjitorie; şi unul din instrumentele acestei vrăjitorii este ascuns sub pragul casei tale. Hai să mergem, aşadar, să îl scoatem de acolo şi astfel te vei simţi mai bine". Aşa că soţul meu s-a dus împreună cu el ca să îndepărteze farmecele; iar olarul a ridicat pragul şi i-a spus soţului meu să bage mână în deschizătura respectivă şi să scoată afară ce găseşte acolo; şi aşa a şi făcut. Şi mai întâi a scos o figurină de ceară cam cât o palmă, perforată peste tot şi străpunsă pe laturi cu două ace, exact aşa cum simţeam acele dureri care mă săgetau dintr-o parte în alta; apoi a adus la lumină nişte săculeţi ce aveau în ei tot felul de lucruri, cum ar fi grăunţe, seminţe şi oase. Şi de îndată ce toate acestea au fost arse am început să mă simt mai bine, însă nu m-am vindecat pe deplin. Pentru că deşi durerile şi junghiurile au încetat şi mi-am recăpătat pofta de mâncare, nici măcar acum nu m-am însănătoşit complet. Atunci noi am întrebat-o de ce nu se simte restabilită pe deplin, şi ea a răspuns: Mai sunt şi alte farmece ascunse pe care nu le pot găsi. Căci atunci când l-am întrebat pe omul respectiv de unde a ştiut despre acele instrumente ascunse, el a răspuns: „Am ştiut datorită iubirii care-l determină pe un prieten să spună lucruri unui prieten; fiindcă vecina ta mi-a dezvăluit aceste lucruri atunci când m-a convins să comit adulter cu ea". Aceasta e povestea femeii bolnave.

Însă dacă ar trebui să aduc în discuţie toate exemplele provenind doar din acel oraş, ar fi nevoie să scriu o carte numai despre ele. Căci nenumăraţi bărbaţi şi nenumărate femei, care au fost orbiţi, ologiţi, îmbătrâniţi sau loviţi cu tot felul de neputinţe, au jurat că au suspiciuni întemeiate despre faptul că bolile lor, atât în general, cât şi în particular, sunt provocate de vrăjitoare, şi că sunt obligaţi să îndure acele suferinţe pentru o anumită perioadă de timp sau chiar până la moarte. Şi tot cea au spus şi au mărturisit a fost adevărat, fie în privinţa unei anumite boli, fie în privinţa morţii altora. Căci acel ţinut este plin de criminali şi de cavaleri înclinaţi să săvârşească fapte rele şi să seducă femeile, pe care apoi le alungă cât colo fiindcă vor să se căsătorească cu o femeie cinstită. Însă rar pot face asta fără să atragă asupra lor sau a soţiilor lor o răzbunare prin vrăjitorie. Pentru că atunci când acele femei se văd dispreţuite, ele încep să le chinuiască mai ales pe soţii, în speranţa că dacă acestea vor muri, soţii lor se vor întoarce la fostele lor iubite. Iar atunci când un bucătar al Arhiducelui s-a căsătorit cu o fată onestă dintr-un ţinut străin, o vrăjitoare, care fusese iubita lui, le-a ieşit în cale şi în auzul tuturor oamenilor de bună credinţă a prevestit că o va vrăji şi o va ucide pe fată; căci a întins mâna spre ea şi a zis: „Nu o să te mai bucuri prea multă vreme de soţul tău". Şi imediat, în ziua următoare, a căzut la pat şi şi-a dat obştescul sfârşit, spunând cu ultima suflare aceste cuvinte: Iată că mor, pentru că acea femeie, cu acordul lui Dumnezeu, m-a ucis cu vrăjile ei; dar într-adevăr, voi avea parte de o altă căsătorie, mult mai bună, aceea cu Dumnezeu.

Şi tot aşa, după cum rezultă dintr-un raport public, un oarecare soldat a fost ucis de o vrăjitoare; şi au mai fost şi alte asemenea întâmplări pe care însă le voi trece sub tăcere. Dar printre oamenii implicaţi în ele se afla şi un binecunoscut domn, a cărui iubită a vrut la un moment dat ca el să vină şi să-şi petreacă noaptea cu ea; însă el şi-a trimis slujitorul să-i spună

că nu o putea vizita în noaptea aceea pentru că era ocupat. Imediat, aceasta a fost cuprinsă de furie şi i-a spus slujitorului: Du-te şi spune-i stăpânului tău că nu o să mă mai deranjeze mult timp. Şi chiar în ziua următoare acesta s-a îmbolnăvit şi în mai puţin de o săptămână a fost şi îngropat.

Şi există vrăjitoare care îşi pot fermeca judecătorii cu o simplă privire, şi care se laudă în public că ele nu pot fi pedepsite; iar când aceste răufăcătoare au fost aruncate în temniţă pentru fărădelegile lor şi au fost supuse celor mai severe torturi pentru a le face să mărturisească adevărul, aceste vrăjitoare s-au dovedit capabile să le îndure cu o astfel de încăpăţânare şi să păstreze tăcerea, încât nu au putut să se lepede de nelegiuirile lor.

Şi mai există unele care, pentru a-şi putea pune în practică descântecele şi vrăjile, lovesc şi înjunghie Crucifixul şi rostesc cuvinte murdare la adresa Purităţii Slăvitei Fecioare Maria, ponegrind naşterea Mântuitorului nostru din pântecele ei fecioresc. Dar nu se cade să repetăm acele cuvinte vulgare, şi nici să descriem nelegiuirile lor odioase, fiindcă o astfel de relatare ar deranja profund urechile celor pioşi; însă acestea se păstrează în scris şi detaliază şi felul în care o evreică botezată a instruit alte tinere. Iar una dintre ele, pe nume Walpurgis, fiind în acelaşi an pe punctul de a fi ucisă, a fost implorată de cei din jurul ei să-şi mărturisească păcatele; însă ea a strigat: M-am dăruit trup şi suflet diavolului; pentru mine nu există nicio speranţă de a fi iertată; şi aşa a murit.

Aceste detalii nu au fost scrise spre ocara cuiva, ci mai degrabă spre lauda şi slava celui mai renumit Arhiduce. Căci acesta a fost cu adevărat un Prinţ Catolic şi a lucrat cu râvnă alături pe Biserica din Brixen pentru exterminarea vrăjitoarelor. Însă faptele sunt scrise mai degrabă cu ură şi aversiune la adresa unei fărădelegi atât de mari, ca oamenii să nu înceteze să răzbune faptele lor rele, căci aceste nenorocite aduc mari insulte Creatorului şi sfintei noastre credinţe, ca să nu mai vorbim de pierderile materiale pe care le provoacă. Căci cea mai mare şi mai gravă nelegiuire a lor este aceea că se leapădă de credinţă.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XIII.

Cum săvârşesc moaşele cele mai oribile nelegiuiri atunci când îi ucid pe copii sau îi închină diavolilor în chipul cel mai blestemat.

Nu trebuie să omitem vătămările aduse copiilor de către moaşe, mai întâi prin faptul că îi ucid, iar în al doilea rând prin aceea că îi închină în mod blasfemiator diavolilor. În dioceza Strasbourg şi în oraşul Zabern trăieşte o femeie foarte devotată Preafericitei Fecioare Maria, care povesteşte o experienţă de a sa tuturor clienţilor ce sosesc la taverna pe care o administrează, care poartă numele de Vulturul Negru. Am rămas însărcinată (spune ea) cu soţul meu legitim, care acum este mort, şi când mi-a venit vremea, am fost rugată cu insistenţă de o moaşă să o angajez ca să asiste la naşterea copilului meu. Însă eu ştiam că are o proastă reputaţie, şi cu toate că mă hotărâsem să angajez o altă femeie, i-am vorbit frumos, prefăcându-mă că sunt de acord cu cererea ei. Însă atunci când mi-au venit durerile şi am adus o altă moaşă, cea dintâi s-a înfuriat foarte tare, şi după nici o săptămână a venit într-o noapte la mine în cameră însoţită de alte două femei şi s-au apropiat de patul în care stăteam. Iar când am încercat să-l strig pe soţul meu, care dormea într-o altă cameră, nu am mai putut să-mi folosesc nici limba, nici membrele, căci niciun muşchi nu mă mai asculta şi tot ce puteam face era să văd şi să aud ce se întâmplă. Iar vrăjitoarea, care stătea între celelalte două femei, a zis: „Ei bine, această femeie ticăloasă, care nu a vrut să mă ia ca moaşă, nu va scăpa nepedepsită”. Însă celelalte două au vorbit în favoarea mea, zicând: „Nu a făcut rău niciodată vreuneia dintre noi”. Dar vrăjitoarea a adăugat: „Pentru că m-a jignit, vreau să-i pun ceva în intestine;

şi ca să vă fac pe plac, timp de jumătate de an nu va simţi niciun fel de dureri, însă după acestă perioadă se va chinui suficient". Aşa că a venit la mine şi mi-a atins burta cu mâinile; şi am avut senzaţia că mi-a scos intestinele şi mi-a pus în ele ceva ce nu am putut vedea. Iar când au plecat, şi când mi-am recăpătat puterea vorbirii, l-am strigat imediat pe soţul meu şi i-am spus ce se întâmplase. Însă el a pus totul pe seama sarcinii mele şi a zis: „Voi, femeile însărcinate, suferiţi mereu de fantezii şi iluzii". Şi când am văzut că nu mă crede am replicat: „Mi s-a dat o perioadă de graţie de şase luni, şi dacă după această perioadă nu voi avea parte de niciun supliciu o să te cred". Şi i-a povestit acest lucru şi fiului său, un cleric care la vremea respectivă era Arhidiaconul acelui district, şi care venise să o viziteze chiar în ziua aceea. Şi care a fost urmarea? Când s-au împlinit exact şase luni, a apucat-o o asemenea durere de burtă încât nu se putea abţine să nu-i deranjeze zi şi noapte pe toţi cei din jur cu ţipetele sale. Şi pentru că, după cum s-a spus, era devotată Feicoarei, care este Regina Milei, a postit cu pâine şi apă în fiecare sâmbătă, fiind convinsă că prin mijlocirea Ei va scăpa de suferinţă. Şi într-o bună zi, când a vrut să facă ceva firesc, i-au ieşit din trup toate acele necurăţii; aşa că l-a chemat pe soţul său şi i-a zis: „Să fie astea nişte fantezii?". Nu ţi-am spus că după jumătate de an adevărul va ieşi la lumină? Căci cine m-a văzut vreodată că mănânc spini, oase şi chiar bucăţi de lemn?". Pentru că erau acolo mărăcini mari cât o palmă, precum şi alte câteva lucruri. Mai mult decât atât, am văzut din mărturisirile acelei slujitoare care a fost adusă la judecată în Breisach, că moaşele sunt responsabile pentru cele mai mari ofense aduse credinţei; şi acest lucru reiese şi mai clar din confesiunile unor vrăjitoare, care mai târziu au fost arse. Căci în dioceza Basel, în oraşul Dann, o vrăjitoare care a fost arsă a mărturisit că ucisese mai mult de patruzeci de copii cu un ac pe care li-l înfipsese în cap şi în creier de îndată ce ieşiseră din pântecele mamei. Şi în sfârşit, o altă femeie din dioceza Strasburg a mărturisit că nici nu mai ştie numărul copiilor pe care i-a ucis. Şi ea a fost prinsă în felul acesta. Într-o zi a fost chemată în alt oraş ca să fie moaşă la o femeie oarecare, şi după ce şi-a îndeplinit sarcina a pornit-o spre casă. Dar pe când ieşea pe poarta oraşului, din pelerina cu care era înfăşurată i-a căzut o mână de copil nou născut, care fusese ascunsă între faldurile acesteia. Şi toţi cei aflaţi la poartă au văzut acest lucru, aşa că după ce a plecat, aceştia au ridicat de pe pământ ceea ce părea a fi o bucată de carne; dar când s-au uitat mai cu atenţie, au văzut că nu era vorba de o bucată de carne, căci după cele cinci degete şi-au dat seama că este vorba de mâna unui copil; aşa că au relatat întâmplarea magistraţilor, care au aflat că un copil fără o mână murise înainte de a fi botezat. Aşa că vrăjitoarea a fost prinsă şi luată la întrebări, şi în cele din urmă şi-a mărturisit nelegiuirea, precum şi faptul că pierduse numărul copiilor pe care îi ucisese până atunci. Ei bine, motivul unor asemenea practici este următorul: Se presupune că vrăjitoarele sunt silite să facă asemenea lucruri la porunca duhurilor rele, şi uneori chiar împotriva voinţei lor. Pentru că diavolul ştie că din cauza durerii pierderii[88] sau a păcatului originar, aceşti copii nu au dreptul să intre în Împărăţia Cerurilor. Asta înseamnă că Judecata de Apoi, când diavolii vor fi osândiţi la chinuri veşnice, mai întârzie; pentru că numărul celor aleşi creşte lent, însă când toţi aceştia vor fi puşi deoparte lumea va fi distrusă. Şi tot aşa, după cum am arătat, vrăjitoarele sunt învăţate de diavol să prepare din membrele unor astfel de copii un unguent foarte util pentru vrăjile lor. Dar ca să aruncăm acest păcat groaznic într-un dispreţ total nu trebuie să trecem sub tăcere nelegiuirea odioasă despre care vom vorbi acum. Pentru că atunci când acestea nu ucid copilul, îl închină diavolului într-un mod blasfemiator. Căci de îndată ce copilul s-a născut, moaşa, în cazul în care însăşi mama nu este vrăjitoare, scoate copilul din cameră, chipurile să-l ducă la căldură, apoi îl ridică în aer şi îl consacră Prinţului Diavolilor, adică lui Lucifer, precum şi tuturor diavolilor. Şi ele fac acest lucru cu ajutorul focului din bucătărie.

Un bărbat a relatat că a observat că soţia sa, atunci când i-a venit vremea să nască, împotriva tuturor obiceiurilor unei femei aflate în travaliu, nu a lăsat nicio femeie să se apropie de patul ei, cu excepţia fiicei sale, care a jucat rolul de moaşă. Dorind să afle motivul

acestui comportament, bărbatul s-a ascuns în casă şi a văzut toată ceremonia de consacrare, despre care deja am vorbit. Şi a mai văzut, sau cel puţin aşa i s-a părut, că fără ajutor omenesc, ci doar prin puterea diavolului, copilul a urcat pe lanţul de care erau atârnate vasele de gătit. Consternat atât de cuvintele groaznice cu care erau invocaţi diavolii, cât şi de alte elemente nelegiuite ale ceremoniei, el a insistat ca copilul să fie botezat imediat. Şi pe când era dus în satul vecin, unde se afla o biserică, şi când au trecut un pod peste un râu, el a scos sabia şi s-a repezit la fiica sa, care ţinea copilul, spunând în auzul altor două persoane care erau cu el: „Nu cumva să treci tu copilul peste pod; ori trece singur, ori vei fi înecată în râu". Fata a fost îngrozită, şi împreună cu celelalte femei care îi însoţeau, l-a întrebat dacă este în toate minţile (căci el ţinuse ascunse lucrurile întâmplate de toţi ceilalţi, cu excepţia celor doi bărbaţi care erau cu el). Atunci acesta a răspuns: „Femeie stricată şi josnică, prin vrăjile tale l-ai făcut pe copil să urce pe lanţul din bucătărie"; acum fă-l să treacă podul fără ajutorul cuiva, sau de nu am să te înec în râu". Silită fiind în felul acesta, fata a pus copilul pe pod şi l-a invocat pe diavol prin meşteşugul ei; şi imediat copilul a fost văzut în partea cealaltă a podului. Iar când acest copil a fost botezat şi s-au întors acasă, întrucât avea martori ca să o osândească pe fiica lui pentru vrăjitorie (deoarece nu ar fi putut dovedi nelegiuirea anterioară când copilul a fost adus prinos diavolilor, fiindcă fusese singurul martor la acel ritual profanator), a aşteptat să treacă perioada de purificare, după care le-a acuzat atât pe mamă, cât şi pe fiică în faţa judecătorului; şi ambele au fost arse, iar nelegiuirea aceasta a consacrării copiilor a fost scoasă la lumină.

Se pune însă următoarea întrebare: care este scopul acestei închinări a copiilor şi ce câştigă diavolii de pe urma ei? Ei bine, putem spune că diavolii fac asta din trei motive, care stau la baza a trei scopuri nelegiuite. Primul motiv îl reprezintă trufia lor, care sporeşte necontenit; după cum se spune: „Cei ce Te urăsc au ridicat capul[89]". Căci ei încearcă pe cât posibil să se conformeze ritualurilor şi ceremoniilor divine. În al doilea rând, aceştia îi pot amăgi mai uşor pe oameni sub masca unor acţiuni aparent evlavioase. Fiindcă în acelaşi fel îi ispitesc ca să-i aducă în puterea lor pe băieţi şi pe tinerele fecioare; şi deşi ar putea face asta cu ajutorul oamenilor răi şi corupţi, totuşi preferă să îi amăgească cu oglinzi magice şi cu imagini ce apar în unghiile vrăjitoarelor, făcându-i să creadă că ei iubesc virtutea, când de fapt o urăsc. Căci cel mai mult diavolul o urăşte pe Preafericita Fecioară, pentru că i-a învineţit capul[90]. Iar cu prilejul acestor ceremonii de consacrare ei amăgesc minţile vrăjitoarelor, care ajung să cadă pradă viciului infidelităţii, sub masca săvârşirii unor fapte virtuoase. Iar al treilea motiv este acela că perfidia vrăjitoarelor poate creşte, spre profitul diavolilor, atunci când acestea le-au fost închinate încă din leagăn.

Şi această nelegiuire afectează copilul în trei feluri. În primul rând, ofrandele aduse lui Dumnezeu sunt lucruri vizibile, precum vinul, pâinea sau roadele pământului, care sunt un semn de cinstire şi de supunere în faţa Lui, aşa cum se spune în *Ecclesiasticul* 25: Să nu apari gol înaintea Domnului. Iar acestor ofrande nu trebuie să li se dea ulterior întrebuinţări profane. De aceea, sfântul Părinte, Sfântul Ioan Damaschin, spune: jertfele oferite în biserică aparţin doar preoţilor, dar nu ca să le folosească ei înşişi, ci ca să le împartă cu dreptate, căci ele sunt necesare atât serviciului divin, cât şi oamenilor săraci. De aici rezultă faptul că un copil care a fost închinat diavolului în semn de supunere şi omagiu nu se poate dedica unei vieţi sfinte potrivit credinţei catolice, astfel încât să aibă o viaţă rodnică întru Dumnezeu spre folosul lui şi al celorlalţi. Căci cine poate spune că păcatele mamelor şi ale altor oameni nu se răsfrâng asupra copiilor lor? Dar poate că cineva ar fi tentat să citeze spusele profetului [Ezechiel]: „Fiul nu va purta nedreptatea tatălui". Dar în *Exodul* 20 este un pasaj în care se spune: „Eu, Domnul Dumnezeul tău, sunt un Dumnezeu gelos, care pedepsesc pe copii pentru vina părinţilor ce Mă urăsc pe Mine, până la al treilea şi al patrulea neam". Aşadar, înţelesul celor două pasaje este următorul: primul vorbeşte despre pedeapsa spirituală de la judecata lui Dumnezeu, şi nu are legătură cu judecata oamenilor. Căci aceasta este o pedeapsă dată

sufletului, care constă în pierderea slavei sau în chinuirea sa în focul cel veşnic. Şi asemenea pedepse nu se dau decât pentru propriile păcate, indiferent dacă sunt săvârşite din cauza păcatului originar sau din alte cauze. Al doilea text vorbeşte despre aceia care săvârşesc aceleaşi păcate ca şi tatăl lor, după cum ne-a explicat Graţian[91] (I, întrebarea 4 etc.); şi acolo dă şi alte explicaţii despre modul în care Dumnezeu îl pedepseşte pe om, nu doar pentru păcatele pe care le-a comis, ci şi pentru cele pe care le-ar putea comite (dar care prin pedeapsă sunt împiedicate), ca şi pentru păcatele altora.

Şi nu se poate spune că atunci când un om este pedepsit fără motiv, adică fără să păcătuiască, pedeapsa respectivă nu este întemeiată. Căci potrivit legii nimeni nu trebuie pedepsit dacă nu a păcătuit, deoarece pedeapsa trebuie să aibă o cauză. Iar noi putem spune că ea are întotdeauna la bază cauza cea mai justă, chiar dacă pentru noi este necunoscută; a se vedea Sfântul Augustin XXIV, 4. Aşa că dacă noi nu putem sonda adâncimea judecăţii lui Dumnezeu, totuşi ştim că ceea ce El a spus este adevărat şi că ceea ce face este drept. Însă în legătură cu copiii inoenţi există o deosebire, căci aceştia sunt închinaţi diavolilor nu de mamele lor care sunt vrăjitoare, ci de moaşe, care, după cum am spus, iau copilul pe ascuns din îmbrăţişarea pântecelui unei mame oneste. Dar aceşti copii nu sunt atât de separaţi de har încât să devină în mod necesar predispuşi la asemenea nelegiuiri; ci trebuie să credem cu pioşenie că este foarte probabil să cultive virtuţile mamelor lor.

Al doilea rezultat al acestui sacrilegiu care se răsfrânge asupra copiilor este următorul. Când un om aduce o jertfă lui Dumnezeu, el recunoaşte că Dumnezeu este Începutul şi Sfârşitul său; iar această jertfă este mai onorabilă decât toate jertfele exterioare pe care le aduce, întrucât începutul lui este momentul în care a fost creat, iar sfârşitul este momentul în care a fost glorificat; după cum se spune: „Jertfa lui Dumnezeu: duhul umilit[92]” etc. Şi tot aşa, când o vrăjitoare închină copilul diavolilor, ea le încredinţează acestora trupul şi sufletul lui, ca început şi sfârşit al unui blestem veşnic; de aceea, un astfel de copil poate fi salvat de la o datorie atât de mare doar printr-un miracol.

Şi aflăm adesea din istorie despre copii ale căror mame, ca urmare a unei tulburări sufleteşti sau mentale, şi-au consacrat copilul diavolului, fără să gândească, încă din pântece; aşa se face că atunci când acesta ajunge la maturitate va putea fi eliberat doar cu mare dificultate din sclavia pe care diavolul a impus-o asupra sa cu acordul lui Dumnezeu. Şi în privinţa acestui lucru *Cartea Exemplelor*, *Preafericita Fecioară Maria*, ne furnizează multe ilustraţii; un exemplu notabil fiind acela al unui om pe care Suveranul Pontif nu l-a putut izbăvi de chinurile diavolului, dar care a fost trimis în cele din urmă la un om sfânt care trăia în Orient, iar acesta a reuşit în final cu mare greutate să îl elibereze din sclavie prin mijlocirea Preafericitei Fecioare.

Şi dacă Dumnezeu pedepseşte atât de sever chiar şi o persoană nesăbuită, care după ce s-a împreunat cu soţul ei, iar acesta îi spune că speră să aibă un copil, iar ea îi răspunde, Să-l ia naiba de copil! Atunci cât de mare va fi pedeapsa atunci când Maiestatea Sa Divină va fi ofensată în felul în care am arătat!

Al treilea efect al acestei jertfe este acela de a inocula obişnuinţa de a arunca vrăji asupra oamenilor, animalelor şi roadelor pământului. Şi acest lucru este arătat de Sfântul Toma în Cartea II, întrebarea 108, acolo unde vorbeşte despre pedeapsa lumească şi despre felul în care unii sunt pedepsiţi pentru păcatele altora. Căci el spune că, trupeşte vorbind, fiii sunt o parte din averea tatălui, aşa cum slujitorii şi animalele aparţin stăpânilor lor; prin urmare, când pedeapsa unui om vizează posesiunile sale, asta înseamnă că şi fiii vor suferi din cauza părinţilor lor. Dar acest lucru este diferit de ceea ce s-a spus despre Dumnezeu, şi anume că pedepseşte pe copii pentru vina părinţilor lor până la al treilea şi al patrulea neam. Dar este vorba de cei ce imită păcatele părinţilor, însă noi vorbim aici de aceia care suferă în locul părinţilor, chiar dacă nu se fac vinovaţi de săvârşirea aceloraşi păcate, ci doar moştenesc efectele lor. Căci de aceea fiul lui David, născut din adulter, a murit foarte repede; iar

animalele amaleciţilor au trebuit să fie ucise. Totuşi, în toate aceste lucruri există mult mister.

Luând în considerare cele spuse până acum, am putea conchide foarte bine că astfel de copii sunt predispuşi până la sfârşitul vieţii lor la efectele vrăjitoriei. Căci aşa cum Dumnezeu îi sanctifică pe cei ce i se dedică, aşa cum vedem din faptele sfinţilor, când părinţii îi oferă lui Dumnezeu rodul pe care l-au zămislit; tot aşa şi diavolul nu încetează să îi vicieze pe cei care i-au fost închinaţi. Şi putem găsi multe exemple în Vechiul şi Noul Testament. Pentru că aşa au fost mulţi dintre Patriarhi şi Profeţi, ca de exemplu Isaac, Samuel şi Samson; şi aşa au fost şi Alexie şi Nicolas[93], ca şi mulţi alţii, care au fost plini de har datorită vieţii de sfinţenie pe care au dus-o.

În sfârşit, ştim din experienţă că fiicele vrăjitoarelor sunt mereu suspectate de practici care imită nelegiuirile mamelor lor; şi, într-adevăr, toate odraslele unei vrăjitoare sunt infectate cu acest microb. Iar motivul pentru care se întâmplă acest lucru, precum şi lucrurile pe care le-am spus mai devreme, este faptul că acestea trebuie să instruiască cu atenţie pe cineva care să devină ca ele, astfel încât să îşi respecte jurământul de a face tot ce pot pentru a spori numărul vrăjitoarelor[94]. Căci cum ar fi posibil, aşa cum s-a văzut adesea, ca fete în vârstă de opt sau zece ani să stârnească furtuni şi căderi de grindină? Însă acest lucru este posibil deoarece ele au fost închinate diavolului, ca urmare a unui pact încheiat de mamele lor. Pentru că copiii nu se pot lepăda singuri de credinţă, care este o cerinţă obligatori pentru toate vrăjitoarele adulte, deoarece aceştia habar nu au de vreun verset al credinţei. Şi vom da un exemplu despre un astfel de copil.

În ducatul Şvabia, un fermier s-a dus la câmp împreună cu fiica sa cea mică, în vârstă de aproape opt ani, ca să vadă starea culturilor; şi acesta a început să se plângă de secetă, zicând: Vai, vai! Când o să plouă? Fata l-a auzit şi în simplitatea inimii ei i-a spus: Tată, dacă vrei să plouă, pot să te ajut eu. Iar tatăl i-a zis: Ce vrei să spui? Că ştii cum să aduci ploaia? Iar fata i-a răspuns: Pot să fac să plouă şi pot să provoc furtuni şi căderi de grindină. Iar tatăl a întrebat: Cine te-a învăţat să faci aşa ceva? Şi ea a răspuns: Mama, dar mi-a zis să nu spun la nimeni. Atunci tatăl a întrebat: Şi cum te-a învăţat asta? Iar ea a răspuns: M-a trimis la un stăpân care va face mereu ceea ce îi cer. Însă tatăl i-a zis: L-ai văzut vreodată? Iar ea a spus: Am văzut uneori oameni care intră şi ies când e mama acasă; şi când am întrebat-o cine sunt aceia, mi-a spus că sunt stăpânii noştri cărora m-a încredinţat, şi că aceştia sunt nişte stăpâni puternici şi bogaţi. Tatăl a fost îngrozit, aşa că a întrebat-o dacă poate stârni o furtună cu grindină chiar în acel moment. Iar fata a spus: Da, însă mi-ar trebui nişte apă. Atunci a dus-o de mână la un pârâiaş şi i-a zis: Fă-o, dar doar deasupra pământului nostru. Atunci fata a băgat mâna în apă şi a început să o agite în numele stăpânului său, după cum o învăţase mama sa; şi iată că ploaia a căzut doar deasupra acelor terenuri. Văzând acest lucru, tatăl i-a zis: Acum fă să cadă grindină, dar doar deasupra ogoarelor noastre. Şi când fata a făcut acest lucru, tatăl a fost convins de aceste dovezi şi a acuzat-o pe soţia lui în faţa judecătorului. Iar soţia a fost luată, osândită şi arsă; însă fata a fost recuperată şi închinată lui Dumnezeu, iar din acel moment nu a mai putut să facă niciun fel de vrăji şi farmece.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XIV.

Iată cum vatămă vrăjitoarele vitele în diferite feluri.

Când Sfântul Pavel a zis, „Oare de boi[94] se îngrijeşte Dumnezeu?”, el a vrut să spună că deşi toate lucrurile sunt supuse providenţei divine, atât omul, cât şi dobitoacele, fiecare într-un fel anume, după cum spune Psalmistul[95]:, totuşi fiii oamenilor sunt mai speciali şi se află sub protecţia aripilor Sale. De aceea, dacă oamenii sunt vătămaţi de vrăjitoare, cu acordul

lui Dumnezeu, atât cei inocenţi, cât şi cei păcătoşi, şi dacă părinţii sunt vrăjiţi prin copiii lor, căci aceştia sunt parte din averile pe care le au, atunci cine s-ar putea îndoi de faptul că dacă Dumnezeu este de acord vrăjitoarele pot provoca pagube vitelor şi roadelor pământului, care se numără şi ele printre posesiunile oamenilor? Căci şi Iov a fost lovit de diavol şi şi-a pierdut toate vitele. Şi tot aşa, nicio gospodărie, oricât de mică ar fi ea, nu este scutită de acţiunile săvârşite de femei unele împotriva altora, menite să vatăme vacile, ca acestea să nu mai dea lapte sau chiar să moară. Dar mai întâi haideţi să ne ocupăm de fărădelegea mai mică, aceea de a le face să nu mai dea lapte. Iar dacă cineva întreabă cum pot face asta, putem să răspundem că potrivit Preafericitului Albert, aşa cum arată în cartea sa *Despre animale*, orice animal dă lapte în mod firesc în fiecare lună; şi ca orice flux lunar al femeilor, dacă curgerea acestuia încetează, iar acest lucru nu este rezultatul unei neputinţe de la natură, înseamnă că oprirea lui s-a realizat prin vrăjitorie. Ei bine, curgerea laptelui se opreşte în mod firesc atunci când animalul este însărcinat; şi se opreşte ca urmare a unei neputinţe acidentale, atunci când a mâncat anumite ierburi, care opresc curegerea laptelui şi fac ca vaca să se îmbolnăvească. Însă vrăjitoarele pot face asta prin puterea magiei. Căci în nopţile sfinte, urmând instrucţiunile diavolului, ca în felul acesta Maiestatea Sa Divină să fie şi mai ofensată, vrăjitoarea se va aşeza într-un colţ al casei cu o găleată între picioare, va înfige un cuţit sau un alt instrument în zid sau într-un stâlp, şi va mişca mâinile ca şi cum ar mulge o vacă. Apoi îl va invoca pe demonul ei, care o ajută mereu în tot ceea ce face, şi îi va spune că doreşte să mulgă o vacă dintr-o anumită gospodărie, care este sănătoasă şi care dă mult lapte. Şi imediat diavolul scoate laptele din ugerul acelei vaci şi i-l aduce vrăjitoarei acolo unde se află, făcându-l să curgă de pe cuţit. Iar dacă oamenii află despre acest lucru nu este nicio problemă, căci oricât de mult l-ar invoca cineva pe diavol, crezând că aşa poate să facă ceea ce doreşte, nu va face altceva decât să se amăgească, pentru că îi lipseşte acea fundaţie păcătoasă, şi anume faptul că nu a făcut pact cu diavolul şi nici nu s-a lepădat de credinţă. Am consemnat aceste lucruri, deoarece unii cred că aceste chestiuni despre care am vorbit nu trebuie aduse la cunoştinţa oamenilor, căci este periculos să le dăm acces la o cunoaştere malefică; însă este imposibil ca cineva să înveţe doar din auzite cum să pună în practică lucrurile pe care le-am menţionat. Şi acestea au fost scrise doar pentru ca o astfel de nelegiuire să cadă în dizgraţie, şi chiar ar trebui predicate de la amvon, astfel încât judecătorii să fie şi mai zeloşi în a pedepsi această fărădelege oribilă a lepădării de credinţă. Totuşi, ele nu trebuie predicate întotdeauna în felul acesta; pentru că mintea seculară acordă o atenţie mai mare pierderilor materiale, fiind preocupată mai degrabă de chestiunile de ordin lumesc, decât de cele spirituale; prin urmare, atunci când pierderile materiale pot fi puse pe seama vrăjitoarelor, judecătorii ar trebui să fie mult mai plini de râvnă în a le pedepsi. Dar cine poate sonda şiretenia diavolului? Cunosc nişte oameni dintr-un anumit oraş, care au vrut să mănânce în luna mai nişte unt de mai. Şi mergând ei pe jos au ajuns la o pajişte şi s-au aşezat pe malul unui pârâu; iar unul dintre ei, care încheiase un pact făţiş sau tacit cu diavolul, a zis: O să vă aduc cel mai bun unt de mai. Şi pe dată şi-a scos hainele şi a intrat în pârâu, întorcându-se cu spatele la curent; şi în timp ce ceilalţi priveau, el a rostit anumite cuvinte şi a împins apa cu mâinile în spatele său; şi în scurt timp a scos afară o mare cantitate de unt, la fel ca acela pe care ţăranii îl vând în piaţă în luna mai. Iar ceilalţi l-au gustat şi au declarat că este cel mai bun unt. De aici, putem deduce în primul rând următorul fapt referitor la practicile lor. Femeile pot fi vrăjitoare în adevăratul înţeles al cuvântului, pentru că au încheiat un pact concret cu diavolul, sau pot să ştie că printr-o înţelegere tacită diavolul va face ceea ce îi cer. În primul caz, nu este nevoie să spunem mai multe lucruri, căci este vorba de vrăjitoare adevărate. Dar în al doilea caz, ele se bucură de ajutorul lui, întrucât au fost închinate diavolului într-un mod blasfemiator fie de o moaşă, fie de propriile mame. S-ar putea ridica obiecţia că este posibil ca diavolul să fi adus untul fără un pact prealabil, explicit sau tacit, şi fără ca cineva să îi fi fost consacrat. Dar răspunsul este acela că nimeni nu poate conta vreodată pe ajutorul diavolului în aceste

chestiuni fără a-l invoca; iar acest act de a cere ajutor de la diavol ne arată că persoana respectivă s-a lepădat de credinţă. Şi Sfântul Toma abordează acest lucru în *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunea 8, la întrebarea, Dacă apostazia se referă la faptul că cineva solicită ajutorul diavolului. Dar cu toate că Prefericitul Albert cel Mare este de acord cu ceilalţi Doctori, totuşi el spune mai limpede că aceste chestiuni implică întotdeauna o apostazie în faptă sau cuvânt. Căci dacă se folosesc invocaţii, conjurări, fumigaţii şi adoraţii, atunci înseamnă că există un pact făţiş cu diavolul, chiar dacă [vrăjitoarea] nu s-a predat trup şi suflet şi nu s-a lepădat parţial sau total de credinţă. Pentru că prin simpla invocare a diavolului omul se face vinovat de apostazie verbală. Însă dacă nu există o invocare prin cuvinte, ci doar o acţiune în urma căreia rezultă ceva ce nu ar putea fi făcut fără ajutorul diavolului, indiferent dacă persoana face aşa ceva în numele diavolului sau folosind nişte cuvinte necunoscute sau fără cuvinte, dar având intenţia respectivă; atunci, zice Preafericitul Albert, este vorba de o apostazie prin faptă, pentru că acea acţiune este făcută cu sprijinul diavolului. Dar fiindcă a aştepta sau a primi ceva de la diavol reprezintă întotdeauna o deviere de la credinţă, acest lucru este tot o formă de apostazie.

Putem concluziona, aşadar, că indiferent de mijloacele prin care vrăjitorul a procurat untul, acţiunea lui a fost săvârşită în urma unui pact explicit sau tacit cu diavolul; însă dacă ar fi fost vorba de un pact explicit, acesta s-ar fi comportat precum vrăjitoarele, ceea ce arată că mai degrabă a existat o înţelegere tacită sau secretă, făcută de el însuşi, de mama sa ori de vreo moaşă. Dar eu aş spune că el a făcut acel pact, deoarece nu a făcut decât câteva mişcări şi a aşteptat ca diavolul să producă efectele.

A doua concluzie pe care o putem trage de aici şi din alte practici similare este aceasta. Diavolul nu poate crea lucruri noi; prin urmare, atunci când din apă a ieşit pe loc un unt natural, diavolul nu a făcut asta preschimbând apa în lapte, ci luând untul dintr-un loc unde era păstrat şi aducându-l în mâna omului. Sau poate că a luat lapte de la o vacă şi l-a bătut pentru a obţine unt; căci spre deosebire de femei care au nevoie de timp pentru a face unt, diavolul a putut face asta în cel mai scurt timp, pentru a-l putea aduce în mâna omului.

Şi tot aşa procedează şi unii magicieni atunci când au nevoie de vin sau de alte lucruri necesare, căci pleacă în noapte cu un bidon sau cu un vas, iar apoi se întorc înapoi cu el plin cu vin. Pentru că diavolul ia vin de undeva şi le umple vasele.

Şi referitor la felul în care vrăjitoarele ucid animalele şi vitele, trebuie să spunem că acestea procedează cam în acelaşi fel ca atunci când e vorba de oameni; pentru că le pot vrăji cu o atingere şi cu o privire, sau doar cu o privire; sau punând nişte farmece sub pragul uşii de la grajd, sau lângă locul de unde se adapă. Iar acele vrăjitoare care au fost arse la Ratisbona, despre care vom mai vorbi ceva mai târziu, erau mereu îndemnate de diavol să arunce vrăji asupra celor mai buni cai şi asupra celor mai grase vite. Şi când au fost întrebate cum făceau asta, una dintre ele, pe nume Agnes, a spus că ascundeau anumite lucruri sub pragul de la uşa grajdului. Şi întrebată fiind despre ce lucruri era vorba, aceasta a zis: Oase de la diferite animale. În continuare, a fost întrebată în numele cui făceau asta, şi ea a răspuns: În numele diavolului şi al tuturor celorlalţi diavoli. Şi mai era o vrăjitoare, pe nume Anna, care ucisese unul după altul douăzeci şi trei de cai ai unui cetăţean care transporta diferite lucruri. Şi în cele din urmă, după ce şi-a cumpărat cel de-al douăzeci şi patrulea cal, acest om s-a dus în grajd şi i-a zis vrăjitoarei care sătea în uşa casei sale, situată vizavi: „Uite, mi-am cumpărat un cal, şi jur în faţa lui Dumnezeu şi a Sfintei Sale Mame că dacă acest cal va muri te voi ucide cu mâinile mele”. Auzind aceste cuvinte, vrăjitoarea s-a înspăimântat şi a lăsat calul în pace. Dar când a fost prinsă şi întrebată cum a făcut acele lucruri, aceasta a spus că nu a făcut nimic altceva decât să sape o groapă mică, în care diavolul a pus apoi nişte lucruri de care ea habar nu avea. De aici, tragem concluzia că este suficient ca vrăjitoarea să colaboreze doar cu o atingere sau cu o privire; căci diavolului nu i se permite să vatăme creaturile decât printr-o oarecare cooperare cu o vrăjitoare, aşa cum am arătat mai devreme. Şi asta pentru ca ofensa

adusă lui Dumnezeu să fie cât mai mare. Pentru că păstorii au văzut adesea cum animalele de pe câmp fac trei sau patru sărituri în aer, după care cad secerate la pământ şi mor; iar această lucrare este făcută de vrăjitoare la porunca diavolului.

În dioeceza Strasburg, între oraşele Fiessen şi Mount Ferrer, un oarecare om bogat a afirmat că în Munţii Alpi, în decurs de un an, au fost aruncate vrăji asupra a patruzeci de boi şi vaci din proprietatea lui şi a altor persoane; iar în acea perioadă nu s-au semnalat niciun fel de boli care să afecteze vitele. Şi ca să dovedească acest lucru, el a spus că atunci când acestea sunt afectate de boli sau de molime, nu mor toate deodată, ci rând pe rând; însă vrăjile respective le-au secătuit de puteri imediat, de aceea toată lumea a suspectat că au fost ucise prin vrăjitorie. Şi am spus patruzeci de vite, deşi cred că omul a afirmat că a fost vorba de mult mai multe. Dar este adevărat că se spune că în unele districte, mai ales din zona Munţilor Alpi, s-au înregistrat multe cazuri de vite care au fost vrăjite; şi se ştie că din păcate acest tip de vrăjitorie este şi cel mai răspândit. Iar ceva mai târziu, în capitolul în care ne vom referi la remediile prin care pot fi vindecate vitele vrăjite, vom aduce în discuţie şi alte cazuri similare.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XV.

Cum stârnesc furtuni şi căderi de grindină şi cum lovesc cu fulgerul oameni şi animale.

Sfânta Scriptură, în *Iov* 1 şi 2, ne arată că diavolii şi discipolii lor se pot folosi de vrăjitorie pentru a provoca fulgere, căderi de grindină şi furtuni, şi că diavolii au această putere de la Dumnezeu, şi că Dumnezeu este de acord ca şi discipolii lor să facă asemenea lucruri. Căci diavolul a primit putere de la Dumnezeu şi imediat a făcut ca Sabeenii să ia de la Iov cincizeci de boi de pus la jug şi cinci sute de asini; apoi, a venit un foc din cer şi a mistuit şapte mii de cămile, şi s-a stârnit şi un vânt care i-a dărâmat casa ucigându-i pe cei şapte fii ai săi, pe cele trei fiice şi pe toţi tinerii care erau acolo, adică slujitorii aflaţi în casă, cu excepţia celui care a adus vestea; iar în final, diavolul l-a lovit pe Iov cu cele mai teribile suferinţe, făcându-i pe soţia sa şi pe cei trei prieteni să-l mustre cu asprime. Şi în comentariul său referitor la Iov, Sfântul Toma spune următoarele: Trebuie să mărturisim că diavolii pot, cu acordul lui Dumnezeu, să agite aerul, să stârnească vânturi şi să facă să cadă foc din cer. Căci cu toate că în chestiunea legată de asumarea anumitor forme natura corporală nu este la dispoziţia niciunui înger, fie el bun sau rău, ci doar a lui Dumnezeu Creatorul, totuşi, atunci când vine vorba de deplasarea dintr-un loc în altul, natura corporală trebuie să se supună naturii spirituale. Iar acest adevăr se vede cel mai bine în cazul omului; pentru că la simpla comandă a voinţei, care există în mod subiectiv în sufletul său, membrele sale se mişcă pentru a executa ceea ce le impune voinţa. Prin urmare, lucrurile a căror realizare presupune doar o deplasare locală pot fi făcute atât de duhurile bune, cât şi de cele rele, cu condiţia ca Dumnezeu să nu le interzică. Însă vânturile şi ploaia şi alte perturbaţii similare ale aerului pot fi produse prin simpla mişcare a vaporilor care se ridică din pământ sau de la suprafaţa apei; aşadar, puterea firească a diavolilor este suficientă pentru a face acest lucru. Aşa spune şi Sfântul Toma. Căci Dumnezeu, în dreptatea Lui, se foloseşte de diavoli pentru a pedepsi şi pentru a ne trimite nouă, cei care trăim în această lume, tot felul de nenorociri. Prin urmare, referitor la ceea ce se spune în Psalmi, „Şi a chemat foamete pe pământ şi a sfărâmat paiul de grâu”, glosa consemnează: Dumnezeu a permis îngerilor răi, care se ocupă cu asemenea lucruri, să abată această urgie [asupra oamenilor]; şi prin cuvântul foamete se face aluzie la îngerul care provoacă foametea.

Şi îndrumăm cititorul să vadă ce scrie şi mai sus referitor la această chestiune, şi anume dacă vrăjitoarele au nevoie mereu de ajutorul diavolilor pentru a-şi face lucrările; şi de

asemenea să vadă care sunt cele trei tipuri de vătămări pe care diavolii le produc uneori oamenilor fără a recurge la ajutorul unei vrăjitoare. Însă diavolii sunt mai doritori să facă rău cu ajutorul vrăjitoarelor, pentru că în felul acesta Dumnezeu se simte mult mai ofensat, şi de aceea îi dă mai multă putere ca să chinuie şi să pedepsească. Relevante pentru acest subiect sunt opiniile exprimate de Doctori în *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunea 6, la întrebarea dacă îngerii răi au un loc special undeva în nori. Căci atunci când vorbim despre diavoli trebuie să avem în vedere trei lucruri: natura lor, lucrarea lor şi păcatul; şi prin natura lor ei aparţin empireului, prin păcat aparţin iadului cel mai de jos, însă prin lucrarea care le-a fost dată, ca să îi pedepsească pe cei răi şi să îi pună la încercare pe cei buni, locul lor este undeva în norii care plutesc în văzduh. Fiindcă aceştia nu locuiesc pe pământ împreună cu noi, ca nu cumva să ne urgisească prea tare; însă pentru că stau în văzduh şi în jurul sferei de foc, ei pot strânge laolaltă forţele active şi cele pasive, astfel încât, atunci când Dumnezeu este de acord, aceştia pot face să cadă foc şi fulgere din cer.

În *Formicarius*[96] se povesteşte despre un om care a fost luat şi întrebat de judecător cum fac ei să stârnească furtuni şi căderi de grindină, şi dacă fac aceste lucruri cu uşurinţă. Iar el a răspuns: Putem provoca căderi de grindină foarte uşor, însă nu putem să facem atât rău pe cât ne-am dori, pentru că îngerii buni stau de veghe. Şi a mai adăugat: Nu putem să-i lovim decât pe aceia care sunt lipsiţi de ajutorul lui Dumnezeu; însă pe cei care-şi fac semnul crucii nu-i putem vătăma. Şi iată cum procedăm: mai întâi ieşim pe câmp şi ne folosim de câteva cuvinte pentru a cere căpeteniei diavolilor să trimită pe unul din slujitorii săi, ca să-l lovească pe omul al cărui nume îl pronunţăm. Apoi, când vine diavolul, îi jertfim un cocoş negru la o răspântie[97], aruncându-l în aer; şi imediat ce diavolul primeşte această jertfă ne face pe plac şi agită aerul, dar nu întotdeauna chiar acolo unde i-am cerut, şi având permisiunea lui Dumnezeu face să cadă din cer grindină şi fulegere.

Din aceeaşi lucrare aflăm despre un eretic, căpetenie a unor vrăjitoare, pe nume Staufer[98], care trăia în regiunea Berna; ei bine, acesta obişnuia să se laude public că dacă vrea se poate schimba într-un şoarece sub privirile rivalilor săi, ca să scape astfel din mâinile lor. şi spunea că făcuse acest lucru de mai multe ori. Dar când justiţia divină a vrut să pună capăt nelegiuirilor sale, vrăjmaşii săi l-au pândit şi văzând că s-a aşezat într-un coş de lângă fereastră l-au străpuns imediat cu săbiile şi cu suliţele; aşa că pentru nelegiuirile sale a avut parte de o moarte nefericită. Totuşi, a lăsat în urma lui un discipol, pe nume Hoppo, care l-a avut ca stăpân şi pe acel Stadlin pe care l-am menţionat în capitolul VI. Şi ori de câte ori voiau, aceştia doi puteau face ca a treia parte din îngrăşăminte sau din paie sau din grâne să treacă pe nevăzute de pe câmpul vecinului pe terenul lor; şi tot aşa, puteau stârni căderi de grindină violente şi vânturi şi fulgere distructive; puteau arunca în apă în văzul părinţilor pe copiii care stăteau pe marginea apei, dar doar atunci când nu mai era nimeni altcineva prin apropiere; puteau provoca sterilitate oamenilor şi animalelor; puteau dezvălui lucruri ascunse; puteau să recurgă la felurite modalităţi prin care să vatăme bunurile sau trupurile oamenilor; puteau să-i ucidă uneori pe anumiţi oameni cu ajutorul unui fulger; şi puteau declanşa multe alte nenorociri, atunci când Dumnezeu permitea şi acolo unde permitea.

Este bine să adăugăm aici un exemplu care provine din propria noastră experienţă. Căci în dioceza Konstanz, la douăzeci şi opt de mile germane de oraşul Ratisbona, în direcţia Salzburgului, o furtună cu grindină violentă a distrus toate roadele, toate recoltele şi toate viile pe o fâşie de o milă lăţime, astfel încât timp de trei ani viile abia au mai rodit. Şi această urgie a fost adusă la cunoştinţa Inchiziţiei, pentru că oamenii strigau să se facă o anchetă; căci mulţi dintre cetăţeni erau de părere că fusese vorba de o vrăjitorie. În consecinţă, după o deliberare formală care a durat cincisprezece zile, s-a stabilit că a fost vorba de un caz de vrăjitorie de care ar fi trebuit să ne ocupăm; şi dintr-un număr mare de suspecţi, am cercetat cu precădere două femei, una pe nume Agnes, care se ocupa cu îmbăierea, iar cealaltă pe nume Anna von Mindelheim. Acestea două au fost luate şi închise separat în două închisori diferite, fără a

avea habar una de alta. În ziua următoare, cea care se ocupa cu îmbăierea a fost audiată cu blândeţe, în prezenţa unui Secretar, de către un judecător pe nume Gelre, cu multă râvnă pentru credinţă, şi de către ceilalţi magistraţi care erau împreună cu el; şi cu toate că aceasta era înzestrată fără îndoială cu acel dar nelegiuit de a păstra tăcerea, care îi stânjeneşte întotdeauna pe judecători, şi deşi la prima judecată afirmase că este nevinovată şi că nu a comis nicio nelegiuire împotriva vreunui bărbat sau a vreunei femei; totuşi, în mila divină ca o astfel de fărădelege să nu rămână nepedepsită, brusc, după ce i-au fost scoase lanţurile, deşi se afla în camera de tortură, aceasta a dat în vileag toate nelegiuirile pe care le săvârşise. Căci atunci când a fost întrebată de Secretarul Inchiziţiei în legătură cu acuzaţiile care i se aduceau cu privire la faptul că făcuse lucruri rele împotriva oamenilor şi animalelor, din cauza cărora era suspectată că este vrăjitoare, deşi nu exista niciun martor care să confirme că se lepădase de credinţă şi că întreţinuse relaţii sexuale cu un diavol Incubus (pentru că fusese foarte discretă); totuşi, aceasta a mărturisit în cele din urmă grozăviile pe care le-a săvârşit împotriva oamenilor şi animalelor şi a recunoscut şi toate acuzaţiile referitoare la faptul că s-a lepădat de credinţă şi că s-a împreunat cu un diavol Incubus; căci a spus că timp de peste optsprezece ani şi-a dat trupul unui diavol Incubus, după ce în prealabil s-a lepădat de credinţă. După aceea, a fost întrebată dacă ştie ceva despre furtuna cu grindină la care ne-am referit, iar ea a răspuns că ştie. Şi fiind întrebată cum şi în ce fel, aceasta a răspuns: „Eram la mine acasă şi pe la amiază a venit la mine un demon care mi-a spus să iau nişte apă şi să mă duc pe câmpul sau pe câmpia Kuppel (căci acesta era numele locului). Iar când l-am întrebat ce vrea să facă cu apa, el mi-a zis că doreşte să o transforme în ploaie. Aşa că am ieşit pe poarta oraşului şi l-am găsit pe diavol stând sub un copac”. Judecătorul a întrebat-o sub ce copac, iar femeia a răspuns, „Sub copacul care se află vizavi de acel turn”, şi a arătat cu mâna într-o anumită direcţie. Şi întrebată fiind ce a făcut sub copac, ea a zis: „Diavolul mi-a spus să sap o groapă în pământ şi să torn apa în ea”. Iar când a fost întrebată dacă s-au aşezat amândoi pe pământ, ea a zis: „Eu m-am aşezat, însă diavolul a rămas în picioare”. Apoi a fost întrebată cu ce cuvinte şi în ce fel anume a făcut ca apa să se agite; iar ea a răspuns, „Am agitat-o cu un deget şi am invocat numele căpeteniei diavolilor şi al tuturor celorlalţi diavoli”. Şi judecătorul a întrebat-o în continuare ce s-a întâmplat cu apa, iar ea a răspuns: „A dispărut, pentru că diavolul a ridicat-o în aer”. După aceea, a fost întrebată dacă mai fusese ajutată de cineva, şi ea a răspuns: „Sub un alt copac, care se găsea în partea opusă, mai era o femeie (şi a numit-o pe Anna von Mindelheim, cealaltă vrăjitoare care fusese prinsă), însă nu ştiu care a fost rolul ei”. În cele din urmă, a fost întrebată cât timp a trecut din momentul în care apa s-a ridicat şi până când a căzut grindina; iar ea a răspuns: „Suficient timp cât să pot ajunge înapoi acasă”.

Dar în ziua următoare (iar acest lucru este remarcabil), când celeilalte vrăjitoare i s-au pus nişte întrebări simple, în timp ce era suspendată de degetele mari de la mână un pic deasupra pământului, ei bine, după ce i s-a dat drumul, aceasta a dezvăluit toată tărăşenia exact aşa cum o relatase şi cealaltă vrăjitoare; atât în privinţa metodei utilizate, aceea de a agita apa turnată într-o groapă în numele căpeteniei diavolilor şi al tuturor diavolilor; cât şi în privinţa timpului care a trecut din momentul în care diavolul a ridicat apa în aer şi până s-a stârnit furtuna cu grindină, adică exact atât cât i-a trebuit ca să ajungă înapoi acasă. În consecinţă, în cea de-a treia zi aceste femei au fost arse. Iar cea care se ocupa cu îmbăierea s-a căit şi s-a spovedit, încredinţându-şi sufletul lui Dumnezeu şi spunând că va muri cu inima împăcată ştiind că va scăpa de chinurile diavolului; şi când i-a sosit ceasul a ţinut în mână o cruce pe care a sărutat-o. Însă cealaltă vrăjitoare a batjocorit-o că face asta. Căci aceasta din urmă trăise cu un diavol Incubus timp de peste douăzeci de ani, lepădându-se complet de credinţă; şi ea abătuse mai multe nenorociri asupra oamenilor, vitelor şi roadelor pământului decât cealaltă vrăjitoare, după cum rezultă din documentele scrise întocmite cu ocazia acestui proces.

Aceste exemple trebuie să ne dea de gândit, cu atât mai mult cu cât mai sunt şi alte nelegiuiri despre care am putea povesti. Însă în mod frecvent, diavolii lovesc cu fulgere oamenii, animalele şi magaziile de provizii; şi motivul pentru care se întâmplă acest lucru este destul de neclar, întrucât se pare că de cele mai multe ori Dumnezeu este de acord ca diavolii să facă asta fără ajutorul vrăjitoarelor. Însă am aflat că vrăjitoarele au mărturisit de bunăvoie că au făcut şi ele asemenea lucruri; şi există diferite exemple în acest sens pe care le-am putea menţiona, care se adaugă la cele deja discutate. Prin urmare, este logic să conchidem că ele pot provoca furtuni şi fulgere pe mare tot atât de uşor cum fac să cadă grindina; şi nu avem nicio îndoială în privinţa acestor lucruri.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XVI.

Despre trei modalităţi prin care bărbaţii şi femeile pot fi daţi în vileag că se ocupă cu vrăjitoria. Şi acestea constituie trei capitole, iar primul dintre ele se ocupă de vrăjitoria arcaşilor.

Ultima categorie de vrăjitorie pe care o aducem în discuţie este aceea pe care bărbaţii o practică sub trei forme; şi prima dată va trebui să ne ocupăm de cele şapte nelegiuiri mortale şi groaznice, care sunt săvârşite de acei vrăjitori care sunt arcaşi. Căci în Sfânta Zi a Patimilor Domnului Nostru, adică în Vinerea Mare, în timpul slujbei de sfinţire, aceştia trag la ţintă cu săgeţi în imaginea sacră a crucifixului. O, ce cruzime şi ce ofensă adusă Mântuitorului! În al doilea rând, deşi nu se ştie exact dacă trebuie să rostească nişte cuvinte de apostazie în faţa diavolului, care să se adauge la acea apostazie cu fapta, ei bine, indiferent dacă fac asta sau nu, o mai mare vătămare adusă credinţei de către un creştin nu poate exista. Pentru că este clar că dacă asemenea lucruri ar fi făcute de către necredincioşi, ele nu ar avea niciun efect; întrucât acestora nu li s-a permis să se folosească de o astfel de cale uşoară pentru a-şi satisface ostilitatea la adresa credinţei. Prin urmare, aceşti nefericiţi trebuie să ţină cont de adevărul şi de puterea credinţei catolice, pentru afirmarea care Dumnezeu permite săvârşirea unor asemenea nelegiuiri. În al treilea rând, fiecare din aceşti arcaşi trebuie să tragă trei sau patru săgeţi, putând astfel să omoare acelaşi număr de oameni în fiecare zi. În al patrulea rând, diavolul îi asigură de acest lucru, şi anume că deşi mai întâi trebuie să îl identifice pe omul pe care doresc să-l ucidă, iar apoi să-şi încordeze toată voinţa ca să facă asta, totuşi nu contează unde se ascunde acel om, pentru că nu se va putea apăra, căci săgeţile trase vor fi duse de diavol şi înfipte în el. În al cincilea rând, aceştia pot trage o săgeată[99] cu o asemenea precizie, încât ar putea lovi o monedă pusă pe capul unui om fără a-l răni; şi pot continua să facă acest lucru oricât de mult timp. În al şaselea rând, pentru a dobândi o asemenea iscusinţă, ei trebuie să fie devotaţi diavolului trup şi suflet. Şi vom da câteva exemple referitoare la această practică.

Un oarecare prinţ din Rhineland, Eberhard Longbeard, numit aşa pentru că îşi lăsase barba să crească, dobândise o parte din teritoriul imperiului înainte să împlinească vârsta de şaizeci de ani; şi el a asediat un castel numit Lendenbrunnen, din cauza atacurilor pe care le lansau oamenii din acel castel. Şi el avea ca tovarăş un astfel de vrăjitor, pe nume Puncker, care îi ucisese cu săgeţile sale pe oamenii din castel, cu excepţia unuia singur. Şi iată cum a procedat. Ori de câte ori se uita la cineva, nu conta unde se ducea sau unde se ascundea acel om, căci nu trebuia decât să tragă o săgeată şi acela era ucis sau rănit mortal. Şi a putut să tragă câte trei săgeţi pe zi, deoarece trăsese trei săgeţi în chipul Mântuitorului. Şi se pare că diavolul preferă numărul trei mai mult decât pe oricare altul, întrucât prin el se leapădă în mod eficient de Sfânta Treime. Dar după ce trăgea acele trei săgeţi, devenea asemenea unui arcaş

obişnuit. În cele din urmă, unul din oamenii aflaţi în castel i-a strigat pe un ton batjocoritor: „Puncker, nu vrei să cruţi măcar inelul care atârnă de poartă?”. Iar acesta a răspuns de undeva din noapte: „Nu; am să-l iau de acolo în ziua când castelul va fi capturat”. Şi s-a ţinut de promisiune; căci atunci când toţi au fost ucişi, după cum am spus, cu excepţia unuia singur, iar castelul a fost cucerit, acesta a luat inelul respectiv şi l-a atârnat în casa lui din Rorbach, aflată în dioceza Worms, unde mai poate fi văzut atârnând şi astăzi. Însă după aceea, a fost ucis cu sabia de nişte ţărani pe care îi păgubise, pierind astfel din cauza păcatelor pe care le săvârşise.

Şi se mai povesteşte de un alt om, căruia o persoană eminentă i-a cerut să-i facă dovada iscusinţei sale şi în vederea acelei probe l-a pus ca ţintă pe băieţelul său cu o monedă pe şapcă, poruncindu-i să doboare moneda, dar şapca să rămână la locul ei. Vrăjitorul a spus că se încumetă să facă aşa ceva, însă a făcut-o cam cu jumătate de gură, căci se gândea că poate diavolul vrea să-l ispitească ca să îl ducă la pierzanie. Totuşi, la insistenţele prinţului acesta a cedat, aşa că a pregătit două săgeţi, a pus-o pe una în arc şi a tras în moneda de pe şapcă fără a-l vătăma pe băiat. Văzând acest lucru, prinţul l-a întrebat de ce a pregătit două săgeţi; iar el a răspuns: „Dacă aş fi fost amăgit de diavol şi ţi-aş fi ucis fiul, ar fi trebuit să mor şi eu, aşa că te-aş fi ucis şi pe tine cu celalaltă săgeată, ca să-mi răzbun moartea”. Şi cu toate că Dumnezeu permite o asemenea ticăloşie pentru a-i pune la încercare şi pentru a-i pedepsi pe cei credincioşi, totuşi prin mila Mântuitorului sunt posibile miracole şi mai mari, care sunt menite să întărească şi să slăvească credinţa.

Iar în dioceza Konstanz, în apropiere de castelul Hohenzorn şi de o mânăstire de călugăriţe, se află o biserică ridicată recent, în care se poate vedea un Crucifix pe care se află Mântuitorul nostru, care sângerează pentru că a fost străpuns de o săgeată. Iar adevărul despre acest miracol este următorul. Un om netrebnic, care a vrut să obţină de la diavol dreptul de a trage trei sau patru săgeţi cu care să ucidă pe cine voia în felul în care am arătat, a tras şi a străpuns cu o săgeată (aşa cum încă se mai poate vedea) un Crucifix aflat la o răspântie; iar când [Mântuitorul aflat pe cruce] a început să sângereze[100], nefericitul a rămas împietrit, ca urmare a puterii divine. Şi când un trecător l-a întrebat de ce stă acolo, acesta a clătinat din cap fără să poată răspunde, fiindcă tremura din toate încheieturile. Aşa că celălalt s-a uitat la el, după care a văzut Crucifixul cu săgeata şi sângele, şi a spus: „Ticălosule, ai străpuns trupul Domnului nostru!”. Apoi i-a chemat şi pe alţii şi le-a spus să aibă grijă ca să nu fugă (deşi, după cum am spus, acela nu se putea mişca), iar el a alergat la castel şi a povestit toată întâmplarea. Şi cei de acolo au venit şi l-au găsit pe nefericit în acelaşi loc; iar când l-au luat la întrebări şi când omul şi-a recunoscut fărădelegea, a fost scos din acel district şi dus într-un loc unde a avut parte de o moarte jalnică, ca ispăşire pentru faptele sale.

Dar vai! Este groaznic dacă ne gândim că perversitatea omului nu se teme să comită asemenea nelegiuiri. Căci se spune că în cercurile lor aceşti oameni sunt lăudaţi pentru fărădelegile pe care le săvârşesc din dispreţ faţă de credinţă; pentru că în felul acesta ei aduc o gravă ofensă Maiestăţii Divine şi îşi bat joc de Mântuitorul nostru; şi acestor oameni li se permite să se dea mari cu faptele lor [ticăloase]. Din acest motiv, asemenea protectori, apărători sau patroni nu trebuie consideraţi doar eretici, ci şi persoane care s-au lepădat de credinţă şi care trebuie pedepsite aşa cum vom arăta. Iar acesta este al şaptelea păcat capital al acestor vrăjitori. Pentru că mai întâi aceştia vor fi excomunicaţi, aşa cum spune legea; iar dacă patronii sunt clerici, vor fi retrogradaţi şi lipsiţi de toate funcţiile şi de toate privilegiile; şi nu vor putea fi reabilitaţi decât printr-o indulgenţă specială venită din partea Scaunului Apostolic. De asemenea, dacă aceşti protectori proscrişi se vor încăpăţâna să îşi menţină poziţia timp de un an de zile, în pofida faptului că au fost excomunicaţi, atunci vor trebui condamnaţi ca eretici. Iar acest lucru este în concordanţă cu Legea Canonică; căci în Cartea VI se face referire la amestecul direct sau indirect în procedurile urmate de Episcopi şi de Inchizitori atunci când apără cauza credinţei, menţionându-se în acelaşi timp şi faptul că

pedeapsa menţionată mai sus trebuie aplicată după trecerea unui an. Pentru că se spune: Se interzice orice amestec al Suveranilor, al Stăpânilor şi al Conducătorilor, ca şi al dregătorilor acestora etc. Iar acest capitol poate fi citit de oricine. Şi Canonul mai prevede că vrăjitoarele şi protectorii lor trebuie excomunicaţi, pentru a pune capăt astfel acestei erezii, care este vrăjitoria; mai ales acolo unde se spune: Îi excomunicăm şi îi anatemizăm pe toţi ereticii, catari, sectari...şi alţii, indiferent de cum se numesc aceştia etc. Şi sunt incluşi aici toţi simpatizanţii şi protectorii lor, ca şi mulţi alţii; căci ceva mai încolo se spune: Şi îi excomunicăm şi pe toţi adepţii, protectorii, apărătorii şi patronii unor astfel de eretici.

Legea Canonului prescrie diferite pedepse ce trebuie aplicate ereticilor în interval de un an, indiferent dacă este vorba de mireni sau de clerici; căci ea spune: Îi punem sub interdicţie şi îi excomunicăm pe toţi protectorii, patronii şi apărătorii lor, aşa încât dacă cineva primeşte o astfel de condamnare şi nu catadicseşte să se dezică de ideile sale eretice, după o perioadă de un an acea persoană va fi considerată proscrisă, şi ca urmare nu va fi primită în nicio funcţie şi în nicio adunare, nu va putea vota pentru alegerea dregătorilor care să ocupe anumite funcţii şi nici nu i se va permite să depună mărturie; de asemenea, nu va avea dreptul la nicio moştenire şi nimeni nu va fi tras la răspundere pentru o chestiune în care este implicată acea persoană. Dacă este vorba de un judecător, judecata sa nu va avea nicio valoare, şi niciun caz nu va fi adus în faţa lui pentru a fi judecat. Dacă este vorba de un avocat, nu i se va permite să pledeze. Dacă este vorba de un notar, niciun act al său nu va ava greutate, ci va trebui condamnat împreună cu autorul său; şi pedepse similare sunt stabilite şi în privinţa altor dregători. Însă dacă este vorba de un cleric, acesta trebuie lipsit de toate funcţiile şi de toate privilegiile; căci vina sa este mai mare şi de aceea răzbunarea trebuie să fie pe măsură. Iar dacă vreunul dintre aceştia, după ce a fost înfierat de Biserică, încearcă să ignore şi să dispreţuiască pedeapsa primită, va primi sentinţa de excomunicare; iar aceasta îi va fi aplicată cu rigurozitate, până la limita extremă a răzbunării.

Iar clerul nu trebuie să împărtăşească Sacramentele Bisericii unor astfel de eretici, şi nici să le facă o înmormântare creştinească, şi nici să primească pomenile şi jertfele acestora, atâta vreme cât au fost excluşi, căci aceştia nu pot fi repuşi în funcţiile lor decât printr-o indulgenţă specială emisă de Scaunul Apostolic.

În sfârşit, există multe alte pedepse ce pot fi aplicate unor asemenea eretici, chiar dacă aceştia nu se încăpăţânează să îşi păstreze ideile timp de un an, după cum există pedepse şi pentru copiii şi nepoţii lor: căci aceştia pot fi retrogradaţi de un Episcop sau de un Inchizitor, li se pot retrage toate titlurile, pot fi lipsiţi de posesiunile lor, de onoruri şi de toate privilegiile bisericeşti, ca şi de funcţiile pe care le ocupă. Dar aceste lucruri se întâmplă doar atunci când sunt încăpăţânaţi şi refuză să se pocăiască. Iar fiii lor din a doua generaţie pot fi împiedicaţi să obţină avansări în ierarhia bisericii sau a dregătoriilor publice; însă trebuie să precizăm că este vorba doar de descendenţii din partea tatălui, nu şi de cei din partea mamei, şi numai de aceea care refuză să se pocăiască. Şi tot aşa, adepţilor, protectorilor şi patronilor lor li se va refuza orice drept de a trimite petiţii sau de a face apel; asta înseamnă că după ce s-a dat verdictul că sunt nişte eretici, aceştia nu au dreptul să conteste sentinţa, oricât de prost sau de sever ar fi fost trataţi. Am mai putea aduce mult mai multe dovezi în sprijinul punctului nostru de vedere, dar credem că ce am spus până acum este suficient.

Însă pentru a înţelege mai bine cele spuse vom analiza câteva chestiuni. În primul rând, se naşte următoarea întrebare: dacă un prinţ sau un monarh laic angajează un vrăjitor ca acela despre care am vorbit pentru a distruge un castel împotriva căruia se duce o luptă dreaptă, şi cu ajutorul lui reuşeşte să zdrobească tirania oamenilor răi, înseamnă că toţi cei din armata sa vor fi consideraţi protectori şi patroni ai acelui vrăjitor, şi vor primi cu toţii acele pedepse pe care le-am amintit? Răspunsul pare să fie acela că rigoarea justiţiei trebuie temperată din cauza numărului mare al celor implicaţi. Aşa că trebuie să considerăm că vrăjitoria a fost susţinută doar de conducător şi de sfetnicii săi, ceea ce face ca doar aceştia să

fie pasibili de pedeapsă; căci deşi au fost avertizaţi de sfetnicii lor spirituali, au continuat să meargă pe un drum greşit; prin urmare, doar aceştia trebuie judecaţi şi pedepsiţi ca protectori şi patroni. Pentru că ceilalţi oameni din armată nu fac parte din consiliul de conducere, ci pur şi simplu sunt gata să îşi rişte viaţa pentru a-şi apăra ţara; şi chiar dacă aceştia privesc cu îngăduinţă isprăvile vrăjitorului, totuşi vor scăpa de excomunicare; însă în depoziţiile lor, aceştia trebuie să mărturisească nelegiuirile vrăjitorului, iar iertarea venită din partea duhovnicului trebuie să constituie un avertisment solemn, care să îi facă să dispreţuiască asemenea practici şi să-i determine să-i alunge din ţinuturile lor pe toţi vrăjitorii.

S-ar putea pune întrebarea cine îi poate ierta de păcate pe aceşti Principi atunci când îşi vin în fire datorită sfătuitorilor spirituali sau datorită Inchizitorilor? Iar răspunsul este acela că dacă se căiesc, atunci pot fi iertaţi fie de sfetnicii lor spirituali, fie de Inchizitori. Legea Canonului ne arată aşadar măsurile ce trebuie luate, cu frică de Dumnezeu şi ca avertismente adresate oamenilor, împotriva ereticilor, a adepţilor şi a protectorilor lor, ca şi împotriva celor acuzaţi sau suspectaţi de erezie. Dar dacă vreunul dintre cei menţionaţi mai sus se leapădă de erezia în care a căzut şi doreşte să se întoarcă la unitatea Bisericii, acesta poate beneficia de iertarea Sfintei Biserici.

Se consideră că un Principe sau altcineva şi-a venit în fire doar atunci când l-a predat pe vrăjitor pentru a fi pedepsit pentru nelegiuirile săvârşite împotriva Creatorului; când i-a izgonit de pe pământul său pe toţi cei vinovaţi de vrăjitorie sau erezie; când s-a căit cu adevărat pentru faptele sale; şi când s-a hotărât să nu mai facă nicio favoare unui astfel de vrăjitor.

Însă am putea să ne întrebăm cui ar trebui predat un asemenea om, ce tribunal ar putea să îl judece, şi dacă poate fi acuzat de erezie făţişă? Prima problemă va fi discutată în special la începutul Părţii a Treia; şi anume, dacă este treaba unui judecător laic sau a unuia bisericesc să pedepsească un astfel de om. În Legea Canonului se stipulează în mod clar că niciun magistrat sau judecător laic nu este competent să judece un caz de erezie, decât dacă are o dezlegare de la Episcopi şi Inchizitori, sau cel puţin de la cineva care fost împuternicit de către ei. Însă atunci când spune că tribunalele laice nu au nicio competenţă în această speţă, deoarece păcatul ereziei cade sub incidenţa bisericii, acest lucru nu este valabil şi pentru vrăjitoare; pentru că nu toate fărădelegile săvârşite de vrăjitoare ţin de biserică, ci unele au un caracter civil, pentru că pagubele produse sunt de ordin material. Totuşi, după cum vom arăta mai târziu, cu toate că judecătorul bisericesc este cel care trebuie să judece cazul, punerea în practică a sentinţei revine judecătorului laic, după cum se arată în acele capitole ale Canonului unde se vorbeşte despre abolirea ereziei şi despre excomunicare. De aceea, chiar dacă vrăjitorul este predat judecătorului bisericesc, judecătorul laic are încă puterea de a-l pedepsi atunci când îi va fi trimis înapoi de către Episcop; iar dacă are acordul Episcopului, judecătorul laic poate atât să-l judece, cât şi să-l pedepsească. Şi a spune că aceşti vrăjitori sunt mai degrabă apostaţi decât eretici nu reprezintă o afirmaţie valabilă, căci şi unii şi alţii păcătuiesc împotriva credinţei; dar în timp ce un eretic are anumite dubii sau chiar se îndoieşte total de credinţă, vrăjitoria în esenţa ei implică lepădarea de credinţă. Căci coruperea credinţei, care este viaţa sufletului, reprezintă un păcat mai mare decât acela de a falsifica bani, căci banii sunt sprijinul trupului. Iar dacă falsficatorii de bani şi alţi răufăcători sunt repede condamnaţi la moarte, cu cât mai justă şi mai echitabilă este condamnarea unor astfel de eretici şi apostaţi, ca şi uciderea lor imediat după pronunţarea sentinţei. Am lămurit aşadar şi cea de-a doua problemă, şi anume ce tribunal şi ce judecător trebuie să îi pedepsească pe aceşti oameni. Însă această chestiune va fi analizată mai pe larg în Partea a Treia a acestei lucrări, acolo unde vom analiza metodele prin care sunt pronunţate sentinţele împotriva unor astfel de nelegiuiţi şi felul în care sunt condamnaţi cei acuzaţi de erezie făţişă (a se vedea a opta şi a douăsprezecea metodă); şi tot acolo vom vedea dacă cei ce se pocăiesc trebuie şi ei condamnaţi la moarte. Căci dacă un eretic cade în păcat la fel de des cum se căieşte, potrivit

Legii Canonului acesta trebuie ucis; şi după Sfântul Toma, acest lucru este spre binele tuturor. Întrucât dacă ereticii recidivişti sunt iertaţi iar şi iar, şi dacă li se permite să îşi păstreze averile, mântuirea celorlalţi va fi pusă în pericol, atât din cauza faptului că şi alţi oameni ar putea fi corupţi, cât şi pentru că dacă ar scăpa nepedepsiţi, acest lucru i-ar încuraja şi pe alţii să cadă în erezie. Iar aceste recidive ale lor arată că nu sunt statornici în credinţă, şi de aceea este bine să fie condamnaţi la moarte. Şi mai trebuie să spunem aici că dacă o simplă suspiciune este suficientă pentru ca judecătorul bisericesc să dea un astfel de recidivist pe mâna tribunalului laic pentru a fi condamnat la moarte, cu atât mai mult trebuie să fie mai aspru cu cel ce refuză să se pocăiască şi să îşi schimbe părerea; aşa că în niciun caz nu va elibera un apostat sau o vrăjitoare pe care tribunalul laic i-a condamnat la moarte potrivit legii, pe motiv că aceştia au adus pagube doar bunurilor materiale. Însă dacă vrăjitorul se căieşte, judecătorul bisericesc va trebui mai întâi să îi suspende excomunicarea primită din cauza vrăjitoriei. De asemenea, dacă ereticul se căieşte, acesta poate fi reprimit în sânul Bisericii întru izbăvirea sufletului său. Această chestiune va fi discutată mai pe larg la Întrebarea I din Partea a Treia, dar pentru moment ne vom opri aici. Însă Cârmuitorii trebuie să ştie că vor fi aspru traşi la răspundere de către acel judecător cumplit; căci, într-adevăr, cei aflaţi pe poziţii de conducere, care permit acestor vrăjitori să trăiască şi să îşi pună în practică nelegiuirile împotriva Creatorului, vor fi judecaţi cu cea mai mare asprime.

Celelalte două categorii de vrăjitori aparţin acelui tip general al celor care folosesc incantaţii şi farmce afurisite pentru a face ca unele arme că nu îi poată vătăma; şi aceştia se împart în două clase. Prima îi cuprinde pe vrăjitorii arcaşi despre care tocmai am vorbit, căci pe lângă alte fapte nelegiuite, ei mutilează şi chipul lui Hristos răstignit. De exemplu, dacă vor să-şi facă capul imun la orice rană şi la orice lovitură, iau capul Crucifixului; dacă vor ca gâtul să le devină invulnerabil, atunci îi iau gâtul; dacă vor să-şi păzească mâinile, atunci iau, sau cel puţin scurtează mâinile, şi aşa mai departe. Iar uneori iau toată jumătatea superioară sau inferioară a trupului. Şi ca dovadă a acestui lucru putem vedea că în cazul Crucifixelor aflate la răspântii sau pe câmpuri doar unul din zece mai este complet şi intact. Iar unii cară cu ei membrele desprinse în felul acesta, pe când alţii îşi procură invulnerabilitatea cu ajutorul unor cuvinte sacre sau necunoscute; prin urmare, între aceştia există unele diferenţe. Primul tip este acela al vrăjitorilor arcaşi, care în dispreţul credinţei mutilează chipul Mântuitorului, şi de aceea trebuie consideraţi a fi nişte adevăraţi apostaţi şi judecaţi în consecinţă. Căci aceştia acţionează doar pentru protejarea trupurilor lor, fie în întregime, fie în partea superioară ori inferioară. Prin urmare, ei nu trebuie judecaţi ca nişte eretici pocăiţi, care nu au recidivat, odată ce au fost condamnaţi ca vrăjitori şi s-au pocăit; ci trebuie să li se impună o pedeapsă în conformitate cu a opta recomandare, adică să implore solemn, după care să fie încarceraţi, aşa cum se arată în Partea a Treia a acestei lucrări. Al doilea tip îi cuprinde pe cei ce pot descânta armele, astfel încât să păşească pe ele cu picioarele goale, şi care fac şi alte asemenea lucruri ciudate (căci potrivit Sfântului Isidor, *Etimologia* VIII, vrăjitori sunt aceia care au iscusinţa de a face minuni prin intermediul cuvintelor). Şi în privinţa acestora trebuie să facem o distincţie; căci unii rostesc incantaţii folosind cuvinte sacre sau îşi scriu descântecele pe cei bolnavi în mod legitim, iar în cazul lor trebuie să ţinem cont de şapte condiţii, aşa cum vom arăta mai târziu când ne vom ocupa de metodele prin care pot fi vindecaţi cei vrăjiţi. Însă cei ce rostesc incantaţii deasupra armelor folosind cuvinte tainice sau care îndepărtează cuvintele scrise pentru folosul celor bolnavi trebuie să intre în atenţia judecătorului. Căci atunci când folosesc cuvinte cărora nu le ştiu înţelesul ori litere şi semne care diferă de semnul crucii, asemenea practici trebuie respinse în totalitate, iar oamenii buni trebuie să se păzească de artele întunecate ale acestor vrăjitori. Şi dacă nu se vor lepăda de astfel de fapte, vor fi judecaţi ca suspecţi şi vor fi condmanaţi în virtutea celei de-a doua metode, pe care o vom prezenta mai târziu. Pentru că aceştia au fost atinşi de păcatul ereziei, deoarece asemenea fapte pot fi săvârşite doar cu ajutorul diavolului; şi după cum am arătat, cel care face apel la un astfel de

ajutor s-a lepădat de credinţă. Totuşi, dacă aceştia vor arăta că au fost ignoranţi şi dacă îşi vor schimba comportamentul, atunci vor fi trataţi cu mai multă indulgenţă decât vrăjitorii arcaşi.

În mod obişnuit, negustorii sunt aceia care au obiceiul de a avea la ei asemenea amulete şi rune; şi pentru că fac apel la incantaţii, va trebui să ne descotorosim de ei definitiv, fie prin spovedanie, fie prin tribunalul bisericesc. Pentru că aceste cuvinte şi aceste litere necunoscute de care se folosesc în mod tainic pentru a-şi atinge scopul, şi care le împlinesc dorinţele, îi pot ispiti să facă lucruri şi mai rele. De aceea, atunci când sunt aduşi în tribunale, aceşti oameni trebuie preveniţi şi condamnaţi prin cea de-a doua metodă. La spovedanie, duhovnicul trebuie să analizeze amuleta, iar dacă acel om nu vrea să scape de ea, atunci va trebui să îi şteargă cuvintele şi semnele, păstrând însă orice cuvinte din Evanghelie, precum şi semnul crucii.

Ei bine, referitor la toate aceste categorii de vrăjitori, şi în special la vrăjitorii arcaşi, trebuie să menţionăm, aşa cum am făcut şi mai sus, că aceştia trebuie judecaţi pentru erezie făţişă; şi am atins această chestiune chiar şi la început, în cadrul Întrebării I din Partea I. Căci acolo se arată că Sfântul Bernard spune că există trei modalităţi prin care un om poate fi condamnat pentru erezie: fie prin dovada faptului că printr-o erezie simplă îşi face cunoscute în mod public ideile malefice, fie prin faptul că există oameni care depun mărturie, fie prin aceea că omul mărturiseşte de bunăvoie. Şi în legătură cu acest lucru, Sfântul Bernard explică şi înţelesul unor cuvinte ale Legii Canonulu, după cum am arătat la Întrebarea I din Partea I a acestei lucrări. Aşadar, este limpede că vrăjitorii arcaşi şi magii care vrăjesc armele trebuie consideraţi vinovaţi de erezie făţişă şi de faptul că au făcut pact cu diavolul, deoarece este evident că asemenea fapte nu ar putea fi posibile fără ajutorul diavolului. În al doilea rând, este la fel de clar că patronii, protectorii şi apărătorii acestor oameni trebuie judecaţi în acelaşi fel şi trebuie să primească pedepsele prescrise. Căci în cazul lor nu există niciun dubiu dacă trebuie consideraţi mai mult sau mai puţin vinovaţi; fiindcă întotdeauna ei păcătuiesc grav împotriva credinţei şi de aceea Dumnezeu le rezervă o moarte nefericită. Pentru că se spune că un Principe ţinea la mare cinste asemenea vrăjitori, întrucât cu ajutorul lor asuprea pe nedrept un oraş în privinţa comerţului. Iar când cineva din suita lui l-a dojenit din această cauză, acesta a uitat de orice frică de Dumnezeu şi a exclamat: „Doamne, dacă îi asupresc pe acei oameni pe nedrept, fă-mă să cad mort chiar aici”. Şi aceste cuvinte au fost imediat urmate de răzbunare, căci a căzut la pământ şi a murit pe loc. Iar această răzbunare nu s-a datorat atât de mult opresiunii sale nedrepte, cât mai degrabă faptului că era un patron al ereziei. În al treilea rând, este limpede că toţi Episcopii şi toţi Stăpânii care nu fac tot ce pot pentru a suprima asemenea nelegiuiri, împreună cu autorii şi cu patronii acestora, trebuie judecaţi ca instigatori la aceste fărădelegi şi trebuie pedepsiţi în maniera prescrisă.

Partea a II-a
Întrebarea II.

Metodele de anihilare şi de vindecare a vrăjitoriei.

Introducere în care se discută despre dificultatea acestei Întrebări.

Este oare ceva legitim să îndepărtăm efectele vrăjilor prin alte vrăji sau cu ajutorul altor mijloace care sunt interzise? Şi răspunsul este nu; căci am arătat deja că în *Cartea a Doua a Sentinţelor*, şi la a opta Distincţie, toţi Doctorii sunt de acord că nu este bine să ne folosim de ajutorul diavolului, căci dacă am face aşa ceva ar însemna că ne-am lepădat de credinţă. Şi se mai spune că nicio vrajă nu poate fi îndepărtată fără ajutorul diavolilor. Căci acest lucru poate fi făcut fie prin puterea omului, fie prin cea a diavolului, fie cu ajutorul

puterii divine. Însă prin prima metodă aşa ceva nu este posibil; căci o putere inferioară nu poate combate una superioară, întrucât nu are niciun control asupra a ceea ce este în afara putinţei sale. Şi nici puterea divină nu poate acţiona, căci ar fi nevoie de un miracol, iar Dumnezeu face miracole atunci când vrea, nu când îi cere omul. Căci atunci când Hristos a fost implorat de Mama Sa să facă un miracol ca să mai fie vin, El a răspuns: „Femeie, ce am a face Eu cu tine?”. Şi Doctorii spun că această întrebare are următoarea semnificaţie: „Ce legătură am eu cu tine în înfăptuirea unui miracol?[101]”. În acelaşi timp, trebuie să remarcăm că doar puţini oameni scapă de efectele vrăjitoriei chemându-L pe Dumnezeu în ajutor sau rugându-se Sfinţilor. De aceea, rezultă că aceştia nu pot fi izbăviţi decât cu ajutorul diavolilor; însă a căuta ajutorul lor este un lucru greşit.

Şi tot aşa, se face referire la faptul că metoda obişnuită de a îndepărta farmecele, chiar dacă este nelegiuită, este aceea ca persoana vrăjită să recurgă mai degrabă la ajutorul femeilor înţelepte, care adesea îi vindecă, decât la cel al preoţilor şi exorciştilor. Prin urmare, experienţa ne arată că aceste blesteme sunt aruncate cu ajutorul diavolilor, iar aşa ceva este inadmisibil; de aceea, a îndepărta o vrajă în felul acesta este ceva greşit, fiind necesar mai degrabă ca omul să îndure cu răbdare efectele vrăjii.

Mai mult decât atât, Sfântul Toma şi Sfântul Bonaventura, în Cartea IV, secţiunea 34, au spus că vraja este permanentă, deoarece nu poate fi vindecată de către om; căci dacă există un leac, acesta fie că este nelegiuit, fie că îi este necunoscut omului. Iar aceste cuvinte vor să exprime faptul că această neputinţă este incurabilă şi trebuie considerată permanentă; şi ei mai spun că şi dacă Dumnezeu ar pune la dispoziţie un remediu prin aceea că l-ar constrânge pe diavol, iar diavolul ar îndepărta acea năpastă de pe capul unui om, care astfel s-ar vindeca, o asemenea vindecare nu este datorată omului. Aşadar, până când Dumnezeu nu o vindecă, omul nu trebuie să încerce în niciun fel să găsească un leac. Şi în acelaşi loc, cei doi Doctori mai spun că este la fel de greşit să căutăm un remediu care să aibă la bază o altă vrăjitorie. Fiindcă ei afirmă că şi dacă acest lucru ar fi posibil, iar vraja iniţială ar fi îndepărtată, totuşi vrăjitoria nu îşi va pierde caracterul de permanenţă; căci a invoca ajutorul diavolului printr-o vrajă este un lucru nelegiuit. În plus, se mai spune că exorcismele Bisericii nu au întotdeauna efect în alungarea diavolilor[102] care au provocat afecţiunile trupeşti, pentru că unele dintre acestea se vindecă doar prin voinţa lui Dumnezeu; dar ele sunt întotdeauna eficace împotriva acelor vătămări ale diavolilor pentru care au fost prescrise, adică în cazul oamenilor posedaţi sau în exorcizarea copiilor. Şi trebuie să mai spunem că asta nu înseamnă că dacă diavolul a împrumutat puterea sa unui om ca urmare a păcatelor acestuia, acea puterea se va sfârşi odată cu dispariţia păcatului. Căci adesea omul poate înceta să mai păcătuiască, însă păcatele sale vor persista în continuare. Aşa că din aceste afirmaţiile ale celor doi Doctori la care ne-am referit rezultă că a îndepărta o vrajă este un lucru greşit, căci dacă Domnul Dumnezeu a permis-o, atunci omul trebuie să rabde; fiindcă numai El o poate îndepărta, atunci când crede că a venit momentul. Însă unii combat aceste idei, susţinând că aşa cum Dumnezeu şi Natura nu abundă în lucruri inutile, tot aşa nu le lipseşte nimic din ceea ce este necesar; prin urmare, este necesar ca celor drepţi să le fie date nu numai mijloacele prin care să se apere de lucrările diavolilor (despre care vom vorbi la începutul acestei secţiuni din Partea a Doua), ci şi remediile prin care să se vindece. Căci altfel cel drept nu ar fi suficient înzestrat de Dumnezeu, iar lucrările diavolului ar părea să întreacă lucrarea Sa.

Căci există un comentariu la textul din *Iov*: „Pe pământ el nu-şi află perechea” etc. Şi acest comentariu spune că, deşi diavolul are putere asupra omului, totuşi el este supus Sfinţilor şi chiar meritelor oamenilor sfinţi. Iar Sfântul Augustin (*De moribus Ecclesiae*[103]) spune: Niciun Înger nu este mai puternic decât mintea noastră, atunci când ea se lipeşte strâns de Dumnezeu. Pentru că dacă în această lume puterea reprezintă o virtute, atunci mintea lipită de Dumnezeu este mai sublimă decât întreaga lume. Prin urmare, asemenea minţi sunt capabile să desfacă lucrările diavolului.

Răspuns. Se pare că există două opinii cu greutate care sunt în total dezacord una cu cealaltă. Căci unii Teologi şi Canonici consideră că este bine să îndepărtezi vrăjile chiar şi cu ajutorul cuvintelor stranii şi al mijloacelor mai puţin oneste. Şi această opinie este împărtăşită de Duns Scotus[104], Henry de Segusio şi Godfrey, precum şi de toţi Canonicii. Însă ceilalţi Teologi, mai ales cei vechi, dar şi unii dintre cei moderni, cum ar fi Sfântul Toma, Sfântul Bonaventura, Preafericitul Albert, Petru Paludanus şi mulţi alţii, cred că niciodată nu trebuie să facem ceva rău pentru a obţine rezultate bune, şi că omul ar trebui mai degrabă să moară decât să accepte să fie vindecat cu ajutorul unor cuvinte stranii sau al unor mijloace mai puţin oneste.

Şi haideţi acum că analizăm opiniile lor, cu scopul de a le concilia cât mai mult cu putinţă. Scotus, în Cartea IV, secţiunea 34, unde se referă la impotenţă şi la blocajele provocate prin vrăjitorie, spune că este absurd să considerăm că este greşit să ne descotorosim de farmece cu ajutorul superstiţiilor şi al mijloacelor mai puţin oneste, şi că dacă facem apel la aceste lucruri asta nu înseamnă că acţionăm împotriva credinţei; căci cel ce distruge lucrarea diavolului nu este un complice la această lucrare, ci crede că diavolul are puterea şi tendinţa de a ajuta la vătămarea cuiva doar atâta timp cât rezistă simbolul sau semnul exterior corespunzător acelei vătămări. Prin urmare, când acel simbol va fi distrus va pune şi el capăt vătămării respective. Şi el mai adaugă că a distruge lucrarea diavolului este un lucru vrednic de laudă. Însă pentru că vorbeşte de simboluri vom da şi noi câteva exemple.

Există femei care descoperă o vrăjitoare după următoarele semne. Când ca urmare a unei vrăji vaca nu mai dă suficient lapte, acestea atârnă o găleată cu lapte deasupra focului şi în timp ce rostesc nişte cuvinte stranii lovesc găleata cu un băţ. Şi cu toate că femeile lovesc în găleată, diavolul duce acele lovituri pe spinarea vrăjitoarei; în felul acesta au de suferit atât vrăjitoarea, cât şi diavolul. Însă diavolul face asta pentru a o ispiti pe femeia care bate găleata să se dedea unor practici şi mai rele. Şi dacă nu ar exista acest risc, n-ar fi nicio problemă să acceptăm opinia acestui Doctor erudit. Şi mai pot fi date şi alte exemple.

Henry de Segusio, în elocventa sa lucrarea *Summa*, unde analizează impotenţa genitală cauzată de vrăjitorie, spune că în astfel de cazuri trebuie să recurgem la remediile medicilor; şi deşi unele din aceste remedii par a fi mai puţin oneste, fiind vorba de farmece, totuşi trebuie să dăm credit tuturor în privinţa meşteşugului pe care îl stăpânesc, iar Biserica ar trebui să tolereze îndepărtarea unor lucruri rele prin altele la fel.

Şi tot aşa Ubertinus[105], în Cartea IV, foloseşte aceste cuvinte: Vrăjitoria poate fi anihilată fie prin rugăciune, fie prin aceeaşi artă prin care a fost aruncată asupra cuiva.

Iar Godfrey spune în lucrarea sa *Summa*: Vrăjitoria nu poate fi anulată întotdeauna de către persoana care a făcut-o posibilă, fie pentru că aceasta este moartă, fie pentru că nu ştie cum să desfacă vraja, fie pentru că farmecul necesar s-a pierdut. Însă cel care ştie cum poate fi îndepărtată are tot dreptul să acţioneze în consecinţă. Şi autorul nostru vorbeşte împotriva celor care spun că blocarea actului carnal nu poate fi cauzată de vrăjitorie, şi că aceasta nu poate fi niciodată permanentă, aşa că nu implică anularea contractului de căsătorie. În plus, cei care au susţinut că nicio vrajă nu este permanentă au fost mânaţi de următoarele motive: aceştia au considerat că orice vrajă poate fi anulată fie printr-un alt descântec, fie prin exorcismele Bisericii menite să anihileze puterea diavolului, fie printr-o pocăinţă reală, întrucât diavolul are putere doar asupra păcătoşilor. Aşa că în prima privinţă aceştia sunt de acord cu părerea celorlalţi, şi anume că o vrajă poate fi combătută prin mijloace mai puţin oneste. Însă Sfântul Toma este de altă părere atunci când spune: Dacă o vrajă nu poate fi anulată decât prin mijloace nelegiuite, care presupun ajutor din partea diavolului sau alte lucruri de genul acesta, chiar dacă se ştie că aşa ceva va avea efect, totuşi vraja respectivă trebuie considerată permanentă, întrucât remediul utilizat a fost unul nelegiuit.

Aceeaşi opinie o împărtăşesc şi Sfântul Bonaventura, Petru Paludanus, Preafericitul Albert şi toţi Teologii. Căci vorbind pe scurt despre problema invocării tacite sau explicite a ajutorului diavolului, aceştia susţin că asemenea vrăji pot fi îndepărtate doar prin exorcism legitim sau prin pocăinţă adevărată (aşa cum se stipulează în Legea Canonului cu privire la divinaţie); şi se pare că aceştia au în vedere în acest caz aspectele pe care le-am menţionat la începutul acestei Întrebări. Este totuşi oportun să armonizăm aceste opinii diferite ale eruditilor Doctori, iar acest lucru poate fi făcut doar într-o anumită privinţă. Căci trebuie să remarcăm că metodele prin care poate fi îndepărtată o vrajă sunt următoarele: fie cu ajutorul altei vrăjitoare şi a altei vrăji; fie fără ajutorul unei vrăjitoare, dar folosindu-ne de magie şi de ceremonii nelalocul lor. Iar această ultimă metodă poate fi împărţită în două, şi anume utilizarea unor ceremonii nelegiuite şi abuzive sau utilizarea unor ceremonii abuzive, dar care nu sunt nelegiuite.

Primul remediu este total nelegiuit, atât în privinţa agentului, cât şi a remediului în sine. Însă acesta poate fi pus în pus în practică în două feluri: fie cu vătămarea persoanei care a aruncat vraja, fie fără niciun fel de vătămare, ci doar prin magie şi prin ceremonii nelegiuite. În acest din urmă caz, putem include remediul în cea de-a doua metodă, şi anume aceea prin care vraja este îndepărtată nu cu ajutorul unei vrăjitoare, ci prin magie şi ceremonii nelegiuite; dar chiar şi aşa acest remediu este nelegiuit, deşi nu în aceeaşi măsură ca cel folosit în prima metodă.

Putem rezuma cele spuse în felul următor. Există trei elemente care fac ca un remediu să fie nelegiuit. Primul este acela când o vrajă este îndepărtată cu ajutorul altei vrăjitoare şi al altei vrăjitorii, adică prin puterea diavolului. Al doilea este acela când vraja nu este anulată de o vrăjitoare, ci de o persoană onestă, dar într-un asemenea fel încât ea se transferă asupra altei persoane; iar aşa ceva este de asemenea greşit. Al treilea element este acela când vraja este îndepărtată fără a se transfera asupra altei persoane, dar când este nevoie de o invocare expresă sau tacită a diavolului; ceea ce consituie un alt lucru nelegiuit. Iată metodele la care s-au referit Teologii atunci când au spus că este mai bine să mori decât să fii de acord cu ele. Dar potrivit Canonicilor mai există şi alte două metode prin care poate fi înlăturată o vrăjitorie; iar acestea sunt acceptate sau cel puţin nu sunt nelegiuite. Şi aceste metode trebuie folosite atunci când toate remediile bisericii, adică exorcisme, rugăciuni înălţate Sfinţilor şi pennitenţă adevărată, au fost puse în practică şi au dat greş. Dar pentru ca aceste remedii să fie înţelese mai bine vom relata câteva exemple pe care le cunoaştem din experienţă.

Pe vremea Papei Nicolae a venit la Roma cu nişte treburi un oarecare Episcop din Germania, al cărui nume este mai bine să nu-l pomenim, chiar dacă şi-a dat obştescul sfârşit. Şi aici s-a îndrăgostit de o fată, pe care a trimis-o în dioceza lui în grija a doi slujitori, împreună cu alte bunuri ale sale, inclusiv nişte giuvaere preţioase şi foarte scumpe; iar această fată a început să se gândească în sinea ei că dacă Episcopul ar muri răpus de vreo vrăjitorie, ea va putea intra în posesia inelelor, pandantivelor şi colierelor. Şi chiar în noaptea următoare Episcopul s-a îmbolnăvit pe neaşteptate, iar medicii şi slujitorii săi au suspectat că a fost otrăvit; căci îi ardea pieptul atât de tare, încât trebuia să bea continuu apă rece ca să îi domolească văpaia. Însă în cea de-a treia zi, când nimeni nu mai spera că va scăpa cu viaţă, a venit o femeie bătrână care a vrut să îl vadă. Aşa că a fost lăsată să intre, iar aceasta i-a promis Episcopului că îl vindecă, cu condiţia să fie de acord cu propunerile ei. Iar când Episcopul a întrebat cu ce trebuie să fie de acord pentru a-şi recăpăta sănătatea, întrucât dorea acest lucru foarte tare, bătrâna a răspuns: Boala ta este provocată prin vrăjitorie şi nu poate fi vindecată decât tot prin vrăjitorie, iar în felul acesta boala se va întoarce asupra vrăjitoarei care a făcut descântecul şi aceasta va muri. Episcopul a fost uluit; şi văzând că nu poate fi vindecat în alt fel, însă temându-se să nu ia o decizie pripită, s-a hotărât să ceară sfatul Papei. Ei bine, Sfântul Părinte îl iubea foarte mult, iar când a aflat că nu poate fi tămăduit decât cu preţul morţii acelei vrăjitoare a fost de acord să încuviinţeze răul mai mic, aşa că şi-a pus pecetea pe

acordul dat. Prin urmare, acelei femei bătrâne i s-a comunicat că atât el, cât şi Papa au acceptat ca vrăjitoarea să moară, cu condiţia ca el să îşi recapete sănătatea de altădată; iar bătrâna a plecat, promiţându-i că va fi vindecat în noaptea următoare. Şi iată, cam pe la miezul nopţii s-a simţit lecuit şi eliberat de orice afecţiune, aşa că a trimis un mesager ca să vadă ce se întâmplase cu fata; iar acesta s-a întors şi a relatat că fata se îmbolnăvise brusc pe la miezul nopţii, în timp ce dormea alături de mama sa. De aici înţelegem că exact la aceeaşi oră şi în acelaşi moment, cu ajutorul vrăjitoarei bătrâne, boala l-a părăsit pe Episcop şi a lovit-o pe vrăjitoarea cea tânără; aşa că duhul rău a încetat să-l mai chinuie pe Episcop, dând impresia că i-a redat sănătatea; însă Dumnezeu este Acela care i-a permis să-l necăjească pe Episcop, şi tot Dumnezeu l-a însănătoşit; iar diavolul, datorită pactului său cu cea de-a doua vrăjitoare, care era invidioasă pe norocul fetei, a fost nevoit să o îmbolnăvească pe iubita Episcopului. Însă nu trebuie să credem că acele două vrăji au fost puse în practică de un singur diavol, care slujea două persoane, ci a fost vorba de doi diavoli diferiţi, fiecare slujind unei vrăjitoare. Cu toate că diavolii nu acţionează unul împotriva altuia[106], ci pe cât posibil ei lucrează împreună pentru pierderea sufletelor.

În cele din urmă, din compasiune, Episcopul s-a dus să o viziteze pe fată; dar când a intrat în cameră, aceasta l-a întâmpinat cu nişte blesteme groaznice, strigând: Blestemaţi să fiţi pentru vecie, şi tu şi cea care te-a lecuit! Însă Episcopul a încercat să o liniştească şi a îndemnat-o să se pocăiască, spunându-i că el i-a iertat toate greşelile; însă ea a întors capul şi a zis: Nu am nicio speranţă de a fi iertată, aşa că îmi încredinţez sufletul tuturor diavolilor din iad; şi a murit ca o nefericită. În ceea ce-l priveşte pe Episcop, acesta s-a întors acasă bucuros şi plin de gratitudine.

Aici trebuie să precizăm că un privilegiu acordat cuiva nu constituie un precedent pentru toţi, iar dispensa acordată de Papă în acest caz nu înseamnă că un astfel de lucru este legitim tot timpul. Nider, în lucrarea sa *Formicarius*, se referă la acelaşi suveran, pentru că el spune: Următoarea metodă este folosită uneori pentru a anula sau a răzbuna o vrajă. Căci cel vrăjit în privinţa trupului sau a posesiunilor sale poate veni la o vrăjitoare ca să afle cine i-a făcut acel rău. Atunci vrăjitoarea toarnă plumb topit în apă, până când, prin lucrarea diavolului, plumbul se solidifică şi capătă o anumită formă. Iar această formă este folosită de vrăjitoare pentru a-l vătăma pe vrăjmaş, ca în felul acesta să se vadă cine a făcut vraja. Căci vrăjitoarea va străpunge sau va zgâria cu un cuţit acea formă de plumb într-un anumit loc şi îi va arăta omului unde a făcut acest lucru, ca să identifice persoana vinovată după o rană în locul acela. Şi experienţa a arătat că aşa cum este vătămată imaginea de plumb, tot aşa are de suferit şi vrăjitoarea care a aruncat vraja. Însă am spus că, în general, un astfel de remediu sau altele asemănătoare reprezintă o urâciune; chiar dacă slăbiciunea omenească este foartea adesea captivată de practici de genul acesta; căci omul se ocupă mult mai mult de sănătatea trupului, decât de cea a sufletului, în speranţa că Dumnezeu îl va ierta pentru acest lucru. Al doilea tip de tratament la care fac apel vrăjitoarele presupune de asemenea un pact expres cu diavolul, însă de data aceasta nu se pune problema de a vătăma o altă persoană. Şi felul în care trebuie privite aceste vrăjitoare, ca şi modalitatea prin care pot fi recunoscute, vor fi analizate la cea de-a cincsprezecea metodă de condamnare; pentru că ele se găsesc întotdeauna la distanţe de una sau două mile germane una faţă de alta, aşa încât pot vindeca orice persoană care a fost vrăjită în ţinutul lor. Unele dintre ele pretind că pot vindeca oricând; altele spun că îi pot vindeca doar pe cei vrăjiţi în ţinuturile învecinate; în timp ce altele afirmă că nu pot vindeca decât dacă au acordul vrăjitoarei care a aruncat vraja. Şi se ştie că aceste vrăjitoare au făcut un pact făţiş cu diavolul, pentru că dezvăluie lucruri tainice celor care vin la ele pentru a fi vindecaţi. Căci dezvăluie pe dată acestor persoane cauza nefericirii lor, spunându-le că au fost vrăjite fie în privinţa trupului, fie a averilor lor, din cauza unei dispute pe care au avut-o cu vreun vecin sau cu alte femei sau bărbaţi; iar uneori, pentru a-şi tăinui practicile lor nelegiuite, impun clienţilor lor să facă un pelerinaj ori să desfăşoare o muncă

evlavioasă. Însă a căuta serviciile acestor femei în scopul vindecării este un lucru şi mai dăunător, pentru că ele dispreţuiesc credinţa mai mult decât acelea care vindecă doar ca urmare a unui acord tacit cu diavolul. Pentru că cei ce recurg la aceste vrăjitoare se gândesc mai mult la sănătatea lor trupească decât la Dumnezeu, însă Dumnezeu le scurtează vieţile pentru a-i pedepsi, deoarece au luat în propriile mâini răzbunarea pentru păcatele lor. Căci răzbunarea divină l-a lovit şi pe Saul, pentru că el i-a alungat din ţară pe toţi magicienii şi vrăjitorii, după care s-a dus să consulte o vrăjitoare; de aceea, a fost ucis în bătălie împreună cu fiii săi (*Samuel* XXVIII şi I *Paralipomenon* X). Şi tot de aceea s-a îmbolnăvit şi Ahazia[107] şi a trebuit să moară, 4 *Regi* (şi 2 *Regi*).

De asemenea, cei ce consultă astfel de vrăjitoare îşi pierd buna reputaţie şi nu li se poate permite să facă vreo acuzaţie, după cum vom vedea în Partea a II-a; şi în conformitate cu legea, aceştia trebuie să primească pedeapsa capitală, după cum am arătat la Întrebarea I din această lucrare. Dar vai, Doamne Dumnezeule, Care eşti în toate judecăţile Tale, cine-i va izbăvi pe cei săraci, care sunt vrăjiţi şi strigă de durere necontenit? Vai, păcatele noastre sunt atât de mari, iar vrăjmaşul este atât de puternic; unde sunt aceia care pot desface lucrările diavolului prin exorcisme legale? Se pare că ne-a mai rămas un singur remediu; ca judecătorii, prin diferite pedepse, să ţină sub control nelegiuirea respectivă, pedepsindu-le pe acele vrăjitoare care o săvârşesc; ca în felul acesta cei săraci să nu mai recurgă la serviciile vrăjitoarelor. Însă din păcate, nimeni nu înţelege esenţa acestei chestiuni; ci toţi îşi urmăresc propriul câştig, în loc să caute slava lui Iisus Hristos.

Căci la acea vrăjitoare din Reichshofen, despre care deja am vorbit, obşnuiau să meargă atât de mulţi oameni ca să fie izbăviţi de vrăji, încât Contele acelui castel a înfiinţat un punct de colectare, şi toţi cei vrăjiţi trupeşte sau loviţi în averile lor trebuiau să plătească un bănuţ înainte să meargă la ea acasă; iar aceasta s-a lăudat că în felul acesta s-a ales cu o sumă frumuşică.

Şi ştim din experienţă că în dioceza Konstanz se află multe asemenea vrăjitoare; dar nu pentru că această dioceză este mai coruptă decât altele, căci această fărădelege este prezentă în toate diocezele; ci pentru că această dioceză a fost scotocită mai bine. Şi am aflat de un om pe nume Hengst, căruia zilnic îi cereau ajutor mulţi oameni sărmani care fuseseră vrăjiţi; şi am văzut cu ochii noştri mulţimile de oameni adunate în satul Eningen şi ne-am dat seama că niciodată nu s-au înghesiut atât de mulţi oameni săraci să viziteze vreo biserică a Sfintei Fecioare, un Izvor Sfânt sau vreo sihăstrie, aşa cum se înghesuiau la acel vrăjitor. Căci în iernile cele mai geroase, când toate drumurile erau acoperite cu zăpadă, oamenii veneau la el de la o depărtare de două-trei mile în pofida condiţiilor dificile; şi unii erau vindecaţi, alţii nu. Fiindcă presupun că nu toate vrăjile pot fi anulate la fel de uşor, pentru că există diferite obstacole, după cum am spus mai devreme. Iar aceste vrăjitoare îndepărtează farmecele cu ajutorul unor invocări făţişe ale diavolului, aşa cum am arătat la al doilea tip de remedii, care sunt nelegiuite, dar nu la fel de mult ca cele din primul tip.

Al treilea tip de remedii pune accentul pe anumite ritualuri dubioase, care nu sunt puse în scenă de o vrăjitoare declarată, şi care nu provoacă vătămarea nimănui. Iată un exemplu despre o astfel de metodă:

Un oarecare negustor din oraşul Spires a relatat următoarea experienţă pe care a avut-o. Locuiam, a zis el, în Şvabia, în castelul unui nobil notoriu, şi într-o bună zi, după masa de seară, pe când mă plimbam liniştit pe câmp însoţit de doi slujitori, am întâlnit o femeie. Iar însoţitorii mei au recunoscut-o de la distanţă, şi unul din ei mi-a zis, „Faceţi-vă cruce degrabă”, iar celălalt a insistat şi el. I-am întrebat de ce se tem, şi ei mi-au răspuns, „O să ne întâlnim cu cea mai periculoasă vrăjitoare din toată Provenţa, căci aceasta îi poate vrăji pe oameni doar cu o singură privire”. Însă eu m-am lăudat cu încăpăţânare că nu m-am temut niciodată de asemenea femei; dar nu am terminat bine de rostit aceste cuvinte că am şi simţit o durere teribilă în piciorul stâng, aşa încât nu l-am mai putut ridica de la pământ ca să păşesc

decât cu preţul unei mari dureri. Aşa că însoţitorii mei au trimis vorbă la castel să mi se aducă un cal, şi aşa au reuşit să mă aducă înapoi. Însă în următoarele trei zile durerile au devenit din ce în ce mai mari. Atunci oamenii din castel, înţelegând că fusesem vrăjit, i-au relatat cele întâmplate unui ţăran care locuia la o depărtare de circa o milă, întrucât ştiau că acesta poate îndepărta vrăjile. Omul a venit în grabă şi după ce mi-a examinat piciorul a zis, „Voi face un test, ca să vedem dacă aceste dureri au o cauză naturală; iar dacă voi constata că sunt provocate prin vrăjitorie, te voi vindeca cu ajutorul lui Dumnezeu; însă dacă nu sunt, atunci va trebui să te oblojeşti cu leacuri naturale". La care eu am răspuns, „Dacă pot fi vindecat fără nicio magie, doar cu ajutorul lui Dumnezeu, voi fi de acord din tot sufletul; însă nu vreau să am de a face cu diavolul, căci nu doresc ajutorul lui". Iar ţăranul mi-a promis că va folosi doar metode îngăduite şi că mă va vindeca cu ajutorul lui Dumnezeu, însă pentru aceasta trebuia să stabilească clar dacă durerile sunt provocate de o vrajă. Aşa că am fost de acord cu propunerile sale. Atunci el a luat nişte plumb topit cu un polonic de metal (cum a făcut şi o altă vrăijtoare despre care am discutat) şi ţinându-l deasupra piciorului meu a vărsat plumbul într-un vas cu apă; şi imediat au apărut acolo nişte forme, ca şi cum în vas s-ar fi aflat nişte spini, nişte fire de păr, nişte oase şi alte asemenea lucruri. „Ei bine", a zis el, „văd că această afecţiune nu este naturală, ci sigur este provocată de o vrajă". Iar când l-am întrebat cum poate să-şi dea seama de acest lucru cu ajutorul plumbului topit, el mi-a răspuns, „Sunt şapte metale care corespund celor şapte planete; şi întrucât Saturn este Stăpânul plumbului, atunci când plumbul e turnat deasupra cuiva care a fost vrăjit, el are proprietatea şi puterea de a da la iveală vrăjitoria. Şi aşa s-a întâmplat şi acum, însă nu mai e mult şi vei fi vindecat; însă va trebui să vin la tine tot atâtea zile câte au trecut de când ai fost vrăjit". Şi m-a întrebat câte zile au trecut; iar când i-am spus că au trecut trei zile, a venit să mă vadă trei zile la rând, şi doar cercetându-mi şi atingându-mi piciorul în timp ce murmura anumite cuvinte, a reuşit să alunge vraja şi să-mi redea sănătatea.

În acest caz este limpede că vindecătorul nu este o vrăjitoare, cu toate că metoda pe care o foloseşte este oarecum dubioasă. Căci prin faptul că a promis că va vindeca cu ajutorul lui Dumnezeu, şi nu prin lucrarea diavolului, şi că s-a referit la influenţa lui Saturn asupra plumbului, s-a dovedit a fi un om ireproşabil şi vrednic de laudă. Rămâne însă o mică îndoială referitoare la puterea prin care a îndepărtat vraja şi la formele căpătate de plumb. Pentru că nicio vrăjitorie nu poate fi îndepărtată cu ajutorul unei puteri fireşti, ci doar domolită, după cum vom vedea mai târziu, atunci când vom vorbi despre remediile folosite în cazul celor posedaţi; prin urmare, se pare că omul a anulat vraja cel puţin datorită unui pact tacit cu diavolul. Şi numim tacit acel pact când practicantul încuviinţează tacit să se folosească de ajutorul diavolului. La fel sunt puse în practică multe alte lucrări nelalocul lor, care îl ofensează mai mult sau mai puţin pe Creator, căci unele dintre ele sunt mai păcătoase decât altele. Iar pentru că acest ţăran a fost sigur că poate vindeca, şi pentru că a trebuit să îşi viziteze pacientul câteva zile la rând, deşi nu a folosit niciun leac natural, cu toate că până la urmă şi-a ţinut promisiunea şi a îndepărtat vraja; din aceste motive, chiar dacă nu a făcut un pact făţiş cu diavolul, acest om trebuie judecat nu doar ca suspect, ci ca unul care se face vinovat de erezie, fapt pentru care trebuie considerat condamnat şi supus cel puţin pedepselor stabilite în a doua metodă de condamnare; însă pedeapsa lui trebuie însoţită de o lepădare solemnă, asta dacă nu cumva este protejat de alte legi, care au scopuri contrare; şi ce trebuie să facă un judecător în acest caz vom vedea mai târziu, atunci când vom răspunde la argumente.

A patra categorie de remedii, în legătură cu care Canonicii sunt parţial de acord cu unii Teologi, este la fel de păcătoasă şi de vătămătoare; căci aceste remedii sunt pur şi simplu iraţionale, deoarece tămăduitorul nu a făcut niciun pact făţiş sau tacit cu diavolul pentru a-şi pune în practică intenţia sau pentru a-şi atinge scopul. Iar Canonicii şi acei câţiva Teologi sunt doar parţial de acord că un astfel de remediu poate fi tolerat; căci ei resping sau acceptă acest

lucru în funcţie de disponibilitatea lor de a încadra sau nu acest remediu în cea de-a treia categorie. Dar un astfel de remediu afurisit am văzut şi în cazul acelei femei care bătea în găleata atârnată deasupra focului, ca s-o lovească astfel pe vrăjitoarea care împuţinase laptele vacii sale; cu toate că acest lucru poate fi făcut atât în numele diavolului, cât şi fără amestecul lui.

Şi mai putem da şi alte exemple de genul acesta. Căci uneori, atunci când o vacă a păţit aşa ceva, şi când vor să afle cine a vrăjit-o, oamenii îi pun pe cap sau pe spinare nişte pantaloni bărbăteşti sau vreun lucru necurat, după care o mână pe câmp. Şi fac asta mai ales în zilele de sărbătoare şi în zilele sfinte, după ce probabil au rostit o invocaţie adresată diavolului; apoi lovesc vaca cu un băţ şi o alungă de acolo. Atunci vaca aleargă exact la casa vrăjitoarei şi începe să lovească în uşă cu coarnele şi să mugească cu putere; iar diavolul permite ca vaca să facă asta până în momentul în care este îmblânzită de o altă vrajă. Ei bine, în opinia Doctorilor menţionaţi anterior, asemenea remedii pot fi tolerate, însă unii susţin că acestea nu sunt prea vrednice de laudă. Căci Sfântul Pavel spune că tot ceea ce facem cu vorba sau cu fapta trebuie făcut în numele Domnului nostru Iisus Hristos. Dar în cazul acestui tip de remediu, chiar dacă nu este vorba de o invocare făţişă a diavolului, totuşi numele lui este pomenit; şi poate că nu există intenţia de a face aceste lucruri prin intermediul unui pact făţiş sau tacit cu diavolul, însă omul poate să spună, „Vreau să fac asta, indiferent dacă diavolul este implicat sau nu”; şi chiar această îndrăzneală de a da deoparte frica de Dumnezeu este cea care îl ofensează pe Acesta şi care îl face să dea diavolului puterea de a săvârşi asemenea lecuiri. Prin urmare, cei ce recurg la asemnea practici trebuie conduşi pe calea pocăinţei şi îndemnaţi să se lepede de astfel de lucruri şi să se folosească mai degrabă de remediile despre care vom vorbi mai târziu, şi de care am amintit anterior, şi anume Apa Sfinţită, Sarea Binecuvântată, exorcismele etc.

În aceeaşi lumină trebuie priviţi şi cei ce folosesc următoarea metodă. Când un animal a fost ucis prin vrăjitorie şi oamenii vor să găsească vrăjitoarea sau să vadă dacă moartea a fost naturală sau provocată de o vrajă, aceştia se duc în locul în care se jupoaie animalele moarte şi apoi târăsc pe pământ intestinele până la ei acasă; însă nu le aduc înăuntru pe uşa principală, ci peste pragul intrării din spate, băgându-le în bucătărie; apoi aprind focul şi pun intestinele deasupra lui pe un fel de grătar. În continuare, aşa cum aflat adesea, intestinele se aprind şi încep să ardă, şi la fel se întâmplă şi cu intestinele vrăjitoarei, ceea ce-i provoacă acesteia nişte dureri arzătoare[108]. Însă atunci când se face acest experiment, oamenii au grijă ca uşa să fie bine încuiată, pentru că vrăjitoarea, silită de durerile sale, este nevoită să intre în casă, căci dacă reuşeşte să ia un cărbune din foc durerile ei încetează. Şi de multe ori ni s-a spus că atunci când nu reuşeşte să intre înăuntru aceasta învăluie casa pe dinăuntru şi pe dinafară cu o ceaţă groasă; mai mult decât atât, face să se audă scârţâieturi şi lovituri teribile, încât în cele din urmă cei din casă ajung să creadă că dacă nu deschid uşa acoperişul se va prăbuşi peste ei.

Şi există şi alte experimente similare. Căci uneori oamenii identifică vrăjitoarele dintre femeile care sunt în biserică, împiedicându-le să plece fără acordul lor chiar şi după ce slujba s-a încheiat. Şi procedează în felul acesta. Într-o zi de duminică ung încălţările tinerilor cu grăsime sau untură, ca atunci când vor să repare şi să împrospăteze pielea; apoi aceşti tineri intră în biserică, iar vrăjitoarele care sunt prezente nu mai pot să iasă afară, decât dacă tinerii pleacă sau dacă aceştia le dau voie să se ducă acasă (a se vedea nota[109]).

La fel se întâmplă şi cu unele cuvinte, pe care nu se cuvine să le menţionăm, ca nu cumva cineva să se lase ispitit de diavol şi să le folosească. Iar judecătorii şi magistraţii nu trebuie să pună prea mult preţ pe mărturiile celor care spun că le-au descoperit pe vrăjitoare în felul acesta, ca nu cumva diavolul, acest vrăjmaş viclean, să îi inducă în eroare ca să păteze buna reputaţie a unor femei nevinovate. Prin urmare, aceste persoane trebuie îndrumate către pocăinţă. Totuşi, uneori asemenea practici sunt permise şi acceptate.

În felul acesta am răspuns la argumentele referitoare la faptul că nicio vrajă nu trebuie înlăturată. Pentru că primele două remedii sunt de-a dreptul necurate, în timp ce al treilea este îngăduit de lege, însă trebuie analizat cu atenţie de către judecătorul bisericesc. Şi care sunt acele lucruri tolerate de legea civilă vom arăta în capitolul referitor la vrăjitoare, acolo unde se spune că cei care au iscusinţa de a împiedica distrugerea muncii oamenilor de către furtuni sau căderi de grindină sunt vrednici de a fi, nu pedepsiţi, ci recompensaţi. De asemenea, Sfântul Antonin, în lucrarea sa *Summa*, face referire la această discrepanţă dintre Lega Canonului şi legea civilă. Aşadar, se pare că legea civilă acceptă legalitatea unor asemenea practici în vederea protejării culturilor şi vitelor, aşa că oamenii care se folosesc de acest meşteşug nu numai că sunt toleraţi, ci şi răsplătiţi. De aceea, judecătorul bisericesc trebuie să vadă dacă metodele folosite pentru contracararea furtunilor şi căderilor de grindină sunt în spiritul legii ori dacă sunt contrare acesteia; iar în cazul în care credinţa nu a fost vătămată în niciun fel, acestea vor fi acceptate. Dar aceste practici nu ţin de a treia metodă, ci de a patra şi a cincea, însă despre acestea vom vorbi în capitolele următoare, acolo unde ne vom ocupa de remediile legitime şi bisericeşti, care sunt asociate uneori practicilor dubioase, care constituie cea de-a patra metodă.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul I.

Remediile prescrise de Sfânta Biserică împotriva diavolilor Incubus şi Succubus.

În capitolele anterioare, de la Întrebarea I, am vorbit despre metodele prin care pot fi aruncate vrăji asupra oamenilor, animalelor şi roadelor pământului, făcând referire mai ales la comportamentul vrăjitoarelor; cum le amăgesc pe tinerele fete ca să-şi îngroaşe rândurile; care sunt metodele lor de acţiune şi cum aduc omagiu diavolului; cum îi închină diavolilor pe copiii lor şi pe cei ai altor femei; şi cum sunt acestea transportate dintr-un loc în altul. Ei bine, aş spune că pentru asemenea practici nu există niciun remediu, decât acela ca vrăjitoarele să fie stârpite definitiv de către judecători sau cel puţin pedepsite în aşa fel încât să fie un exemplu pentru oricine ar vrea să devină ca ele; însă aceste chestiuni nu vor fi lămurite pe loc, întrucât le vom aborda în ultima parte a acestei lucrări, atunci când vom prezenta cele douăzeci de proceduri de condamnare a vrăjitoarelor. Aşa că pentru moment ne vom ocupa doar de remediile care urmăresc anularea vătămărilor pe care le provoacă; şi mai întâi vom vedea cum pot fi vindecaţi bărbaţii care au fost vrăjiţi; în al doilea rând, vom vorbi de vindecarea animalelor; iar în al treilea rând vom arăta cum pot fi protejate roadele pământului împotriva tăciunelui şi filoxerei.

Referitor la vrăjirea fiinţelor omeneşti de către diavolii Incubus şi Succubus, trebuie să spunem că există trei modaltăţi prin care se realizează acest lucru. Prima este atunci când femeile se prostituează cu diavolii Incubus de bunăvoie. A doua este când bărbaţii au legături cu diavolii Succubus, dar fără a se face vinovaţi de un păcat trupesc atât de diabolic; căci bărbaţii, care prin natura lor sunt mai puternici din punct de vedere intelectual decât femeile, sunt mai apţi pentru a respinge asemenea practici.

În oraşul Coblenz, trăieşte un om sărman care a fost vrăjit în felul acesta. În prezenţa soţiei sale, acesta are obiceiul de a se comporta aşa cum se comportă bărbaţii cu femeile, adică vrea să aibă relaţii sexuale cu ea; însă doreşte să facă acest lucru în mod repetat, fără să ţină cont de ţipetele soţiei sale şi de faptul că îl roagă să renunţe. Iar după ce s-a împreunat cu ea de două-trei ori, începe să zbiere, „Acum noi o s-o luăm de la capăt”, fără ca lângă el să mai existe vreo altă persoană. Şi după un număr incredibil de mare de relaţii sexuale, bietul

om se prăbuşeşte în cele din urmă pe podea epuizat complet. Însă odată ce şi-a revenit cât de cât şi este întrebat dacă a fost împreună cu vreo femeie, acesta răspunde că nu a văzut nimic, cu toate că mintea lui este posedată într-un fel sau altul, făcându-l să nu poată rezista acestui priapism. Şi, într-adevăr, în cazul lui există suspiciunea că a fost vrăjit de o femeie, întrucât a jignit-o, iar aceasta l-a blestemat cu cuvinte ameninţătoare, spunându-i ce ar dori să i se întâmple.

Însă nicio lege şi niciun tribunal nu poate răzbuna o fărădelege atât de mare doar pe baza unei acuzaţii vagi sau a unei suspiciuni; căci este scris că nimeni nu poate fi condamnat dacă nu a fost făcut mai întâi să mărturisească sau dacă nu există trei martori de încredere, pentru că simpla existenţă a suferinţei, chiar însoţită de o suspiciune întemeiată, nu sunt suficiente pentru a duce la pedepsirea unei persoane. Însă de această chestiune ne vom ocupa mai târziu.

În legătură cu tinerele fecioare, care sunt agresate în felul acesta de către diavolii Incubus, ar fi de dat prea multe exemple, chiar dacă ne-am referi doar la faptele petrecute în zilele noastre, întrucât există foarte multe poveşti bine documentate în legătură cu acest subiect. Însă dificultatea cea mai mare de a găsi un remediu pentru asemenea afecţiuni poate fi ilustrată printr-o poveste pe care Thomas de Brabant a inclus-o în cartea sa *Despre albine*. Am văzut şi am auzit, spune el, confesiunea unei fecioare, care a spus că la început nu a fost de acord cu păcatul trupesc, dar până la urmă a ajuns să îl cunoască în felul acesta. Însă eu nu am putut să cred aşa ceva, de aceea am strâns-o cu uşa şi am sfătuit-o să se lepede de minciună şi să spună adevărul cu privire la pericolul în care se afla sufletul său. În cele din urmă, plângând amar, aceasta a recunoscut că fusese coruptă nu la trup, ci la minte; şi cu toate că după aceea a suferit de moarte, şi şi-a mărturisit păcatul în fiecare zi cu ochii plini de lacrimi, totuşi nimic nu a putut-o izbăvi de sub influenţa diavolului Incubus[110], nici semnul crucii, nici Apa Sfinţită, care sunt prescrise în mod special pentru alungarea diavolilor, nici măcar Sacramentul Trupului Domnului nostru, de care se tem chiar şi Îngerii. Însă după ani mulţi de rugăciune şi post aceasta a fost izbăvită. Şi s-ar putea crede (în lipsa unei judecăţi mai bune) că după ce s-a pocăit şi şi-a mărturisit păcatul, diavolul Incubus a fost privit mai mult ca o pedeapsă pentru păcat, decât ca un păcat în sine.

Referitor la această femeie, o călugăriţă pioasă pe nume Christina, din Ţara de Jos a Ducatului Brabant, mi-a spus următoarele. În ajunul Rusaliilor femeia a venit la ea şi i-a spus că nu a îndrăznit să se împărtăşească din cauza faptului că fusese abuzată de diavol. Christinei i-a fost milă de ea şi i-a zis: „Du-te şi odihneşte-te, căci mâine vei putea primi Trupul Domnului nostru; fiindcă voi lua pedeapsa ta asupra mea”. Aşa că femeia a plecat bucuroasă, s-a rugat la culcare şi a dormit foarte bine, iar dimineaţa s-a împărtăşit în linişte sufletească. Însă Christina, care nu s-a gândit la pedeapsa pe care o luase pe umerii săi, s-a dus seara la culcare; şi pe când stătea întinsă în pat a auzit, ca să spunem aşa, că cineva dădea buzna cu violenţă asupra ei; şi prinzând de gât acea entitate a încercat să o azvârle cât colo. Apoi, s-a întins la loc, însă a fost iar agresată, aşa că s-a sculat îngrozită; iar acest lucru s-a întâmplat de multe ori, până când paiele din saltea au fost împrăştiate peste tot, iar ea şi-a dat seama că este prigonită de un diavol rău. Prin urmare, s-a dat jos de pe saltea şi a vegheat toată noaptea; însă atunci când voia să se roage, diavolul o chinuia atât de tare, încât, spunea ea, niciodată nu suferise atât de mult. Aşa că de dimineaţă i-a spus celeilalte femei, „Mă lepăd de pedeapsa ta, pentru că abia am scăpat cu viaţă”; şi astfel a scăpat de agresivitatea acelui ispititor rău. De aici se poate vedea cât de greu este să vindeci un asemenea rău, indiferent dacă a survenit sau nu în urma unei vrăjitorii.

Totuşi, după cum arată Nider în lucrarea sa *Formicarius*, există câteva mijloace prin care aceşti diavoli pot fi alungaţi. Şi el spune că sunt cinci moduri prin care pot fi izbăviţi bărbaţii sau fetele. În primul rând, prin Spovedania Sacramentală; în al doilea rând, prin Sfântul Semn al Crucii sau prin recitarea Salutului Angelic; în al treilea rând, prin apelul la

exorcisme; în al patrulea rând, prin mutarea într-un alt loc; şi în al cincilea rând, prin excomunicarea înţeleaptă săvârşită de oamenii sfinţi. Din cele spuse rezultă limpede că primele două metode nu i-au fost de niciun folos călugăriţei; dar asta nu înseamnă că ele trebuie neglijate, întrucât ce vindecă pe cineva, nu vindecă obligatoriu şi pe altcineva. Şi este un fapt consemnat că diavolii Incubus au fost de multe ori alungaţi cu Rugăciunea Domnului, cu Apa Sfinţită, şi în special cu Salutul Angelic. Pentru că Sfântul Cezar[111], în *Dialogul* său, spune că după ce un preot s-a spânzurat, concubina lui a intrat la o mânăstire, iar acolo a fost poftită trupeşte de către un Incubus. Aceasta l-a alungat făcându-şi cruce şi folosindu-se de Apă Sfinţită, însă el s-a întors imediat. Însă atunci când a recitat Salutul Angelic, diavolul a dispărut ca o săgeată trasă cu arcul; şi totuşi s-a întors iar, deşi nu a mai îndrăznit să se apropie de ea pentru că a intonat Ave Maria. În plus, Sfântul Cezar vorbeşte şi despre remediul Spovedaniei Sacramentale. Căci el spune că concubina la care ne-am referit a fost definitiv părăsită de diavol după ce s-a spovedit. Şi mai aminteşte despre un bărbat din Leyden, care era năpăstuit de un diavol Succubus, şi care după Spovedania Sacramentală s-a însănătoşit complet. Şi tot aşa, povesteşte despre o călugăriţă contemplativă, aflată în izolare, căreia un diavol Incubus nu-i dădea pace în pofida rugăciunilor, spovedaniilor şi altor practici religioase. Fiindcă acesta insista să o silească să-l primească la ea în pat. Însă la sugestia unui om religios, aceasta a rostit cuvântul Benedicite (n.t. cuvânt de binecuvântare), iar diavolul a lăsat-o pe dată.

În privinţa celei de-a patra metode, aceea de a se muta în altă parte, el spune că fata unui preot fusese dezonorată de un diavol Incubus, iar asta o făcuse să înnebunească de durere; însă atunci când a trecut pe partea cealaltă a Rinului, diavolul Incubus a lăsat-o în pace. Dar tatăl ei, care o trimisese de acolo, a fost atât de chinuit de diavol, încât după trei zile a murit. Şi mai susţine că o femeie care fusese de multe ori abuzată de un Incubus în patul ei, a chemat într-o bună zi o prietenă credincioasă ca să doarmă cu ea. Ei bine, aceasta a venit, şi toată noaptea s-a chinuit şi a fost neliniştită, însă după aceea prima femeie a fost lăsată în pace.

William de Paris consemnează şi el faptul că diavolii Incubus par a le molesta în special pe femeile şi fetele care au un păr frumos; fie pentru că sunt prea preocupate să-şi îngrijească şi să-şi împodobească părul, fie pentru că se laudă cu el, fie pentru că Dumnezeu, în bunătatea Lui, permite acest lucru ca femeilor să le fie teamă să-i ispitească pe bărbaţi cu ajutorul aceloraşi mijloace pe care le folosesc şi diavolii.

Cea de-a cincea metodă, aceea a excomunicării, ce poate fi asemănată cu exorcismul, este exemplificată într-o relatare a Sfântului Bernard. În Aquitania, trăia o femeie care timp de şase ani fusese molestată de un diavol Incubus, extrem de lasciv şi de înclinat spre plăcerile carnale; şi l-a auzit pe acest Incubus spunându-i că nu trebuie să se apropie de omul sfânt, care se îndrepta către ea, căci, zicea el, „Nu-ţi va ajuta la nimic, pentru că după ce acesta va pleca, eu, care până acum am fost iubitul tău, voi deveni pentru tine cel mai crunt tiran”. Cu toate acestea, femeia s-a dus la Sfântul Bernard, iar el i-a zis; „Ia toiagul meu şi pune-l în pat, şi lasă-l pe diavol să facă ce vrea”. Iar când a făcut asta, diavolul n-a mai îndrăznit să intre în camera ei, ci doar a ameninţat-o de afară, spunându-i că de îndată ce Sfântul Bernard va pleca o va persecuta. Auzind aceste lucruri, Sfântul Bernard i-a chemat pe toţi oamenii şi le-a cerut să ţină în mâini lumânări aprinse, după care, împreună cu întreaga adunare, l-a excomunicat pe diavol, interzicându-i să se mai apropie vreodată de acea femeie sau de oricare alta. Şi iată cum a fost scăpată de pedeapsă.

Aici trebuie să remarcăm că puterea Cheilor care au fost date Sfântului Petru şi succesorilor săi, şi care răsună pe pământ, reprezintă într-adevăr o putere vindecătoare care a fost oferită Bisericii în numele călătorilor care sunt supuşi jurisdicţiei puterii Papale; prin urmare, este un lucru minunat că până şi Puterile aerului pot fi îndepărtate cu ajutorul acestei virtuţi. Însă nu trebuie să uităm că persoanele molestate de diavol se află sub jurisdicţia Papei

şi a Cheilor sale; de aceea, nu trebuie să ne surprindă dacă aceste Puteri sunt ţinute în frâu de virtutea Cheilor, căci prin aceeaşi virtute sufletele care ajung în purgatoriu vor fi izbăvite de chinurile focului; întrucât această Putere serveşte celor de pe pământ şi aduce uşurare sufletelor aflate în adâncurile sale. Totuşi, nu se cuvine să vorbim despre Puterea Cheilor încredinţate Capului Bisericii, în calitatea sa de Preot al lui Hristos; căci se cunoaşte faptul că, spre folosul Bisericii, Hristos a dat Bisericii şi Preotului Său toată puterea pe care Dumnezeu o poate da unui simplu om. Şi este bine să credem că atunci când afecţiunile provocate de vrăjitoare prin puterea diavolilor sunt excomunicate, cei care au suferit nu vor mai fi chinuiţi; şi că aceştia vor fi izbăviţi cu atât mai repede cu cât se va face apel şi la alte exorcisme acceptate.

Există un raport care circulă prin provinciile traversate de râul Etsch (n.t. Adige), ca şi prin alte locuri, în care se arată că Dumnezeu a permis apariţia unui roi de lăcuste care au venit şi au devorat toate viile, frunzele verzi şi recoltele; şi că acestea au fost puse pe fugă şi împrăştiate cu ajutorul acestui tip de excomunicare şi de blestem. Acum, dacă unii vor să atribuie această lucrare unui anumit om sfânt şi nu virtuţii Cheilor, aşa să fie, în numele Domnului; dar de un lucru suntem siguri, că atât puterea de a face miracole, cât şi puterea Cheilor presupun ca cel ce face lucrarea respectivă să se afle într-o stare de graţie, căci ambele puteri provin din harul ce le-a fost dat oamenilor aflaţi într-o stare de graţie. Şi tot aşa, trebuie să mai reţinem că dacă niciunul din remediile menţionate anterior nu este de vreun folos, atunci trebuie să se facă apel la exorcismele obişnuite, despre care vom vorbi mai târziu. Şi dacă nici acestea nu sunt suficiente pentru a alunga neleguirea diavolului, atunci afecţiunea respectivă trebuie privită ca o pedeapsă ispăşitoare pentru păcat, ce trebuie îndurată cu smerenie, pentru că multe din necazurile care dau peste noi ne îndeamnă să-L căutăm pe Dumnezeu.

Mai trebuie totuşi să remarcăm că uneori femeile doar cred că au fost abuzate de către un Incubus, când în realitate lucrurile nu stau deloc aşa; căci femeile sunt mai predispuse decât bărbaţii la asemenea amăgiri, întrucât ele sunt mai sfioase şi au o imaginaţie mai bogată. William de Paris este citat adesea în astfel de chestiuni. Căci el spune: Multe vedenii fantastice se înfăţişează persoanelor care suferă de melancolie, şi mai ales femeilor, aşa cum vedem din visele şi viziunile lor. Iar doctorii ştiu că motivul pentru care se întâmplă acest lucru este faptul că sufletele femeilor sunt în mod firesc mult mai uşor de impresionat decât sufletele bărbaţilor. Şi mai adaugă: Şi ştiu acest lucru, deoarece am văzut o femeie care credea că un diavol se împreunează cu ea pe dinăuntru, şi care spunea că simte în mod fizic acest lucru incredibil. Uneori, femeile chiar cred că au rămas însărcinate cu un Incubus, aşa că burţile le cresc foarte mult; însă atunci când le vine ceasul să nască, această umflătură se dovedeşte a fi provocată doar de o mare cantitate de gaz. Căci punând în băutură ouă de furnică sau seminţe de tulichină ori de pin negru, acestea generează o mare cantitate de gaz, care umflă stomacul. Aceste lucruri au fost consemnate ca nu cumva să dăm crezare prea uşor tuturor femeilor, căci trebuie să ne încredem doar în acelea care au dovedit de-a lungul timpului că spun adevărul şi care, prin faptul că dorm în pat sau lângă pat, ştiu sigur că lucrurile despre care am vorbit sunt reale.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul II.

Remediile prescrise pentru cei ce sunt vrăjiţi prin obstrucţionarea puterii generatoare.

Cu toate că există mai multe vrăjitoare decât vrăjitori, după cum am arătat în Partea I a acestei lucrări, totuşi bărbaţii sunt mai des vrăjiţi decât femeile. Iar motivul este acela că

Dumnezeu dă diavolului mai multă putere asupra actului sexual, prin care s-a transmis păcatul originar, decât asupra oricărei alte acţiuni omeneşti. Şi tot aşa, El permite ca multe vrăji să fie făcute cu ajutorul şerpilor, care sunt mai receptivi la incantanţii decât alte animale, întrucât şarpele a fost primul instrument folosit de diavol. Iar actul sexual poate fi vrăjit mai uşor la bărbaţi decât la femei, după cum am arătat în mod desluşit. Şi există cinci modalităţi prin care diavolul poate stânjeni actul procreării, iar acestea acţionează mult mai uşor asupra bărbaţilor.

Şi pe cât posibil, vom arăta şi care sunt remediile folosite în cazul fiecărui tip de blocaj; iar cei vrăjiţi în privinţa funcţiei reproducătoare să bage bine de seamă, ca să vadă în ce categorie se încadrează. Căci Petru Paludanus, în Cartea IV, secţiunea 34, referitoare la judecarea acestui tip de vrăjitorie, spune că există cinci clase. Căci diavolul, care este un duh, are o putere firească, cu încuviinţarea lui Dumnezeu, asupra creaturilor trupeşti, putând mai ales să stimuleze ori să împiedice mişcările acesteia. Aşa că prin această putere diavolii pot face în aşa fel încât bărbaţii şi femeile să nu se poată apropia unii de alţii; şi această putere o pot exercita direct sau indirect. Direct, atunci când îi separă pe oameni şi nu le îngăduie să se întâlnească. Indirect, atunci când provoacă un anumit blocaj ori când se interpun ei înşişi între cei doi într-un trup pe care şi l-au creat. Aşa se face că un tânăr păgân, care era însurat cu o fată, s-a căsătorit în acelaşi timp şi cu un idol; şi din această cauză, după cum am arătat mai devreme, acesta era incapabil să se împreuneze cu ea. În al doilea rând, diavolul îi poate aprinde simţurile unui bărbat pentru o femeie, făcându-l impotent în privinţa alteia; şi poate face asta în mod tainic folosindu-se de anumite ierburi sau de alte lucruri despre care ştie foarte bine că pot servi unui astfel de scop. În al treilea rând, el poate tulbura percepţia unui bărbat sau a unei femei, făcând ca una dintre persoane să pară hidoasă în ochii celeilalte; căci, aşa cum am arătat, acesta poate influenţa imaginaţia. În al patrulea rând, el poate suprima vigoarea membrului implicat în actul sexual; aşa cum poate slăbi puterea oricărui organ de a-şi exercita funcţia. În al cincilea rând, poate preveni scurgerea lichidului seminal prin canalele corespunzătoare, astfel încât acesta să nu mai ajungă în organul genital; de asemenea, mai poate împiedica ieşirea lichidului seminal ori îl poate face să se verse fără niciun folos.

Dar dacă un bărbat zice: Nu ştiu prin care din aceste metode am fost vrăjit; tot ce ştiu e că nu pot să fac nimic cu soţia mea; acestuia trebuie să i se răspundă în felul următor. Dacă este activ şi capabil în privinţa altor femei, dar nu şi în privinţa soţiei sale, atunci a fost vrăjit în al doilea fel; căci primul fel implică faptul că a fost amăgit de diavolii Incubus sau Succubus. Mai mult decât atât, dacă nu consideră că soţia lui e respingătoare, şi cu toate astea nu poate să o cunoască, însă poate cunoaşte alte femei, atunci din nou este vorba de a doua metodă; însă dacă o consideră respingătoare şi nu se poate împreuna cu ea, atunci este vorba de a doua şi de a treia metodă. Dacă nu o consideră respingătoare şi vrea să aibă relaţii cu ea, dar mebrul său e lipsit de vigoare, atunci este vorba de a patra metodă. Însă dacă membrul său este viguros, dar nu poate vărsa sămânţa, atunci a fost vrăjit în al cincilea mod. Metoda de vindecare a acestor slăbiciuni va fi prezentată acolo unde vom analiza dacă cei ce trăiesc în har şi cei ce nu trăiesc în har sunt la fel de predispuşi de a fi vrăjiţi în felul acesta; şi răspundem că nu pot fi vrăjiţi la fel, decât în privinţa celei de-a patra metode, şi chiar şi atunci foarte rar. Căci o astfel de suferinţă îl poate afecta şi pe omul care trăieşte în har şi dreptate; dar cititorul trebuie să înţeleagă că în acest caz vorbim de actul conjugal dintre nişte oameni căsătoriţi; căci în toate celelalte situaţii există posibilitatea de a fi vrăjiţi; fiindcă orice act sexual în afara căsătoriei constituie un păcat de moarte, şi el poate fi săvârşit doar de cei ce nu se află într-o stare de graţie.

Şi într-adevăr, noi avem autoritatea întregii învăţături a Scripturilor atunci când afirmăm că Dumnezeu permite diavolului să-i lovească mai mult pe păcătoşi decât pe oamenii drepţi. Căci cu toate că a fost lovit şi Iov, omul cel mai drept, totuşi nefericirea lui nu a vizat funcţia reproducătoare. Şi se poate spune că atunci când un cuplu de oameni căsătoriţi este afectat de o astfel de pacoste, cel puţin unul dintre ei nu trăieşte într-o stare de har; iar

Scripturile susţin această opinie atât în mod logic, cât şi prin autoritatea pe care o au. Căci Îngerul i-a zis lui Tobit[112]: Diavolul are putere asupra celor ce se dedau poftelor trupeşti; şi a dovedit acest lucru prin faptul că i-a ucis pe cei şapte soţi ai fecioarei Sara.

Casian, în *Colaţiunea Părinţilor*, îl citează pe Sfântul Anton, care spune că diavolul nu poate intra în minte sau în trup, decât dacă l-a golit pe om de toate gândurile sfinte şi dacă l-a lipsit de contemplarea spirituală. Aceste cuvinte nu trebuie aplicate la o suferinţă care afectează tot trupul, pentru că atunci când Iov a avut parte de un asemenea chin, el nu a fost lipsit de harul divin; ci ele se referă la o anumită neputinţă pe care trupul a dobândit-o ca urmare a unui păcat. Iar neputinţa la care ne referim nu poate fi provocată decât de păcatul desfrâului. Căci după cum am spus, Dumnezeu îi dă diavolului mai multă putere asupa acestui act decât asupra oricărui altul, nu numai pentru că este meschin, ci şi pentru că s-a transmis întregii posterităţi. Prin urmare, atunci când din cauza unui păcat oamenii căsătoriţi au fost lipsiţi de ajutorul divin, Dumnezeu permite ca aceştia să fie vrăjiţi cu precădere în privinţa funcţiei lor reproducătoare. Însă dacă cineva este interesat de natura acestor păcate, putem să spunem, aşa cum a făcut şi Sfântul Ieronim, că şi atunci când oamenii sunt căsătoriţi, ei se pot face vinovaţi de păcatul desfrâului în mai multe feluri. Iată textul: Cel ce-şi iubeşte soţia în mod excesiv comite adulter. Iar cei ce iubesc în felul acesta pot fi vrăjiţi mai uşor, aşa cum am arătat. Prin urmare, Biserica pune la dispoziţie două remedii; unul care se aplică în tribunalele publice, iar altul care este folosit în tribunalele bisericeşti. În legătură cu primul dintre acestea trebuie să spunem că atunci când s-a demonstrat public că impotenţa este cauzată de vrăjitorie, va trebui să se stabilească dacă este vorba de o afecţiune temporară sau permanentă. Dacă este doar temporară, atunci căsătoria nu va fi anulată. Şi se consideră a fi temporară dacă poate fi vindecată în trei ani de zile, cu ajutorul Sacramentelor Bisericii sau prin alte metode. Dar dacă a trecut acest timp şi nu a fost vindecată, atunci se consideră că este permanentă. Şi această neputinţă poate fi anterioară încheierii contractului şi consumării căsătoriei; în acest caz, contractul nu poate fi încheiat; ori poate să fie dobândită după contract, dar înainte de consumarea actului sexual, ceea ce anulează contractul. Căci uneori bărbaţii sunt vrăjiţi în felul acesta deoarece au întors spatele unei foste iubite, care a sperat că se vor căsători, dar a fost dezamăgită. Şi atunci aceasta i-a vrăjit, astfel încât să nu mai poată avea relaţii sexuale cu o altă femeie. Şi mulţi sunt de părere că în acest caz contractul este nul, doar dacă nu cumva cei doi doresc să trăiască împreună într-o sfântă abstinenţă, aşa cum au făcut Sfânta Fecioară şi Iosif. Această opinie este susţinută şi de Canon, căci în el se arată (23, întrebarea I) că orice căsătorie este consfiinţită de actul carnal. Şi ceva mai departe se spune că dacă impotenţa survine înaintea acestei consfinţiri, atunci legăturile căsătoriei trebuie tăiate. Însă dacă neputinţa se manifestă după consumarea actului sexual, atunci legăturile căsătoriei se menţin. Şi mult mai multe lucruri în această privinţă sunt consemnate de Doctori, căci în scrierile lor aceştia vorbesc despre blocajele provocate de vrăji; însă pentru că aceste lucruri nu sunt relevante pentru discuţia noastră le vom lăsa deoparte.

Există însă unii oameni care nu prea înţeleg cum poate fi stânjenită această funcţie doar în privinţa unei femei şi nu şi a alteia. Sfântul Bonaventura răspunde că acest lucru este posibil fie pentru că vrăjitoarea respectivă a cerut diavolului să fie afectată doar o singură femeie, fie pentru că Dumnezeu nu permite ca blocajul acesta să fie general, ci doar limitat la o anumită femeie. Judecata lui Dumnezeu în această privinţă rămâne un mister, aşa cum s-a întâmplat în cazul soţiei lui Tobit. Iar ce face diavolul ca să provoace această neputinţă rezultă limpede din cele deja spuse. Iar Sfântul Bonaventura spune că acesta stânjeneşte funcţia reproducătoare nu în mod intrinsec, vătămând organul, ci în mod extrinsec, împiedicându-l să funcţioneze; aşa că nu este vorba de un blocaj natural, ci de unul artificial; prin urmare, această neputinţă se poate manifesta faţă de o anumită femeie, dar nu şi faţă de alta; şi face acest lucru fie prin puterea sa, fie cu ajutorul unor ierburi sau pietre, fie prin intermediul unei creaturi oculte. Şi în această privinţă el este în mare măsură de acord cu Petru Paludanus.

Remediul bisericesc din tribunalul lui Dumnezeu este prescris în Canon acolo unde se spune: Dacă cu permisiunea judecăţii tainice şi drepte a lui Dumnezeu, bărbaţii sunt vrăjiţi în privinţa funcţiei lor reproducătoare prin meşteşugul vrăjitorilor şi al vrăjitoarelor şi cu concursul diavolului, atunci aceştia sunt îndemnaţi să se spovedească lui Dumnezeu şi preotului Său de toate păcatele lor, cu o inimă chinuită de remuşcări şi cu un duh de smerenie; şi să caute să-L îmbuneze pe Dumnezeu cu multe lacrimi, cu ofrande, cu rugăciuni şi cu post. Din aceste cuvinte rezultă limpede că asemenea suferinţe sunt doar o consecinţă a păcatului, şi că ele îi lovesc doar pe aceia care nu trăiesc într-o stare de graţie. Şi se mai vorbeşte acolo despre modul în care slujitorii Bisericii pot tămădui cu ajutorul exorcismelor şi al altor metode de protecţie şi vindecare puse la dispoziţie de către Biserică. În acest fel, cu ajutorul lui Dumnezeu, Avraam i-a vindecat prin rugăciunile sale pe Abimelec[113] şi pe toţi cei din casa lui.

În concluzie, putem spune că există cinci remedii ce pot fi aplicate în mod legitim celor care au fost vrăjiţi în felul acesta: şi anume, un pelerinaj la un loc sfânt; o spovedanie reală de păcatele lor, făcută cu o inimă îndurerată; folosirea frecventă a semnului crucii şi practicarea rugăciunii; exorcisme acceptate în care se folosesc cuvinte solemne, a căror natură o vom explica mai târziu; şi în sfârşit, un remediu mai este şi acela de a se apropia cu prudenţă de vrăjitoare, aşa cum am văzut în cazul acelui Conte care timp de trei ani a fost incapabil să aibă relaţii sexuale cu fecioara cu care se căsătorise.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul III.

Remediile prescrise pentru cei ce sunt vrăjiţi ca să se aprindă de o iubire nemăsurată sau de o ură teribilă.

Aşa cum se poate vrăji funcţia reproducătoare, tot aşa mintea omului poate fi făcută să se aprindă de o iubire nemăsurată sau de o ură teribilă. Şi mai întâi vom vedea din ce cauză se petrec aceste lucruri, şi abia apoi ne vom referi la remediile posibile.

Iubirea nemăsurată a unei persoane pentru altcineva poate fi provocată în trei feluri. Uneori doar prin lipsa de control asupra ochilor; alteori prin ispita diavolilor; iar alteori prin farmecele făcute de necromanţi şi vrăjitoare cu ajutorul diavolilor. Despre prima chestiune se vorbeşte în *Epistola Sfântului Iacov* 1, 14, 15: „Ci fiecare este ispitit când este tras şi momit de însăşi pofta sa. Apoi pofta, zămislind, naşte păcat, iar păcatul, odată săvârşit, aduce moarte”. Căci atunci când Sichem a văzut-o pe Dina ieşind pe câmp ca să vadă fetele ţării aceleia, el s-a culcat cu ea şi a necinstit-o, apoi sufletul i s-a lipit de ea (Geneza 34). Iar glosa spune că acest lucru s-a întâmplat unui spirit infirm, pentru că aceasta a renunţat să aibă grijă de ea, preocupându-se mai mult de alte persoane; şi un astfel de suflet este ispitit de obiceiuri rele, care îl fac să se dedea unor practici nelegiuite.

A doua cauză este reprezentată de ispita diavolilor. Căci atât de mult a iubit-o Amnon pe frumoasa lui soră Tamara, încât s-a îmbolnăvit de dragoste (2 *Samuel* 13). Pentru că mintea lui nu era tulburată complet, încât să săvârşească această crimă de incest, însă diavolul l-a ispitit în cele din urmă. Iar cartea Sfinţilor Părinţi se referă la acest tip de iubire, căci acolo se spune că chiar şi în sihăstrii erau ispitiţi de iubirea pentru femei într-un mod inimaginabil. Şi tot aşa, în 2 *Corinteni* 12, Sfântul Pavel spune: „datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc”; iar comentariul ne lămureşte că aici este vorba de tentaţiile senzualităţii. Însă se spune că dacă un om nu cedează în faţa ispitei acesta nu păcătuieşte, ci îşi exersează virtutea; dar asta se întâmplă atunci când este vorba de o

ispită a diavolului, nu a cărnii; căci acesta este un păcăt venial, chiar dacă omul nu cade în el. Şi vom da multe exemple referitoare la această chestiune.

În ceea ce priveşte cea de-a treia cauză, când dragostea nesăbuită are la bază lucrările diavolilor şi ale vrăjitoarelor, acest tip de vrăjitorie a fost analizat pe larg în întrebările din Partea I, unde s-a pus problema dacă diavolii pot prin intermediul vrăjitoarelor să inducă în mintea oamenilor o iubire nemăsurată sau o ură profundă; iar aceste chestiuni au fost ilustrate cu exemple din experienţa noastră. Şi într-adevăr, acesta este cel mai cunoscut şi cel mai general tip de vrăjitorie.

S-ar putea pune însă următoarea întrebare: Petru a fost cuprins de o astfel de iubire nemăsurată, însă nu ştie dacă aceasta a fost provocată de a doua sau a treia cauză. Aici trebuie să spunem că ura dintre oamenii căsătoriţi, care-i face să cadă în păcatul adulterului, este opera diavolului. Dar atunci când un bărbat este atât de înlănţuit de poftele carnale, încât nici ruşinea, nici cuvintele, nici loviturile, nici acţiunile nu-l pot face să renunţe; şi când renunţă la frumoasa lui soţie pentru a se lipi de cea mai hidoasă femeie; şi când nu se poate odihni noaptea pentru că este atât de neliniştit, încât trebuie să meargă pe căi ocolite să îşi vadă iubita; şi când vedem că acest păcat îi acaparează pe oamenii de viţă nobilă, pe guvernatori şi pe alţi oameni bogaţi (căci această epocă este dominată de femei, şi ea a fost proorocită de Sfânta Hildegard[114], aşa cum consemnează Vincent de Beauvais în lucrarea sa *Oglinda istoriei*, cu toate că nu a precizat că va dura atât de mult); şi când în lume există atât de mult adulter, practicat în special de cei de viţă nobilă; când luăm în considerare toate aceste lucruri, zic, ce rost ar avea să vorbim de remedii celor care nu au nevoie de ele? Totuşi, pentru a fi pe placul cititorului evlavios, vom prezenta pe scurt câteva remedii care pot veni de hac acestei iubiri nesăbuite provocate prin vrăjitorie.

Avicenna menţionează şapte remedii ce pot fi folosite atunci când cineva este afectat fizic de o astfel de boală de iubire; însă acestea nu sunt atât de relevante pentru studiul nostru, decât în măsura în care pot veni în ajutorul sufletului bolnav. Căci în Cartea III, el spune că rădăcina bolii poate fi descoperită dacă luăm pulsul cuiva în timp ce rostim numele persoanei pe care o iubeşte; iar apoi, dacă legea permite, acesta poate fi vindecat prin lăsarea lui în voia pornirilor fireşti. Sau pot fi folosite anumite leacuri, referitor la care dă unele instrucţiuni. Sau bolnavul poate fi făcut să renunţe la iubirea sa cu ajutorul unor remedii acceptate, care să-l facă să-şi dirijeze iubirea spre o persoană mai vrednică. Sau acesta poate evita să se întâlnească cu femeia respectivă, ca să-şi abată atenţia de la ea. Sau, dacă doreşte să se îndrepte, poate fi mustrat şi dezaprobat, ca să înţeleagă că iubirea respectivă îi provoacă o mare nefericire. Sau poate fi îndrumat să meargă la cineva, care cu ajutorul lui Dumnezeu va ponegri trupul şi calitatea umană a persoanei pe care o iubeşte, astfel încât să-i deformeze caracterul, ca să o vadă într-o lumină proastă. Sau, în sfârşit, bolnavului i se vor da sarcini anevoioase, care să-l distragă de la gândurile sale. Şi într-adevăr, aşa cum natura animală a omului poate fi vindecată cu aceste remedii, tot aşa ele pot fi utile şi în reformarea spiritului său. Căci omul ar trebui mai degrabă să se supună minţii decât firii pe care o are şi să-şi îndrepte iubirea spre nişte plăceri sigure, amintindu-şi că plăcerile senzuale sunt momentane, însă pedeapsa este veşnică; şi de asemenea ar trebui să-şi găsească plăcerea în acea viaţă în care bucuria nu va avea niciodată sfârşit, căci dacă se va ataşa de o iubire pământească, aceasta va fi singura lui răsplată, pentru că va pierde fericirea cerească şi va fi condamnat la chinurile focului veşnic; iată, aşadar, la ce renunţă omul atunci când se lasă pradă iubirii nesăbuite.

În ceea ce priveşte iubirea oarbă provocată prin vrăjitorie, remediile detaliate în capitolul precedent pot fi aplicate şi aici destul de bine; mai ales exorcismele săvârşite cu cuvinte sacre, ce pot fi rostite chiar de persoana vrăjită. Şi aceasta trebuie să invoce zilnic Îngerul Păzitor, care i-a fost dat de Dumnezeu, trebuie să se spovedească şi să frecventeze locurile de rugăciune ale sfinţilor, şi mai ales bisericile Sfintei Fecioare, căci este sigur că în

felul acesta se va vindeca. Dar cât de abjecţi sunt acei oameni puternici, care renunţă la darurile lor naturale şi la armura virtuţii, rămânând astfel lipsiţi de apărare; în timp ce fetele, care sunt deosebit de fragile, se folosesc de aceste arme pentru a lupta împotriva acestui tip de vrăjitorie. Şi vom da aici un exemplu de rugăciune pe care acestea o practică.

Într-un sat de lângă Lindau, în dioceza Konstanz, trăia o tânără plăcută la vedere şi cu o conduită exemplară, care a căzut cu tronc unui bărbat uşuratic, cleric, dar nu preot, care a fost lovit de un acces violent de iubire. Şi pentru că nu a mai putut ascunde rana în inima lui, s-a dus acolo unde lucra femeia, iar cuvintele sale frumoase au arătat că diavolul îl prinsese în plasă; căci a încercat să o convingă să îi ofere iubirea ei. Însă ea, dându-şi seama printr-un instinct divin despre ce este vorba, căci era curată atât la minte, cât şi la trup, i-a răspuns cu curaj: Stăpâne, nu veni la casa mea cu asemenea cuvinte, pe care decenţa nu le îngăduie. Însă el a răspuns: Cu toate că nu poţi fi convinsă cu cuvinte frumoase să mă iubeşti, îţi promit că în curând voi face ceva care te va sili să mă iubeşti. Ei bine, se pare că acel bărbat era un vrăjitor. Însă tânăra nu a luat în serios cuvintele sale, căci până atunci nu simţise în inima ei nicio scânteie de iubire carnală pentru acel om; însă după puţină vreme a început să aibă vise erotice. Dându-şi seama de acest lucru şi fiind inspirată de Dumnezeu, tânăra a cerut protecţie din partea Mamei Milei, implorând-o cu evlavie să intervină pe lângă Fiul Ei ca să o ajute. Şi pentru că se simţea neliniştită a făcut un pelerinaj la o sihăstrie[115], unde se afla o biserică închinată Maicii Domnului. Acolo şi-a mărturisit păcatele, astfel încât niciun duh rău să nu poată intra în ea, şi după rugăciunile adresate Mamei Milei toate maşinaţiile puse la cale împotriva ei au încetat, iar răul nu i-a mai dat târcoale niciodată.

Cu toate acestea, există încă unii oameni puternici care sunt ispitiţi de vrăjitoare cu o astfel de iubire, care-i face să nu îşi poată înfrâna pofta nesăbuită pentru o anumită femeie; însă aceştia se împotrivesc cu bărbăţie acestor ispite obsecene şi spurcate, reuşind ca prin metodele menţionate să scape de toate vicleniile diavolului.

Un tânăr bogat din oraşul Innsbruck ne-a făcut cunoscută o mostră a unei astfel de lupte. Căci acesta fusese atât de agasat de vrăjitoare, încât nici măcar nu putem să descriem strădaniile sale; însă el şi-a păstrat întotdeauna curajul şi astfel a reuşit să scape cu ajutorul mijloacelor pe care le-am menţionat. Prin urmare, am putea conchide pe bună dreptate că aceste remedii sunt infailibile pentru acest tip de afecţiune, aşa că suntem siguri că cei ce vor lupta cu asemenea arme vor fi izbăviţi.

Şi trebuie să înţelegem că ceea ce am spus referitor la iubirea nesăbuită este valabil şi pentru ura nesăbuită, căci cele două extreme necesită aceleaşi remedii. Însă cu toate că vraja este la fel de puternică în ambele situaţii, totuşi în cazul urii există o diferenţă, şi anume că persoana care este urâtă are nevoie de un alt remediu. Căci bărbatul care îşi urăşte soţia şi care o scoate din inimă, dacă este un adulter, nu va putea fi întors cu uşurinţă la soţia lui, chiar dacă ar face un pelerinaj. Ei bine, am aflat de la vrăjitoare că ele aruncă această vrajă de ură cu ajutorul şerpilor; pentru că şarpele a fost primul instrument folosit de diavol şi pentru că le urăşte pe femei, din cauza faptului că a fost blestemat; aşa că ele fac aceste vrăji punând o piele de şarpe sau capul unui şarpe sub pragul de la intrarea într-o casă ori într-o odaie. Din acest motiv, toate ungherele şi colţurile casei unei astfel de femei trebuie scotocite şi, pe cât posibil, refăcute; altfel, aceasta va trebui să se mute în casa altor oameni. Iar când se spune că oamenii vrăjiţi se pot exorciza singuri, asta înseamnă că dacă nu pot citi sau rosti binecuvântările şi incantaţiile, cel puţin le pot purta la gât; însă felul în care trebuie procedat va fi arătat mai târziu.

Partea a II-a

Întrebarea II. Capitolul IV.

Remediile prescrise pentru cei care prin vrăjitorie şi-au pierdut virilitatea membrului sau care aparent s-au transformat în animale.

Am arătat până acum suficient de clar care sunt remediile disponibile pentru uşurarea celor vrăjiţi, care cred că şi-au pierdut membrul viril sau că au fost preschimbaţi în animale. Însă, aşa cum se întâmplă atunci când cineva este vrăjit, aceşti bărbaţi sunt total lipsiţi de harul divin şi este imposibil să fie vindecaţi atâta timp cât cuţitul rămâne în rană. Prin urmare, înainte de toate, ei trebuie să se spovedească, ca să se împace cu Dumnezeu. Căci, după cum am spus în Partea a II-a, Întrebarea I, Capitolul VII, membrul masculin nu este niciodată îndepărtat de trup, ci pur şi simplu nu mai poate fi perceput prin văz şi prin simţul tactil. De asemenea, este limpede că cei ce trăiesc în har nu sunt atât de uşor de amăgit în această privinţă, nici în mod activ, nici pasiv, adică să aibă impresia că şi-au pierdut membrul sau să creadă că alţi bărbaţi şi l-au pierdut pe al lor. Aşadar, în acest capitol vom analiza atât boala, cât şi remediul specific, şi anume că pe cât posibil aceşti bărbaţi trebuie să se împace cu vrăjitoarea.

Referitor la cei ce au impresia că au fost preschimbaţi în animale, trebuie să ştim că acest tip de vrăjitorie se practică mai mult în Orient decât în Occident; adică vrăjitoarele din Orient folosesc mai des această vrajă împotriva altor oameni, pe când vrăjitoarele din părţile noastre se transformă ele însele în animale, în văzul tuturor, aşa cum am arătat în Capitolul VIII. Prin urmare, în cazul lor remediile care trebuie utilizate sunt cele prezentate în Partea a III-a a acestei lucrări, în care ne vom referi la exterminarea vrăjitoarelor cu ajutorul braţului laic al legii. Însă în Orient, asemenea iluzii sunt tratate cu ajutorul următorului remediu. Căci am aflat multe lucruri referitor la această chestiune de la Cavalerii Ordinului Sfântului Ioan din Ierusalim, care se află acum în Insula Rodos; şi ni s-a adus la cunoştinţă mai ales această întâmplare petrecută în oraşul Salamina din Cipru. Şi pentru că acest oraş este şi port, într-o bună zi un vas a fost încărcat cu marfă trebuincioasă pe meleaguri străine, după care echipajul s-a aprovizionat cu alimente; aşa că un tânăr viguros, care lucra pe vas, s-a dus la casa unei femei ce locuia în afara oraşului, pe ţărmul mării, şi a întrebat-o dacă are ouă de vânzare. Femeia, văzându-l că este un tânăr puternic şi un negustor aflat departe de ţara sa, s-a gândit că oamenii din oraş nu vor băga de seamă dacă acesta va dispărea, de aceea i-a zis: „Aşteaptă puţin, că o să-ţi aduc ce doreşti”. Apoi a intrat în casă, a închis uşa în urma ei şi l-a lăsat să aştepte; însă tânărul a început să-i strige să se grăbească, pentru că vasul urma să plece. Atunci femeia a luat câteva ouă şi i le-a dat tânărului, spunându-i să se ducă repede înapoi, ca nu cumva să rămână pe ţărm. Aşa că el s-a grăbit să se întoarcă la vasul care era ancorat la mal, însă înainte să urce la bord, pentru că cei mai mulţi dintre tovarăşii săi nu se întorseseră, s-a hotărât să mănânce nişte ouă ca să mai prindă putere. Dar, vai, o oră mai târziu a fost incapabil să mai scoată vreun cuvânt, ca şi cum ar fi fost mut; şi, după cum a povestit după aceea, s-a întrebat ce este cu el, dar nu a putut să-şi dea seama. Iar când a voit să urce la bord, cei aflaţi încă pe mal au început să-l alunge cu nişte beţe, strigând în gura mare: „Ia priviţi ce face măgarul ăsta! Fir-ai tu să fii de animal, doar nu vrei să te urci pe vas”. În acel moment, tânărul alungat a înţeles din vorbele lor că ei credeau că este un măgar, aşa că s-a gândit şi i-a trecut prin cap că fusese vrăjit de acea femeie, mai ales că nu putea rosti niciun cuvânt, deşi înţelegea tot ce spuneau ceilalţi. Şi a mai încercat încă o dată să urce pe vas, însă a fost alungat din nou cu lovituri puternice, aşa că a fost silit să rămână pe ţărm şi privească cum corabia se îndepărtează. Şi a început să alerge încoace şi încolo, iar oamenii, crezând că este un măgar, îl tratau ca atare. Aşa că în cele din urmă a fost silit să se întoarcă la casa acelei femei, şi ca să rămână în viaţă a slujit-o trei ani de zile, nefăcând altceva decât să aducă acasă lucruri necesare, cum ar fi lemn şi grâu, şi să care ca un animal de povară tot ce trebuia dus de

acasă; singura consolare care îi mai rămăsese era aceea că deşi toţi îl credeau măgar, vrăjitoarele care veneau în casa acelei femei îl vedeau ca pe un om, aşa că putea să vorbească şi să se poarte cu ele asemenea unui bărbat.

Ei bine, dacă cineva ar dori să ştie câte poveri a purtat cât timp a fost animal, ar trebui să spunem că acest caz este similar cu cel descris de Sfântul Augustin în lucrarea sa *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, Cartea XVIII, capitolul 17, unde vorbeşte despre o tavernă în care femeile îi preschimbau pe oaspeţi în animale de povară; sau cu cel al tatălui lui Praestantius, care spunea că fusese un cal de povară ce cărase grâu împreună cu alte animale. Căci iluzia provocată de această vrajă este triplă. În primul rând, datorită faptului că i-a făcut pe oameni să îl vadă pe tânăr nu ca pe un om, ci ca pe un măgar; şi am arătat mai sus, în Capitolul VIII, că diavolii pot face acest lucru cu multă uşurinţă. În al doilea rând, acele poveri nu erau nişte iluzii, însă pentru că erau mai presus de puterea unui om acestea erau cărate în mod nevăzut de către diavol. Iar în al treilea rând, atunci când se alătura celorlalţi măgari, tânărul îşi imagina, ori cel puţin aşa îi dădeau de înţeles simţurile externe, care aparţin organelor trupeşti, că este şi el un măgar; însă raţiunea îi spune altceva, pentru că nu era chiar atât de vrăjit încât să nu-şi dea seama că este om, însă magia pusese stăpânire pe imaginaţia sa, iar asta îl făcea să creadă că este animal. Un bun exemplu pentru această iluzie este Nabucodonosor.

După ce a petrecut trei ani în această stare, în al patrulea an tânărul s-a dus într-o bună dimineaţă la oraş, cu femeia mergând la mare distanţă pe urmele sale; şi pe când trecea pe lângă o biserică unde se săvârşea Sfânta Liturghie, a auzit clopotul sfânt care bătea la ridicarea Pâinii (căci în acel regat Liturghia se săvârşea în conformitate cu ritul latin, nu cu cel grec). Atunci s-a îndreptat spre biserică, însă nu a îndrăznit să intre înăuntru de teamă să nu fie alungat cu lovituri, şi stând acolo afară a îngenuncheat cu picioarele de dinapoi, în timp ce pe cele din faţă, adică mâinile, le-a ridicat şi le-a pus pe ceea ce credea că este capul lui de măgar; şi stând aşa a privit la înălţarea Pâinii Sacramentale[116]. Văzând această minune, nişte negustori genovezi l-au privit pe acel măgar plini de uimire, şi au început să vorbească între ei plini de admiraţie; dar, vai, vrăjitoarea a venit şi l-a alungat pe măgar cu bâţul pe care-l avea în mână. Dar pentru că, aşa cum am spus, acest tip de vrăjitorie este mai bine cunoscut în părţile acelea, la insistenţele negustorilor măgarul şi vrăjitoarea au fost duşi în faţa judecătorului; şi fiind interogată şi torturată, aceasta şi-a mărturisit nelegiuirea şi a promis să-i redea tânărului forma sa anterioară, cu condiţia să fie lăsată să se întorcă acasă. Aşa că i s-a dat drumul, iar ea s-a întors acasă şi i-a redat tânărului chipul său de odinioară; însă după aceea a fost arestată din nou şi a plătit pentru fărădelegile pe care le săvârşise. Iar acel tânăr s-a întors bucuros la el în ţară.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul V.

Remediile prescrise pentru cei ce devin obsedaţi din cauza unei vrăji.

În Capitolul X de la Întrebarea precedentă am arătat că uneori diavolii, prin vrăjitorie, îi pot poseda pe unii oameni; şi fac acest lucru fie din cauza unei fărădelegi grave săvârşite de om, fie pentru a obţine anumite foloase de ordin personal; alteori cauza o reprezintă păcatul altui om; alteori este vorba de un păcat venial al omului respectiv sau de un păcat grav al altei persoane. Pentru toate aceste motive diavolul poate poseda un om în grade diferite. Nider, în lucrarea sa *Formicarius*, spune că nu trebuie să ne mirăm dacă diavolii, la îndemnul vrăjitoarelor şi cu acordul lui Dumnezeu, îi iau în posesie pe oameni. Şi acest lucru rezultă limpede şi din detaliile oferite în acel capitol în care am vorbit despre remediile prin care asemenea oameni pot fi eliberaţi; şi anume, prin exorcismele Bisericii, precum şi prin căinţă şi

spovedanie, dacă omul este posedat ca urmare a unui păcat capital. Un exemplu în acest sens este acela al modului în care a fost eliberat acel preot din Boemia. Însă pe lângă acestea mai există şi alte trei remedii valoroase; şi anume Sfânta Împărtăşanie, pelerinajul la locurile sfinte şi rugăciunile sfinţilor, ca şi ridicarea sentinţei de excomunicare. Şi vom vorbi despre toate acestea, cu toate că sunt prezentate clar în scrierile Doctorilor, întrucât nu toată lumea are acces la tratatele necesare.

Casian, în *Colaţiunea cu Stareţii*, vorbeşte despre Împărtăşanie în felul acesta: Nu ne amintim ca bătrânii noştri să fi interzis celor posedaţi de duhuri rele să se împărtăşească; ba chiar, dacă ar fi posibil, ar trebui împărtăşiţi zilnic[117]. Căci trebuie să credem că în felul acesta sufletul şi trupul se curăţă şi capătă protecţie; căci atunci când omul primeşte împărtăşania, duhul rău care îi face mădularele să sufere sau care se ascunde în ele este alungat ca şi cum ar fi ars de foc. Şi nu demult, l-am văzut pe Stareţul Andronicus cum s-a vindecat în felul acesta; iar atunci când diavolul se va simţi scos afară de leacul dumnezeiesc, el va începe să urle de furie şi va încerca să înăsprească chinurile, căci acest remediu duhovnicesc ameninţă să-l alunge la mare distanţă. Iată ce spune Sfântul Ioan Casian. Şi mai adaugă următoarele: Două lucruri trebuie crezute cu străşnicie. Primul este acela că fără acordul lui Dumnezeu nimeni nu poate fi posedat de aceste duhuri. Al doilea se referă la faptul că tot ce Dumnezeu permite să ni se întâmple, indiferent dacă ne aduce tristeţe sau bucurie, este spre binele nostru, căci aceste lucruri ne sunt trimise de un Tată compătimitor şi de un Medic milos. Căci diavolii sunt, ca să spunem aşa, nişte învăţători ai smereniei, ca cei care ies din această lume să fie ori purificaţi pentru viaţa eternă ori condmnaţi la durere pentru păcatele lor; de aceea, spune Sfântul Pavel, unii oameni sunt daţi în această viaţă în mâna lui Satan, distrugătorul trupului, ca duhul lor să fie mântuit în ziua Domnului nostru Iisus Hristos. Dar aici apare o nedumerire. Căci Sfântul Pavel spune: „Să se cerceteze însă omul pe sine şi aşa să mănânce din pâine". Păi atunci cum se poate împărtăşi un om posedat dacă este lipsit de raţiune? Şi în Partea a III-a, Întrebarea 80, Sfântul Toma răspunde, spunând că nebunia are mai multe grade. Pentru că a spune că un om este incapabil să îşi folosească raţiunea poate să însemne două lucruri. În primul rând, că puterea lui de a raţiona este slabă; aşa cum despre un om care vede prost se spune că e orb. Şi pentru că astfel de oameni pot lua parte într-o anumită măsură la această Taină, aceasta nu trebuie să le fie refuzată. În al doilea rând, alţii sunt consideraţi nebuni pentru că sunt aşa de când s-au născut; aşa că aceştia nu se pot împărtăşi, deoarece nu au cum să se pregătească în această privinţă. Însă este posibil ca unii să nu fi fost mereu lipsiţi de raţiune; aşa că dacă atunci când erau sănătoşi au apreciat sacralitatea acestei Taine, aceştia trebuie să se poată bucura de ea şi pe patul de moarte, cu condiţia să nu fie într-o stare în care ar putea să o vomite sau să o scuipe afară.

Conciliul de la Cartagina[118] (26, întrebarea 6) consemnează următoarea decizie. Când un om bolnav doreşte să se spovedească, iar la sosirea preotului nu mai poate scoate niciun cuvânt din cauza bolii ori este cuprins de un acces de nebunie, cei ce l-au auzit vorbind trebuie să depună mărturie pentru el. Iar dacă acesta trage să moară, va trebui împăcat cu Dumnezeu prin punerea mâinilor şi prin introducerea cuminecăturii în gură. Şi Sfântul Toma mai spune că aceeaşi procedură poate fi folosită şi în cazul celor botezaţi, care sunt chinuiţi trupeşte de duhuri necurate, ca şi în cazul persoanelor cu mintea tulburată. Iar în Cartea IV, secţiunea 9, el adaugă că Împărtăşania nu trebuie interzisă celor posedaţi de demoni, decât dacă suntem siguri că diavolul îi chinuie ca urmare a unei fărădelegi pe care au comis-o. La toate acestea, Petru Paludanus adaugă: În acest caz, aceste persoane trebuie exorcizate şi izbăvite de Satan.

De aici rezultă clar că dacă un om este posedat de diavol pentru fărădelegile sale, dar are încă momente de luciditate, în care îşi poate folosi raţiunea ca să se pocăiască şi să-şi mărturisească păcatele; ei bine, pentru că în ochii lui Dumnezeu acest om este iertat, el nu trebuie lipsit de Sfânta Împărtăşanie.

Iar felul în care cei posedaţi pot fi izbăviţi prin mijlocirea sfinţilor şi prin rugăciunile lor este arătat în Legendele Sfinţilor. Pentru că meritele Sfinţilor, Martirilor, Duhovnicilor şi Fecioarelor fac ca rugăciunile lor să-l biruie pe diavol în acele ţinuturi unde locuiesc, tot aşa cum Sfinţii l-au biruit mereu în călătoriile lor pe întinsul pământului. Şi tot aşa, am aflat că rugăciunile pioase ale călătorilor i-au izbăvit adesea pe cei posedaţi. Iar Casian îi îndeamnă să se roage pentru aceştia, zicând: Dacă avem părerea sau mai degrabă credinţa despre care am vorbit mai sus, cum că totul este trimis de Dumnezeu pentru binele sufletelor noastre şi pentru desăvârşirea universului, atunci nu îi vom dispreţui câtuşi de puţin pe cei posedaţi; ci ne vom ruga necurmat pentru ei ca pentru noi înşine, având milă de ei din tot sufletul nostru.

În ceea ce priveşte ultima metodă, aceea de a-i ridica celui suferind excomunicarea, trebuie să spunem că aşa ceva se practică foarte rar şi numai de către aceia care au autoritatea necesară şi care află prin revelaţie că omul a ajuns posedat din cauza faptului că a fost excomunicat de către Biserică; aşa s-a întâmplat cu desfrânatul din Corint (1 *Corinteni* 5), care a fost excomunicat de Sfântul Pavel şi de către Biserică şi dat pe mâna lui Satan spre distrugerea trupului, astfel încât duhul lui să fie mântuit în ziua Domnului nostru Iisus Hristos; adică, după cum spune glosa, ori să primească har prin pocăinţă ori să fie judecat. Şi el i-a dat lui Satan pe falşii învăţători, Imeneu şi Alexandru, care căzuseră din credinţă, ca în felul acesta să se înveţe să nu hulească (1 *Timotei* 1). Căci puterea şi harul Sfântului Pavel, spune glosa, erau atât de mari, încât doar prin cuvânt îi putea da în mâna lui Satan pe toţi aceia care se rătăciseră de la credinţă.

Referitor la cele trei efecte ale excomunicării, Sfântul Toma (IV, 18) ne învaţă următoarele. Dacă un om, zice el, este lipsit de rugăciunile Bisericii, acesta va pierde întreit în comparaţie cu foloasele pe care le are cel aflat în comuniune cu Biserica. Pentru că cei excomunicaţi nu mai au legătură cu sursa din care se revarsă harul şi nici nu mai au de unde să-l obţină; şi fiind lipsiţi de har, aceştia pierd şi puterea de a se menţine integri; însă nu trebuie să credem că providenţa divină nu mai acţionează deloc asupra lor, căci ei sunt lipsiţi doar de acea providenţă care veghează asupra fiilor Bisericii; şi aceşti oameni mai pierd şi legătura cu o sursă puternică de protecţie împotriva Vrăjmaşului, ceea ce îl face pe diavol să primească puteri şi mai mari pentru a-i vătăma trupeşte sau sufleteşte.

În Biserica primitivă, oamenii erau aduşi pe calea credinţei cu ajutorul unor semne, aşa cum şi Duhul Sfânt s-a manifestat printr-un semn vizibil; de aceea, şi afecţiunile trupeşti provocate de diavol sunt nişte semne vizibile care ne arată că un anumit om a fost excomunicat. Şi nu este ceva nepotrivit ca omul a cărui situaţie nu este atât de disperată să fie dat pe mâna lui Satan; căci nu este dat diavolului ca unul care e blestemat, ci ca unul care trebuie să se îndrepte, pentru că biserica poate, atunci când vrea, să îl izbăvească din nou din ghearele sale. Aşa spune Sfântul Toma. Prin urmare, ridicarea excomunicării, atunci când este folosită cu chibzuinţă de către un exorcist, reprezintă un bun remediu pentru cei posedaţi.

Însă Nider adaugă că exorcistul trebuie să fie foarte atent, ca să nu se hazardeze în folosirea puterilor sale, să nu amestece niciun fel de purtări neruşinate sau glume cu lucrarea serioasă a lui Dumnezeu şi să nu recurgă la niciun fel de practici necurate sau vrăjitoreşti; pentru că altfel nu va scăpa de pedeapsă, aşa cum arată printr-un exemplu. Căci în *Primul Dialog*, Preafericitul Grigorie vorbeşte despre o femeie care, împotriva voinţei sale, a cedat la insistenţele soţului ei de a lua parte la o ceremonie organizată în ajunul închinării Bisericii Sfântul Sebastian. Şi pentru că s-a alăturat în pofida voinţei ei procesiunii organizate de Biserica respectivă, a devenit posedată de diavol şi a început să răcnească în gura mare. Văzând acest lucru, preotul bisericii a luat pânza de pe altar şi a pus-o peste femeie, însă divolul a intrat pe dată în el. Căci a încercat să facă ceva mai presus de puterile lui şi de aceea a fost silit să sufere, ca să vadă la ce nivel se află. Aşa spune Sfântul Grigorie.

Şi ca să ne arate că în Sfânta Taină a exorcizării nu este loc pentru purtări neruşinate[119], Nider ne spune că într-o mânăstire din Colonia a văzut un frate căruia îi plăcea

să glumească, dar care în acelaşi timp era un exorcist faimos. Şi pe când scotea un diavol dintr-un om posedat aflat în interiorul mânăstirii, diavolul i-a cerut să-i ofere un loc unde să se ducă. Acest lucru i-a făcut plăcere Fratelui, care a spus în glumă, „Du-te în latrina mea". Aşa că diavolul a ieşit; însă noaptea, atunci când Fratele a vrut să se ducă şi să îşi golească intestinele, diavolul l-a atacat cu atâta sălbăticie în acea latrină, încât abia a reuşit să scape cu viaţă.

Trebuie avută o grijă deosebită ca cei posedaţi să nu fie îndemnaţi să meargă la vrăjitoare pentru a fi vindecaţi. Căci referitor la femeia despre care am vorbit, Sfântul Grigorie spune următoarele: Rudele ei şi toţi cei ce o iubeau au dus-o la o vrăjitoare pentru a fi vindecată; iar vrăjitoarea a dus-o la râu şi a scufundat-o în apă rostind nenumărate incantaţii; atunci femeia a început să tremure violent, şi în loc ca acel singur diavol să fie alungat, a mai venit încă o legiune, aşa încât aceasta a început să strige cu glasurile lor. Prin urmare, rudele ei au mărturisit ce au făcut şi cu multă durere au adus-o la sfântul Episcop Fortunatus[120], care prin rugăciuni zilnice şi post[121] i-a redat sănătatea.

Dar pentru că s-a spus că exorciştii trebuie să se ferească ca nu cumva să se folosească de practici necurate sau vrăjitoreşti, unii dintre ei au ajuns să nu mai fie siguri dacă folosirea anumitor ierburi sau pietre este permisă. Ca răspuns noi spunem că este cu atât mai bine dacă ierburile sunt sfinţite; dar dacă nu sunt, nu este ceva rău să se folosească o plantă numită Demonifugă[122] sau chiar să se facă apel la proprietăţile naturale ale pietrelor. Însă [vindecătorul] nu trebuie să creadă că alungă demonii prin puterea lor; căci atunci va cădea în păcatul de a crede că se poate folosi în acelaşi fel şi de alte ierburi şi incantaţii; acesta este păcatul necromanţilor, care cred că pot face acest tip de lucrare doar prin virtuţile fireşti şi necunoscute alte unor astfel de lucruri. Prin urmare, în Cartea IV, secţiunea 7, Sfântul Toma spune: Aici nu este vorba de nicio putere materială; de aceea, cei ce produc anumite influenţe prin invocaţii şi diferite vrăji au făcut în mod clar un pact cu o vrăjitoare. Şi despre această chestiune vorbeşte şi Isaia: „Noi am făcut legământ cu moartea şi cu iadul învoială". Iar pasajul din *Iov* 41, „Poţi tu să prinzi leviatanul cu undiţa?", precum şi cuvintele care urmează, le explică în felul acesta. Căci el spune: Dacă cineva analizează aşa cum trebuie ceea ce s-a spus mai înainte, s-ar părea că a încerca să faci un pact cu diavolul sau să-i subjugi pe alţii într-un fel sau altul voinţei sale reprezintă nişte lucrări eretice, la care fac apel necromanţii. Aşadar, după ce arată că omul nu îl poate învinge pe diavol prin puterile sale, acesta conchide spunând: Puneţi mâna pe el, dar să vă intre bine în cap că dacă aveţi vreo putere, aceasta vă vine de la virtutea divină, căci doar ea îl poate învinge pe diavol. Şi mai adaugă: Aduceţi-vă aminte de lupta pe care am dus-o împotriva lui; adică atâta timp cât prezentul este precursorul viitorului, eu voi lupta împotriva lui pe Cruce, căci acolo Leviatanul va fi prins cu un cârlig, care nu este altceva decât divinitatea care stă ascunsă în spatele unei momeli trupeşti, pentru că acesta va crede că Mântuitorul nostru este un simplu om. Iar mai apoi spune: Nicio putere de pe pământ nu se compară cu a lui; asta înseamnă că nicio putere trupească nu este pe măsura puterii diavolului, fiindcă acesta nu este altceva decât duh. Iată ce spune Sfântul Toma.

Însă un om posedat de diavol mai poate fi izbăvit şi prin puterea muzicii, aşa cum era alinat Saul de harpa lui David, ori a unei plante sau a unui obiect material care are o anumită virtute firească. Prin urmare, astfel de remedii pot fi folosite şi ele, după cum ne spune logica şi după cum confirmă şi cei ce au autoritate în această privinţă. Căci Sfântul Toma, XXVI, 7, zice că pietrele şi ierburile pot fi folosite atunci când vrem să aducem uşurare unui om posedat de diavol. Şi mai sunt şi cuvintele Sfântului Ieronim.

Referitor la pasajul din Tobit, unde îngerul spune: Spintecă peştele şi ia-i inima, şi ficatul, iar dacă vreun diavol sau vreun duh rău va chinui pe cineva, atunci va trebui să afumăm pe bărbatul acela sau pe femeie, şi astfel nu vor mai fi necăjiţi. Iar Sfântul Toma spune: Nu trebuie să ne minunăm de acest lucru, căci lemnul unui anumit copac, atunci când

arde, scoate un fum ce are aceeaşi virtute, ca şi cum ar avea în el o esenţă spirituală ori o putere de rugăciune duhovnicească pentru viitor. De aceeaşi părere sunt şi Preafericitul Albert, în comentariul său la *Luca* 9, precum şi Nicolas de Lyra şi Paul de Burgos[123], în comentariile lor la 1 *Samuel* 16. Iar ultimul menţionat ajunge la această concluzie: că trebuie să fie permis ca cei posedaţi de diavol nu doar să fie alinaţi, ci chiar izbăviţi total cu ajutorul obiectelor materiale, înţelegând că în cel din urmă caz nu trebuie necăjiţi prea tare. Şi demonstrează acest lucru prin următorul raţionament: Diavolii nu pot modifica elementele materiale atunci când vor, ci ei trebuie să se folosească de nişte agenţi activi şi pasivi, după cum spune Nicolas. Şi tot aşa, un obiect material poate produce în trupul omenesc o stare care îl predispune la lucrările diavolului. De exemplu, potrivit medicilor, mania îi poate duce pe oameni la demenţă, şi în consecinţă la obsesie demonică; prin urmare, dacă într-un asemenea caz ar fi înlăturat agentul pasiv, asta ar însemna că afecţiunea activă provocată de diavol se va vindeca. În această lumină trebuie privit şi ficatul de peşte; ca şi muzica lui David, prin care Saul se simţea mai întâi uşurat, iar apoi a fost izbăvit complet de duhul rău; căci se spune: Şi duhul rău a plecat de la el. Însă a afirma că acest lucru a fost posibil datorită meritelor sau rugăciunilor lui David ar fi în contradicţie cu înţelesul Scripturii; pentru că Scriptura nu spune nimic despre aşa ceva, căci dacă aşa ar fi stat lucrurile atunci David ar fi fost lăudat. Acest raţionament ne-a fost oferit de Paul de Burgos. Şi mai există şi acel motiv pe care l-am menţionat la Întrebarea V din Partea I, şi anume că Saul a fost eliberat deoarece prin harpă a fost prefigurată virtutea Crucii, pe care urmau să fie întinse Mădularele Sacre ale Trupului lui Hristos. Şi acolo mai sunt şi alte lucruri pe care le-am putea folosi în cercetarea noastră. Însă vom concluziona spunând doar atât: că folosirea obiectelor materiale în lucrarea de exorcizare nu constituie ceva rău. Iar acum a venit vremea să vorbim despre exorcisme.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul VI.

Remedii prescrise; exorcismele legitime ale Bisericii pentru toate tipurile de neputinţe şi boli provocate prin vrăjitorie; şi metoda de exorcizare a celor ce sunt vrăjiţi.

Am afirmat deja că vrăjitoarele îi pot lovi pe oameni cu tot felul de neputinţe de ordin fizic; prin urmare, regula este aceea că diferitele remedii verbale sau practice care pot fi aplicate în cazul acelor neputinţe despre care tocmai am vorbit sunt benefice şi pentru toate celelalte neputinţe, cum ar fi epilepsia ori lepra. Şi pentru că exorcismele legitime fac parte din categoria remediilor verbale, iar noi le-am pomenit adesea, trebuie să spunem că ele constituie tipul general al unor astfel de remedii; şi atunci când ne referim la ele este absolut necesar să luăm în considerare trei elemente. În primul rând, trebuie să vedem dacă un om care nu are calitatea oficială de exorcist, cum ar fi o persoană laică sau un cleric secular, poate să exorcizeze diavolii în mod legitim şi să distrugă lucrările lor. La această întrebare se mai adaugă încă trei, după cum urmează; prima: în ce constă legitimitatea acestei practici; a doua: care sunt cele şapte condiţii de care trebuie să se ţină seama atunci când cineva doreşte să se folosească de descântece şi binecuvântări; şi a treia: cum trebuie să procedăm pentru a exorciza boala şi pentru a-l alunga pe diavol. În al doilea rând, trebuie să vedem ce este de făcut atunci când boala nu poate fi vindecată prin exorcizare. În al treilea rând, pe lângă remediile de ordin verbal trebuie să le avem în vedere şi pe cele de ordin practic.

În primul caz, ne bazăm pe opinia Sfântului Toma din Cartea IV, secţiunea 23, unde spune: Când cineva este hirotonisit exorcist sau membru al unui alt Ordin minor, acel om primeşte în mod oficial puterea de a practica exorcizarea; iar această putere poate fi folosită în mod legitim şi de către aceia care nu aparţin niciunui Ordin, însă în acest caz cel care face uz

de ea nu are nicio calitate oficială. Şi tot aşa şi Liturghia poate fi săvârşită într-o casă profană, chiar dacă scopul ei este acela de a consacra o biserică; însă aici este vorba mai degrabă de harul celor drepţi decât de harul acestui Sacrament. Din cele spuse putem trage concluzia că deşi este bine ca persoana vrăjită să fie eliberată de un exorcist ce are calitatea oficială de a face acest lucru, uneori vindecarea unor asemenea afecţiuni poate fi făcută şi de alte persoane pioase, cu sau fără practicarea unui ritual de exorcizare.

Şi am aflat că unul dintre prietenii unei fecioare evlavioase fusese vrăjit la un picior, în aşa fel încât medicilor le-a fost clar că afecţiunea respectivă nu putea fi vindecată cu niciun medicament. Însă atunci când fecioara s-a dus să-l viziteze, bărbatul a implorat-o să-i binecuvânteze piciorul. Ea a fost de acord şi nu a făcut altceva decât să murmure Rugăciunea Domnului şi Crezul Apostolilor, făcând în acelaşi timp semnul dătător de viaţă al crucii. Şi iată că bolnavul s-a însănătoşit pe loc, dar ca să poată avea un remediu pentru viitor a întrebat-o pe fecioară ce descântece a folosit. Însă ea a răspuns: Tu ai puţină credinţă şi nu acorzi atenţie practicilor sfinte şi legitime ale Bisericii, căci de multe ori îţi tratezi neputinţele cu descântece şi remedii oprite; aşa că trupul tău este rareori sănătos, pentru că sufletul e bolnav în permanenţă. Însă dacă ai avea încredere în rugăciune şi în eficacitatea simbolurilor legitime, te vei vindeca cu uşurinţă. Căci eu nu am făcut nimic altceva decât să rostesc Rugăciunea Domnului şi Crezul Apostolilor, şi iată-te vindecat.

Acest exemplu dă naştere unei întrebări: Oare celelalte binecuvântări şi descântece, precum şi conjuraţiile folosite în exorcisme, au vreo eficacitate? Pentru că această poveste pare să le condamne. Ei bine, răspunsul este acela că fecioara a osândit doar acele descântece, conjuraţii şi exorcisme care sunt nelegiuite. Şi ca să le înţelegem pe acestea din urmă trebuie să vedem cum au luat naştere şi cum au ajuns să fie folosite în mod abuziv. Căci la origine, acestea au fost sacre; însă aşa cum diavolii şi oamenii răi întinează toate lucrurile, tot aşa s-a întâmplat şi cu aceste cuvinte sacre. Căci referitor la Apostoli şi la sfinţi, în ultimul capitol al Evangheliei după Marcu se spun următoarele: În numele meu vor alunga demoni; şi ei s-au dus la cei bolnavi şi s-au rugat pentru ei cu cuvinte sacre; iar în vremurile ce au urmat preoţii au recurs la ritualuri asemănătoare; şi chiar şi în zilele noastre biserica ne pune la dispoziţie rugăciuni pioase şi exorcisme sfinte, care pot fi de folos oamenilor evlavioşi, căci nu conţin niciun element necurat; şi tot aşa, există oameni învăţaţi şi Doctori în sfânta Teologie, care merg la cei bolnavi şi folosesc asemenea cuvinte nu doar pentru folosul celor posedaţi de demoni, ci şi pentru vindecarea anumitor boli. Dar, vai, pe baza acestora oamenii superstiţioşi au inventat multe remedii necurate şi nelegiuite, pe care le folosesc în prezent pentru a vindeca oameni şi animale; iar clericilor a început să le fie lene să mai folosească cuvintele legitime atunci când merg la bolnavi. De aceea, Gulielmus Durandus[124], comentatorul Sfântului Raymond, spune că aceste exorcisme nelegiuite pot fi folosite nu doar de preoţii chibzuiţi, ci şi de persoanele laice, ca şi de femeile modeste, care duc o viaţă onestă; însă rugăciunile lor legitime trebuie să se îndrepte spre oamenii bolnavi: nu spre roade sau animale, ci doar spre bolnavi. Căci Evanghelia spune: „Peste cei bolnavi îşi vor pune mâinile” etc. Iar lucrarea acestor oameni nu trebuie stânjenită, decât dacă există pericolul ca urmându-le exemplul nişte oameni nesocotiţi şi superstiţioşi să se folosească într-un mod necorespunzător de asemenea incantaţii. Pe aceşti vraci superstiţioşi i-a osândit fecioara la care am făcut referire, atunci când a spus că cei care se ocupă cu aceste lucruri au puţină credinţă.

Ei bine, pentru elucidarea acestei chestiuni se pune întrebarea cum putem şti dacă cuvintele acestor descântece şi binecuvântări sunt legitime sau superstiţioase, şi cum ar trebui utilizate; şi dacă diavolul poate fi alungat, iar bolile exorcizate. În primul rând, religia Creştină consideră ca legitime acele lucruri care nu ţin de superstiţie; căci superstiţia nu are de-a face cu religia. A se vedea *Coloseni* 2, căci acolo se arată care sunt lucrurile care au înfăţişare de înţelepciune, dar care n-au niciun preţ; căci comentariul referitor la ele spune

următoarele: Superstiţia este o religie indisciplinată, adică o religie care are la bază metode nedesăvârşite, care sunt folosite în circumstanţe nepotrivite. Şi tot superstiţii sunt şi toate lucrurile pe care tradiţia umană, în absenţa unei autorităţi mai înalte, le-a făcut în numele religiei; este vorba de interpolarea imnurilor de la Sfânta Liturghie, de modificarea Introducerii la Recviemuri, de prescurtarea Crezului ce se cântă la Liturghie, de folosirea orgii în locul corului, de lipsa dascălului de la altar, şi alte asemenea practici. Dar să ne întoarcem la discuţia noastră. Când o lucrare este săvârşită prin virtutea religiei creştine, ca atunci când cineva doreşte să îi vindece pe bolnavi cu ajutorul rugăciunii, al binecuvântărilor şi al cuvintelor sacre de care ne ocupăm acum, ei bine, pentru ca acele binecuvântări să fie legitime, persoana respectivă trebuie să respecte şapte condiţii. Şi chiar dacă face conjuraţii folosindu-se de virtutea Numelui Divin, de lucrările lui Hristos, de Naşterea Sa, de Patimi şi de Moartea Sa Preţioasă, prin care diavolul a fost învins şi scos afară; asemenea binecuvântări şi descântece şi exorcizări vor fi socotite legitime, iar cei ce le practică vor fi numiţi exorcişti sau vrăjitori acceptaţi. A se vedea Sfântul Isidor, *Etimologia* VIII, unde se spune că Vrăjitori sunt aceia al căror meşteşug constă în folosirea cuvintelor. Şi prima dintre aceste condiţii, după cum aflăm de la Sfântul Toma, este aceea că niciun cuvânt nu trebuie să îl invoce în mod făţiş sau tacit pe diavol. Căci dacă l-ar invoca făţiş, atunci evident că lucrarea ar fi nelegiuită. Iar dacă l-ar invoca tacit, s-ar putea vorbi de intenţie sau chiar de faptă; de intenţie, când celui care face lucrare nu îi pasă dacă este ajutat de Dumnezeu sau de diavol, atâta vreme cât îşi atinge scopul; iar de faptă, atunci când persoana nu are aptitudini pentru o astfel de lucrare, aşa că se foloseşte de mijloace artificiale. Şi în aceste situaţii nu medicii şi astronomii trebuie să fie judecători, ci mai ales Teologii. Pentru că aşa lucrează necromanţii, făcând icoane şi inele şi pietre prin mijloace artificiale; însă acestea nu au nicio virtute intrinsecă prin care să determine rezultatele aşteptate; de aceea, diavolul este interesat de lucrările lor. În al doilea rând, binecuvântările sau descântecele nu trebuie să facă referire la nume necunoscute; căci potrivit Sfântului Ioan Gură de Aur, acestea trebuie privite cu teamă, ca nu cumva să conţină vreun lucru superstiţios. În al treilea rând, cuvintele nu trebuie să conţină niciun lucru neadevărat; căci dacă se întâmplă aşa, efectele pe care le produc nu sunt de la Dumnezeu, pentru că El nu poate fi martor la o minciună. Însă unele femei bătrâne folosesc în incantaţiile lor nişte cuvinte ca acestea:

Preafericita Maria s-a dus la plimbare
Dincolo de râul Iordan.
Ştefan a întâlnit-o
Şi-au început să trăncănească etc.

În al patrulea rând, nu sunt acceptate niciun fel de obiecte sau de semne în afară de semnul crucii. Aşadar, talismanele pe care obişnuiesc să le poarte soldaţii sunt condamnate. În al cincilea rând, nimeni nu trebuie să creadă în cuvintele care sunt scrise, citite sau purtate pe post de talisman de către o persoană, şi în niciun fel de alte prostii care nu au nimic de a face cu respectul faţă de Dumnezeu, fără de care orice talisman este doar o superstiţie. În al şaselea rând, atunci când se citează şi se rostesc cuvintele divine ale Sfintei Scripturi întreaga atenţie trebuie îndreptată spre acele cuvinte şi spre înţelesul lor, manifestând în acelaşi timp respect faţă de Dumnezeu; căci chiar dacă invocăm ajutorul sfinţilor, aceştia reprezintă o putere secundară, întrucât sursa virtuţii este Dumnezeu. În al şaptelea rând, efectul dorit trebuie lăsat în seama voinţei divine; căci Dumnezeu ştie dacă omul trebuie vindecat ori dacă este mai bine să fie urgisit sau chiar lăsat să moară. Această condiţie a fost impusă de Sfântul Toma.

Aşa că am putea concluziona că dacă niciuna dintre aceste condiţii nu este încălcată, atunci incantaţia este una legitimă. Şi în acest context, Sfântul Toma face referire la ultimul capitol din *Marcu*: „Iar celor ce vor crede, le vor urma aceste semne: în numele Meu, demoni

vor izgoni, în limbi noi vor grăi, şerpi vor lua în mână". De aici se vede limpede că dacă aceste condiţii de mai sus vor fi respectate, atunci şerpii vor fi alungaţi cu ajutorul cuvintelor sacre în mod legitim. Iar Sfântul Toma mai spune: Cuvintele lui Dumnezeu sunt la fel de sfinte ca Moaştele Sfinţilor. Şi Sfântul Augustin afirmă şi el: Cuvântul lui Dumnezeu este la fel de preţios ca Trupul lui Hristos. Însă cu toţii sunt de acord că este legitim să vindeci cu Moaştele Sfinţilor; prin urmare, cu fiecare ocazie când cineva va lupta împotriva diavolului şi a lucrărilor sale, acesta va trebui să invoce numele lui Dumnezeu şi să se folosească de Rugăciunea Domnului, de Salutul Angelic, de Naşterea şi Patimile lui Hristos, de cele Cinci Răni ale Sale, de cele Şapte Cuvinte pe care le-a rostit pe Cruce, de Inscripţia Biruitoare, de cele trei cuie, precum şi de celelalte arme ale lui Hristos. Cu ajutorul acestor mijloace lucrarea va fi legitimă, aşa încât vom putea avea încredere în astfel de oameni, lăsând rezolvarea problemei în seama lui Dumnezeu.

Iar ceea ce s-a spus în legătură cu alungarea şerpilor este valabil şi pentru alte animale, cu condiţia ca atenţia să fie fixată doar asupra cuvintelor sacre şi asupra virtuţii divine. Însă trebuie să avem mare grijă atunci când recurgem la astfel de incantaţii. Căci Sfântul Toma spune: Aceşti vraci folosesc uneori metode nelegiuite şi obţin efecte magice cu ajutorul diavolilor, în special atunci când este vorba de şerpi; fiindcă şarpele a fost primul instrument prin care diavolul a amăgit omenirea. Căci în oraşul Salzburg trăia un mag care într-o bună zi, în văzul tuturor, a vrut să farmece toţi şerpii şi să-i adune într-o groapă, ca să îi ucidă pe o suprafaţă de o milă de jur împrejur. Aşa că a adunat toţi şerpii respectivi, iar el stătea deasupra gropii, însă în cele din urmă a venit acolo şi un şarpe uriaş şi respingător, care nu a vrut să intre în groapă. Şi acest şarpe i-a tot făcut semne omului să-l lase să plece şi să se târască în altă parte, însă acesta nu contenea cu incantaţiile, insistând ca şi acest şarpe oribil să intre în groapă şi să moară, la fel cum se întâmplase şi cu ceilalţi şerpi. Însă şarpele, care stătea în cealaltă parte a gropii, faţă în faţă cu vrăjitorul, a sărit deodată peste groapă şi s-a năpustit asupra lui, înfăşurându-se în jurul burţii acestuia şi trăgându-l pe fundul gropii, unde au murit amândoi. De aici se poate vedea că incantaţiile trebuie folosite doar pentru scopuri onorabile, cum ar fi acela de a alunga şerpii din casele oamenilor; şi aceste lucrări trebuie făcute cu ajutorul virtuţii divine, cu frică de Dumnezeu şi cu multă evlavie.

În al doilea rând, este necesar să vedem cum pot fi folosite aceste exorcisme şi talismane, şi dacă trebuie purtate la gât ori cusute în haine. Pentru că se pare că aceste practici sunt nelegiuite; căci în Cartea a Doua din lucrarea *Doctrina Creştină*, Sfântul Augustin spune următoarele: Există o mie de obiecte magice şi amulete şi talismane, dar toate sunt nişte superstiţii; iar Şcoala de Medicină le condamnă pe toate, indiferent dacă este vorba de incantaţii, de semne sau de farmece înscrise pe ceva pentru a fi ţinute în jurul gâtului. Şi tot aşa, Sfântul Ioan Gură de Aur, în comentariul său la *Matei*, spune: Unii oameni poartă în jurul gâtului pasaje din Evanghelie; dar nu se citeşte zilnic Evanghelia în biserică, astfel încât să o audă toţi? Şi atunci la ce-i foloseşte unui om să poarte Evanghelia la gât, dacă nu i-a ajutat la nimic că a auzit-o cu urechile proprii? Căci în ce constă virtutea Evangheliei, în literele sale ori în înţelesul cuvintelor? Dacă constă în litere, atunci este bine ca acestea să fie purtate la gât; dar dacă constă în înţelesul cuvintelor, atunci este mai bine ca ele să fie sădite în suflet decât să fie purtate în jurul gâtului.

Pe de altă parte, Doctorii răspund în felul următor, şi mai ales Sfântul Toma, acolo unde se întreabă dacă nu cumva atârnarea unor cuvinte sacre în jurul gâtului este un lucru nelegiuit. Şi părerea lor este aceea că la realizarea tuturor talismanelor şi înscrisurilor trebuie să se evite două lucruri. Primul este acela că lucrurile scrise nu trebuie să implice o invocare a diavolilor; căci dacă s-ar întâmpla aşa, atunci ar fi vorba de o practică superstiţioasă şi nelegiuită, care, după cum am spus anterior, implică lepădarea de credinţă. Şi tot aşa, în conformitate cu cele şapte condiţii menţionate mai sus, nu trebuie să se folosească niciun nume necunoscut. Pentru că dacă sunt evitate aceste capcane, atunci talismanele respective

pot fi puse pe buzele bolnavilor sau pot fi purtate la gât. Însă Doctorii condamnă folosirea lor în anumite împrejurări, şi anume când oamenii acordă mai multă atenţie acestor semne scrise şi au mai multă încredere în litere decât în înţelesul lor.

Şi se mai spune că o persoană profană, care nu pricepe cuvintele, nu poate să pătrundă înţelesul lor. Totuşi, este suficient ca un astfel de om să-şi concentreze gândurile pe virtutea divină şi să lase Divinitatea să facă ceea ce este bine pentru el. În al treilea rând, trebuie să vedem dacă este bine să-l scoatem pe diavol şi să exorcizăm şi boala în acelaşi timp, sau dacă este bine să facem aceste lucruri într-o anumită ordine, ori dacă putem face numai una din aceste lucrări. Şi pentru asta este bine să ţinem cont de câteva chestiuni. Prima, dacă diavolul este prezent întotdeauna atunci când un om este bolnav. A doua, se referă la lucrurile care pot fi exorcizate sau vindecate. A treia, are în vedere metoda de exorcizare.

În legătură cu prima chestiune, Sfântul Ioan Damaschin spune că diavolul acţionează acolo unde se află şi că este prezent întotdeauna în omul bolnav care suferă. Şi tot aşa, în relatarea Sfântului Bartolomeu se arată că omul este izbăvit de diavol doar atunci când este vindecat. Însă la aceste afirmaţii se poate răspunde în felul următor. Atunci când se spune că diavolul este prezent în omul bolnav, acest lucru trebuie înţeles în două feluri: fie că este el însuşi acolo, fie că e prezent prin intermediul efectelor pe care le-a provocat. În primul caz, este prezent doar atunci când cauzează boala; în al doilea caz, se spune că nu este prezent personal, ci prin efectele cărora le-a dat naştere. În acest fel, atunci când Doctorii îşi pun întrebarea dacă diavolul stă ascuns în oamenii care au săvârşit păcate de moarte, răspunsul lor este acela că el nu e prezent în persoană, ci doar prin efectele pe care le produce; la fel cum se spune despre un stăpân, că locuieşte în slujitorii săi prin respectul pe care-l impune. Însă lucrurile stau cu totul altfel atunci când omul e posedat de diavol.

În legătură cu a doua chestiune, referitoare la lucrurile care pot fi exorcizate, trebuie să ţinem cont de opinia Sfântului Toma, exprimată în Cartea IV, secţiunea 6, unde spune că diavolul dobândeşte putere asupra unui om şi asupra tuturor bunurilor acestuia din cauza păcatelor pe care le-a săvârşit; şi de aceea i se permite să-l vatăme. Şi întrucât între Hristos şi Belial nu este nicio legătură, atunci când ceva trebuie sanctificat ca să servească venerării Divinităţii, acel lucru trebuie mai întâi exorcizat, pentru a fi curăţat de influenţa diavolului, prin care oamenii pot fi vătămaţi, şi abia apoi va fi închinat lui Dumnezeu. Aşa se întâmplă atunci când se binecuvântează apa, când se consacră o biserică sau când se fac alte lucruri de genul acesta. Prin urmare, întrucât primul act de reconciliere prin care omul este închinat lui Dumnezeu este botezul, înainte de a fi botezat acel om trebuie exorcizat; şi în această împrejurare, exorcizarea devine obligatorie. Căci omul este cel care dă putere diavolului asupra vieţii sale, şi asta se întâmplă din cauza păcatului originar sau a celui actual. Aşadar, la acest lucru se referă cuvintele folosite în exorcizări, atunci când se spune, „Piei Satano din acest om!”; şi tot aşa se întâmplă când vine vorba de fapte.

Dar să ne întoarcem la subiectul nostru. Atunci când cineva întreabă dacă boala trebuie exorcizată şi diavolul alungat, şi care dintre aceste două lucruri trebuie făcut mai întâi, răspunsul este acela că nu boala se exorcizează, ci omul vrăjit şi aflat în suferinţă; ca şi în cazul unui copil, nu se exorcizează infecţia provocată de ciuperca *Fomes*, ci chiar copilul respectiv. Şi la fel cum copilul este mai întâi exorcizat şi abia apoi diavolul este constrâns să plece; tot aşa şi persoana vrăjită este mai întâi exorcizată şi abia apoi diavolul este alungat cu tot cu lucrările sale. De asemenea, aşa cum sarea şi apa sunt exorcizate, la fel trebuie făcut cu toate lucrurile ce pot fi folosite de omul bolnav, şi cu precădere trebuie exorcizate şi binecuvântate hrana şi băutura. Şi iată care este ceremonia de exorcizare în cazul botezului: suflatul spre Apus şi lepădarea de diavol; apoi, ridicare mâinilor pentru a mărturisi solemn credinţa în religia creştină; în al treilea rând, rugăciunea, binecuvântarea şi punerea mâinilor; în al patrulea rând, dezbrăcarea şi ungerea cu Ulei Sfânt; iar după botez, Împărtăşania şi Mirungerea, după care omul trebuie să rămână dezbrăcat şi să fie legat de o Lumânare Sfântă,

înaltă cât trupul lui Hristos sau cât Crucea. Apoi se pot rosti următoarele cuvinte: Te exorcizez pe tine, Petru, sau pe tine, Barbara, care aţi fost slabi, dar aţi renăscut prin Sfântul Botez, prin Dumnezeul cel viu, prin adevăratul Dumnezeu, prin Dumnezeul care te-a răscumpărat cu Sângele Lui Preţios, ca tu să poţi fi exorcizat, ca toate iluziile şi ticăloşiile prin care ai fost amăgit de diavol să plece de la tine împreună cu toate duhurile rele, care sunt conjurate de Cel ce va veni să-i judece pe cei vii şi pe cei morţi şi care va purifica pământul cu foc. Amin. Iar apoi urmează rugăciunea: O, Dumnezeule al milei şi îndurării, care în bunătatea Ta îi cerţi pe cei pe care-i iubeşti, iar pe cei pe care-i primeşti îi sileşti cu blândeţe să-şi întoarcă inima către Tine; O, Doamne, binevoieşte să reverşi harul Tău asupra robului Tău, care suferă de o slăbiciune a mădularelor trupului, astfel încât orice neputinţă pământească, orice afecţiune provocată de diavol, să îşi găsească izbăvirea în unitatea Bisericii. Ai milă, Doamne, de suspinele şi de lacrimile sale; şi pentru că se încrede în mila Ta, primeşte-l în taina reconcilierii Tale prin Domnul nostru Iisus Hristos. Amin. Aşa că, diavol blestemat, ascultă-ţi osânda şi cinsteşte-L pe Dumnezeul cel viu şi adevărat, cinsteşte-L pe Domnul Iisus Hristos, şi pleacă împreună cu lucrările tale de la robul acesta pe care Domnul Iisus Hristos l-a răscumpărat cu Sângele Său Preţios. Apoi, omul va fi exorcizat pentru a doua şi a treia oară, cu rugăciunile de mai jos.

Şi a doua oară se va spune această rugăciune. Dumnezeule care guvernezi cu milă toate lucrurile pe care le-ai făcut, pleacă-Ţi urechea Ta la rugăciunile noastre şi priveşte-l cu îndurare pe robul Tău care se chinuie din cauza acestei boli trupeşti; vino la el şi dă-i izbăvirea Ta şi virtutea vindecătoare a harului Tău divin prin intermediul Domnului nostru Hristos. Amin. Aşa că, diavol blestemat etc.

Şi iată şi rugăciunea pentru cel de-al treilea exorcism. O, Dumnezeule, singura pavăză a slăbiciunii omeneşti, arată-Ţi puterea Ta cea mare faţă de fratele nostru bolnav (sau de sora noastră), ca ajutat de mila Ta să se dovedească vrednic de a intra în Sfânta Ta Biserică, ca să caute protecţie din partea Domnului nostru Hristos. Amin. Şi în tot acest timp, exorcistul trebuie să-l stropească continuu cu Apă Sfinţită. Şi să reţinem că această metodă se recomandă nu pentru a fi respectată cu stricteţe sau pentru că nu există alte metode de exorcizare mai eficace, ci pentru că trebuie să impunem un sistem clar de exorcizare şi de alungare a demonilor. Căci în vechile poveşti şi cărţi ale Bisericii se pot găsi exorcisme mai pioase şi mai puternice; dar pentru că mai întâi de toate este nevoie de respect faţă de Dumnezeu, fiecare trebuie să dea totul în acestă privinţă.

În concluzie, de dragul clarităţii, recomandăm persoanelor vrăjite următoarea formă de exorcizare. Mai întâi să se spovedească (potrivit Canonului invocat atât de des: Dacă prin ghicit etc.). Apoi să caute cu atenţie în toate colţurile, în pat, în saltele şi sub pragul de la uşă, ca să vadă dacă nu există ceva farmece ascunse. Trupurile animalelor care au fost vrăjite şi au murit trebuie arse imediat. Este bine ca toate aşternuturile de pat şi toate hainele să fie reînnoite, iar dacă este posibil să se părăsească casa respectivă şi să se meargă în altă parte. Iar dacă nu se găseşte nimic, persoana ce urmează a fi exorcizată trebuie să intre în biserică de dimineaţă, mai ales în Zilele de Sărbătoare, ca de exemplu de Sfânta Maria, sau în ajunul unor astfel de sărbători; şi ar fi bine dacă şi preotul s-ar fi dus recent la spovedanie şi s-ar afla într-o stare de graţie, căci atunci ar fi mai puternic. Iar cel ce urmează a fi exorcizat va trebui să ţină în mână, cât poate de bine, o Lumânare Sfântă, indiferent dacă stă pe scaun sau în genunchi; iar cei prezenţi acolo trebuie să spună rugăciuni pioase pentru izbăvirea lui. Şi omul respectiv trebuie să înceapă Litania cu „Ajutorul nostru este în numele Domnului”, iar o persoană desemnată anume va trebui să răspundă: „Să fie stropit cu Apă Sfinţită şi să i se pună un patrafir în jurul gâtului”; apoi, va trebui să recite Psalmul „Ajutorul meu şi Izbăvitorul meu eşti Tu, Doamne, nu zăbovi!”. Şi se va continua apoi cu Litania pentru cei bolnavi, rostindu-se Invocaţia Sfinţilor, „Roagă-te pentru el şi izbăveşte-l, Doamne” şi tot aşa, până la sfârşit. Dar acolo unde ar trebui să se spună rugăciunile, în locul rugăciunilor va începe ritualul de

exorcizare, care va continua aşa cum am spus, sau poate într-un mod mai bun, după cum pare a fi mai bine. Iar acest fel de exorcism este bine să fie săvârşit de trei ori pe săptămână, ca prin aceste mijloace şi cu ajutorul harului divin să se redobândească sănătatea.

În sfârşit, persoana trebuie să primească Taina Euharistiei, cu toate că unii spun că acest lucru trebuie făcut înainte de exorcizare. Iar la spovedanie, duhovnicul trebuie să întrebe dacă omul se află sub o interdicţie de excomunicare, iar dacă aşa stau lucrurile, şi dacă acesta a uitat din neglijenţă să obţină iertarea din partea Judecătorului său, atunci, chiar dacă stă în puterea sa să îl ierte, odată ce acea persoană şi-a redobândit sănătatea va trebui să ceară iertarea de la Judecătorul care l-a excomunicat. De asemenea, mai trebuie să precizăm că atunci când exorcistul nu face parte din Ordinul Exorciştilor, acesta va trebui să facă apel la rugăciuni; iar dacă poate să citească Scripturile, atunci că citească începuturile celor patru Evanghelii, precum şi Evanghelia care spune, „Şi a fost trimis un Înger din cer"; şi tot aşa, Patimile Domnului nostru; căci toate aceste lucruri au puterea de a alunga lucrările diavolului. Iar cuvintele Evangheliei lui Ioan, „La început a fost Cuvântul", trebuie scrise şi atârnate la gâtul omului bolnav, lâsând ca vindecarea să fie făcută de harul lui Dumnezeu.

Iar dacă cineva întreabă care este diferenţa dintre stropirea cu Apă Sfinţită şi exorcizare, căci ambele sunt folosite împotriva năpastelor provocate de diavol, răspunsul este dat de Sfântul Toma, care spune: „Diavolul ne atacă atât din exterior, cât şi din interior. Prin urmare, Apa Sfinţită se foloseşte atunci când atacurile vin din exterior, iar exorcizarea atunci când vin din interior. De aceea, persoanele care au nevoie de exorcizare sunt numite *Energoumeni* (n.t. din limba greacă ενεργούμενη), de la *En*, care înseamnă În, şi *Ergon*, care înseamnă lucrare, pentru că în acest caz omul este atacat din interior. Dar când se exorcizează o persoană vrăjită trebuie utilizate ambele metode, pentru că de această dată chinul vine şi din interior şi din exterior.

A doua noastră observaţie principală se referă la ce trebuie făcut dacă exorcizările nu dau niciun rezultat, iar persoana nu se vindecă. Ei bine, există şase motive care fac ca acest lucru să nu se întâmple; şi mai este şi un al şaptelea, în privinţa căruia ne abţinem să ne pronunţăm în mod clar. Căci dacă persoana nu se vindecă, asta înseamnă fie că nu are încredere în cei ce sunt în jurul ei sau în cei ce o aduc spre exorcizare, fie că are multe păcate, fie că neglijează anumite remedii benefice, fie că exorcistul nu are suficientă credinţă, fie că persoana nu are încredere în exorcist, fie că are nevoie de o purificare prealabilă.

Referitor la primele patru, Evanghelia ne vorbeşte despre acel unic fiu lunatic al unui părinte, precum şi de ucenicii lui Hristos, care erau de faţă (*Matei* 17 şi *Marcu* 9). Căci în primul rând El le-a spus oamenilor că sunt necredincioşi; însă tatăl L-a rugat în felul acesta: „Cred, Doamne! Ajută necredinţei mele". Iar Iisus a spus norodului: „O, neam necredincios şi îndărătnic, până când voi fi cu voi?". În al doilea rând, pe cel ce l-a tolerat pe diavol, adică pe fiul, Iisus l-a mustrat; căci, aşa cum spune Sfântul Ieronim, fusese chinuit de diavol din cauza păcatelor sale. În al treilea rând, această întâmplare ilustrează neglijarea remediilor legiuite, căci la început oamenii buni şi desăvârşiţi nu au fost prezenţi. Iar Sfântul Ioan Gură de Aur spune următoarele: Stâlpii credinţei, Petru, Iacob şi Ioan nu au fost acolo, pentru că erau împreună cu Hristos când acesta s-a schimbat la Faţă; şi tot aşa, au lipsit rugăciunile şi postul, fără de care, după cum a spus Iisus, acest neam de demoni nu poate fi alungat. Aşa că Origen, atunci când se referă la acest pasaj, scrie: Dacă după rugăciune omul nu se vindecă, să nu se mire sau să vorbească ori să pună întrebări, ca şi cum duhul rău ne-ar auzi; ci duhul rău va trebui alungat prin rugăciune şi post. Iar comentariul spune: Aceast neam de demoni, adică dorinţele carnale determinate de acel duh necurat nu poate fi biruit decât dacă ne întărim sufletul cu rugăciuni şi ne supunem trupul cu ajutorul postului. În al patrulea rând, lipsa de credinţă a exorcistului este exemplificată prin acei ucenici lui Hristos care erau de faţă. Căci atunci când s-au dat deoparte şi L-au întrebat din ce cauză au eşuat, El a răspuns: „Pentru puţina voastră credinţă. Căci adevărat grăiesc vouă: Dacă veţi avea credinţă în voi cât un

grăunte de muştar, veţi zice muntelui acestuia: Mută-te de aici dincolo[125], şi se va muta". Iar Sfântul Ilarie spune: Apostolii au crezut, dar credinţa lor încă nu era desăvârşită: căci atunci când Domnul a urcat pe munte împreună cu ceilalţi trei, iar ei au rămas cu norodul, credinţa lor a început să se răcească. Al cincilea motiv este ilustrat în Vieţile Părinţilor, unde citim despre nişte persoane posedate, pe care Sfântul Anton nu le-a putut izbăvi, dar care au fost izbăvite de Pavel, ucenicul său. Al şaselea motiv a fost deja lămurit; căci nu întotdeauna când omul este eliberat de păcat este scutit şi de osândă, căci uneori pedeapsa rămâne, ca omul să-şi ispăşească păcatele.

Şi se spune că mai există un remediu prin care mulţi au fost izbăviţi, şi anume ca cei vrăjiţi să fie botezaţi încă o dată; însă în această privinţă, după cum am spus, nu ne putem pronunţa categoric. Totuşi, este foarte adevărat că atunci când o persoană nu a fost bine exorcizată înainte de a fi botezată, diavolul, cu acordul lui Dumnezeu, are mai multă putere asupra acesteia. Şi din cele arătate este mai presus de orice îndoială că preoţii insuficient instruiţi sau femeile bătrâne dau dovadă de multă neglijenţă (situaţie care se încadrează în a patra categorie de impedimente enunţate mai sus, şi anume lipsa de pregătire a exorcistului) atunci când nu săvârşesc botezul la momentul potrivit. Totuşi, Doamne fereşte să spun că Sacramentele nu pot fi oferite de oamenii răi sau că botezul săvârşit de un om rău nu este valabil, în cazul în care se respectă ritualurile şi cuvintele cuvenite. Aşa că şi în cazul exorcizării, trebuie procedat cu grijă, nici timid şi nici în mod pripit. Şi nimeni nu trebuie să omită accidental sau în mod intenţionat vreun element de procedură sau vreun cuvânt necesar: căci o exorcizare corectă trebuie să ţină cont de patru chestiuni, şi anume conţinutul, forma, intenţia şi ordinea, aşa cum am arătat mai sus; căci dacă unul din aceste elemente lipseşte, atunci exorcizarea nu este deplină.

Şi nu este un argument valabil să susţinem că în Biserica primitivă oamenii erau botezaţi fără a fi exorcizaţi, şi că şi în prezent se practică botezul fără exorcizare; pentru că altfel ar însemna că Sfântul Grigorie a instituit exorcismul în zadar, şi că ritualurile[126] Bisericii sunt greşite. Prin urmare, nu am îndrăznit să osândesc cel de-al doilea botez al persoanelor vrăjite, care se practică în anumite condiţii, astfel încât să se recupereze ceea ce s-a omis prima dată.

Iar în legătură cu cei adormiţi, care se plimbă noaptea pe clădirile înalte fără a păţi nimic, se spune că aceasta este lucrarea duhurilor rele, care îi poartă de colo-colo; şi mulţi spun că starea acestor oameni se îmbunătăţeşte simţitor după ce sunt botezaţi pentru a doua oară. Însă este uimitor că dacă sunt strigaţi pe nume, atunci se prăbuşesc brusc la pământ, ca şi cum numele nu le-a fost dat aşa cum se cuvine prin botez.

Cititorul trebuie să acorde atenţie celor şase impedimente menţionate mai sus, chiar dacă acestea se referă mai degrabă la *Energoumenoi*, adică la oamenii posedaţi, decât la cei care sunt vrăjiţi; întrucât cu toate că este nevoie de aceeaşi virtute în ambele cazuri, se poate spune că e mai dificil să vindeci o persoană vrăjită decât una posedată. Prin urmare, acele impedimente sunt valabile mai ales în cazul celor vrăjiţi, după cum vom demonstra prin următorul raţionament. În Partea a II-a, Întrebarea I, Capitolul X, am arătat că unii oameni sunt posedaţi uneori din cauza unor păcate care nu sunt ale lor, ci ale altor oameni, sau care au alte cauze. Însă atunci când sunt vrăjiţi adulţi, diavolul pune stăpânire pe ei în general din interior, spre nimicirea sufletelor lor. Prin urmare, efortul depus în cazul persoanelor vrăjite este dublu, pe când în cazul celor posedaţi este doar la jumătate. Şi Ion Casian vorbeşte despre o asemenea posedare cruntă în *Colaţiunile* către Stareţul Serenus, unde spune: Cu adevărat nefericiţi sunt aceia care păcătuiesc în toate felurile şi sunt nelegiuiţi, dar care nu arată deloc că sunt posedaţi de diavol; căci nicio ispită nu este pe măsura faptelor lor şi nicio pedeapsă nu îi poate face să se potolească. Iar aceştia nu merită nici măcar leacul tămăduitor al purgatoriului, fiindcă au inima împietrită şi nu sunt dipuşi să se pocăiască indiferent de pedepsele pe care le primesc pe pământ; şi aceştia atrag asupra lor mânia şi răzbunarea din

Ziua Judecăţii de Apoi, când viermele lor nu va muri. Dar mai înainte de asta, acolo unde compară posedarea trupului cu legarea sufletului prin păcat, el spune: Mult mai dureros şi mai violent este chinul celor ce nu dau semne că sunt posedaţi trupeşte de diavol, căci aceştia sunt posedaţi sufleteşte, fiind legaţi fedeleş cu păcatele şi viciile lor. Căci potrivit Apostolului, omul devine robul lucrului de care este posedat. Şi din acest punct de vedere, cazul lor este cel mai disperat, fiindcă ei sunt nişte slujitori ai diavolului, care nu se pot împotrivi stăpânirii lui.

Este limpede, aşadar, că cel mai greu de vindecat nu sunt cei posedaţi de diavol din exterior, ci cei care au trupul vrăjit şi sunt posedaţi din interior, spre ruina sufletelor lor.

O a treia consideraţie principală se referă la descântecele vindecătoare; şi trebuie să remarcăm că acestea sunt de două feluri. Fie că sunt legiuite şi scutite de orice dubiu, fie că sunt oarecum suspecte, ceea ce înseamnă că nu sunt întru totul legitime, Despre primul fel am vorbit în Capitolul V, spre sfârşit, acolo unde am exprimat o îndoială referitoare la folosirea ierburilor şi a pietrelor în scopul alungării vrăjilor. Aşa că acum ne vom ocupa de al doilea fel, şi anume cele care nu sunt întru-totul legitime; şi trebuie să atragem atenţia asupra celor spuse în Introducerea de la Întrebarea II, din Partea a II-a a acestei lucrări, unde se vorbeşte despre cele patru remedii, dintre care trei sunt considerate a fi nelegitime, în timp ce al patrulea nu este nelegitim, ci doar dubios; iar Canonicii spun că nu este bine să combaţi ceva dubios cu altceva la fel de dubios. Însă noi Inchizitorii suntem de aceeaşi părere cu Sfinţii Doctori, şi anume că atunci când, din cauza celor şase sau şapte impedimente pe care le-am menţionat, cuvintele sacre şi exorcismele legitime nu sunt suficiente, persoanele vrăjite trebuie sfătuite să îndure cu răbdare diavolii din această viaţă pentru ispăşirea păcatelor lor şi să nu caute să se vindece cu ajutorul unor metode superstiţioase şi dubioase. Prin urmare, dacă cineva nu este mulţumit de exorcismele legitime despre care am vorbit şi vrea să recurgă la alte remedii care sunt cel puţin dubioase, despre care am vorbit anterior, ei bine, această persoană trebuie să ştie că nu are consimţământul nostru în această privinţă. Însă motivul pentru care am explicat cu atenţie şi în detaliu asemenea remedii a fost acela de a putea concilia cât de cât opiniile unor Doctori cum sunt Duns Scotus şi Henry de Segusio, pe de-o parte, şi cele ale celorlalţi Teologi, pe de altă parte. Totuşi, suntem de acord cu ce spune Sfântul Augustin în lucrarea sa *Predică împotriva ghicitorilor şi a celor care prevăd viitorul*, care poartă numele de *Predică împotriva celor ce fac prevestiri*[127], şi anume: Fraţilor, ştiţi că eu v-am rugat de multe ori să nu urmaţi obiceiurile păgânilor şi ale vrăjitorilor, dar voi nu prea aţi ţinut seama de acest lucru. Totuşi, dacă nu vă vorbesc, voi fi tras la răspundere pentru voi în Ziua Judecăţii de Apoi, iar asta ar însemna că atât voi, cât şi eu vom avea parte de osânda veşnică. Aşa că eu mă spăl pe mâini în faţa lui Dumnezeu, că v-am certat iar şi iar, ca niciunul dintre voi să nu meargă la ghicitori şi la cei ce prevăd viitorul ca să-i consulte în legătură cu vreo neputinţă; căci cel ce săvârşeşte acest păcat va pierde pe loc Taina botezului şi va deveni un călcător de credinţă şi un păgân, care dacă nu se va pocăi va pieri pentru vecie. Iar mai apoi adaugă: Nimeni să nu creadă că sunt zile când e bine să pleci şi zile când e bine să te întorci; căci Dumnezeu a făcut toate lucrurile desăvârşite, şi aşa cum a rânduit o zi, tot aşa le-a rânduit şi pe celelalte. Însă ori de câte ori trebuie să faceţi ceva şi să plecaţi de acasă, faceţi-vă cruce în numele lui Hristos, spuneţi cu credinţă Crezul sau Rugăciunea Domnului şi apoi puteţi să vă vedeţi de treburi la adăpostul ajutorului venit din partea lui Dumnezeu. Însă unii fii superstiţioşi ai vremurilor noastre, care nu sunt mulţumiţi cu această protecţie şi acumulează păcate peste păcate, trec dincolo de înţelesul cuvintelor lui Scotus şi ale Canonicilor, încercând să se justifice cu următoarele argumente. Acele obiecte naturale au anumite virtuţi ascunse, pe care oamenii nu le pot înţelege; căci rocile magnetice atrag fierul, şi mai sunt şi alte lucruri pe care le enumeră Sfântul Augustin în lucrarea sa *Despre Cetatea lui Dumnezeu* XXI. Prin urmare, aceştia spun că nu este ceva nelegiuit dacă cineva încearcă să-şi redobândească sănătatea cu ajutorul acestor lucruri atunci când exorcismele şi leacurile naturale au dat greş; chiar dacă aceste mijloace par a fi dubioase. Aşa se întâmplă atunci când

oamenii încearcă să se însănătoşească sau să-i ajute pe alţii să se vindece cu ajutorul unor imagini, care nu ţin de necromanţie, ci de astrologie, ori cu ajutorul unor inele sau al altor lucruri. Şi aceştia mai susţin că aşa cum stelele influenţează materia naturală, tot aşa se întâmplă şi cu obiectele artificiale, cum ar fi imaginile de felul acesta, care primesc o virtute tainică de la stele, prin intermediul căreia pot produce anumite efecte; aşa că nu este ceva nefiresc să se facă uz de asemenea lucruri. În plus, diavolii pot schimba trupurile în foarte multe feluri, aşa cum spune Sfântul Augustin în *De Trinitate* 3 şi aşa cum rezultă din ceea ce se întâmplă cu cei vrăjiţi; prin urmare, folosirea virtuţilor unor asemenea lucruri pentru a îndepărta vraja este un lucru legitim. Sfinţii Doctori au însă o părere contrară, după cum am arătat ici şi colo pe parcursul acestei lucrări. Prin urmare, la primul lor argument putem răspunde în felul acesta: dacă obiectele naturale sunt folosite pur şi simplu pentru a produce anumite efecte în virtutea calităţilor intrinseci pe care le au, acest lucru nu este ceva nelegiuit. Însă dacă sunt combinate cu anumite litere şi semne necunoscute, care este evident că nu pot să aibă niciun efect de la sine, atunci vorbim despre o superstiţie şi despre un lucru nelegiuit. De aceea, Sfântul Toma, II, întrebarea 96, articolul 2, vorbind despre această chestiune, spune că atunci când un obiect este folosit cu scopul de a produce un rezultat concret, ca de exemplu să vindece o boală, trebuie să vedem dacă obiectul respectiv are calităţi naturale care ar putea produce un astfel de efect; şi dacă aşa stau lucrurile, atunci nu este ceva nelegiuit, pentru că este permis ca prin mijloace naturale să se obţină anumite efecte. Însă dacă se constată că nu pot produce asemenea efecte în mod firesc, asta înseamnă că nu pot fi considerate drept cauze ale efectelor respective, ci sunt doar nişte semne sau simboluri; iar asta înseamnă că îşi trag puterea dintr-un pact simbolic încheiat cu diavolii. De asemenea, în lucrarea *Despre Cetatea lui Dumnezeu* XXI, Sfântul Augustin spune: Diavolii ne ademenesc fie cu ajutorul unor creaturi, plăsmuite nu de ei înşişi, ci de Dumnezeu, fie prin intermediul altor plăceri iscate prin iscusinţa lor; căci nu ne ispitesc cu hrană, ca pe animale, ci cu diferite semne, ca pe nişte duhuri, făcând apel la felurite pietre, ierburi şi copaci ori la animale, farmece şi ceremonii. În al doilea rând, Sfântul Toma spune: Virtuţile fireşti ale lucrurilor naturale sunt date de formele lor materiale, care reflectă influenţa stelelor, fiindcă această influenţă le face să capete anumite virtuţi lucrătoare. Însă formele obiectelor artificiale provin din imaginţia meşterului; şi dacă, aşa cum spune Aristotel în *Fizica* I, acestea nu sunt decât o creaţie artificială, ele nu pot avea nicio virtute naturală care să provoace un anumit efect. Rezultă deci că virtutea dobândită prin influenţa stelelor se răsfrânge doar asupra obiectelor naturale, nu şi asupra celor artificiale. Prin urmare, după cum spune Sfântul Augustin în lucrarea *Cetatea lui Dumnezeu*, Porfir greşeşte atunci când crede că oamenii au generat pe pământ Puteri care produc efecte asemănătoare cu cele ale stelelor folosindu-se de ierburi, pietre, animale, sunete, glasuri şi forme, pe care le pun în legătură cu diferitele configuraţii ale stelelor şi cu mişcările lor; ca şi cum efectele produse de magicieni derivă din puterea corpurilor cereşti. Dar, după cum adaugă Sfântul Augustin, toate aceste lucruri aparţin diavolilor, căci aceştia amăgesc sufletele care li se supun. Şi tot aşa se întâmplă şi cu acele imgini care sunt numite lucrări astronomice ale diavolilor, ce pot fi recunoscute după literele ce sunt înscrise pe ele, dar care nu au puterea naturală de a produce un anumit efect; căci o imagine sau un semn nu reprezintă o cauză care să declanşeze un efect natural. Însă între imaginile astronomilor şi cele ale necromanţilor există această diferenţă, şi anume că în cazul celor din urmă se foloseşte o anumită invocaţie, care nu este altceva decât un pact făţiş cu diavolii; pe când semnele şi literele de pe imaginile astronomice sugerează doar un pact tacit. În al treilea rând, oamenii nu au niciun fel de putere asupra diavolilor pe care să o folosească pentru scopurile lor; iar omul se află în război cu diavolii, de aceea el nu poate apela în niciun fel la ajutorul lor făcând un pact făţiş sau tacit cu aceştia. Iată ce spune Sfântul Toma.

Dar să revenim la subiect. El spune, „în niciun fel”, adică nimeni nu trebuie să recurgă la acele mijloace dubioase în care diavolii sunt implicaţi într-un fel sau altul. Şi pentru că sunt

dubioase, dacă omul în slăbiciunea lui s-a folosit de ele pentru a-şi redobândi sănătatea, acesta trebuie să se căiască pentru trecut şi să aibă grijă ce va face în viitor; de asemenea, va trebui să se roage, ca păcatele sale să fie iertate şi să nu mai fie niciodată dus în ispită; asta spune Sfântul Augustin la sfârşitul acestei Reguli.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul VII.

Remedii prescrise împotriva furtunilor cu grindină şi pentru animalele care sunt vrăjite.

Referitor la remediile pentru animalele vrăjite şi la descântecele împotriva furtunilor trebuie să spunem încă de la bun început că unii oameni se folosesc de aceste remedii nelegiuite. Căci acestea constau în cuvinte şi acţiuni cu caracter superstiţios; ca atunci când oamenii vindecă viermii din degete sau din alte mădulare cu ajutorul anumitor cuvinte sau descântece[128], a căror legitimitate a fost explicată în capitolul precedent. Iar alţii nu stropesc vitele cu Apă Sfinţită, ci le-o toarnă în gură.

Pe lângă dovezile pe care le-am prezentat deja referitoare la faptul că remediile care conţin cuvinte sunt nelegiuite, William de Paris, pe care l-am citat adesea, ne mai oferă şi următorul motiv. Dacă în cuvinte ar exista vreo virtute, ea ar avea la bază unul din aceste trei lucruri: elementul material, care este aerul; forma, care este sunetul; sau înţelesul lor. Însă acestea pot să acţioneze şi toate trei în acelaşi timp. Ei bine, virtutea nu este dată de aer, căci acesta nu are puterea să ucidă decât dacă este otrăvitor; nu este dată nici de sunet, căci sunetul este oprit de obiectele mai solide; şi nu este dată nici de înţeles, fiindcă în această situaţie cuvintele Diavol sau Moarte sau Iad ar fi întotdeauna vătămătoare, pe când cuvintele Sănătate şi Bunătate ar fi mereu benefice. Şi nu este dată nici de toate acestea trei laolaltă; căci dacă părţile unui întreg sunt necorespunzătoare, atunci şi întregul este necorespunzător. Şi nu avem niciun motiv să spunem că Dumnezeu a dat virtute cuvintelor aşa cum a dat ierburilor şi pietrelor. Fiindcă orice virtute care există în anumite cuvinte sacramentale şi binecuvântări şi incantaţii permise nu este dată de cuvintele în sine, ci de harul lui Dumnezeu şi de promisiunea pe care El a făcut-o. Este, ca să spunem aşa, o promisiune din partea lui Dumnezeu că lucrurile pe care le face cineva se vor bucura de harul Lui. Aşa încât cuvintele sacramentale sunt eficace datorită înţelesului lor; cu toate că unii susţin că ele au o virtute intrinsecă; însă aceste două opinii nu se exclud reciproc. În ceea ce priveşte celelalte cuvinte şi incantaţii, lucrurile nu stau deloc aşa, după cum am spus mai devreme; pentru că simpla compunere sau simpla rostire a unor cuvinte scrise nu poate avea niciun efect; însă invocarea Numelui Divin şi rugăciunea obştească, prin care se cere intervenţia Voinţei Divine, au un rol benefic.

Am vorbit mai sus despre remediile care au la bază acţiuni ce par a fi nelegiuite. Vom prezenta acum o practică foarte răspândită în părţile Şvabiei. Pe data de întâi mai, înainte de răsăritul soarelui, femeile din sat se duc şi culeg din pădure frunze şi rămurele de salcie din care împletesc o coroană pe care o atârnă deasupra uşii de la grajd, susţinând că vitele vor fi protejate tot anul de efectele vrăjilor. Şi în opinia celor care cred că lucrurile dubioase pot fi combătute cu lucruri dubioase, acest remediu nu pare a fi nelegiuit; şi la fel se întâmplă şi atunci când bolile sunt alungate prin diferite trucuri şi incantaţii. Dar fără a avea intenţia de a jigni pe cineva trebuie să spunem că o femeie sau orice altă persoană se poate duce în prima zi sau în oricare altă zi a lunii, fără a ţine cont de răsăritul sau apusul soarelui, pentru a culege ierburi sau frunze sau ramuri; şi dacă va spune Rugăciunea Domnului şi le va atârna cu bună-credinţă deasupra uşii de la grajd, punându-şi nădejdea în voinţa lui Dumnezeu ca să le dea puterea de a proteja, nici atunci această practică nu va fi fără cusur, după cum am arătat în

capitolul precedent, atunci când am citat cuvintele Sfântului Ieronim; căci chiar dacă nu este invocat, diavolul joacă un anumit rol în eficacitatea ierburilor şi pietrelor.

Acelaşi lucru se întâmplă şi în cazul celor care fac semnul crucii în Duminica de Florii cu frunze şi flori care au fost sfinţite, pe care le pun apoi în viile şi pe ogoarele lor, afirmând că dacă recoltele de pe terenurile învecinate vor fi distruse de grindină, cele de pe ogoarele lor vor rămâne neatinse. Aceste chestiuni trebuie judecate pe baza distincţiei despre care deja am vorbit.

Şi tot aşa, există unele femei care, ca să-şi apere laptele şi ca vacile lor să nu fie lipsite de lapte prin vrăjitorie, dau gratis celor săraci, în numele lui Dumnezeu, tot laptele pe care-l strâng în zilele de duminică. Acest lucru nu trebuie privit ca o superstiţie dacă este făcut din milă pentru cei săraci şi dacă oamenii imploră mila divină pentru protejarea vitelor lor, lăsând efectele în seama bunului plac al providenţei divine. De asemenea, Nider, în primul capitolul al lucrării sale *Praeceptorium*, spune că este permis ca vitele să fie binecuvântate la fel ca oamenii, cu ajutorul unor descântece scrise şi cuvinte sacre, chiar dacă seamănă cu nişte incantaţii, cu condiţia să fie respectate cele şapte condiţii pe care le-am menţionat. Pentru că el spune că se cunosc cazuri când persoane evlavioase sau fecioare au însemnat o vacă cu semnul crucii, spunând în acelaşi timp Rugăciunea Domnului şi Salutul Angelic, cu scopul de a combate lucrarea diavolului provocată prin vrăjitorie. Iar în lucrarea *Formicarius*, el spune că vrăjitoarele mărturisesc că vrăjile lor sunt împiedicate de respectarea ceremoniilor Bisericii; este vorba de stropirea cu Apă Sfinţită, de consumul de sare sfinţită, de folosirea legitimă a lumânărilor în Ziua Ispăşirii, a frunzelor de laur etc. Din acest motiv, atunci când face exorcizări, Biserica se foloseşte de toate acestea pentru a slăbi puterea diavolului. De asemenea, pentru că atunci când vrăjitoarele vor să oprească laptele unei vaci ele obişnuiesc să ceară puţin lapte sau unt provenit de la vaca respectică, ca prin meşteşugul lor să o poată vrăji, femeile trebuie să aibă grijă atunci când solicitarea vine din partea unor persoane suspectate de această nelegiuire, şi să nu le dea absolut nimic. Şi tot aşa, există unele femei care, văzând că bat laptele în putină fără niciun rezultat, şi dacă suspectează că la mijloc este vorba de o vrăjitorie, fac în aşa fel încât să-şi procure puţin unt de la casa vrăjitoarei respective. Apoi împart acel unt în trei bucăţi şi le aruncă în putină, invocând Sfânta Treime, adică Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh; şi astfel, toate vrăjile sunt puse pe fugă. Acesta este un alt exemplu prin care lucruri dubioase sunt combătute cu alte lucruri dubioase, şi asta pentru că untul trebui împrumutat de la vrăjitoarea care este suspectată. Dar dacă nu s-ar folosi de acel unt şi dacă ar invoca Sfânta Treime şi ar spune Rugăciunea Domnului, lăsând lucrurile în seama voinţei divine, acea femeie ar fi fără pată. Totuşi, nu este recomandabil să se arunce în putină cele trei bucăţi de unt; căci ar fi mai bine să se îndepărteze efectele vrăjitoriei cu ajutorul Apei Sfinţite sau punând înăuntru nişte sare exorcizată, spunând în acelaşi timp rugăciunile pe care le-am menţionat. De asemenea, pentru că de multe ori vrăjile pot distruge toate vitele unei persoane, cei care au fost loviţi de o asemenea năpastă ar trebui să îndepărteze pământul de sub pragul uşii de la grajd sau de la staul, ca şi din locul de unde se adapă vitele, şi să-l înlocuiască cu un pământ nou, stropit cu Apă Sfinţită. Căci vrăjitoarele au mărturisit adesea că la îndemnul diavolilor au săpat o groapă în care aceştia au pus anumite farmece; şi că acestea erau nişte obiecte concrete, cum ar fi de exemplu o piatră, o bucată de lemn, un şoarece sau un şarpe. Pentru că toată lumea este de acord că diavolul poate face asemenea lucruri el singur, fără ajutor din partea cuiva; dar de obicei, acesta sileşte o vrăjitoare să i se alăture, pentru ca în felul acesta să îi piardă sufletul.

În plus, pe lângă semnul crucii la care am făcut referire, în cazul furtunilor şi al căderilor de grindină se face apel la următorul procedeu. Se iau trei bucăţi de grindină şi se aruncă în foc, invocându-se Sfânta Treime şi spunându-se Rugăciunea Domnului şi Salutul Angelic; şi acestea se repetă de trei-patru ori, rostindu-se de asemenea şi pasajul din Evanghelia după Ioan, *La început a fost Cuvântul*. Iar semnul crucii se face în cele patru

colţuri ale lumii. La sfârşit, se repetă de trei ori, *Şi Cuvântul S-a făcut trup*, şi de alte trei ori, „Prin cuvintele acestei Evanghelii fie ca furtuna să înceteze”. Iar dacă aceasta a fost provocată prin vrajă, se va opri imediat. Acest lucru este adevărat şi nu trebuie privit cu suspiciune. Căci dacă bucăţile de grindină ar fi aruncate în foc fără invocarea Numelui Divin, atunci ar fi vorba de o practică superstiţioasă. Se pune însă întrebarea dacă furtuna nu s-ar opri şi fără a fi nevoie de aceste bucăţi de grindină. Iar răspunsul nostru este acela că de fapt cuvintele sunt răspunzătoare de efectul produs; însă atunci când omul aruncă în foc bucăţile de gheaţă, asta înseamnă că vrea să îl chinuie pe diavol şi să-i distrugă lucrările prin invocarea Sfintei Treimi. Şi le aruncă în foc şi nu în apă, pentru că cu cât vor fi distruse mai rapid, cu atât mai grabnică va fi distrugerea lucrării diavolului. Însă efectul aşteptat trebuie să fie lăsat în seama Voinţei Divine.

Relevant pentru acest lucru este răspunsul dat de o vrăjitoare unui Judecător care a întrebat-o dacă există mijloace prin care să fie domolită o furtună stârnită prin vrăjitorie. Iar ea a răspuns: Da, şi iată cum. Vă conjur pe voi, vânturi şi bucăţi de grindină, prin cele cinci răni ale lui Hristos, prin cele trei cuie care i-au străpuns mâinile şi picioarele, şi prin cei patru Sfinţi Evanghelişti, Matei, Marcu, Luca şi Ioan, să vă topiţi şi să cădeţi pe pământ sub formă de ploaie. Şi multe altele mărturisesc, unele de bună voie, iar altele sub tortură, că lucrările lor sunt împiedicate, uneori total, alteori parţial, de cinci lucruri, astfel încât să nu le poată face rău oamenilor. Şi iată care sunt acestea: când omul este credincios şi când respectă poruncile lui Dumnezeu; când se protejează cu semnul crucii şi cu rugăciuni; când respectă ritualurile şi ceremoniile Bisericii; când este plin de râvnă să facă dreptate; şi când cugetă cu voce tare sau în sinea sa la Patimile lui Hristos. Iar Nider vorbeşte şi el despre aceste lucruri. Din acest motiv, Biserica obişnuieşte să tragă clopotele ca să alunge furtunile, pentru că în felul acesta îi pune pe fugă pe diavoli şi îi împiedică să facă rău; iar oamenii prind de veste că este momentul să înceapă să îl invoce pe Dumnezeu ca să îi apere de furtuni, recurgând la Sacramentul Altarului şi la cuvinte sacre, în conformitate cu vechile obiceiuri ale Bisericii din Franţa şi din Germania. Dar pentru că mulţi consideră că această metodă de a recurge la Sacramente pentru a domoli o furtună este oarecum superstiţioasă, întrucât nu înţeleg regulile prin care putem face distincţia între ceea ce este superstiţios şi ceea ce nu este, vom prezenta acum cele cinci reguli pe baza cărora oricine va putea stabili dacă o faptă este superstiţioasă, adică dacă se află în afara ritualurilor religiei creştine sau dacă este în conformitate cu modalităţile cuvenite de a-l cinsti şi de a-l venera pe Dumnezeu; căci în acest din urmă caz ea izvorăşte din virtutea religiei, care se manifestă atât în gândurile inimii, cât şi în acţiunile trupului. Iar aceste lucruri sunt explicate în comentariul referitor la *Coloseni* 2, unde se spune: „Unele ca acestea au oarecare înfăţişare de înţelepciune în caracterul lor superstiţios”; iar comentariul Sfântului Pavel sună în felul acesta: Superstiţia este o formă de religie care nu ţine cont de nicio regulă; după cum am spus mai devreme. Iar prima regulă este ca în tot ce facem să urmărim doar slava lui Dumnezeu; căci se spune: „De aceea, ori de mâncaţi, ori de beţi, ori altceva de faceţi, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceţi”. Prin urmare, orice lucrare ce are legătură cu religia creştină trebuie făcută întru slava lui Dumnezeu[129], ca prin ea omul să îl cinstească pe Dumnezeu şi să îşi pună astfel mintea în slujba Lui. Şi deşi raportându-ne la această regulă putem spune că în prezent ceremoniile şi procedurile legale ale Vechiului Testament nu mai sunt respectate, căci ele trebuie înţelese în mod simbolic, fiindcă adevărul ne este dezvăluit în Noul Testament, totuşi folosirea Sacramentelor sau a Moaştelor pentru a potoli o furtună nu pare să contrazică această regulă.

A doua regulă spune că trebuie să avem grijă ca lucrarea să contribuie la înfrânarea senzualităţii sau la abstinenţa trupească, însă într-o manieră virtuoasă, adică în conformitate cu ritualurile Bisericii şi cu doctrina morală. Căci în *Romani* 12, Sfântul Pavel spune: „Închinarea voastră să fie duhovnicească”. Şi pe baza acestei reguli putem afirma că cei care au jurat să nu mănânce în zilele de Sabat sau să postească în zilele de duminică sunt nişte

proşti; căci se spune: Cu cât e mai bună ziua, cu atât e mai bună lucrarea (n.t. cu referire la faptul că se poate lucra şi în zilele de sărbătoare). Dar nici din acest punct de vedere folosirea Sacramentelor nu pare a fi ceva superstiţios.

A treia regulă este să ne asigurăm că ceea ce facem respectă canoanele Bisericii Catolice sau Sfânta Scriptură sau cel puţin ritualurile unei anumite Biserici; ori că lucrarea noastră este în conformitate cu legea universală, după cum spune Sfântul Augustin. În consecinţă, atunci când Episcopii englezi şi-au manifestat îngrijorarea vizavi de faptul că Liturghia se săvârşea în mod diferit în bisericile lor, Sfântul Grigorie le-a scris că pot folosi orice metodă care este pe placul lui Dumnezeu, indiferent dacă este vorba de ritualurile Bisericii Romane, de cele ale Bisericii Galicane ori de alte ritualuri ale altor biserici. Pentru că aceste ritualuri diferite de a-l venera pe Dumnezeu nu sunt împotriva adevărului, aşa că obiceiurile trebuie păstrate, şi ar fi un lucru nelalocul lui să le neglijăm. Căci, după cum am spus la început, bisericile din Franţa şi din Germania au obiceiul ca după sfinţirea pâinii să o scoată afară; dar acest lucru nu constituie o nelegiuire, cu condiţia ca pâinea să fie ţinută într-un recipient, ca să nu intre în contact cu aerul.

A patra regulă este aceea că lucrarea noastră trebuie să se asemene cu efectul scontat; căci dacă nu se aseamănă putem considera că este vorba de o superstiţie. De aceea, literele necunoscute şi numele îndoielnice, precum şi hărţile şi imaginile astronomilor şi necromanţilor, trebuie condamnate ca fiind dubioase. Însă nu putem spune că din această cauză folosirea Sfintelor Moaşte şi a Pâinii Euharistice ca să ne apărăm de diavol constituie un lucru superstiţios; căci mai degrabă aceasta este o practică religioasă şi benefică, întrucât aceste Taine reprezintă ajutorul nostru împotriva Vrăjmaşului.

A cincea regulă este să avem grijă ca ceea ce facem să nu provoace scandal ori să ne facă se ne poticnim; de aceea, într-o astfel de situaţie, chiar dacă lucrul respectiv nu este superstiţios, totuşi de teama scandalului ar fi mai bine să renunţăm la el sau să îl amânăm; ori dacă este posibil ar trebui să îl facem în taină, ca să nu pricinuiască tulburare. Prin urmare, dacă Sacramentele pot fi folosite în taină sau în aşa fel încât să nu provoace scandal, atunci acest lucru nu este de neglijat. Şi tocmai datorită acestei reguli mulţi preoţi renunţă să mai rostească binecuvântări deasupra celor bolnavi ori să le lege cuvinte pioase la gât. Şi vreau să spun că nu trebuie făcut nimic, cel puţin în mod public, dacă acel lucru va fi prilej de poticnire pentru oamenii simpli.

Cam atât despre remediile folosite împotriva furtunilor şi căderilor de grindină, care sunt reprezentate de cuvinte sau fapte legitime.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul VIII.

Anumite remedii prescrise împotriva acelor atacuri întunecate şi oribile cu care diavolii îi pot lovi pe oameni.

Şi vrem să ne mai spunem părerea în privinţa remediilor împotriva anumitor vătămări ale rodelor pământului, cauzate de omizi, de roiuri imense de lăcuste sau de alte insecte ce acoperă suprafeţe întinse de teren, care mănâncă viile până la rădăcină şi devorează recoltele coapte de pe ogoare. De asemenea, ne vom referi şi la remediile împotriva furtului de copii săvârşit prin lucrarea diavolilor.

Ei bine, referitor la primul tip de vătămare am putea cita lucrarea Sfântului Toma, *Second of the Second*, Întrebarea 90, unde îşi pune problema dacă este legitim să conjurăm o creatură iraţională. Şi el răspunde afirmativ; însă doar pentru a o sili să se întoarcă înapoi la diavol, căci acesta se foloseşte de creaturile iraţionale pentru a ne face rău. Iar această metodă

de conjurare se foloseşte în exorcismele Bisericii, prin care puterea diavolului este ţinută la distanţă de creaturile iraţionale. Dar dacă conjurarea vizează însăşi creatura iraţională, care nu pricepe nimic, atunci ea va fi de-a dreptul zadarnică. De aici tragem concluzia că asemenea creaturi pot fi alungate prin exorcisme şi conjuraţii legitime, care se bazează pe ajutorul milei divine; dar mai întâi oamenii trebuie îndemnaţi să postească, să meargă în procesiuni ori să practice alte forme de devoţiune. Căci acest tip de rău este trimis din cauza desfrânărilor şi a înmulţirii fărădelegilor; de aceea oamenii trebuie îndemnaţi să îşi mărturisească păcatele.

În unele provincii sunt pronunţate chiar şi excomunicări solemne, prin care se obţine puterea de a-i conjura pe diavoli. Şi un alt lucru oribil cu care Dumnezeu este de acord este ca diavolii să ia copiii de lângă femei şi să pună în locul lor nişte copii străini. Iar aceşti copii, numiţi copii de schimb, sau în limba germană *Wechselkinder,* sunt de trei feluri. Unii sunt tot timpul bolnavi şi plâng de zor, neputând fi potoliţi nici cu laptele de la patru femei. Alţii provin din lucrările diavolilor Incubus, deşi nu sunt fiii lor, ci ai acelui bărbat de la care diavolul a luat sămânţa în trup de Succubus sau al cărui material seminal a fost colectat dintr-o poluţie survenită în vis. Şi aceşti copii, cu acordul lui Dumnezeu, îi înlocuiesc uneori pe copiii adevăraţi. Şi mai există şi un al treilea tip, când diavolii iau înfăţişarea unor copii şi le atacă pe doici. Însă cele trei feluri de copii au în comun aceste lucruri: sunt grei, bolnăvicioşi, nu cresc, nu se satură cu laptele pe care îl primesc, iar de multe ori dispar fără urmă. Şi putem spune că mila divină permite ca acest lucru să se întâmple din două motive. În primul rând, pentru că părinţii sunt prea ataşaţi de copii, iar această pedeapsă este spre binele lor. În al doilea rând, se presupune că femeile cărora li se întâmplă asemenea lucruri sunt foarte superstiţioase, fiind amăgite de diavoli în multe alte privinţe. Însă Dumnezeu este gelos în sensul bun al cuvântului, aşa cum dragostea unui bărbat pentru soţia sa se manifestă prin faptul că nu va lăsa să se apropie de ea niciun alt bărbat, ci ca un soţ gelos acesta nu va tolera nici măcar o suspiciune de adulter. La fel şi Dumnezeu este gelos pe sufletul pe care El l-a cumpărat cu Sângele Său Preţios şi cu care s-a căsătorit în Credinţă (n.t. sufletul este considerat a fi o entitate feminină); şi El nu poate suporta ca acesta să fie atins, ori ca cineva să discute cu el, ori ca acesta să aibă de a face într-un fel sau altul cu diavolul, care este vrăjmaşul şi potrivnicul mântuirii. Iar dacă un bărbat gelos nu poate tolera nici măcar o suspiciune de adulter, oare cât de mult ar suferi dacă adulterul s-ar produce în realitate? De aceea nu este de mirare dacă copiii lor vor fi luaţi şi înlocuiţi cu alţi copii proveniţi din adulter. Şi într-adevăr, faptul că Dumnezeu este mult mai gelos pe suflet şi că nu va tolera nimic care ar putea isca vreo suspiciune, este arătat în Vechea Lege, unde pentru a îndepărta poporul Său de idolatrie, El nu numai că interzice idolatria, ci şi multe alte lucruri care ar putea să-i dea naştere şi care nu au nicio utilitate în ele însele, deşi într-un mod uimitor acestea au un oarecare folos din punct de vedere mistic. Căci în *Exodul* 22, El spune: „Pe vrăjitoare să nu o lăsaţi să trăiască!”; şi mai adaugă aceste cuvinte: „Să nu locuiască ea în ţara voastră, ca să nu vă facă să păcătuiţi împotriva Mea”. Şi tot aşa, prostituatele trebuie ucise, ca să nu mai caute tovărăşia bărbaţilor. Aşadar, să remarcăm gelozia lui Dumnezeu, care în *Deuteronomul* 22 spune următoarele: „Dacă în cale, în vreun copac sau pe pământ, vei găsi cuib de pasăre cu pui sau cu ouă şi mama lor va fi şezând pe pui sau pe ouă, să nu iei mama împreună cu puii; mamei dă-i drumul, iar puii ia-i pentru tine ca să-ţi fie bine şi să se înmulţească zilele tale”. Acest Dumnezeu gelos nu va răbda nicio faptă de adulter în poporul Său. Şi tot aşa, în zilele noastre, atunci când femeile bătrâne găsesc un bănuţ, ele consideră că acesta este un semn de mare noroc; şi invers, când se gândesc la bani, acesta este un semn care aduce ghinion. Şi tot Dumnezeu ne-a învăţat că vasele trebuie acoperite, iar dacă un vas nu este acoperit, atunci va fi considerat necurat.

A existat la un moment dat credinţa greşită că diavolii care vin în timpul nopţii (sau Oamenii Buni[130] cum îi numesc femeile bătrâne, cu toate că este vorba de vrăjitoare sau diavoli în chip de vrăjitoare) trebuie să mănânce absolut tot, ca după aceea să poată aduce

abundenţă în depozite. Iar unii oameni, care vor să dea culoare acestei povestiri, îi numesc Bufniţe Gălăgioase; însă acest lucru contravine părerii Doctorilor, care spun că nu există alte creaturi raţionale în afară de oameni şi de Îngeri; aşa că nu pot fi altceva decât diavoli. De asemenea, în *Leviticul* 19 se spune: „Să nu vă tundeţi rotund părul capului vostru, nici să vă stricaţi faţa bărbii voastre"; căci cei ce fac asta se închină la idoli. Şi tot aşa, în *Deuteronomul* 22, Dumnezeu spune: „Femeia să nu poarte veşminte bărbăteşti, nici bărbatul să nu îmbrace haine femeieşti"; căci unii au făcut asta în onoarea zeiţei Venus, iar alţii în cinstea lui Marte sau a lui Priapus. Şi din acelaşi motiv a poruncit ca altarele idolilor să fie distruse; iar Ezechia a nimicit şarpele de aramă, căci oamenii voiau să îi aducă jertfe; şi le-a spus: este doar o bucată de aramă. Şi din acelaşi motiv a interzis vedeniile şi prevestirile, poruncind ca femeile şi bărbaţii care au demon să fie omorâţi. Aceştia erau asemenea prezicătorilor din zilele noastre. Iar Dumnezeu a interzis toate aceste lucruri din gelozia pe care o are pentru sufletul cu care s-a căsătorit, la fel cum un bărbat se căsătoreşte cu o femeie, pentru că ele stârnesc suspiciunea unui adulter de natură spirituală. Aşa că şi noi predicatorii trebuie să ţinem minte că nicio jertfă nu este mai plăcută lui Dumnezeu decât gelozia pentru sufletele noastre, aşa cum spune Sfântul Ieronim în comentariile sale la Ezechiel. Prin urmare, în Partea a III-a a acestei lucrări vom vorbi despre exterminarea vrăjitoarelor, care este remediul definitiv. Căci acesta este ajutorul final pe care Biserica îl poate oferi din perspectiva poruncii divine. Căci s-a spus: „Pe vrăjitoare să nu o lăsaţi să trăiască!". Şi aici sunt incluse şi remediile împotriva vrăjitorilor arcaşi; căci aceştia pot fi exterminaţi doar cu ajutorul legii laice.

Remediu. Când anumiţi oameni, de dragul unui câştig lumesc, s-au dedicat în întregime diavolului, s-a observat că deşi aceştia au fost scoşi uneori din puterea lui cu ajutorul spovedaniei, totuşi au fost chinuiţi groaznic, şi pentru multă vreme, mai ales în timpul nopţii. Şi Dumnezeu permite ca acest lucru să se întâmple cu scopul de a-i pedepsi. Iar semnul că după spovedanie au fost izbăviţi este acela că le dispar toţi banii din buzunare sau din cufere. Şi am mai putea să dăm multe alte exemple în acest sens, dar de dragul conciziei le vom trece cu vederea.

Partea a III-a

DESPRE PROCEDURILE JUDICIARE FOLOSITE ÎN TRIBUNALELE BISERICEŞTI ŞI CIVILE ÎMPOTRIVA VRĂJITOARELOR ŞI A TUTUROR ERETICILOR

CHESTIUNI GENERALE ŞI INTRODUCERE

Cine trebuie să le judece pe vrăjitoare?

Întrebarea care se pune este aceea dacă vrăjitoarele, împreună cu patronii, protectorii şi apărătorii lor, cad sub jurisdicţia Tribunalului Bisericesc şi a Tribunalului Civil, ceea ce ar însemna că Inchizitorii sunt total scutiţi de îndatorirea de a judeca această erezie. Şi aşa şi stau lucrurile. Căci Canonul (c. *accusatus*, § *sane*, lib. VI) spune: Fără îndoială că cei care au privilegiul de a judeca chestiunile ce ţin de credinţă nu trebuie să fie distraşi de alte sarcini; iar Inchizitorii delegaţi de Scaunul Apostolic să investigheze năpasta ereziei nu trebuie să se preocupe în mod direct de prezicători şi de cei ce practică divinaţia, decât dacă aceştia se fac vinovaţi şi de erezie; de asemenea, nu este de datoria lor să îi pedepsească, ci pedeapsa va fi aplicată de către judecătorii lor. Dar faptul că erezia vrăjitoarelor nu este menţionată în Canon nu constituie un impediment. Pentru că potrivit Canonului (secţiunea I, *pro dilectione*), în tribunalul conştiinţei acestea vor primi aceeaşi pedeapsă. Dacă vrăjitoarele şi persoanele care practică divinaţia păcătuiesc în mod tainic, atunci vor fi obligate la o penitenţă de patruzeci de

zile; dar dacă păcatul este cunoscut de toţi, atunci li se va refuza Împărtăşania. Şi cei ce primesc aceleaşi pedepse vor fi condamnaţi de acelaşi tribunal. De asemenea, toate aceste persoane sunt la fel de vinovate, căci prezicătorii recurg la mijloace dubioase, iar vrăjitoarele vatămă creaturile cu ajutorul diavolilor, în loc să caute să obţină ce vor de la ele doar cu ajutorul lui Dumnezeu; prin urmare, atât prezicătorii, cât şi vrăjitoarele se fac vinovaţi de păcatul idolatriei. Acesta este sensul pasajului din *Ezechiel* 21:23, unde se spune că Regele Babilonului stătea la răscrucile drumurilor, scuturând săgeţile[131] şi întrebând terafimii. De asemenea, se mai poate spune că acolo unde Canonul precizează „decât dacă aceştia se fac vinovaţi şi de erezie", se face aluzie la faptul că prezicătorii şi cei ce practică divinaţia sunt nişte eretici, şi ca urmare pot fi judecaţi de către Inchizitori; şi tot aşa stau lucrurile şi în privinţa falşilor practicanţi ai divinaţiei, deşi nici o autoritate nu s-a pronunţat în această privinţă. De asemenea, vrăjitoarele nu pot fi judecate de către Inchizitori decât pe baza unei acuzaţii de erezie; însă e limpede că vrăjitoarele pot acţiona şi fără a se face vinovate de erezie. Căci atunci când imprimă în noroi Trupul lui Hristos, ceea ce constituie un mare păcat, pot face acest lucru cu deplină înţelegere, fără a comite vreo erezie. Căci e posibil ca cineva să creadă că acesta este Trupul Domnului şi să-l arunce în noroi pentru a-l satisface pe diavol, ca în felul acesta să facă un pact cu el, pentru a-şi atinge un anumit scop, cum ar fi acela de a găsi o comoară sau un anumit lucru. Prin urmare, oricât de groaznic ar fi păcatul vrăjitoarelor, există şi situaţii când acestea nu se fac vinovate de lipsă de credinţă; iar dacă aşa stau lucrurile, atunci ele nu vor fi aduse în faţa Tribunalului Inchiziţiei, ci vor fi lăsate în seama judecătorilor lor. Pentru că şi Solomon s-a închinat de complezenţă zeilor soţiei sale, dar nu s-a făcut vinovat de apostazie; căci în inima lui a rămas devotat adevăratei Credinţe. Şi la fel şi vrăjitoarele, ele se închină diavolilor în virtutea pactului pe care l-au încheiat cu el, dar păstrează credinţa în inimile lor; din acest motiv, ele nu se fac vinovate de erezie.

Se poate spune însă că toate vrăjitoarele trebuie să se lepede de credinţă, şi că din acest punct de vedere ele trebuie considerate eretice. Însă lucrurile stau exact pe dos, chiar dacă ar fi nevoite să se lepede de credinţă în inimile şi minţile lor, totuşi nu ar putea fi considerate eretice, ci doar apostate. Însă ereticul nu este totuna cu apostatul, de aceea în faţa Tribunalului Inchiziţiei sunt aduşi doar ereticii; prin urmare, vrăjitoarele nu fac parte din această categorie. Iar în capitolul 26, întrebarea 5 se spune: Fie ca Episcopii şi reprezentanţii lor să facă tot ce pot pentru a-şi curăţa complet parohiile de meşteşugul vătămător al prezicătorilor şi magicienilor care se inspiră de la Zoroastru; iar dacă găsesc bărbaţi sau femei care se dedau acestei fărădelegi, atunci aceştia trebuie să îi alunge şi să îi acopere de ruşine. Aşa că atunci când se spune, la Capitolul 348, Să fie lăsaţi în seama judecătorilor lor, se vorbeşte la plural, pentru că se face trimitere la Tribunalul Bisericesc şi la Tribunalul Civil; prin urmare, în baza acestui Canon, ei trebuie daţi cel mult pe mâna Tribunalului Diecezan. Dar dacă, aşa cum am văzut în cazul Inchizitorilor, Diecezanii vor şi ei să fie scutiţi de această răspundere şi să lase pedepsirea vrăjitoarelor în seama Tribunalelor laice, o astfel de pretenţie poate fi îndreptăţită dacă avem în vedere următoarele argumente. Căci Canonul spune, c. *ut inquisitionis*: Interzicem categoric domnilor, stăpânilor şi dregătorilor lor să judece acest tip de fărădelege, fiindcă este vorba de o chestiune pur religioasă, care se referă la păcatul ereziei. Prin urmare, rezultă că dacă fărădelegea nu este pur religioasă, aşa cum se întâmplă în cazul vrăjitoarelor, ale căror vătămări vizează tărâmul lumesc, ea va trebui pedepsită de Tribunalul Civil şi nu de cel Bisericesc. În plus, în ultima Lege Canonică referitoare la evrei se spune: Bunurile sale trebuie confiscate, iar el trebuie condamnat la moarte, pentru că prin ideile sale stricate s-a opus Credinţei în Hristos. Iar obiecţia că aceste lucruri se referă la evreii convertiţi, care s-au întors apoi la vechea lor credinţă, nu este valabilă. Ba mai degrabă ea ne întăreşte argumentul; pentru că judecătorul trebuie să îi pedepsească pe aceşti evrei ca pe nişte apostaţi; aşa că vrăjitoarele care se leapădă de credinţă trebuie tratate şi ele în acelaşi fel; fiindcă renegarea credinţei, indiferent dacă este totală sau parţială, constituie caracteristica principală a

vrăjitoarelor. Şi deşi se spune că apostazia şi erezia trebuie judecate în acelaşi fel, totuşi în cazul vrăjitoarelor această sarcină nu revine unui Judecător bisericesc, ci unui Judecător laic. Şi nimeni nu trebuie să provoace tulburare în mulţime din cauza procesului unei vrăjitoare, iar cel ce trebuie să se îngrijească de acest lucru este însuşi Guvernatorul.

În lucrarea sa *Autenticele*, acolo unde vorbeşte despre principiile de conducere, Iustinian spune: Să nu permiteţi nimănui să provoace tulburări în Provincia voastră din cauza unor investigaţii care vizează credinţele religioase ori ereziile; şi să nu permiteţi nimănui să dea vreun ordin în Provincia pe care o conduceţi; ci voi înşivă veţi avea grijă de toate, punând la dispoziţie sume băneşti şi alte mijloace de investigaţie care sunt necesare; iar în chestiunile de ordin religios nu veţi permite să se facă nimic care să contravină preceptelor noastre. Aşadar, rezultă limpede că doar Guvernatorul este abilitat să intervină în cazul unei revolte împotriva credinţei. În plus, dacă judecarea şi condamnarea vrăjitoarelor nu ar fi doar de competenţa Judecătorului civil, atunci care ar mai fi scopul legilor? Iar cele care în mod obişnuit sunt numite vrăjitoare trebuie condamnate la moarte. Şi tot aşa: Persoanele care atentează la viaţa unor oameni nevinovaţi cu ajutorul magiei trebuie aruncate la animale. De asemenea, se stipulează faptul că aceste persoane trebuie anchetate şi torturate; şi că niciun om credincios nu trebuie să se asocieze cu ele, căci dacă va face acest lucru va fi exilat şi i se vor confisca toate averile. Şi aceste legi mai cuprind multe alte pedepse.

Dar în pofida tuturor acestor argumente, realitatea este aceea că vrăjitoarele pot fi judecate şi pedepsite atât de Tribunalele Bisericeşti, cât şi de cele Civile. Căci o nelegiuire canonică trebuie judecată de Guvernator şi de Mitropolitul Provinciei; aşadar, nu doar de Mitropolit, ci şi de Guvernator. Acest lucru se vede clar în lucrarea *Autenticele*, unde principilor aflaţi la conducere li se cere următorul lucru: Dacă urmează să fie judecată o chestiune canonică, atunci va trebui să o anchetaţi împreună cu Mitropolitul Provinciei. Şi ca să elimine orice dubiu în legătură cu acest subiect, comentariul spune: Dacă este o problemă simplă referitoare la respectarea credinţei, atunci aceasta poate fi judecată doar de Guvernator; dar dacă problema e mai complicată, atunci trebuie judecată de Guvernator împreună cu un Episcop; iar chestiunea respectivă trebuie păstrată în limitele decenţei de către cel ce a primit harul lui Dumnezeu, şi care trebuie să apere credinţa ortodoxă, să impună despăgubiri băneşti şi să aibă grijă să nu vatăme credinţa celor care au greşit.

Şi tot aşa, cu toate că un stăpân laic are puterea de a impune pedeapsa capitală, totuşi acest lucru nu exclude judecata Bisericii, a cărei sarcină este aceea de a judeca cazul respectiv. Şi într-adevăr, acest lucru rezultă clar din Legea Canonică, c. *de summa trin.*şi *fid. cath.*, precum şi din Legea referitoare la erezie, c. *ad abolendam*, c. *urgentis* şi c. *excommunicamus*, 1 şi 2. Şi aceleaşi pedepse sunt prescrise atât de Legile Civile, cât şi de cele Canonice, după cum rezultă din Legile Canonice referitoare la erezia maniheistă[132] şi la cea ariană. Prin urmare, pedepsirea vrăjitoarelor este apanajul ambelor Tribunale şi nu doar al unuia singur. De asemenea, legile stipulează că clericii trebuie îndreptaţi de proprii Judecători şi nu de Tribunalele laice, întrucât se consideră că fărădelegile lor sunt strict de natură religioasă. Însă nelegiuirea vrăjitoarelor este parţial civilă şi parţial religioasă, pentru că ele provoacă năpaste lumeşti şi vatămă credinţa; prin urmare, ele trebuie judecate, condamnate şi pedepsite de judecătorii ambelor Tribunale. Această opinie este susţinută şi de *Autenticele*, unde se spune: Dacă este vorba de o nelegiuire religioasă, care necesită o pedeapsă ori o amendă religioasă, aceasta va fi judecată de un Episcop care este în graţiile lui Dumnezeu; şi nici măcar cel mai renumit Judecător al Provinciei nu trebuie să se amestece în această chestiune. Şi nu e nevoie ca Judecătorii civili să aibă cunoştinţe referitoare la aceste demersuri, pentru că chestiunile de felul acesta trebuie examinate din punct de vedere religios, iar sufletele celor care au păcătuit trebuie îndreptate prin pedepse de natură religioasă, în conformitate cu regulile sacre şi divine care stau la baza legilor noastre. Iată ce se spune. Pe

de altă parte, însă, o nelegiuire ce are un caracter mixt trebuie judecată şi pedepsită de ambele tribunale.

La toate cele de mai sus vom răspunde astfel. Scopul nostru este de a arăta, cu voia lui Dumnezeu, că noi, Inchizitorii din Germania Superioară, putem fi scutiţi de sarcina de a le judeca pe vrăjitoare, fiindcă acestea pot fi lăsate în seama Judecătorilot fiecărei provincii; şi asta din cauza dificultăţii lucrării pe care o avem de îndeplinit; cu condiţia, bineînţeles, ca acest demers să nu perciliteze în niciun fel păstrarea credinţei şi mântuirea sufletelor. Prin urmare, noi ne-am angajat să scriem această lucrare ca să oferim Judecătorilor metodele prin care pot face dreptate, căci în astfel de cazuri ei sunt aceia care trebuie să judece şi să pronunţe sentinţa. Aşadar, pentru a arăta că în multe situaţii Episcopii pot acţiona împotriva vrăjitoarelor fără sprijinul Inchizitorilor, cu toate că nu se pot lipsi de Judecătorii civili atunci când vine vorba de pedeapsa cu moartea, considerăm că este oportun să prezentăm părerile unor Inchizitori din unele regiuni ale Spaniei şi, manifestând totuşi respect faţă de ele, fiindcă aparţinem aceluiaşi Ordin de Predicatori, să le combatem, pentru ca fiecare detaliu să poată fi mult mai bine înţeles.

Opinia lor, aşadar, este aceea că toate vrăjitoarele, prezicătoare, necromante, şi pe scurt toate cele care practică un tip oarecare de divinaţie, dacă odinioară au îmbrăţişat şi au mărturisit Sfânta Credinţă, trebuie judecate de Tribunalul Inchiziţiei, aşa cum se întâmplă în cele trei situaţii prezentate la începutul capitolului *Multorum querela*, din decretul Papei Clement[133] referitor la erezie; căci în acesta se spune că nici Inchizitorul nu trebuie să acţioneze fără Episcop, nici Episcopul fără Inchizitor; însă există alte cinci cazuri în care fiecare poate să acţioneze fără a fi nevoie de intervenţia celuilalt, după cum se arată în capitolul respectiv. Dar într-un singur caz se precizează clar că ei trebuie să acţioneze obligatoriu împreună, şi anume atunci când cei care practică divinaţia sunt consideraţi a fi eretici. Şi tot în această categorie sunt incluşi şi cei care hulesc, cei care-i invocă pe diavoli într-un fel sau altul, precum şi cei care sunt excomunicaţi şi care trebuie să rămână proscrişi un an de zile, fie din cauza unei chestiuni ce ţine de credinţă, fie dintr-un cu totul alt motiv; şi mai sunt enumerate şi alte asemenea abateri. Însă din cauza acestui fapt, autoritatea Judecătorilor este slăbită, pentru că tot mai multe poveri sunt plasate pe umerii Inchizitorilor; iar noi nu le putem purta aşa cum ne cere teribilul Judeător, care vrea să ne respectăm cu stricteţe îndatoririle pe care le avem. Dar pentru că opinia lor nu poate fi respinsă decât dacă vom demonstra că teza pe care se sprijină este nesănătoasă, trebuie să remarcăm că ea se bazează pe afirmaţiile celor care au comentat Canonul, şi mai ales capitolele *accusatus* şi *sane*, precum şi cuvintele „iz de erezie”. De asemenea, aceştia se folosesc de ceea ce au spus Teologii, Sfântul Toma, Preafericitul Albert şi Sfântul Bonaventura, în *Cartea a Doua a Sentinţelor*, secţiunea 7.

Cel mai bun lucru pe care-l putem face este să analizăm în detaliu câteva din aceste afirmaţii. Pentru că atunci când Canonul spune, după cum am arătat la primul argument, că Inchizitorii nu trebuie să se preocupe de prezicători şi de cei ce practică divinaţia decât dacă acolo se simte un iz de erezie, ei zic că prezicătorii şi practicanţii divinaţiei sunt de două feluri, falşi sau eretici. Iar cei din prima categorie sunt numiţi pur şi simplu practicanţi ai divinaţiei, pentru că ei pur şi simplu fac apel la meşteşugul lor; la aceştia se face trimitere în capitolul *de sortilegiis*, unde se spune că prezbiterul Udalricus s-a dus într-un loc ascuns împreună cu o persoană josnică, adică cu un practicant al divinaţiei, precizează glosa, dar nu cu intenţia de a-l invoca pe diavol, ceea ce ar fi fost o erezie, ci ca folosindu-se de astrolab să poată afla un lucru tainic. Iar acest lucru, spun ei, este doar divinaţie pură sau prezicere. În privinţa celor din a doua categorie, aceştia sunt numiţi practicanţi eretici ai divinaţei, fiindcă arta lor implică închinarea la diavoli; şi prin divinaţie ei încearcă să prezică viitorul, ceea ce cam are un iz de erezie; aşadar, asemenea altor eretici, aceştia trebuie judecaţi de Tribunalului Inchiziţiei.

Şi ei susţin, pe baza comentariilor făcute de Canonici pe marginea cuvântului „iz”, că asta vrea să spună Canonul. Pentru că Giovanni d’Andrea, referindu-se la Canonul *accusatus* şi la cuvântul „iz”, spune următoarele: Izul de erezie este acesta, că se rostesc rugăciuni abjecte şi se aduc jertfe pe altarele idolilor, iar aceşti oameni îi întreabă pe diavoli şi primesc răspunsuri de la ei; sau se adună laolaltă şi practică divinaţii eretice, iar uneori, pentru a putea obţine un răspuns, botează a doua oară un copil sau practică alte lucruri de felul acesta. Şi ca să îşi apere ideile mai citează şi alte persoane, inclusiv pe John Modestus, Sfântul Raymond şi William de Laudun, O.P. (n.t. Ordo Praedicatorum – Ordinul Predicatorilor). De asemenea, fac trimitere la deciziile Bisericii de la Conciliul din Acvitania, capitolul 26, întrebarea 5, Episcopi, unde aceste femei superstiţioase au fost numite necredincioase, spunându-se, Fie ca acestea să piară în nelegiuirea lor. Iar în cazul unui creştin, nelegiuirea este numită erezie; prin urmare, aceste femei vor fi judecate de Tribunalul Inchiziţiei pentru erezie. Şi aceştia îi mai citează pe Teologi, mai ales pe Sfântul Toma, *A Doua Cartea a Sentinţelor*, secţiunea 7, acolo unde se întreabă dacă a cere ajutorul diavolilor reprezintă un păcat. Şi referindu-se la pasajul din Isaia 8, „Nu se cuvine oare poporului să alerge la Dumnezeul său?”, el spune printre altele: Orice lucru a cărui realizare vine prin puterea diavolului, ca urmare a unui pact încheiat cu el, constituie o apostazie de la credinţă fie cu cuvântul, dacă se foloseşte vreo invocaţie, fie cu fapta, chiar dacă nu e oferită nicio jertfă. Şi în acelaşi sens îi citează şi pe Albertus, Pierre de Tarentaise şi Giovanni Bonaventura[134], cel care a fost ulterior canonizat, dar nu sub numele de Giovanni, cu toate că acesta era numele său real. Şi îi mai citează şi pe Alexander de Hales şi Guido Carmelitul[135]. Ei bine, toţi aceştia spun că cei ce îi invocă pe diavoli sunt nişte apostaţi, şi prin urmare eretici, de aceea ei trebuie judecaţi de Tribunalul Inchiziţiei, căci acesta se ocupă de eretici.

Dar Inchizitorii din Spania la care am făcut referire nu au demonstrat suficient de bine, cu argumentele de mai sus sau cu oricare altele, că aceşti prezicători trebuie judecaţi de Ordinul Episcopilor împreună cu Inchizitorii; şi nici că Inchizitorii trebuie scutiţi de datoria de a judeca asemenea practicanţi ai divinaţiei, necromanţi sau chiar vrăjitoare; şi nici că Inchizitorii trebuie mai degrabă condamnaţi decât lăudaţi atunci când judecă asemenea cazuri unde Episcopii au eşuat. Iată motivul pentru care putem spune că aceştia nu au reşuşit să-şi apere ideile. Aşadar, Inchizitorii trebuie să se ocupe doar de chestiunile legate de erezie, iar acea erezie trebuie să fie manifestă; aşa cum arată Canonul *accusatus*, § *sane*, care a fost citat atât de frecvent. Aşa stând lucrurile, rezultă că oricât de serios şi de grav ar putea fi păcatul săvârşit de cineva, dacă acesta nu implică nicio erezie, atunci persoana respectivă nu trebuie judecată ca eretică, deşi trebuie să fie pedepsită. În consecinţă, Inchizitorul nu trebuie să se amestece atunci când este vorba de un om care urmează a fi pedepsit nu ca eretic, ci ca răufăcător, aşa că îl va lăsa în seama Judecătorilor din Provincia lui ca să îl judece. Şi tot aşa, asta mai înseamnă că toate nelegiurile care se referă la invocarea diavolilor şi la jertfele care li se aduc, despre care vorbesc Comentatorii, Canonicii şi Teologii, nu fac obiectul Inchizitorilor, aşa că pot fi lăsate în seama Tribunalelor episcopale sau seculare, cu excepţia acelor situaţii când este implicată şi erezia. Prin urmare, întrucât fărădelegile de care ne ocupăm sunt comise adesea fără nicio erezie, cei vinovaţi de asemenea crime nu trebuie judecaţi sau condamnaţi ca eretici, după cum rezultă din argumentele pe care le vom prezenta.

Pentru ca o persoană să fie declarată eretică trebuie să fie îndeplinite cinci condiţii. Prima, ca modul ei de gândire să fie unul defectuos. A doua, ca păcatul ei să vizeze aspecte legate de credinţă, care să fie contrare învăţăturilor Bisericii referitoare la adevărata credinţă sau care să fie împotriva unei moralităţii sănătoase, lucruri care nu au cum să conducă la dobândirea vieţii veşnice. A treia, ca păcatul să fie săvârşit de o persoană care a îmbrăţişat credinţa Catolică, căci dacă ar fi vorba de un evreu sau de un păgân, aceştia nu s-ar face vinovaţi de erezie. A patra, ca păcatul să fie de asemenea natură încât omul respectiv să mărturisească măcar o parte din adevărul în privinţa lui Hristos, referitor fie la Dumnezeirea

Sa, fie la Umanitatea Sa; căci dacă un om se leapădă cu totul de credinţă, atunci este un apostat. Şi a cincea condiţie, ca omul respectiv să persiste cu încăpăţânare în acel păcat. Şi că la aceste lucruri se referă erezia putem demonstra după cum urmează (nu respingând, ci aducând dovezi în sprijinul glosei Canonicilor). Căci toată lumea ştie că un eretic se carcterizează în primul rând printr-o gândire nelalocul ei; însă pentru ca un om să fie declarat eretic trebuie îndeplinite două condiţii; prima este de natură materială, adică un mod de gândire defectuos, pe când cea de-a doua este de natură formală, şi anume o minte încăpăţânată. La acest lucru se referă Sfântul Augustin atunci când spune: Ereticul este acel om care lansează idei noi şi mincinoase sau care îmbrăţişează astfel de idei. Şi mai putem demonstra acest lucru prin următorul raţionament: erezia este o formă de necredinţă, iar necredinţa există în mod subiectiv în intelect, în aşa fel încât omul ajunge să creadă ceva ce este împotriva adevăratei credinţe. Aşa stând lucrurile, orice fărădelege săvârşeşte cineva, dacă nu păcătuieşte cu mintea, acela nu este un eretic. De exemplu, dacă un om cade în păcatul curviei sau al adulterului, încălcând porunca *Să nu fii desfrânat*, totuşi acesta nu este un eretic decât dacă crede că adulterul este permis. Chestiunea poate fi argumentată în felul acesta: Când un lucru este de aşa natură încât pentru existenţa lui sunt necesare două elemente constitutive, atunci dacă unul dintre ele lipseşte acel lucru nu poate exista; căci dacă poate exista, aceasta înseamnă că elementul respectiv nu este absolut necesar. Pentru că o casă are nevoie de o fundaţie, de ziduri şi de acoperiş; iar dacă vreunul din aceste elemente lipseşte, atunci nu se poate vorbi de o casă. Şi tot aşa, dacă erezia presupune o gândire greşită, în lipsa acesteia nicio acţiune nu îl poate face pe om să devină eretic. Prin urmare, noi, Inchizitorii din Germania, suntem de acord cu ce spune Preafericitul Antoninus în legătură cu această chestiune în partea a doua a lucrării sale *Summa*; căci el arată că dacă omul botează lucruri, venerează diavoli, le aduce jertfe, calcă în picioare Trupul lui Hristos ori săvârşeşte alte asemenea fărădelegi, acesta nu poate fi considerat eretic, decât dacă mintea lui a luat-o razna. Aşadar, nu este eretic acela care botează, de exemplu, un obiect, dar care nu se îndoieşte de Sacramentul Botezului şi de efectele sale; şi care nu crede că botezul acelei imagini poate avea vreun efect asupra virtuţii sale, ci face asta doar pentru ca diavolul să-i îndeplinească mai uşor vreo dorinţă, pentru că el găseşte plăcere în asemenea lucrări; şi acest om acţionează în virtutea unui pact tacit sau făţiş pe care l-a încheiat cu diavolul, în speranţa că acesta îi va împlini dorinţele sau că va împlini dorinţele altei persoane. De aceea, oamenii care în urma unui pact tacit sau făţiş îi invocă pe diavoli cu litere şi figuri magice pentru a le împlini dorinţele nu sunt în mod necesar şi eretici. Însă aceştia nu trebuie să ceară niciun lucru care să fie mai presus de puterea sau de cunoştinţele diavolului, de aceea trebuie să aibă o bună cunoaştere a puterii sale şi a lucrurilor pe care le ştie. Fiindcă unii cred că diavolul poate constrânge voinţa unui om; sau, ca urmare a pactului pe care l-au încheiat cu el, că diavolul poate face tot ce doresc, indiferent dacă acel lucru este oprit de Dumnezeu; sau că diavolul poate cunoaşte tot ce se întâmplă în viitor; sau că poate face un lucru care stă doar în puterea lui Dumnezeu. Pentru că nu este nicio îndoială că oamenii cu asemenea convingeri au mintea tulburată, întrucât au o părere greşită despre puterea diavolului; de aceea, dacă sunt îndeplinite şi celelalte condiţii pentru erezie, aceştia trebuie consideraţi eretici şi vor fi duşi imediat în faţa Tribunalului Inchiziţiei sau a celui Civil. Însă dacă acţionează aşa cum am spus, nu dintr-o înţelegere greşită a botezului sau a altor chestiuni pe care le-am menţionat, aşa cum de altfel se întâmplă de cele mai multe ori, căci vrăjitoarele şi persoanele care practică necromaţia ştiu că diavolul este vrăjmaşul credinţei şi duşmanul mântuirii, asta înseamnă că aceste persoane sunt silite să creadă în inima lor că credinţa are o mare putere şi că toate doctrinele false provin de la tatăl minciunilor. De aceea, cu toate că păcatul lor este foarte grav, ele nu pot fi acuzate de erezie. Iar motivul este acela că nu au convigeri greşite referitoare la sacrament, însă îl folosesc în mod eronat, săvârşind astfel un sacrilegiu. Prin urmare, este vorba mai degrabă de vrăjitorie decât de erezie, aşa că aceste persoane fac parte din acea categorie de

oameni despre care Canonul *accusatus* menţionat mai sus spune că nu trebuie aduşi în faţa Tribunalului Inchiziţiei, fiindcă în cazul lor nu se simte un iz de erezie; iar dacă erezia există cumva, atunci este ascunsă.

Acelaşi lucru se întâmplă şi cu aceia care îl venerează pe diavol şi îi aduc jertfe. Căci dacă fac asta crezând că diavolii au ceva divin în ei sau că trebuie veneraţi, ca în felul acesta să obţină de la ei ceea ce doresc în pofida interdicţiei sau permisiunii lui Dumnezeu, atunci nu sunt altceva decât nişte eretici. Însă dacă nu cred aşa ceva în legătură cu diavolul, ci doar vor să-şi împlinească mai repede dorinţele prin intermediul unui pact pe care l-au făcut cu acesta, nu se mai poate spune că sunt eretici, deşi păcatul lor este foarte mare.

De dragul clarităţii vom lăsa deoparte anumite obiecţii. Căci logica noastră ar putea fi contrazisă de argumentul că potrivit legilor a fi simonist nu înseamnă a fi eretic (1, întrebarea 1: „Cel ce vrea să cumpere cu bani, dar care are o gândire sănătoasă"). Căci simonistul nu este un eretic în sensul strict al cuvântului; însă în general vorbind şi prin comparaţie, după cum spune Sfântul Toma, el este eretic prin faptul că cumpără sau vinde lucruri sfinte cu convingerea că harul poate fi obţinut cu bani. Dar dacă, aşa cum se întâmplă adesea, nu acţionează cu această convingere, atunci nu poate fi acuzat de erezie. Însă ar fi un eretic dacă ar crede că harul poate fi dobândit cu bani.

Aparent, afirmaţiile noastre contrazic ceea ce se spune în Canon referitor la eretici; şi anume că cel ce admiră un eretic este şi el eretic, dar cel ce îl venerează pe diavol păcătuieşte mai grav decât cel ce admiră un eretic; prin urmare etc. De asemenea, ca un om să fie judecat ca eretic înseamnă că trebuie să fie într-adevăr eretic. Căci Biserica are competenţa de a judeca doar acele lucruri care sunt evidente, pentru că numai Dumnezeu cunoaşte şi poate să judece lucrurile care sunt ascunse (secţiunea 33, *erubescant*). Însă ceea ce gândeşte omul poate ieşi la iveală doar prin acţiuni, care sunt vizibile sau care pot fi dovedite; aşadar, un om care comite acţiuni asemenea celor despre care discutăm trebuie judecat ca eretic. Şi tot aşa, pare imposibil ca cineva să comită asemenea fapte, cum ar fi să calce în picioare Trupul lui Hristos; căci nu ar putea face acest lucru decât dacă mintea lui ar fi tulburată. Pentru că diavolul nu poate pune stăpânire pe voinţă decât dacă mintea judecă greşit. Fiindcă potrivit lui Aristotel, omul face lucruri rele fie din ignoranţă, fie din greşeală. Prin urmare, dacă cei ce fac lucruri rele au o voinţă pervertită, asta înseamnă că mintea lor judecă greşit.

Ei bine, la aceste trei obiecţii vom răspunde în felul următor; iar prima obiecţie şi cea de-a treia pot fi considerate la un loc. Există două feluri de judecată, cea a lui Dumnezeu şi cea a omului. Dumnezeu îl judecă pe omul din lăuntru; pe când omul poate judeca doar gândurile care sunt reflectate de acţiunile externe, aşa cum se susţine la al treilea argument. Ei bine, cel pe care Dumnezeu îl judecă şi îl găseşte vinovat de erezie este într-adevăr un eretic; căci Dumnezeu nu judecă pe nimeni ca eretic decât dacă omul respectiv are o credinţă greşită. Însă dacă oamenii judecă pe cineva şi îl consideră eretic, asta nu înseamnă că acel om este cu adevărat eretic; ci faptele sale dau impresia că are o credinţă greşită, şi de aceea este socotit eretic. Iar dacă s-ar pune întrebarea dacă Biserica ar trebui să îi stigmatizeze imediat pe cei ce venerează diavoli sau botează diferite obiecte, iată care sunt răspunsurile. În primul rând, această problemă este mai degrabă de competenţa Canonicilor decât a Teologilor. Canonicii vor spune că aceştia trebuie consideraţi eretici şi pedepsiţi ca atare. Un Teolog va spune că mai întâi este necesar ca un Scaun Apostolic să judece dacă erezia există într-adevăr sau dacă este vorba doar de o suspiciune. Pentru că ori de câte ori un efect poate avea două cauze diferite nu se poate formula nicio judecată precisă asupra cauzei doar pe baza efectului respectiv. Prin urmare, venerarea diavolului, solicitarea ajutorului său pentru a face vrăji, botezarea unui obiect, închinarea unui copil diavolului, uciderea unui prunc şi alte chestiuni de felul acesta sunt efecte care pot fi produse de două cauze diferite, şi anume credinţa că este bine să îl venerezi pe diavol şi să-i aduci jertfe sau că un obiect poate primi sacramentele; ori faptul că omul a făcut un pact cu diavolul ca să obţină mai uşor de la el ceea ce-şi doreşte în

acele privinţe care sunt mai presus de puterile diavolului, după cum am arătat mai sus. Aşadar, nimeni nu trebuie să se grăbească să emită o judecată definitivă asupra cauzei doar pe baza efectului, spunând că cineva face asemenea lucruri pentru că credinţa lui este greşită. Aşa că chiar dacă nu există dubii în privinţa efectului, totuşi este necesar să se continue cercetările în vederea stabilirii cauzei; iar dacă se va descoperi că omul acela a acţionat cu rea intenţie şi cu o înţelegere greşită asupra credinţei, atunci va trebui judecat ca eretic de către Inchizitori împreună cu judecătorii civili. Însă dacă la baza faptelor sale nu au stat aceste motive, atunci va fi considerat un vrăjitor şi un păcătos netrebnic.

Un alt răspuns referitor la problema de care ne ocupăm este acela că, indiferent ce am putea spune sau presupune, toată lumea este de acord că toţi practicanţii divinaţiei şi toate vrăjitoarele trebuie judecaţi ca eretici pe baza prezumţiei legale de către Tribunalul Civil, şi nu de către noi, Inchizitorii. Iar acei Inchizitori din alte ţări la care ne-am referit nu îşi pot susţine părerile citând Canonul şi pe comentatorii acestuia, fiindcă aceia care venerează diavoli şi le aduc jertfe sunt consideraţi a fi eretici pe baza prezumţiei legale, dar nu pentru că faptele demonstrează fără putinţă de tăgadă că sunt eretici. Pentru că textul spune că izul de erezie trebuie să fie evident, adică intrinsec. Aşa că noi, Inchizitorii, ne vom ocupa doar de acele cazuri în care erezia este de natură intrinsecă, lăsându-le pe celelalte în seama judecătorilor civili.

S-a spus că este necesar să se cerceteze cauza, pentru a şti dacă omul acţionează în virtutea unei credinţe eronate; şi acest lucru este uşor. Căci duhul credinţei se reflectă în faptele credinţei; aşa cum duhul virtuţii se reflectă într-o viaţă virtuoasă; şi tot aşa, Biserica spune că un om este eretic dacă acţiunile sale contravin preceptelor credinţei. În felul acesta, chiar şi o vrăjitoare care s-a lepădat parţial sau total de credinţă sau care s-a folosit într-un mod infam de Trupul lui Hristos şi s-a închinat diavolului ar fi putut face toate aceste lucruri ca să obţină bunăvoinţa diavolului; şi chiar dacă în sinea ei s-a lepădat total de credinţă, ea trebuie judecată ca apostată, în conformitate cu cea de-a patra condiţie, fără de care nimeni nu poate fi acuzat pe drept că este eretic.

Dar dacă această concluzie ar fi combătută cu Bula şi cu împuternicirea care ne-au fost date de Sfântul Părinte Inocenţiu al VIII-lea, referitoare la faptul că vrăjitoarele trebuie judecate de Inchizitori, atunci am răspunde în felul următor. Asta nu înseamnă că Diecezanii nu pot da şi ei sentinţe definitive împotriva vrăjitoarelor, în baza vechilor legi despre care am vorbit. Căci mai degrabă acea Bulă ne-a fost dată nouă pentru grija deosebită cu care am lucrat, cu ajutorul lui Dumnezeu. Prin urmare, nu putem ceda în faţa primului argument al celorlalţi Inchizitori, căci concluzia justă este mai degrabă cea contrară; pentru că simoniştii sunt consideraţi eretici doar pe baza unei prezumţii legale şi de aceea pot fi judecaţi de Tribunalele Civile fără participarea Inchizitorilor. Şi, într-adevăr, Inchizitorii nu au de ce să se ocupe de simonişti sau de cei ce sunt judecaţi ca eretici doar pe baza unei prezumţii legale. Căci ei nu pot acţiona împotriva Episcopilor schismatici sau a altor înalţi Demnitari, după cum se arată în capitolul Inchiziţiei *Despre eretici*, Cartea VI, unde se spune: Inchizitorii delegaţi de Scaunul Apostolic sau de o altă autoritate ca să judece păcatul ereziei nu au niciun fel de putere asupra oamenilor cărora li se aduc aceste acuzaţii şi nu pot acţiona împotriva lor sub pretextul autorităţii pe care o au, decât dacă sunt împuterniciţi în mod expres în acest sens de către Scaunul Apostolic. Dar dacă Inchizitorii ştiu sau descoperă că Episcopi sau alţi înalţi Demnitari sunt acuzaţi de păcatul ereziei, că au fost denunţaţi sau că sunt suspectaţi de o astfel de nelegiuire, este de datoria lor să informeze Scanul Apostolic în legătură cu această chestiune. Şi tot aşa, răspunsul la cel de-al doilea argument reiese limpede din cele ce s-au spus. Căci cel ce preţuieşte şi ajută un eretic este şi el eretic, dacă face acest lucru din convingerea că cel dintâi trebuie preţuit şi ajutat datorită ideilor sau părerilor sale. Însă dacă îl cinsteşte din raţiuni de ordin lumesc, fără a se abate de la credinţă, atunci nu este propriu-zis un eretic, chiar dacă din perspectiva legii pare a fi aşa, fiindcă dă impresia că are aceeaşi

credinţă greşită ca şi cel pe care îl admiră; prin urmare, un astfel de caz nu trebuie judecat de Tribunalul Inchiziţiei. Şi la al treilea argument vom răspunde la fel. Pentru că deşi Biserica poate considera că un om este eretic pe baza acţiunilor sale vizibile pentru toată lumea, asta nu înseamnă neapărat că acel om este eretic, ci doar se presupune că este. Prin urmare, în această situaţie el nu are de ce să fie judecat de Tribunalul Inchiziţiei, întrucât nu prezintă acel iz de erezie.

În legătură cu al patrulea argument, putem spune că afirmaţia că nimeni nu poate călca în picioare Trupul lui Hristos decât dacă are o gândire stricată şi o convingere falsă în raport cu Trupul lui Hristos este greşită. Căci cineva poate face asta pe deplin conştient de păcatul pe care îl săvârşeşte şi cu ferma convingere că Trupul lui Hristos este cu adevărat în acel loc. Însă cu toate că orice păcat presupune ceva greşit, asta nu înseamnă în mod obligatoriu că aici este vorba de o gândire greşită, care duce la erezie sau la o convingere eronată în privinţa credinţei; pentru că ar putea fi vorba de folosirea greşită a unei puteri în vederea atingerii unor scopuri perverse; şi atunci s-ar îndeplini doar prima condiţie din cele cinci care sunt necesare pentru stabilirea ereziei şi în funcţie de care un eretic trebuie adus în faţa Tribunalului Inchiziţiei.

Iar afirmaţia că un Inchizitor poate oricum să acţioneze împotriva celor denunţaţi ca eretici sau asupra cărora planează o suspiciune gravă de erezie, chiar dacă nu se simte un iz evident în această privinţă, este una neîntemeiată. Pentru că noi răspundem că un Inchizitor poate lua măsuri împotriva unei astfel de persoane doar dacă suspiciunea de erezie este întemeiată; iar acest tip de erezie (după cum am spus de atâtea ori) presupune o gândire greşită, precum şi îndeplinirea celorlalte patru condiţii. Iar cea de-a doua condiţie se referă la greşeli care ţin de credinţă sau care sunt contrare adevăratelor decizii ale Bisecii în probleme care ţin de credinţă şi de buna conduită, lucruri necesare pentru dobândirea vieţii veşnice. Căci dacă greşeala survine în legătură cu chestiuni ce nu privesc credinţa, ca de exemplu convingerea că soarele nu este mai mare decât pământul sau ceva de genul acesta, atunci o astfel de greşeală nu este gravă. Însă o greşeală împotriva Sfintei Scripturi, împotriva dogmelor sau împotriva deciziilor Bisericii, după cum am spus mai sus, constituie o erezie (articolul 24, întrebarea 1, *haec est fides*). De asemenea, lămurirea suspiciunilor referitoare la credinţă este în principal de competenţa Bisericii, şi mai ales a Supremului Pontif, Vicarul lui Hristos, succesorul Sfântului Petru, aşa cum se precizează în mod expres (articolul 24, întrebarea 1, *quotiens*). Iar părerile Sfinţilor şi Doctorilor, după cum spune Sfântul Toma, articolul 2, întrebarea 2, nu pot să contrazică deciziile Bisericii; căci nici măcar Sfântul Ieronim sau Sfântul Augustin nu pot să facă acest lucru. Fiindcă aşa cum cel ce se încăpăţânează să combată credinţa este un eretic, tot aşa este şi cel ce îşi susţine cu îndărătnicie părerea împotriva Bisericii în acele chestiuni legate de credinţă, care sunt menite să ne asigure mântuirea (după cum se spune în articolul 24, întrebarea 1, *a recta* şi în alte capitole). Şi se spune în mod expres că cel ce susţine un lucru, şi nu într-o manieră deschisă şi onestă, împotriva unei hotărâri a Bisericii referitoare la credinţă şi mântuire este un eretic. Dar dacă îşi manifestă dezacordul cu privire la alte chestiuni atunci nu este un eretic; această problemă a fost abordată de Papa Ioan al XXII-lea în lucrarea sa *Extravagantes*[136], în care spune că cei ce contrazic această opinie sunt încăpăţânaţi şi răzvrătiţi împotriva Bisericii, dar nu sunt eretici.

Cea de-a treia condiţie necesară este ca cel care greşeşte să fi fost practicant al credinţei Catolice. Căci dacă un om nu a fost niciodată creştin, atunci nu este eretic, ci pur şi simplu necredincios, aşa cum sunt evreii sau păgânii care sunt în afara credinţei. Prin urmare, în lucrarea sa *Despre Cetatea lui Dumnezeu*, Sfântul Augustin spune: Văzând diavolul că omenirea este pe punctul de a fi izbăvită de închinarea la idoli sau la diavoli, i-a incitat pe eretici, ca sub masca lor de creştini să se opună doctrinei creştine. Aşadar, pentru ca omul să fie eretic trebuie ca mai întâi să fi primit credinţa creştină prin botez.

În al patrulea rând, este necesar ca omul care greşeşte să mai păstreze ceva din adevărata credinţă în Hristos, fie în privinţa divinităţii Sale, fie a umanităţii Sale. Căci dacă nu mai are niciun pic de credinţă, atunci trebuie considerat mai degrabă un apostat decât un eretic. De aceea, Iulian a fost un apostat. Pentru că cele două situaţii sunt diferite, deşi uneori sunt confundate una cu alta. Fiindcă există oameni care, mânaţi de sărăcie şi de diferiet boli, îşi predau trupul şi sufletul diavolului şi reneagă credinţa, cu condiţia ca diavolul să îi ajute la greu şi să îi facă să dobândească bogăţii şi onoruri. Căci noi, Inchizitorii, am cunoscut câţiva ca aceştia, dintre care unii s-au pocăit ulterior, spunând că s-au comportat aşa cum au făcut-o de dragul unor câştiguri lumeşti şi nu pentru că mintea lor era tulburată; prin urmare, aceştia nu sunt eretici în adevăratul înţeles al cuvântului, şi nici măcar apostaţi în inima lor, aşa cum a fost Iulian, cu toate că lumea îi poate considera apostaţi.

Cei ce sunt apostaţi în inima lor şi refuză să se întoarcă la credinţă vor fi daţi pe mâna Tribunalului laic, aşa cum se întâmplă şi cu ereticii nepocăţi. Dar dacă aceştia caută reconcilierea, atunci vor fi primiţi din nou în sânul Bisericii, ca nişte eretici pocăiţi. A se vedea canonul *ad abolendam,* § *praesenti, de haeretic.,* lib. 6. Aceasta este şi opinia Sfântului Raymund, care în lucrarea sa *De apostolica*, capitolul *reuertentes,* spune că cei ce se întorc de la nelegiuirea apostaziei, cu toate că au fost eretici, trebuie primiţi înapoi în calitate de eretici pocăiţi. Şi, după cum am spus, aici se produce confuzia între cele două. Şi mai adaugă: În ochii legii, cei ce se leapădă de credinţă din cauza fricii de moarte (adică de dragul unor câştiguri lumeşti din partea diavolului, dar fără a crede în această nelegiuire) sunt nişte eretici, cu toate că de fapt nu sunt aşa ceva. Şi mai spune: Deşi nu au convingeri greşite, Biserica îi consideră eretici pentru că ea judecă pe baza semnelor exterioare; iar dacă aceştia se întorc, trebuie primiţi ca nişte eretici pocăiţi. Fiindcă teama de moarte sau dorinţa de a dobândi câştiguri lumeşti nu sunt atât de puternice încât să-l determine pe un om fidel să se lepede de credinţa în Hristos. De aceea, el conchide că este mai sfânt să mori decât să te lepezi de credinţă ori decât să te hrăneşti cu ajutorul unor practici idolatre, aşa cum spune Sfântul Augustin.

Judecata vrăjitoarelor care se leapădă de credinţă va fi aceeaşi; căci dacă vor să se întoarcă vor trebui primite ca pocăite, în caz contrar vor fi date pe mâna Tribunalului laic. Însă dacă se pocăiesc trebuie primite neapărat în sânul Bisericii; iar dacă nu vor să se întoarcă vor fi date pe mâna Tribunalului laic; şi asta din cauza pagubelor materiale pe care le-au provocat, aşa cum vom arăta atunci când vom vorbi despre metodele de pronunţare a sentinţei. Şi toate aceste lucruri pot fi făcute de Judecătorul civil, aşa încât Inchizitorul îi poate încredinţa îndatoririle sale, cel puţin în cazurile de apostazie; pentru că atunci când este vorba de vrăjitoare lucrurile stau cu totul altfel.

A cincea condiţie necesară pentru ca omul să fie considerat eretic este aceea că trebuie să se încăpăţâneze să persiste în eroare. De aceea, potrivit Sfântului Ieronim, înţelesul etimologic al cuvântului erezie este Opţiune. Şi tot aşa, Sfântul Augustin spune: Eretic nu este acela care lansează sau care urmează anumite doctrine false, ci acela care le apără cu încăpăţânare. Prin urmare, dacă cineva nu îşi dă silinţa să creadă într-o doctrină falsă, ci greşeşte din ignoranţă şi este gata să se lase corijat şi să i se arate că opinia lui este falsă şi contrară Sfintei Scripturi şi învăţăturilor Bisericii, atunci acel om nu este eretic. Pentru că odată ce i s-a arătat eroarea este gata să se îndrepte. Şi se ştie că în fiecare zi Doctorii au felurite opinii referitoare la chestiunile divine, iar uneori acestea sunt contradictorii, ceea ce înseamnă că una din ele trebuie să fie falsă; şi totuşi niciuna din ele nu este falsă până când Biserica nu ajunge la o decizie în privinţa lor. A se vedea articolul 24, întrebarea 3, *qui inecclesia*.

Din toate acestea tragem concluzia să afirmaţiile Canonicilor referitoare la cuvintele „are un iz evident de erezie” din capitolul *accusatus* nu dovedesc suficient de clar faptul că vrăjitoarele sau alte persoane care invocă diavolii trebuie judecate de Tribunalul Inchiziţiei;

pentru că din punct de vedere legal există doar o bănuială că acestea sunt acuzate de erezie. Nici cuvintele Teologilor nu sunt mai elocvente; căci ei numesc aceste persoane apostate judecându-le după vorbele şi faptele lor, şi nu după gândurile şi inimile lor; şi la această ultimă eroare se referă cuvintele „iz de erezie". Dar deşi asemenea persoane trebuie judecate ca eretice, asta nu înseamnă că un Episcop nu le poate condamna fără prezenţa unui Inchizitor sau că nu le poate închide sau tortura. Mai mult decât atât, chiar şi când această decizie nu pare a fi suficientă ca să ne scutească pe noi Inchizitorii de îndatorirea de a judeca vrăjitoare, totuşi noi refuzăm să credem că suntem siliţi de lege să ne îndeplinim aceste îndatoriri, atâta timp cât putem delega un Diecezan să facă acest lucru, sau cel puţin să îşi formeze o opinie. Iar această prevedere este cuprinsă în Legea Canonului (c. *multorum in prin. de haeret. in Clem.*). Căci acolo se spune: Ca urmare a unei plângeri generale, şi ca această Inchiziţie să îşi poată desfăşura activitatea mai bine şi să cerceteze această fărădelege cu mai multă râvnă, iscusinţă şi atenţie, poruncim ca toate cazurile de acest fel să fie judecate de Episcopii Diecezani, ca şi de Inchizitorii delegaţi de către Scaunul Apostolic, lăsându-se deoparte orice ură carnală sau orice sentimente lumeşti de genul acesta; aşa că cei menţionaţi mai sus pot acţiona independent unii de alţii, ca să aresteze o vrăjitoare şi să o pună în lanţuri, în cazul în care consideră necesar; şi lăsăm această chestiune pe seama conştiinţei fiecăruia; însă cercetarea unor asemenea lucruri într-o manieră plăcută lui Dumnezeu şi justiţiei trebuie să fie scutită de orice neglijenţă; iar aceste vrăjitoare trebuie aruncate în închisoare mai mult pentru a fi pedepsite decât pentru a nu le lăsa să scape, ori dacă nu sunt închise, atunci trebuie torturate sau pedepsite într-un alt fel.

Şi un Episcop poate acţiona în lipsa unui Inchizitor, după cum şi un Inchizitor poate acţiona în lipsa unui Episcop; sau dacă dregătoriile lor sunt vacante, atunci adjuncţii lor pot acţiona independent unul de altul, dacă nu se pot întâlni în termen de opt zile ca să înceapă ancheta; însă dacă nu există niciun motiv temeinic care să-i împiedice să se reunească, atunci acţiunea va fi nulă şi neavenită în faţa legii. Iar capitolul continuă să ne susţină afirmaţiile în felul acesta: Dar dacă Episcopul sau Inchizitorul, ori fiecare dintre adjuncţii lor, nu pot sau nu vor să se întâlnească personal, din motivele pe care le-am menţionat, atunci îşi pot delega îndatoririle unul altuia sau pot trimite sfaturi ori pot să-şi dea acordul prin intermediul unor scrisori. De aici se înţelege clar că şi atunci când Episcopul nu este total independent de Inchizitor, Inchizitorul îl poate împuternici pe Episcop să acţioneze în locul său, mai ales în chestiunea pronunţării sentinţei; prin urmare, noi am hotărât să ne desfăşurăm activitatea în conformitate cu această decizie, lăsându-i pe Inchizitorii din alte districte să facă aşa cum cred că e mai bine pentru ei. Aşadar, ca răspuns la aceste argumente, este limpede că vrăjitoarele şi vrăjitorii nu trebuie judecaţi neapărat de Inchizitori. Însă referitor la celelalte argumente, prin care se caută ca şi Episcopii să fie scutiţi de sarcina de a le judeca pe vrăjitoare, lăsându-le în seama Tribunalului Civil, este clar că în cazul lor lucrurile nu stau atât de simplu ca în cazul Inchizitorilor. Căci Legea Canonului (c. *ad abolendam*, c. *uergentis*, şi c. *excommunicamus utrumque*) spune că atunci când este vorba de un caz de erezie, Judecătorul bisericesc trebuie să judece şi să condamne, iar Judecătorul secular trebuie să ducă la îndeplinire sentinţa şi să pedepsească; adică atunci când este vorba de pedeapsa capitală, căci în privinţa celorlalte pedepse, aplicate atunci când persoana se pocăieşte, lucrurile stau altfel. De asemenea, când vine vorba de erezia vrăjitoarelor, dar nu şi în cazul celorlalte erezii, Diecezanii pot lăsa Tribunalele Civile să judece şi să aplice sentinţa; şi asta din două motive: în primul rând, pentru că aşa cum am menţionat în argumentele noastre, fărădelegea vrăjitoarelor nu ţine strict de credinţă, ci mai degrabă se referă la aspecte de ordin lumesc; şi în al doilea rând, pentru că există legi speciale referitoare la vrăjitoare.

În sfârşit, se pare că aceasta este modalitatea cea mai uşoară de a le extermina pe vrăjitoare şi că cel mai mare ajutor în această privinţă vine din partea Judecătorului civil, care, după cum mărturiseşte Scriptura, va trebui să îi judece extrem de aspru pe cei ce se află sub

autoritatea sa. În consecinţă, noi vom porni de la această convingere, şi anume că Judecătorul secular poate judeca asemenea cazuri şi poate pronunţa sentinţe cu pedeapsa capitală el însuşi, lăsând însă impunerea penitenţelor în seama autorităţilor bisericeşti.

Rezumatul sau clasificarea chestiunilor tratate în această Parte a III-a

Aşadar, pentru ca Judecătorii bisericeşti şi cei civili să poată avea la dispoziţie o serie de metode prin care să judece şi să pronunţe sentinţe în aceste cazuri, vom grupa toate lucrurile pe care vrem să le expunem în trei secţiuni principale. Prima, se referă la felul în care trebuie început un proces care se ocupă de chestiuni legate de credinţă; a doua, are în vederea metoda de desfăşurare a procesului; iar a treia, se ocupă cu metoda finalizării unui proces şi cu pronunţarea sentinţei împotriva vrăjitoarelor.

Prima secţiune se confruntă cu cinci dificultăţi. În primul rând, care dintre cele trei metode prevăzute de lege este cea mai adecvată. În al doilea rând, numărul de martori. În al treilea rând, dacă aceştia pot fi siliţi să depună un jurământ. În al patrulea rând, clasa socială din care fac parte martorii. În al cincilea rând, dacă duşmanii de moarte pot fi lăsaţi să depună mărturie.

A doua secţiune cuprinde unsprezece întrebări: I. Despre felul în care trebuie interogaţi martorii şi despre faptul că întotdeauna trebuie să fie prezente cinci persoane. De asemenea, despre modul în care trebuie interogate vrăjitoarele, la modul general sau la modul particular? (Aceasta va fi Întrebarea VI a întregii Părţi; însă aici modificăm numerotarea pentru a-i permite cititorului să se orienteze). II. Lămurirea diferitelor dubii referitoare la răspunsurile negative şi precizarea situaţiilor când o vrăjitoare trebuie aruncată în închisoare sau când trebuie acuzată de practicarea făţişă a ereziei vrăjitoriei. III. Metoda de arestare a vrăjitoarelor. IV. Despre două sarcini care îi revin Judecătorului după arestare şi dacă acuzatului trebuie să i se aducă la cunoştinţă numele denunţătorilor. V. Despre situaţiile când un Avocat poate pleda din partea apărării. VI. Ce măsuri poate lua Avocatul atunci când nu i se aduc la cunoştinţă numele martorilor şi în ce fel poate protesta în faţa Judecătorului când martorii sunt duşmani de moarte ai prizonierului. VII. Cum trebuie să investigheze Judecătorul această suspiciune de duşmănie de moarte. VIII. Despre elementele pe care Judecătorul trebuie să le ia în considerare înainte de a stabili că este necesară torturarea prizonierului. IX. Despre metoda de a-l condamna pe prizonier la tortură. X. Despre metoda de tortură şi despre felul în care trebuie torturaţi prizonierii; şi despre dispoziţiile referitoare la situaţiile când vrăjitoarea păstrează tăcerea. XI. Despre interogatoriile finale şi despre măsurile de precauţie pe care trebuie să şi le ia Judecătorul.

A treia secţiune cuprinde mai întâi de toate trei Întrebări referitoare la o serie de chestiuni de care Judecătorul trebuie să ţină cont, chestiuni care stau la baza metodei de pronunţare a sentinţei. Prima, dacă un prizonier poate fi condamnat pe baza unei mărturii obţinute cu fierul înroşit în foc. A doua, care este metoda prin care trebuie date sentinţele. A treia, cât de mare trebuie să fie suspiciunea pentru a justifica un proces şi ce sentinţă trebuie pronunţată în funcţie de gravitatea suspiciunii.

La final, vom vorbi despre douăzeci şi două de metode de a pronunţa sentinţa, dintre care treisprezece sunt comune tuturor tipurilor de erezie, iar restul se aplică cazului particular al ereziei vrăjitoarelor. Şi fiindcă despre acestea vom discuta la momentul potrivit, de dragul conciziei nu le vom detalia aici.

Partea a III-a
Secţiunea I. Întrebarea I.

Metoda de începere a unui proces

Prima întrebare, aşadar, este aceasta: care este cea mai bună metodă de a începe un proces împotriva vrăjitoarelor. Ca să răspundem la această întrebare trebuie să spunem că Legea Canonului prevede trei metode în acest sens. Prima este atunci când cineva acuză o persoană în faţa unui judecător că se face vinovată de erezie sau de faptul că îi protejează pe eretici, oferindu-se să dovedească aceste afirmaţii şi acceptând să fie pedepsit după legea talionului dacă nu va reuşi să facă acest lucru. A doua metodă este atunci când cineva denunţă o persoană, dar nu se oferă să aducă dovezi, pentru că nu doreşte să se amestece în această chestiune; ci spune că dă aceste informaţii din zel pentru credinţă sau ca să nu se aleagă cu o sentinţă de excomunicare din partea autorităţilor bisericeşti; sau pentru că se teme de pedeapsa pe care o dă Judecătorul secular celor care ascund asemenea informaţii. A treia metodă implică o cercetare, căci nu există niciun acuzator şi niciun informator, ci doar relatări generale cu privire la faptul că într-un oraş sau într-un loc oarecare există vrăjitoare; şi în acest caz, Judecătorul trebuie să ia măsuri, nu la iniţiativa unei părţi anume, ci doar pe baza îndatoririlor care îi revin. Trebuie să precizăm că un judecător nu trebuie să recurgă cu uşurinţă la prima metodă, căci aici nu este vorba de nici de chestiuni de credinţă, nici de lucruri care sunt valabile pentru vrăjitoare, pentru că acestea acţionează în taină. De asemenea, această procedură este foarte periculoasă şi pentru acuzator, din cauza legii talionului de care va avea parte în cazul în care nu va putea aduce dovezi. Şi tot aşa, această metodă duce la multe discuţii în contradictoriu.

Aşa că procesul trebuie să înceapă cu o citaţie generală aplicată pe zidurile Bisericii Parohiale sau pe cele ale Primăriei, care trebuie să sune în felul acesta:

Noi, Vicarul cutărei autorităţi bisericeşti (sau Judecătorul cutărui ţinut), ne străduim din toate puterile noastre şi din toată inima noastră să-i ţinem laolaltă pe creştinii care ne-au fost încredinţaţi, să-i ajutăm să-şi păstreze credinţa catolică şi să îi păzim de orice nenorocire care decurge din erezie. Prin urmare, noi, Judecătorii care ocupăm aceste funcţii, spre slava şi cinstea numelui lui Iisus Hristos şi pentru înălţarea Sfintei Credinţe Ortodoxe, ca şi pentru înlăturarea acestei ruşini, care este erezia, în special când este vorba de vrăjitoare, dar şi în toate celelalte situaţii (Aici, dacă este vorba de un Judecător bisericesc, va trebui să facă un apel la toţi preoţii şi demnitarii Bisericii din acel oraş, precum şi la cei aflaţi pe o rază de două mile de jur împrejur, care pot lua cunoştinţă de acest anunţ. Şi va trebuie să mai adauge): Prin autoritatea care ne-a fost încredinţată în acest district şi în virtutea Sfintei Ascultări, sub pedeapsa excomunicării, vă poruncim, vă cerem şi vă sfătuim ca în termen de douăsprezece zile (Aici Judecătorul secular va porunci în felul său, ameninţând cu pedepsele care ţin de funcţia lui), dintre care primele patru constituie primul avertisment, următoarele patru al doilea avertisment şi următoarele patru al treilea avertisment; şi dăm acest triplu avertisment canonic ca dacă cineva ştie, vede sau aude că o persoană este suspectată de erezie sau vrăjitorie ori de alte practici ce pot aduce prejudicii oamenilor, vitelor sau roadelor pământului în paguba statului (n.t. în original exprimarea este un pic neclară). Dar dacă cineva nu se va supune poruncilor şi sfaturilor de mai sus pentru a da la iveală asemenea lucruri în termenul stabilit, atunci să ştie (Aici Judecătorul bisericesc va adăuga că va fi îndepărtat cu sabia excomunicării, iar Judecătorul secular va adăuga pedepsele civile). Şi pronunţăm această sentinţă de excomunicare împotriva tuturor acelora care se încăpăţânează să dispreţuiască spusele noastre şi apelul nostru la supunere, ca şi faptul că doar noi avem dreptul să iertăm o astfel de nelegiuire (Judecătorul secular va trage concluziile în această privinţă). Dat fiind faptul că etc.

Să remarcăm că în cazul celei de-a doua metode trebuie să se ţină cont de următorul aspect. Căci s-a spus că a doua metodă prin care se poate iniţia un proces pe o problemă ce ţine de credinţă este aceea când cineva dă o informaţie, dar când informatorul nu se oferă să îşi susţină afirmaţia cu dovezi, fiindcă nu vrea să se amestece în chestiunea respectivă, ci vorbeşte doar pentru că se teme de excomunicare sau din zel pentru credinţă ori pentru că doreşte binele Statului. Prin urmare, Judecătorul secular trebuie să specifice în citaţia generală sau în avertismentul despre care am vorbit anterior, că nimeni nu va fi pedepsit, chiar dacă nu îşi va putea susţine afirmaţiile; deoarece nu va fi considerat acuzator, ci doar informator. Şi pentru că unii vor veni în faţa Judecătorului ca să ofere informaţii, acesta din urmă va trebui să procedeze în felul următor. În primul rând, să aibă un Secretar şi doi oameni oneşti, clerici sau laici; sau dacă nu poate avea un Secretar, atunci locul acestuia să fie ţinut de doi oameni apţi să ducă la îndeplinire sarcina respectivă. Căci despre acest lucru se vorbeşte în c. *ut officium*, § *uerum*, secţiunea 6, unde se spune: Dar pentru că se cuvine ca judecarea unei nelegiuiri grave să se desfăşoare cu mare grijă, ca nu cumva să se dea o pedeapsă mai mică celor ce merită să fie pedepsiţi aspru, dorim şi poruncim ca martorii necesari pentru o asemenea acuzaţie să fie audiaţi de două persoane religioase şi chibzuite, din rândul clerului sau al mirenilor. Şi se mai spune în continuare: În prezenţa acestor persoane, depoziţiile martorilor vor fi consemnate cu fidelitate de către un funcţionar public, dacă poate fi obţinut, ori dacă nu, de doi oameni capabili să facă acest lucru. Prin urmare, cu ajutorul acestor persoane, Judecătorul va porunci să se consemneze în scris ceea ce are de spus informatorul sau cel puţin acesta să spună limpede ce ştie. Apoi, Secretarul sau Judecătorul va începe procesul în felul acesta:

În numele Domnului. Amin.

În anul Domnului nostru __, în ziua __, din luna __, în prezenţa mea în calitate de Secretar şi a unor martori, s-a vorbit despre persoana N. din oraşul __, din Dioceza __. Căci un martor s-a înfăţişat la __, înaintea Preacinstitului Judecător, şi i-a oferit nişte informaţii având următorul efect. (Aici vor fi prezentate pe larg informaţiile respective. Dar dacă depoziţia nu a fost făcută în scris, ci doar verbal, se va continua în felul acesta). Martorul s-a înfăţişat etc. şi a spus Judecătorului că persoana N. din oraşul sau din parohia __, din Dioceza __, a afirmat că ştie cum să facă rău persoanei care face denunţul şi altor oameni, şi chiar a făcut acest lucru.

După aceea, îl va pune imediat pe denunţător să jure, în conformitate cu procedura uzuală, fie pe cele patru Evanghelii ale lui Dumnezeu, fie pe Cruce, ridicând trei degete şi ţinând două în palmă ca recunoaştere a Sfintei Treimi, ca în cazul în care va minţi să îi fie blestemat şi sufletul şi trupul. Şi odată ce s-a depus jurământul, îl va întreba de unde ştie că depoziţia lui este adevărată şi dacă a văzut sau a auzit acele lucruri pe care le susţine sub jurământ. Iar dacă acela spune că a văzut ceva, ca de exemplu că persoana acuzată era de faţă în momentul producerii unei furtuni sau că a atins un animal ori a intrat într-un grajd, Judecătorul îl va întreba când a văzut acea persoană, unde anume, cât de des, ce făcea acolo şi cine mai era de faţă. Şi dacă spune că nu a văzut-o, ci doar a auzit aceste lucruri, îl va întreba de la cine le-a auzit, unde, când, cât de des şi în prezenţa cui, şi va lua act de toate aceste chestiuni pe care le-am menţionat. Iar Secretarul sau scribul le va consemna imediat după denunţ; şi va continua în felul acesta:

Şi după ce s-a făcut acest denunţ, aşa cum am arătat, şi după ce însuşi Inchizitorul l-a pus pe acel om să jure pe cele patru Evanghelii etc. că a spus adevărul, şi după ce l-a întrebat cum şi de unde ştie că afirmaţiile lui sunt adevărate; şi după ce omul a spus ce a văzut sau ce a auzit; atunci Inchizitorul îl întreabă unde a văzut sau unde a auzit acele lucruri. Şi după ce acesta răspunde că în ziua cutare, în luna cutare, în anul cutare, în oraşul sau în parohia cutare,

îl va întreba cât de des a văzut sau a auzit lucrurile pe care le-a relatat etc. Şi se vor face articole separate, pe baza cărora va începe procesul, după cum am spus. Însă în mod special va fi întrebat cine poate să confirme afirmaţiile sale. Iar când toate acestea se vor fi încheiat, va mai fi întrebat dacă a dezvăluit informaţiile respective din rea voinţă, din ură sau din ranchiună; sau dacă nu cumva a omis ceva din iubire sau ca să facă cuiva o favoare; sau dacă nu a fost rugat sau mituit de cineva să facă acel denunţ. În cele din urmă, în virtutea jurământului pe care l-a făcut, i se va cere să păstreze secretul în legătură cu ce a spus acolo sau cu ce i-a spus Judecătorul; şi întregul proces va fi consemnat în scris. Şi imediat dedesubt se vor scrie următoarele. Acest document s-a încheiat în locul cutare, în ziua cutare, luna cutare, anul cutare, în prezenţa mea, ca Secretar, şi a celor care sunt împreună cu mine ca să consemnăm aceste lucruri, precum şi a martorilor cutare şi cutare care au fost convocaţi şi interogaţi.

Cea de-a treia metodă de a demara un proces este cea mai obişnuită şi cea mai folosită, pentru că acuzatorii sau informatorii nu sunt cunoscuţi şi nu trebuie să apară în faţa nimănui. Însă atunci când într-un oraş sau într-o parohie se fac auzite relatări generale în privinţa vrăjitoriei, în baza acestora Judecătorul poate demara acţiunile fără a fi nevoie de o citaţie sau de un avertisment, aşa cum am văzut mai sus, pentru că ecourile acelor relatări ajung frecvent la urechile sale; şi el poate începe procesul în prezenţa acelor persoane, aşa cum am menţionat anterior.

În numele Domnului nostru. Amin.

În anul Domnului nostru __, în ziua __, din luna __, la urechile cutărui Judecător sau dregător a ajuns un zvon cum că persoana N. din oraşul sau parohia __, a făcut sau a spus cutare sau cutare lucru care are iz de vrăjitorie, şi care este împotriva credinţei şi a binelui comun al Statului. Şi va trebui să se consemneze întocmai zvonul care circulă. Iar mai jos, se va spune:

Am aflat despre aceste lucruri în ziua __, a lunii __, din anul __, eu Secretarul cutărei sau cutărei autorităţi, de la martorii cutare şi cutare care au fost chemaţi pentru a fi interogaţi.

Dar înainte să trecem la cea de-a doua secţiune, care se referă la metoda de a conduce un astfel de proces, va trebui să spunem mai întâi ceva despre martorii care trebuie audiaţi, şi anume cât de mulţi trebuie să fie şi care trebuie să fie situaţia lor.

Partea a III-a
Secţiunea I. Întrebarea II.

Despre numărul de martori

Deoarece am spus că cea de-a doua metodă presupune consemnarea în scris a depoziţiei martorilor, este necesar să ştim câţi martori trebuie să fie şi care trebuie să fie situaţia lor. Întrebarea este dacă un Judecător poate condamna în mod just o persoană acuzată de erezia vrăjitoriei pe baza a doi martori care spun acelaşi lucru sau dacă este nevoie de mai mult de doi martori. Şi noi spunem că uneori declaraţiile martorilor nu coincid în totalitate, ci doar parţial; ca atunci când relatările lor diferă, dar concluzia este aceeaşi: căci unul spune, „Mi-a vrăjit vaca”, iar altul spune, „Mi-a vrăjit copilul”, dar sunt amândoi de acord în privinţa faptului că este vorba de vrăjitorie. Însă aici ne ocupăm de cazul în care există doi martori care sunt total de acord, şi nu doar parţial. Iar răspunsul este acela că, deşi doi martori par a fi suficienţi pentru a satisface rigorile legii (căci regula este aceea că dacă doi sau trei oameni jură în favoarea unui lucru, acel lucru este considerat a fi adevărat), totuşi când este vorba de

o acuzaţie de genul acesta doi martori par a nu fi suficienţi pentru a asigura un proces echitabil, întrucât această fărădelege este odioasă. Pentru că dovezile care susţin o acuzaţie trebuie să fie mai clare decât lumina zilei; şi cu atât mai mult acest lucru este adevărat în cazul acuzaţiei grave de erezie.

S-ar putea spune însă că o acuzaţie de asemenea natură are nevoie de foarte puţine dovezi, pentru că nu e nevoie de multe argumente ca să arăţi că o persoană este vinovată. Căci în Canonul *de Haereticis*, secţiunea II, se spune că un om devine eretic dacă începe să se abată de la învăţăturile şi de la cărarea credinţei Catolice. Iar noi răspundem că acest lucru este destul de adevărat în privinţa unei persoane despre care se crede că este eretică, dar nu şi în privinţa pronunţării sentinţei. Căci în cazul unei acuzaţii de felul acesta procedura obişnuită este simplificată, pentru că pârâtul nu îi vede pe martori atunci când jură, iar identitatea acestora nu îi este dezvăluită, ca nu cumva acest lucru să îi expună unui mare pericol; prin urmare, potrivit statutului, prizonierul nu trebuie să îi cunoască pe acuzatori. Însă Judecătorul, în virtutea poziţiei pe care o are, trebuie să vadă dacă martorul nu are vreo vrajbă personală cu prizonierul; căci un astfel de martor, după cum vom arăta mai târziu, nu poate fi admis. Iar dacă martorii au ceva pe conştiinţă care-i împiedică să facă o declaraţie clară, Judecătorul are puterea de a-i supune la un al doilea interogatoriu. Căci cu cât prizonierul are mai puţine posibilităţi de a se apăra singur, cu atât mai atent şi mai plin de râvnă trebuie să fie Judecătorul în derularea anchetei. Prin urmare, chiar dacă există doi martori care spun acelaşi lucru, nici atunci Judecătorul nu este îndreptăţit pe deplin să condamne o persoană acuzată de o faptă atât de gravă; dar dacă în legătură cu prizonierul circulă zvonuri urâte, atunci se va stabili o perioadă pentru purificarea lui; iar dacă există suspiciuni serioase în ceea ce-l priveşte datorită depoziţiilor a doi martori, Judecătorul va trebui fie să-l oblige să se lepede de erezie, fie să-l interogheze, fie să amâne pronunţarea sentinţei. Căci nu ar fi just să condamne un om cu bun renume în societate pentru o asemenea fărădelege doar pe baza depoziţiei a doi martori, deşi în cazul celor neisprăviţi lucrurile stau cu totul altfel. Această chestiune este dezbătută pe larg în Legea Canonului referitoare la eretici, unde se menţionează că Episcopul va pune trei oameni de bună calitate sau chiar mai mulţi să jure că vor spune adevărul şi le va cere să spună dacă au cunoştinţă de existenţa unor eretici în parohia respectivă.

Şi tot aşa, se pune întrebarea dacă Judecătorul poate condamna în mod just o persoană pentru o astfel de erezie doar pe baza depoziţiei unor martori ale căror relatări diferă în unele privinţe sau pe baza unei acuzaţii generale. Iar noi răspundem că nu poate face asta în niciunul din cazurile de mai sus. Mai ales că dovezile în sprijinul unei acuzaţii trebuie, după cum am spus, să fie mai clare decât lumina zilei; iar în cazul acestei acuzaţii particulare nimeni nu trebuie condamnat doar pe baza unor presupuneri. Aşadar, în cazul unui prizonier care este subiectul unei acuzaţii generale va fi nevoie să se stabilească o perioadă de purificare; iar unul asupra căruia planează suspiciuni grave, ce au la bază depoziţiile unor martori, va trebui silit să se lepede de erezie. Însă atunci când, în pofida anumitor discrepanţe, martorii sunt de acord în privinţa chestiunilor principale, atunci derularea procesului este la discreţia Judecătorului; şi indirect se naşte întrebarea de câte ori trebuie audiaţi martorii.

Partea a III-a
Secţiunea I. Întrebarea III.

Despre jurământul solemn şi reexaminarea martorilor

Se pune întrebarea dacă Judecătorul îi poate sili pe martori să jure că vor spune adevărul într-un caz care se referă la credinţă sau la vrăjitoare ori dacă îi poate audia de mai multe ori. Iar noi răspundem că poate face acest lucru, mai ales dacă este vorba de un

Judecător bisericesc, căci în cazurile care ţin de credinţă martorii trebuie să spună adevărul sub jurământ, pentru că altfel depoziţia lor nu este valabilă. Pentru că Legea Canonului spune: Arhiepiscopul sau Episcopul poate face un tur al parohiei în care circulă zvonuri că există eretici, şi poate obliga trei oameni cu bun renume sau chiar mai mulţi, posibil un cartier întreg dacă aşa consideră necesar, să depună mărturie. Iar dacă vreunul se încăpăţânează să nu jure, atunci va fi socotit eretic.

Iar Canonul precizează că martorii pot fi audiaţi de mai multe ori, acolo unde spune că dacă depoziţia martorilor nu este foarte clară sau dacă aceştia lasă impresia că ascund ceva dintr-un anumit motiv, atunci Judecătorul trebuie să aibă grijă să îi audieze din nou; pentru că legea îi permite să facă acest lucru.

Partea a III-a
Secţiunea I. Întrebarea IV.

Despre calitatea şi condiţia martorilor

Să precizăm faptul că în cazurile care se referă la credinţă pot depune mărturie şi şi cei care au primit o sentinţă de excomunicare, complicii la săvârşirea unei fărădelegi, răufăcătorii şi criminalii, precum şi slujitorii care depun mărturie împotriva stăpânilor lor. Şi aşa cum un eretic poate depune mărturie împotriva unui eretic, tot aşa şi o vrăjitoare poate depune mărturie împotriva altei vrăjitoare; dar asta doar în lipsa altor dovezi, iar o astfel de mărturie nu poate fi admisă decât pentru acuzare, nu şi pentru apărare; şi acest lucru este valabil şi pentru soţia prizonierului, precum şi pentru fiii şi rudele sale; căci aceste mărturii au mai multă greutate în dovedirea unei acuzaţii decât în combaterea ei. Acest lucru este arătat limpede în capitolul *in fidei de haer.*, unde se spune: În scopul de a proteja credinţa, permitem ca în cazul unei acuzaţii de erezie să fie admişi ca martori oameni care au fost excomunicaţi, precum şi parteneri sau complici la săvârşirea unor crime sau fărădelegi, ca în felul acesta să suplinim lipsa dovezilor împotriva ereticilor şi a patronilor acestora; dar asta doar cu condiţia ca numărul martorilor şi al celor împotriva cărora depun mărturie, ca şi alţi factori care influenţează chestiunea respectivă, să nu ducă la nişte declaraţii false.

Cazul referitor la mărturia celor care sunt bănuiţi că jură strâmb din zel pentru credinţă este tratat în Canon în capitolul *accusatus*, § *licet*, unde se spune că mărturia sperjurilor va fi acceptată doar după ce aceştia s-au pocăit; şi se spune în felul acesta: Dacă este evident că aceştia nu vorbesc în bătaie de joc sau din motive de vrăjmăşie ori pentru că au fost mituiţi, ci doar din zel pentru credinţa ortodoxă, dorind să confirme ceea ce au spus anterior sau să dezvăluie ceva ce au trecut sub tăcere, ca să apere credinţa, atunci mărturia lor va fi la fel de bună ca a tuturor celorlalţi, cu condiţia să nu ridice niciun fel de obiecţii.

Şi din acelaşi capitol al Canonului rezultă limpede că vor fi acceptate şi mărturiile oamenilor neisprăviţi şi ale criminalilor, precum şi depoziţiile pe care le fac slujitorii împotriva stăpânilor lor; pentru că se spune: Năpasta ereziei este atât de mare, încât în lupta cu această nelegiuire sunt acceptate chiar şi mărturiile slujitorilor împotriva stăpânilor lor, după cum orice criminal şi răufăcător poate depune mărturie împotriva oricui.

Partea a III-a
Secţiunea I. Întrebarea V.

Dacă duşmanii de moarte pot fi admişi ca martori

Dar dacă se pune întrebarea dacă un Judecător poate accepta ca duşmanii de moarte ai prizonierului să depună mărturie împotriva acestuia într-un astfel de caz, răspunsul nostru este că aşa ceva nu se poate; căci acelaşi capitol al Canonului spune: Nu trebuie să înţelegeţi că duşmanul de moarte al unei persoane poate să depună mărturie într-un astfel de caz. Iar Henry de Segusio lămureşte şi el această chestiune. Însă este vorba doar de duşmanii de moarte; căci trebuie să reţinem că nu oricărui duşman îi este interzis să depună mărturie. Căci duşmănia de moarte apare în următoarele împrejurări: când între părţi există o vrajbă adâncă, când se caută o răzbunare, când a existat o tentativă de omor sau când s-au provocat răni vizibile pentru toată lumea; în aceste situaţii, martorul este duşman de moarte al prizonierului. Şi într-un astfel de caz se presupune că, aşa cum martorul a încercat să-l rănească şi să-l ucidă pe prizonier, tot aşa va fi doritor să îşi atingă scopul acuzându-l de erezie; şi aşa cum a vrut să-i ia viaţa, tot aşa va fi dispus să îi strice reputaţia. Prin urmare, mărturiile unor astfel de duşmani de moarte nu vor fi luate în considerare; şi pe bună dreptate.

Există însă şi duşmănii de alte feluri (căci femeile pot fi făcute cu uşurinţă să urască), care nu interzic unui om să depună mărturie, cu toate că mărturia acestuia va fi privită cu scepticism, pentru că nu se poate da crezare pe deplin cuvintelor sale, decât dacă sunt susţinute de dovezi provenite din surse independente sau de depoziţiile indubitabile ale altor martori. Pentru că Judecătorul trebuie să-l întrebe pe prizonier dacă crede că are vreun duşman care ar îndrăzni să-l acuze din ură de această nelegiuire, ca să determine astfel condamnarea sa la moarte; iar dacă acela spune că are, îl va întreba cine este persoana respectivă; apoi, Judecătorul va stabili dacă persoana care ar avea motive să depună mărturie din ranchiună a făcut într-adevăr acest lucru. Şi dacă se va constata că aşa stau lucrurile, iar Judecătorul va afla de la persoane de încredere care este cauza acelei duşmănii, şi dacă mărturia respectivă nu este susţinută de dovezi, ci doar de vorbele martorului, atunci Judecătorul poate să respingă fără teamă o astfel de mărturie. Dar dacă prizonierul spune că speră să nu aibă un asemenea duşman, însă recunoaşte că s-a certat cu femei; ori dacă spune că are un duşman, dar numeşte pe unul care poate nu a depus mărturie, în acest caz, chiar dacă ceilalţi martori spun că persoana respectivă a depus mărturie din motive de ranchiună, Judecătorul nu trebuie să respingă mărturia, ci va fi obligat să o ia în considerare împreună cu celelalte dovezi. Însă mulţi nu sunt suficient de atenţi şi de circumspecţi, şi de aceea consideră că depoziţiile unor astfel de femei certăreţe trebui respinse în totalitate, căci ei spun că în aceste femei nu se poate avea încredere, pentru că sunt mânate aproape întotdeauna de ură. Însă aceşti oameni nu cunosc subtilitatea şi precauţia magistraţilor, aşa că vorbesc şi judecă ca nişte oameni care nu pot distinge culorile. Dar despre aceste măsuri de prevedere vom vorbi în cadrul Întrebărilor XI şi XII.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea VI.

Cum trebuie să continue procesul. Şi cum trebuie audiaţi martorii în prezenţa a patru persoane, şi cum trebuie interogat acuzatul în două feluri

Atunci când ne referim la metoda de a continua un proces al unei vrăjitoare într-un caz care afectează credinţa, trebuie să remarcăm în primul rând că asemenea cazuri trebuie

derulate în maniera cea mai simplă şi mai sumară, fără niciun fel de argumente şi luări de poziţie din partea avocaţilor. Acest lucru este explicat în Canon în felul acesta: Se întâmplă adesea că iniţiem un proces penal şi poruncim ca acesta să se desfăşoare într-o manieră simplă, fără subterfugiile şi controversele specifice altor procese. Ei bine, aceste cuvinte au provocat numeroase comentarii referitoare la modul în care trebuie să se desfăşoare aceste procese; însă noi dorim să lămurim pe cât posibil această chestiune şi de aceea validăm această procedură odată pentru totdeauna: Judecătorul căruia îi încredinţăm un astfel de caz nu trebuie să ceară niciun fel de înscrisuri şi nu trebuie să admită niciun fel de constestaţii; pentru confortul oamenilor, el va dispune ca aceste cazuri să fie judecate în zilele de sărbătoare şi va scurta durata lor atât cât va putea, căci nu va tolera niciun fel de tergiversări, apeluri sau piedici, nici disputele impertinente ale avocaţilor, nici altercaţiile martorilor, căci va reduce la maximum numărul acestora din urmă; dar nu într-atât încât să neglijeze dovezile necesare; iar asta nu înseamnă că va omite să îi citeze pe martori şi să îi pună să jure că vor spune adevărul şi că nu îl vor ascunde.

Şi după cum am arătat, procesul va fi condus într-o manieră simplă şi va fi demarat la cererea unui acuzator sau a unui informator plin de zel ori ca urmare a unor relatări generale şi a unor zvonuri; însă Judecătorul va trebui să încerce să evite prima metodă de iniţiere a acţiunii, şi anume la solicitarea unei părţi acuzatoare. Pentru că faptele vrăjitoarelor în complicitate cu diavolii sunt săvârşite în taină, de aceea acuzatorul nu poate avea, spre deosebire de alte cazuri, nişte dovezi clare prin care să îşi poată susţine acuzaţiile; prin urmare, Judecătorul va trebui să îl sfătuiască pe acuzator să lase deoparte acuzaţiile formale şi să vorbească mai degrabă în calitate de informator, ca să nu se expună unui mare pericol. Şi în felul acesta va putea face apel la a doua metodă, care este mult mai utilizată, şi chiar la a treia, când procesul nu este demarat la iniţiativa unei părţi anume.

Trebuie să remarcăm că am spus deja că Judecătorul trebuie să îl întrebe pe informator cine poate să îi susţină afirmaţiile. Prin urmare, Judecătorul îi va chema ca martori pe cei menţionaţi de informator, care par să cunoască cel mai bine situaţia, iar numele lor vor fi consemnate de către un secretar. După aceea, pentru că judecătorul ştie că un denunţ pentru erezie ca cel de mai sus implică o acuzaţie gravă, care nu poate şi nu trebuie să fie tratată cu uşurinţă, căci aşa ceva ar echivala cu o ofensă aducă Maiestăţii Divine şi cu o vătămare a Credinţei Catolice şi a Statului, acesta va începe să se informeze şi îi va audia pe martori în felul acesta.

Audierea martorilor.

Martorul cutare, din localitatea cutare, a fost chemat şi interogat sub jurământ dacă o cunoaşte pe persoana cutare (numele acuzatului), iar acesta a răspuns că o cunoaşte. Întrebat de unde o cunoaşte, el a răspuns că s-au întâlnit şi au vorbit de câteva ori sau că sunt tovarăşi (ceea ce explică faptul că o cunoaşte). Întrebat de cât timp o cunoaşte, el a răspuns că de zece ani sau de câţi ani este vorba. Întrebat de reputaţia acesteia, mai ales în chestiuni legate de credinţă, el a răspuns că omul respectiv are principii înalte sau, dimpotrivă, că este lipsit de principii, dar că în privinţa credinţei sale circulă zvonuri care spun că se dedă unor practici contrare credinţei, adică face vrăji. Întrebat despre acele zvonuri, el a dezvăluit despre ce este vorba. Întrebat dacă a văzut sau a auzit că persoana respectivă face asemenea lucruri, el a răspuns în consecinţă. Întrebat unde a auzit-o rostind asemenea cuvinte, el a răspuns că în cutare loc. Întrebat cine mai era de faţă, el a răspuns că mai erau cutare şi cutare.

În continuare, a fost întrebat dacă vreuna din rudele persoanei acuzate a fost arsă ca vrăjitoare sau dacă a fost suspectată de această nelegiuire, iar omul a dat răspuns. Întrebat dacă persoana are legături cu femei suspectate ca fiind vrăjitoare, el a răspuns. Întrebat despre motivele pentru care persoana acuzată a folosit acele presupuse cuvinte, el a răspuns că pentru

cutare sau cutare motiv. Întrebat dacă crede că persoana acuzată a folosit acele cuvinte din neglijenţă, fără un anumit scop şi fără să se gândească prea mult, şi nu în mod intenţionat, el a răspuns fie că le-a rostit în glumă sau la mânie sau fără să creadă ce a spus, fie că le-a rostit cu o intenţie clară. Întrebat în continuare de unde ştie care au fost motivele persoanei acuzate, el a răspuns că ştie pentru că persoana i le-a comunicat râzând.

Această chestiune trebuie investigată cu multă râvnă; pentru că adesea oamenii folosesc cuvinte citându-i pe alţii sau doar la mânie sau ca modalitate de a testa opiniile altor oameni; deşi uneori sunt folosite în mod intenţionat, cu un scop foarte clar.

În continuare a fost întrebat dacă a depus această mărturie din ură sau ranchiună, ori dacă a trecut ceva sub tăcere din iubire sau ca să-i facă persoanei o favoare, iar el a răspuns cutare şi cutare etc. După aceea, i se porunceşte să păstreze secretul. Aceste lucruri au fost consemnate în ziua cutare, în prezenţa martorilor cutare şi cutare care au fost convocaţi pentru a fi audiaţi, ca şi în prezenţa mea în calitate de Notar sau secretar.

Aici trebuie să reţinem că la un astfel de proces trebuie să fie prezente cel puţin cinci persoane, şi anume Judecătorul care prezidează, martorul informatorului, pârâtul sau acuzatul, care se va înfăţişa mai târziu, şi Notarul sau secretarul; când nu există un Notar, atunci secretarul va trebui să mai coopteze un om cinstit, iar aceştia doi, după cum am spus, vor ţine locul Notarului; iar acest om va fi delegat de către autoritatea Apostolică, după cum am arătat mai sus, ca într-un astfel de proces să existe doi oameni însărcinaţi cu consemnarea declaraţiilor martorilor. De asemenea, trebuie să reţinem că martorul convocat trebuie să depună un jurământ, aşa cum am arătat; în caz contrar, mărturia lui nu va avea valoare.

Şi tot aşa vor fi audiaţi şi ceilalţi martori. Iar după aceea Judecătorul va decide dacă fapta a fost confirmată pe deplin; căci uneori este posibil să nu fie confirmată pe deplin, dar totuşi să existe indicii clare şi suspiciuni mari că lucrurile sunt adevărate. Aşadar, nu ne referim la nişte suspiciuni mici şi la nişte bănuieli, ci la zvonuri frecvente că persoana acuzată a aruncat vrăji asupra unor copii, a unor animale etc. După aceea, dacă Judecătorul se teme că persoana acuzată va încerca să fugă o va plasa în arest; dar dacă nu se teme că va încerca să fugă o va chema la audieri. Însă fie că o va plasa sau nu în arest, va dispune să i se percheziţioneze casa pe neaşteptate şi să i se deschidă toate cuferele şi toate cutiile pe care le ţine pe la colţuri; iar în cazul în care vor fi găsite ustensile care sunt folosite în vrăjitorie, acestea vor fi ridicate. Şi făcând acest lucru, Judecătorul va compara acuzaţiile cu depoziţiile martorilor şi îi va chema pe aceştia la interogatoriu în prezenţa unui Notar etc., aşa cum am arătat mai sus, şi va pune şi persoana acuzată să jure pe cele patru Evanghelii ale lui Dumnezeu că va spune adevărul în privinţa ei şi a celorlalţi. Şi toate lucrurile vor fi consemnate în scris în felul acesta:

Prima acţiune: Audierea generală a unei vrăjitoare sau a unui vrăjitor.

Acuzatul cutare din localitatea cutare a jurat pe cele patru Evanghelii ale lui Dumnezeu că va spune adevărul în privinţa lui şi a celorlalţi, după care a fost întrebat de unde este şi unde s-a născut. Şi el a răspuns că este din localitatea cutare, aflată în Dioceza cutare. Întrebat cine îi sunt părinţii, şi dacă aceştia trăiesc ori au murit, el a răspuns că trăiesc în localitatea cutare sau că au murit în localitatea cutare. Întrebat dacă au murit de moarte bună sau au fost arşi, el a răspuns în felul acesta. (Această întrebare se pune deoarece, după cum am văzut în Partea a II-a a acestei lucrări, vrăjitoarele îşi consacră de cele mai multe ori copiii diavolilor, aşa că progenitura lor este contaminată; iar când informatorul afirmă acest lucru, dar vrăjitoarea neagă, asupra ei continuă să planeze această suspiciune). Întrebat unde a fost crescut şi unde a trăit cea mai mare parte a timpului, el a răspuns că în cutare şi cutare loc. Şi dacă există bănuiala că şi-a schimbat locuinţa, chiar dacă mama sa sau rudele sale nu au fost suspectate şi au trăit în ţinuturi străine, dar că în acele locuri trăiau vrăjitoare, atunci va fi

chestionat în legătură cu acest lucru. Întrebat de ce a trebuit să-şi părăsească locul natal şi să meargă să locuiască în altă parte, el a răspuns că din motivul cutare. Întrebat dacă în acel loc sau în alte părţi a auzit vorbindu-se de vrăjitoare care, de exemplu, au provocat furtuni, au vrăjit vite, au oprit laptele la vaci sau au făcut alte asemenea lucruri de care este şi el acuzat; iar dacă spune că a auzit, va trebui întrebat ce anume a auzit şi tot ce spune va trebui consemnat în scris. Însă dacă neagă, şi zice că nu a auzit nimic, atunci va trebui întrebat dacă crede că există vrăjitoare şi că lucrurile menţionate pot fi făcute într-adevăr, adică dacă pot fi provocate furtuni, iar oamenii pot fi vrăjiţi. Căci la început vrăjitoarele neagă aceste lucruri, iar asta le face şi mai suspecte decât dacă i-ar fi lăsat pe oamenii cu o judecată superioară să se pronunţe dacă acestea sunt posibile sau nu. Aşa că dacă neagă, trebuie să li se pună următoarea întrebare: Deci pe rug sunt arşi oameni nevinovaţi? Iar persoana respectivă trebuie să răspundă.

Audierea particulară a unei vrăjitoare sau a unui vrăjitor

Iar Judecătorul nu trebuie să zăbovească în a pune următoarele întrebări, ci va trebui să facă imediat acest lucru. Aşa că va întreba de ce oamenii obişnuiţi se tem de ea, şi dacă ştie că aceştia o urăsc şi o vorbesc de rău, şi de ce a ameninţat o persoană spunându-i, „O să am grijă să te pedepsesc”; şi toate răspunsurile vor fi consemnate în scris. Apoi va fi întrebată ce rău i-a făcut acea persoană ca să îi adreseze acele cuvinte ameninţătoare. Şi să remarcăm că această întrebare este necesară pentru a se identifica motivul vrajbei, pentru că în cele din urmă persoana acuzată va presupune că informatorul a făcut nişte declaraţii din duşmănie; însă dacă nu este vorba de o duşmănie de moarte, ci doar de o ceartă cu o femeie, atunci nu există niciun impediment. Căci prin vorbele sau faptele lor vrăjitoarele provoacă adesea duşmănia celor din jur, ca de exemplu atunci când cer cuiva ceva cu împrumut sub ameninţarea că îi va distruge grădina, sau ceva de genul acesta, ca să-şi caute pricină să facă vrăji; şi trec la acţiune cu vorba sau cu fapta, căci sunt silite să facă asta de insistenţele diavolilor, ca păcatele Judecătorilor să devină mai mari, iar vrăjitoarea să rămână nepedepsită. Dar ele nu fac aceste lucruri în prezenţa altor persoane, aşa că dacă informatorul vrea să aducă martori nu va avea de unde. Şi trebuie să reţinem că ele sunt îmboldite de diavoli, după cum am aflat de la multe vrăjitoare care ulterior au fost arse; aşa că uneori sunt nevoite să facă vrăji împotriva voinţei lor. Mai mult decât atât, a fost întrebată despre efectul acelor ameninţări, şi dacă un copil sau un animal pot fi vrăjiţi atât de uşor, iar ea a răspuns. Întrebată, „De ce după ce ai spus că nu va mai fi sănătos nici măcar o zi s-a întâmplat chiar aşa?”, aceasta a răspuns. Iar dacă neagă totul, va trebui întrebată în legătură cu alte vrăji pe care le-a aruncat asupra vitelor şi copiilor, după cum suspectează alţi martori. Întrebată de ce a fost văzută pe câmp sau în grajd împreună cu vitele, pe care le-a atins, aşa cum vrăjitoarele obişnuiesc să facă uneori, aceasta a răspuns. Întrebată de ce a atins un copil, care după aceea s-a îmbolnăvit, aceasta a răspuns. Şi a mai fost întrebată ce făcea pe câmp în timpul furtunii; şi i s-au mai pus şi alte întrebări vizând chestiuni similare. De asemenea, de ce având doar una sau două vaci are mai mult lapte decât vecinele care au patru sau şase. Şi tot aşa, va trebui întrebată de ce continuă să practice adulterul sau să trăiască în concubinaj; pentru că deşi aceste chestiuni nu au legătură cu subiectul, totuşi trezesc o mai mare suspiciune decât în cazul în care ar fi acuzată o femeie cinstită şi neprihănită.

Şi va fi întrebată în mod repetat în legătură cu acuzaţiile care i se aduc, pentru a se vedea dacă dă mereu aceleaşi răspunsuri sau nu. Şi după ce această audiere s-a încheiat, răspunsurile sale, fie ele negative, afirmative sau neutre, vor fi consemnate în scris. Şi se va spune că documentul a fost întocmit în localitatea cutare etc., aşa cum am arătat şi mai sus.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea VII.

A doua acţiune:Când se exprimă diferite dubii în legătură cu întrebările precedente şi cu răspunsurile negative. Dacă acuzatul trebuie întemniţat şi când trebuie să se considere că se face vinovat în mod clar de erezia vrăjitoriei.

La început se pune întrebarea ce trebuie făcut atunci când, după cum se întâmplă adesea, acuzatul neagă absolut tot. Şi răspundem că aici Judecătorul trebuie să ţină cont de trei lucruri, şi anume de reputaţia proastă a persoanei, de dovezile prezentate şi de cuvintele martorilor; şi trebuie să vadă dacă acestea concordă. Iar dacă, aşa cum se întâmplă de cele mai multe ori, acestea nu concordă în totalitate, pentru că vrăjitoarele sunt acuzate de diferite fapte pe care le-au comis într-un sat sau într-un oraş, cu toate că acţiunile lor sunt foarte clare, fiindcă un copil a fost vătămat prin vrăjitorie sau, mai frecvent, o vită a fost vrăjită şi lipsită de lapte; şi dacă au venit câţiva martori, chiar dacă depoziţiile lor nu se potrivesc în totalitate (căci unul poate spune că a vrăjit un copil, celălalt că a vrăjit o vacă, iar al treilea se referă doar la reputaţia ei, şi tot aşa şi în cazul celorlalţi), cu toate că fapta invocată este aceeaşi, adică săvârşirea unei vrăjitorii şi faptul că se bănuieşte că este vrăjitoare; deşi acei martori nu sunt suficienţi ca să justifice o condamnare în lipsa unor zvonuri generale sau în lipsa acelui fapt despre care am vorbit la sfârşitul Întrebării III, totuşi, analizând dovezile vizibile şi palpabile, Judecătorul poate decide, pe baza celor trei elemente luate împreună, că persoana acuzată nu este doar suspectată de erezie, ci se face clar vinovată de erezia vrăjitoriei; asta cu condiţia ca poziţia socială a martorilor să fie una decentă, aceştia să nu fi dat declaraţii din duşmănie şi să existe un număr suficient de martori, să zicem şase, opt sau zece, care să spună acelaşi lucru sub jurământ. Apoi, potrivit Legii Canonului, trebuie să o pedepsească, indiferent dacă şi-a mărturisit sau nu fărădelegea. Şi acest lucru se dovedeşte în felul următor. Căci se spune că dacă cele trei elemente menţionate mai sus se află în concordanţă unul cu celălalt, atunci se consideră că persoana se face vinovată de erezie; dar asta doar când cele trei elemente concordă, căci dacă aşa stau lucrurile, atunci dovezile sunt foarte grăitoare. Pentru că una din cele două chestiuni, şi anume dovada acuzatoare şi audierea unor martori legitimi, este suficientă pentru a justifica acuzaţia de erezie făţişă; şi cu atât mai mult când cele două chestiuni concordă una cu cealaltă.

Iar dacă Juriştii întreabă în câte feluri se poate face o persoană vinovată de erezie făţişă, răspunsul nostru este că în trei feluri, după cum a explicat Sfântul Bernard. Această chestiune a fost abordată la începutul lucrării, la Întrebarea I, atunci când am vorbit despre dovezile care susţin faptul că o persoană se face vinovată de erezie făţişă. Însă aici ne referim la dovezile reprezentate de ameninţările publice rostite de persoana acuzată, ca atunci când a spus, „Nu vei mai fi sănătos nici măcar o zi”, sau alte lucruri de genul acesta, care ulterior aşa s-au întâmplat. Cel de-al doilea fel îl reprezintă dovezile legitime aduse de martori, iar cel de-al treilea fel mărturia acuzatei. Prin urmare, dacă fiecare dintre acestea constituie o cauză suficientă ca o persoană să fie suspectată, cu cât mai mult nu va fi suspectată dacă reputaţia acuzatei, dovezile aduse şi depoziţiile martorilor concordă şi duc către aceeaşi concluzie. Este adevărat că Sfântul Berbard vorbeşte despre o faptă evidentă, în timp ce noi vorbim aici despre nişte dovezi evidente; dar asta se întâmplă pentru că diavolul nu lucrează pe faţă, ci în secret. Aşadar, vătămările şi instrumentele de vrăjitorie găsite constituie nişte dovezi evidente. Şi dacă în cazul altor erezii o singură faptă evidentă este suficientă, aici ne bazăm pe trei tipuri de dovezi.

În al doilea rând, se dovedeşte în felul acesta că o persoană care a fost arestată va fi pedepsită în conformitate cu legea, chiar dacă tăgăduieşte acuzaţiile. Căci o persoană care a fost ridicată pe baza dovezilor sau a depoziţiilor martorilor poate să-şi mărturisească

fărădelegea sau poate să o nege. Dacă o mărturiseşte, dar nu se pocăieşte, va trebui deferită tribunalelor seculare ca să îi aplice pedeapsa capitală, în concordanţă cu capitolul *ad abolendam*, sau să o întemniţeze pe viaţă, potrivit capitolului *excommunicamus*. Însă dacă nu mărturiseşte, ci neagă cu vehemenţă, atunci va fi trimisă ca nepocăită Tribunalului civil pentru a fi pedepsită într-o manieră corespunzătoare, aşa cum arată Henry de Segusio în lucrarea sa *Summa*, unde descrie modalitatea de acţiune împotriva ereticilor.

Prin urmare, concluzia este aceea că Judecătorul procedează în mod just prin faptul că pune întrebări şi ascultă depoziţiile martorilor, căci, după cum am spus, în cazurile referitoare la credinţă el poate să impună un proces simplu şi scurt. Şi este bine să întemniţeze persoana acuzată pentru ceva vreme sau chiar pentru câţiva ani, în speranţa că poate după un an petrecut în mizeria din închisoare aceasta va fi dispusă să îşi mărturisească fărădelegile. Dar ca să nu aibă cineva impresia că pronunţarea sentinţei se face în grabă, şi ca să arătăm că acţiunea Judecătorului este justă, haideţi să vedem ce trebuie făcut în continuare.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea VIII.

A treia acţiune a Judecătorului: Urmarea întrebării anterioare, Dacă vrăjitoarea trebuie întemniţată şi care este metoda prin care trebuie ridicată.

Se pune întrebarea dacă, după ce a negat acuzaţiile, vrăjitoarea trebuie ţinută în închisoare, în situaţia în care cele trei condiţii menţionate mai sus, şi anume reputaţia ei, dovezile aduse şi depoziţiile martorilor coincid; sau dacă i se poate permite să plece avându-se certitudinea că va putea fi adusă din nou pentru a fi interogată. În legătură cu această întrebare există trei opinii.

Prima, este opinia unora referitoare la faptul că aceasta trebuie ţinută în închisoare şi că nu trebuie nicidecum lăsată în libertate; şi aceştia îşi întemeiază opinia pe puterea argumentelor prezentate la întrebarea precedentă, şi anume că o astfel de persoană trebuie considerată vinovată atunci când toate cele trei elemente sunt în concordanţă unul cu celălalt. De asemenea, sunt alţii care cred că înainte de a fi întemniţată, aceasta poate fi pusă în libertate, dar luându-se toate măsurile de siguranţă; astfel încât dacă va încerca să fugă se va considera că este condamnată. Însă dacă a fost întemniţată din cauza răspunsurilor sale negative, atunci nu va mai fi eliberată nici condiţionat, nici prin plata unei garanţii, căci cele trei elemente menţionate mai sus concordă unul cu celălalt; fiindcă în acest caz nu poate fi condamnată mai târziu şi pedepsită cu moartea; şi ei spun că aceasta este procedura generală.

A treia opinie se referă la faptul că nu pot fi stabilite nişte reguli clare, ci Judecătorul trebuie să acţioneze în funcţie de gravitatea faptei, care rezultă din declaraţiile martorilor, din reputaţia persoanei acuzate, din dovezile existente şi din felul în care acestea concordă unele cu altele; şi tot aşa, trebuie respectate practicile specifice fiecărei ţări. Iar cei care au această părere concluzionează spunând că dacă nu există niciun fel de garanţii de siguranţă, iar persoana acuzată este suspectată de faptul că vrea să fugă, atunci aceasta va fi aruncată în închisoare. Aşadar, a treia opinie pare a fi cea mai rezonabilă, cu condiţia să fie respectată procedura corectă; iar aceasta constă în trei elemente. În primul rând, casa acelei persoane trebuie cercetată[137] cât se poate de bine, în toate văgăunile şi ungherele şi în toate dulapurile, de sus până jos; iar dacă persoana este o vrăjitoare renumită, atunci fără îndoială că se vor găsi diferite instrumente pentru vrăjitorie, aşa cum am spus mai sus, cu condiţia să nu fi apucat deja să le ascundă. În al doilea rând, dacă persoana are o servitoare sau nişte tovarăşe, acestea trebuie să spună ce ştiu; căci cu toate că nu sunt acuzate, totuşi se presupune că nu le-a fost tăinuit niciun lucru. În al treilea rând, atunci când este prinsă, dacă este ridicată din casa

ei, atunci nu trebuie să i se lase timp să meargă la ea în cameră; căci în felul acesta vrăjitorele pot să ia cu ele unele obiecte care sunt vrăjite şi care le dau puterea să nu spună nimic în timpul interogatoriilor. De aici se naşte întrebarea dacă metoda folosită de unii pentru a captura o vrăjitoare este legitimă, şi anume dacă trebuie ridicată de la pământ de către oamenii legii şi transportată într-un coş sau pe o scândură de lemn, ca să nu poată atinge pământul. Iar aici putem prezenta opinia Canonicilor şi a anumitor Teologi, care spun că acest lucru este legitim în trei privinţe. În primul rând, pentru că aşa cum am arătat la întrebarea introductivă din Partea a III-a, mulţi oameni cu autoritate, şi mai ales o serie de Doctori a căror opinie nimeni nu ar îndrăzni să o pună la îndoială, cum ar fi Duns Scotus, Henry de Segusio şi Godfrey de Fontaines, spun că este legal să combaţi răul cu rău. Iar noi ştim din experienţă şi din mărturisirile vrăjitoarelor că atunci când sunt luate în felul acesta ele îşi pierd adesea puterea de a păstra tăcerea în timpul interogatoriilor; şi, într-adevăr, multe din cele ce urmau să fie arse au cerut să li se permită să atingă pământul măcar cu un picior; iar când au fost întrebate de ce au solicitat acest lucru, ele au răspuns că dacă ar fi atins pământul ar fi putut să se elibereze şi ar fi răpus mulţi oameni cu ajutorul trăznetelor. Iar al doilea motiv este următorul. În Partea a II-a a acestei lucrări s-a arătat clar că vrăjitoarele îşi pierd toată puterea atunci când sunt date pe mâna justiţiei publice; asta cu referire la trecut, căci în privinţa viitorului, dacă nu mai primesc de la diavol puteri noi ca să păstreze tăcerea, îşi vor mărturisi toate fărădelegile. Aşadar, haideţi să spunem împreună cu Sfântul Pavel[138]: „*Orice aţi face, cu cuvântul sau cu fapta, toate să le faceţi în numele Domnului Iisus Hristos*”. Iar dacă vrăjitoarea este nevinovată, această modalitate de a fi prinsă nu o va vătăma absolut deloc. În al treilea rând, în opinia Doctorilor este legal să combatem vrăjitoria cu orice fel de mijloace; căci în această privinţă sunt cu toţii de acord, deşi părerile lor diferă atunci când vine vorba de situaţiile în care folosirea unor mijloace necuvenite devine ilegală. Prin urmare, atunci când Henry de Segusio spune că este legal să combaţi răul cu rău, asta înseamnă că el se referă la nişte mijloace nelalocul lor, dar nu la unele ilegale. Cu atât mai mult, aşadar, este legitim ca vrăjitoria să fie împiedicată; şi aici se face trimitere la această împiedicare, nu la nişte practici ilegale.

Iar Judecătorii trebuie să mai ştie că există două tipuri de întemniţare: unul reprezintă o pedeapsă dată criminalilor, iar celălalt vizează doar reţinerea unei persoane. Şi despre aceste două tipuri se vorbeşte în capitolul *multorum querela*; aşadar, persoana trebuie cel puţin plasată în arest. Însă dacă aceasta este acuzată doar de un lucru minor, şi dacă nu are o reputaţie proastă, şi dacă nu există dovezi că a acţionat împotriva copiilor sau a animalelor, atunci poate fi trimisă înapoi acasă. Dar dacă este sigur că s-a întovărăşit cu vrăjitoarele şi că le cunoaşte secretele, atunci trebuie să prezinte garanţii; iar dacă nu poate face asta, atunci va trebui legată prin jurăminte şi ameninţări cu pedeapsa să nu-şi părăsească casa decât dacă va fi convocată. Însă slujitoarele ei, la care am făcut referire mai sus, trebuie ţinute în arest, chiar dacă nu vor fi pedepsite.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea IX.

A patra acţiune: Ce trebuie făcut după arestare şi dacă numele martorilor trebuie aduse la cunoştinţa persoanei acuzate.

După arestare trebuie făcute două lucruri, însă Judecătorul va decide care va fi făcut primul; şi anume, să permită ca persoana acuzată să fie apărată ori să dispună audierea acesteia în camera de tortură, dar nu neapărat în sensul că va fi schingiuită. Primul lucru va fi

permis doar atunci când există o solicitare directă; al doilea, doar după ce servitoarele şi tovarăşele, dacă există, au fost audiate chiar acasă.

Şi haideţi să respectăm ordinea de mai sus. Dacă acuzata spune că e nevinovată şi că e acuzată pe nedrept, şi că doreşte să îi vadă şi să îi audă pe cei ce o acuză, atunci acesta este un semn că cere să se apere. Dar aceasta este o întrebare deschisă, şi anume dacă Judecătorul este obligat să-i dezvăluie cine sunt informatorii şi să-i pună faţă în faţă cu ea. Căci Judecătorul trebuie să ştie că nu e obligat nici să facă publice numele informatorilor, nici să îi aducă în faţa acuzatei, decât dacă aceştia consimt de bunăvoie să vină în faţa persoanei acuzate şi să depună mărturie în prezenţa ei. Şi Judecătorul nu este obligat să facă asta din cauza pericolului care planează asupra martorilor. Pentru că deşi diferiţi Papi au avut felurite opinii în această chestiune, niciunul dintre ei nu a spus că într-o astfel de situaţie Judecătorul este obligat să îi dezvăluie acuzatei numele informatorilor sau acuzatorilor (însă aici nu ne ocupăm de acuzatori). Dimpotrivă, unii cred că nu trebuie să facă acest lucru nicidecum, în timp ce alţii spun că în anumite situaţii poate să facă asta. Însă în cele din urmă, Bonifaciu al VIII-lea[140] a dat următorul edict: Dacă pe durata unui proces de erezie Episcopul sau Inchizitorul va observa că asupra martorilor sau informatorilor planează un pericol din cauza puterilor persoanei împotriva căreia depun mărturie, nu va face publice numele acestora. Dar dacă nu este niciun pericol, atunci numele lor vor fi făcute publice, la fel cum se întâmplă şi în celelalte procese. Aici trebuie să subliniem că acest lucru nu se referă doar la Episcopi şi Inchizitori, ci la orice Judecător care anchetează cazul cu consimţământul unui Inchizitor sau Episcop; căci aşa cum am arătat la Întrebarea introductivă, aceştia îşi pot delega sarcinile unui Judecător. Prin urmare, orice asemenea Judecător, chiar dacă este o persoană laică, este împuternicit nu doar de Împărat, ci şi de Papă. Şi tot aşa, un Judecător precaut se va informa în privinţa puterilor persoanelor acuzate; fiindcă acestea sunt de trei feluri, şi anume puterea dată de naştere şi de familie, puterea dată de avere şi puterea dată de răutate. Iar ultima dintre acestea este mai de temut decât celelalte două, pentru că este mai ameninţătoare pentru martori dacă numele lor vor fi cunoscute de persoana acuzată. Motivul este acela că este mai periculos să dezvălui numele martorilor unei persoane acuzate care este săracă, pentru că aceasta are mulţi complici ticăloşi, a căror singură avere este propria lor persoană, spre deosebire de oamenii bogaţi şi de viţă nobilă, care au multe bunuri lumeşti. Iar pericolul de care trebuie să ne temem a fost menţionat de Papa Ioan al XXII-lea, care vorbeşte de moartea acestora ori a copiilor şi rudelor lor, precum şi de alte lucruri de genul acesta.

De asemenea, Judecătorul trebuie să înţeleagă că acţionând în chestiunea respectivă cu autoritatea Supremului Pontif şi cu permisiunea autorităţilor bisericeşti, atât el, cât şi cei ce sunt împreună cu el la audierea martorilor, sau după aceea, la pronunţarea sentinţei, trebuie să păstreze secrete numele martorilor sub pedeapsa cu excomunicarea. Şi stă în puterea Episcopului să îl pedepsească ori să îi pedepsească dacă se încalcă această cerinţă. Prin urmare, aceştia trebuie avertizaţi chiar de la începutul procesului să nu divulge numele martorilor. De aceea, edictul de mai sus al Papei Bonifaciu al VIII-lea mai spune: Şi ca pericolul ce-i pândeşte pe acei acuzatori şi martori să fie înlăturat, şi ca ancheta să se deruleze cu atenţie sporită, prin autoritatea acestui document noi permitem ca Episcopii şi Inchizitorii (sau Judecătorii, după cum am spus) să interzică tuturor celor implicaţi în proces să divulge, fără a avea permisiunea, secretele pe care le-au aflat de la Episcopi sau de la Inchizitori; căci dacă vor divulga aceste secrete vor fi pedepsiţi cu excomunicarea.

Mai trebuie să subliniem că aşa cum divulgarea numelor martorilor constituie o abatere care trebuie pedepsită, tot aşa este şi tăinuirea lor fără vreun motiv temeinic atunci când, de exemplu, aceşti oameni au dreptul să le afle, aşa cum este cazul avocaţilor şi al consilierilor, a căror opinie este necesară pentru pronunţarea sentinţei; însă numele nu trebuie ascunse atunci când pot fi făcute publice fără niciun risc şi fără niciun pericol pentru martori. Despre acest subiect edictul de mai sus vorbeşte către sfârşit în felul următor: Poruncim ca în

toate situaţiile Episcopii sau Inchizitorii să nu tăinuiască numele martorilor, ca şi cum ar exista un pericol, când acestea pot fi făcute publice în deplină siguranţă; şi invers, să nu hotărască să le facă publice atunci când există un pericol; însă luarea acestor decizii ţine de conştiinţa şi de discreţia lor. Şi există şi un comentariu la aceste cuvinte, care spune: Oricine ai fi tu, care judeci un astfel de caz, ţine minte aceste cuvinte, căci ele nu se referă la un risc minor, ci la un pericol uriaş; prin urmare, nu încălca drepturile legale ale prizonierului fără a avea un motiv întemeiat, pentru că făcând asta vei aduce un afront Atotputernicului Dumnezeu.

Cititorul trebuie să remarce că toate procesele la care deja ne-am referit, şi toate cele pe care le vom descrie în continuare, pâna la metodele de pronunţare a sentinţei, care cad în sarcina Judecătorului bisericesc, pot fi conduse, cu acordul Diecezanilor, de către un Judecător civil. Prin urmare, cititorul nu trebuie să fie nedumerit de faptul că edictul de mai sus vorbeşte despre un Judecător bisericesc, şi nu despre unul laic; pentru că cel din urmă poate pronunţa condamnarea la moarte, pe când autorităţile bisericeşti impun alte tipuri de pedepse.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea X.

A cincea acţiune: Ce fel de apărare este permisă şi despre numirea avocatului.

Aşadar, dacă persoana acuzată cere să fie apărată, cum se poate face acest lucru atâta timp cât numele martorilor sunt secrete? De aceea, trebuie spus că pentru admiterea unei cereri de apărare este nevoie să se ţină cont de trei chestiuni. În primul rând, că persoana acuzată va trebui să primească un Avocat. În al doilea rând, de faptul că Avocatului nu trebuie să i se dezvăluie numele martorilor, nici măcar sub jurământ, ci va fi informat doar cu privire la conţinutul mărturiilor. În al treilea rând, persoanei acuzate trebuie să i se permită să nu fie de acord cu cele afirmate, cu condiţia ca acest lucru să nu aducă atingere credinţei sau justiţiei, după cum vom arăta. Şi tot aşa, reprezentantul persoanei acuzate va avea acces la toate depoziţiile, doar numele martorilor vor fi trecute sub tăcere; iar Avocatul poate acţiona şi el în calitate de reprezentant.

Referitor la prima chestiune: trebuie să subliniem că Avocatul nu este numit la cererea persoanei acuzate, ca şi cum aceasta ar putea să-şi aleagă Avocatul pe care îl doreşte; ci Judecătorul trebuie să aibă grijă să numească un om care să nu fie nici certăreţ, nici răuvoitor, nici uşor de mituit (aşa cum sunt mulţi), ci să fie un om onorabil, asupra căruia să nu planeze nicio suspiciune. Şi Judecătorul trebuie să ţină cont de patru lucruri, iar Avocatul va fi lăsat să pledeze doar dacă le îndeplineşte pe toate. Căci în primul rând, Avocatul trebuie să studieze cazul, astfel încât dacă este unul just să îl preia, dacă nu, să îl refuze; şi va trebui să aibă grijă să nu se înhame la un caz nedrept sau disperat. Dar dacă acceptă cazul în mod inconştient, împreună cu o sumă de bani primită de la cineva care vrea să-i facă un rău, şi dacă pe parcursul procesului îşi dă seama că acel caz este lipsit de speranţă, atunci va trebui să îşi anunţe clientul (adică persoana acuzată) că abandonează cazul, fiind nevoit să returneze şi suma de bani pe care a primit-o. Aceasta este părerea lui Godfrey de Fontaines, şi ea este în totală concordanţă cu Canonul *de jud. i, rem non novam*. Însă Henry de Segusio are o părere contrară în privinţa returnării banilor în cazul în care Avocatul s-a străduit din răsputeri. În consecinţă, dacă un Avocat a fost atât de nesăbuit încât să accepte să apere o persoană acuzată care ştie că este vinovată, acesta va trebui să plătească toate costurile şi cheltuielile (*de admin. tut. i, non tamen est ignotum*). Al doilea lucru de care trebuie să se ţină seama este că pledoaria sa trebuie să aibă trei caracteristici. În primul rând, conduita să fie modestă şi să

evite pedanteria şi oratoria arogantă. În al doilea rând, să respecte adevărul şi să nu se folosească de argumente sau raţionamente false, să nu cheme martori mincinoşi, să nu se folosească de chichiţe avocăţeşti şi de subterfugii şi să nu formuleze contraacuzaţii; mai ales când este vorba de astfel de cazuri care trebuie să se desfăşoare cât mai simplu cu putinţă. În al treilea rând, onorariul lui se va stabili în conformitate cu practicile din districtul respectiv.

Dar să ne întoarcem la subiect; Judecătorul va trebui să-i prezinte Avocatului aceste condiţii, iar la final îl va avertiza să nu se facă vinovat de acuzaţia că apără erezia, căci acest lucru îi va atrage excomunicarea. Şi nu este un argument valabil ca acesta să-i spună Judecătorului că apără o cauză, nu o persoană. Pentru că apărarea pe care o construieşte nu trebuie să afecteze recomandarea ca procesul să fie scurt şi la obiect, căci dacă va face apeluri sau va introduce tot felul de complicaţii procesul se va lungi; iar acest lucru nu poate fi acceptat. Căci este limpede că el nu poate apăra fărădelegea, pentru că în acest caz ar fi mai vinovat chiar şi decât vrăjitoarele, ceea ce ar dovedi că este un eretic. Prin urmare, dacă acesta face exces de zel ca să apere o persoană deja suspectată de erezie, va deveni un patron al acelei erezii şi va ridica şi el o mare suspiciune din cauza felului în care apără persoana acuzată; aşa că va fi nevoit să se lepede de acea erezie în faţa Episcopului.

Am vorbit destul de mult despre această chestiune care nu trebuie să fie neglijată de Judecător, pentru că din felul nepotrivit în care un Avocat sau un Reprezentant apără persoana acuzată se pot ivi numeroase pericole. Prin urmare, atunci când în privinţa Avocatului se ridică unele obiecţii, Judecătorul trebuie să se lipsească de el şi să conducă procesul în conformitate cu faptele şi dovezile de care dispune. Însă dacă nu există obiecţii cu privire la avocatul persoanei acuzate, şi dacă acesta este un om silitor şi un iubitor al dreptăţii, atunci Judecătorul îi poate dezvălui numele martorilor, cu condiţia ca acesta să jure că va păstra secretul.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea XI.

A şasea acţiune: Cum va trebui să procedeze avocatul dacă nu îi sunt dezvăluite numele martorilor

Ne-am putea întreba: Atunci ce poate să facă Avocatul sau Reprezentantul persoanei acuzate, dacă nici el, nici clienta sa nu pot afla numele martorilor, cu toate că persoana acuzată solicită în mod sincer acest lucru? Şi noi răspundem că acesta trebuie să primească de la Judecător toate informaţiile referitoare la acuzaţiile care se aduc, care trebuie să-i fie oferite la solicitarea sa, însă numele martorilor vor fi omise; şi având aceste informaţii acesta poate merge la persoana acuzată, iar dacă este vorba de o acuzaţie foarte gravă va trebui să o îndemne să aibă răbdare. Dar dacă persoana acuzată insistă iar şi iar să cunoască numele martorilor care sunt împotriva sa, acesta îi poate răspunde după cum urmează: Poţi ghici din acuzaţiile care ţi se aduc cine sunt martorii. Căci ai aruncat vrăji asupra copilului cutare sau a animalului cutare; sau unei femei ori unui bărbat, pentru că nu au vrut să-ţi împrumute ce le-ai cerut, le-ai zis: „Să ştiţi că ar fi fost mai bine să-mi îndepliniţi cererea”, iar aceştia sunt martori că după ce ai rostit acele cuvinte persoana respectivă s-a îmbolnăvit pe neaşteptate; iar faptele sunt o dovadă mai bună decât cuvintele. Şi ştii că tu ai o reputaţie proastă şi că eşti suspectată de multă vreme că te ocupi cu vrăjitoria şi că faci rău multor oameni. Şi vorbindu-i în felul acesta s-ar putea în cele din urmă să o convingă să spună că acei oameni au depus mărturie împotriva ei pentru că o urăsc; sau ar putea să spună, „Mărturisesc că am spus acest lucru, dar nu cu intenţia de a face rău”. Prin urmare, Avocatul trebuie în primul rând să vină în faţa Judecătorului şi a consilierilor săi şi să prezinte această obiecţie de duşmănie personală,

iar Judecătorul va fi obligat să cerceteze acest lucru. Iar dacă se dovedeşte că este vorba de un caz de duşmănie personală, pentru că soţii sau rudele părţilor au fost implicaţi în omoruri sau în tentative de omor, ori poate că una din părţi a fost acuzată de crimă de cealaltă parte, aşa încât persoana respectivă a ajuns pe mâna justiţiei, sau în urma certurilor şi a încăierărilor cineva a fost rănit grav; atunci Judecătorul integru şi atent se va consulta cu consilierii săi pentru a vedea care este partea vătămată, persoana acuzată sau denuţătorul acesteia. Căci dacă, de exemplu, soţul sau prietenii acuzatei i-au prigonit în mod nejustificat pe prietenii denunţătorului, atunci, dacă nu există dovezi că s-au aruncat vrăji asupra copiilor sau animalelor, şi dacă nu se găsesc niciun fel de martori, iar acuzata nu este suspectată de vrăjitorie, în acest caz se presupune că denunţul a fost făcut din răzbunare, iar persoana acuzată va fi scoasă de sub acuzaţie şi pusă în libertate; însă înainte de asta i se va pune în vedere că nu trebuie să caute să se răzbune, pentru că aşa ceva nu pot face decât Judecătorii.

Iată un exemplu de astfel de caz. Să zicem că cineva a aruncat vrăji asupra copilului Katariei sau asupra ei însăşi ori că acesteia i-au murit multe vite; şi ea o suspectează pe acuzată deoarece soţul ei l-a acuzat cândva pe nedrept pe soţul acesteia sau poate că fraţii ei i-au acuzat pe fraţii acesteia. Aşadar, în această situaţie există o dublă vrăjmăşie din partea denunţătoarei, pe de-o parte din cauza vrăjilor, iar pe de altă parte din cauza acuzaţiilor aduse împotriva soţului sau a fraţilor săi. Şi atunci, depoziţia ei trebuie respinsă sau nu? Dintr-un anumit punct de vedere aşa se pare, pentru că e cauzată de duşmănie; dintr-un alt punct de vedere însă nu trebuie respinsă, pentru că este o mărturie cu privire la faptul că a fost vrăjită. Iar noi răspundem că dacă într-un astfel de caz nu mai sunt şi alţi denunţători, iar acuzata nu este suspectată public, atunci depoziţia ei nu poate fi acceptată, ci trebuie respinsă; dar dacă acuzata este o persoană suspectă, şi dacă boala nu are cauze naturale, ci este provocată cu ajutorul vrăjilor (iar mai târziu vom arăta cum putem stabili acest lucru), atunci aceasta va fi supusă unei purificări canonice.

Dacă ne vom întreba în continuare dacă ceilalţi denunţători trebuie să depună mărturie şi să aducă dovezi în privinţa lucrurilor pe care le-au trăit ei înşişi sau pe care le-au trăit alte persoane, sau doar în privinţa reputaţiei acuzatei, răspunsul nostru este că dacă aduc asemenea dovezi este cu atât mai bine. Însă dacă mărturiile lor se referă doar la caraterul ei general, atunci cu toate că Judecătorul trebuie să respingă acea mărturie din cauza duşmăniei personale, totuşi va consemna aceste lucruri, ca şi proasta ei reputaţie scoasă în evidenţă de ceilalţi martori, ca dovadă că sunt motive temeinice ca acuzata să fie suspectată; şi pe baza acestor lucruri poate să-i aplice trei tipuri de pedeapsă, şi anume: o purificare canonică din cauza reputaţiei pe care o are; o lepădare de toate relele ca urmare a suspiciunii care planează asupra ei (şi există diferite moduri de lepădare în funcţie de gravitatea suspiciunii, aşa cum vom arăta la a patra metodă se pronunţare a sentinţei); sau pe baza faptelor dovedite, în cazul în care mărturiseşte nelegiuirea şi se căieşte, nu va fi încredinţată Tribunalului civil ca să primească pedeapsa capitală, ci va fi condamnată de către Judecătorul bisericesc la închisoare pe viaţă. Dar în pofida faptului că Judecătorul bisericesc a condamnat-o la închisoare pe viaţă, Judecătorul secular poate, pe baza pagubelor materiale pe care le-a produs, să dispună arderea sa pe rug. Dar toate aceste lucruri vor fi lămurite atunci când ne vom ocupa de cea de-a şasea metodă de pronunţare a sentinţei.

Ca să rezumăm: În primul rând, Judecătorul trebuie să aibă grijă să nu îl creadă prea uşor pe Avocat atunci când invocă în numele acuzatei duşmănia de moarte; căci în astfel de cazuri nimeni nu depune mărturie fără o doză de duşmănie, fiindcă vrăjitoarele sunt întotdeauna urâte de către oameni. În al doilea rând, acesta trebuie să ştie că există patru modalităţi prin care poate fi condamnată o vrăjitoare, şi anume cu ajutorul martorilor, cu ajutorul dovezilor directe sau ca urmare a propriei mărturii. Dacă este reţinută din cauza zvonurilor care circulă cu privire la ea, atunci poate fi condamnată pe baza depoziţiei martorilor; dacă există o suspiciune anume, atunci poate fi condamnată pe baza dovezilor

directe sau indirecte, şi ca urmare a acestei suspiciuni poate fi judecată pentru acuzaţii uşoare, moderate sau grave. Toate acestea se referă la situaţia când nu îşi recunoaşte fărădelegea; dar dacă şi-o recunoaşte, atunci procesul va decurge aşa cum am arătat. În al treilea rând, atunci când analizează pledoaria Avocatului, Judecătorul trebuie să ţină cont de toate circumstanţele anterioare, dacă persoana este acuzată doar pe baza unor zvonuri cu caracter general sau dacă există şi anumite dovezi care susţin acuzaţia, şi care ridică supiciuni uşoare sau moderate împotriva acuzatei; aşadar, abia apoi va fi capabil să răspundă afirmaţiilor Avocatului, care invocă dușmănia personală, care este prima metodă de apărare pe care o are la dispoziţie. Dar dacă Avocatul optează pentru a doua metodă de apărare, şi recunoaşte că acuzata a rostit asemenea cuvinte la adresa denunţătorului, cum ar fi „O să vezi curând ce ţi se va întâmpla” sau altele similare; şi dacă afirmă că deşi denunţătoarea a avut de suferit ulterior, fiind vătămată trupeşte sau fiindu-i afectate bunurile personale, asta nu înseamnă că lucrurile acestea au fost provocate de acuzată în calitate de vrăjitoare, pentru că bolile pot avea cauze foarte diverse. Şi mai poate susţine că femeile au obiceiul să se certe folosindu-se de asemenea cuvinte etc. Aşa că Judecătorul trebuie să răspundă unor astfel de obiecţii în felul următor. Dacă boala este provocată de cauze naturale, atunci scuza este bună. Dar dovezile pot indica exact contrariul, şi anume că boala nu poate fi vindecată cu niciun remediu; sau că medicii sunt de părere că boala este provocată prin vrăjitorie; sau că este vorba de ceea ce în limbaj popular se cheamă Boala Nopţii. Şi tot aşa, poate alte vrăjitoare sunt de părere că boala este rezultatul unei vrăjitorii. Sau poate că aceasta a survenit prea repede, fără semne prealabile, spre deosebire de bolile fireşti care se instalează treptat-treptat. Sau poate că reclamantul a găsit sub pat, în hainele sale sau în altă parte nişte obiecte cu care se fac farmece, iar atunci când acestea au fost înlăturate şi-a recăpătat imediat sănătatea, aşa cum se întâmplă în mod frecvent, după cum am arătat în Partea a II-a a acestei lucrări, acolo unde ne-am ocupat de remedii. Şi printr-un astfel de răspuns Judecătorul poate face faţă cu uşurinţă acestor afirmaţii, arătând că boala este mai degrabă rezultatul vrăjitoriei decât al unor cauze naturale, şi că acuzata trebuie suspectată de faptul că a făcut astfel de vrăji ca urmare a ameninţărilor pe care le-a rostit. Şi tot aşa, dacă cineva ar spune, „Lua-ţi-ar foc hambarul”, şi dacă acest lucru s-ar întâmpla ulterior, asta ar ridica o mare suspiciune vizavi de faptul că persoana care a proferat acele aminţări a făcut ca hambarul să ia foc, chiar dacă incendiul a fost provocat de cealaltă persoană.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea XII.

A şaptea acţiune: Despre aceeaşi chestiune, arătând mai exact cum trebuie cercetată obiecţia referitoare la dușmănia personală

Să remarcăm că, aşa cum am văzut la Întrebarea V, doar duşmanilor de moarte li se interzice să depună mărturie. Dar Judecătorul s-ar putea să considere că a trage concluzia că este vorba de o duşmănie de moarte pe baza elementelor la care ne-am referit mai devreme este o chestiune mai degrabă păguboasă; însă acuzata sau Reprezentantul ei s-ar putea să nu accepte o decizie formulată pe aceste considerente care să stabilească dacă dușmănia este una de moarte sau nu. Prin urmare, Judecătorul va trebui să recurgă la alte mijloace pentru a stabili dacă este vorba de o duşmănie de moarte, în aşa fel încât să nu pedepsească o persoană nevinovată, ci pe aceea care merită să fie pedepsită. Şi chiar dacă aceste mijloace au un iz de şiretenie sau chiar de viclenie, totuşi Judecătorul se poate folosi de ele pentru binele credinţei şi al Statului; căci chiar şi Sfântul Pavel spune: „Ci fiind isteţ, v-am prins cu înşelăciune”. Iar aceste mijloace trebuie folosite mai ales în cazul prizonierelor care nici nu au o reputaţie

proastă, nici nu sunt suspectate ca urmare a unui fapt dovedit; iar Judecătorul le poate folosi şi împotriva prizonierelor care au presupuse duşmănii cu denunţătorii şi care vor să cunoască numele tuturor martorilor.

Şi prima metodă este aceasta. Acuzatei şi Avocatului ei li se dă o copie a procesului verbal cu numele denunţătorilor sau informatorilor, dar nu în ordinea în care au dat declaraţii; ci în aşa fel încât numele martorului care a venit primul este al şaselea sau al şaptelea pe listă, iar cel de pe poziţia a doua este cel care a venit ultimul sau penultimul. În felul acesta, acuzata nu va şti cine a declarat un lucru sau altul. Şi atunci ea poate spune că toţi sunt duşmanii ei sau nu; iar dacă spune că sunt, va fi mai uşor de prins cu minciuna atunci când Judecătorul va investiga cauza duşmăniei pe care o invocă.

A doua metodă este similară, căci Avocatul primeşte o copie a procesului verbal şi separat o listă cu numele denunţătorilor; însă acolo sunt adăugate şi fapte săvârşite de vrăjitoare din alte ţinuturi, pe care nu le-au semnalat martorii sau denunţătorii. Aşa că acuzata nu va putea spune cu precizie care dintre persoane este duşmanul ei de moarte, întrucât nu va şti ce au declarat împotriva ei.

A treia metodă a fost dezbătută pe scurt în Întrebarea V de mai sus. Căci la sfârşitul celei de-a doua audieri a acuzatei şi înainte ca aceasta să ceară să fie apărată sau înainte să i se delege un Avocat, ea va fi întrebată dacă crede că are duşmani de moarte care, lăsând la o parte orice frică de Dumnezeu, ar putea să o acuze pe nedrept de erezie sau vrăjitorie. Şi poate că atunci, fără să se gândească şi fără să vadă depoziţiile martorilor, va răspunde că nu crede să aibă astfel de duşmani. Sau dacă spune, „Cred că am”, şi rosteşte numele martorilor care au dat informaţiile, dezvăluind şi motivul care stă la baza acelei duşmănii, atunci Judecătorul va putea investiga mult mai bine acele lucruri ulterior, după ce acuzata va primi o copie a procesului verbal şi a listei cu numele martorilor, în felul în care am arătat.

A patra metodă este aceasta. La sfârşitul celei de-a doua audieri (aşa cum am arătat la Întrebarea VI), înainte să i se dea posibilitatea să se apere, aceasta va fi întrebată care este martorul care a formulat acuzaţia cea mai dură împotriva ei; şi va fi întrebată în felul acesta: „Îi cunoşti pe cutare şi pe cutare?”, şi se vor rosti numele martorilor; iar aceasta va răspunde cu Da sau Nu. Dacă va spune Nu, nu va putea după ce i s-a dat posibilitatea să se apere şi i s-a delegat un Avocat să invoce faptul că vreunul din martori este duşmanul ei de moarte, fiindcă a spus sub jurământ că nu îl cunoaşte. Însă dacă spune Da, atunci va fi întrebată dacă ştie sau dacă a auzit de faptul că persoana respectivă a acţionat vreodată împotriva credinţei creştine, în felul în care o face o vrăjitoare. Iar dacă spune Da, pentru că a făcut cutare şi cutare lucru, atunci va trebui întrebată dacă se află într-o relaţie de prietenie sau de duşmănie cu persoana respectivă; iar aceasta va spune imediat că se află într-o relaţie de prietenie, pentru că o astfel de mărturie nu este atât de importantă; în consecinţă, nu va mai putea după aceea să pledeze prin Avocatul ei pentru faptul că acel om este duşmanul ei de moarte, întrucât deja a mărturisit că este prietenul ei. Dar dacă spune că nu ştie nimic despre el, atunci va fi întrebată din nou dacă îi este prieten sau duşman, iar aceasta va mărturisi pe dată că îi este prieten; căci ar fi inutil să invoce duşmănia unei persoane despre care nu ştie nimic. Prin urmare, aceasta va spune, „Sunt prietena lui, dar dacă aş şti ceva despre el nu aş ezita să spun”. Aşadar, nu va mai putea să pledeze după aceea pentru faptul că se află în duşmănie cu persoana respectivă. Sau poate va invoca de la început motive care să justifice duşmănia personală, situaţie în care va trebui să se acorde ceva atenţie pledoariei Avocatului.

A cincea metodă este de a da Avocatului sau acuzatei o copie a procesului verbal, de pe care au fost înlăturate numele informatorilor. Apoi, acuzata va trebui să ghicească, şi adesea o va face corect, cine a spus cutare sau cutare lucru împotriva ei. Iar dacă va spune după aceea, „Cutare şi cutare sunt duşmanii mei de moarte, şi sunt gata să aduc martori care să confirme acest lucru”, atunci Judecătorul va trebui să verifice dacă persoana menţionată este aceeaşi persoană care este prezentă pe listă; şi pentru că a spus că poate dovedi acest

lucru cu martori, acesta îi va audia pe martorii respectivi şi îi va întreba care sunt motivele duşmăniei, după ce în prealabil s-a consultat în taină cu oamenii bătrâni, învăţaţi şi chibzuiţi. Iar dacă identifică suficiente motive care să probeze duşmănia de moarte, atunci va respinge acea mărturie şi va elibera prizoniera, cu condiţia să nu existe alte acuzaţii grave împotriva ei formulate de alţi martori.

Şi această a cincea metodă este folosită frecvent; iar practica ne-a arătat că vrăjitoarele ghicesc cu rapiditate pe baza copiei procesului verbal cine sunt cei care au depus mărturie împotriva lor. Şi pentru că în astfel de cazuri rareori este vorba de duşmănie de moarte, cu excepţia situaţiilor când aceasta e determinată de faptele ticăloase ale vrăjitoarelor, Judecătorul poate ajunge cu uşurinţă la o concluzie pe baza elementelor menţionate mai sus. Şi mai trebuie să spunem că de multe ori informatorii doresc să se confrunte cu vrăjitoarea şi să o acuze în faţă de vrăjitoria care a căzut asupra lor.

Dar mai există încă o metodă la care Judecătorii pot să recurgă în cele din urmă, în cazul în care unii consideră că alte metode, şi mai ales primele patru, par să aibă un iz de viclenie şi înşelăciune. În consecinţă, pentru a-i satisface şi a-i mulţumi pe cei scrupuloşi, şi pentru ca Judecătorul să nu facă nicio greşeală, acesta va trebui să stabilească prin metodele discutate mai sus că între acuzată şi denunţător nu există o duşmănie de moarte; iar pentru a preîntâmpina orice motive de reclamaţie, va trebui să se consulte cu consilierii, şi să facă ceea ce urmează. Prin urmare, va da acuzatei sau Avocatului ei o copie a procesului verbal, de pe care au fost eliminate numele denunţătorilor sau ale informatorilor. Şi întrucât aceasta se apără spunând că are duşmani de moarte, şi poate că a avansat diferite motive pentru această duşmănie, chiar dacă faptele sunt sau nu în concordanţă cu afirmaţiile sale, în această situaţie Judecătorul va trebui să convoace spre consultare oameni învăţaţi în toate privinţele (dacă poate găsi astfel de oameni) sau cel puţin câteva persoane onorabile şi cu o bună reputaţie; şi îl va pune pe Notar sau pe secretar să le citească procesul verbal de la cap la coadă, făcându-le cunoscute şi numele martorilor, însă după ce vor jura că vor păstra secretul; iar mai întâi îi va întreba dacă vor să se lege printr-un astfel de jurământ, pentru că altfel nu le va putea dezvălui numele respective. Apoi, le va spune cum şi în ce fel a investigat chestiunea presupusei duşmănii, negăsind niciun fel de dovezi. Şi va adăuga că în această situaţie, cu acordul lor, pot exista două soluţii: fie că depoziţia unui martor va fi respinsă pe motivul existenţei unei duşmănii personale, fie că vor alege trei, patru sau cinci persoane din acel oraş sau din acel sat, care nu sunt prezente la consultări şi care ştiu cel mai bine dacă acuzata şi denunţătorul sunt prieteni sau duşmani, iar acestora li se va comunica doar numele acuzatei şi al martorului, dar nu şi conţinutul depoziţiei, după care vor fi lăsaţi să judece cum stau lucurile. Iar dacă aceştia înclină spre prima soluţie, nu vor putea totuşi să respingă niciun martor, deoarece Judecătorul s-a folosit deja de metodele sale de investigaţie; însă a doua soluţie îl va proteja perfect şi îl va absolvi de orice suspiciune. Iar dacă acuzata a fost prinsă într-un oraş străin sau într-un ţinut străin, [Judecătorul] va trebui să recurgă la această ultimă metodă. Ei bine, în privinţa stabilirii duşmăniei personale aceste metode sunt suficiente.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea XIII.

A opta acţiune: Despre ce trebuie să facă Judecătorul înainte de audierea oficială care se desfăşoară în locul de detenţie sau de tortură

Următoarea acţiune a Judecătorului este foarte clară. Pentru că dreptatea reclamă ca vrăjitoarea să nu fie condamnată la moarte decât pe baza propriei mărturisiri. Însă aici ne referim la cazul celei care este judecată pentru erezie făţişă pe baza unuia din cele două

motive despre care am discutat la Întrebarea I, şi anume dovada directă sau indirectă a săvârşirii faptei ori depoziţiile legitime ale martorilor; şi în acest caz ea trebuie anchetată şi torturată până când va mărturisi toate nelegiuirile sale.

Şi ca să fie limpede, vom cita un caz petrecut la Spires, pe care îl cunoaşte multă lume. Un om onorabil se tocmea cu o femeie pentru un lucru şi nu reuşeau să se înţeleagă la preţ; prin urmare, ea a strigat după el, „În curând o să regreţi că n-ai căzut la învoială". Căci în general, vrăjitoarele vorbesc în felul acesta sau în mod asemănător atunci când vor să vrăjească pe cineva doar uitându-se la el. Atunci omul, furios pe bună dreptate, s-a uitat peste umăr să vadă cu ce intenţie a rostit acele cuvinte; dar, vai, a fost vrăjit pe dată, în aşa fel încât gura i s-a deformat groaznic, lăţindu-i-se până la urechi, rămânându-i aşa o lungă perioadă de timp. Şi noi considerăm că aceasta a fost adusă în faţa Judecătorului pe baza unei dovezi directe; iar întrebarea care se pune este dacă se poate considera că femeia se face vinovată de erezia vrăjitoriei. Ei bine, putem răspunde aici cu cuvintele Sfântului Bernard, pe care le-am citat mai sus. Căci există trei modalităţi prin care o persoană prinsă în felul acesta poate fi judecată, iar acestea nu trebuie în mod obligatoriu să ducă spre aceeaşi concluzie, ci fiecare dintre ele, adică dovada faptului, depoziţia legitimă a martorilor sau propria ei mărturie, este suficientă pentru a demonstra că o vrăjitoare se face vinovată de erezie făţişă.

Însă dovezile indirecte sunt diferite de cele directe; şi cu toate că nu sunt atât de concludente, se ştie din cuvintele şi faptele vrăjitoarelor, după cum am arătat la Întrebara VII, că unele vrăji nu au un efect imediat, ci rezultatul apare la un anumit interval de timp după rostirea cuvintelor ameninţătoare. De unde putem trage concluzia că aşa se întâmplă în cazul acelor vrăjitoare care au fost acuzate şi care nu au fost capabile să se apere (sau nu putut să se apere, deoarece nu le-a fost acordat acest privilegiu; şi nu le-a fost acordat pentru că nu l-au cerut). Însă acum vom vedea ce trebuie să facă Judecătorul şi cum trebuie să o ancheteze pe acuzată pentru a stoarce de la ea adevărul, astfel încât în cele din urmă să poată fi condamnată la moarte. Dar din cauza faptului că vrăjitoarele se încăpăţânează să tacă, există câteva lucruri de care Judecătorul trebuie să ţină seama, iar acestea vor fi discutate în mod distinct.

Şi primul lucru este acela că nu trebuie să o interogheze imediat pe vrăjitoare, ci să fie atent la anumite semne care vor apărea. Şi iată de ce nu trebuie să se grăbească: căci poate Dumnezeu, printr-un Înger sfânt, îl va sili pe diavol să nu o mai ajute pe vrăjitoare, făcând-o să nu mai simtă durerile torturii, pentru ca în felul acesta să mărturisească mai repede adevărul în timp membrele îi sunt zdrobite rând pe rând. Însă tortura nu trebuie neglijată din acest motiv, fiindcă nu toate sunt înzestrate cu această putere, şi chiar şi diavolul permite uneori ca acestea să-şi mărturisească fărădelegile fără a fi silit de un Înger sfânt. Şi pentru a înţelege acest lucru, cititorul va trebui să revadă ceea ce s-a scris în Partea a II-a a acestei lucrări referitor la faptul că vrăjtoarele se închină diavolului. Pentru că unele obţin de la diavol un răgaz de şase sau opt sau zece ani înainte de a i se închina, adică înainte de a i se dedica trup şi suflet; pe când altele i se închină chiar atunci când se leapădă de credinţă. Iar motivul pentru care diavolul permite trecerea acestor perioade pe care le-am menţionat este că în tot acest timp vrea să vadă dacă vrăjitoarea s-a lepădat de credinţă doar cu buzele sau dacă a făcut-o din inimă, ca să ştie în ce fel i se va închina. Căci diavolul nu poate cunoaşte gândurile ascunse ale inimii, decât în mod în mod întâmplător, din manifestările exterioare, aşa cum am arătat în Partea I a acestei lucrări, la întrebarea dacă diavolii pot influenţa minţile oamenilor să urască sau să iubească. Şi s-au găsit multe femei care, mânate de unele nevoi sau de sărăcie, s-au lăsat convinse de vrăjitoare, în speranţa că vor fi iertate la spovedanie, să se lepede parţial sau total de credinţă. Acestea sunt vrăjitoarele pe care diavolul le părăseşte fără a fi nevoie să fie silit de un Înger sfânt; aşa se face că acestea îşi mărturisesc uşor nelegiuirile, pe când celelalte, care sunt ataşate de diavol, sunt protejate prin puterea lui şi de aceea se încăpăţânează să tacă. Iar acest lucru oferă un răspuns clar la întrebarea cum se face că unele vrăjitoare mărturisesc uşor, pe când altele nu vor face asta nici în ruptul capului. Căci în cazul

celor dintâi, când diavolul nu este silit de Dumnezeu, el le părăseşte din proprie iniţiativă, ca prin nefericirea lor lumească şi prin moartea groaznică de care vor avea parte să le ducă la disperare, întrucât nu le-a putut stăpâni niciodată pe deplin inimile. Căci spovedaniile lor dovedesc că nu s-au supus niciodată diavolului de bunăvoie, ci doar au fost silite de el să facă vrăjitorii. Şi mai sunt şi altele, care după ce şi-au recunoscut fărădelegile, încearcă să se sinucidă prin strangulare sau spânzurare[141]. Şi sunt convinse să facă asta de către Vrăjmaş, ca să nu obţină iertare de la Dumnezeu în urma spovedaniei. Acest lucru se întâmplă mai ales în cazul celor care nu au fost agente ale diavolului de bunăvoie; deşi tot aşa sfârşesc şi unele care au făcut acest lucru că aşa au vrut.

În concluzie, am putea spune că este dificil, mult mai dificil, să sileşti o vrăjitoare să spună adevărul decât să exorcizezi o persoană posedată de diavol. Prin urmare, Judecătorul nu trebuie să se grăbească să o audieze, decât dacă, după cum s-a spus, se are în vedere pedeapsa cu moartea. Iar în cazul acesta, după cum vom arăta, va trebui să aibă mare grijă; însă mai întâi vom vorbi despre metoda de a o condamna pe vrăjitoare la o astfel de tortură.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea XIV.

A noua acţiune: Despre metoda prin care acuzata este condamnată să fie anchetată; şi despre cum trebuie să fie anchetată în prima zi; şi dacă i se poate promite că va scăpa cu viaţă

În al doilea rând, Judecătorul va avea grijă să-şi formuleze sentinţa în felul următor:

Noi, Judecătorul şi consilierii, după ce ne-am adunat şi am analizat informaţiile care te acuză pe tine, cutare, din localitatea cutare, Dioceza cutare, şi după ce am studiat temeinic întreaga chestiune, am ajuns la concluzia că afirmaţiile tale sunt echivoce; ca de exemplu atunci când spui că ai proferat acele ameninţări fără intenţia de a face rău, însă cu toate acestea ele constituie nişte dovezi suficiente care să determine anchetarea şi torturarea ta. Prin urmare, pentru ca adevărul să fie cunoscut din gura ta, şi ca de acum înainte să nu mai insulţi urechile Judecătorilor, declarăm, stabilim şi te condamnăm astăzi, la această oră, ca să fii anchetată şi torturată. Această sentinţă a fost dată etc.

Sau mai există şi alternativa, după cum s-a spus, ca Judecătorul să nu vrea ca acuzata să fie anchetată, ci să fie pedepsită cu închisoarea într-un scop precis. De aceea, îi va convoca pe toţi prietenii ei şi le va spune că aceasta poate scăpa de pedeapsa cu moartea, fiind pedepsită totuşi în alt fel, cu condiţia să mărturisească adevărul; şi îi va îndemna pe aceştia să încerce să o convingă să facă acest lucru. Căci adesea medierea şi suferinţele din închisoare, precum şi sfaturile repetate ale oamenilor oneşti, o fac pe acuzată să dezvăluie adevărul. Iar noi am văzut că vrăjitoarele sunt impulsionate de aceste poveţe, astfel încât se revoltă şi scuipă pe pământ, ca şi cum l-ar scuipa în faţă pe diavol, zicând: „Dispari, diavol blestemat; Voi face ce este drept”; şi după aceea şi-au mărturisit fărădelegile.

Însă dacă după ce a ţinut-o pe acuzată într-o stare de tensiune, amânând anchetara ei de la o zi la alta şi încercând să o convingă cu vorba, Judecătorul va crede sincer că acuzata ascunde adevărul, atunci va trebui să o ancheteze cu blândeţe, fără vărsare de sânge; ştiind că un astfel de interogatoriu este nepotrivit şi adesea, după cum s-a spus, ineficient. Şi va trebui să înceapă în felul acesta. În timp ce funcţionarii se pregătesc pentru interogatoriu acuzata va fi dusă în celulele prizonierilor şi acolo va fi dezbrăcată de nişte femei oneste, având o bună reputaţie. Şi motivul este acela că trebuie să se vadă dacă nu are cusut în veşminte vreun instrument cu care poate face vrăji; căci la îndemnul diavolilor ele făuresc adesea astfel de instrumente din membrele copiilor nebotezaţi, cu scopul ca acei copii să fie lipsiţi de imaginea beatitudinii. Şi odată ce aceste instrumente au fost îndepărtate, Judecătorul se va folosi de

propria putere de convingere, ca şi de cea a oamenilor cu râvnă întru credinţă, pentru a o face să mărturisească adevărul de bunăvoie; iar dacă nu va face acest lucru, va porunci gardienilor să o lege cu nişte sfori şi să o bage la un instrument de tortură; iar aceştia vor trebui să se conformeze imediat, dar fără tragere de inimă, părând că această sarcină le repugnă. Apoi, la cererea unei persoane onorabile, va fi eliberată din nou şi va fi dusă undeva într-o parte, unde va fi povăţuită din nou; şi în încercarea de a o convinge i se va spune că poate scăpa de pedeapsa cu moartea.

Aici se pune întrebarea dacă în cazul unei prizoniere condamnate legal de proasta ei reputaţie, prin depoziţiile martorilor şi prin dovezile aduse, în aşa fel încât tot ce lipseşte este ca ea să-şi mărturisească fărădelegea, Judecătorul poate să îi promită că va scăpa cu viaţă, în condiţiile în care dacă ar mărturisi nelegiuirea ar fi condamnată la pedeapsa capitală. Iar noi răspundem că în această privinţă feluriţi oameni au diferite opinii. Căci unii susţin că dacă acuzata este rău famată, iar dovezile nelegiuirii sunt evidente; şi dacă aceasta constituie un mare pericol, fiind stăpâna altor vrăjitoare, atunci i se poate promite viaţa în următoarele condiţii; fiind condamnată la închisoare pe viaţă cu pâine şi apă, cu condiţia să furnizeze informaţii care să conducă la condamnarea altor vrăjitoare. Iar când i se promite viaţa, nu va trebui să i se spună că va fi întemniţată în felul acesta; ci va trebui lăsată să creadă că va avea parte de o altfel de pedeapsă, cum ar fi exilul. Şi fără îndoială că vrăjitoarele rău famate, şi în special cele care se folosesc de leacuri vrăjitoreşti şi de mijloace nelalocul lor pentru a-i vindeca pe cei care au fost vrăjiţi, vor fi închise în felul acesta, atât pentru a-i putea ajuta pe cei vrăjiţi, cât şi pentru a le trăda pe celelalte vrăjitoare. Însă o astfel de trădare din partea lor nu trebuie să constituie un motiv suficient pentru o condamnare, pentru că diavolul este mincinos, decât dacă afirmaţiile lor sunt devedite de fapte sau sunt susţinute de martori.

Alţii cred că, după ce vrăjitoarea a fost aruncată în închisoare în felul acesta, promisiunea va trebui respectată doar pentru o anumită perioadă de timp, după care aceasta va trebui arsă. O a treia opinie este că Judecătorul poate să-i promită acuzatei că îi va cruţa viaţa, dar în aşa fel încât să se poată sustrage ulterior de la pronunţarea sentinţei, delegând un alt Judecător în locul lui.

Prima modalitate de acţiune pare a avea unele avantaje, datorită foloaselor pe care le pot trage cei ce sunt vrăjiţi; totuşi nu este ceva legal ca vrăjitoria să fie combătută prin vrăjitorie, cu toate că (după cum am arătat la Întrebarea Introductivă şi la Întrebarea I din Partea a III-a) opinia generală este aceea că pentru a îndepărta o vrajă se pot folosi şi mijloace dubioase. Însă experienţa şi diversitatea acestor cazuri va fi mai valoroasă pentru Judecători decât orice artă sau decât orice manual; prin urmare, această chestiune trebuie lăsată la latitudinea Judecătorilor. Însă cu siguranţă că experienţa a arătat că multe vrăjitoare mărturisesc adevărul atunci când nu se mai tem că vor fi ucise.

Dar dacă nici ameninţările, nici asemenea promisuni nu o determină să mărturisească adevărul, atunci gardienii trebuie să pună în practică sentinţa, şi aceasta trebuie anchetată, dar nu într-o manieră nouă sau rafinată, ci în modul obişnuit, mai blând sau mai aspru, în funcţie de gravitatea nelegiuirilor sale. Şi în timp ce este interogată cu privire la fiecare chestiune în parte va trebui expusă frecvent şi torturii, începând cu modalităţile mai uşoare; căci Judecătorul nu trebuie să fie prea nerăbdător să treacă la torturile mai aspre. Iar Notarul va trebui să consemneze felul în care se desfăşoară procesul, cum este torturată, ce întrebări i se pun şi cum răspunde la ele. Şi trebuie să subliniem că dacă mărturiseşte sub tortură, atunci va trebui dusă într-un alt loc şi interogată din nou, ca să nu mărturisească doar sub presiunea torturii.

Pasul următor al Judecătorului va fi acela că, dacă după ce este torturată aşa cum impune situaţia aceasta refuză să mărturisească, el va aduce în faţa ei celelalte instrumente de tortură şi îi va spune că dacă nu mărturiseşte va fi schingiuită cu ele. Însă dacă groaza nu o va face să mărturisească, tortura va continua a doua şi a treia zi, dar nu şi în ziua respectivă,

decât dacă există indicaţii noi că s-ar putea înregistra un succes. Iar sentinţa va fi pronunţată în faţa ei în felul următor: Noi, Judecătorul menţionat mai sus, hotărâm ca tu, cutare, să fii interogată din nou în ziua cutare, ca să rosteşti adevărul cu gura ta. Iar Notarul va consemna acest lucru în procesul verbal. Iar în intervalul de timp care precedă ziua respectivă, Judecătorul sau vreun alt om onest vor face tot ce le stă în putinţă pentru a o convinge să mărturisească adevărul în felul în care am spus, dându-i asigurări, dacă li se pare potrivit, că i se va cruţa viaţa. De asemenea, Judecătorul va avea grijă ca în tot acest timp aceasta să fie păzită de gardieni, astfel încât să nu rămână singură nicio clipă, de teamă că diavolul o va face să îşi pună capăt zilelor. Însă diavolul ştie foarte bine că oricine va mărturisi dacă el îşi retrage ajutorul de bunăvoie sau pentru că este silit de Dumnezeu.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea XV.

A zecea acţiune: Despre continuarea torturii şi despre metodele şi semnele prin care Judecătorul poate recunoaşte o vrăjitoare; şi despre felul în care trebuie să se protejeze de vrăjile lor. Şi tot aşa, despre cum trebuie tăiate în bucăţi atunci când ascund măşti şi simboluri ale diavolului; ca şi despre diferitele metode prin care le va fi înfrântă încăpăţânarea de a păstra tăcerea şi de a nu mărturisi.

Judecătorul va trebui să continue tortura în felul acesta. În primul rând, trebuie să ţină minte că aşa cum nu toţi bolnavii pot fi trataţi cu acelaşi leac, ci fiecare răspunde mai bine la un alt tratament, tot aşa ereticii sau cei acuzaţi de erezie nu vor fi interogaţi, anchetaţi şi torturaţi în acelaşi fel pentru aceeaşi acuzaţie; ci vor fi folosite diferite metode, în funcţie de caracterul şi de firea lor. Ei bine, chirurgul taie şi îndepărtează membrele infectate; iar oile râioase sunt izolate de cele sănătoase; însă un Judecător chibzuit nu se va limita doar la o singură metodă de a trata un prizonier înzestrat cu o putere vrăjitorească de a păstra tăcerea. Căci dacă fiii întunericului s-ar obişnui cu o regulă generală, atunci ar găsi mijloace să evite capcanele care li se întind spre propria lor pierzanie. Prin urmare, un Judecător chibzuit şi plin de râvnă va trebui să se folosească de această oportunitate şi să-şi aleagă metoda de investigare pe baza răspunsurilor şi a depoziţiilor martorilor, după cum îi indică experienţa anterioară şi inteligenţa sa înnăscută; însă va trebui să îşi ia câteva măsuri de precauţie.

În cazul în care vrea să-şi dea seama dacă aceasta este înzestrată cu puterea vrăjitorească de a păstra tăcerea va trebui să vadă dacă varsă lacrimi în prezenţa sa ori atunci când este torturată. Căci din cuvintele oamenilor vrednici din vechime şi din propria noastră experienţă ştim că acesta este un semn clar, pentru că şi dacă ar fi îndemnată şi sfătuită prin invocări solemne să verse lacrimi, dacă este vrăjitoare nu va putea să plângă; cu toate că îşi va lua un chip plângăcios şi îşi va mânji obrajii şi ochii cu salivă, ca să dea impresia că plânge; din această cauză, paznicii trebuie să fie cu ochii pe ea.

Iar atunci când pronunţă sentinţa, pentru a vedea dacă varsă lacrimi reale pentru că este nevinovată ori dacă se preface că plânge, Judecătorul sau preotul va trebui să se folosească de următoarea metodă. Va pune mâna pe capul acuzatei şi va spune: Te conjur prin lacrimile amare vărsate pe Cruce de Mântuitorul nostru, Domnul Iisus Hristos, pentru mântuirea lumii, şi prin lacrimile fierbinţi vărsate la ceas de seară pentru rănile sale de către Fecioara Maria, Mama Sa, şi prin toate lacrimile[142] vărsate în această lume de Sfinţii şi Aleşii lui Dumnezeu, din ai căror ochi El a şters orice lacrimă, ca dacă eşti nevinovată să verşi lacrimi acum, iar dacă eşti vinovată să nu poţi să plângi. În numele Tatălui, şi al Fiului, şi al Sfântului Duh, Amin. Şi experienţa ne-a arătat că cu cât sunt mai mult conjurate, cu atât mai puţin vor putea să plângă, oricât de mult ar încerca şi oricât şi-ar unge obrajii cu salivă.

Totuşi, este posibil ca după aceea, în absenţa Judecătorului sau în locul de tortură, acestea să poată plânge în prezenţa temnicerilor lor. Iar în legătură cu neputinţa vrăjitoarelor de a plânge se poate spune că harul lacrimilor este un dar al celor ce se căiesc; căci Sfântul Bernard ne spune că lacrimile celui smerit pot străpunge cerul şi pot cuceri ceea ce este de necucerit. Prin urmare, este dincolo de orice îndoială că acestea nu sunt pe placul diavolului şi că el se străduieşte din răsputeri să le oprească, astfel încât să o împiedice pe vrăjitoare să se pocăiască.

Însă unii ar putea obiecta că diavolul este atât de viclean, atunci când Dumnezeu este de acord, încât poate să o lase pe vrăjitoare să plângă; căci se spune că lacrimile de durere, stratagemele şi înşelăciunea constituie apanajul femeilor. Iar noi răspundem că în acest caz, pentru că judecăţile lui Dumnezeu sunt tainice, dacă nu există alte modalităţi de a o condamna pe acuzată, cu ajutorul unor martori sau prin dovezi directe, şi dacă asupra acesteia nu planează o suspiciune moderată sau gravă, atunci va fi eliberată; dar pentru că rămâne o suspiciune slabă din cauza reputaţiei scoase în evidenţă de martori, va trebui să i se ceară să se lepede de erezia vrăjitoriei, aşa cum vom arăta atunci când vom discuta despre a doua metodă de pronunţare a sentinţei.

Iar Judecătorul şi consilierii săi trebuie să îşi ia şi o a doua măsură de precauţie, nu doar pentru momentul respectiv, ci şi pentru întregul proces; şi anume, aceştia nu trebuie să se lase atinşi de către vrăjitoare, mai ales cu mâinile; şi trebuie să aibă întotdeauna la ei nişte sare sfinţită în Duminica Floriilor, precum şi nişte Ierburi Binecuvântate. Pentru că acestea pot fi puse la un loc în nişte Ceară Sfinţită[143] şi purtate în jurul gâtului, aşa cum am arătat în Partea a II-a, atunci când am discutat despre remediile împotriva bolilor şi afecţiunilor provocate prin vrăjitorie; iar faptul că acestea au minunate virtuţi protectoare este ştiut nu doar din mărturisirile vrăjitoarelor, ci şi din practicile Bisericii, care exorcizează şi binecuvântează asemenea obiecte în acest scop, aşa cum se poate vedea în ceremoniile de exorcizare, atunci când se spune, Pentru alungarea tuturor puterilor diavolului etc.

Dar să nu credem că trebuie să se protejeze doar împotriva contactului cu încheieturile sau cu membrele; căci uneori, cu acordul lui Dumnezeu, ele pot, ajutate de diavol, să îl vrăjească pe Judecător doar prin sunetul cuvintelor pe care le rostesc, mai ales atunci când sunt torturate. Şi ştim din experienţă că unele vrăjitoare, atunci când au fost ţinute în închisoare, i-au rugat insistent pe temniceri să le permită un singur lucru, să îl poată privi pe Judecător înainte ca acesta să se uite la ele; şi făcând acest lucru au putut influenţa mintea Judecătorului şi a consilierilor săi, în aşa fel încât aceştia nu au mai fost furioşi împotriva lor şi nu au mai dorit să le chinuie, ci le-au permis să plece nestingherite. Cei care ştiu şi au trecut prin aşa ceva mărturisesc acest lucru; şi şi-ar dori să nu fi făcut nimic în această privinţă.

Aşadar, Judecătorii nu trebuie să dispreţuiască aceste precauţii şi măsuri de protecţie, căci punând prea puţin preţ pe ele, după ce au fost avertizaţi, riscă să fie blestemaţi pe vecie. Căci Mântuitorul nostru a spus: „De n-aş fi venit şi nu le-aş fi vorbit, păcat nu ar avea; dar acum n-au cuvânt de dezvinovăţire pentru păcatul lor[144]”. Prin urmare, Judecătorii trebuie să se protejeze în maniera de mai sus, potrivit regulilor impuse de Biserică. Iar dacă fac acest lucru aşa cum se cuvine, vrăjitoarea nu va putea face nimic atunci când se va afla în prezenţa Judecătorului şi a consilierilor săi. Şi va trebui să îşi facă cruce nu doar în acel moment, ci şi înainte şi după, şi să o abordeze pe vrăjitoare cu bărbăţie, căci cu ajutorul lui Dumnezeu va reuşi să zdrobească puterea acelui Şarpe bătrân. Şi nimeni nu trebuie să creadă că aceasta este o superstiţie legată de vrăjitoare; pentru că, aşa cum am spus adesea, Canonicii spun că sunt necesare mult mai multe lucruri pentru a ne proteja împotriva vrăjilor, de aceea afirmă cu orice ocazie că putem combate răul cu rău.

A treia măsură de precauţie care trebuie avută în vedere la această a zecea metodă este să i se radă părul de pe tot corpul. Motivul este acelaşi care reclamă să fie dezbrăcată în pielea goală, după cum deja am arătat; căci pentru a-şi păstra puterea de a nu scoate un cuvât,

acestea au obiceiul de a ascunde un obiect dubios în haine sau în păr sau chiar în acele părţi ale trupului pe care nu se cuvine să le menţionăm.

S-ar putea obiecta însă că diavolul este capabil, cu ajutorul unor astfel de farmece, să întărească atât de mult inima unei vrăjitoare, încât aceasta să nu îşi poată mărturisi nelegiuirile; aşa cum se întâmplă adesea şi cu alţi călcători de lege, indiferent de torturile la care sunt supuşi şi oricât de multe dovezi şi fapte ar fi semnalate de către martori. Iar noi răspundem că este adevărat că diavolul poate face o persoană să păstreze tăcerea cu ajutorul unor asemenea farmece; însă acesta preferă să le folosească pentru pierderea sufletelor şi pentru a aduce ofense mai mari Măreţiei Divine a lui Dumnezeu. Acest lucru poate fi înţeles mai bine pe baza exemplului unei vrăjitoare din oraşul Hagenau, pe care l-am menţionat în Partea a II-a a acestei lucrări. Ei bine, ea putea dobândi darul de a păstra tăcerea[145] în felul următor: ucidea un copil nou născut de parte bărbătească, care nu fusese botezat, îl prăjea în cuptor împreună cu alte lucruri pe care nu este cazul să le menţionăm, după care îl măcina până a obţinea o pulbere; iar dacă vreo vrăjitoare sau vreun criminal aveau asupra lor substanţa respectivă, aceştia nu puteau fi făcuţi să vorbească şi să-şi mărturisească fărădelegile.

Aici este limpede că o sută de mii de copii trataţi în felul acesta nu ar putea prin propria lor virtute să înzestreze o persoană cu o asemenea putere de a păstra tăcerea; ci orice persoană inteligentă poate înţelege că aceste mijloace sunt folosite de diavol pentru pierderea sufletelor şi pentru ofensarea Măreţiei Divine a lui Dumnezeu. De asemenea, s-ar putea obiecta că există mulţi infractori, care nu au calităţi vrăjitoreşti, dar care au aceeaşi putere de a păstra tăcerea. Şi ca răspuns ar trebui să spunem că această capacitate de a păstra tăcerea poate avea trei cauze. Prima, este învârtoşarea naturală a inimii; căci unii oameni sunt buni la inimă sau chiar au un duh de blândeţe, pe când alţii sunt atât de duri, încât oricât de mult ar fi torturaţi adevărul nu poate fi smuls de la ei; şi aşa se întâmplă mai ales în cazul celor care au fost torturaţi anterior, căci aceştia rezistă să le fie zdrobite sau răsucite mâinile. A doua cauză, poate fi reprezentată de un instrument de vrăjitorie pe care persoana îl are asupra sa, aşa cum am spus, fie în haine, fie în părul de pe trup. Iar a treia, chiar dacă prizoniera nu are un astfel de obiect asupra sa, totuşi vrăjitoarele sunt înzestrate adesea cu o asemenea putere de către alte vrăjitoare, chiar dacă acestea se află la mare distanţă de ele. Căci o vrăjitoare din Issbrug s-a lăudat că dacă ar avea măcar o aţă din veşmântul unei prizoniere ar putea să facă în aşa fel încât oricât de mult ar fi torturată, aceasta să nu mărturisească nimic. Aşa că răspunsul la această obiecţie este clar.

Dar ce să mai spunem despre un caz petrecut în Dioceza Ratisbona? Căci acolo nişte femei eretice au fost condamnate ca urmare a propriei mărturii, fiind considerate nu doar nepocăite, ci şi partizane făţişe ale acelei nelegiuiri; iar când au fost condamnate la moarte focul nu le-a atins niciun fir de păr. În cele din urmă, sentinţa a fost schimbată, ele trebuind ucise prin înecare, însă şi această modalitate a rămas fără niciun rezultat. Toată lumea era uimită, iar unii chiar începuseră să spună că erezia lor trebuie să fie adevărată; iar Episcopul, neliniştit fiind pentru turma sa, a poruncit tuturor să postească trei zile. Şi pe când făceau acest lucru cu evlavie, cineva a aflat că acele eretice aveau nişte farmece cusute sub piele la una din mâini; iar când acestea au fost găsite şi îndepărtate, flăcările le-au mistuit imediat. Iar unii spun că acest secret a fost aflat de un necromant, care după ce l-a aflat de la diavol, l-a divulgat imediat; dar indiferent în ce fel s-a aflat, probabil că diavolul, care acţionează tot timpul pentru subminarea credinţei, a fost cumva silit de puterea divină să dezvăluie această chestiune.

Din cele de mai sus se poate vedea ce trebuie să facă un Judecător atunci când are un astfel de caz, şi anume să se bizuie pe protecţia lui Dumnezeu, iar prin rugăciunile şi postul persoanelor pioase să alunge aceste lucrări diavoleşti de la vrăjitoare atunci când acestea nu pot fi făcute să mărturisească sub tortură, chiar dacă hainele le-au fost schimbate şi chiar dacă

le-a fost îndepărtat tot părul de pe trup. Ei bine, în părţile Germaniei, această îndepărtare a părului, mai ales din zonele intime, este considerată a fi ceva delicat, şi de aceea noi Inchizitorii nu o practicăm; însă punem să li se taie părul de pe cap, după care punem o bucăţică de Ceară Sfinţită într-o cupă cu Agheazmă, apoi invocăm Sfânta Treime, şi le dăm să bea din ea de trei ori pe stomacul gol; şi cu ajutorul lui Dumnezeu, în felul acesta le-am făcut pe multe să rupă tăcerea. Însă în alte ţări Inchizitorii cer ca vrăjitoarei să i se îndepărteze tot părul de pe corp. Iar Inchizitorul din Como ne-a informat anul trecut, adică în 1485, că a poruncit să fie arse patruzeci şi una de vrăjitoare, după ce li s-a îndepărtat părul de peste tot. Iar asta s-a întâmplat în Districtul Burbia, numit în mod obişnuit Wormserbad, aflat în ţinutul Arhiducelui de Austria, pe drumul spre Milano.

Ne-am putea întreba însă dacă la nevoie, atunci când toate metodele de a le face pe vrăjitoare să rupă tăcerea au eşuat, ar fi legitim să cerem sfatul în această privinţă acelor vrăjitoare care sunt capabile să îi vindece pe oamenii vrăjiţi. Şi răspunsul nostru este acela că, indiferent ce s-a întâmplat la Ratisbona, Domnul ne povăţuieşte că nimeni nu trebuie să se consulte cu vrăjitoarele în numele Statului, oricât de mult s-ar simţi nevoia de aşa ceva; pentru că în felul acesta s-ar aduce o mare ofensă Divinităţii, întrucât există multe mijloace legitime pe care le putem folosi ca adevărul să iasă la lumină din gura lor, astfel încât să fie încredinţate flăcărilor; iar dacă acest lucru eşuează, Dumnezeu va pregăti o altă moarte pentru vrăjitoare.

Şi iată care sunt mijloacele pe care le putem folosi ca să le facem să vorbească. În primul rând, un om trebuie să facă tot ce poate şi să facă uz de toate calităţile pe care le are, insistând adesea cu metodele pe care le-am menţionat deja, mai ales în anumite zile, aşa cum vom vedea la Întrebarea următoare. A se vedea 2 *Corinteni* IX: „Să prisosiţi spre lucrul cel bun”. În al doilea rând, dacă aşa nu se ajunge la niciun rezultat, acesta va trebui să se consulte cu alte persoane; căci poate aceştia au habar de nişte metode care lui nu îi sunt cunoscute, fiindcă există multe metode de a combate vrăjitoria. În al treilea rând, dacă aceste două metode eşuează, va trebui să solicite ajutorul unor persoane evlavioase, aşa cum se spune în *Ecclesiasticul* 37: „Stai mereu pe lângă un om pios, care ştii că păzeşte poruncile Domnului”. Şi tot aşa, va trebui să invoce Sfinţii Protectori ai acelui ţinut. Însă dacă toate acestea dau greş, atunci Judecătorul şi toţi oamenii trebuie să-şi pună credinţa în Dumnezeu, să facă rugăciuni şi să postească, astfel încât datorită evlaviei lor vrăjitoria să fie îndepărtată. Căci aşa s-a rugat Iosafat în 2 *Paralipomena* 20: „Când nu ştim ce să facem, ochii noştri ne sunt la Tine”. Şi fără îndoială că Dumnezeu nu ne va lăsa la nevoie. În acelaşi sens vorbeşte şi Sfântul Augustin (26, Întrebarea 7, *non obseruabitis*): Cei ce se ocupă cu divinaţia şi prevestirea sau care participă şi sunt de acord cu aceste practici, ori care dau ascultare acestor lucrări, sau care intră în casele acestor oameni, sau care îi aduc în propria casă, sau care le pun întrebări, să ştie că au lezat credinţa creştină şi botezul pe care l-au primit, aşa încât, dacă nu se vor pocăi şi nu se vor împăca cu Dumnezeu, vor fi nişte păgâni, nişte apostaţi şi nişte vrăjmaşi ai lui Dumnezeu. Prin urmare, Judecătorul trebuie să recurgă la metode legitime, după cum am spus, având grijă să îşi ia aceste măsuri de precauţie.

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea XVI.

A unsprezecea acţiune, referitoare la precauţiile finale pe care trebuie să le aibă în vedere Judecătorul: Despre timpul potrivit şi despre metoda folosită la a doua audiere.

La cele spuse până acum mai trebuie să adăugăm unul sau două lucruri. În primul rând, faptul că vrăjitoarele trebuie interogate mai ales în Zilele Sfinte şi în timpul săvârşirii

slujbei euharistice, iar oamenii trebuie îndemnaţi să se roage la Dumnezeu pentru ajutor, dar nu într-un fel anume, ci invocând rugăciunile Sfinţilor împotriva năpastelor provocate de diavol. În al doilea rând, aşa cum am spus şi mai devreme, Judecătorul trebuie să poarte la gât Sare Sfinţită sau alte asemenea lucruri, împreună cu o listă conţinând cele Şapte Cuvinte pe care Hristos le-a rostit pe Cruce. Şi va trebui, dacă este posibil, ca acestea să aibă înălţimea lui Hristos şi să le poarte direct pe piele, laolaltă cu alte lucruri sfinte. Căci experienţa ne-a arătat că vrăjitoarele sunt foarte tulburate de aceste lucruri şi cu greu se pot abţine să nu mărturisească adevărul. De asemenea, o virtute specială o au şi Moaştele Sfinţilor. Şi după ce şi-a luat aceste măsuri de precauţie şi i-a dat să bea Apă Sfinţită va începe să o interogheze din nou, îndemnând-o tot timpul, aşa cum am arătat. Iar când e ridicată de la pământ, dacă e torturată în felul acesta, Judecătorul îi va citi sau va pune pe cineva să-i citească depoziţiile martorilor şi numele lor, zicând: „Vezi? Eşti condamnată de martori". Şi tot aşa, dacă martorii vor să se confrunte cu ea faţa în faţă, Judecătorul o va întreba dacă va mărturisi atunci când martorii vor fi aduşi în faţa ei. Iar dacă este de acord, atunci martorii vor fi aduşi înaintea ei, astfel încât să fie nevoită şi ruşinată să-şi mărturisească fărădelegile.

În sfârşit, dacă va vedea că nu vrea să-şi recunoască nelegiuirile, o va întreba dacă pentru a-şi dovedi nevinovăţia este gata să treacă prin chinul fierului încins. Şi toate îşi doresc să facă asta, ştiind că diavolul nu va permite să fie vătămate; aşa este demascată o vrăjitoare adevărată. Judecătorul o va întreba cum de este atât de nesăbuită încât să îşi asume un asemenea risc, şi va consemna toate aceste lucruri; însă mai târziu vom arăta că nu trebuie lăsate niciodată să treacă prin chinul fierului încins.

De asemenea, Judecătorul trebuie să ştie că de multe ori vrăjitoarele mărturisesc atunci când sunt interogate într-o zi de vineri, atunci când oamenii sunt adunaţi la Slujba de Euharistie ca să îl aştepte pe Mântuitor. Însă în continuare ne vom referi la situaţia extremă, adică ce se întâmplă dacă vrăjitoarea păstrează tăcerea după ce au fost încercate toate metodele posibile. În acest caz, Judecătorul o va dezlega şi, luându-şi toate măsurile de precauţie, o va duce sub pază strictă din locul de pedeapsă într-un alt loc; însă va trebui să aibă mare grijă ca nu cumva să rămână nesupravegheată; căci [vrăjitoarele] nu mărturisesc niciodată adevărul în felul acesta, ci se înrăiesc şi mai mult.

Şi mai întâi va face în aşa fel încât aceasta să fie bine tratată cu mâncare şi băutură, iar între timp, se va permite unor persoane oneste şi aflate dincolo de orice bănuială să intre la ea şi să vorbească cu ea despre tot felul de lucruri, sfătuind-o în final să mărturisească adevărul, promiţându-i că Judecătorul va fi milostiv şi că ele vor interveni în favoarea ei. Iar la sfârşit, Judecătorul va trebui să vină şi să promită că va fi milostiv, cu precizarea că va fi milostiv în sinea sa cu el însuşi sau cu Statul; căci orice se face pentru siguranţa statului constituie o dovadă de milostenie.

Însă dacă îi promite viaţa, căci aşa cum am arătat la Întrebarea XIV există trei modalităţi de a face asta, atunci Notarul va trebui să consemneze în scris cuvintele şi intenţia cu care s-a făcut această promisiune. Iar dacă acuzata imploră milă în felul acesta şi îşi mărturiseşte fărădelegea, atunci i se va promite într-un mod vag şi general că va primi mai mult decât a cerut, astfel încât aceasta să vorbească cu şi mai multă încredere.

Iar ca a doua măsură în această situaţie, dacă ea refuză categoric să spună adevărul, Judecătorul va trebui, aşa cum am spus anterior, să le interogheze pe prietenele şi pe tovarăşele ei fără ştiinţa acesteia; iar dacă acestea mărturisesc ceva ce poate conduce la condamnarea ei, faptul acela trebuie cercetat cu atenţie. Şi tot aşa, dacă în casa ei s-au găsit niscaiva instrumente sau unguente sau cutii, acestea trebuie să îi fie arătate, şi va trebui întrebată în ce scop au fost utilizate.

O a treia măsură trebuie luată atunci când continuă să se încăpăţâneze chiar şi după ce tovarăşele sale au depus mărturie împotriva şi nu în favoarea ei. Iar dacă nu are niciun fel de prieteni, atunci va trebui găsit un om de încredere, un apropiat al acuzatei şi oarecum un

protector al acesteia, ca să intre la ea şi să stea de vorbă pe îndelete. Apoi, dacă acesta nu este un complice, va trebui să se prefacă că s-a făcut prea târziu ca să mai plece acasă, şi va rămâne în închisoare împreună cu ea, continuându-şi conversaţia şi pe durata nopţii. Iar dacă este un complice, vor trebui lăsaţi să mănânce şi să bea împreună şi să vorbească despre lucrurile pe care le-au făcut. Însă undeva afară, într-un loc anume, se vor pune nişte iscoade, care vor trage cu urechea şi vor consemna toate cuvintele lor, iar dacă este nevoie vor lua cu ele şi un scrib.

A patra măsură trebuie luată în cazul în care aceasta începe să spună adevărul; aşadar, Judecătorul nu trebuie să amâne să îi asculte confesiunile, chiar dacă este miezul nopţii, ci va trebui să continue audierea cât va putea de bine. Iar dacă acest lucru se întâmplă ziua, să nu îi pese că va lua masa de prânz sau cina cu întârziere, ci să insiste să i se spună adevărul, cel puţin în linii mari. Căci s-a văzut că de obicei, după amânări şi întreruperi, acestea se întorc[146] din nou în mizeria lor şi nu mai vor să dea la iveală adevărul pe care începuseră să îl mărturisească. Iar Judecătorul trebuie să ţină cont de faptul că după ce aceasta a mărturisit vătămările provocate oamenilor şi animaleleor, va trebui să o întrebe câţi ani a întreţinut relaţii cu un diavol Incubus şi de câtă vreme s-a lepădat de credinţă. Pentru că ele nu mărturisesc niciodată aceste lucruri înainte de a-şi fi mărturisit celelalte fapte; prin urmare, ele trebuie întrebate despre aceste chestiuni abia la sfârşit.

A cincea măsură, când cele de mai sus au eşuat, este ca aceasta să fie dusă, dacă este posibil, într-un castel; şi după ce a fost ţinută acolo sub pază timp de câteva zile, castelanul va trebui să se prefacă că pleacă într-o călătorie lungă. Iar atunci, unele servitoare sau vreo femeie onestă vor trebui să o viziteze şi să-i promită că o vor pune în libertate dacă le învaţă nişte vrăjitorii. Iar Judecătorul trebuie să ştie că prin asemenea practici ele au mărturisit de multe ori şi au putut fi condamnate.

Chiar de curând, o vrăjitoare închisă în Castelul Königsheim de lângă oraşul Schlettstadt, din Dioceza Strasburg, nu putea fi făcută să-şi mărturisească fărădelegile nici prin tortură, nici prin interogatoriu. Dar în cele din urmă castelanul a recurs la metoda pe care am menţionat-o. Şi cu toate că se afla în castel, vrăjitoarea credea că este plecat, aşa că trei dintre slujnicele sale au intrat la ea şi i-au promis că o vor elibera dacă le învaţă cum să facă anumite lucruri. Însă la început aceasta a refuzat, spunându-le că vor să-i întindă o cursă; dar în cele din urmă le-a întrebat ce vor să ştie. Iar una a întrebat cum poate să stârnească o furtună cu căderi de grindină, iar alta a întrebat ceva legat de chestiunile carnale. Aşa că după mult timp, când aceasta a fost de acord să le arate cum să provoace o furtună cu căderi de grindină, au adus înăuntru un vas cu apă, iar vrăjitoarea le-a învăţat să agite apa cu degetul, iar ea a rostit câteva cuvinte, şi pe dată asupra locului pe care l-a pomenit, o pădure de lângă castel, s-a abătut aşa o furtună şi aşa o cădere de grindină, cum nu se mai văzuseră de mulţi ani de zile.

Iar acum ne mai rămâne să arătăm cum trebuie să continue Judecătorul cu pronunţarea sentinţei într-un caz în care toate aceste metode au eşuat, sau ce trebuie făcut după ce vrăjitoarea şi-a mărturisit nelegiuirile, astfel încât procesul să ia sfârşit; iar Ultima Parte a acestei lucrări va fi dedicată acestor chestiuni.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a.

Aceasta este Ultima Parte a lucrării: Despre felul în care trebuie condus procesul pentru a se pronunţa o sentinţă clară şi dreaptă.

După ce am analizat, graţie harului lui Dumnezeu, metodele prin care putem ajunge la aflarea ereziei vrăjitoriei, şi după ce am arătat cum trebuie iniţiat şi condus procesul de apărare a credinţei, mai rămâne să discutăm despre felul în care procesul trebuie dus la bun sfârşit prin pronunţarea unei sentinţe adecvate.

Trebuie să spune aici că această erezie, aşa cum am arătat la începutul acestei Ultime Părţi, nu trebuie confundată cu alte erezii simple, căci este evident că nu e vorba de o nelegiuire pură, ci de una parţial bisericească şi parţial civilă. Prin urmare, atunci când ne ocupăm de metodele de pronunţare a sentinţei, va trebui să ne referim mai întâi la un anumit tip de sentinţă, pe care vrăjitoarele au obiceiul să o conteste şi în privinţa căreia judecătorul civil poate acţiona în mod independent de autorităţile bisericeşti. În al doilea rând, ne vom referi la acele sentinţe care nu pot fi pronunţate fără implicarea autorităţilor bisericeşti. Iar în al treilea rând, vom arăta cum pot autorităţile bisericeşti să se achite de îndatoririle care le revin.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XVII.

Despre purificarea simplă şi mai ales despre încercarea cu fierul încins, pe care o solicită vrăjitoarele

Se ridică acum întrebarea dacă judecătorul civil poate permite unei vrăjitoare să fie supusă purificării simple (referitor la care se poate consulta Canonul 2, întrebarea 4, *consuluisti*, şi capitolul *monomachiam*), de felul celei căreia trebuie să-i facă faţă inculpaţii civili, aşa cum este de exemplu supunerea la cazne cu fierul înroşit în foc. Şi s-ar părea că poate să facă acest lucru. Căci dacă într-un caz penal se permite să aibă loc o luptă pentru apărarea vieţii, iar într-unul civil pentru apărarea proprietăţii, de ce n-ar fi permisă şi încercarea cu fierul înroşit sau cu apă clocotită? Sfântul Toma, în ultimul articol din *Second of the Second*, întrebarea 95, spune că lupta poate fi admisă în unele cazuri, atunci când un duel pare a fi legitim şi în conformitate cu bunul simţ. Prin urmare, şi încercarea cu fierul încins este şi ea legitimă în unele cazuri. Căci ea a fost folosită de numeroşi Principi, care au dus o viaţă de sfinţenie şi care s-au înconjurat de sfaturile şi poveţele oamenilor buni; aşa cum s-a întâmplat, de exemplu, în cazul Sfântului Împărat Henric[147], care s-a căsătorit cu fecioara Cunegonda, pe care a suspectat-o de adulter. De asemenea, un judecător care răspunde de siguranţa comunităţii poate permite pe bună dreptate un rău mai mic, astfel încât să se evite unul mai mare; aşa cum permite ca în oraş să existe prostituate, ca să se evite confuzia generală provocată de senzualitate. Căci Sfântul Augustin, în lucrarea sa *Despre liberul arbitru*[148], spune: Alungaţi-le pe prostituate şi veţi crea un haos general şi o mare tulburare din cauza poftelor trupeşti. Aşa că atunci când o persoană a fost ocărâtă de către o comunitate, ea poate să se purifice de acuzaţiile penale sau civile supunându-se la anumite cazne. Şi pentru că fierul încins doar arde mâinile, pe când într-un duel se poate pierde viaţa, asta înseamnă că dacă duelul este permis uneori, cu atât mai mult trebuie permisă şi încercarea cu fierul înroşit în foc. Însă susţine şi o opinie contrară (2, întrebarea 5, *monomachiam*), acolo unde spune că cei care practică asemenea lucruri par a-L ispiti pe Dumnezeu. Iar Doctorii spun că potrivit Sfântului Pavel (1 *Tesaloniceni* 5), trebuie să ne ferim nu doar de rău, ci şi de orice înfăţişare a răului. Prin urmare, în acel capitol Canonul nu spune că cei ce practică aceste lucruri îl ispitesc pe Dumnezeu, ci doar par a-L ispiti, de unde se poate înţelege că şi dacă un om se angajează la o astfel de încercare cu bune intenţii, dacă acest lucru pare a fi ceva rău, atunci trebuie evitat.

Iar eu spun că aceste teste sau încercări sunt nelegiuite din două motive. În primul rând, pentru că scopul lor este să judece acele lucruri ascunse pe care numai Dumnezeu le poate judeca. În al doilea rând, deoarece pentru astfel de încercări nu există nicio autoritate divină şi ele nu sunt autorizate de scrierile Sfinţilor Părinţi. Iar în capitolul *consuluisti*, 2, întrebarea 5, se spun următoarele: Ceea ce nu este autorizat de scrierile Sfinţilor Părinţi trebuie considerat a fi o superstiţie. Şi în acelaşi capitol, Papa Ştefan[149] spune: Stă în puterea ta să judeci prizonierii condamnaţi pe baza propriilor mărturisiri sau pe baza dovezilor evidente; dar lasă ceea ce este ascuns şi necunoscut pe seama Celui care doar El cunoaşte inimile oamenilor.

Cu toate acestea, există o diferenţă între un duel şi o încercare cu fierul înroşit în foc sau cu apă clocotită. Căci duelul este mai rezonabil decât încercarea cu fierul încins, întrucât ambii combatanţi sunt la fel de puternici şi iscusiţi. Pentru că deşi în ambele cazuri scopul este acela de a căuta ceva ascuns cu ajutorul unei fapte omeneşti; totuşi, în cazul încercării cu fierul înroşit în foc se caută obţinerea unui efect miraculos, care nu se are în vedere într-un duel, în care tot ce se poate întâmpla este să survină moartea unuia dintre combatanţi sau a amândurora. Aşadar, încercarea cu fierul încins este total nelegiuită; însă nu şi duelul. Căci duelurile au fost admise mai ales datorită Principilor şi Judecătorilor seculari. Şi trebuie remarcat că datorită cuvintelor Sfîntului Toma la care ne-am referit mai sus, Nicolas de Lyra, în Comentariul său referitor la duelul sau la lupta dintre David şi Goliat, din 1 *Regi* 17, a încercat să demonstreze că în unele cazuri duelul poate fi legitim. Însă Paul de Burgos dovedeşte că Sfîntul Toma a vrut să spună exact contrariul; şi că toţi Principii şi Judecătorii seculari trebuie să acorde o mare atenţie afirmaţiilor sale. Şi primul său argument este acela că duelul, ca şi supunerea la cazne, are ca scop să judece un lucru ascuns, care trebuie lăsat pe seama judecăţii lui Dumnezeu, aşa cum am afirmat. Şi nu putem spune că această luptă a lui David poate servi ca justificare pentru duel; căci Dumnezeu i-a dezvăluit printr-o pornire interioară că trebuie să se angajeze în acea luptă şi să se răzbune pe filisteni pentru ofensele pe care i le-au adus lui Dumnezeu, aşa cum dovedesc cuvintele lui David: „Eu vin împotriva ta în numele Dumnezeului cel viu”. Aşa că nu a venit să se dueleze în adevăratul înţeles al cuvântului, ci ca prin el să se manifeste justiţia divină.

Al doilea argument este acela că Judecătorii trebuie să reţină în mod special că într-un duel fiecare din cei doi participanţi primeşte puterea, sau cel puţin încuviinţarea, de a-l ucide pe celălalt. Însă pentru că unul dintre ei este nevinovat, asta înseamnă că se dă acordul de a fi ucis un om inocent; iar acest lucru este complet ilegal, nu doar din punctul de vedere al celui care provoacă şi al celui care acceptă duelul, ci şi din punctul de vedere al Judecătorului şi al consilierilor săi, care vor fi consideraţi criminali sau complici la omor.

În al treilea rând, el indică faptul că duelul este o singură luptă între doi bărbaţi, al cărei scop este să se facă dreptate prin victoria unei părţi, ca şi cum aceasta ar fi o judecată divină, cu toate că unul din cei doi bărbaţi luptă pentru o cauză nedreaptă; şi din această cauză Dumnezeu este ispitit. Prin urmare, atât cel ce provoacă, cât şi cel ce răspunde provocării fac un lucru nelegiuit. Însă având în vedere faptul că judecătorii au la dispoziţie alte mijloace prin care să soluţioneze în mod echitabil orice dispută, dacă ei nu se folosesc de ele, ci îndeamnă sau permit să aibă loc un duel când ar fi putut să-l împiedice, asta înseamnă că sunt de acord ca o persoană nevinovată să-şi piardă viaţa. Dar pentru că e puţin probabil ca Nicolaas Comentatorul să nu fi cunoscut acest raţionament, tragem concluzia că, atunci când spune că în unele cazuri poate avea loc un duel fără a săvârşi un păcat de moarte, el vorbeşte în numele Judecătorilor sau al consilierilor, referindu-se la situaţia când se organizează un astfel de duel, dar nu datorită lor sau la sugestia lor, ci pur şi simplu pentru că unul provoacă, iar celălalt acceptă.

Dar pentru că scopul nostru nu este acela de a zăbovi asupra unor astfel de lucruri, ci de a dezbate problema vrăjitoarelor, este limpede că, dacă un astfel de proces este interzis în

cazul unor fărădelegi cum sunt furtul sau jaful, cu atât mai mult trebuie interzis în cazul vrăjitoarelor, care după cum se ştie primesc toată puterea de la diavol, ca să vatăme, să vindece, să îndepărteze sau să prevină efectele vrăjitoriei. Şi nu e deloc plăcut că vrăijtoarele sunt capabile să treacă nevătămate prin aceste încercări cu ajutorul diavolilor; căci naturalişii spun că dacă îşi ung mâinile cu sucul anumitor ierburi vor fi protejate de arsuri. Ei bine, diavolul cunoaşte foarte bine virtuţile acestor ierburi; prin urmare, cu toate că ar putea proteja mâna acuzatei de fierul înroşit punând acolo pe nevăzute o anumită substanţă, totuşi el poate obţine acelaşi efect cu ajutorul obiectelor fizice. Aşa că vrăjitoarele trebuie supuse mai puţin acestei încercări decât nelegiuiţii de rând, pentru că ele au o relaţie apropiată cu diavolul; şi chiar faptul că vor să fie supuse acestei încercări le face să devină suspecte.

Un incident ilustrativ pentru afirmaţiile noastre s-a petrecut cu nici trei ani în urmă în Dioceza Konstanz. Căci pe teritoriul Conţilor de Fuerstenberg şi în Pădurea Neagră trăia o vrăjitoare faimoasă, de care toată lumea se plângea. Aşa că în cele din urmă, la cererea oamenilor, aceasta a fost prinsă de Conte şi acuzată de felurite lucrări de vrăjitorie. Iar atunci când a fost torturată şi interogată, fiindcă dorea să scape din mâinile lor, a cerut să fie supusă încercării cu fierul înroşit în foc; iar Contele, fiind tânăr şi neexperimentat, i-a permis acest lucru. Aşa că ea a cărat fierul încins nu doar trei paşi, atât cât trebuia, ci şase paşi, şi chiar s-a oferit să îl care mai mult. Apoi, deşi cei prezenţi ar fi trebuit să considere acest lucru ca o dovadă clară a faptului că era vrăjitoare (căci unul din Sfinţi îndrăznise să-L ispitească pe Dumnezeu şi să îi ceară ajutorul în felul acela), aceasta a fost scoasă din lanţuri şi eliberată, şi trăieşte chiar şi în zilele noastre, însă acest lucru a adus o mare atingere Credinţei din acele locuri.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XVIII.

Despre modalitatea de pronunţare a sentinţei finale şi definitive

Continuând să vorbim despre acele cazuri când Judecătorul secular poate lua singur o hotărâre şi poate pronunţa o sentinţă fără cooperarea unui Episcop sau a autorităţilor bisericeşti trebuie obligatoriu să presupunem că acest lucru nu este doar în conformitate cu apărarea credinţei şi a dreptăţii şi cu faptul că noi Inchizitorii putem să fim scutiţi de pronunţarea unei sentinţe în aceste cazuri, ci chiar şi cu faptul că şi autorităţile bisericeşti pot fi scutite de această îndatorire; dar asta nu înseamnă că vor să renunţe la autoritatea şi la competenţele lor, pentru că dacă ar decide să îşi exercite autoritatea în astfel de chestiuni, aceasta ar însemna că şi noi Inchizitorii ar trebui să facem la fel.

De asemenea, trebuie să ne aducem aminte că această fărădelege a vrăjitoriei nu este pur bisericească; prin urmare, monarhii şi stăpânii au tot dreptul să judece această nelegiuire. În acelaşi timp, după cum vom arăta, în unele cazuri aceştia nu trebuie să ia o decizie definitivă fără autorizaţia primită din partea reprezentanţilor bisericii. Dar mai întâi ne vom ocupa de sentinţa propriu-zisă; în al doilea rând, de felul în care este pronunţată; şi în al treilea rând, de modalităţile în care poate fi pronunţată.

Referitor la prima dintre aceste chestiuni, Sfântul Augustin spune că nu trebuie să pronunţăm o sentinţă împotriva cuiva până când nu s-a dovedit că acel om este vinovat sau până când nu a mărturisit. Ei bine, există trei feluri de sentinţe – interlocutorie, definitivă şi consultativă. Acestea sunt explicate de Sfântul Raymond în felul următor. Sentinţa interlocutorie este aceea care se dă nu în chestiunea principală a cazului care se judecă, ci într-o chestiune secundară, care apare de parcursul audierilor dintr-un proces; cum ar fi decizia ca un martor să fie exclus, ca o digresiune să fie admisă, sau alte chestiuni de genul acesta. Sau

poate că este numită interlocutorie pentru că este pronunţată doar pe cale orală, fără formalitatea de a fi consemnată în scris. Sentinţa definitivă este aceea care confirmă decizia finală cu privire la chestiunea principală care constituie obiectul procesului. Iar sentinţa consultativă este aceea pronunţată de o autoritate inferioară la solicitarea uneia superioare. Însă noi ne vom ocupa de primele două, şi mai ales de sentinţa definitivă.

Ei bine, legea stabileşte că o sentinţă definitivă pronunţată fără respectarea procedurii legale în judecarea unui caz este nulă şi neavenită în faţa legii; iar judecarea unui caz aşa cum se cuvine constă în două lucruri. Unul se referă la fundamentul hotărârii luate; căci trebuie să se asculte argumentele ambelor părţi, atât ale acuzării, cât şi ale apărării, pentru că orice sentinţă pronunţată fără o astfel de audiere nu poate sta în picioare. Celălalt nu are legătură cu fundamentul hotărârii luate, ci are grijă ca sentinţa să nu depindă de nimic; de exemplu, proprietatea asupra unui lucru nu trebuie să fie condiţionată de o cerere ulterioară, aşa că o decizie într-o asemenea privinţă nu poate sta în picioare decât în lipsa unei astfel de obiecţii. Însă în cazul pe care îl avem în vedere, şi anume procesul pentru erezie întru apărarea credinţei (deşi acuzaţia este una mixtă), procedura este directă şi scurtă. Adică Judecătorul nu are nevoie de un document sau de o cerere, astfel încât cazul să poată fi contestat. Ci el trebuie să permită prezentarea dovezilor necesare, să emită o citaţie, să ceară să fie depus jurământul care apără de calomnie etc. Prin urmare, în ultima vreme s-a dat o nouă lege referitoare la modul de a proceda în asemenea cazuri.

Dar ca să continuăm cu a doua chestiune, şi anume natura pronunţării sentinţei, trebuie să subliniem că aceasta trebuie pronunţată de către Judecător şi de nimeni altcineva, pentru că altfel nu este valabilă. De asemenea, Judecătorul trebuie să se afle într-un loc public şi onorabil; şi trebuie să o pronunţe ziua şi nu când s-a întunecat; şi mai trebuie respectate şi alte condiţii; de exemplu, sentinţa nu trebuie promulgată într-o Zi Sfântă, nici măcar în scris. Totuşi trebuie să subliniem că atâta timp cât acest proces trebuie să se deruleze într-o manieră simplă şi cât mai pe scurt este bine să aibă loc în Zilele Sfinte, ca să fie cât mai convenabil pentru oameni, iar Judecătorul va avea grijă să întrerupă orice digresiuni. Aşadar, dacă Judecătorul doreşte, el poate proceda în felul acesta şi chiar poate pronunţa o sentinţă fără să o consemneze în scris. Căci suntem informaţi de persoane cu autoritate că există situaţii când sentinţa este valabilă chiar dacă nu e consemnată în scris, ca de exemplu atunci când acesta este obiceiul într-un anumit loc sau într-un anumit Tribunal. De asemenea, există şi un excelent precedent când un Episcop, care era Judecător, a lăsat în seama altcuiva pronunţarea sentinţei.

Şi tot aşa, să mai remarcăm faptul că deşi în cazul faptelor criminale punerea în practică a sentinţei nu trebuie să întârzie, această regulă nu se aplică în patru situaţii, dintre care două fac obiectul discuţiei noastre. Prima, când prizoniera este însărcinată; situaţie în care punerea în practică a sentinţei va fi amânată până la naştere. A doua, când prizoniera şi-a mărturisit nelegiuirea, însă după aceea a negat-o din nou; iar această chestiune am explicat-o la Întrebarea XIV.

Ei bine, înainte să trecem la al treilea punct al discuţiei noastre, şi anume diferitele metode de pronunţare a sentinţei, de care ne vom ocupa pâna la sfârşitul acestei lucrări, va trebui să facem mai întâi câteva precizări despre diferitele situaţii în care o prizonieră este considerată a fi suspectă, situaţii din care decurg şi diferitele modalităţi de pronunţare a sentinţei.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XIX.

Despre diferitele grade de suspiciune făţişă care o fac pe acuzată pasibilă de a fi condamnată

Atât vechea legislaţie, cât şi cea nouă furnizează un răspuns la întrebarea în câte feluri şi în ce modalităţi poate fi suspectată o persoană de erezie sau de altă fărădelege, şi dacă aceasta poate fi judecată şi condamnată pe baza acestor suspiciuni. Căci comentariul pe marginea capitolului *nos in quemquam*, pe care l-am citat la ultima Întrebare, spune că există patru modalităţi de a condamna un prizonier: pe baza depoziţiei martorilor în cadrul Tribunalului, pe baza dovezilor care atestă fapta, pe baza condamnărilor anterioare pe care le-a primit prizonierul sau pe baza unei suspiciuni foarte serioase. Iar Canonicii spun că suspiciunea este de trei feluri. Despre primul fel de suspiciune Canonul spune, „Nimeni nu trebuie judecat pentru că este suspectat de voi înşivă". Al doilea fel de suspiciune este cel care se întemeiază pe bănuială; în acest caz, dar nu şi în prima situaţie, se impune o purificare. Iar al treilea fel îl constituie suspiciunea serioasă, care atrage după sine o condamnare; la acest fel de suspiciune se referă Sfântul Ieronim atunci când spune că cineva poate divorţa de soţie fie pentru adulter, fie pentru o suspiciune serioasă de adulter. De asemenea, trebuie să remarcăm că al doilea tip de suspiciune, cea circumstanţială sau bazată pe o bănuială, este admisă ca un fel de jumătate de dovadă; adică ea poate susţine celelalte dovezi. Prin urmare, ea nu conduce numai la purificare, ci poate influenţa şi o sentinţă. În ceea ce priveşte suspiciunea serioasă, care este suficientă pentru a pronunţa o condamnare, trebuie să subliniem că aceasta este de două feluri. Una în litera şi în spiritul legii, ca atunci când legea stabileşte anumite lucruri ce nu pot fi combătute cu niciun fel de dovezi. De exemplu, dacă un bărbat i-a promis unei femei că se va căsători cu ea, şi dacă au ajuns să facă dragoste unul cu altul, atunci căsătoria este confirmată şi nicio altă dovadă nu poate să combată această situaţie. A doua în spiritul, dar nu şi în literea legii, ca atunci când legea presupune existenţa unei fapte, dar nu o stipulează clar. De exemplu, dacă un om a trăit suficient de mult împreună cu o femeie, se presupune că aceasta a avut relaţii cu el; dar în acest caz se pot aduce dovezi care să demonstreze contrariul.

Aplicând aceste lucruri la discuţia noastră privind erezia vrăjitoarelor şi la legile moderne vom spune că în materie de erezie legea face referire la trei grade de suspiciune: suspiciune vagă, suspiciune puternică şi suspiciune gravă.

Pe prima, legea o numeşte suspiciune uşoară. Despre aceasta se vorbeşte în capitolul *Accusatus de Haeret*., secţiunea 6: Dacă asupra acuzatei planează doar o suspiciune vagă şi uşoară, şi dacă această suspiciune se manifestă din nou, ea va fi pedepsită cu severitate pentru acest lucru, însă nu trebuie să i se aplice pedeapsa celor ce recidivează şi cad din nou în erezie. Iar această suspiciune este numită vagă sau uşoară, atât pentru faptul că poate fi combătută cu uşurinţă, cât şi pentru că este stârnită de nişte presupuneri sau de alte lucruri minore. Un exemplu de erezie simplă este acela când oamenii se adună în secret pentru închinare sau când felul lor de viaţă şi conduita lor diferă de comportamentul celor credincioşi; sau dacă se întâlnesc în şoproane şi în hambare, sau în Zilele Sfinte pe câmpuri sau în păduri, pe timp de zi sau pe timp de noapte, ori dacă se sustrag şi nu participă la Liturghie atunci când trebuie sau aşa cum se cuvine, sau dacă se împrietenesc în taină cu persoane suspectate de vrăjitorie; aşadar, asupra acestor oameni va plana cel puţin o suspiciune vagă de erezie, pentru că s-a dovedit că adesea acest comportament este propriu ereticilor. Iar despre această suspiciune vagă Canonul spune: Cei despre care există un indiciu mărunt că au deviat de la învăţăturile şi de la calea religiei Catolice nu trebuie consideraţi eretici, şi prin urmare nu trebuie pronunţată o sentinţă împotriva lor. Iar Henry de Segusio este de acord cu această afirmaţie în lucrarea sa *Summa, de Praesumptione*, acolo unde spune:

Trebuie să remarcăm că deşi un eretic poate fi condamnat pe baza unui indiciu mărunt de acel lucru de care este suspectat, totuşi acesta nu este un motiv pentru a fi considerat eretic; şi dovedeşte acest lucru pe baza argumentelor de mai sus.

Al doilea tip de suspiciune, este cea pe care legea o numeşte puternică sau serioasă, şi despre care Canonul de mai sus (*Accusatus*) spune următoarele: Cel acuzat sau suspectat de o erezie puternică sau serioasă etc. Şi continuă: Căci acestea nu reprezintă două tipuri de suspiciuni, ci doar unul singur. Iar Giovanni d'Andrea spune şi el: serioasă este acelaşi lucru cu puternică, aşa cum spune şi Arhidiaconul atunci când se referă la acest Canon. Şi tot aşa, Bernardus Papiensis[150] şi Huguccio[151] spun că serioasă este acelaşi lucru cu puternică sau mare. De asemenea, Sfîntul Grigorie în Cartea I a lucrării sale *Morala*, spune: S-a iscat un vânt serios. Prin urmare, şi noi spunem că cineva are un caz serios atunci când are unul greu. Şi atât despre aceste lucruri.

Aşadar, o suspiciune mare este numită serioasă sau puternică; şi este numită aşa deoarece nu poate fi înlăturată decât printr-o apărare serioasă sau puternică, şi pentru că se întemeiază pe nişte presupuneri, argumente şi dovezi serioase şi puternice. Ca atunci când, ca să dăm un exemplu de erezie simplă, se descoperă că oamenii adăpostesc eretici notorii, că le fac favoruri, că îi vizitează, că se întovărăşesc cu ei, că le oferă daruri, că îi primesc în casele lor şi îi protejează, şi alte lucruri de genul acesta; ei bine, aceşti oameni sunt suspectaţi în mod serios de erezie. Şi tot aşa şi în cazul ereziei vrăjitoarelor, suspiciunea planează asupra lor atunci când participă la nelegiuirile săvârşite de vrăjitoare. Iar aici trebuie să îi menţionăm în mod deosebit pe acei bărbaţi şi pe acele femei care nutresc o iubire nepotrivită sau o ură exagerată, chiar dacă nu obişnuiesc să întreprindă ceva pentru a vătăma oameni sau animale. Căci, aşa cum am spus, cei ce se poartă în felul acesta indiferent despre ce erezie este vorba trezesc suspiciuni puternice. Şi acest lucru îl arată şi Canonul, acolo unde spune că nu există nicio îndoială că asemenea persoane acţionează în felul acesta dintr-o simpatie pentru ceea ce constituie erezie.

Cea de-a treia suspiciune, care este şi cea mai mare, este numită de lege gravă sau violentă; deoarece Canonul şi comentariile Arhidiaconului şi ale lui Giovanni d'Andrea explică faptul că cuvântul serios nu înseamnă acelaşi lucru cu cuvântul violent. Iar despre această suspiciune Canonul spune (secţiunea 34): Această presupunere sau suspiciune este numită violentă deoarece îl constrânge şi îl sileşte cu violenţă pe Judecător să îi dea crezare, şi ea nu poate fi alungată prin niciun fel de subterfugiu; şi mai este numită aşa fiindcă se naşte din presupuneri violente şi convingătoare. De exemplu, în cazul unei erezii uşoare, dacă se constată că oamenii manifestă o iubire plină de respect faţă de eretici, căutând să capete consolare de la aceştia sau întovărăşindu-se cu ei, ori săvârşind orice alte fapte în concordanţă cu ritualurile şi ceremoniile lor, acei oameni vor cădea sub incidenţa suspiciunii violente şi vor fi condamnaţi pentru suspiciune violentă de erezie sau pentru faptul că întreţin convingeri eretice. (Multe capitole asupra acestui subiect pot fi găsite în Cartea VI a Canonului). Pentru că nu este nicio îndoială că asemenea persoane acţionează în felul acesta întrucât cred într-o anumită erezie. La fel se întâmplă şi în cazul ereziei vrăjitoarelor cu acele femei care săvârşesc şi persistă în a săvârşi fapte care ţin de ritualurile pe care le practică vrăjitoarele. Ei bine, acestea sunt de diferite feluri. Uneori este vorba doar de nişte cuvinte ameninţătoare, cum ar fi „O să vezi curând ce ţi se va întâmpla" sau altele similare. Alteori, este vorba de o atingere, ca şi cum ar pune mâna pline de interes pe un om sau pe un animal. Alteori se pune problema doar de a fi văzute, ca atunci când se arată ziua sau noaptea unor oameni care dorm în paturile lor; şi fac aşa atunci când vor să farmece bărbaţii sau animalele. Însă dacă vor să stârnească furtuni cu căderi de grindină se folosesc de alte metode şi ceremonii, şi îndeplinesc felurite ritualuri pe malurile unui râu, aşa cum am arătat anterior, acolo unde am vorbit despre mijloacele şi metodele de a face vrăji. Şi când toate aceste lucruri sunt descoperite sau sunt binecunoscute, ele sunt condamnate pentru suspiciunea violentă de erezie vrăjitorească; mai

ales când faptele lor au fost urmate de nişte efecte care s-au produs imediat sau la scurt timp după aceea. Căci dacă într-un anumit loc se descoperă instrumente de vrăjitorie care au fost ascunse, acestea vor constitui nişte dovezi directe. Şi deşi pe măsura trecerii timpului dovezile nu mai sunt atât de puternice, asupra unei astfel de persoane continuă să planeze o suspiciune gravă de vrăjitorie, şi cu atât mai mult o suspiciune de erezie uşoară. Iar la întrebarea dacă diavolul nu poate vătăma oameni şi animale fără prezenţa sau fără atingerea unei femei, răspunsul nostru este că poate, însă numai atunci când Dumnezeu permite acest lucru. Însă permisiunea lui Dumnezeu se obţine mai uşor atunci când este vorba de o fiinţă care i s-a închinat lui Dumnezeu, dar care lepădându-se de credinţă s-a dedat şi altor fărădelegi oribile; prin urmare, de cele mai multe ori diavolul se foloseşte de astfel de mijloace pentru a vătăma creaturile. De asemenea, am mai putea să spunem că, deşi diavolul poate lucra şi fără vrăjitoare, totuşi preferă să lucreze împreună cu acestea, datorită unor numeroase motive pe care le-am prezentat anterior.

Ca să rezumăm concluziile noastre în privinţa acestei chestiuni trebuie să spunem că, pe baza distincţiilor de mai sus, cei suspectaţi de erezia vrăjitoriei pot fi împărţiţi în trei categorii, căci asupra unora planează o suspiciune vagă, asupra altora una puternică, iar asupra altora una gravă. Iar cei suspectaţi uşor sunt aceia ale căror fapte dau naştere unei suspiciuni uşoare sau vagi de erezie. Şi cu toate că, după cum s-a spus, o persoană suspectată în felul acesta nu trebuie catalogată ca eretică, ea va trebui totuşi să treacă printr-o purificare canonică sau să se lepede solemn de orice fărădelege, aşa cum fac cei condamnaţi pentru o erezie uşoară. Căci Canonul (capitolul *excommunicamus*) spune: Cei asupra cărora planează o anumită suspiciune (adică, spune Henry de Segusio, o suspiciune uşoară), dacă au respect faţă de natura suspiciunii şi faţă de calitatea persoanei lor trebuie să îşi dovedească nevinovăţia printr-o purificare corespunzătoare, aşa că vor fi loviţi cu sabia anatemei în văzul tuturor oamenilor. Iar dacă se vor încăpăţâna să persiste în excomunicarea lor timp de un an, atunci vor fi condamnaţi ca eretici. Şi mai trebuie să subliniem că pe lângă purificarea care li se impune, indiferent dacă sunt de acord sau nu ori dacă o îndeplinesc sau nu, aceştia vor fi consideraţi eretici notorii, cărora li s-a impus o purificare canonică.

Ei bine, în capitolul *Accusatus* se arată că o persoană asupra căreia planează o suspiciune uşoară trebuie să se lepede solemn de orice erezie; căci se spune: O persoană acuzată sau suspectată de erezie, asupra căreia planează o suspiciune puternică în privinţa acestei fărădelegi, dacă se leapădă de erezie în faţa Judecătorului, iar apoi o făptuieşte din nou, atunci va fi judecată pentru că a recăzut în erezie, cu toate că înainte să se lepede nu a existat împotriva ei nicio dovadă de erezie. Dar dacă iniţial suspiciunea a fost una mică sau uşoară, cu toate că o astfel de recădere impune o pedeapsă severă, totuşi acuzatul nu va avea parte de pedeapsa pe care o primesc cei care s-au întors la erezia lor. Însă cei asupra cărora planează o suspiciune puternică, adică cei ce au acţionat în aşa fel încât să dea naştere unei suspiciuni mari şi puternice, nici măcar ei nu trebuie consideraţi în mod necesar eretici sau condamnaţi ca atare. Căci Canonul stipulează în mod expres că nimeni nu poate fi condamnat pentru o fărădelege atât de mare pe baza unei suspiciuni puternice. Pentru că se spune: Prin urmare, poruncim ca atunci când persoana acuzată este doar suspectată, chiar dacă este vorba de o suspiciune puternică, noi nu dorim ca aceasta să fie condamnată pentru o nelegiuire atât de gravă; ci persoanei asupra căreia planează o suspiciune puternică trebuie să i se ceară să se lepede de orice erezie, şi în special de aceea de care este suspectată atât de puternic. Însă dacă mai apoi se va întoarce la erezia sa ori la altă formă de erezie, sau dacă se întovărăşeşte cu persoane despre care ştie că sunt vrăjitoare sau eretice, ori dacă le vizitează, se consultă cu ele, le iartă sau le favorizează, atunci nu va trebui să scape de pedeapsa care se cuvine celor ce cad din nou în păcat, despre care se vorbeşte în capitolul *Accusatus*. Căci acolo se spune: Cel care a fost implicat într-o formă de erezie sau care a păcătuit în privinţa unei chestiuni de credinţă sau a unui sacrament al Bisericii, şi care s-a lepădat ulterior la modul general şi

specific de erezia lui, dacă va recădea mai târziu în erezie sau dacă va mai păcătui în privinţa altei învăţături religioase sau a altui sacrament, este dorinţa noastră ca o astfel de persoană să fie judecată pentru recidivă. Prin urmare, cel despre care se ştie că a căzut în erezie înainte de a se lepăda de ea, dacă după ce se leapădă va mai avea de a face cu eretici, îi va vizita, le va da sau le va trimite cadouri ori le va face unele favoruri etc., acesta va trebui pe bună dreptate judecat ca recidivist; căci această dovadă ne arată limpede că a fost vinovat de prima dată. Acesta este conţinutul Canonului.

Din aceste cuvinte rezultă clar că există trei cazuri în care o persoană suspectată de erezie puternică poate fi pedepsită ca recidivistă după ce s-a lepădat de erezie. Primul caz este atunci când aceasta cade din nou în aceeaşi erezie de care a fost suspectată puternic. Al doilea este atunci când s-a lepădat de erezie în general, însă a căzut în altă erezie, chiar dacă niciodată nu a fost acuzată de erezia respectivă. Şi al treilea caz este atunci când primeşte favoruri de la eretici sau când le oferă ea însăşi astfel de favoruri. Iar acest din urmă caz include multe situaţii.

Se pune întrebarea ce trebuie făcut atunci când o persoană asupra căreia planează o suspiciune atât de puternică refuză categoric să se conformeze cererii Judecătorului de a se lepăda de erezie; trebuie oare ca acea persoană să fie înaintată imediat Tribunalului secular pentru a fi pedepsită? Iar noi răspundem că în niciun caz nu trebuie să se facă aşa ceva; întrucât Canonul (*ad abolendam*) vorbeşte în mod expres nu de suspecţi, ci de cei ce au căzut în mod clar în erezie. Şi împotriva celor ce au căzut în erezie trebuie luate măsuri mai drastice decât împotriva celor ce sunt doar suspectaţi. Iar dacă se pune întrebarea, Şi atunci cum trebuie să procedăm împotriva unei astfel de persoane? Ei bine, răspunsul nostru este acela că Judecătorul trebuie să acţioneze împotriva ei în conformitate cu prevederile capitolului *excommunicamus*, adică să o excomunice pe acea persoană. Iar dacă după un an de excomunicare se încăpăţânează să refuze în continuare, atunci va trebui condamnată ca eretică.

Şi mai sunt şi alte persoane care sunt suspectate grav sau violent, ale căror acţiuni fac să planeze asupra lor o suspiciune violentă; şi o astfel de persoană trebuie considerată eretică şi va fi tratată, potrivit prevederilor Legii Canonului ca şi cum erezia ei ar fi manifestă. Dar unele persoane îşi mărturisesc erezia, în timp ce altele nu şi-o mărturisesc; iar dacă şi-o mărturisesc şi vor să se întoarcă la credinţă şi să se lepede de erezie, atunci vor trebui primite înapoi, căci sunt dispuse să se pocăiască. Însă dacă refuză să abjure, atunci vor fi înaintate Tribunalului laic pentru a fi pedepsite. Dar dacă persoana condamnată refuză să îşi mărturisească nelegiuirea, şi nu este de acord să se lepede de erezie, atunci va trebui condamnată ca o persoană eretică nepocăită. Căci o suspiciune violentă este suficientă pentru a susţine o condamnare, deoarece în acest caz dovezile care demonstrează contrariul nu sunt admise.

Ei bine, această discuţie se referă la erezia simplă, acolo unde nu există dovezi directe sau indirecte, aşa cum vom arăta la a şasea metodă de pronunţare a sentinţei, când un om poate fi condamnat ca eretic, deşi în realitate poate că nu este; şi tot aşa, ea urmăreşte să arate cât de mult se aplică acest lucru ereziei vrăjitoarelor, acolo unde pe lângă dovezile directe despre vrăjile aruncate asupra copiilor, oamenilor sau animalelor există şi dovezi indirecte, aşa cum sunt instrumentele de vrăjitorie care au fost găsite. Şi cu toate că în cazul ereziei simple cei ce se căiesc şi abjură sunt, aşa cum s-a spus, oarecum iertaţi, dar închişi pe viaţă; în cazul acestei erezii, deşi Judecătorul bisericesc poate accepta faptul că prizoniera se căieşte, totuşi Judecătorul civil o poate condamna la moarte, din cauza vătămărilor pe aceasta le-a provocat oamenilor, vitelor şi bunurilor; iar Judecătorul bisericesc nu poate împiedica acest lucru, pentru că şi dacă nu o predă pentru a fi pedepsită, va fi silit să o predea la solicitarea Judecătorului civil.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XX.

Despre prima metodă de pronunţare a sentinţei

Prin urmare, persoana acuzată poate fi găsită nevinovată şi atunci va fi total absolvită de orice vină, poate fi considerată eretică doar pe baza unor zvonuri care circulă, poate fi supusă la interogatorii şi la tortură pe baza reputaţiei pe care o are, poate fi suspectată uşor de erezie, poate fi suspectată serios sau grav de erezie, poate fi în acelaşi timp bănuită şi suspectată de erezie, poate fi vorba de o persoană care şi-a mărturisit erezia şi care se căieşte, dar care poate a recidivat, poate fi o persoană care şi-a mărturisit erezia, care nu se căieşte, dar care nu a recidivat, poate fi o persoană care a mărturisit, dar care a fost condamnată de erezie pe baza martorilor şi a dovezilor, poate fi o persoană condamnată pentru erezie, dar care a fugit sau a dispărut în mod sfidător, poate fi vorba de cineva care nu a produs vătămări cu ajutorul vrăjilor, ci a îndepărtat vrăjile într-un mod nepotrivit şi cu mijloace nelegiuite, poate fi vorba de un vrăjitor arcaş sau de unul care vrăjeşte armele cu scopul de a provoca moartea, poate fi vorba de o moaşă vrăjitoare care închină prunci diavolului ca o vrăjmaşă sau poate fi vorba de o persoană care cere în mod frivol şi necinstit să i se cruţe viaţa. Prin urmare, dacă se descoperă că aceasta este total nevinovată, sentinţa finală va fi pronunţată în felul acesta:

Să se consemneze faptul că după ce toate dovezile din acest proces au fost analizate temeinic şi după ce ne-am consultat cu avocaţi iscusiţi acuzata a fost găsită nevinovată; pentru că ea nu poate fi condamnată nici pe baza propriei mărturisiri, nici pe baza unor dovezi directe, nici pe baza depoziţiei unor martori legitimi (căci aceştia nu s-au pus de acord în privinţa chestiunii principale); iar acuzata nu a fost niciodată suspectată sau defăimată public că s-ar deda la o astfel de nelegiuire (căci lucrurile stau cu totul altfel dacă este defăimată în privinţa altei fărădelegi); aşadar, nu există nicio dovadă directă împotriva ei. În această situaţie, trebuie respectată următoarea procedură; căci va trebui iertată de Episcop sau de Judecător printr-o sentinţă având următorul conţinut:

Noi, cutare Episcop (sau Judecător etc.), prin mila lui Dumnezeu, având în vedere faptul că tu, cutare, din locul cutare, Dioceza cutare, ai fost acuzată în faţa noastră de fărădelegea ereziei, şi anume de vrăjitorie, şi ţinând cont că această acuzaţie a fost de aşa natură încât nu am putut să o trecem cu vederea, am fost de acord să investigăm dacă acuzaţia menţionată anterior poate fi dovedită, aşa că am chemat martori, te-am interogat şi am folosit şi alte mijloace pe care le avem la dispoziţie în conformitate cu prevederile canonice. De aceea, după ce am analizat temeinic toate elementele acestui caz, şi după ce am solicitat sfatul unor reputaţi avocaţi şi Teologi, şi după ce am reanalizat toate informaţiile, în calitate de Judecători ai acestui tribunal şi având înaintea ochilor noştri doar pe Dumnezeu şi adevărul acestei speţe, punând în faţa noastră Sfintele Evanghelii ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu, iar ochii noştri să vadă ceea ce este drept, pronunţăm următoarea sentinţă în numele lui Hristos. Căci prin ceea ce am văzut, am auzit, ni s-a prezentat, ni s-a oferit sau s-a făcut înaintea noastră în acest proces, nu am găsit nimic care să dovedească faptele de care ai fost acuzată, de aceea pronunţăm, declarăm şi dăm această sentinţă definitivă că nimic din ceea ce ni s-a prezentat împotriva ta nu ne îndreptăţeşte să te judecăm pentru erezie sau pentru erezia vrăjitoriei. De aceea, prin această declaraţie, anchetă şi judecată te absolvim de orice acuzaţie şi te punem în libertate. Sentinţa a fost pronunţată etc.

Trebuie să se aibă grijă ca în sentinţă să nu se spună că persoana acuzată este nevinovată sau lipsită de orice vină, ci că împotriva ei nu s-au găsit dovezi; căci dacă după puţină vreme va fi adusă din nou la judecată, şi va fi găsită vinovată, aceasta va putea fi condamnată în pofida primei sentinţe prin care a fost iertată. De asemenea, trebuie remarcat

faptul că aceeaşi metodă de punere în libertate poate fi folosită şi atunci când este vorba despre cineva care a primit, a protejat sau a încurajat şi favorizat într-un fel oarecare un eretic, dacă vina acelei persoane nu a putut fi dovedită în mod legal.

În ceea ce-l priveşte pe Judecătorul civil împuternicit de Episcop, acesta va avea propria metodă de pronunţare a sentinţei.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXI.

Despre a doua metodă de pronunţare a sentinţei, când persoana acuzată este rău famată

A doua metodă de împărţire a dreptăţii trebuie folosită atunci când după o temeinică consultare cu avocaţii competenţi pe marginea cazului respectiv se ajunge la concluzia că persoana acuzată este doar considerată eretică într-un anumit sat sau oraş, ori într-o anumită provincie. Acest lucru se întâmplă atunci când persoana respectivă nu este acuzată nici de propria mărturisire, nici de dovezile existente, nici de depoziţiile martorilor; şi nu i s-a putut aduce nicio acuzaţie, cu excepţia faptului că lumea o vorbeşte de rău; aşadar, nu s-a putut dovedi săvârşirea niciunei vrăjitorii prin care asupra ei să planeze o suspiciune puternică sau gravă, şi nu a rostit niciodată cuvinte ameninţătoare, cum ar fi de exemplu „O să vezi curând ce ţi se va întâmpla” sau ceva de genul acesta, care să ducă apoi la vătămarea omului respectiv sau a vitelor sale. Prin urmare, împotriva unei astfel de persoane căreia nu i s-a găsit nicio vină, ci doar este vorbită de rău de către oameni, trebuie folosită următoarea procedură. În acest caz, acuzata nu poate fi judecată, dar nici nu poate fi absolvită aşa cum am văzut la prima metodă; prin urmare, acesteia trebuie să i se impună o purificare canonică. Aşadar, Episcopul sau adjunctul lui ori Judecătorul trebuie să ştie în primul rând că în cazurile de erezie nu este necesar ca persoana respectivă să fie vorbită de rău doar de oamenii buni şi respectabili; pentru că aceeaşi greutate o au şi calomniile rostite de oamenii simpli. Iar motivul este acesta, că aceiaşi oameni care sunt acceptaţi ca acuzatori sunt acceptaţi şi ca denigratori. Căci un eretic poate fi acuzat de oricine, cu excepţia duşmanilor săi de moarte, şi de aceea poate fi şi denigrat de oricine. Prin urmare, Episcopul sau Judecătorul va pronunţa sentinţa de purificare canonică în felul acesta sau într-un fel asemănător.

Noi, cutare, Episcopul oraşului cutare sau Judecătorul ţinutului cutare, prin mila lui Dumnezeu, după ce am analizat temeinic probele din procesul pornit împotriva ta, cutare, din Dioceza cutare, care ai fost acuzat de erezie etc. Am ajuns la concluzia că nu ai mărturisit şi nu ai fost acuzat de acest păcat, iar asupra ta nu planează nici măcar o suspiciune uşoară, cu excepţia faptului că eşti ponegrit în mod public atât de oamenii buni, cât şi de oamenii răi din satul, oraşul sau Dioceza din care faci parte; şi ca să poţi rămâne în compania celor credincioşi îţi impunem în baza legii să te supui unei purgaţii canonice, şi de aceea stabilim ca în această zi, din această lună, la acest moment al zilei să vii în faţa noastră şi în prezenţa multor oameni având aceeaşi poziţie socială ca şi tine să te cureţi de toate lucrurile rele care se spun despre tine. Iar garanţii trebuie să fie credincioşi catolici care duc o viaţă cuviincioasă şi care îţi cunosc obiceiurile şi felul în care ai trăit în ultima vreme. Şi facem cunoscut faptul că dacă nu te vei supune acestei purificări vei fi acuzat în conformitate cu prevederile legii canonice.

Aici trebuie să avem în vedere faptul că atunci când o persoană este vorbită de rău din cauza unei erezii, şi când în afară de aceste bârfe nu există nicio dovadă împotriva ei, aceasta va trebui să treacă printr-o purificare canonică. Adică va trebui să vină însoţită de şapte, zece, douăzeci sau treizeci de oameni din aceeaşi categorie socială din care face parte şi ea, în funcţie de cât de ample sunt zvonurile şi de cât de mare este localitatea respectivă. De

exemplu, dacă persoana rău famată este religioasă, va trebui să aducă nişte oameni religioşi; dacă este laică, va trebui să aducă persoane laice; dacă este vorba de un soldat, va trebui să aducă soldaţi care să-l purifice de nelegiuirea de care este acuzat. Iar aceşti garanţi trebuie să fie de confesiune catolică şi să ducă o viaţă exemplară, şi de asemenea trebuie să cunoască obiceiurile persoanei acuzate şi stilul ei de viaţă din ultima vreme. Dar dacă refuză să treacă prin această purificare, persoana respectivă trebuie excomunicată; şi dacă timp de un an de zile după ce a fost excomunicată se încăpăţânează să refuze purificarea, atunci va fi condamnată pentru erezie. Însă dacă acceptă purificarea dar nu o poate pune în practică, adică dacă nu poate găsi numărul necesar de garanţi din aceeaşi categorie socială, atunci va fi considerată vinovată şi va fi condamnată pentru erezie.

Aici trebuie să remarcăm faptul că, atunci când se spune că trebuie să se purifice în faţa atâtor oameni de condiţia sa, acest lucru se spune în general, şi nu în mod specific. Astfel, dacă se pune problema purificării unui Episcop, nu este necesar ca toţi garanţii săi să fie Episcopi; ci pot să fie şi Stareţi sau preoţi; şi la fel se întâmplă şi în alte situaţii. Iar persoana rău famată se va purifica în felul următor. La vremea stabilită pentru purificarea canonică va veni însoţită de garanţii săi înaintea Episcopului care o judecă, în acel loc unde este vorbită de rău; şi punându-şi mâna pe Cartea Evangheliilor pe care o are în faţă va spune următoarele:

Jur pe aceste patru Sfinte Evanghelii ale lui Dumnezeu că nu m-am ocupat cu o astfel de erezie, nu am crezut în ea şi nu am învăţat pe nimeni aşa ceva, după cum nici astăzi nu practic şi nu cred în această erezie (căreia trebuie să-i spună numele) din cauza căreia am căpătat o faimă proastă. Asta înseamnă că se va lepăda sub jurământ de toate acele lucruri urâte care se spun despre ea. După aceea, toţi garanţii săi vor pune mâinile pe Evanghelii şi fiecare dintre ei va spune următoarele: Jur pe această Sfântă Evanghelie a lui Dumnezeu că sunt convins că a spus adevărul. Şi abia după aceea persoana respectivă va fi purificată din punct de vedere canonic.

Mai trebuie subliniat faptul că o persoană despre care se zvoneşte că este eretică trebuie să se purifice în locul în care oamenii vorbesc de rău despre ea. Iar dacă este bârfită în multe locuri, i se va cere să-şi afirme apartenenţa la credinţa catolică şi să se lepede de erezie în toate acele locuri unde circulă zvonuri despre ea.

Şi persoana respectivă nu trebuie să desconsidere această purificare canonică. Pentru că Legea Canonului spune că dacă ulterior se va deda ereziei de care a fost purificată, aceasta va trebui adusă în faţa Tribunalului civil pentru acuzaţia de recidivă. Dar lucrurile stau altfel dacă se dedă altei erezii, de care nu s-a purificat anterior.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXII.

Despre a treia metodă de pronunţare a sentinţei, când persoana acuzată este rău famată şi urmează a fi interogată

A treia metodă de a duce la bun sfârşit un proces pentru apărarea credinţei este atunci când după studierea atentă a dovezilor şi după ce au fost consultaţi avocaţii competenţi, se constată că declaraţiile persoanei acuzate de erezie sunt ambigue sau că există suficiente motive ca persoana respectivă să fie interogată şi supusă torturii; însă dacă după ce a fost audiată în felul acesta nu mărturiseşte nimic, atunci poate fi considerată nevinovată. Iar acest lucru se întâmplă atunci când prizoniera nu a fost prinsă săvârşind erezia respectivă, când nu există dovezi în legătură cu faptele, când nu există martori care să facă depoziţii şi când nu există niciun fel de indicii că persoana este suspectată în vreun fel anume, astfel încât să i se ceară să se lepede de erezie; însă cu toate acestea, răspunsurile pe care le dă în timpul

interogatoriului sunt ambigue. Sau s-ar putea să existe suficiente alte motive care să justifice recurgerea la tortură. Şi într-o asemenea situaţie trebuie să se respecte următoarea procedură. Şi pentru că o astfel de decizie presupune o sentinţă interlocutorie, care să nu fie în favoarea prizonierei, ci împotriva ei, Inchizitorul va avea grijă să nu pronunţe două sentinţe, ci doar una singură care să le includă pe amândouă. Şi în primul rând, dacă persoana acuzată continuă să nege cu hotărâre, iar oamenii oneşti nu pot în niciun chip să o facă să mărturisească adevărul, se va pronunţa o sentinţă de felul celei care urmează, care în anumite privinţe este definitivă.

Noi, cutare, Episcopul oraşului cutare sau Judecător în ţinutul guvernat de Principele cutare, prin mila lui Dumnezeu, luând în considerare toate elementele din procesul pe care l-am pornit împotriva ta, cutare, din localitatea cutare, Dioceza cutare, şi analizând cu atenţie toate dovezile, am ajuns la concluzia că răspunsurile tale sunt ambigue şi că există suficiente indicii care ne îndreptăţesc să te supunem la interogatoriu şi tortură. Prin urmare, ca să auzim adevărul din gura ta şi ca de acum încolo să nu mai ofensezi urechile Judecătorilor tăi cu aceste ambiguităţi, declarăm, pronunţăm şi dăm această sentinţă ca în această zi, la ora cutare, să fii supusă la interogatoriu şi tortură. Această sentinţă a fost pronunţată etc.

Dacă persoana care urmează a fi interogată dă răspunsuri ambigue şi dacă în acelaşi timp există suficiente indicii care să justifice aplicarea torturii, aceste două chestiuni trebuie incluse în sentinţa care se pronunţă, aşa cum am arătat mai sus. Dar dacă doar unul dintre aceste două elemente este valabil, atunci doar acela trebuie consemnat în sentinţă. Iar sentinţa trebuie pusă în aplicare cât mai curând. Însă Judecătorul nu trebuie să fie prea dornic să supună o persoană la tortură, căci la aceasta trebuie să se recurgă doar atunci când celelalte dovezi lipsesc. Prin urmare, este bine să facă în aşa fel încât să găsească celelalte dovezi; iar dacă nu le poate găsi, şi crede că persoana acuzată e vinovată, însă a negat adevărul de teamă, atunci va face apel la celelalte metode prescrise, luându-şi mereu toate măsurile de precauţie şi încercând să îi facă pe prietenii persoanei acuzate să facă tot ce le stă în putinţă pentru a smulge adevărul de pe buzele ei. Şi nu va trebui să grăbească lucrurile; căci adesea meditaţia, suferinţele încarcerării şi insistenţele oamenilor oneşti o vor face pe acuzată să dea la iveală adevărul.

Dar dacă după ce persoana acuzată a fost ţinută într-o stare de încordare, şi după ce s-a recurs la toate amânările rezonabile, şi după ce a fost îndemnată de nenumărate ori să mărturisească adevărul, Episcopul şi Judecătorul vor fi convinşi că, date fiind împrejurările, aceasta neagă adevărul, vor dispune să fie torturată uşor, fără vărsare de sânge, ţinând cont de faptul că adesea tortura este o metodă greşită şi ineficientă. Căci unii oameni sunt atât de slabi de înger, încât la cea mai mică tortură vor mărturisi orice, indiferent dacă lucrul respectiv e adevărat sau fals. Alţii sunt atât de încăpăţânaţi, încât oricât de mult ar fi torturaţi adevărul nu poate fi smuls de la ei. Şi mai există unii care, după ce au fost torturaţi prima dată, sunt mult mai capabili să îndure o a doua tortură, căci mâinile li s-au obişnuit cu întinderile şi răsucirile care se practică; pe când alţii devin mai slabi şi mai puţin pregătiţi să îndure tortura. Alţii sunt vrăjiţi şi se folosesc de acest lucru în timpul torturii, aşa încât vor muri înainte să mărturisească ceva; căci devin, ca să spunem aşa, imuni la durere. Prin urmare, în problema torturii este nevoie de multă chibzuinţă, de aceea trebuie acordată o mare atenţie caracteristicilor persoanei torturate.

Aşadar, după pronunţarea sentinţei funcţionarii vor începe imediat să tortureze persoana acuzată. Şi în timp ce fac pregătirile necesare, Episcopul sau Judecătorul se vor strădui şi le vor cere şi celorlalţi oameni oneşti şi plini de râvnă pentru credinţă să convingă persoana acuzată să mărturisească adevărul de bunăvoie, promiţându-i dacă este cazul, aşa cum am arătat mai sus, că i se va cruţa viaţa.

Dar dacă persoana acuzată nu poate fi speriată în felul acesta pentru a spune adevărul, tortura va continua şi în a doua sau a treia zi; însă nu va mai trebui repetată atunci pe loc. Căci

o astfel de repetare nu este permisă decât dacă persoana acuzată lasă să-i scape anumite indicii. Însă nimic nu poate împiedica continuarea torturii într-o altă zi. Şi se va spune:

Noi, Episcopul cutare şi Judecătorul cutare (dacă este prezent), stabilim pentru tine cutare ziua cutare pentru continuarea torturii, astfel încât adevărul să iasă la lumină din gura ta. Şi toate lucrurile trebuie consemnate în scris. Iar în intervalul de timp respectiv, aceştia, împreună cu ceilalţi oameni oneşti, vor încerca să convingă persoana acuzată să mărturisească adevărul.

Însă dacă aceasta refuză să mărturisească, tortura poate continua în ziua stabilită, fiind mai mult sau mai puţin severă în funcţie de gravitatea fărădelegilor despre care este vorba. Iar Judecătorii vor trebui să-şi ia numeroase măsuri de precauţie, atât în vorbă, cât şi în faptă, ca să poată ajunge la adevăr; însă aceste lucruri se învaţă mai uşor din experienţă şi din diferitele cazuri decât din lucrurile pe care le spune cineva.

Dar dacă după ce a fost interogată şi torturată aşa cum se cuvine, persoana nu va dezvălui adevărul, atunci nu va mai fi chinuită în continuare, ci va fi eliberată şi lăsată să plece. Însă dacă aceasta mărturiseşte şi îşi menţine mărturia, dezvăluind adevărul, recunoscându-şi vina şi cerând să fie iertată de către Biserică, atunci, în conformitate cu Canonul *ad abolendam*, aceasta va trebui tratată ca o persoană eretică pe baza propriei mărturii, dar care se căieşte, aşa încât va trebui să se lepede de erezie; şi împotriva ei se va pronunţa o sentinţă de felul celei care se pronunţă împotriva celor ce sunt condamnaţi ca eretici pe baza propriei mărturii. Acest lucru va fi explicat la a opta metodă de pronuţare a sentinţei, pe care cititorul o poate studia.

Pe de altă parte, dacă persoana mărturiseşte adevărul, însă nu se căieşte, ci persistă cu încăpăţînare în erezia ei, deşi nu a recidivat, atunci potrivit Canonului, după un interval rezonabil de timp şi după ce a fost prevenită în mod corespunzător, aceasta va trebui condamnată pentru erezie şi înaintată Tribunalului civil pentru a primi pedeapsa cu moartea, aşa cum vom arăta mai târziu la cea de-a zecea metodă. Însă dacă persoana a recăzut în erezie, atunci va trebui condamnată în felul în care vom explica la cea de-a zecea metodă, pe care cititorul o poate studia.

Însă aici trebuie să ţinem cont mai ales de faptul că în anumite situaţii persoana interogată nu mărturiseşte nimic împotriva sa înainte de tortură şi nimic nu dovedeşte vigoarea cu care i se va cere să se lepede de erezie ca să nu fie condamnată pentru această fărădelege; şi în asemenea cazuri se va aplica imediat procedura de mai sus, aşa cum am arătat. Dar în alte cazuri persoana acuzată a fost surprinsă în erezie sau asupra ei planează o suspiciune uşoară sau puternică; însă nu va fi torturată pentru aceste lucruri; dar dacă, lăsându-le la o parte pe acestea, neagă anumite aspecte care nu sunt dovedite, dar în privinţa cărora există suficiente indicii care recomandă tortura; şi dacă, interogată fiind sub tortură, nu mărturiseşte niciunul dintre ele, asta nu înseamnă că va fi eliberată în conformitate cu prima metodă; ci va trebui să fie anchetată în continuare pe baza dovezilor existente, iar acea persoană va trebui să se lepede de erezie ca şi cum ar fi suspectată sau ca şi cum s-ar ocupa cu acea erezie, în funcţie de elementele concrete care au apărut în timpul procesului. Iar dacă după tortură mărturiseşte total sau parţial acele lucruri pentru care a fost torturată, atunci va trebui să se lepede atât de acestea, cât şi de erezia anterioară care a fost dovedită, iar sentinţa care se va pronunţa va face referire la ambele elemente.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXIII.

Despre a patra metodă de pronunţare a sentinţei, când asupra persoanei acuzate planează o suspiciune uşoară

A patra metodă de a finaliza un proces pentru apărarea credinţei este atunci când, după ce toate informaţiile au fost analizate temeinic şi discutate cu avocaţi experimentaţi, se constată că asupra persoanei acuzate planează doar o suspiciune uşoară de erezie. Asta se întîmplă atunci când persoana nu a căzut în erezie, când nu poate fi condamnată pe baza propriei mărturii, pe baza faptelor sau pe baza depoziţiei unor martori, şi când nu există alte indicii puternice împotriva ei; ci doar indici uşoare, care în opinia Tribunalului aruncă asupra ei doar o suspiciune uşoară. Şi unei astfel de persoane trebuie să i se ceară să se lepede de erezia de care este acuzată; iar apoi, dacă recade în acea erezie, nu va fi pedepsită la fel cum sunt pedepsiţi recidiviştii, cu toate că trebuie pedepsită mai aspru decât dacă nu s-ar fi lepădat anterior de erezie (a se vedea Canonul c. *accusatus*). Într-un astfel de caz trebuie respectată următoarea procedură. Căci dacă este vorba de o chestiune de interes public, o astfel de persoană acuzată se va lepăda public în Biserică în felul acesta:

Eu, cutare, din dioceza cutare, din oraşul sau din localitatea cutare, fiind judecată, jur înaintea ta Înalt Episcop al oraşului cutare şi pe Sfintele Evanghelii pe care le am în faţă şi pe care am pus mâna, că eu cred din toată inima şi mărturisesc cu buzele Credinţa Catolică şi Apostolică în care crede Sfânta Biserică Romană şi pe care o mărturiseşte, o propovăduieşte şi o respectă. Şi mai jur că eu cred din toată inima şi mărturisesc cu buzele mele că Domnul Iisus Hristos, împreună cu toţi sfinţii, detestă erezia ticăloasă a vrăjitoarelor; şi ştiu că toţi cei care o urmează ori se alătură ei vor fi pedepsiţi împreună cu diavolul şi cu Îngerii lui în focul veşnic dacă nu îşi întorc inimile, nu se căiesc şi nu se împacă cu Sfânta Biserică. Prin urmare, mă lepăd de erezia de care tu, Înalt Episcop, şi voi funcţionari mă suspectaţi; şi anume că sunt în relaţii bune cu vrăjitoarele, că le-am apărat fără să-mi dau seama, că i-am dispreţuit pe Inchizitorii şi prigonitorii lor sau că nu le-am dat în vileag fărădelegile. Şi mai jur că nu am crezut niciodată în această erezie, că nu cred nici acum, că nu m-am lipit niciodată de ea, că nu voi crede niciodată în ea, că nu mă voi lipi de ea şi nici nu voi avea intenţia să o fac cunoscută altora. Iar dacă ulterior mă voi face vinovată de vreuna dintre aceste practici (Dumnezeu să mă păzească!), mă voi supune de bunăvoie pedepsei prevăzute de lege pentru cei care jură strâmb; şi sunt gata pentru orice penitenţă pe care consideraţi potrivit să mi-o daţi ca urmare a acelor cuvinte sau fapte ale mele de care mă suspectaţi pe bună dreptate; şi jur să îndeplinesc această penitenţă din toate puterile mele şi să nu omit nicio parte din ea, aşa să-mi ajute Dumnezeu şi aceste Sfinte Evanghelii.

Şi această lepădare de mai sus trebuie făcută în limba poporului, ca toată lumea să o înţeleagă. Iar după terminarea ei, Judecătorul, dacă este prezent, sau adjunctul său îi va vorbi în limba poporului în felul acesta:

Fiule (sau fiică), nu degeaba te-ai lepădat de suspiciunea care planează asupra ta şi te-ai purificat abjurând aşa cum ai făcut-o. Aşadar, păzeşte-te să nu cazi vreodată în erezia de care te-ai lepădat. Căci dacă te vei căi, cu toate că nu vei fi dat pe mâna Tribunalului laic, fiindcă te-ai lepădat de o suspiciune uşoară de erezie, totuşi vei fi pedepsit mult mai sever decât dacă nu te-ai fi lepădat, pentru că atunci în loc să fii suspectat de o erezie uşoară, vei fi suspectat de una serioasă. Iar dacă te lepezi în felul acesta, iar apoi vei recădea în acest păcat, vei suferi pedeapsa pe care o merită un recidivist, şi de aceea vei fi dus imediat în faţa Tribunalului laic pentru a primi pedeapsa capitală.

Dar dacă persoana se leapădă în taină în cabinetul Episcopului sau al Judecătorului, aşa cum se întâmplă atunci când cazul nu este public, lepădarea se va face în acelaşi fel. Iar după aceea, sentinţa va fi pronunţată în felul următor:

Noi, Episcopul oraşului cutare sau (dacă este prezent) Judecătorul din ţinutul guvernat de Principele cutare, prin mila lui Dumnezeu, după ce am analizat cu atenţie dovezile din procesul pe care l-am pornit împotriva ta, cutare, care eşti acuzat înaintea noastră de erezie, am constatat că ai săvârşit faptele cutare şi cutare (care vor fi numite), fapt pentru care asupra

ta planează o suspiciune uşoară de erezie; de aceea, considerăm că este bine să îţi cerem să te lepezi de această erezie ca unul asupra căruia planează o suspiciune uşoară. Însă cu toate acestea nu vei scăpa nepedepsit. Şi ca să fii mai atent în viitor, după ce ne-am consultat cu multe persoane eminente şi pricepute în materie de lege, ca şi cu oameni religioşi, şi după ce am cântărit cu grijă şi am analizat cum stau lucrurile, având în faţa ochilor noştri doar pe Dumnezeu şi adevărul incontestabil al Sfintei Credinţe Catolice, şi ţinând în faţa noastră Sfintele Evanghelii pentru ca sentinţa noastră să vină ca de la Dumnezeu şi ca ochii noştri să vadă cu dreptate, şi stând în acest Tribunal în calitate de Judecător, pronunţăm sentinţa sau mai degrabă te condamnăm pe tine cutare şi te pedepsim să stai în faţa noastră aşa cum îţi cerem şi să spui următoarele. Că niciodată de acum încolo nu vei mai face cu bună ştiinţă ceea ce ai făcut, şi se va consemna ce a făcut, că nu vei mai greşi cu vorba şi că nu vei mai citi (dacă ai şcoală) astfel de lucruri care te fac să fii suspectat de erezie. Această sentinţă şi aceasta pedeapsă au fost pronunţate etc.

Iar Secretarul trebuie să aibă grijă să consemneze în procesul verbal că a fost vorba de o lepădare de o erezie uşoară, nu de una puternică; pentru că altfel ar exista un mare pericol.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXIV.

A cincea modalitate de pronunţare a sentinţei, când asupra persoanei acuzate planează o suspiciune puternică

A cincea metodă de a finaliza un proces pentru apărarea credinţei se foloseşte atunci când după analizarea temeinică a elementelor cuprinse în procesul verbal şi după consultarea cu avocaţi competenţi se ajunge la concluzia că asupra acuzatei planează o acuzaţie puternică de erezie. Iar asta se întâmplă atunci când persoana respectivă nu a căzut efectiv în erezie şi nici nu a fost condamnată de propria ei mărturie sau de depoziţiile martorilor; ci există indicii puternice, care atârnă greu, şi care dovedesc că asupra ei planează o suspiciune puternică de erezie. Aşa că într-un astfel de caz trebuie respectată următoarea procedură. Persoana respectivă trebuie să se lepede de acea erezie de care este suspectată foarte serios, în aşa fel încât dacă mai târziu va recidiva să poată fi deferită Tribunalului laic ca să primească pedeapsa capitală. Şi se va lepăda de erezie în mod public sau în taină, în funcţie de suspiciunea care planează asupra ei, adică dacă este un publică sau tainică, mai puternică sau mai slabă, după cum am arătat şi în cazul celor suspectaţi de o erezie uşoară; şi va trebui să se lepede de acea erezie specifică. Iar pregătirile în vederea unei astfel de abjurări trebuie să fie următoarele: Când vine duminica în care s-a stabilit că va avea loc lepădarea de erezie şi pronunţarea sentinţei sau impunerea pedepsei, preotul va ţine o slujbă generală. După aceea, Secretarul sau funcţionarul va citi tuturor fărădelegile de care se face vinovată acuzata, precum şi suspiciunile serioase de erezie care planează asupra ei. Apoi, Judecătorul sau adjunctul său îi vor spune: Iată! Potrivit acestor lucruri care s-au citit eşti suspectată de către noi de această erezie; de aceea, este bine să te purifici şi să te lepezi de o asemenea erezie. Apoi, i se va pune în faţă Cartea Evangheliilor, iar persoana va pune mâna pe ea; şi dacă ştie să citească bine i se va da o declaraţie de lepădare scrisă, pe care va trebui să o citească în faţa întregii adunări. Însă dacă nu ştie să citească, Secretarul i-o va citi rând cu rând, iar acuzata va repeta cu voce tare în felul următor. Secretarul sau funcţionarul va spune:

Eu, cutare, din localitatea cutare, iar persoana acuzată va repeta după el aceleaşi cuvinte, dar întotdeauna în limba poporului. Şi aşa mai departe până la sfârşit. Iar aceasta va trebui să se lepede în felul acesta:

Eu, cutare, din localitatea cutare aflată în Dioceza cutare, aflându-mă la proces în faţa voastră stimaţi domni, Înalt Episcop din oraşul cutare şi distins Judecător al ţinutului guvernat de Principele cutare, jur pe Sfintele Evanghelii pe care le am în faţă şi pe care ţin mâna că eu cred din toată inima şi mărturisesc cu buzele mele Sfânta Credinţă Catolică şi Apostolică propovăduită de Sfânta Biserică Romană. De asemenea, jur că eu cred din toată inima şi că mărturisesc cu buzele mele etc. Şi va trebui să pronunţe acel articol de credinţă prin care se combate erezia de care este suspectată în mod serios. De exemplu, dacă este vorba de erezia vrăjitoriei, va trebui să spune următoarele:

Jur că eu cred că nu numai ereticii şi schismaticii vor fi torturaţi în focul cel veşnic, ci mai ales aceia care s-au contaminat de erezia vrăjitoarelor, care se leapădă în faţa diavolului de credinţa pe care au primit-o prin Sfântul Botez şi care se folosesc de tot felul de practici demonice pentru a-şi atinge scopurile ticăloase, provocând tot felul de vătămări oamenilor, animalelor şi roadelor pământului. În consecinţă, mă lepăd, renunţ şi mă îndepărtez de acea erezie sau mai degrabă de acea necredinţă, care susţine în mod fals că în lume nu există vrăjitoare şi că nimeni nu trebuie să creadă că acele vătămări pot fi cauzate cu ajutorul diavolilor; căci o astfel de necredinţă, după cum văd acum, contrazice făţiş hotărârea Sfintei Biserici Mamă şi opiniile tuturor Doctorilor Catolici, ca şi legile Imperiale care au stabilit că vrăjitoarele trebuie arse pe rug. De asemenea, jur că nu am crezut niciodată în erezia menţionată anterior, nu cred nici în prezent şi nici nu sunt un adept al ei, nu am făcut-o cunoscută nimănui şi nici nu intenţionez să fac asta în viitor. Şi tot aşa, jur şi promit că nu voi face niciodată cutare sau cutare lucruri (şi va spune care sunt acelea), care fac să planeze asupra mea această suspiciune puternică de erezie. Şi dacă de acum încolo (Doamne fereşte!) voi face vreunul din lucrurile pe care le-am menţionat, sunt gata să suport pedeapsa pe care legea o dă recidiviştilor; şi sunt gata să mă supun oricărei penitenţe pe care mi-o veţi impune pentru acele fapte şi cuvinte ale mele pe baza cărora sunt suspectată serios de această erezie. Şi jur şi promit că mă voi supune acestei penitenţe din toate puterile mele şi că nu voi omite nimic din ceea ce presupune, aşa să-mi ajute Dumnezeu şi această Sfântă Evnaghelie.

Iar această lepădare va fi rostită în limba poporului, astfel încât să înţeleagă toată lumea, doar dacă nu este vorba de o lepădare făcută în faţa Clericilor, care cunosc foarte bine limba latină. Iar dacă abjurarea se face în taină în reşedinţa Episcopului sau în cabinetul acestuia, în cazul în care nu este vorba de o chestiune publică, se va proceda în acelaşi fel. După aceea, Episcopul o va mustra pe acuzată aşa cum am arătat mai sus, spunându-i să aibă grijă să nu recadă în greşeală şi să primească pedeapsa care se cuvine recidiviştilor. Iar Secretarul va avea grijă să consemneze faptul că a fost vorba de o lepădare pentru o suspiciune de erezie puternică; aşa încât dacă va recidiva să aibă parte de pedeapsa cuvenită. Şi după toate acestea, se va pronunţa sentinţa sau pedeapsa după cum urmează:

Noi, Episcopul oraşului cutare şi Fratele cutare (dacă este de faţă), Inchizitor al păcatului ereziei în ţinuturile guvernate de Principele cutare, delegaţi special de Sfântul Scaun Apostolic: ţinând cont de faptul că tu, cutare, din localitatea cutare, aflată în Dioceza cutare, ai făcut cutare şi cutare (şi se va preciza ce anume), aşa cum rezultă din analiza temeinică a informaţiilor din proces, te învinuim de faptul că eşti suspectat serios de cutare erezie şi am hotărât că trebuie să te lepezi de ea ca unul care este suspectat în felul acesta; şi am luat această decizie din raţiuni ce ţin de dreptate, după ce ne-am sfătuit cu oameni competenţi în privinţa legii. Dar ca să fii mai atent în viitor şi să nu te dedai unor asemenea practici, şi ca nelegiuirile tale să nu rămână nepedepsite, şi ca să fii un exemplu pentru alţi păcătoşi, după ce ne-am consultat cu mulţi avocaţi eminenţi şi iscusiţi şi cu Profesori şi Doctori în Teologie şi după ce am analizat cu atenţie întreaga chestiune, având în faţa ochilor noştri doar pe

Dumnezeu şi adevărul Credinţei Catolice Apostolice, şi punând înaintea noastră Sfânta Evanghelie, ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu iar ochii noştri să privească cu dreptate, şi stând în acest Tribunal în calitate de Judecători, te condamnăm pe tine, cutare, care te afli acum în faţa noastră, sau mai degrabă îţi impunem următoarea pedeapsă: ca de acum încolo să nu mai îndrăzneşti să faci, să spui sau să-i înveţi pe alţii asemenea lucruri. Şi vor trebui consemnate în scris toate lucrurile de care este acuzat şi toate motivele pentru care asupra persoanei respective planează această erezie puternică, ca şi alte lucruri de care este suspectată, pe care dacă le va mai săvârşi încă o dată se va face vinovată de o recădere uşoară în erezie; dar asta în funcţie de situaţia particulară din cazul respectiv. De exemplu, că nu se va deda niciodată cu bună ştiinţă unor astfel de practici, că nu se va întovărăşi cu persoane despre care ştie că s-au lepădat de credinţă etc. Această sentinţă a fost pronunţată etc.

Însă trebuie subliniat faptul că persoanele care nu au căzut în erezie, ci doar sunt suspectate puternic sau uşor, nu trebuie închise pe viaţă. Căci această pedeapsă se aplică doar celor care au fost eretici şi apoi s-au pocăit. Însă pentru faptele lor, care au dat naştere unor suspiciuni, aceste persoane vor fi aruncate în închisoare doar pentru o vreme, după care, aşa cum vom vedea, vor fi eliberate. Şi nici nu vor fi însemnate cu semnul Crucii, căci acesta este semnul cu care sunt marcaţi ereticii care se pocăiesc. Ci li se va porunci fie să stea în anumite zile de sărbătoare în biserică sau lângă altar pe durata săvârşirii Liturghiei, ţinând în mână o lumânare aprinsă de o anumită greutate[152], fie să plece într-un pelerinaj, fie să facă altceva de genul acesta, în funcţie de natura şi caracteristicile cazului respectiv.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXV.

A şasea modalitate de pronunţare a sentinţei, când asupra persoanei acuzate planează o suspiciune gravă

A şasea metodă de a finaliza un proces pentru apărarea credinţei se foloseşte atunci când, după studierea tuturor probelor din proces şi după consularea cu avocaţi eruditi, se ajunge la concluzia că asupra persoanei acuzate de erezie planează o suspiciune serioasă. Iar acest lucru se întâmplă atunci când persoana respectivă nu este acuzată de propria ei mărturie şi nici de dovezi sau de depoziţiile martorilor, ci există indicii, nu doar uşoare sau puternice, ci şi foarte puternice şi serioase, care fac ca asupra persoanei acuzate să planeze o suspiciune gravă de erezie, motiv pentru care aceasta trebuie judecată ca una suspectată de o erezie gravă. Şi ca să înţelegem mai bine acest lucru vom da exemple atât din categoria ereziilor simple, cât şi din aceea a ereziilor vrăjitoreşti. Căci dacă persoana acuzată nu este găsită vinovată pe baza propriei mărturii etc., aşa cum am arătat mai sus, ci pe baza unor lucruri pe care le-a spus sau le-a făcut, atunci este vorba de o erezie simplă. De exemplu, ar putea fi vorba de un caz care nu are legătură cu credinţa, dar care a dus la o pedeapsă cu excomunicarea; iar dacă timp de un an persoana excomunicată se încăpăţânează să nu se lepede de faptele sale, atunci asupra ei va plana o suspiciune uşoară de erezie; căci un asemenea comportament stârneşte o oarecare suspiciune uşoară. Însă dacă persoana judecată într-un caz ce are legătură cu credinţa nu dă curs citaţiei de a se prezenta la Tribunal şi refuză cu încăpăţânare să vină în faţa judecătorilor, fapt care impune excomunicarea, atunci asupra acesteia va plana o suspiciune puternică de erezie; fiindcă în felul acesta suspiciunea uşoară se va transforma într-una puternică. Iar dacă se încăpăţânează să rămână excomunicată timp de un an, atunci asupra ei va plana o suspiciune gravă de erezie; căci suspiciunea puternică se va transforma într-una gravă, situaţie în care nu se mai permite niciun fel de apărare. Şi din acel

moment, persoana respectivă va fi condamnată ca eretică, aşa cum se arată în Canonul, c. *cum contumacia*, secţiunea 6.

Un exemplu de suspiciune gravă de erezie vrăjitorească este acela în care persoana acuzată a spus sau a făcut ceva ce spun sau fac vrăjitoarele atunci când vor să vrăjească pe cineva. Şi în mod obişnuit aceste persoane se manifestă prin cuvinte şi fapte ameninţătoare, ori prin priviri sau atingeri, iar aşa ceva se întâmplă din trei motive. În primul rând, ca păcatele lor să fie mai mari şi mai clare pentru Judecători; în al doilea rând, ca să îi poată vrăji mai uşor pe oamenii simpli; iar în al treilea rând, ca Dumnezeu să fie mai ofensat şi să le dea mai multă putere pentru a-i vătăma pe oameni. Prin urmare, o vrăjitoare va fi suspectată grav atunci când după ce a rostit cuvinte ameninţătoare, cum ar fi „În curând o să vezi ce o să păţeşti" sau altele similare, persoana căreia i s-a adresat sau vitele acesteaia au de suferit. Căci atunci nu va mai fi suspectată uşor, aşa cum se întâmplă cu aceia care se întovărăşesc cu vrăjitoare sau cu cei ce vor să provoace cuiva o iubire nemăsurată. A se revedea pasajele anterioare în care se vorbeşte despre gradele de suspiciune, uşoară, puternică şi gravă.

Acum însă va trebui să vedem ce procedură trebuie respectată într-un astfel de caz. Şi iată care este procedura atunci când este vorba de o persoană suspectată grav de o erezie simplă. Şi cu toate că omul acela nu este un eretic propriu-zis, căci gândirea sa este clară, sau dacă nu este, atunci nu se agaţă cu încăpăţânare de erezie, totuşi el trebuie condamnat ca eretic din cauza acelei suspiciuni grave, împotriva căreia nu se admit niciun fel de dovezi. Prin urmare, un astfel de eretic trebuie condamnat în felul următor. Dacă refuză să se întoarcă la credinţă, să se lepede de erezie şi să ofere satisfacţia cuvenită, acesta va trebui deferit Tribunalului laic pentru a fi pedepsit. Însă dacă este de acord să se lepede de erezie, atunci va fi întemniţat pe viaţă. Şi acelaşi lucru este valabil şi în cazul unei persoane suspectate de erezie vrăjitorească. Dar cu toate că în cazul unei persoane suspectate grav de erezie vrăjitorească se va folosi în linii mari aceeaşi metodă, există totuşi unele diferenţe. Trebuie subliniat faptul că, dacă vrăjitoarea continuă să nege sau să pretindă că a rostit acele cuvinte nu cu intenţie, ci doar dintr-o pornire feminină, atunci Judecătorul nu are suficiente motive să o încredinţeze flăcărilor, chiar dacă asupra ei planează o suspiciune gravă. Prin urmare, va trebui să o arunce în închisoare şi să încerce apoi să afle de la oameni dacă a mai făcut aşa ceva şi altă dată. Şi dacă află că aşa stau lucrurile, va trebui să întrebe dacă este rău famată din cauza acelei erezii; iar apoi, va trebui să continue ancheta, supunând-o unui interogatoriu sub tortură. Şi dacă aceasta dă semne că se face vinovată de acea erezie ori dacă păstrează tăcerea asemenea vrăjitoarelor ori dacă nu este afectată de tortură şi îşi recapătă forţele foarte repede după aceea, atunci va continua să o ancheteze, luându-şi toate acele măsuri de precauţie despre care am vorbit deja atunci când ne-am referit la astfel de situaţii. Iar dacă toate aceste încercări vor eşua, atunci să ştie că, dacă a comis şi înainte asemenea fapte, aceasta nu trebuie eliberată imediat, ci va fi trimisă timp de un an în mizeria închisorii, unde va fi torturată şi interogată frecvent, mai ales în Zilele de Sărbătoare. Dar dacă pe lângă toate acestea persoana are şi o faimă proastă, atunci Judecătorul va acţiona în felul pe care l-am arătat deja în cazul ereziei simple, condamnând-o la ardere pe rug, mai ales dacă există mulţi martori şi dacă s-a constatat că a săvârşit adesea asemenea fapte vrăjitoreşti. Însă dacă vrea să fie milostiv, atunci o va supune unei purificări canonice, ceea ce va impune ca ea să-şi găsească douăzeci sau treizeci de susţinători; dar va pronunţa sentinţa în aşa fel, încât dacă purificarea va eşua, aceasta să poată fi condamnată la ardere pe rug. Şi Judecătorul poate proceda în felul acesta.

Dar în eventualitatea în care vrea să se purifice, atunci Judecătorul o va condamna să se lepede de toate ereziile, asumându-şi pedeapsa în cazul în care va recidiva, şi îi va impune o penitenţă permanentă în felul următor. Pregătirile pentru abjurare se vor desfăşura la fel cum am arătat la cea de-a patra şi la cea de-a cincea metodă de derulare a unui proces pentru apărarea credinţei. De remarcat faptul că în toate metodele de pronunţare a sentinţei care vor urma, în cazul în care Judecătorul doreşte să se arate milostiv, acesta va proceda în felul în

care am arătat. Dar pentru că Judecătorii laici au metodele lor, procedând cu rigoare, dar nu întotdeauna cu dreptate, pentru ei nu pot fi date anumite metode sau reguli fixe, aşa cum putem da pentru Judecătorul bisericesc, care poate să primească lepădarea şi să impună o pedeapsă permanentă în felul următor:

Eu, cutare, din localitatea cutare, Dioceza cutare, aflându-mă personal în faţa voastră Stăpâni, Episcop al oraşului cutare şi Judecători, ţinând mâinile pe Sfânta Scriptură aflată în faţa mea, jur că cred din inimă şi că mărturisesc cu buzele mele Sfânta Credinţă Catolică şi Apostolică pe care Sfânta Biserică Romană o susţine şi o propovăduieşte. În consecinţă, mă lepăd de orice erezie şi mă dezic de toţi aceia care se ridică împotriva Sfintei Biserici Romane şi Apostolice, indiferent de secta din care fac parte şi de păcatul pe care îl săvârşesc. De asemenea, jur şi promit că niciodată de acum încolo nu voi face, nu voi spune şi nu voi învăţa pe alţii să facă lucrul acesta (şi va spune ce anume) pe care eu l-am făcut şi l-am spus, şi din cauza căruia mă fac vinovat şi sunt suspectat grav de erezia respectivă. Şi tot aşa, jur şi promit că voi respecta din toate puterile mele orice pedeapsă pe care vreţi să mi-o daţi pentru aceste neleguiri, şi că nu voi neglija nimic din ceea ce presupune, aşa să-mi ajute Dumnezeu şi Sfânta Evanghelie. Iar dacă (Doamne fereşte!) voi face de acum încolo ceva care să contrazică această lepădare, mă leg aici şi acum şi mă oblig să sufăr pedeapsa cuvenită celor care recidivează, oricât de drastică ar fi aceasta.

Iar Secretarul va avea grijă să aşternă în scris faptul că lepădarea respectivă a fost făcută de o persoană suspectată grav de erezie, astfel încât dacă se va dovedi că a recidivat, aceasta să poată fi judecată în consecinţă şi să fie deferită Tribunalului civil.

După aceea, Episcopul va trebui să ierte persoana respectivă de pedeapsa cu excomunicarea, pe care ar trebui s-o primească cei asupra cărora planează o suspiciune gravă de erezie. Căci atunci când un eretic se întoarce la credinţa lui şi se leapădă de erezie, acesta nu va mai fi pedepsit cu excomunicarea, aşa cum se întâmplă în cazul celorlalţi eretici. Însă dacă o persoană a fost condamnată pentru erezie, aşa cum am spus, iar după aceea s-a lepădat de erezia ei, aceasta nu va mai fi excomunicată; aşadar, după această iertare sentinţa va fi pronunţată în felul următor:

Noi, cutare, Episcop al oraşului cutare şi, dacă este prezent, Judecător al teritoriului guvernat de Principele cutare, ţinând cont de faptul că tu, cutare, din localitatea cutare, aflată în Dioceza cutare, ai fost acuzată în faţa noastră de cutare şi cutare lucruri referitoare la credinţă (şi se va menţiona care sunt acestea) şi având în vedere că ne-am informat temeinic asupra acestor chestiuni ca să putem face dreptate, am ajuns la concluzia că te faci vinovată de lucrurile cutare şi cutare (şi se va spune care sunt acestea). De aceea, noi te suspectăm de următoarea erezie gravă (şi se va preciza care este), şi nu fără motiv, ceea ce ne face să îţi cerem să te lepezi public de orice erezie, potrivit prevederilor canonice. Însă chiar dacă toate aceste prevederi îi acuză pe cei ca tine de erezie, pentru că tu ai ţinut cont de sfaturile înţelepte care ţi s-au dat şi te-ai lepădat de aşa ceva, întorcându-te în sânul Sfintei Biserici Mamă, noi te iertăm de sentinţa cu excomunicarea prin care ai fi fost îndepărtată de Biserica lui Dumnezeu. Iar dacă te-ai întors în mod sincer şi cu credinţă neprefăcută la unitatea Bisericii, vei fi socotită de acum încolo ca o persoană pocăită şi vei fi primită înapoi în sânul milostiv al Sfintei Biserici. Dar pentru că ar fi un lucru scandalos să trecem cu vederea şi să lăsăm nepedepsite nelegiuirile tale împotriva lui Dumnezeu şi împotriva oamenilor pe care i-ai vătămat, fiindcă a aduce o ofensă Măreţiei Divine este un păcat mai grav decât a insulta un monarh, şi pentru ca fărădelegile tale să nu constituie un stimulent pentru alţi păcătoşi, şi ca tu să fii mai atentă în viitor şi mai puţin dornică să săvârşeşti asemenea fărădelegi, şi ca pe lumea cealaltă să ai parte de o pedeapsă mai mică: Noi, Episcopul şi Judecătorul menţionaţi anterior, după ce am luat în considerare poveţele înţelepte ale unor oameni competenţi într-o asemenea privinţă, stând în acest Tribunal ca nişte Judecători care împart dreptatea, având în faţa ochilor noştri doar pe Dumnezeu şi adevărul incontestabil al Sfintei Credinţe, şi având în

faţa noastră Sfintele Evanghelii, pentru ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu, iar ochii noştri să vadă cu dreptate, pronunţăm această sentinţă şi te condamnăm, sau mai degrabă îţi dăm această pedeapsă, ţie, cutare, care te-ai înfăţişat înaintea noastră în ziua şi la ora pe care le-am stabilit anterior. Căci va trebui să porţi peste toate hainele tale un veşmânt de culoare gri albăstruie, ca un fel de manta de călugăr, fără glugă pe spate, având cusute pe el cruci galbene de trei palme lungime şi două lăţime; şi vei purta acest veşmânt peste toate hainele tale pentru această perioadă de timp (şi se va stabili o perioadă de un an sau doi, în funcţie de vina persoanei respective). Şi având pe tine acest veşmânt cu cruci pe el vei sta în uşa bisericii cutare, în momentul cutare, pentru atâta vreme, sau la cele patru Sărbători mari[153] ale Sfintei Fecioare, sau în uşa unor biserici din oraşele cutare şi cutare; şi pronunţăm această sentinţă şi te condamnăm pe viaţă sau pentru o anumită perioadă de timp să fii închisă în închisoarea cutare. (Toate aceste lucruri vor fi consemnate aşa cum se cuvine pentru onoarea credinţei şi în funcţie de vina sau de încăpăţânarea mai mare sau mai mică ale persoanei acuzate). Iar noi, cunoscând prevederile legilor canonice, ne rezervăm dreptul de a micşora această pedeapsă, de a o spori, de a o schimba sau de a o anula, total sau parţial, ori de câte ori considerăm că acest lucru este oportun. Această sentinţă a fost pronunţată etc.

Şi odată ce au fost citite aceste lucruri, sentinţa va fi pusă imediat în aplicare, iar persoana va fi îmbrăcată cu acel veşmânt cu cruci pe el, după cum s-a spus.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXVI.

Metoda de a pronunţa o sentinţă împotriva unei persoane care este şi suspectată şi rău famată

Cea de-a şaptea metodă de a duce la bun sfârşit un proces pentru apărarea credinţei se foloseşte atunci când după o analiză temeinică a probelor din proces şi după consultarea cu oameni care cunosc chestiunile legale se ajunge la concluzia că persoana acuzată de erezie este atât suspectată de acest păcat, cât şi rău famată din acelaşi motiv. Iar acest lucru se întâmplă atunci când persoana respectivă nu este acuzată ca urmare a propriei mărturisiri, nici nu a fost surprinsă asupra faptului şi nici nu au existat martori care să spună ceva împotriva ei; ci aceasta este rău famată şi există şi alte indicii care arată că asupra ei planează o suspiciune uşoară sau puternică de erezie; ca şi cum ar avea relaţii apropiate cu persoane eretice. Aşa că din cauza faimei proaste pe care a dobândit-o, o astfel de persoană va trebui să treacă printr-un proces canonic de purificare; şi ca urmare a suspiciunii care planează asupra ei, aceasta va trebui să se lepede de erezie.

Procedura într-un astfel de caz va fi următoarea. O asemenea persoană rău famată pentru erezie şi în plus suspectată de erezie din cauza anumitor indicii, va trebui mai întâi să se lepede public în felul în care am arătat la a doua metodă. Şi după ce a trecut prin această purificare, se va lepăda imediat de erezie, aşa cum fac cei suspectaţi pentru aşa ceva, în felul următor, având în faţa sa, după cum am arăta şi mai devreme, Cartea Evangheliilor:

Eu, cutare, din localitatea cutare aflată în Dioceza cutare, fiind judecat în faţa voastră, domnii mei, Episcopul oraşului cutare şi Judecătorul din ţinutul guvernat de Principele cutare, ţinând mâinile pe Sfintele Evanghelii pe care le am în faţă, jur că cred din toată inima mea şi că propovăduiesc cu buzele mele tot ceea ce crede, propovăduieşte şi respectă Sfânta Credinţă Apostolică a Bisericii Romane. În consecinţă, mă lepăd, detest, renunţ şi dau deoparte orice erezie care se ridică împotriva Sfintei Biserici Apostolice, indiferent despre ce este vorba etc., aşa cum am văzut anterior. Şi mai jur şi promit că de acum încolo nu voi mai spune şi nu voi mai face cutare şi cutare (şi va spune exact ce anume), pentru care sunt pe bună dreptate rău

famat, ca şi cum le-aş fi comis, după cum de altfel mă suspectaţi. De asemenea, jur şi promit că voi indeplini din toate puterile mele orice pedeapsă pe care mi-o veţi da, şi nu voi omite absolut nimic, aşa să-mi ajute Dumnezeu şi această Sfântă Scriptură. Iar dacă ulterior voi săvârşi fapte care contravin acestui jurământ şi acestei lepădări (Doamne fereşte!), aici şi acum mă oblig şi mă leg de bunăvoie să fiu supus unei pedepse până la limita suferinţei, dacă se va dovedi că am săvârşit asemenea lucruri.

Dar trebuie să subliniem că atunci când indiciile sunt puternice, ele fac ca persoana acuzată să fie puternic suspectată de erezie, iar asta înseamnă, după cum am arătat mai sus, că va trebui să se lepede în general de orice erezie. Iar dacă va recădea în erezie, atunci va trebui să suporte pedeapsa care se cuvine recidiviştilor. Dar dacă indiciile sunt firave şi puţine, astfel încât chiar dacă sunt coroborate cu faima proastă a persoanei nu reuşesc să o facă să fie suspectată puternic de erezie, ci doar în mică măsură, atunci nu este necesar să se lepede în general de orice erezie, ci doar de cea de care este suspectată; astfel încât, dacă va mai cădea vreodată în altă formă de erezie, să nu fie pedepsită asemenea celor care recidivează. Şi chiar dacă ar fi să cadă din nou în aceeaşi formă de erezie de care s-a lepădat, nici atunci nu va fi pasibilă de pedeapsa menţionată, cu toate că va fi pedepsită mai aspru decât dacă nu s-ar fi lepădat. Totuşi este discutabil dacă trebuie să primeaască pedeapsa cuvenită recidiviştilor în cazul în care, după purificarea canonică, va recădea in aceeaşi erezie de care s-a purificat. Însă potrivit Legii Canonului, c. *excommunicamus* şi c. *ad abolendam,* aşa ar trebui să stea lucrurile. Aşadar, Secretarul va trebui să aibă grijă să consemneze dacă o astfel de persoană s-a lepădat de o supiciune uşoară de erezie sau de una puternică; căci, aşa cum am spus adesea, între cele două situaţii există o mare diferenţă. Şi după toate acestea se va pronunţa sentinţa sau va fi dată pedeapsa în felul următor:

Noi, Episcopul oraşului cutare sau Judecătorul din ţinuturile guvernate de Principele cutare, având în vedere faptul că tu, cutare, din localitatea cutare aflată în Dioceza cutare, ai fost acuzat în faţa noastră de această erezie (şi se va preciza care anume); şi dorind să cercetăm dacă te faci vinovat după lege de o astfel de erezie am interogat martorii, te-am convocat pe tine şi te-am interogat sub jurământ, şi am acţionat aşa cum am crezut de cuviinţă, pe măsura puterilor noastre. Şi după ce am analizat, am studiat şi am digerat foarte bine toate faptele, şi după ce am luat în considerare toate dovezile prezentate în acest caz, ţinând cont de tot ce s-a spus şi s-a făcut, şi după ce ne-am consultat şi am obţinut părerea avizată a numeroşi Teologi şi avocaţi eruditi, am ajuns la concluzia că în locul sau în locurile cutare eşti vorbit de rău şi acuzat de erezie de către mulţi oameni buni şi chibzuiţi; de aceea, după cum ne cer legile canonice, îţi impunem să te supui unei purificări canonice şi să te purifici public, în faţa noastră şi a susţinătorilor tăi. De asemenea, am constatat că ai săvârşit cutare şi cutare (şi se va preciza ce anume), motiv pentru care considerăm că asupra ta planează o suspiciune puternică sau uşoară (şi se va spune despre care dintre ele este vorba) de erezie; prin urmare, am hotărât să te lepezi de erezie ca unul asupra căruia planează o astfel de suspiciune (dacă este vorba de o suspiciune puternică, atunci se va spune „să te lepezi de toate ereziile", iar dacă este vorba de una uşoară, „să te lepezi de erezia repsectivă"). Dar pentru că noi nu putem şi nu trebuie să tolerăm în niciun fel ceea ce ai făcut, pentru că legea ne obligă să detestăm toate aceste lucruri, ca tu să fii mai atent în viitor şi ca aceste nelegiuiri să nu rămână nepedepsite şi să îi facă şi pe alţii să păcătuiască, şi pentru ca ofensa adusă Creatorului să nu fie trecută uşor cu vederea; prin urmare, după ce tu, cutare, te-ai purificat şi te-ai lepădat de erezie în prezenţa noastră, aşa cum ţi s-a cerut, noi, Episcopul sau Judecătorul cutare, care te judecăm în acest Tribunal, având în faţă Sfintele Evanghelii pentru ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu, iar ochii noştri să vadă cu dreptate, pronunţăm sentinţa sau pedeapsa în felul următor, şi anume va trebui să faci etc.

Şi vor pronunţa sentinţa aşa cum vor considera cuvenit, pentru a apăra onoarea credinţei şi pentru a stârpi acest păcat al ereziei, şi anume ca în unele zile de duminică sau în

anumite Zile Sfinte acel om să stea în uşa unei biserici anume, ţinând o lumânare de o anumită greutate, şi să participe la Sfânta Liturghie, cu capul descoperit şi în picioarele goale, iar apoi să ducă lumânarea respectivă la altar; şi în zilele de vineri să postească, iar o anumită perioadă de timp să nu îndrăznească să plece din acel loc, ci să se prezinte în faţa Episcopului sau a Judecătorului în anumite zile ale săptămânii; şi i se vor da şi alte pedepse similare, pe măsura vinovăţiei sale; căci este imposibil să stabilim o regulă absolută. Această sentinţă a fost pronunţată etc. Iar după ce a fost pronunţată trebuie pusă în executare, însă poate fi anulată, îmblânzită sau modificată, după cum este necesar, în funcţie de situaţia persoanei pedepsite, întru îndreptarea şi smerirea ei; căci legea îi dă Episcopului această putere.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXVII.

Metoda de a pronunţa o sentinţă împotriva unei persoane care şi-a mărturisit erezia, dar care nu vrea să se pocăiască

Cea de-a opta metodă de finalizare a unui proces pentru apărarea credinţei se aplică atunci când după o analiză atentă a probelor din proces şi după consultarea unor avocaţi competenţi, se ajunge la concluzia că persoana acuzată nu s-a pocăit, dar totuşi nu se poate spune că a recăzut în erezie. Iar acest lucru se intamplă atunci când persoana acuzată a mărturisit sub jurământ în Tribunal în faţa Episcopului şi a Inchizitorului că a trăit şi a stăruit în acea erezie de care este acuzată sau în oricare alta, şi că a crezut în ea şi şi-a însuşit-o; însă după aceea, a fost convins de Episcop şi de alţi oameni, aşa că a dorit să se convertească şi să se reîntoarcă în sânul Bisericii, lepădându-se de orice erezie şi făcând tot ce i s-a impus; şi s-a mai constatat că nu s-a mai lepădat niciodată de vreo altă erezie, ci doreşte şi este gata sa se lepede acum de erezia de care este acuzată.

Într-un astfel de caz, procedura este următoarea. Deşi persoana respectivă a stăruit mulţi ani în acea erezie, şi poate şi în altele, crezând în ele şi practicându-le şi ducând mulţi oameni în ispită; totuşi, dacă în cele din urmă a fost de acord să se lepede de acele erezii şi să să se supună hotărârii Episcopului şi Judecătorului bisericesc, atunci nu va fi dată pe mâna Tribunalului civil ca să i se aplice pedeapsa capitală; şi nici nu va fi retrogradată, dacă acea persoană face parte din râdurile clerului. Ci i se va arăta milă, în conformitate cu Canonul *ad abolendam*. Iar după ce s-a lepădat de erezia respectivă va trebui aruncată în închisoare pe viaţă (a se vedea Canonul *excommunicamus*, care vorbeşte despre iertarea ce poate fi acordată în asemenea cazuri). Trebuie avută însă mare grijă ca acea persoană să nu simuleze că se căieşte doar pentru a fi reprimită în sâanul Bisericii. Însă Tribunalul laic nu este legat absolut deloc de o astfel de sentinţă. Aşa că persoana se va lepăda aşa cum am arătat, cu o singură diferenţă. Va mărturisi cu gura ei nelegiuirile de care se face vinovată în faţa oamenilor adunaţi în biserică într-o Zi de Sărbătoare. Şi se va proceda în felul următor. Dregătorul o va întreba: Ai stăruit atât de mulţi ani în această erezie vrăjitorească? Iar persoana va răspunde: Da. Apoi va zice: Ai făcut cutare şi cutare aşa cum ai mărturisit? Şi ea va răspunde: Da. Şi aşa mai departe. Şi în cele din urmă va îngenuchea şi se va lepăda de erezie. Şi pentru că fusese acuzată de erezie şi excomunicată, după lepădare şi reîntoarcerea ei în sânul Bisericii i se va respecta dreptul de a fi iertată, în maniera folosită de Episcopi, căci aceştia au autoritatea Apostolică necesară pentru a absolvi pe cineva de excomunicare. Iar sentinţa se va pronunţa imediat în felul următor:

Noi, Episcopul oraşului cutare sau Judecătorul din ţinuturile Prinţului cutare, văzând că tu, cutare, din localitatea cutare aflată în Dioceza cutare, ai fost acuzat în mod public şi ai fost denunţat de persoane credibile că te faci vinovat de păcatul ereziei; şi pentru că de ani de

zile eşti infectat cu această erezie care ţi-a vătămat sufletul; şi pentru că această acuzaţie care ţi se aduce ne-a rănit inimile, noi, cei a căror datorie în virtutea funcţiei pe care o ocupăm este aceea de a sădi Sfânta Credinţă Catolică în inimile oamenilor şi de a ţine departe de minţile lor orice erezie, vrând să ne informăm mai exact, ca să vedem dacă în relatările care au ajuns la urechile noastre este vreun pic de adevăr, ca în cazul în care aşa stau lucrurile să putem prescrie leacul potrivit, am procedat în maniera cea mai adecvată pe care am avut-o la dispoziţie, discutând cu martorii şi interogându-te pe tine sub jurământ cu privire la lucrul de care eşti acuzat, şi am făcut tot ceea ce ne cer legile canonice şi actul de justiţie. Şi pentru că am vrut să finalizăm aşa cum se cuvine acest caz, şi am dorit să înţelegem foarte bine starea ta de spirit anterioară, ca să ştim dacă ai umblat în întuneric sau în lumină, şi dacă ai căzut sau nu în păcatul ereziei; după ce am derulat întregul proces, am convocat alături de noi oameni eruditi, cu aptitudini teologice, precum şi oameni iscusiţi în privinţa Canonului şi a Legii Civile, ştiind că, în conformitate cu prevederile legii canonice, mai mulţi oameni judecă mai bine; şi după ce am cerut părerea acestor învăţaţi în privinţa tuturor chestiunilor, şi după ce am analizat temeinic toate probele prezentate în proces, am ajuns la concluzia că mărturia ta pe care ai dat-o sub jurământ în cadrul Tribunalului arată că te faci vinovat de multe din păcatele vrăjitoarelor (Şi acestea vor fi detaliate).

Dar pentru că Dumnezeu, în mila sa infinită, permite ca oamenii să cadă uneori în erezie sau în păcat, nu numai pentru a-i face pe catolicii învăţaţi să dea dovadă că cunosc argumentele sacre, ci pentru ca cei care au căzut din credinţă să se poată smeri şi să se căiască; după ce am analizat cu atenţie dovezile prezentate în acest proces, am ajuns la concluzia că tu, la îndemnurile şi poveţele noastre şi ale altor oameni oneşti, te-ai întors cu mintea sănătoasă la unitatea şi în sânul Sfintei Biserici Mamă, scârbit de respectivele păcate şi erezii, recunoscând adevărul de netăgăduit al Sfintei Credinţe Catolice, pe care l-ai pus adânc în inima ta. De aceea, mergând pe urmele Celui care doreşte ca nimeni să nu piară, am acceptat să te lepezi public de ereziile menţionate, ca şi de toate celelalte. Şi pentru că ai făcut acest lucru, te iertăm de pedeapsa cu excomunicarea care ţi se cuvenea pentru faptul că ai căzut în erezie şi împăcându-te cu Sfînta Biserică Mamă te aducem înapoi la sacramentele Bisericii; cu condiţia să te întorci cu inimă buna şi nu cu falsă credinţă la unitatea Bisericii, aşa cum noi credem şi sperăm că ai făcut.

Dar pentru că ar fi un lucru scandalos să răzbunăm atingerile aduse Stăpînilor de pe pământ şi să tolerăm ofensele aduse lui Dumnezeu, Creatorul tuturor Cerurilor, întrucât este mai mare păcatul de a jigni ceea ce este Etern decât un Domn de pe pământ, şi pentru ca Dumnezeu care are milă de păcătoşi să fie milostiv şi cu tine, ca tu să devii un exemplu pentru ceilalţi, şi ca păcatele tale să nu rămână nepedepsite, şi ca pe viitor să fii mult mai atent şi mai puţin înclinat să săvârşeşti fărădelegile menţionate sau altele asemenea lor: Noi, Episcopul şi Judecătorul, sau Judecătorii, cutare, care apărăm credinţa şi stăm în Tribunal ca Judecători pentru a judeca etc., după cum am arătat mai sus... îţi cerem să îmbraci un veşmânt gri albăstrui etc. De asemenea, te condamnăm la închisoare pe viaţă, unde vei mânca pâinea durerii şi vei bea apa întristării[154]; şi ne rezervăm dreptul de a îmblânzi, de a spori, de a schimba sau de a anula, parţial sau în totalitate, această sentinţă, dacă şi când ni se va părea că este necesar. Această sentinţă a fost pronunţată etc.

După aceea, Judecătorul va continua punct cu punct să pronunţe sentinţa aşa cum urmează sau într-o manieră similară:

Fiul meu, sentinţa sau pedeapsa ta este aceasta, să porţi această cruce atât cât vei trăi, să o ţii cu tine pe treptele altarului sau la uşa acestor biserici, şi vei fi aruncat în închisoare pe viaţă, unde te vei hrăni cu pâine şi apă. Dar, fiule, dacă acest lucru ţi se pare prea greu, te asigur că dacă vei răbda în pace această pedeapsă noi vom avea milă de tine; aşadar, nu te îndoi şi nu te lăsa pradă disperării, ci nădăjduieşte din toate puterile.

Iar apoi, sentinţa va trebui dusă la îndeplinire, iar persoana va trebui să îmbrace acel veşmânt şi să stea pe treptele altarului în văzul tuturor oamenilor atunci când aceştia ies afară, înconjurată fiind de dregătorii Tribunalului secular. Iar pe seară va fi dusă de gardieni în închisoare, iar aceştia vor pune cu strictețe în aplicare şi restul sentinţei. Iar când va fi scoasă pe uşa bisericii, Judecătorul bisericesc nu va mai avea nimic de a face cu această chestiune; iar dacă Tribunalul secular este satisfăcut, foarte bine, dar dacă nu este, atunci va face cum crede de cuviinţă.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXVIII.

Metoda de a pronunţa o sentinţă împotriva unei persoane care şi-a mărturisit erezia, dar care a recidivat, cu toate că s-a pocăit

A noua metodă de a finaliza un proces pentru apărarea credinţei aflat în desfăşurare este aceea când după o analiză atentă a probelor din proces şi după consultarea cu oameni chibzuiţi se ajunge la concluzia că persoana acuzată de erezie şi-a mărturisit vina şi s-a pocăit, însă după aceea a recidivat. Iar asta se întîmplă atunci când însăşi persoana acuzată mărturiseşte la Tribunal în faţa Episcopului sau a Judecătorilor că s-a lepădat la un moment dat de erezie, iar acest lucru este dovedit din punct de vedere legal, însă după aceea a recăzut în acea erezie sau în acel păcat; sau că s-a lepădat de o erezie anume, cum ar fi erezia vrăjitorească, dar pe urmă s-a întors din nou la ea; însă a ascultat poveţele bune care i s-au dat şi îmbrăţişează credinţa Catolică şi se întoarce la unitatea Bisericii. Unei astfel de persoane nu trebuie să i se refuze sacramentele Pocăinţei şi ale Euharistiei, dacă le cere cu smerenie; însă oricât de mult s-ar căi, aceasta va fi dată pe mâna Tribunalului laic în calitate de recidivistă, pentru a suferi pedeapsa cu moartea. Însă trebuie să înţelegem că acest lucru se referă la cineva care a fost prins că practică erezia sau la cineva asupra căruia planează o suspiciune puternică de erezie, şi nu la cel ce a făcut asta fiind doar uşor suspectat.

Într-un astfel de caz trebuie respectată următoarea procedură. După ce faptele au fost analizate cu maturitate şi cu atenţie de către oameni eruditi, ajungându-se la concluzia că prizonierul a recăzut în erezie cu bună ştiinţă, Episcopul sau Judecătorul vor trimite la prizonierul respectiv, în locul lui de detenţie, doi sau trei oameni onorabili, mai ales clerici sau persoane religioase cu râvnă pentru credinţă, pe care prizonierul nu îi suspectează în niciun fel, ci mai degrabă are încredere în ei; iar aceştia vor intra la persoana respectivă la momentul oportun şi vor vorbi cu ea cu blândeţe despre nimicnicia acestei lumi şi despre nefericirile acestei vieţi, precum şi despre bucuria şi slava care sunt în Rai. Şi pornind de la aceste lucruri îi vor spune din partea Episcopului sau Judecătorului că nu are cum să scape de moartea trupească, şi prin urmare ar trebui să aibă grijă de sufletul ei şi să se pregătească să-şi mărturisească păcatele şi să primească Taina Euharistiei. Şi o vor vizita adesea, ca să o convingă să aibă răbdare şi să se pocăiască, întărindu-i atât cât vor putea încrederea în credinţa Catolică şi străduindu-se să o convingă să mărturisească, pentru a putea cere cu smerenie să primească Taina Euharistiei. Căci aceste Sacramente nu trebuie refuzate unor astfel de nelegiuiţi.

Iar după ce a primit aceste Sacramente şi a fost îndrumată de aceşti oameni către mântuire; după o perioadă de două-trei zile în care au întărit-o în credinţă şi au determinat-o să se pocăiască, Episcopul sau Judecătorul din acel ţinut îl va anunţa pe administratorul acelui loc sau va înştiinţa autorităţile Tribunalului secular, că în ziua cutare la ora cutare (dar nu într-o Zi de Sărbătoare) persoana va veni însoţită de susţinătorii ei în piaţa cutare sau în locul

cutare (însă undeva în afara unei biserici) pentru a fi predată ca recidivistă de către Episcop sau de către Judecătorul bisericesc.

Iar în dimineaţa acelei zile sau în ajunul acelei zile se va anunţa peste tot în acel oraş sau în acele sate şi cătune în care se fac de obicei asemenea anunţuri, că în ziua cutare, la ora cutare, în locul cutare, se va ţine o predică întru apărarea Credinţei, şi că Episcopul sau alţi Judecători vor condamna o anumită persoană care a recăzut în păcatul ereziei, dând-o pe mâna justiţiei laice.

Însă trebui să se ţină cont de faptul că, dacă persoana care a recidivat a primit Sfânta Hirotonie, ori dacă este vorba de un preot sau de o altă persoană religioasă aparţinând unui anumit Ordin, înainte de a fi predată va trebui degradată şi privată de toate privilegiile religioase. Iar după ce a fost îndepărtată din toate funcţiile ecleziastice va fi predată autorităţilor seculare pentru a-şi primi pedeapsa cuvenită. Prin urmare, atunci când o astfel de persoană trebuie degradată din toate drepturile sale şi încredinţată Tribunalului secular, Episcopul îi va convoca pe toţi prelaţii şi oamenii religioşi din Dioceza sa. Căci în acest caz, dar nu şi în altele, doar Episcopul, împreună cu ceilalţi prelaţi, oameni religioşi şi persoane erudite din Dioceza lui, poate degrada pe cineva care a primit Sfînta Taină a Hirotoniei, astfel încât acea persoană să poată fi deferită Tribunalului laic sau să fie întemniţată pe viaţă pentru păcatul ereziei.

Şi în ziua stabilită pentru degradarea persoanei care a recidivat pentru a fi deferită Tribunalului laic, indiferent că este vorba de un cleric sau de un mirean, ca să se poată pronunţa sentinţa definitivă, oamenii se vor strânge laolaltă într-o anumită piaţă sau într-un anumit loc deschis din afara unei biserici, iar Inchizitorul va ţine o predică, în timp ce prizonierul va fi aşezat într-un loc mai înalt, în prezenţa autorităţilor seculare. Iar dacă prizonierul este un cleric care trebuie degradat, Episcopul îşi va pune veşmintele Pontificale, iar ceilalţi prelaţi din Dioceză vor purta şi ei veşmintele şi mantiile lor, în timp ce prizonierul va fi îmbrăcat potrivit rangului pe care îl ocupă; iar Episcopul îl va degrada din funcţiile lui, începând cu cea mai înaltă şi terminând cu cea mai joasă. Şi aşa cum la Sfânta Hirotonie Episcopul foloseşte cuvintele prescrise de Biserică, tot aşa şi când oficiază această degradare el îi va scoate pieptarul şi patrafirul, precum şi celelalte veşminte, folosind cuvinte opuse ca înţeles. Şi odată ce această degradare s-a încheiat, ceremonia va trebui să continue în felul obişnuit, iar Secretarul sau altă persoană religioasă ori vreunul din clerici va fi poftit să citească sentinţa, care dacă prizonierul este un mirean sau un cleric degradat va suna în felul acesta:

Noi, cutare, Episcop al oraşului cutare sau Judecător în ţinuturile Principelui cutare, prin mila lui Dumnezeu, fiind informaţi în mod legitim că tu, cutare, din localitatea cutare aflată în Dioceza cutare, ai fost adus în faţa noastră (sau în faţa Episcopului cutare şi a Judecătorului cutare) pentru că eşti acuzat de erezia cutare sau de ereziile cutare (şi se va preciza care sunt acestea), de care te-ai dovedit vinovat prin propria mărturie şi prin depoziţiile martorilor, şi pentru că ai stăruit în această erezie atât de mult timp, însă după aceea ai ascultat sfaturile bune şi te-ai lepădat în mod public în locul cutare, renunţând la acele erezii în conformitate cu ritualurile impuse de Biserică, motiv pentru care respectivul Episcop sau Inchizitor, considerând că te-ai întors într-adevăr în sânul Sfintei Biserici a lui Dumnezeu te-a iertat de pedeapsa cu excomunicarea şi ţi-a poruncit să te căieşti din toată inima şi cu credinţă adevărată, iar tu ai făcut aşa şi te-ai întors la unitatea Sfintei Biserici; însă după ce ai făcut toate aceste lucruri şi după ce au mai trecut atâţia ani, eşti acuzat din nou în faţa noastră că ai recăzut în acele erezii de care te-ai lepădat (şi se va spune care sunt acelea). Şi cu toate că am fost îndureraţi să auzim asemenea lucruri despre tine, totuşi dreptatea ne-a obligat să cercetăm această chestiune, să audiem martorii, să te convocăm şi să te interogăm sub jurământ, făcând tot ceea ce ne impun legile canonice. Şi pentru că am dorit să finalizăm acest caz şi să nu avem niciun fel de îndoieli am convocat într-o adunare solemnă oameni

luminaţi în problemele Teologice şi oameni iscusiţi în privinţa Canonului şi a Legilor Civile şi am analizat împreună, cu maturitate şi cu multă atenţie, toate lucrurile care s-au făcut, s-au văzut şi s-au spus în acest proces, şi am discutat despre fiecare detaliu, cântărind totul aşa cum se cuvine; şi din depoziţiile martorilor, ca şi din mărturisirile pe care tu le-ai făcut în Tribunal, am ajuns la concluzia că ai căzut din nou în ereziile de care te-ai lepădat. Căci am constatat că ai spus şi ai făcut cutare şi cutare (şi se va spune ce anume), şi din această cauză, cu concursul oamenilor învăţaţi despre care am vorbit, am ajuns la concluzia că potrivit legilor canonice, la care facem apel cu durere şi ne doare că trebuie să apelăm la ele, eşti un recidivist. Însă pentru că la urechile noastre şi alte multor alţi Catolici oneşti a ajuns vestea că prin harul lui Dumnezeu te-ai întors încă o dată în sânul Bisericii şi la adevărul credinţei, scârbindu-te de păcatele şi de ereziile pe care le-am menţionat, şi pentru că ai îmbrăţişat din nou cu sinceritate credinţa Catolică, noi am fost de acord ca tu să primeşti Sacramentele Bisericii în privinţa Pocăinţei, precum şi Sfânta Euharistie, la solicitarea ta plină de smerenie. Dar pentru că Biserica lui Dumnezeu nu prea mai are cum să îţi vină în ajutor, căci a fost milostivă cu tine, după cum am spus, iar tu ai abuzat de această milă, căci ai recăzut în erezia de care te lepădasei, noi, Episcopul şi Judecătorii amintiţi, stând în Tribunal ca Judecători care trebuie să facă dreptate, având în faţa noastră Sfintele Evanghelii, ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu, iar în faţa ochilor noştri să-L vedem numai pe Dumnezeu şi adevărul de netăgăduit al Sfintei Credinţe, ca să putem extirpa această plagă a ereziei, pronunţăm împotriva ta, cutare, în acest loc şi la această oră la care s-a stabilit să îţi afli pedeapsa, sentinţa definitivă că ai recăzut în păcatul ereziei, cu toate că te-ai pocăit anterior; şi pentru că ai recidivat te scoatem din acest Tribunal bisericesc şi te dăm pe mâna legii laice. Însă ne rugăm sincer ca Tribunalul secular să se arate milostiv cu tine şi să nu se lase cu vărsare de sânge sau să fii în pericol de moarte.

Şi în acest moment, Episcopul şi consilierii săi se vor retrage, iar Tribunalul secular îşi va intra în atribuţii.

Trebuie subliniat faptul că Episcopul şi Inchizitorul trebuie să fie plini de râvnă, atât în privinţa eforturilor lor, cât şi a celor ale altora, pentru a-l determina pe prizonier să se pocăiască şi să se reîntoarcă la credinţa Catolică; însă după ce acesta s-a pocăit, iar consiliul a decis că şi dacă s-a pocăit nu este altceva decât un recidivist, care trebuie dat pe mâna Tribunalului laic, totuşi lui nu trebuie să i se comunice această sentinţă şi această pedeapsă. Iar din acel moment, ei nu trebuie să mai apară în faţa lui nici înainte, nici după stabilirea sentinţei, ca nu cumva acesta să se revolte împotriva lor, ceea ce în cazul unei asemenea morţi trebuie evitat cu mare grijă. Însă, după cum am spus, vor fi trimişi la el nişte oameni oneşti, mai ales persoane religioase sau clerici în care acesta are încredere; iar aceştia vor trebui să îl informeze despre sentinţa care se va pronunţa şi despre faptul că va muri, şi vor trebui de asemenea să îl întărească în credinţă, îndemnându-l să aibă răbdare; şi vor merge la el şi după pronunţarea sentinţei, ca să-l consoleze şi să se roage împreună cu el, rămânând în prezenţa lui până când acesta îşi va fi încredinţat duhul Creatorului său. De aceea, vor trebui să fie atenţi şi să se păzească ca nu cumva să facă sau să spună ceva care l-ar putea face pe prizonier să afle că va muri sau ca nu cumva să încalce vreo regulă. Şi pentru că au luat asupra lor povara grijii pentru sufletul acestui om vor trebui să empatizeze cu el şi în privinţa pedepsei şi a vinovăţiei.

De asemenea, mai trebuie să remarcăm faptul că o astfel de sentinţă prin care o persoană este dată pe mâna Tribunalului secular nu trebuie pronunţată într-o Zi de Sărbătoare sau într-o Zi Solemnă, dar nici în biserică, ci undeva în aer liber. Căci este vorba de o sentinţă care duce la moarte; şi este mult mai cuviincios ca aceasta să fie pronunaţă într-o zi obişnuită şi în afara bisericii; pentru că biserica şi Zilele de Sărbătoare sunt închinate lui Dumnezeu.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXIX.

Metoda de a pronunţa o sentinţă împotriva unei persoane care şi-a mărturisit erezia, care nu este recidivistă, dar care nu vrea să se pocăiască

A zecea metodă de finalizare a unui proces pentru apărarea Credinţei prin pronunţarea unei sentinţe finale este atunci când, după analizarea atentă a tututor dovezilor din proces şi după consultarea cu avocaţi competenţi, se ajunge la concluzia că persoana acuzată de erezie şi-a mărturisit erezia, dar nu s-a pocăit, nefiind însă vorba de cineva care a recăzut în erezie. O asemenea situaţie se întâlneşte foarte rar, însă noi, Inchizitorii, am avut de a face cu astfel de experienţe. Prin urmare, într-un astfel de caz, Episcopul şi Judecătorul nu trebuie să se grăbească să pronunţe sentinţa, ci trebuie să ţină prizonierul sub pază şi în lanţuri, încercând să îl convingă să se convertească, chiar şi într-un interval de câteva luni de zile, arătându-i că dacă nu se pocăieşte, îi va fi osândit nu numai trupul, ci şi sufletul. Dar dacă nici mângâierile, nici greutăţile, nici ameninţările, nici încercările de a-l convinge nu îl fac să renunţe la păcatele sale, iar perioada de graţie a expirat, atunci Episcopul şi Judecătorul vor trebui să se pregătească să îl dea pe mâna Tribunalului laic; şi aceştia îl vor înştiinţa pe curier sau pe şerif sau autorităţile laice ca în ziua cutare, care nu trebuie să fie Zi de Sărbătoare, la ora cutare să se afle împreună cu însoţitorii lor în afara unei biserici, căci acolo li se va încredinţa un eretic nepocăit. Cu toate acestea, ei înşişi vor face cunoscut tuturor în locurile obişnuite că în cutare zi, la ora cutare, în locul cutare va fi ţinută o predică pentru apărarea credinţei, şi că un eretic va fi dat pe mâna justiţiei laice; şi că toată lumea va trebui să fie de faţă, căci le vor fi acordate Indulgenţele obişnuite.

După toate acestea, prizonierul va fi dat pe mâna Tribunalului secular în felul următor. Însă mai întâi va trebui mustrat pentru a se pocăi şi pentru a renunţa la erezia sa; dar dacă refuză să facă aceste lucruri, atunci va fi pronunţată sentinţa:

Noi, Episcopul cutare din oraşul cutare sau Judecătorul din ţinuturile Principului cutare, prin mila lui Dumnezeu, văzând că tu, cutare, din localitatea cutare, aflată în Dioceza cutare ai fost acuzat în faţa noastră de erezie pe baza zvonurilor care circulă şi a informaţiilor oferite de persoane de încredere (şi se va menţiona numele lor), şi că timp de ani de zile ai persistat în aceste erezii, vătămându-ţi astfel foarte grav sufletul nemuritor; ei bine, noi, care avem datoria de a extermina năpasta ereziei, vrând să fim informaţi cât mai bine în această privinţă, ca să vedem dacă ai umblat în întuneric sau în lumină, am investigat cu atenţie acuzaţia care ţi se aduce, după care te-am convocat şi te-am interogat conform procedurilor, ajungând astfel la concluzia că eşti într-adevăr contaminat de această erezie. Dar pentru că dorinţa supremă a inimilor noastre este de a sădi Sfânta Credinţă Catolică în inimile oamenilor şi de a eradica năpasta aceasta a ereziei am făcut apel la diferite metode, pe care le-am aplicat nu numai noi, ci şi alţii, încercând să te convingem să renunţi la păcatele şi ereziile de care te-ai făcut şi te faci vinovat, şi de care te a agăţi cu încăpăţânare chiar şi acum, ca să ne sfidezi. Dar pentru că Vrăjmaşul omenirii e prezent în inima ta, ca să te înfăşoare şi să te facă se te împiedici în păcatele respective, tu ai refuzat şi refuzi în continuare să te lepezi de aceste erezii, alegând mai degrabă ca sufletul să îţi moară în Iad, iar trupul în această lume, decât să renunţi la ereziile respective şi să te întorci în sânul Bisericii, ca să-ţi purifici sufletul, hotărât fiind să rămâi în păcatele tale. Prin urmare, întrucât eşti legat cu lanţul excomunicării de Sfânta Biserică şi eşti alungat pe bună dreptate din turma Domnului, fiind lipsit de avantajele oferite de Biserică, asta înseamnă că Biserica nu mai poate face nimic pentru tine, pentru că a făcut tot ce i-a stat în putinţă. De aceea, noi, Episcopul şi Judecătorii mai sus menţionaţi, care stăm în Tribunal şi judecăm întru apărarea credinţei, şi care avem în faţa noastră Sfintele Evanghelii, ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu, iar ochii noştri să

vadă cu dreptate, şi având privirea aţintită numai spre Dumnezeu şi spre adevărul Sfintei Credinţe şi spre extirparea năpastei ereziei, în această zi, la această oră şi în acest loc care a fost stabilit ca tu să auzi sentinţa finală, noi facem cunoscut faptul că judecata şi sentinţa noastră arată că eşti într-adevăr un eretic nepocăit, şi prin urmare vei fi dat pe mâna Tribunalului secular; aşadar, prin această sentinţă te scoatem din Tribunalul bisericesc în calitate de eretic nepocăit şi te dăm pe mâna Tribunalului laic, rugând acest Tribunal să fie moderat în privinţa pedepsei cu moartea care ţi se va da. Această sentinţă a fost pronunţată etc.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXX.

Despre cel ce şi-a mărturisit erezia, a recidivat, dar nu se pocăieşte

A unsprezecea metodă de a finaliza şi a duce la bun sfârşit un proces pentru apărara credinţei se foloseşte atunci când, după analizarea temeinică a probelor şi după consultarea cu oameni eruditi, se ajunge la concluzia că persoana acuzată de erezie şi-a mărturisit erezia, a recidivat, dar nu s-a pocăit. Iar acest lucru se întâmplă atunci când persoana acuzată mărturiseşte cu gura ei în Tribunal că ea crede şi a pus în practică cutare şi cutare. În această situaţie procedura este aceeaşi ca mai sus; şi pentru că persoana este eretică pe faţă, sentinţa va fi pronunţată în prezenţa Episcopului şi a Judecătorilor în felul următor:

Noi, Episcopul cutare din oraşul cutare sau Judecătorul din ţinuturile Principelui cutare, prin mila lui Dumnezeu, văzând că tu, cutare, din localitatea cutare aflată în Dioceza cutare, ai fost acuzat anterior înaintea noastră (sau înaintea predecesorilor noştri, cutare şi cutare) de erezie (şi se va spune în ce constă aceasta), şi pentru că ai fost condamnat pentru această nelegiuire ca urmare a propriei mărturii şi pe baza depoziţiei unor oameni vrednici, şi pentru că te-ai încăpăţânat să persişti în ea atât de mulţi ani; însă după aceea ai ascultat poveţele care ţi s-au dat şi te-ai lepădat public de acele erezii în locul cutare şi în felul impus de Biserică, Episcopul şi Judecătorul mai sus menţionaţi, crezând că ai renunţat sincer la acele păcate şi te-ai întors la credinţa Catolică şi în sânul Bisericii, ţi-au ridicat pedeapsa cu excomunicarea prin care fusesei legat şi ţi-au stabilit o penitenţă care să te vindece şi să te facă să revii din toată inima şi cu credinţă nedisimulată la unitatea Bisericii, arătându-se astfel milostivi cu tine şi primindu-te înapoi. Pentru că Sfânta Biserică a lui Dumnezeu nu este închisă pentru acei oameni care vor să se întoarcă în sânul ei.

Însă după toate acestea, spre marea noastră durere, ai fost acuzat în faţa noastră că ai căzut din nou în acele erezii blestemate de care te lepădasei public; da, ai făcut cutare şi cutare (şi se va spune ce anume), în pofida lepădării de care am pomenit, vătămându-ţi astfel sufletul; şi cu toate că ne doare la inimă să auzim asemenea lucruri despre tine, totuşi justiţia ne-a silit să cercetăm această chestiune, să audiem martorii şi să te convocăm pe tine pentru a te interoga sub jurământ, după cum ne impun responsabilităţile noastre, făcând totul aşa cum ne cer legile canonice. Şi pentru că am vrut să finalizăm acest caz şi să nu existe niciun fel de îndoială, am concovat un consiliu solemn, alcătuit din oameni eruditi în disciplinele Teologice, precum şi din persoane iscusite în privinţa Canonului şi a Legilor Civile.

Şi după ce am aflat părerea matură şi avizată a acestor oameni învăţaţi în privinţa fiecărui aspect pe care l-am aflat sau pe care l-am făcut, şi după analiza repetată a întregului proces, şi după ce am discutat în mod sârguincios fiecare aspect, aşa cum ne cer legea şi justiţia, am ajuns la concluzia că eşti condamnat atât de declaraţiile unor martori credibili, cât şi de propria ta mărturie, că ai căzut din nou în ereziile de care te-ai lepădat. Căci am constatat că ai spus şi ai făcut cutare şi cutare (şi se va spune ce anume), de aceea, după părerea

oamenilor învăţaţi pe care i-am amintit şi pe baza abuzurilor pe care le-ai comis, suntem siliţi să te considerăm recidivist, în conformitate cu prevederile canonice. Şi spunem acest lucru cu durere şi ne doare că spunem aşa ceva, că Cel faţă de care nimic nu este ascuns şi care vede toate secretele inimii ştie toate aceste lucruri. Şi am dorit, şi încă dorim din toată inima, să te aducem înapoi la unitatea Sfintei Bisericii şi să alungăm din inima ta această erezie, ca să îţi mântuieşti sufletul şi ca sufletul şi trupul să nu îţi fie nimicite în Iad; şi ne-am străduit din toate puterile, prin feluritele metode pe care le-am avut la dispoziţie, să te facem să te converteşti pentru a fi mântuit; însă tu te-ai lăsat pradă păcatului şi ai permis duhului necurat să te ispitească, alegând chinul şi pedeapsa eternă din Iad, astfel încât trupul tău pământesc să fie mistuit de flăcări, în loc să asculţi poveţele înţelepte, să te lepezi de păcatele tale blestemate şi să te întorci în sânul milostiv al Sfintei Biserici Mamă. De aceea, pentru că Biserica lui Dumnezeu nu mai poate face nimic pentru tine, căci a făcut tot ce i-a stat în putinţă: Noi, Episcopul şi Judecătorii care ne-am ocupat de acest caz pentru apărarea credinţei, stând în acest Tribunal ca Judecători care împart dreptatea şi având în faţa noastră Sfintele Evanghelii, ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu, iar ochii noştri să vadă cu dreptate, şi având privirea aţintită doar spre Dumnezeu şi spre onoarea Sfintei Credinţe Catolice, în această zi, la această oră şi în locul stabilit pentru ca tu să auzi sentinţa finală, noi pronunţăm hotărârea noastră în ceea ce te priveşte pe tine, cutare, cel care eşti aici în faţa noastră, şi te condamnăm ca eretic recidivist şi nepocăit, dându-te astfel pe mâna autorităţilor seculare; şi prin această sentinţă definitivă te alungăm din Tribunalul nostru bisericesc, întrucât eşti un eretic recidivist şi nepocăit, lăsându-te în seama Tribunalului laic; însă ne rugăm ca Tribunalul laic să îşi îmblânzească sentinţa prin care te condamnă la moarte. Această sentinţă a fost pronunţată etc.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXXI.

Despre cel care este prins şi condamnat, dar care neagă totul

Cea de-a douăsprezecea metodă de a duce la bun sfârşit şi de a finaliza un proces se foloseşte atunci când, după examinarea atentă a dovezilor din proces şi după consultarea cu avocaţi iscusiţi, se ajunge la concluzia că persoana respectivă se face vinovată de erezie pe baza dovezilor faptice sau pe baza depoziţiilor martorilor, însă aceasta nu şi-a recunoscut faptele. Adică, poate fi condamnată pe baza dovezilor faptice, constând în aceea că a practicat în mod public erezia; sau poate fi condamnată pe baza depoziţiilor martorilor, care nu pot fi contestate nicidecum; însă deşi persoana respectivă a fost prinsă şi condamnată, aceasta neagă cu vehemenţă acuzaţiile care i se aduc. A se vedea Henry de Segusio, *Despre erezie*, întrebarea 34.

Într-o astfel de situaţie, procedura este următoarea. Persoana acuzată trebuie întemniţată şi pusă în lanţuri, şi trebuie vizitată frecvent de dregători, în grup sau separat, iar aceştia se vor strădui din toate puterile să o facă să dea la iveală adevărul; spunându-i că dacă refuză şi se încăpăţânează să nege va fi lăsată în seama legii seculare şi nu va mai avea cum să evite moartea pământască. Însă dacă va continua să nege un timp îndelungat, Episcopul şi dregătorii săi, când în grup, când unul câte unul, când în persoană, când însoţiţi de alţi oameni oneşti şi integri, vor convoca în faţa lor când un martor, când altul, şi îi vor spune să se ţină cu strictețe de ceea ce a declarat şi să se gândească bine dacă a spus sau nu adevărul; şi să aibă grijă, că dacă din cauza lui cineva va fi condamnat vremelnic, el însuşi va fi condamnat pe vecie; iar dacă îi este teamă, atunci cel puţin să dezvăluie adevărul în taină, ca persoana

acuzată să nu piară pe nedrept. Şi vor avea grijă să vorbească cu el în aşa fel încât acesta să-şi dea seama dacă declaraţiile sale sunt adevărate sau nu.

Însă dacă după această avertizare martorii îşi menţin declaraţiile, iar persoana acuzată continuă să nege, Episcopul şi dregătorii săi nu trebuie din această cauză să se grăbească să pronunţe sentinţa definitivă şi să-l lase pe prizonier în seama legilor seculare; ci vor trebui să îl mai ţină închis ceva vreme, încercând să-l convingă să mărturisească, îndemnându-i încă o dată şi pe martori (dar luându-l pe fiecare în parte) să îşi facă un examen de conştiinţă. Iar Episcopul şi dregătorii săi trebuie să acorde mare atenţie acelui martor care pare a fi cel mai responsabil şi cel mai înclinat către bine, şi vor trebui să insiste ca acesta să-şi asculte conştiinţa şi să spună adevărul, dacă lucrurile stau sau nu aşa cum a declarat. Şi dacă vor vedea că vreunul din martori ezită sau că există alte indicii referitoare la faptul că a dat o declaraţie falsă, îl vor pune la încercare în conformitate cu sfatul oamenilor învăţaţi, acţionând după dreptate. Căci se ştie că adesea, o persoană condamnată pe baza depoziţiei unor martori credibili, care a negat multă vreme, a început să cedeze după o perioadă de timp, mai ales când i s-a spus că nu va fi dată pe seama Tribunalului laic, ci i se va arăta milă dacă îşi mărturiseşte păcatul; prin urmare, acea persoană a mărturisit de bunăvoie adevărul pe care l-a ascuns atâta vreme. Şi de multe ori martorii, mânaţi de invidie şi cuprinşi de duşmănie, au complotat împreună să acuze o persoană nevinovată de păcatul ereziei; însă după aceea, la insistenţele Episcopului şi ale dregătorilor săi, conştiinţa lor a fost cuprinsă de remuşcări şi, prin inspiraţie divină, aceştia şi-au retras declaraţiile şi au mărturisit că au pus acea fărădelege pe umerii persoanei acuzate din răutate. Prin urmare, în astfel de cazuri prizonierul nu trebuie condamnat în grabă, ci trebuie ţinut timp de un an sau chiar mai mult înainte de a fi lăsat în seama Tribunalului laic.

Iar după ce a trecut suficient de mult timp şi după ce s-au luat toate măsurile de precauţie, dacă persoana acuzată în felul acesta şi-a recunoscut vina şi a mărturisit în faţa legii că în perioada respectivă a fost ispitită de păcatul ereziei, şi dacă a fost de acord să se lepede de acea erezie, ca şi de toate celelalte, şi să dea satisfacţie Episcopului şi Inchizitorului, aşa cum trebuie să facă o persoană condamnată pentru erezie atât pe baza mărturisirii sale, cât şi pe baza depoziţiei martorilor; atunci, această persoană se va lepăda public de toate ereziile, aşa cum face orice eretic care se pocăieşte, în felul în care am arătat la a opta metodă de finalizare a unui proces pentru apărarea credinţei.

Însă dacă a mărturisit că a căzut într-o astfel de erezie, dar cu toate acestea rămâne ataşat de ea, această persoană trebuie înaintată Tribunalului laic ca fiind nepocăită, aşa cum am arătat la a zecea metodă, la care ne-am referit mai sus.

Dar dacă persoana acuzată a continuat să respingă acuzaţiile care i se aduc, iar martorii şi-au retras depoziţiile şi şi-au recunoscut vina, mărturisind că au pus această enormă fărădelege în spinarea unui om nevinovat din motive de ranchiună sau de ură, sau pentru că au fost mituiţi să facă asta; atunci persoana acuzată va fi lăsată liberă, însă aceia vor fi pedepsiţi ca martori, acuzatori sau informatori mincinoşi. Acest lucru rezultă foarte limpede din comentariul pe care Paul de Burgos îl face la Canonul c. *multorum*. Iar sentinţa sau pedeapsa care va fi pronunţată împotriva lor va fi stabilită de Episcop şi de Judecători; dar, în orice caz, astfel de martori mincinoşi vor trebui condamnaţi la închisoare pe viaţă cu regim de pâine şi apă şi vor trebui să facă penitenţă câte zile vor avea, fiind obligaţi să stea pe treptele bisericii etc. Cu toate acestea, Episcopii au puterea de a îmblânzi sau chiar de a înăspri sentinţa după un an de zile sau după o anumită perioadă.

Însă dacă după un an de zile sau după o perioadă considerată suficient de lungă persoana acuzată continuă să nu-şi recunoască vina, iar martorii îşi menţin declaraţiile, Episcopul şi Judecătorii se vor pregăti să o dea pe mâna Tribunalului laic; şi vor trimite la ea nişte oameni oneşti şi cu râvnă pentru credinţă, mai ales din rândul oamenilor religioşi, să îi spună că dacă continuă să nege nu va putea scăpa de moartea trupească, pentru că va fi

încredinţată Tribunalului laic ca un eretic nepocăit. Iar Episcopul şi dregătorii lui îl vor înştiinţa pe Şerif sau vor anunţa autorităţile Tribunalului laic să vină în ziua cutare, la ora cutare, în locul cutare (dar nu în interiorul unei biserici) împreună cu însoţitorii lor, pentru că le vor da pe mână un eretic nepocăit. Şi vor anunţa în mod public în locurile obişnuite că toată lumea va trebui să fie de faţă în ziua cutare, la ora cutare şi în locul cutare, pentru a asculta predica întru apărarea credinţei şi pentru ca Episcopul şi dregătorii lui să predea Tribunalului laic un eretic încăpăţânat.

Iar în ziua stabilită pentru pronunţarea sentinţei, Episcopul şi dregătorii săi vor merge în locul stabilit, iar prizonierul va fi aşezat pe un loc mai înalt în faţa oamenilor şi a membrilor clerului care se află acolo, astfel încât să poată fi văzut de toată lumea, iar autorităţile laice vor fi prezente şi ele. După aceea, se va pronunţa sentinţa în felul următor:

Noi, Episcopul cutare din oraşul cutare sau Judecătorul din ţinuturile Principelui cutare, prin mila lui Dumnezeu, văzând că tu, cutare, din localitatea cutare, aflată în Dioceza cutare, ai fost acuzat în faţa noastră de această erezie (şi se va spune care anume); şi vrând să ne informăm mai bine dacă acuzaţiile formulate împotriva ta sunt adevărate şi dacă ai umblat în întuneric sau în lumină; am făcut în aşa fel încât să ne informăm, fapt pentru care am interogat cu atenţie martorii, iar adesea te-am convocat şi pe tine şi te-am audiat sub jurământ, şi am fost de acord să ai un Avocat care să te apere, şi am făcut tot ceea ce ne impun legile canonice. Şi vrând să finalizăm acest proces într-o manieră neîndoielnică am convocat o adunare din care au făcut parte oameni iscusiţi în chestiunile de ordin Teologic, precum şi în privinţa Canonului şi a Legilor Civile. Şi după ce am analizat cu atenţie şi am cercetat cu maturitate fiecare element din proces, şi după ce ne-am consultat cu oamenii învăţaţi pe care i-am menţionat în privinţa tuturor lucrurilor care s-au făcut şi s-au spus în acest proces, am ajuns la concluzia că tu, cutare, ai fost condamnat pe bună dreptate pentru faptul că ai fost contaminat cu păcatul ereziei pentru o perioadă atât de lungă de timp, şi pentru că ai spus şi ai făcut cutare şi cutare (şi se va spune ce anume), ceea ce arată în mod clar că condamnarea ta pentru această erezie este justă. Dar pentru că noi am dorit, şi încă dorim, să mărturiseşti adevărul şi să te lepezi de această erezie, ca să te întorci în sânul Sfintei Biserici şi la unitatea Sfintei Credinţe, astfel încât să îţi mântuieşti sufletul şi să eviţi distrugerea trupului şi a sufletului în Iad; prin eforturile noastre şi ale altor oameni, ca şi prin întârzierea sentinţei atât de mult timp, am încercat să te facem să te pocăieşti; însă tu te-ai îndărătnicit să rămâi în nelegiuirea ta şi ai refuzat să accepţi sfaturile noastre sănătoase, continuând să te încăpăţânezi să negi şi să ne sfidezi; şi spunem acest lucru cu durere, şi ne doare că trebuie să-l spunem. Dar pentru că Biserica lui Dumnezeu a aşteptat atât de mult timp ca tu să te pocăieşti şi să-ţi recunoşti vina, iar tu ai refuzat şi încă refuzi să faci aceste lucruri, îndurarea şi mila sa nu pot să meargă mai departe. De aceea, ca să fii un exemplu pentru ceilalţi şi ca aceştia să se ţină departe de toate ereziile, şi ca astfel de nelegiuiri să nu rămână nepedepsite: Noi, Episcopul şi Judecătorii care apărăm credinţa, stând în acest Tribunal în calitate de Judecători care fac dreptate, având în faţa noastră Sfintele Evanghelii, ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu şi ochii noştri să vadă cu dreptate, şi având privirea aţintită doar spre Dumnezeu şi spre gloria şi onoarea Sfintei Credinţe, hotărâm, declarăm şi pronunţăm această sentinţă, că tu, cel care stai în faţa noastră în această zi, la această oră şi în locul stabilit pentru a-ţi auzi sentinţa finală, eşti un eretic nepocăit, fapt pentru care vei fi încredinţat autorităţilor laice; şi pentru că eşti un eretic nepocăit şi încăpăţânat, prin această sentinţă te scoatem din Tribunalul bisericesc şi te predăm autorităţilot laice şi Tribunalului secular. Şi ne rugăm ca acest Tribunal secular să îşi îmblânzească sentinţa care te condamnă la moarte: Această sentinţă a fost pronunţată etc.

Şi, mai mult decât atât, Episcopul şi Judecătorii pot aranja ca nişte oameni plini de râvnă pentru credinţă, pe care Tribunalul secular îi cunoaşte şi în care are încredere, să aibă acces la prizonier în timpul cât Tribunalul secular îşi desfăşoară lucrările, pentru a-l consola şi

chiar pentru a-l determina să mărturisească adevărul, să-şi recunoască vina şi să se lepede de păcatele sale.

Dar dacă s-ar întâmpla ca după pronunţarea sentinţei, când prizonierul se află deja în locul unde urmează să fie ars, acesta va spune că vrea să mărturisească adevărul şi să-şi recunoască vina, şi chiar va face acest lucru; şi dacă este dispus să se lepede de erezia respectivă şi de toate celelalte; deşi se poate presupune că face acest lucru mai degrabă pentru că îi este frică de moarte decât că iubeşte adevărul, totuşi eu sunt de părere că i se poate arăta milă şi că poate fi considerat un eretic pocăit, care trebuie pedepsit cu închisoarea pe viaţă. A se vedea comentariul la capitolele *ad abolendam* şi *excommunicamus*. Cu toate acestea, potrivit rigorilor legii, Judecătorii nu trebuie să aibă prea mare încredere într-o convertire de genul acesta; mai mult decât atât, aceştia îl pot pedepsi oricând din cauza fărădelegilor pe care le-a săvârşit.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXXII.

Despre cel care a fost condamnat, dar a fugit ori se încăpăţânează să nu se prezinte

A treisprezecea şi ultima metodă de a ajunge la o sentinţă definitivă într-un proces pentru apărarea Credinţei este folosită atunci când, după o analiză atentă a probelor şi după consultarea cu avocaţi iscusiţi, se ajunge la concluzia că persoana acuzată este condamnată pentru erezie, însă aceasta a reuşit să fugă sau sfidează Tribunalul, prin faptul că refuză să se prezinte după expirarea timpului stabilit. Iar acest lucru se întâmplă în trei situaţii.

În primul rând, atunci când persoana acuzată este condamnată pentru erezie pe baza propriei mărturii, pe baza evidenţei faptelor sau pe baza depoziţiei martorilor, însă aceasta a fugit sau absentează şi refuză să se prezinte la Tribunal după ce a fost convocată în mod oficial.

În al doilea rând, atunci când persoana respectivă a fost acuzată şi au fost prezentate anumite informaţii care fac ca asupra ei să planeze o oarecare suspiciune, chiar dacă este vorba de una uşoară, fapt pentru care a fost convocată ca să răspundă pentru credinţa ei; dar pentru că a refuzat să vină într-un mod sfidător, aceasta a fost excomunicată, însă cu toate acestea se încăpăţânează să nu ia în seamă excomunicarea timp de un an de zile, absentând mereu într-un mod dispreţuitor.

A treia situaţie este atunci când cineva obstrucţionează în mod direct sentinţa Episcopului sau a Judecătorului, menită să apere Credinţa, sau îşi oferă ajutorul, sfătuieşte sau protejează cu acest scop, iar o astfel de persoană a fost lovită cu sabia excomunicării. Şi dacă s-a încăpăţânat să nu ia în seamă această excomunicare timp de un an, atunci va trebui condamnată ca persoană eretică, care a sfidat actul de justiţie.

În primul caz, potrivit Canonului *ad abolendam*, un astfel de om trebuie socotit a fi un eretic nepocăit şi condamnat ca atare. În cel de-al doilea şi în cel de-al treilea caz, acesta nu trebuie considerat un eretic nepocăit, ci trebuie condamnat ca şi cum ar fi un eretic pocăit. Şi în toate aceste situaţii va trebui respectată următoarea procedură. După ce această persoană a fost aşteptată suficient de mult timp, ea va trebui convocată de către Episcop şi de către funcţionarul pe care-l trimite, în Biserica Catedrală a acelei Dioceze în care a păcătuit, şi în alte biserici din ţinutul în care locuieşte, şi mai ales în acel loc din care a fugit; şi va fi convocată în felul următor:

Noi, Episcopul cutare din Dioceza cutare, prin mila lui Dumnezeu, care suntem responsabili pentru bunăstarea sufletelor şi care purtăm în inima noastră mai presus de orice această dorinţă sinceră ca în perioada noastră, în Dioceza pe care am menţionat-o, Biserica să

înflorească şi să avem o recoltă bogată în via Domnului Oştirilor, pe care mâna dreaptă a Tatălui Preaînalt a sădit-o în sânul celor drepţi, şi pe care Fiul acelui Tată a udat-o din belşug cu Sîngele Său dătător de viaţă, şi pe care Sfântul Duh dătător de viaţă a făcut-o să fie roditoare prin darurile Sale minunate şi inefabile, şi pe care inefabila Sfântă Treime aflată mai presus de orice înţelegere a dăruit-o şi a îmbogăţit-o cu privilegii mari şi sfinte; însă mistreţul din pădure, prin care se înţelege orice eretic, a devorat-o şi a stricat-o, devastând roadele credinţei şi sădind în vie mărăcini; şi asupra căreia acel şarpe unduitor, vrăjmaşul nelegiuit al omenirii, care este Satan şi diavolul, a vărsat venin şi a otrăvit roadele viei cu năpasta ereziei. Iar acesta este ogorul Domnului, pe care Biserica Catolică este chemată să îl are şi să îl cultive, pentru că singurul şi întâiul Fiu născut al lui Dumnezeu Tatăl a coborât din înaltul Cerului şi l-a semănat cu miracole şi cu vorbe Sfinte, mergând prin oraşe şi sate şi învăţându-i din greu pe oameni; şi El şi-a ales ca Apostoli nişte oameni care trudeau în mod cinstit, şi le-arătat calea, răsplătindu-i cu lucruri eterne; iar Fiul lui Dumnezeu se aşteaptă să strângă de pe acel ogor în Ziua Judecăţii de Apoi o recoltă bogată, şi cu ajutorul mâinilor Îngerilor Săi Sfinţi să o depoziteze în hambarul Său Sfânt care este în Ceruri. Însă vulpile lui Samson[155], acei oameni cu două feţe care au căzut în păcatul ereziei, ale căror chipuri privesc în ambele părţi, deşi sunt legate laolaltă prin cozile lor care ard, fug pretutindeni prin ogoarele Domnului, care sunt gata de a fi recoltate şi care strălucesc de splendoarea credinţei, prădându-le fără milă, alergând cu viclenie încoace şi încolo, atacând cu putere, incendiind, spulberând şi devastând, distrugând într-un mod subtil şi nevrednic adevărul Sfintei Credinţe Catolice.

De aceea, pentru că tu, cutare, ai căzut în blestemata erezie vrăjitorească, pe care ai practicat-o în mod public în locul cutare (şi se va spune unde anume), şi pentru că ai fost osândit pentru păcatul ereziei pe baza depoziţiei martorilor sau a propriei tale mărturii pe care am ascultat-o în acest Tribunal; şi pentru că după ce ai fost prins ai fugit, refuzând astfel leacul pentru mântuirea ta; noi te-am convocat ca să răspunzi personal în faţa noastră pentru aceste nelegiuiri, însă tu te-ai lăsat ispitit şi amăgit de un duh rău şi ai refuzat să te prezinţi.

Sau după cum urmează:

De aceea, pentru că tu, cutare, ai fost acuzat în faţa noastră de păcatul ereziei, şi din informaţiile pe care le-am primit împotriva ta am ajuns la concluzia că asupra ta planează o suspiciune uşoară că ai săvârşit acest păcat, noi te-am convocat să vii personal în faţa noastră şi să răspunzi pentru credinţa Catolică. Şi pentru că deşi te-am chemat tu ne-ai sfidat şi ai refuzat să te prezinţi, noi te-am excomunicat şi am făcut în aşa fel încât toată lumea să ştie acest lucru. Iar tu te-ai încăpăţânat să rămâi în această situaţie timp de un an, sau timp de mai mulţi ani, ascunzându-te ici şi colo, astfel încât nici acum nu ştim dacă duhul rău te-a părăsit; şi cu toate că am aşteptat cu blândeţe şi milă ca tu să te întorci în sânul şi la unitatea Sfintei Credinţe, tu ţi-ai bătut joc de noi, fiindcă răutatea a pus complet stăpânire pe tine. Însă noi dorim şi suntem obligaţi să facem dreptate şi să închidem definitiv acest caz, de aceea nu putem trece cu vederea fărădelegile tale.

Noi, Episcopul şi Judecătorii din acest caz pentru apărarea credinţei cerem şi poruncim prin acest edict public ca tu, cutare, care în prezent te ascunzi şi eşti un fugar şi un proscris, să vii în ziua cutare, din luna cutare, a anului cutare, în Biserica Catedrală cutare, din Dioceza cutare, atunci când se săvârşeşte Liturghia, ca să asculţi sentinţa definitivă; asta înseamnă că indiferent dacă apari sau nu, noi vom pronunţa sentinţa definitivă împotriva ta, căci legea şi dreptatea ne silesc să facem acest lucru. Şi ca înştiinţarea noastră să ajungă la urechile tale, ca să nu poţi să te aperi spunând că nu ai ştiut, dorim şi poruncim ca aceste anunţuri, solicitări şi convocări să fie lipite pe uşile respectivei Biserici Catedrale. Şi ca mărturie a poruncilor noastre, aceste anunţuri vor fi autentificate cu peceţile noastre. Pronunţată etc.

Iar în ziua stabilită pentru pronunţarea sentinţei finale, dacă fugarul şi-a făcut apariţia şi a fost de acord să se lepede public de toate ereziile, cerând cu smerenie să i se arate milă, i se va arăta, cu condiţia să nu fie vorba de un recidivist; iar dacă a fost condamnat pe baza mărturiei sale sau pe baza depoziţiei martorilor, acesta se va lepăda şi îşi va exprima regretul, asemenea unui eretic pocăit, în felul în care am arătat la a opta metodă de finalizare a unui proces pentru apărarea credinţei. Şi dacă este vorba de un om asupra căruia planează o suspiciune gravă şi care a refuzat să se prezinte atunci când a fost convocat ca să răspundă pentru credinţa sa, fiind astfel excomunicat şi îndurând această excomunicare cu încăpăţânare timp de un an de zile, după care s-a pocăit, acesta trebuie lăsat să se lepede de orice erezie, aşa cum am arătat la cea de-a şasea metodă de pronunţare a sentinţei. Însă dacă va apărea, dar nu va fi de acord să se lepede, va fi înaintat Tribunalului secular ca eretic nepocăit, aşa cum am arătat la a zecea metodă. Dar dacă sfidează în continuare şi refuză să apară, atunci sentinţa va fi pronunţată în felul următor:

Noi, Episcopul cutare din oraşul cutare, prin mila lui Dumnezeu, văzând că tu, cutare, din localitatea cutare, aflată în Dioceza cutare, ai fost acuzat în faţa noastră de erezie de un zvon public şi de informaţiile furnizate de nişte oameni vrednici; noi, care avem aceste îndatoriri, am cercetat şi am investigat dacă există vreun sâmbure de adevăr în zvonul care a ajuns la urechile noastre. Şi aflând că ai fost acuzat de erezie pe baza depoziţiei multor martori credibili, am poruncit să fii prins şi adus în faţa noastră. (Aici trebuie spus dacă acel om s-a înfăţişat şi dacă a fost interogat sub jurământ sau nu). Însă după aceea, ai fost ispitit şi amăgit de duhul cel rău şi temându-te să nu ţi se vindece rănile cu vin şi untdelemn, ai fugit (sau, după caz, Ai evadat din închisoare şi din locul de detenţie şi ai fugit), ascunzându-te ici şi colo, aşa că habar nu avem dacă acel duh rău te-a părăsit.

Sau în felul acesta:

Şi pentru că există dovezi împotriva ta, căci eşti acuzat după cum am spus de păcatul ereziei, şi pentru că avem multe indicii care ne permit să apreciem că asupra ta planează o suspiciune uşoară că te faci vinovat de această erezie, te-am convocat printr-un edict public în bisericile cutare şi cutare, in Dioceza cutare, într-un anumit interval de timp, ca să apari personal înaintea noastră şi să răspunzi acuzaţiilor care ţi se aduc şi să lămureşti unele aspecte referitoare la Credinţă. Însă tu, plecând urechea la o povaţă smintită, ai refuzat cu îndârjire să apari. Iar atunci când te-am excomunicat şi am anunţat public acest lucru, te-ai încăpăţânat să rămâi mai mult de un an în această excomunicare, ascunzându-te ici şi colo, astfel încât habar n-avem dacă duhul rău te-a părăsit. Iar Sfânta Biserică a lui Dumnezeu te-a aşteptat îndelung, până în ziua de astăzi, cu blândeţe şi milă, ca tu să alergi la sânul ei milostiv, lepădându-te de păcatele tale şi propovăduind Credinţa Catolică, ca să te hrăneşti din mila ei care se revarsă din abundenţă; însă tu ai refuzat să faci acest lucru şi ai persistat în încăpăţânarea ta; dar pentru că noi am dorit şi încă dorim, aşa cum ne sileşte dreptatea, să finalizăm în mod corect cazul tău, te-am convocat să fii personal în faţa noastră în această zi, la această oră şi în acest loc, pentru a auzi sentinţa finală în ceea ce te priveşte. Şi pentru că ai refuzat cu încăpăţânare să apari, asta dovedeşte că nu vrei să te lepezi de păcatele şi ereziile tale; şi spunem acest lucru cu durere şi ne doare că trebuie să-l spunem.

Însă pentru că nu putem şi nu vom întârzia să facem dreptate, şi nici nu putem tolera o atât de mare neascultare şi sfidare la adresa Bisericii lui Dumnezeu; şi pentru înălţarea Credinţei Catolice şi extirparea ereziei nelegiuite, la chemarea justiţiei şi din cauza nesupunerii şi încăpăţânării tale, în această zi, la această oră şi în acest loc pe care l-am stabilit în prealabil pentru a pronunţa sentinţa finală, după ce am analizat cu atenţie şi cu multă râvnă toate elementele din proces, consultându-ne cu oameni care cunosc chestiunile de ordin Teologic, precum şi Canonul şi Legile Civile, şi stând în acest Tribunal ca Judecători care

împart dreptatea, având în faţa noastră Sfintele Evanghelii, ca judecata noastră să vină de la Dumnezeu, iar ochii noştri să vadă cu dreptate, şi având privirea aţintită doar spre Dumnezeu şi spre adevărul de necontestat al Sfintei Credinţe, şi călcând pe urmele Sfântului Apostol Pavel, în aceste înscrisuri pronunţăm sentinţa finală împotriva ta, cutare, indiferent dacă eşti absent sau prezent, după cum urmează, invocând Numele lui Hristos.

Noi, Episcopul şi Judecătorii chemaţi să apărăm Credinţa, am condus acest proces pentru apărarea Credinţei aşa cum ne impune legea; pe când tu, care ai fost convocat oficial, nici nu ai apărut, nici nu te-ai scuzat, nici nu ai trimis pe cineva în locul tău să facă acest lucru; şi pentru că ai îmbrăţişat atât de mult timp aceste erezii şi încă te încăpăţânezi să persişti în ele, şi pentru că ai îndurat această excomunicare menită să apere credinţa atât de mulţi ani şi încă continui să o înduri cu încăpăţânare; şi pentru că Sfânta Biserică a lui Dumnezeu nu poate face mai mult pentru tine, fiindcă tu nu eşti afectat de faptul că ai fost excomunicat, ci intenţionezi să persişti în aceste erezii; prin urmare, călcând pe urmele Sfântului Apostol Pavel, noi declarăm, judecăm şi te condamnăm, indiferent dacă eşti de faţă sau nu, să fii dat pe mâna autorităţilor laice, întrucât te-ai dovedit a fi un eretic încăpăţânat. Şi prin această sentinţă definitivă te scoatem din Tribunalul bisericesc şi te predăm Tribunalului laic; rugându-ne cu sinceritate ca acel Tribunal, atunci când te va avea în puterea lui, să îşi îmblânzească sentinţa de condamnare la moarte. Această sentinţă a fost pronunţată etc.

Aici trebuie să ţinem cont de faptul că, dacă acel fugar încăpăţânat a fost condamnat anterior pentru erezie, fie pe baza propriei mărturii, fie ca urmare a depoziţiei unor martori credibili, însă a fugit înainte să se lepede, atunci va trebui judecat ca un eretic nepocăit, iar acest lucru trebuie precizat şi atunci când se pronunţă sentinţa. Pe de altă parte, însă, dacă nu a fost condamnat, ci a fost convocat ca să răspundă pentru credinţa pe care o are, deoarece asupra lui planează o anumită suspiciune; şi pentru că a refuzat să se prezinte a fost excomunicat şi s-a încăpăţânat să îndure această excomunicare timp de peste un an, refuzând în cele din urmă să îşi facă apariţia; atunci acest om nu trebuie judecat ca eretic, ci ca şi cum ar fi un eretic, şi va trebui condmanat ca atare; iar acest lucru trebuie precizat şi atunci când se pronunţă sentinţa, după cum am spus şi mai devreme.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXXIII.

Despre metoda de pronunţare a sentinţei împotriva unei persoane care a fost acuzată de o altă vrăjitoare, care a fost sau care urmează să fie arsă pe rug

A paisprezecea metodă de finalizare a unui proces pentru apărarea Credinţei este utilizată atunci când, după studierea atentă a probelor puse la dispoziţie de către informatori şi după consultarea cu avocaţi competenţi, se ajunge la concluzia că persoana respectivă este acuzată de erezie de către o altă vrăjitoare, care a fost sau este pe punctul de a fi arsă pe rug. Iar acest lucru se poate întâmpla în treisprezece feluri şi în treisprezece situaţii. Căci o persoană acuzată în felul acesta poate fi găsită nevinovată şi prin urmare trebuie eliberată; sau se poate constata că este în general rău famată din cauza ereziei respective; sau că pe lângă faptul că are un prost renume, urmează să fie supusă la anumite torturi; sau se constată că asupra ei planează o suspiciune puternică de erezie; sau se constată nu numai că are un prost renume, dar şi că asupra ei planează o suspiciune; şi aşa mai departe, până la cele treisprezece cazuri, aşa cum s-a arătat Întrebarea XX.

Primul caz este acela când persoana este acuzată doar de o vrăjitoare aflată în arest, nefiind osândită nici de propria mărturie, nici de depoziţiile martorilor, şi în acelaşi timp nu există alte indicii pe baza cărora să fie suspectată. Într-o astfel de situaţie, persoana respectivă

va trebui iertată, chiar şi de către Judecătorul laic care a ars-o pe denunţătoare sau este pe punctul de a o arde, fie prin puterea funcţiei sale, fie prin cea care i-a fost conferită de Episcopul sau Judecătorul bisericesc; şi aceasta va fi iertată în felul în care am explicat la Întrebarea XX.

Al doilea caz este atunci când, pe lângă faptul că este acuzată de o vrăjitoare aflată în arest, aceasta este rău famată în tot satul sau în tot oraşul; aşa încât asupra ei a planat întotdeauna această suspiciune, dar după mărturia vrăjitoarei suspiciunea s-a agravat. Într-un astfel de caz va trebui să se respecte următoarea procedură. Judecătorul va trebui să ţină cont de faptul că în afara unui zvon cu caracter general, niciun martor credibil din acel sat sau din acel oraş nu a adus vreo dovadă împotriva ei; şi chiar dacă acea vrăjitoare i-a adus acuzaţii grave, totuşi, pentru că aceea s-a lepădat de credinţă în faţa diavolului, Judecătorii nu trebuie să se grăbească să dea crezare cuvintelor sale, decât dacă mai există şi alte circumstanţe agravante; însă atunci se ajunge la cel de-al treilea caz, despre care vom vorbi mai jos. Prin urmare, va trebui să i se prescrie o purificare canonică, iar sentinţa va fi pronunţată aşa cum am arătat la Întrebarea XXI.

Iar dacă Judecătorul civil solicită ca această purificare să se facă înaintea Episcopului, el poate încheia spunând în mod solemn că dacă nu va face asta, ca să servească ca exemplu pentru alţii, persoana respectivă va fi condamnată mai aspru atât de Judecătorii bisericeşti, cât şi de cei civili. Dar dacă vrea să se ocupe el însuşi de acest lucru, atunci va trebui să îi poruncească să găsească zece sau douăzeci de susţinători din categoria ei socială şi să o pună să facă ceea ce se prevede la a doua metodă de pronunţare a sentinţei; însă dacă se impune ca această persoană să fie excomunicată, atunci va trebui să facă apel la autorităţile episcopale; şi acest lucru va fi necesar în cazul în care refuză să se purifice.

Al treilea caz, aşadar, este atunci când persoana acuzată în felul acesta nu este condamnată de propria mărturie, nici de faptele săvârşite, nici de depoziţiile unor martori credibili, şi nici nu există alte indicii cu privire la faptul că a fost vreodată surprinsă de locuitorii acelui oraş sau ai acelui sat, cu excepţia faptului că are un prost renume. Însă zvonurile care circulă au fost amplificate de declaraţia acelei vrăjitoare aflate în arest, care a susţinut că acea persoană a întovărăşit-o şi a participat alături de ea la toate fărădelegile pe care le-a comis. Dar chiar şi aşa, persoana acuzată poate nega vehement toate aceste lucruri, mai ales dacă acestea nu sunt cunoscute de către ceilalţi locuitori, căci ea s-a comportat întotdeauna bine, chiar dacă lumea recunoaşte că a fost tovarăşă cu vrăjitoarea. Într-un astfel de caz trebuie respectată următoarea procedură. În primul rând, cele două persoane trebuie puse faţă în faţă, iar răspunsurile şi acuzaţiile lor reciproce trebuie consemnate în scris, pentru a se vedea dacă există anumite nepotriviri şi dacă lucrurile pe care le recunosc sau le neagă justifică supunerea persoanei acuzate la tortură; şi într-o astfel de eventualitate, el poate continua aşa cum am arătat la a treia metodă de pronunţare a sentinţei, pe care am prezentat-o la Întrebarea XXII, supunând-o unor torturi uşoare; în acelaşi timp, va lua toate măsurile de precauţie, aşa cum am arătat pe larg la începutul acestei Părţi a Treia, ca să vadă dacă este vinovată sau nevinovată.

Al patrulea caz este atunci când o persoană acuzată în felul acesta este suspectată uşor, fie ca urmare a propriei mărturii, fie din cauza acuzaţiilor pe care i le aduce vrăjitoarea aflată în arest. Există unii care consideră că din rândul persoanelor suspectate uşor trebuie să facă parte şi aceia care se duc să consulte o vrăjitoare în diferite scopuri sau care şi-au găsit un iubit sau o iubită destrămând o familie sau care şi-au luat de soţie o vrăjitoare pentru a obţine anumite avantaje materiale. Însă aceste persoane, care s-au întovărăşit cu persoane eretice, trebuie excomunicate, potrivit Canonului c. *excommunicamus*, unde se spune: De asemenea, noi îi considerăm eretici pe toţi aceia care cred în păcatele lor. Căci faptele ne permit să ne dăm seama care va fi efectul. Prin urmare, aceste persoane vor fi condamnate şi pedepsite mai aspru decât acelea asupra cărora planează o suspiciune uşoară de erezie şi care trebuie

judecate pe baza unor presupuneri mai puţin întemeiate. De exemplu, dacă au făcut unele servicii vrăjitoarelor sau dacă le-au dus acasă scrisorile, asta nu înseamnă că au crezut în rătăcirile lor; însă nu au oferit niciun fel de informaţii despre ele şi au primit bani pentru servicile lor. Prin urmare, indiferent dacă aceste persoane trebuie incluse sau nu în această categorie, oamenii învăţaţi sunt de părere că în cazul lor trebuie să se respecte aceeaşi procedură ca şi atunci când este vorba de persoane asupra cărora planează o suspiciune uşoară; iar Judecătorul va trebui să acţioneze în felul următor. O astfel de persoană va trebui fie să se lepede de erezie, fie să se purifice într-o manieră canonică, aşa cum am arătat la cea de-a patra metodă de pronunţare a sentinţei, la Întrebarea XXIII.

Totuşi, s-ar părea că cel mai bun lucru pe care l-ar putea face o asemenea persoană ar fi să se lepede de erezie, căci aşa ceva ar fi mai aproape de prevederile Canonului c. *excommunicamus*, acolo unde se vorbeşte doar despre aceia asupra cărora planează o suspiciune importantă. Iar dacă o astfel de persoană va recădea în erezie, acest lucru nu va atrage după sine pedeapsa pe care ar trebui să o primească un recidivist. Procedura este explicată, aşa cum am spus mai sus, la a patra metodă de pronunţare a sentinţei.

Al cincilea caz este atunci când asupra unei astfel de persoane planează o suspiciune puternică, fie, aşa cum am spus mai devreme, pentru că şi-a mărturisit vina, fie pentru că a fost acuzată de o vrăjitoare aflată în arest. Unii îi includ în această categorie pe aceia care, direct sau indirect, stânjenesc activitatea Tribunalului atunci când judecă o vrăjitoare, însă doar dacă fac acest lucru în mod intenţionat. De asemenea, îi mai includ aici şi pe toţi aceia care oferă ajutor şi sfaturi sau care îi protejează pe cei ce creează asemenea obstacole. La fel şi pe cei care îi învaţă pe ereticii convocaţi sau capturaţi să ascundă adevărul sau să îl deformeze într-un fel sau altul. Şi tot aşa, îi mai includ şi pe cei care îi acceptă sau îi vizitează, pe cei despre care se ştie că sunt eretici, precum şi pe cei care se întovărăşesc cu ei, le trimit daruri sau le fac anumite favoruri; căci toate aceste lucruri, atunci când sunt săvârşite cu bună ştiinţă, vorbesc nu atât despre acceptarea persoanei, cât mai ales despre acceptarea păcatului. Prin urmare, aceştia spun că atunci când persoana acuzată se face vinovată de vreunul din aceste lucruri, iar judecata a scos în evidenţă acest fapt, aceasta va trebui condamnată potrivit celei de-a cincea metode, pe care am discutat-o la Întrebarea XXIV; prin urmare, aceasta va trebui să se lepede de orice erezie, pentru că altfel va fi pedepsită asemenea unui recidivist.

Referitor la aceste chestiuni am putea spune că Judecătorul trebuie să ţină cont de servitorii şi de familia fiecărei vrăjitoare în parte, care a fost arsă sau care este arestată; căci în general aceste persoane sunt contaminate şi ele. Fiindcă vrăjitoarele sunt instruite de diavoli să le închine chiar şi proprii lor copii; prin urmare, nu există nicio îndoială că aceşti copii au fost învăţaţi să comită asemenea fărădelegi, după cum am arătat în Partea I a acestei lucrări.

De asemenea, într-un caz de erezie simplă se poate întâmpla ca din cauza apropierii care există între persoanele eretice, pe motiv că sunt rude, atunci când una este condamnată pentru erezie înseamnă că şi asupra rudelor sale planează o suspiciune puternică; şi acelaşi lucru este valabil şi în cazul ereziei vrăjitoarelor. Însă cazul de faţă este clarificat în Canon, în capitolul *inter sollicitudines*. Căci din cauza reputaţiei sale de eretic, unui Protopop i s-a prescris o purificare canonică; şi pentru că era foarte apropiat de nişte persoane eretice i s-a cerut să se lepede public; iar ca să se evite un scandal a fost lipsit de privilegiile sale.

Al şaselea caz este atunci când asupra unei persoane planează o suspiciune gravă; însă o astfel de suspiciune nu poate fi stărnită de o depoziţie simplă a unei vrăjitoare aflate în arest, căci mai este nevoie şi de unele indicii concrete, date la iveală de anumite cuvinte rostite sau de fapte săvârşite de vrăjitoarea care se află în arest, în care se arată cel puţin că persoana acuzată a luat parte la nelegiuirile săvârşite de denunţătoare sau a avut de a face cu ele într-un fel sau altul.

Ca să înţeleagă aceste lucruri cititorul trebuie să vadă ce s-a scris la Întrebarea XIX, mai ales cu privire la suspiciunea gravă şi la ipotezele convingătoare în această privinţă; şi

cum Judecătorul este silit să creadă, pe baza unei simple suspiciuni, că o persoană este eretică, deşi în adâncul inimii sale aceasta poate să fie cu adevărat Catolică. Un exemplu de caz de erezie simplă este oferit de Canonici, care vorbesc despre un om convocat să răspundă pentru credinţă, care însă a refuzat sfidător să apară, motiv pentru care a fost excomunicat; iar dacă acesta va rămâne în această situaţie timp de un an de zile, atunci asupra lui va plana o suspiciune gravă de erezie.

Şi tot aşa şi în cazul persoanei acuzate despre care vorbim vor trebui analizate indiciile şi faptele care fac ca asupra ei să planeze o suspiciune gravă de erezie. Hai să presupunem că vrăjitoarea aflată în arest a afirmat că persoana acuzată a participat la lucrările ei vrăjitoreşti, însă aceasta din urmă neagă cu vehemenţă afirmaţiile sale. Şi atunci ce trebuie făcut? Va trebui să vedem dacă există anumite fapte care să dea naştere unei suspiciuni puternice în privinţa ei şi dacă acea suspiciune puternică se poate transforma într-una gravă. Astfel, dacă un om a fost convocat ca să răspundă pentru o acuzaţie oarecare, iar acesta a refuzat cu încăpăţânare se se înfăţişeze, va intra sub o suspiciune uşoară de erezie, chiar dacă nu a fost convocat într-o cauză referitoare la Credinţă. Dar dacă ar refuza să se înfăţişeze într-o cauză referitoare la Credinţă şi ar fi excomunicat pentru încăpăţânarea sa, atunci asupra lui va plana o suspiciune puternică; căci suspiciunea uşoară va deveni una puternică; iar dacă se va încăpăţâna să stea excomunicat timp de un an de zile, atunci suspiciunea puternică se va transforma într-una gravă. Prin urmare, Judecătorul va trebui să decidă dacă asupra persoanei acuzate, din cauza relaţiei apropiate pe care o are cu vrăjitoarea aflată în arest, planează o suspiciune puternică, de felul celei despre care am vorbit mai sus, la cel de-al cincilea caz; iar pe urmă, va trebui să vadă dacă există vreun element care poate transforma acea suspiciune puternică într-una gravă. Căci se presupune că aşa stau lucrurile, deoarece persoana acuzată este posibil să fi participat la nelegiuirile săvârşite de vrăjitoarea aflată în arest, în cazul în care a avut de a face în mod frecvent cu aceasta. Prin urmare, Judecătorul trebuie să procedeze aşa cum am arătat la a şasea metodă de pronunţare a sentinţei, despre care am vorbit la Întrebarea XXV. Însă ne-am putea întreba ce trebuie să facă Judecătorul dacă persoana acuzată în felul acesta de o vrăjitoare aflată în arest continuă să nege, în pofida indiciilor care există împotriva ei. Iar noi răspundem după cum urmează:

În primul rând, Judecătorul trebuie să vadă dacă refuzul de a-şi recunoaşte vina are sau nu legătură cu viciul sau cu vraja care provoacă tăcerea; şi, aşa cum am arătat la Întrebările XV şi XVI din această Parte a Treia, Judecătorul poate să-şi dea seama de acest lucru din putinţa sau neputinţa ei de a vărsa lacrimi, precum şi din faptul că nu simte durere atunci când este torturată şi se reface foarte repede şi îşi recapătă puterile după tortură. Pentru că atunci, suspiciunea gravă se va agrava şi mai mult; iar într-o astfel de situaţie, aceasta nu trebuie eliberată cu niciun chip, ci, potrivit celei de-a şasea metode de pronunţare a sentinţei, ea va trebui condamnată la închisoare pe viaţă şi la penitenţă. Însă dacă nu este infectată de acea vrajă a tăcerii specifică vrăjitoarelor, ci simte dureri ascuţite atunci când este torturată (în timp ce altele, după cum am spus, devin insensibile la durere datorită vrăjii care le permite să tacă), atunci Judecătorul va trebui să revină la sentinţa de purificare canonică. Iar dacă aceasta este impusă de un Judecător civil, atunci ea poartă numele de purificare normală legală, căci nu face parte din categoria celorlalte purificări normale. Iar dacă persoana respectivă nu va da curs acestei purificări va fi considerată vinovată.

Al şaptelea caz este atunci când persoana acuzată nu este învinovăţită nici de propria mărturie, nici de faptele efective, nici de depoziţiile martorilor, ci este acuzată doar de o vrăjitoare aflată în arest şi de anumite indicii care fac ca asupra ei să planeze o suspiciune uşoară sau puternică. De exemplu, faptul că a avut o relaţie foarte apropiată cu vrăjitoarele; situaţie în care, potrivit Canonului şi ca urmare a raportului întocmit, aceasta va trebui să treacă printr-o purificare canonică; şi din cauza suspiciunii care planează asupra sa, aceasta va

trebui să se lepede de erezie, sub ameniţarea că va fi pedepsită asemenea unui recidivist dacă asupra ei a planat o suspiciune puternică, însă nu şi atunci când a fost vorba de una uşoară.

Al optulea caz este atunci când persoana acuzată în felul acesta şi-a mărturisit erezia, s-a căit şi nu a mai recidivat niciodată. Însă trebuie să subliniem că în acest caz, ca şi în altele, unde se pune problema dacă oamenii au recidivat sau nu şi dacă s-au pocăit sau nu, aceste distincţii se fac doar pentru folosul Judecătorilor, care nu iau în calcul aplicarea pedepsei capitale. Prin urmare, atunci când este vorba de o persoană care a mărturisit, Judecătorul civil va face ceea ce îi impun Legile Civile şi Imperiale, în conformitate cu cerinţele justiţiei, indiferent dacă persoana respectivă s-a căit sau nu ori dacă a recidivat sau nu. Însă va trebui să recurgă la cele treisprezece metode de pronunţare a sentinţei şi să acţioneze în conformitate cu ele, ori de câte ori se confruntă cu o situaţie îndoielnică.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXXIV.

Despre metoda de pronunţare a sentinţei împotriva unei vrăjitoare care poate anihila vrăjile, precum şi împotriva moaşelor vrăjitoare şi a vrăjitorilor arcaşi

A cincisprezecea metodă de a duce la bun sfârşit un proces pentru apărarea credinţei se foloseşte atunci când se ajunge la concluzia că persoana acuzată de erezie nu aruncă vrăji vătămătoare, ci le anihilează, situaţie în care procedura va fi următoarea. Remediile utilizate de ea vor fi fie legiuite, fie nelegiuite; iar dacă sunt legiuite, atunci nu va fi considerată vrăjitoare, ci o bună creştină. Şi am arătat deja pe larg care sunt remediile legiuite.

Pe de altă parte, remediile nelegiuite pot fi total sau parţial nelegiuite. Cele total nelegiuite se pot împărţi la rândul lor în două categorii, vătămătoare sau nu pentru o altă persoană; însă indiferent de situaţie, acestea sunt întotdeauna însoţite de o invocare făţişă a diavolilor. Dar dacă sunt parţial nelegiuite, adică dacă sunt practicate doar cu o invocare tacită, nu făţişă a diavolilor, potrivit Canonicilor şi Teologilor ele trebuie considerate mai degrabă dubioase şi nelegiuite, după cum deja am arătat. Prin urmare, Judecătorul, indiferent dacă este bisericesc sau civil, nu trebuie să pedepsească primele şi ultimele practici de mai sus, ci mai degrabă pe primele trebuie să le laude, iar pe ultimele să le tolereze, deoarece Canonicii susţin că a lupta cu mijloace dubioase împotriva unor lucruri dubioase este ceva legitim. Însă nu trebuie cu niciun chip să le tolereze pe cele care alungă farmecele cu o invocare făţişă a diavolilor, şi mai ales pe acelea care în felul acesta produc anumite vătămări unei terţe persoane; şi se spune că acest din urmă lucru se întâmplă atunci când vraja este îndepărtată de la o persoană şi transferată asupra alteia. Şi într-o parte anterioară a acestei lucrări am arătat deja în mod limpede că nu are nicio importanţă dacă persoana asupra căreia se transferă vraja este sau nu vrăjitoare, sau dacă aceasta este sau nu persoana care a aruncat vraja iniţială, sau dacă este vorba de o fiinţă umană sau de o altă creatură.

Ne-am putea întreba ce ar trebui să facă Judecătorul atunci când o astfel de persoană susţine că a îndepărtat vrăjile prin mijloace legiuite şi nu prin mijloace nelegiuite; şi cum ar putea Judecătorul să stabilească adevărul în această privinţă. Şi noi răspundem că acesta trebuie să convoace persoana respectivă şi să o întrebe ce fel de mijloace foloseşe; însă nu trebuie să se bazeze doar pe vorbele sale, căci Judecătorul bisericesc care are sarcina să verifice aceste lucruri trebuie să facă o anchetă srioasă, fie el însuşi, fie cu ajutorul unui preot paroh, care îi va audia pe toţi enoriaşii săi sub jurământ în legătură cu remediile folosite de persoana respectivă. Iar dacă, aşa cum se întâmplă adesea, aceste remedii sunt superstiţioase, ele nu trebuie tolerate absolut deloc, căci Legea Canonului stabileşte pedepse aspre, după cum vom arăta.

De asemenea, se poate pune întrebarea cum putem deosebi remediile legiuite de cele nelegiuite, pentru că aceste persoane afirmă că ele îndepărtează întotdeauna vrăjile cu ajutorul anumitor rugăciuni şi al unor ierburi. Iar noi răspundem că acest lucru este uşor, cu condiţia să se facă o anchetă temeinică. Căci cu toate că ele trebuie să tăinuiască neapărat mijloacele superstiţioase pe care le folosesc, fie ca să nu fie arestate, fie ca să poată ispiti mai uşor minţile oamenilor simpli, ca în felul acesta să facă paradă de faptul că se folosesc de rugăciuni şi ierburi, totuşi pot fi condamnate pentru vrăjitorie pe baza a patru acţiuni superstiţioase.

Căci unele persoane pot ghici anumite lucruri tainice şi pot spune lucruri pe care nu le pot afla decât cu ajutorul duhurilor rele. De exemplu, atunci când cei care au suferit vătămări vin la ele ca să fie tămăduiţi, ele pot descoperi şi le pot face cunoscute cauzele care le provoacă suferinţa; şi pot şti aceste lucruri cu exactitate şi le pot spune celor care merg să le consulte.

În al doilea rând, acestea vor vindeca uneori vătămările unei persoane sau vor alunga vrăjile care o afectează, însă în cazul altei persoane nu vor face nimic în acest sens. Căci în Dioceza Spires, într-un loc numit Zunhofen, trăieşte o vrăjitoare care, deşi poate să vindece multe persoane, mărturiseşte că în cazul altora nu poate să facă absolut nimic; şi nu din altă cauză, după cum afirmă oamenii din locul respectiv, decât aceea că în cazul anumitor persoane unele vrăjitoare au aruncat cu ajutorul diavolilor nişte vrăji atât de puternice, încât nici diavolii înşişi nu mai pot să le îndepărteze. Căci nu întotdeauna un diavol va putea sau va vrea să cedeze în faţa altuia.

În al treilea rând, se întâmplă că acestea trebuie să aibă anumite reţineri sau să facă anumite excepţii atunci când vor să vindece asemenea vătămări. Se ştie că o situaţie ca aceasta s-a petrecut chiar în oraşul Spires. Căci o femeie onestă ale cărei gambe fuseseră vrăjite a trimis după o astfel de ghicitoare ca să vină şi să o vindece; iar când vrăjitoarea a intrat în casă şi s-a uitat la ea a făcut referire la o astfel de excepţie. Pentru că i-a zis: Pot îndepărta orice rău, cu condiţia ca în rană să nu fie nici solzi, nici fire de păr. Şi cu toate că venise dintr-un ţinut aflat la o distanţă de două mile, ea a dezvăluit cauza suferinţei, spunând: Acest lucru ţi s-a întâmplat deoarece în ziua cutare te-ai certat cu vecina ta. Apoi, după ce i-a scos din rană tot felul de lucruri, dar nu solzi sau fire de păr, i-a redat sănătatea.

În al patrulea rând, în practicile lor, ele se folosesc sau sunt obligate să se folosească de anumite lucruri superstiţioase. De exemplu, stabilesc ca oamenii să vină la ele înainte de răsăritul soarelui; sau spun că nu pot vindeca rănile care au fost provocate dincolo de hotarele ţinutului în care trăiesc, sau că nu pot vindeca decât două sau trei persoane pe an. Totuşi, de fapt nu le vindecă, ci doar le micşorează suferinţele.

Am mai putea adăuga şi alte lucruri referitoare la astfel de persoane: cum ar fi faptul că după o anumită perioadă de timp se spune despre ele că duc o viaţă păcătoasă, sau că se dedau desfrânării, sau că sunt supravieţuitoarele dintr-un cuib de vrăjitoare. Prin urmare, darul lor de a vindeca nu vine de la Dumnezeu, ca răsplată pentru viaţa de sfinţenie pe care o duc.

Aici trebuie să ne referim la moaşele vrăjitoare, ale căror fărădelegi le depăşesc pe ale tuturor celorlalte vrăjitoare, după cum am văzut în Partea I a acestei lucrări. Iar numărul lor este atât de mare, încât după cum am înţeles din mărturisirile lor, nu există nici măcar un cătun în care să nu existe cel puţin una. Şi pentru a combate oarecum acest pericol, judecătorii nu trebuie să lase nicio moaşă să practice, dacă nu a jurat mai întâi că este o bună credincioasă Catolică; având grijă în acelaşi timp să ia şi celelalte măsuri de precauţie pe care le-am menţionat în Partea a Doua a acestei lucrări.

Şi mai trebuie să vorbim şi despre vrăjitorii arcaşi, care constituie un mare pericol pentru religia creştină, din cauza faptului că au primit protecţie pe moşiile nobililor şi Principilor care îi tolerează, îi patronează şi îi apără. Însă toţi aceia care îi tolerează şi îi protejează sunt mai blestemaţi decât toate vrăjitoarele, mai ales în anumite situaţii, aşa cum vom arăta în continuare. Canonicii şi Teologii îi împart pe patronii acestor vrăjitori arcaşi în

două categorii: cei care apără păcatul şi cei care apără persoana. Cei care apără păcatul sunt mai blestemaţi decât vrăjitorii înşişi, căci aceştia nu sunt doar eretici, ci şi fondatori ai unor erezii (24, întrebarea 3). Însă legile nu îi menţionează în mod special pe aceşti patroni, întrucât ele nu îi deosebesc de ceilalţi eretici.

Dar există şi alţii, care nu intenţionează să scuze păcatul, dar cu toate acestea îl apără pe păcătos. De exemplu, aceştia vor face tot ce le stă în putinţă pentru a-i proteja pe vrăjitorii respectivi (sau pe alţi eretici), ca să nu fie pedepsiţi de mâinile Judecătorului care acţionează pentru apărara credinţei.

Şi tot aşa, există unii care deţin funcţii publice, cum ar fi Principii lumeşti, precum şi Principii spirituali cu autoritate lumească, care prin omisiune sau prin ordin patronează asemenea vrăjitori sau eretici.

Aceşti oameni sunt patroni prin omisiune atunci când îşi neglijează îndatoririle cu privire la asemenea vrăjitori şi suspecţi sau cu privire la adepţii lor, la cei care-i tolerează şi îi apără ori la patronii lor, atunci când sunt chemaţi de Episcopi sau Inchizitori ca să acţioneze în consecinţă; adică nu îi arestează, nu îi păzesc cu grijă odată ce i-au arestat, nu îi duc în acele locuri aflate în jurisdicţia lor, nu le aplică imediat pedeapsa care li s-a dat, sau neglijează alte îndatoriri pe care le au.

Şi sunt patroni prin ordin, atunci când după ce aceşti eretici au fost arestaţi, ei îi eliberează din închisoare fără acordul sau ordinul unui Episcop sau Judecător; sau atunci când obstrucţionează direct sau indirect un proces, o judecată sau o sentinţă într-o astfel de privinţă, ori atunci când acţionează într-o manieră similară. Pedepsele pentru aceştia au fost arătate în Partea a Doua a acestei lucrări, acolo unde ne-am referit la vrăjitorii arcaşi şi la alţi oameni care vrăjesc armele.

Pentru moment ajunge să spunem că legea impune ca toţi aceştia să fie excomunicaţi, stabilind de asemenea şi alte douăsprezece pedepse aspre. Iar dacă se încăpăţânează să rămână excomunicaţi timp de un an, atunci vor fi condamnaţi ca eretici.

Aşadar, cine sunt aceia care îi tolerează pe aceşti vrăjitori; şi oare trebuie consideraţi eretici? Iar noi răspundem că toţi aceia care îi tolerează pe aceşti vrăjitori arcaşi, vrăjitori de arme, necromanţi sau vrăjitoare eretice fac obiectul întregii noastre lucrări. Iar cei care îi tolerează pe toţi aceştia se împart în două categorii, aşa cum am văzut şi în cazul apărătorilor şi al patronilor lor. Căci unii nu îi tolerează doar o dată sau de două ori, ci de foarte multe ori şi în mod frecvent; şi aceştia sunt pe bună dreptate numiţi în limba latină *receptatores,* de la forma frecventativă a verbului. Iar cei care îi tolerează sunt uneori nevinovaţi, căci nu ştiu ce fac, iar asupra lor nu planează nicio suspiciune sumbră. Alteori, însă, aceştia sunt vinovaţi, deoarece cunosc foarte bine păcatele celor pe care îi tolerează; căci Biserica îi denunţă mereu pe aceşti vrăjitori ca fiind cei mai cruzi vrăjmaşi ai credinţei. Iar Principii lumeşti care îi tolerează, îi ţin pe lângă ei, îi apără etc., vor fi consideraţi pe bună dreptate ca fiind nişte oameni care îi tolerează pe eretici. Şi legea spune că în asemenea situaţii aceştia trebuie excomunicaţi.

Însă alţii nu îi tolerează frecevent pe aceşti vrăjitori sau eretici, ci doar o dată sau de două ori; iar aceştia nu pot fi numiţi *receptatores,* ci *receptores*, pentru că nu îi tolerează adesea. (Cu toate că Arhidiaconul nu este de acord cu acest punct de vedere; însă nu este ceva atât de important, căci pe noi nu ne preocupă cuvintele, ci faptele).

Dar între *receptatores* şi *receptores* există această diferenţă: Principii lumeşti care nu vor sau nu pot să îi alunge pe aceşti eretici sunt *receptatores*. Însă cei numiţi *receptores* pot fi total nevinovaţi.

În sfârşit, se pune întrebarea cine sunt aceia care obstrucţionează activitatea Inchizitorilor şi a Episcopilor îndreptată spre asemenea eretici; şi dacă aceştia trebuie consideraţi la rândul lor eretici. Noi răspundem că aceşti obstrucţionişti sunt de două feluri. Căci unii obstrucţionează direct, pentru că îi eliberează în mod pripit şi iresponsabil din

închisoare pe cei arestaţi pentru erezie sau pentru că se amestecă în procesul condus de Inchiziţie, pedepsindu-i pe martorii care apără credinţa din cauza declaraţiilor pe care le-au dat; sau Principele lumesc dă un ordin potrivit căruia nimeni în afară de el însuşi nu poate judeca un asemenea caz, iar cei acuzaţi de această fărădelege trebuie aduşi doar în faţa sa, şi declaraţiile trebuie date numai în prezenţa lui, sau alte asemenea ordine. Iată care sunt, potrivit lui Giovanni d'Andrea, oamenii care obstrucţionează în mod direct. Însă cei ce obstrucţionează în mod direct un proces, o judecată sau o sentinţă pentru apărarea Credinţei, sau care îi ajută, îi sfătuiesc ori îi susţin pe alţii să facă acest lucru, cu toate că se fac vinovaţi de un mare păcat, nu trebuie din această cauză să fie consideraţi eretici, decât dacă există alte dovezi care arată că sunt implicaţi în asemenea erezii vrăjitoreşti. Însă aceştia vor fi loviţi cu sabia excomunicării; iar dacă se vor încăpăţâna să rămână excomunicaţi timp de un an, atunci vor fi condamnaţi ca eretici.

Însă alţii sunt obstrucţionişti indirecţi. Este vorba, după cum explică Giovanni d'Andrea, despre aceia care dau asemenea ordine, cum ar fi ca nimeni să nu poarte arme atunci când trebuie capturat un eretic, cu excepţia servitorilor acelui Principe lumesc. Aceştia sunt mai puţin vinovaţi decât cei de dinainte şi nu sunt eretici; însă şi ei şi cei care îi sfătuiesc, îi ajută sau îi patronează pentru a acţiona în felul acesta trebuie excomunicaţi; iar dacă se încăpăţânează să rămână excomunicaţi timp de un an de zile, atunci trebuie condamnaţi ca şi cum ar fi eretici. Însă de aici trebuie să înţelegem că trebuie condamnaţi ca eretici în aşa fel încât dacă vor să se întoarcă, ei trebuie primiţi înapoi cu milă, dar mai întâi vor trebui să se lepede de păcatul lor; iar dacă nu sunt dispuşi să facă asta, atunci vor fi daţi pe mâna Tribunalului secular ca fiind nepocăiţi.

Ca să rezumăm, moaşele vrăjitoare trebuie condamnate în funcţie de natura fărădelegilor pe care le-au comis, aşa cum este cazul şi cu alte vrăjitoare; iar acest lucru, după cum am spus, este valabil şi pentru cele care îndepărtează vrăjile prin mijloace superstiţioase şi cu ajutorul diavolilor; căci este dincolo de orice îndoială că aşa cum ştiu să le îndepărteze, tot aşa ştiu să le şi facă. Şi este un lucru clar că vrăjitoarele au încheiat o înţelegere cu diavolii, prin care unele pot să vatăme, iar altele să vindece, ca în felul acesta să amăgească mai uşor minţile oamenilor simpli şi să recruteze alte vrăjitoare din rândul persoanelor abandonate sau dispreţuite de către societate. De asemenea, vrăjitorii arcaşi, precum şi cei ce vrăjesc armele, care sunt protejaţi, patronaţi, apăraţi şi toleraţi de către Principii lumeşti, vor fi pedespiţi în acelaşi fel; iar cei care-i patronează etc. sau care stânjenesc munca dregătorilor care acţionează împotriva lor sunt pasibili de toate pedepsele pe care le pot primi patronii unor asemenea eretici, şi vor fi excomunicaţi. Iar dacă au îndurat cu încăpăţânare acestă excomunicare timp de un an de zile, însă apoi se căiesc, vor trebui să se lepede de acea obstrucţionare şi de acel patronaj; dar dacă nu vor face asta, atunci vor fi daţi pe mâna Tribunalului secular ca fiind nişte persoane nepocăite. Şi chiar dacă nu au îndurat excomunicarea timp de un an, împotriva unor astfel de obstrucţionişti se pot lua totuşi asemenea măsuri.

Şi tot ce s-a spus în cazul vrăjitorilor arcaşi etc. referitor la patroni, la apărători, la cei care îi tolerează sau la cei care obstrucţionează se aplică şi în cazul celorlalte vrăjitoare, care provoacă diferite vătămări oamenilor, animalelor şi roadelor pământului. Însă chiar şi vrăjitoarelor li se poate arăta milă, dacă atunci când sunt mustrate de conştiinţa lor şi când sunt chinuite de remuşcări se smeresc şi plâng pentru păcatele lor, şi îşi mărturisesc vina, şi cer iertare. Însă atunci când sunt descoperite, cei a căror sarcină este să lupte împotriva lor, trebuie să le convoace, să le ancheteze, să le aresteze şi să facă tot ce este nevoie, în concordanţă cu natura fărădelegilor lor, ca să ajungă la o concluzie clară şi definitivă, după cum am arătat, ca în felul acesta să evite blestemul veşnic ca urmare a excomunicării lor de către Biserică, în cazul în care nu îşi fac datoria aşa cum trebuie în mod deliberat.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXXV.

În sfârşit, despre metoda de pronunţare a sentinţei împotriva vrăjitoarelor care fac sau care pun pe alţii să facă apel, indiferent dacă acesta este neserios ori dacă este legitim şi just

Dar dacă Judecătorul constată că persoana acuzată vrea să facă recurs prin intermediul unui apel va trebui mai întâi să aibă în vedere faptul că uneori aceste apeluri sunt valide şi legitime, pe când alteori sunt de-a dreptul neserioase. Ei bine, am explicat deja că toate cazurile referitoare la apărarea Credinţei trebuie să se desfăşoare într-o manieră simplă şi concisă, ceea ce înseamnă că în astfel de situaţii nu este admis niciun apel. Cu toate acestea, din cauza dificultăţii cazului, Judecătorii sunt uneori bucuroşi să îl tărăgăneze; prin urmare, ar putea considera că este bine să admită un apel atunci când persoana acuzată are impresia că Judecătorul a acţionat împotriva ei într-o manieră contrară legii şi justiţiei; cum ar fi faptul că a refuzat să o lase să se apere sau că a dat o sentinţă împotriva ei pe proprie răspundere, fără a cere sfatul altora şi fără a avea măcar încuviinţarea Episcopului sau a Vicarului, când de fapt ar fi trebuit să ia în considerare mult mai multe dovezi, atât pro, cât şi contra. Însă un apel poate fi admis doar pentru aceste motive.

În al doilea rând, trebuie să subliniem faptul că în momentul în care este înştiinţat de apel, Judecătorul trebuie să rămână calm şi netulburat şi să ceară o copie a apelului respectiv, promiţând că nu va amâna să-i dea curs. Şi odată ce persoana acuzată îi va da o copie a apelului, Judecătorul o va anunţa că îi va răspunde peste două zile, iar după aceste două zile vor mai fi necesare încă treizeci pentru a pregăti rezoluţia care se impune. Şi chiar dacă ar putea da răspunsul imediat şi ar fi capabil să dea o rezoluţie pe loc, ca urmare a faptului că este bine pregătit şi experimentat, totuşi este bine să procedeze cu precauţie şi să fixeze un termen de zece, douăzeci sau douăzeci şi cinci de zile, rezervându-şi dreptul de a amâna audierea apelului până la limita impusă de lege.

În al treilea rând, Judecătorul va avea grijă ca în acest interval prevăzut de lege să analizeze cu atenţie cauzele apelului şi motivele acestei reclamaţii. Iar dacă după ce se mai sfătuieşte şi cu alţii îşi dă seama că a acţionat în mod excesiv şi nedrept împotriva persoanei acuzate, refuzând să-i permită să se apere sau anchetând-o în anumite momente nepotrivite, sau alte lucruri de genul acesta; atunci, când perioada de timp se apropie de sfârşit, va trebui să îşi remedieze greşeala, întorcând procesul în punctul şi la stadiul la care se afla în momentul în care persoana acuzată a cerut un apărător sau când a stabilit un termen pentru interogarea sa etc., ca în felul acesta să anuleze obiecţia respectivă; iar apoi va trebui să continue după cum am spus. Căci îndepărtând motivele obiecţiei, apelul, care a fost legitim, îşi pierde semnificaţia.

Însă Judecătorul circumspect şi prevăzător va băga de seamă că unele motive ale apelului sunt reparabile; şi când este vorba de unele ca acelea despre care tocmai am vorbit, ele trebuie rezolvate în felul în care am arătat. Însă altele sunt ireparabile, ca atunci când persoana acuzată a fost interogată, însă după aceea a evadat şi a înaintat un apel; sau când o cutie sau un vas sau alte asemenea instrumente folosite de vrăjitoare au fost confiscate şi arse; sau când au fost comise alte acţiuni ireparabile şi irevocabile. În astfel de cazuri, procedura de mai sus nu mai este valabilă, în sensul că procesul nu mai poate fi întors la momentul când a apărut obiecţia.

În al patrulea rând, Judecătorul trebuie să ştie că, cu toate că pot trece treizeci de zile din momentul înaintării apelului şi până la formularea rezoluţiei, şi că el poate lăsa acest lucru pentru ultima zi, adică a treizecea, ca să judece apelul; totuşi, ca să nu dea impresia că vrea să hărţuiască persoana acuzată sau că doreşte să o trateze excesiv de aspru, şi ca să nu pară că

comportamentul său justifică obiecţia ridicată prin intermediul apelului respectiv, este mai bine să stabilească o zi în interiorul perioadei legale, cum ar fi cea de-a zecea sau a douăzecea, iar după aceea, dacă nu vrea să se grăbească, va putea amâna lucrurile până în ultima zi prevăzută de lege, spunând că este ocupat cu alte chestiuni.

În al cincilea rând, Judecătorul trebuie să aibă grijă ca atunci când stabileşte termenul la care va judeca apelul şi va prezenta rezoluţia, să stabilească nu numai să dea o rezoluţie, ci şi să primească una. Căci dacă are în vedere doar să dea o rezoluţie, atunci Judecătorul împotriva căruia se formulează apelul va trebui să îl achite pe cel care îl formulează. Prin urmare, va trebui să stabilească un termen, adică ziua cutare din anul cutare, când va da şi va primi de la Judecător aceste rezoluţii pe care le-a solicitat.

În al şaselea rând, va trebui să aibă grijă ca atunci când stabileşte acest termen să nu spună în răspunsul său că va da o rezoluţie pozitivă sau una negativă; ci ca să folosească prilejul pentru a reflecta mai profund va trebui să spună că la momentul respectiv va prezenta decizia la care a ajuns.

De asemenea, va trebui să aibă grijă ca atunci când stabileşte acest termen să nu-i lase apelantului nicio posibilitate de a-şi lua anumite precauţii sau de a se folosi de şiretenie, de aceea va preciza exact locul, ziua şi ora. De exemplu, să spunem că va stabili să judece apelul în a douăzecea zi a lunii august, anul curent, la ceas de seară, în biroul Judecătorului din casa cutare, aflată în oraşul cutare, unde va da şi va primi rezoluţiile care au legătură cu apelantul respectiv.

În al şaptelea rând, va trebui să ştie că dacă s-a hotărât în mintea lui că vina care se atribuie persoanei acuzate reclamă ca aceasta să fie arestată, atunci când va stabili termenul va trebui să precizeze că stabileşte termenul respectiv pentru darea şi primirea rezoluţiei în prezenţa apelantului şi că hotărăşte ca rezoluţiile să se dea şi să se primească în locul cutare; iar apoi, stă în puterea Judecătorului să îl reţină pe apelant, cu condiţia ca mai întâi să i se aducă la cunoştinţă o rezoluţie negativă; căci altminteri, nu va putea face acest lucru.

În al optulea rând, Judecătorul va trebui să aibă grijă să nu mai întreprindă nimic împotriva apelantului din momentul în care i se înaintează apelul şi până când i se va prezenta o rezoluţie negativă; adică nu va putea să-l aresteze, să-l ancheteze ori să-l elibereze din închisoare.

Ca să rezumăm. Uneori se întâmplă ca atunci când persoana acuzată are îndoieli în privinţa sentinţei pe care o va primi, pentru că ştie că este vinovată, aceasta încearcă să se pună la adăpost făcând un apel, ca în felul acesta să scape de sentinţa Judecătorului. Prin urmare, aceasta înaintează un apel Judecătorului invocând nişte motive neserioase, cum ar fi acela că Judecătorul l-a arestat fără a-i permite să iasă pe cauţiune; sau îşi poate colora apelul cu alte asemenea motive neserioase. În această situaţie, Judecătorul va trebui să ceară o copie a apelului respectiv; şi odată ce a primit-o va trebui să răspundă pe dată sau după două zile, când va da şi când va primi apelantul rezoluţiile care se impun; de aceea, va stabili o anumită zi, o anumită oră şi un anumit loc, în cadrul limitei prevăzute de lege, cum ar fi ziua a douăzeci şi cincea, a douăzeci şi şasea sau a treizecea a lunii cutare. Şi în intervalul pe care-l are la dispoziţie, Judecătorul va analiza în mod temeinic copia apelului, precum şi motivele şi obiecţiile pe care le are la bază, şi se va consulta cu avocaţi iscusiţi dacă să dea o rezoluţie negativă, adică un răspuns negativ, respingând astfel apelul, sau dacă este mai bine să accepte apelul şi să dea o rezoluţie pozitivă în legătură cu Judecătorul împotriva căruia s-a înaintat apelul.

Însă dacă vede că motivele invocate în apel sunt neserioase şi lipsite de orice valoare, şi că apelantul nu vrea decât să scape sau să amâne sentinţa, atunci rezoluţia va fi negativă şi apelul va fi respins. Dar dacă vede că obiecţiile sunt juste şi întemeiate, şi că nu sunt ireparabile; sau dacă se îndoieşte de faptul că persoana acuzată îi bagă beţe-n roate cu premeditare şi vrea să înlăture orice suspiciune, atunci va da o rezoluţie afirmativă. Iar când

vine ziua pe care a stabilit-o pentru apelant, dacă Judecătorul nu are încă un răspuns sau o rezoluţie, sau dacă nu este pregătit dintr-un anumit punct de vedere, apelantul poate cere ca apelul său să se judece imediat, şi poate face acest lucru zilnic, până în cea de-a treisprezecea zi, care este ultima prevăzută de lege pentru anunţarea rezoluţiei. Însă dacă este gata, iar răspunsul este deja pregătit, atunci rezoluţia poate fi adusă la cunoştinţa apelantului imediat. Iar dacă s-a hotărât să dea o rezoluţie negativă sau să respingă apelul, atunci la momentul cuvenit va prezenta lucrurile în felul următor:

Şi Judecătorul cutare, răspunzând acestui apel, dacă poate fi numit apel, spune că el, Judecătorul, a procedat şi a avut intenţia să procedeze în conformitate cu prevederile Canonice şi cu legile şi statutele Imperiale, şi că nu s-a abătut de la lege şi nici nu a intenţionat să se abată, şi că nu a acţionat şi nici nu a avut intenţia să acţioneze într-un mod nedrept împotriva apelantului, după cum rezultă clar din analizarea temeiurilor apelului respectiv. Căci nu a acţionat nedrept împotriva lui prin faptul că l-a reţinut sau că l-a arestat; fiindcă acesta a fost acuzat de o anumită erezie, iar împotriva lui au existat dovezi care au demonstrat că poate fi acuzat de erezie, sau asupra lui a planat o suspiciune puternică, şi ca urmare a fost şi este un lucru just să fie arestat; şi nu a acţionat ilegal nici atunci când i-a refuzat eliberarea pe cauţiune; pentru că erezia este o nelegiuire serioasă, iar apelantul a fost acuzat, însă a continuat să nege că are vreo vină, de aceea nicio cauţiune nu poate fi acceptată, întrucât situaţia impune ca el să fie, şi a şi fost, aruncat în închisoare. Şi va continua apoi cu celelalte obiecţii.

Şi odată ce a făcut aceste lucruri va trebui să spună următoarele: Prin urmare, este limpede că Judecătorul a procedat în mod just şi aşa cum se cuvine, şi nu a deviat de la cărarea dreptăţii, şi nu l-a necăjit pe nedrept pe apelant; însă apelantul, folosindu-se de obiecţii false, a formulat un apel inoportun şi nedrept, încercând astfel să scape se sentinţa care îl aşteaptă. De aceea, apelul său este neserios şi lipsit de orice valoare, neavând niciun fel de temei şi fiind vicios în privinţa formei şi conţinutului. Şi întrucât legea nu acceptă apelurile neserioase, iar Judecătorul nu le ia în considerare, acesta a spus că nu admite şi nu intenţionează să admită respectivul apel, şi nici nu-l recunoaşte şi nu-şi propune să-l recunoască. Şi dă acest răspuns celui care a formulat apelul inoportun sub forma unei rezoluţii negative, poruncind ca aceasta să-i fie adusă la cunoştinţă imediat după judecarea apelului. Aşa că o va da Secretarului care i-a înaintat apelul.

Şi odată ce această rezoluţie negativă a fost prezentată apelantului, Judecătorul va continua imediat să îşi facă datoria, poruncind ca acuzatul să fie arestat sau stabilind o zi când să se înfăţişeze înaintea sa, după cum crede de cuviinţă. Căci nu va înceta să fie Judecător, ci va continua procesul împotriva apelantului până când Judecătorul la care s-a făcut apel îi va porunci să înceteze.

Însă din momentul în care s-a făcut apelul şi până la anunţarea unei rezoluţii negative, Judecătorul va trebui să aibă grijă să nu înceapă alte demersuri în privinţa apelantului, cum ar fi să-l aresteze, sau dacă este arestat, să îl elibereze din închisoare. Însă după această perioadă, după cum am spus, poate face asta dacă este nevoie, până în momentul în care va fi împiedicat de Judecătorul căruia i s-a înaintat apelul. Apoi, va întrerupe procesul şi îl va trimite pe apelant sub escortă la Judecătorul respectiv, luând toate măsurile de siguranţă care se impun.

Însă dacă Judecătorul s-a hotărât să dea o rezoluţie pozitivă, atunci, în ziua stabilită pentru darea şi primirea rezoluţiilor, va consemna acest lucru în scris în felul următor:

Şi Judecătorul cutare, răspunzând acestui apel, dacă poate fi numit apel, spune că a procedat în această cauză în mod just, aşa cum era necesar, şi nicidecum altfel, şi nici nu l-a hărţuit, nici nu a avut inteţia să-l hărţuiască pe apelant, după cum rezultă din examinarea atentă a presupuselor obiecţii. Căci nu l-a hărţuit făcând cutare şi cutare etc. (Aici va răspunde cu sinceritate şi cât mai bine posibil tuturor obiecţiilor formulate în apel).

Prin urmare, este evident că respectivul Judecător nu i-a făcut nicio nedreptate apelantului şi nici nu i-a dat vreun motiv să facă apel, însă apelantului îi este frică ca justiţia să nu îşi spună cuvântul împotriva lui ca urmare a fărădelegilor pe care le-a săvârşit. De aceea, apelul este neserios şi lipsit de orice valoare, fiindcă nu are nicio bază reală, fapt pentru care nu poate fi acceptat de lege şi de Judecător. Dar în semn de respect pentru Scaunul Apostolic, unde se înaintează apelul, Judecătorul respectiv va spune că admite apelul şi că intenţionează să îi dea curs, punându-şi nădejdea în Domnul nostru Preasfânt, care este Papa, şi lăsând apoi totul în seama Scaunului Apostolic; iar apelantul va fi informat cu privire la momentul când va fi judecat apelul, adică peste câte luni se va întâmpla acest lucru, perioadă în care Judecătorul respectiv va dispune întreruperea procesului, va da garanţii că se va prezenta în faţa Tribunalului de la Roma, după care va pleca însoţit de o escortă care i se pune la dispoziţie, pentru a se prezenta în faţa Papei în cadrul Tribunalului de la Roma. Iar acest răspuns va fi dat de către Judecător apelantului sub forma unei rezoluţii afirmative, şi va porunci ca aceasta să i se aducă la cunoştinţă imediat după ce a luat cunoştinţă de apelul respectiv. De aceea, el o va înmâna Secretarului care l-a informat în privinţa apelului.

În acest moment, Judecătorul prudent va trebui să aibă grijă ca de îndată ce va fi prezentat această rezoluţie apelantului să înceteze să mai fie Judecător în acea cauză care a dus la formularea unui apel, de aceea nu va mai face nimic în această privinţă, decât atunci când Sfântul Părinte îi va da permisiunea să se ocupe în continuare de acel caz. Prin urmare, va trebui să nu mai aibă nimic de a face cu cazul respectiv, cu excepţia faptului că îl va trimite pe apelant la Sfântul Părinte, şi că va stabili pentru aceasta o anumită dată, să zicem peste două sau trei luni, interval în care va trebui să se pregătească să apară personal în faţa Tribunalului de la Roma, fapt pentru care va prezenta o serie de garanţii; iar dacă nu poate face asta, atunci va fi trimis acolo în siguranţă, sub escortă. Căci fie trebuie să se lege prin cele mai bune mijloace care îi stau în putere că se va prezenta la momentul stabilit în faţa Sfântului Părinte în cadrul Tribunalului de la Roma, fie apelul său va fi anulat.

Dar dacă Judecătorul mai are pe rol şi un alt caz în care este implicată persoana acuzată, însă acolo nu s-a înaintat niciun apel, acesta va continua să rămână Judecător în cazul respectiv. Şi chiar dacă, după admiterea apelului şi după prezentarea rezoluţiei afirmative, apelantul este acuzat şi denunţat în faţa aceluiaşi Judecător pentru alte erezii care nu au făcut obiectul apelului, acel Judecător va rămâne în funcţie şi va continua să ancheteze şi să audieze martorii, aşa cum a făcut şi până în acel moment. Şi de îndată ce primul caz a fost finalizat de către Tribunalul de le Roma, sau imediat după ce acesta i s-a returnat, va fi liber să continue cu cel de-al doilea.

Iar Judecătorii trebuie să aibă grijă să închidă bine şi să sigileze conţinutul procesului pe care-l vor trimite Judecătorilor din cadrul Tribunalului de la Roma, care au fost desemnaţi ca să facă dreptate; şi, de asemenea, vor mai trimite şi un rezumat al lucrărilor procesului. Iar Inchizitorii nu trebuie să meargă la Roma şi să se confrunte cu apelanţii, ci trebuie să-i lase în seama Judecătorilor lor, care, dacă Inchizitorii nu vor să se confrunte cu apelanţii, vor asigura apelanţilor avocaţii necesari, în cazul în care doresc să urgenteze procesul.

De asemenea, Judecătorii trebuie să ştie că dacă sunt convocaţi personal de către apelant şi sunt nevoiţi să se înfăţişeze, atunci vor trebui să evite cu orice preţ să se angajeze în discuţii în contradictoriu; şi vor face în aşa fel încât să lase procesul şi cauza pe mâna acelor Judecători, în timp ce ei se vor strădui să se întoarcă cât mai repede posibil; pentru că în felul acesta vor evita să se obosească, să sufere, să lucreze şi să cheltuiască bani pe durata şederii la Roma. Căci în felul acesta Biserica are mult de pierdut, iar ereticii sunt puternic încurajaţi; iar după aceea Judecătorii nu vor mai avea parte de atât de mult respect, iar oamenii nu se vor mai teme de ei la fel ca înainte. De asemenea, alţi eretici, văzând că Judecătorii sunt obosiţi şi reţinuţi la Tribunalul de la Roma, vor scoate coarnele, şi îi vor dispreţui, şi îi vor vorbi de rău, proclamându-şi ereziile cu şi mai mare îndrăzneală; iar atunci când vor fi acuzaţi, vor face şi

ei apel în acelaşi fel. Şi tot aşa, alţi Judecători vor avea autoritatea ştirbită atunci când se vor angaja în procese pentru apărarea Credinţei, silindu-se să îi extermine pe eretici, fiindcă se vor teme ca nu cumva să treacă prin suferinţele şi ostenelile pe care le implică asemenea apeluri. Ei bine, toate aceste lucruri sunt dăunătoare pentru Credinţa Sfintei Biserici a lui Dumnezeu; de aceea, fie ca Soţul acelei Biserici să aibă milă de ea şi să o apere de toate necazurile.

SCRISOAREA OFICIALĂ DE APROBARE A LUCRĂRII *CIOCANUL VRĂJITOARELOR* DE CĂTRE FACULTATEA DE TEOLOGIE A PRESTIGIOASEI UNIVERSITĂŢI DIN COLONIA

TRANSCRIERE INCOMPLETĂ

Documentul oficial de aprobare a tratatului Ciocanul Vrăjitoarelor şi adeziunea Doctorilor celei mai prestigioase Universităţi din Colonia, întocmit aşa cum se cuvine şi încadrat în categoria documentelor şi declaraţiilor publice.

În numele Domnului nostru Iisus Hristos, Amin. Toţi oamenii care vor citi, vor vedea sau vor auzi conţinutul acestui document oficial şi public trebuie să ştie că în anul Domnului nostru 1497, într-o sâmbătă ce cade în a nouăsprezecea zi a lunii mai, aproximativ la a cincea oră a amiezii, în cel de-al treilea an al Pontificatului Preasfântului nostru Părinte şi Domn, Inocenţiu, prin providenţa divină a Papei, al optulea cu acest nume, în prezenţa mea, Arnold Kolich, notar public, şi în prezenţa martorilor ale căror nume sunt scrise la final şi care au fost chemaţi şi convocaţi în mod special pentru acest lucru, Venerabilul Părinte Henry Kramer, Profesor de Teologie Sacră, din Ordinul Predicatorilor, Inchizitor al depravărilor eretice, delegat direct de Sfântul Scaun împreună cu Venerabilul Părinte James Sprenger, Profesor de Teologie Sacră şi Stareţ al Mânăstirii Dominicane din Colonia, care a fost numit în mod special coleg al Părintelui Henry Kramer, au declarat şi ne-au făcut cunoscut faptul că Suveranul Pontif care guvernează acum, Papa Inocenţiu, după cum am precizat mai sus, prin Suprema Sa Autoritate Apostolică, a dat Inchizitorilor Henry şi James, membrii ai Ordinului Predicatorilor şi Profesori de Teologie Sacră, o bulă papală semnată şi parafată prin care i-a împuternicit să cerceteze şi să investigheze toate ereziile, şi mai ales erezia vrăjitoriei, o ruşine care înfloreşte şi se extinde tot mai mult în aceste zile nefericite, şi le-a poruncit să îndeplinească cu sârguinţă această sarcină pe teritoriul celor cinci Arhidioceze ale celor cinci Biserici Metropolitane, şi anume Mainz, Colonia, Trèves, Salzburg şi Bremen, punându-le la dispoziţie toate resursele pentru a judeca şi a acţiona împotriva acestora, dându-le puterea chiar de a dispune uciderea răufăcătorilor, aşa cum rezultă din conţinutul bulei Apostolice pe care aceştia o au şi pe care ne-au pus-o la dispoziţie, document care este complet, întreg, neatins şi fără niciun fel deteriorări, a cărui integritate, aşadar, este dincolo de orice suspiciune. Iar textul respectivei bule începe în felul acesta: „*Inocenţiu, Episcop, Slujitor al slujitorilor lui Dumnezeu, spre amintire veşnică. Dorind din toată inima, aşa cum cere Apostolatul nostru, ca mai ales în zilele Noastre Credinţa Catolică să sporească şi să înflorească pretutindeni...*”. Iar acestă Scrisoare de Aprobare se încheie astfel: „*Emisă la Roma, în Scaunul Sfântului Petru, pe data de 9 decembrie a Anului Întrupării Domnului Nostru o mie, patru sute optzeci şi patru, în cel dintâi An al Pontificatului Nostru*”.

NOTE DE FINAL

Partea I
Întrebarea I

1. Acest decret, care a fost atribuit adesea unui Sinod din Ancira, dar care acum se consideră a avea o vechime mai mare, a fost în orice caz unul oficial, pentru că a fost inclus în lucrarea *De ecclesiasticis disciplinis* , aparţinând lui Regino de Prum (906), de unde a fost preluat de canonicii Sfântul Ivo de Chartres şi Johannes Gratian. Secţiunea 364 a lucrării Abatelui Benedictin relatează faptul că „*unele femei nesăbuite care s-au decis să fie de partea lui Satan, amăgite fiind de iluziile şi fantasmele demonilor, cred şi afirmă deschis că în toiul nopţii ele călăresc pe spinarea anumitor animale împreună cu zeiţa păgână Diana şi cu nenumărate alte femei, şi că în aceste ore de tăcere zboară peste întinderi mari de pământ şi i se supun ca unei stăpâne, în timp ce în alte nopţi trebuie să i se închine*". Ioan de Salisbury, care a murit în anul 1180, vorbeşte în cartea sa *Policratius* I, XVII despre credinţa populară în existenţa unei vrăjitoare-regine pe nume Irodiada, care i-a chemat pe toţi vrăjitorii să se întâlnească în timpul nopţii. În manuscrisul intitulat *De Sortilegis* apare următorul pasaj: „*Ne preocupă apoi anumite cotoroanţe care cred şi susţin că în timpul nopţii călăresc împreună cu Diana, zeiţa păgână, sau cu Irodiada şi cu nenumărate alte femei, pe spinarea unor animale, şi că în toiul nopţii parcurg distanţe mari, şi că se supun poruncilor ei, ca şi cum le-ar fi stăpână, şi că ea le convoacă în anumite nopţi, şi mai susţin că ele au puterea de a schimba în bine sau în rău fiinţele omeneşti, şi chiar că le pot face să capete o altă formă sau o altă înfăţişare. Referitor la asemenea femei, răspunsul meu este în conformitate cu decretele Sinodului din Alexandria, şi anume că minţile oamenilor credincioşi sunt tulburate de astfel de fantezii, care nu sunt inspirate de duhul cel bun, ci de diavol".*

2. Binecuvântatul Henry de Segusio, cunoscut în mod obişnuit sub numele de Hostiensis, un renumit canonic italian din secolul al XIII-lea, s-a născut la Susa şi a murit la Lyon, pe 25 octombrie 1271. Pe data de 4 decembrie 1261, după o carieră remarcabilă, acesta a devenit Cardinal-Episcop de Ostia şi Velletri, de unde i se trage şi numele de Hostiensis. Lucrarea sa *Summa super titulis Decretalium* (Strasburg, 1512; Colonia, 1612; Veneţia, 1605), cunoscută şi ca *Summa aurea* sau *Summa archiepiscopi*, deoarece a fost scrisă atunci când era Arhiepiscop de Embrun, l-a făcut să capete titulatura de „*Monarcha iuris, lumen lucidissimum Decretorum*". O parte a acestei lucrări, şi anume *Summa, sive Tractatus de poenitentia et remissionibus*, a fost extrem de populară, fapt pentru care este citată adesea ca o lucrare de mare autoritate. Cartea a fost scrisă între anii 1250 şi 1261.

3. Gofrey de Fontaines, Doctor Venerandus, filozof şi teolog erudit, s-a născut lângă Liège în prima jumătate a secolului al XIII-lea; el a devenit canonic al diocezei sale natale, precum şi al Diocezelor Paris şi Colonia. În anul 1300 a fost ales membru al Scaunului Tournai, poziţie pe care a refuzat-o. În ultimul sfert de secol a predat în mod strălucit teologia la Universitatea din Paris. Vasta sa operă, *XIV Quodlibeta*, al cărei manuscris a fost foarte mult studiat în şcolile medievale, a fost publicată recent pentru prima dată, fiind însoţită de un amplu comentariu.

4. Unul din numele cele mai distinse ale Ordinului Dominican. Născut în anul 1175, Sfântul Raymond a predat legea Canonului la Barcelona şi Bologna. La cererea superiorilor

săi a publicat lucrarea *Summa Casuum*, care a apărut în câteva ediţii în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea. Reputaţia sa de jurist a fost atât de mare, încât în anul 1230 a fost chemat la Roma de către [Papa] Grigore al IX-lea, care i-a cerut să rearanjeze şi să sistematizeze canoanele bisericeşti. După ce s-a achitat de această sarcină a refuzat toate onorurile şi s-a întors în Spania. A murit la Barcelona pe 6 ianuarie 1275. Sărbătoarea lui este pe data de 23 ianuarie.

5. Petru Paludanus, din Ordinul Sfântului Dominic, decedat în anul 1342, a fost unul dintre cei mai distinşi teologi tomişti din prima jumătate a secolului al XIV-lea.

6. La începutul secolului al XIII-lea, Portius Azo se afla la conducerea facultăţii de drept din Bologna, locul unde se reînvia legea romană clasică. El a fost ucenicul renumitului Johannes Bassianus, iar faima pe care a avut-o i-a eclipsat pe toţi contemporanii săi, fapt pentru care în anul 1205, Thomas de Marlborough, devenit apoi Abate de Evesham, a petrecut şase luni la Bologna audiind zilnic prelegerile sale. Azo era numit „*Maestrul tuturor maeştrilor jurişti*”, iar cinstea cea mai înaltă care i se putea face unui alt canonic era aceea de a fi numit „*al doilea după Azo*”. Savigrey spune că Azo a trăit până în anul 1230. Principala sa lucrare este o „*Summa*” a primelor nouă cărţi ale Codului, la care a mai adăugat o „*Summa*” a Tratatelor referitoare la lege. Între anii 1482 şi 1610 au apărut nu mai puţin de treizeci şi una de ediţii, dintre care cinci sunt anterioare anului 1500. Aceste tratate au fost extrem de apreciate pe parcursul întregii perioade medievale.

7. *Lex Cornelia. De Sicariis et Veneficis.* Această lege a vizat faptele criminale de incendiere, precum şi asasinatele şi otrăvirile, stabilind pedepsele cuvenite tuturor acelora care contribuie la săvârşirea lor.

8. Lucrarea *Etimologia*, sau *Origines*, cum este numită uneori, trebuie privită ca cea mai importantă şi mai binecunoscută dintre lucrările Sfântului Isidor din Sevilla, cel care s-a născut aproximativ în anul 560 şi a murit pe 4 aprilie 636. Aceasta a fost descrisă ca „*un vast depozit în care sunt adunate, sistematizate si condensate toate cunoştinţele dobândite până la momentul respectiv*”. În cea mai mare parte a Evului Mediu, această lucrare a reprezentat manualul cel mai utilizat în instituţiile de învăţământ. Arevalo, care este considerat a fi cel mai autorizat editor al Sfântului Isidor (7 volume, Roma, 1797-1803), ne spune că între anii 1470-1529 lucrarea respectivă a fost tipărită de cel puţin zece ori.

9. Albert cel Mare, doctor Dominican, om de ştiinţă, filozof şi teolog. Născut aproximativ în anul 1206; a murit la Colonia pe 15 noiembrie 1280. Este numit „*cel Mare*” şi „*Doctor Universalis*” datorită geniului său extraordinar şi a cunoştinţelor sale enciclopedice, pentru că i-a depăşit pe toţi contemporanii săi în toate domeniile cunoaşterii. El este cu siguranţă una din gloriile Ordinului Predicatorilor. Ulrich Endelbert vorbeşte despre el în felul următor: „*Vir in omni scientia adeo divinus, ut nostri temporis stupor et miraculum congrue vocari possit*” (*De summo bono*, III, IV). Poate că în zilele noastre geniul său extraordinar nu este suficient de apreciat, însă el a fost cu siguranţă unul din cei mai învăţaţi oameni ai tuturor timpurilor. Ultima ediţie a operelor sale complete, Paris (Louis Vives), 1890-1899, are treizeci şi opt de volume în format in-quarto şi a fost publicată sub coordonarea lui Abbé Auguste Borgnet din Dioceza Reims. Lucrarea *De animalibus* se găseşte în volumele XI-XII. Ziua de 15 noiembrie este considerată a fi sărbătoarea lui Albertus Magnus. El a fost beatificat de [Papa] Grigore al XV-lea în anul 1622, de aceea în această lucrare îl numim „Preafericit” cu anticipaţie.

10. Bernard Junior sau Modernus, un canonic care a trăit la jumătatea scolului al XIII-lea, numit şi „Compostellanus”, din cauza faptului că ocupa o poziţie în cadrul ierarhiei bisericeşti din Compostella. Mai era cunoscut şi sub numele de Brignadius, după locul său de naştere din Galicia, Spania. Bernard a fost capelanul lui Inocenţiu al IV-lea, care a ocupat Scaunul Pontifical între anii 1243-1254, şi care el însuşi era un canonic renumit. Comentariile lui Bernard pe marginea legii Canonului sunt bogate şi bine apreciate. El mai este numit şi Modernus, pentru a-l deosebi de Bernard Antiquus, un canonic de la începutul secolului al XIII-lea, originar din Compostella, care a ajuns să predea ca Profesor legea Canonului la Universitatea din Bologna.

11. Acest distins canonic s-a născut la Mugello, lângă Florenţa, în preajma anului 1275; a murit în anul 1348. A studiat la Universitatea din Bologna, unde ulterior a predat legea Canonului ca Profesor. Anterior, a mai predat la Padova şi Pisa, iar cariera sa de profesor s-a întins pe o perioadă de aproape jumătate de secol. Lucrările sale sunt *Glossarium in VI decretalium librum*, Veneţia şi Lyon, 1472; *Glossarium in Clementinas*; *Novella, sive Commentarius in decretales epistolas Gregorii IX*, Veneţia, 1581; *Mercuriales, sive commentarius in regulas sexti*; *Liber de laudibus S. Hieronymi*; *Additamenta ad speculum Durand* (1347).

12. Nicolae al V-lea, 1397-1455, marele patron al învăţăturii.

13. Născut la Barcelona, Spania, spre sfârşitul secolului al XIV-lea; a murit în anul 1432. Din 1430 şi până la moartea sa a predat teologia, filozofia şi medicina la Universitatea din Tolouse. Dintre numeroasele sale lucrări s-a păstrat doar una singură, *Theologia Naturalis*. Iniţial a fost scrisă în limba spaniolă, dar a fost tradusă de câteva ori în limba latină: în decembrie 1487; la Strasburg, 1496; la Paris, 1509; la Veneţia, 1581 etc. Montaigne, care a tradus cartea în limba franceză, Paris 1569, mărturiseşte faptul că în vremea lui această lucrare era extrem de populară.

14. „*On désigne depuis le XVI siècle sous le nom d'Ambrosiaster (= pseudo-Ambroise) l'auteur anonyme d'un commentair sur les Epîtres de saint Paul (à l'exclusion de Epître aux Hébreux), qui au moyenâge, peut-être même dès l'époque de Cassiodore, fut imputé inexactement à saint Ambroise. Cette paraphrase est tout à fait remarquable; c'est l'une des plus intéressantes que l'antiquité chrétienne nous ait léguées*.” Labriolle, “*Histoire de la Litterérature Latine Chrétienne*,” c. III.

15. Petrus a Tarentasia, născut la Tarentaise, prin anul 1225, şi ales la Arezzo pe 21 ianuarie 1276; a murit la Roma, pe 22 iunie 1276. La vârsta de şaisprezece ani s-a alăturat Ordinului Dominican şi a primit marea distincţie de Profesor la Universitatea din Paris, acolo unde este cunoscut ca Doctor Famosissimus. El este autorul câtorva lucrări de filozofie, teologie şi lege canonică, dintre care unele sunt încă nepublicate. Cea mai importantă dintre acestea este „*Comentariu la sentinţele lui Petru Lombardul*”. Eu am folosit ediţia Tolouse, 1652.

Partea I
Întrebarea II

16. Acest tratat de ştiinţele naturii poate fi găsit în vol. IX al lucrării *Opera omnia*, apărută în ediţia Abatelui Bornet.

17. Abn Ali Al Hosian Ibn Addalah Ibn Sina, medic şi filozof arab, născut la Kharmaithen, în provincia Bokhara, în anul 980; a murit la Hamadan, în nordul Persiei, în anul 1037. Trebuie subliniat faptul că scolasticii erau conştienţi de tendinţele panteistice ale lucrărilor filozofice ale lui Avicenna, de aceea ezitau să aibă încredere în felul în care acesta prezenta ideile lui Aristotel.

18. Abu Hamid Mohammed Ibn Mohammed, celebru filozof arab, născut la Tous în Khorasan, în anul 1111. A trecut de la un scepticism absolut la misticismul sufit. Se spune adesea că Preafericitul Albertus Magnus a scris următoarele: „*Non approbo dictum Avicennae et Algazel de fascinatione, quia credo quod non nocet fascinatio, nec nocere potest ars magica, nec facit aliquid ex his quae timentur de talibus*". Însă acest pasaj este mai mult decât suspect.

19. *Dialogorum Libri IV*, care a apărut în foarte multe ediţii, este una din lucrările cele mai cunoscute ale Sfântului Grigorie.

20. Se cunosc puţine lucruri despre istoria personală a acestui renumit enciclopedist. Anii naşterii şi morţii sale sunt nesiguri, însă cel mai frecvent se consideră că este vorba de 1190 şi respectiv 1264. Se crede că s-a alăturat Dominicanilor la Paris, imediat după anul 1218, şi că practic şi-a petrecut întreaga viaţă în mânăstirea sa din Beauvais, unde s-a preocupat neîncetat de vasta sa operă, cunoscută sub titlul generic de *Speculum maius*, care cuprinde 80 de cărţi, împărţite în 9885 de capitole. Partea a treia, *Speculum Historiale*, are 31 de cărţi şi 3793 de capitole şi relatează Istoria Lumii până în anul 1250 d.Hr.

21. Pliniu, în *Historia Naturalis* XXX, ii, spune despre magie: „*Sine dubio illic orta in Perside a Zoroastre, ut inter auctores conuenit. Sed unus hic fuerit, an postea et alius, non satis constat"*. Apuleius, în lucrarea *De Magia* XXVI, menţionează faptul că Zoroastru şi Ormuz sunt inventatorii vrăjitoriei: „*Audustine magiam . . . artem esse dis immortalibus acceptam . . . a Zoroastro et Oromazo auctoribus suis nobilem, caelitum antistitam?*".

22. Lenglet du Fresnoy, în lucrarea sa *History of the Hermetic Philosophy*, face referire la o veche tradiţie „*Majoritatea alchimiştilor au susţinut că Ham* (n.t. în engl. Cham sau Chem)*, fiul lui Noe, a fost un iniţiat în această artă, şi au considerat că este foarte probabil ca cuvintele 'Chimie' şi 'Alchimie' să derive din numele lui*". Lactanţiu, în lucrarea *De Origine Erroris* II, spune despre descendenţii lui Ham: „*Omnium primi qui Aegyptum occupauerunt; caelestia suspicere, atque adorare coeperunt*".

În lucrarea *Réalité de la Magie et des Apparitions*, Paris, 1819 (pp.xii-xiii), se spune: „*Le monde, purgé par le déluge, fut repeuplé par les trois fils de Noé. Sem et Japhet imitèrent la vertu de leur père, et furent justes comme lui. Cham, au contraire, donna entrée au démon dans son coeur, remit au jour l'art exécrable de la magie, en composa les règles, et en instruisit son fils Misraim*".

. „*Cent trente ans après le déluge, Sem habitait la Perse. Ses enfans pratiguaient la religion naturelle, que Dieu mit dans le coeur du premier homme; et leurs vieillards se nommaient mages, qui veit dire "sages" en notre langue. Dans la suite, les descendans de Cham se partagèrent, et quielques-uns passèrent en Perse; Cham, qui vivait encore, était à leur tête. Il opéra tant de Zoroastre, c'est-à-dire, 'astre vivant'; et transportèrent à ceux de sa secte le nom honorable de "mages," que les adorateurs du vrai Dieu abandonnèrent, dès*

qui'ils le virent ainsi profané: et c'est de là que nous est venu le nom de 'magie,' pour signifier le culte du démon".

„*Cham, ou Zoroastre, fut encore l'inventeur de l'astrologie judiciaire; il regarda les astres comme autant de dininités, et persuada aux hommes que tout leur destin dépendait de leurs bonnes ou mauvaises influences. Ainsi l'on commença à leur rendre un culte religieux, qui fut l'origine de l'idolâtrie. La Chaldée fut le premier théâtre de ces égaremens; et alors, 'Chaldéen, astrologue et magicien' étaient trius mots synonymes*".

23. Sfântul Augustin, în lucrarea *Despre Cetatea lui Dumnezeu* XVI, 3, citează: „*Chus autem genuit Nebrothl hic coepit esse gigans super terram. Hic erat gigans uenator contra Dominum Deum*". Nembroth, căruia în limba engleză i se spune Nimrod, a fost considerat un maestru antic al magiei, iar cu mult timp în urmă a fost considerat chiar un demon. Aşa că avem: „*Nembroth. Un des esprits que les magiciens consultent. Le mardi lui est consacré, et on l'évoque ce jour-là: il faut, pour le renvoyer, lui jeter une pierre; ce qui est facile*". Collin de Plancy (*Dictionnaire Infernal*, sixième édition, 1863).

24. În Irlanda se credea că unele vrăjitoare pot arunca o vrajă doar cu privirea, fapt pentru care erau numite „*vrăjitoare care deoache*".

25. Acesta este unul dintre cele mai mici tratate care fac parte din lucrarea mai amplă a lui Aristotel intitulată *Despre suflet*.

26. *Psalmul* 51, 8: *Videbunt iusti et timebunt*

Partea I
Întrebarea III

27. Subiectul este discutat pe larg în lucrarea lui Sinistrari, *De daemonialitate*, care este însoţită de comentariul şi glosele mele; Fortune Press, 1927.

28. Este vorba de o serie de scrieri atribuite Sfântului Dionisie Areopagitul (*Fapte* XVII, 34), considerat a fi acelaşi personaj cu Martirul din Gaul, primul Episcop al Parisului. Aceste scrieri formează o colecţie de patru tratate şi zece scrisori. Toate acestea pot fi găsite în lucrarea lui Migne, *Patres Graeci* III. Tratatele sunt cunoscute în general sub numele lor latine, *De Divinis nominibus*, *Caelestis hierarchia*, *Ecclesiastica hierarchia*, *Theologia mystica*. Principala sursă din care Evul Mediu a aflat despre Dionisie şi doctrina lui a fost fără îndoială traducerea în limba latină făcută de Scotus Eriugena prin anul 858. Există mulţi scriitori faimoşi, cum ar fi Hugh of Saint-Victor, Preafericitul Albertus Magnus, Sfântul Toma şi Denis Cartusianul, care au făcut ample comentarii [asupra operelor sale]. Lucrările lui Dionisie Areopagitul şi faptul că acest scriitor era asociat cu Sfântul Denis erau chestiuni binecunoscute de către sfinţi şi erudiţi; şi poate că am face bine să le acordăm credit, fără a mai pune întrebări izvorâte din curiozitate şi fără a ne mai angaja în discuţii irelevante.

29. A se vedea glosa mea la acest pasaj, în lucrarea *De daemonialitate*, Introducere, XXVI-XXVIII.

30. Nider, în *Formicarius* IX, scrie: „*Incubi dicuntur ab incumbendo, hoc est struprando*”.

31. *De Civitate Dei* XV, 23, unde Sfântul Augustin spune: „*Et quosdam daemones, quos Dusios Galli nuncupant, adsidue hanc immunditiam et efficere, plures talesque adseverant, ut hoc negare impudentiae videatur*”.

32. În *Ieremia* 50:39, pustiirea Babilonului, se spune: „*Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis: et habitabunt in ea struthiones: et non inhabitabutur ultra usque in sempiternum, nec exstruetur uque ad generationem, et generationem*”. Iar Douay traduce aceste cuvinte în felul următor: „*De aceea, acolo se vor aşeza balauri şi fauni mâncători de smochine; şi struţi vor locui acolo; nu va mai fi locuit niciodată, ci va rămâne nelocuit din generaţie în generaţie*”. Comentariul în limba engleză spune: „«*Fauni mâncători de smochine». Monştri ai deşertului sau demoni cu forme monstruoase, de genul celor pe care anticii îi numeau «fauni» şi «satiri»; şi pentru că îşi imaginau că aceştia se hrănesc cu smochine sălbatice, i-au numit «fauni ficarii» sau «fauni mâncători de smochine»*”. [Contele de] Mirabeau, în lucrarea *Erotika Biblion* (pseudo-Roma), 1783, sub Behemoth, scrie: „*Les satyrs, les faunes, les égypans, toutes ces fables en sont une tradition très remarquable. Satan en arabe signifie bouc; et le bouc expiatoire ne fut ordonné par Moyse que pour détourner les Israélites du goût qu'ils avoient pour cet animal lascif. (Maimonide dans le More Nevochin, p. III, c. xlvi, s'étend sur les cultes des boucs). Comme il est dit dans l'Exode qu'on ne pouvoit voir la face des dieux, les Israélites étoient persuadés que les démons si faisoient voir sous cette forme. . . . On a enquite confondu les incubes et les succubes avec les véritables produits. Jérémie parle de faunes suffoquans. (Jérém., l, 39. Faunis sicariis et non pas ficariis. Car des faunes qui avoient des figues ne voudroit n'en dire. Cependant Saci la traduit ainsi; car les Jansénistes affectent la plus grande pureté des moeurs, mais Berruyer soutient le 'Sicarii' et rend ses faunes très actifs.) Héraclite a décrit des satyres qui vivoient dans les bois, et jouissoient en commun des femmes dont ils s'emparoient*”. Însă Vulgata spune „*Fauni ficarii*”, ceea ce lămureşte lucrurile. Faptul că acest termen a fost foarte disputat rezultă clar din lucrarea lui Nider, *Formicarius*, unde se arată: „*Quem autem vulgo Incubonem vocant, hunc Romani [faunum] ficarium dicunt. Ad quem Horatius dicit: Faune Nympharum fugientium amator meos per fines et aprica rura lenis incedas. Insuper illud Apostoli I Cor. xi. Mulier debet velamen habere super caput suum propter Angelos: Multi Catholici exponunt quod sequitur, propter angelos, id est Incubos*”. Citatul din Horaţiu este din *Carmina* III, 18.

33. S-a născut în anul 672 sau 673 şi a murit în 735. Această lucrarea amplă, *Historia Ecclesiastica Gentis Anglorum*, care relatează o serie de aspecte ale Creştinismului din Anglia, de la începuturi şi până în zilele sale, a fost considerată de savanţii din toate timpurile şi din toate ţările ca fiind o capodoperă. O ediţie de bună calitate a fost cea a lui Plummer, apărută la Oxford în anul 1896, în două volume.

34. William of Auvergne s-a născut la Aurillac, în Auvergne, spre sfârşitul secolului al XII-lea, şi a murit la Paris în 1249, oraşul în care a fost consacrat Episcop în anul 1228. Deşi nu a fost o *Summa Theologica*, lucrarea sa *De Universo* este un demers practic de a întemeia o ştiinţă a realităţii pe baza unor principii opuse celor ale comentatorilor arabi, care au răstălmăcit cuvintele lui Aristotel. Lucrările sale teologice sunt extrem de interesante, deoarece acordă o mare atenţie combaterii maniheismului, ale cărui erezii fuseseră reînviate de curând. Există un studiu aprofundat realizat de Valois şi intitulat *Guillaume d'Auvergne*, Paris, 1880.

Partea I
Întrebarea V

35. Claudiu Ptolemeu a fost un celebru matematician, astronom şi geograf. Nu se cunosc niciun fel de detalii în privinţa vieţii lui, cu excepţia faptului că în anul 139 d. Hr. se afla în oraşul Alexandria; şi pentru că a trăit şi după moartea lui Antoninus Pius, înseamnă că în luna martie, anul 161, încă era în viaţă. Lucrarea sa *Geografia*, *Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις*, este celebră, dar poate şi mai renumită a fost lucrarea *Μεγάλη σύνταξις της αστρονομίας*, cunoscută mai ales sub numele său arab, *Almagesta*. Pentru că *Tetrabiblus*, o lucrare de astrologie, se intitula tot *σύνταξις*, pentru a distinge între cele două arabii au numit opera mai vastă *μεγάλη*, iar ulterior *μέγιστη*; titlul *Almagesta* este un compus format din acest ultim adjectiv şi articolele din limba arabă. Lucrarea este împărţită în treisprezece cărţi, dintre care VII şi VIII sunt cele mai interesante pentru astronomii moderni, întrucât conţin un catalog al stelelor. Cea mai bună ediţie a lucrării Almagesta este considerată a fi cea a [abatelui] Halma, Paris 1813-1816, două volume, 4to.

36. „*Sapiens homo dominabitur astris*”. Această replică renumită este citată mereu. Ea apere în piesa lui Tomkis, *Albumazar* (jucată la Cambridge în martie 1615) I, 7, unde Albumazar spune:

Într-adevăr, Ptolemeu Egipteanul înţeleptul,
A rostit un oracol plin de adevăr:
Sapiens dominabitur astris.

În *Cartea* III, *Epigrama* 186, din primul volum al lui John Owen, se poate citi: „*Fata regunt reges; sapiens dominabitur astris*”.

Sir Sampson Legend, personajul din piesa lui Congreve, *Love for love*, care a fost pusă în scenă la Lincoln’s Inn Fileds, pe 30 aprilie 1695, II, I, îl ia în bătaie de joc pe bătrânul Foresight, care susţine cu tărie influenţa stelelor, spunându-i următoarele: „*Ascultă ce-ţi spun, căci eu sunt înţelept, şi «sapiens dominabitur astris»; şi aceste cuvinte în limba latină dovedesc acest lucru*”. Potrivit notei lui Aldis Wright asupra lucrării lui Bacon, *Progresul cunoaşterii* II, xxiii, 12: „*Domnul Ellis spune că Cognatus îi atribuie această propoziţie lui Ptolemeu*”. El face trimitere la colecţia de zicale a lui Cognati, care împreună cu lucrarea *Adagia* (n.t. *Proverbe*) a lui Erasmus şi cu alte lucrări care cuprind zicale şi proverbe, poate fi găsită în volumele *Adagia* compilate de Joynaeus. Joannes Nevizanus, în opera *Sylva Nuptialis* II, 96, remarcă: „*Dicit tamen Bal. in c.j. at lite pand. quod sapiens dominabitur astris*”. Bal. este Baldus, Baldo degli Ubaldi (născut în anul 1327), un renumit canonic al vremurilor sale şi Profesor *utriusque iuris* la Universităţile din Padova, Perugia şi Piacenza, care a scris ample comentarii asupra lucrării *Corpus Iuris Ciuilis*. Burton, în *Anatomia melancoliei*, citează „*sapiens*” etc., iar A. R. Shilleto în notele sale spune că mai este citat de Jeremy Taylor, şi că C. G. Eden, editorul său cel mai bun, nu a putut să descopere originea acestei fraze.

37. Sfântul Ioan Damaschin, Doctor al Bisericii, s-a născut la Damasc prin anul 676 şi a murit între anii 754 şi 787. Citatul este din *Ἔκδοσης ακριβής της ορθοδόξου πίστεως*, care nu

este altceva decât o secţiune a părţii a treia a celei mai importante dintre toate lucrările sale, *Πηγή γνώσεως*, adică *Sursa cunoaşterii*. Această parte a treia, intitulată *Credinţa ortodoxă*, la care se face referire aici, trebuie considerată a fi cea mai remarcabilă dintre toate scrierile Sfântului Ioan Damaschin, deoarece în acest tratat el prezintă într-o manieră cuprinzătoare toate cunoştinţele astronomice din vremurile sale. Trebuie subliniat faptul că Sprenger tratează cu superficialitate autoritatea Sfântului Ioan [în acest domeniu], deşi cuvintele Doctorului au o mare greutate. Singura ediţie completă a operelor Sfântului Ioan Damaschin este aceea a lui Michael Lequien, ediţie epuizată, publicată la Paris, în 1717, şi la Veneţia, în 1748. Migne a retipărit această *Patres Græci*, adăugând şi alte lucrări pe care unii le atribuie aceluiaşi autor.

38. Cu toate că la Cicero şi la Seneca „*mathematicus*" înseamnă matematician, în latina târzie acest cuvânt se referă întotdeauna la un astrolog, la un prooroc sau la un vrăjitor. Aceşti „*Mathematici*" au fost condamnaţi de legea romană ca exponenţi ai magiei negre. Şi, într-adevăr, arta lor este interzisă de Diocleţian (184-305 d. Hr.) în termenii cei mai severi: „*Artem geometriae discere atque exervere oublice interest, ars autem mathematica damnabilis interdicta est omnino*". În Anglia, cuvântul „*matematician*" a fost folosit uneori cu referire la un astrolog sau la un ghicitor. Aşa se face că în comedia lui Shirley, *Surorile*, III, aprobată în aprilie 1642, atunci când un bandit deghizat în prooroc vizitează castelul, Giovanni îşi face intrarea strigând în gura mare: „*«Stăpâne Majordom, acolo sunt nişte oameni extraordinari! Şi fac nişte lucruri fantastice; şi spun că se numesc matematicieni». «De ce au venit?» întreabă majordomul. «Ca să-şi ofere serviciile Stăpânei şi să-i ghicească» răspunde acela. În momentul în care îi vede, Antonio începe să bodogănească:*

Casa ei e deschisă pentru aceşti saltimbanci,
Trişori şi acrobaţi, care ştiu să o linguşească
Pe Lady Gewgaw...
Cine sunteţi, domnule?
Strozzo: Unul dintre matematicieni, stimate domn.
Antonio: Matematicieni! Ticălosule,
Cum îndrăzneşti să-ţi însuşeşti numele unui om învăţat?
Tu eşti unul din acei pungaşi care cutreieră ţara
Şi care trăiesc cu viermii pe care-i iau din mâna oamenilor proşti.

Partea I
Întrebarea VI

39. Înaintea de naşterea Sfântului Dominic, mama sa, Preafericita Ioanna de Aza, a visat că a adus pe lume un câine cu blană albă şi neagră care ducea în gură o făclie aprinsă. De aceea, câinele cu făclia reprezintă o imagine simbolică a Sfântului. Nu trebuie să uităm nici jocul de cuvinte care îi vizează pe fiii săi – *Dominicani, Domini canes, Câinii Domnului*.

40. Se naşte la Antiohia, 347; moare la Comana, în Pontus, pe 14 septembrie 407. Cele cincizeci şi nouă de „*Omilii la Psalmi*" sunt foarte cunoscute. Pentru un studiu complet, a se vedea scrierea lui Baur, *Der ursprüngliche Umfang des Kommentars des hl. Joh. Chrysostomus zu den Psalmen,* din lucrarea *Χρυσόστομικά*, fasc. I, Roma, 1908.

41. Cele nouăzeci de Omilii referitoare la Sfântul Matei au fost scrise prin anul 390.

42. Mai degrabă Gisela, sora cucernică a Ducelui Henric de Bavaria (viitorul împărat Henric al II-lea cel Sfânt); în anul 995 s-a măritat cu Sfântul Ştefan al Ungariei, care a urmat la tron în 997. A fost neobosită în eforturile sale de a răspândi Credinţa în tot regatul. La Budapesta se păstrează mantia încoronării [regilor] Ungariei, un veşmânt din ţesătură de damasc de culoare purpurie, datînd din anul 1031, care a fost brodat cu mătase şi aur de către Regina Gisela.

43. Născută probabil la Lyon în preajma anului 474; moare la Tours, pe 3 iunie 545. Sărbătoarea Sfintei Clotilda se ţine pe data de 3 iunie. Începând cu secolul al VI-lea, căsătoria lui Clovis I, regele francilor salieni, cu Clotilda, care a avut loc în anul 492 sau 493, a devenit subiect pentru numeroase legende şi povestiri epice. Curând, Clotilda a dobândit o mare influenţă asupra soţului ei şi s-a folosit de ea pentru a-l atrage de partea Credinţei Catolice. O perioadă de timp eforturile ei au părut zadarnice, însă Clovis, văzând într-o bătălie crâncenă împotriva vizigoţilor că oamenii săi sunt pe punctul de a fi biruiţi, l-a invocat pe Dumnezeul soţiei sale şi a promis să devină creştin dacă francii vor obţine victoria. Imediat, cursul bătăliei s-a schimbat şi, credincios promisiunii sale, acesta a fost botezat la Reims de către Sfântul Remigius, în anul 496, în ziua de Crăciun. Sora sa şi trei mii dintre cei mai nobili luptători ai săi au îmbrăţişat Credinţa odată cu el. Astfel, Sfânta Clotilda a fost instrumentul convertirii unui popor puternic.

44. *Hecyra* (n.t. *Soacra*) III, i, 30-32:

Peuri inter sese quam pro leuibus noxiis iras gerunt!
Qua propter? quia enim, qui eos gubernaut animus, infirmum gerunt.
Itidem illæ mulieres sunt ferme, ut pueri, leui sententia.

45. „*Denique nullas unquam mulieres philosophari docuerunt praeter unam ex omni memoria Themisten*” III, xxv. Dar Xistus Betulaeus comentează aceste cuvinte (ediţia 1556) în felul următor: „*Putat fortasse Leontii coniugem, as quam Epicurus scripsisse legitur. Quid dicemus de Thermistoclea, Pythagorae sorore? quid de aliis pluribus quarum bene longum catalogum Textor recenset?*”.

46. *Medea, 579-82.*

47. Acest tratat a fost scris în anii 392-393.

48. *Medea* V, 895-896:

„Quid, anime, cessas sequere felicem impetum?
Pars ultonis ista, qua gaudes, quota est?”

49. *Pelagia meretix* sau *Pelagia mima*, o frumoasă actriţă care a dus o viaţă de prostituată în Antiohia. După ce a fost convertită de sfântul episcop Nonnus, ea s-a deghizat în bărbat şi s-a dus în pelerinaj la Ierusalim, unde timp de mulţi ani a dus o viaţă de mortificare extremă şi de penitenţă într-o grotă situată pe Muntele Măslinilor. Această „*ienheureuse pécheresse*” a ajuns la asemenea înălţimi ale sfinţeniei, încât a fost canonizată; în Orient, acolo unde cultul ei este foarte răspândit, sărbătoarea ei este pe data de 8 octombrie, zi în care este comemorată şi în Martirologia Romană.

Partea I
Întrebarea IX

50. Alexandru din Hales, teolog şi filozof Franciscan, *Doctor Irregragabilis*, a fost unul dintre cei mai mari eruditi. S-a născut la Hales sau Hailles, în Gloucestershire, către sfârşitul secolului al XII-lea, şi a murit la Paris, în mânăstirea Ordinului său, în anul 1245. Lucrarea sa principală este *Summa Universae Theologiae*, începută prin anul 1231 şi lăsată neterminată. A fost publicată de câteva ori: Veneţia, 1475; Nürnberg, 1481, 1502; Pavia, 1481; Colonia, 1622. O ediţie critică, extrem de necesară, a fost promisă de către grupul editorial Quaracchi, care s-a ocupat şi de lucrările Sfântului Bonaventura.

Partea I
Întrebarea X

51. Faimosul Arhiepiscop Dominican al Florenţei, născut la Florenţa, pe 1 martie 1389; a murit pe 2 mai 1459. Principala sa lucrare literară este *Summa Theologica Moralis, partibus IV distincta*, scrisă cu puţin timp înainte să moară, care a impulsionat puternic dezvoltarea teologiei morale. Crohns, în lucrarea sa *Die Summa theologica des Antonin von Florenz und die Schützung des Weibes im Hexenhammer*, Helsingfors, 1903, şi-a propus să arate că misoginismul foarte pregnant din *Ciocanul vrăjitoarelor* îşi are originea în *Summa* Sfântului Antoninus. Însă Paulus, în *Die Verachtung der Frau beim hl. Antonin*, din *Historisch-Politische Blütter*, 1904, pp. 812-830, a criticat cu severitate această teză, pe care o declară a fi de neconceput.

Într-un interval de cincizeci de ani de la prima apariţie a lucrării *Summa* de Sfântul Antoninus au fost tipărite cincisprezece ediţii în diferite centre de studiu importante. Au urmat multe alte ediţii, printre care una apărută la Verona în anul 1740 în patru volume in-folio, editată de P. Ballerini, iar alta apărută la Florenţa, în anul 1741, fiind editată de doi Dominicani, Mamachi şi Remedelli.

52. Există două feluri de vârcolaci: voluntari şi involuntari. Cei voluntari sunt, bineînţeles, vrăjitori, aşa cum a fost şi Gilles Garnier, care pe 18 ianuarie 1573 a fost condamnat de tribunalul din Dôle, Lyon, să fie ars de viu pentru „*fărădelegile abominabile de licantropie şi vrăjitorie*”. Peste cincizeci de martori au declarat că acesta a atacat şi a ucis copii pe câmpuri şi în vii, devorându-le carnea crudă. Uneori, a fost văzut sub formă umană, alteori ca un „*loup-garou*” (n.t. om-lup). În Franţa, în timpul secolului al XVI-lea, licantropia era foarte răspândită, iar canibalismul era practicat în multe provincii.

Partea I
Întrebarea XI

53. John Nider s-a născut în anul 1830 în Suabia şi a murit la Colmar pe 13 august 1438. El a dobândit o mare faimă ca predicator şi a fost activ cu ocazia Conciliului de la

Constanţia. Susţinător al celor mai stricte reforme, el a devenit un personaj eminent în analele Ordinului său, prin energia de care a dat dovadă şi prin exemplul pe care l-a oferit. Cea mai importantă dintre lucrările sale este *Formicarius*, un tratat ce analizează problemele teologice, filozofice şi sociale ale acelor zile. O ediţie completă, în 5 volume, a fost publicată la Douai, în anul 1602.

Partea I
Întrebarea XII

54. În acest punct, teologia este foarte complexă şi trebuie urmărită cu cea mai mare atenţie. Toţi [oamenii] au liber arbitru şi de aceea pot să păcătuiască. Însă Domnul Nostru şi Doamna Noastră nu au păcătuit; iar gândul că ar fi putut păcătui reprezintă o blasfemie. Iar Sfântul Ioan (I, iii, 9) spune: „*Oricine este născut din Dumnezeu nu păcătuieşte, pentru că sămânţa Lui rămâne în el; şi nu poate păcătui, fiindcă este născut din Dumnezeu*".

Partea I
Întrebarea XVI

55. Pentru o discuţie cuprinzătoare privind apariţia lui Samuel la Endor, a se vedea scrierea mea *Istoria vrăjitoriei*, din *Vrăjitoarea în Sfânta Scriptură*, pp. 176-181.

Partea I
Întrebarea XVII

56. Doctor al Bisericii; Arhiepiscop de Canterbury, născut la Aosta, un oraş din Burgundia, situat la graniţa cu Lombardia, în anul 1033 sau 1034; a murit pe 21 aprilie 1109. Îi este acordată o mare cinste cu ocazia prăznuirii sale de pe data de 21 aprilie, în cadrul slujbei miezonoptice, *Lectura* VI: „*Obdormiuit in Domino, famam non solum miraculorum et sanctitatis (praecipue ob insignem deuotionem erga Domini nostri passionem, et beatam Virginem eius Matrem) assecutus, sed etiam doctrinae, quam ad defensionem Christianae religionis, animarum profectum, et omnium theologorum, qui sacras litteras scholastica methodo tradiderunt, normam coelitus hausisse ex eius omnibus apparet*". Există câteva colecţii ale operelor Sfântului Anselm, însă puţine dintre acestea, dacă există vreuna, pot pretinde că sunt critice; şi niciuna nu este adaptată cerinţelor moderne. În acelaşi timp, există numeroase ediţii separate, şi chiar traduceri ale tratatelor mai importante, mai ales a celui intitulat *Cur Deus Homo*.

Partea I
Întrebarea XVIII

57. *Daniel* 10:13: „*Dar căpetenia împărăţiei Persiei mi s-a împotrivit timp de douăzeci şi una de zile, dar iată că Mihail, una din căpeteniile cele mai de seamă, a venit să*

mă ajute, căci fusesem lăsat acolo, cu împăraţii Persiei". Căpetenia împărăţiei Persiei este îngerul păzitor al Persiei, care potrivit îndatoririlor sale de a veghea asupra binelui duhovnicesc al perşilor dorea ca mulţi dintre evrei să rămână printre ei.

Partea a II-a
Întrebarea I

58. Stadelein, cel numit „*grandis maleficus*" sau „*marele vrăjitor malefic*", a trăit la Boltingen, un mic oraş din ducatul şi din dioceza Lausanne. John Nider a fost consilier la procesul intentat acestuia. A se vedea *Formicarius*, capitolul III.

59. Ioan Casian, scriitor călugăr şi ascet din Galia Sudică, cel care a introdus pentru prima dată regulile vieţii monahale orientale în Occident, s-a născut probabil în Provenţa, prin anul 360; a murit lângă Marsilia, prin anul 435. Principalele două scrieri ale lui Casian sunt *Instituţiile; De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis libri XII* şi *Colaţiuni* sau *Coferinţe*, *Collationes XXIV*. Însuşi autorul a subliniat relaţia care există între cele două lucrări: „*Aceste cărţi (Instituţiile)...se referă mai ales la ceea ce ţine de omul de dinafară şi la obiceiurile comunităţilor mânăstireşti; celelalte (Conferinţele) se ocupă mai ales de educarea omului interior şi de desăvârşirea inimii*". Cea mai bună ediţie a lucrărilor lui Casian este cea a lui Petschenig, Viena, 1885-1888. Cu toate că nu a fost canonizat niciodată în mod oficial, încă din cele mai vechi timpuri Casian a fost privit ca un sfânt. La Marsilia, sărbătoarea sa este pe data de 23 iulie, iar numele său apare în Calendarul grec.

60. *Episcopus Tamasi in Cypro, cuius Festum agitur die xvii Septembris*. A se vedea *Analecta Bollandiana*, XXVI, 238-239; şi Fr. Nau, *Revue de l'Orient chrétien* XII (197), 125-138.

61. La cererea mamei sale Theodora, Contesă de Teano, Sfântul Toma, care primise veşmântul Dominican undeva între 1240 şi august 1243, a fost capturat de cei doi fraţi ai săi, Landolfo şi Rinaldo, ofiţeri în armata Împăratului Frederic, pe când se afla pe drumul dintre Napoli şi Roma. Aceştia l-au închis timp de aproape doi ani în fortăreaţa San Giovanni de la Rocca Secca. El a dezvăluit prietenului său credincios, Reginald de Piperno, această viziune a Sfinţilor Îngeri, care l-au înzestrat cu centura albă a castităţii. Unul din obiceiurile specifice Ordinului Dominican este acela de a comemora cu pioşenie acest eveniment prin purtarea unei centuri de culoare albă, pentru care s-a instituit această formă de binecuvântare: „*Benedictio Cinguli S. Thomae Aquinatis Ad Seruandam Castitatem*".

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul II

62. *De Divinatione Daemonum*, scrisă între anii 406-411. Migne, *Patres Latini* XL, pp. 581-592.

63. Cu toate acestea, ziua de sâmbătă a fost tot timpul evitată, pentru că este ziua sfântă a Neprihănitei Mame a lui Dumnezeu. A se vedea scrierea mea *Istoria vrăjitoriei*, capitolul IV, pp. 115-116.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul III

64. Doctor al Bisericii, Cardinal-Episcop de Ostia, născut la Ravenna în anul 1007; a murit la Faenza pe 21 februarie 1072. Lucrările sale, care au fost strânse laolaltă de mai multe ori, pot fi găsite cel mai uşor în lucrarea lui Migne, *Patres Latini*, *CXLIV-CXLV*.

65. *Daniel* 14:32-38:

32. Şi era atunci Avacum prooroc în ţara Iudeilor şi acela fiersese fiertură, şi a pus pâine în scafă, şi mergea la câmp să ducă secerătorilor.
33. Şi a zis îngerul Domnului către Avacum: Du prânzul care-l ai, în Babilon, lui Daniel, în groapa leilor.
34. Şi a zis Avacum: Doamne! Babilonul nu l-am văzut şi groapa n-o ştiu unde este!
35. Şi l-a luat îngerul Domnului de creştet şi, ţinându-l de părul capului său, l-a pus în Babilon deasupra gropii, întru repeziciunea duhului său.
36. Şi a strigat Avacum zicând: Daniele! Daniele! Ia mâncarea pe care ţi-a trimis-o ţie Dumnezeu.
37. Şi a zis Daniel: O, Ţi-ai adus aminte de mine, Dumnezeule, şi n-ai părăsit pe cei care Te caută şi Te iubesc pe Tine!
38. Şi s-a sculat Daniel şi a mâncat; iar îngerul Domnului îndată a dus pe Avacum la locul său.

66. Henry Boguet, *Discours des Sorciers*, Lyon, XVI, 4, arată că această alifie care le permite să zboare nu are nicio calitate intrinsecă. Reţeta de preparare s-a păstrat, însă folosirea acestei alifii, spun cei mai mulţi demonologi, trebuie considerată a fi un exemplu de ritual de venerare a lui Satan, menit mai degrabă să îi amăgească pe adepţii săi.

67. Episcop de Auxerre, născut cam prin anul 380; a murit la Ravenna pe 31 iulie 448. Trupul lui a fost adus înapoi la Auxerre, iar mai târziu a fost ridicată celebra Biserică Benedictină numită Saint Germain.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul IV

68**.** *Exodul* 20:5; 34:7.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul V

69. Aceste practici păgâne sunt condamnate cu severitate în lucrarea *Liber Poenitentialis* a Sfântului Teodor, al şaptelea Arhiepiscop de Canterbury. În cartea XXXVII

se scrie: „*Dacă la Calendele lui ianuarie cineva se deghizează în cerb sau în viţel, îmbrăcându-se cu pieile unui animal din cireadă şi îşi acoperă capul cu capul acestuia; ei bine, cei ce se preschimbă astfel într-un animal trebuie să facă penitenţă timp de trei ani, căci au făcut un lucru diabolic*". A se vedea lucrarea mea *Geografia vrăjitoriei*, Capitolul II, pp. 65-73. Conciliul de la Auxerre din anul 578 (sau 585) a interzis tuturor „*să se mascheze în viţel sau în cerb în prima zi a lunii ianuarie sau să împartă talismane diabolice*".

70. Nu este ceva neobişnuit ca Sataniştii să meargă la Sfânta Împărtăşanie în diferitele biserici dintr-un oraş, însă în loc să mănânce Pâinea Sfinţită, aceştia scuipă Trupul lui Dumnezeu din gură într-o batistă sau într-o cârpă şi îl iau cu ei pentru a-l batjocori în ritualurile lor groaznice de venerare. În cazul binecunoscut al vrăjitoarelor din Lancashire, la primul proces, în anul 1612, James Device a mărturisit „*că într-o zi de joi, atunci când avea doi ani, bunica lui, Elizabeth Souternes, zisă şi Demdike, i-a poruncit să meargă la biserică pentru a primi Împărtăşania (căci în ziua următoare era Vinerea Mare), dar să nu mănânce Pâinea pe care i-o va da Preotul, ci să o ia cu el şi să o dea acelei arătări care o să-i apară în cale în drumul spre casă. Dar în pofida celor ce i s-au spus, acesta a luat Pâinea şi a mâncat-o, aşa că pe când se întorcea acasă, la o distanţă cam de patruzeci de prăjini de acea biserică, i-a ieşit în cale o arătare sub chip de Iepure, care i-a vorbit şi l-a întrebat dacă a adus Pâinea*".

Broasca râioasă apare în mod constant pe post de demon. În anul 1579, la Windsor, „*o oarecare Mama Dutton, care locuia în Parohia Cleworthe, ţinea cu ea un Spirit sau un Demon în chip de broască râioasă, pe care îl hrănea pe o parcelă de verdeaţă din grădina sa cu sîngele pe care-l făcea să curgă din trupul ei*". Ursula Kemp, o vrăjitoare din St. Osyth (1582), avea un demon pe nume Pygine, care era „*negru ca o broască râioasă*". Ales Hunt, din acelaşi grup de vrăjitoare, hrănea doi demoni „*pe care-i ţinea într-un vas mic de pământ*". Margerie Sammon, o altă vrăjitoare din St. Osyth, „*are şi ea doi demoni ca nişte broaşte râioase; pe unul îl cheamă Tom, iar pe celălalt Robbyn*". Când Ursula Kemp a privit pe furiş prin fereastra Mamei Hunt, aceasta „*a zărit un spirit care privea de sub o pânză şi care avea nasul maroniu ca un dihor*".

71. Aceste practici încă supravieţuiesc.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul VI

72. *Formicarius*, capitolul III.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul VII

73. Boethius, *De Consolatione Philosophiae*, Nota I, Paragraful ii. „*Atqui talia contuleramus arma, quae nisi prius abiecisses, inuicta te firmitate tuerentur*".

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul VIII

74. *Daniel* 4:33: „*Chiar în clipa aceea s-a împlinit cuvântul acela asupra lui Nebucadneţar. A fost izgonit din mijlocul oamenilor, a mâncat iarbă ca boii, trupul i-a fost udat de roua cerului până i-a crescut părul ca penele vulturului şi unghiile ca ghearele păsărilor*”.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul IX

75. Tratatul *De Natura et Origine Animae* a fost scris către sfârşitul anului 419.

76. Sfântul Pavel, 2 *Tesaloniceni* 2:8-9.

77. *Pseudo-Clementinele.*

78. 2 *Tesaloniceni* 2:8-9: „*Şi atunci se va arăta cel fără de lege... Iar venirea aceluia va fi prin lucrarea lui Satan, însoţită de tot felul de puteri şi de semne şi de minuni mincinoase*”.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul X

79. Sulpicius Severus, numit şi Sallust Creştinul, s-a născut în Aquitania prin anul 360 şi a murit aproximativ în perioada 420-425. El a devenit prietenul apropiat şi ucenicul înflăcărat al Sfântului Martin, şi a trăit în sudul Franţei, în apropiere de Eauze, la Toulouse şi Luz. Opera sa, *Viaţa Sfântului Martin*, a fost foarte cunoscută în Evul Mediu, aşa cum au fost şi *Dialogurile* sale, care la început au fost împărţite în trei secţiuni. Operele sale se găsesc în lucrarea editată de Migne, *Patres Latini,* XX, 95-248.

80. În anul 487, Equitius era Episcop de Matelica, o dioceză care în prezent s-a unit cu Fabriano. Din acel vechi Scaun se mai cunoaşte doar un singur Episcop (Florentinus).

81. Enea Silvio de’ Piccolomini s-a născut la Corsignano, lângă Siena, în anul 1405; a fost ales în Scaunul Sfântului Petru pe 19 august 1459. A murit la Ancona pe 14 august 1464.

82. Praxida şi Pudenziana au fost fiicele Senatorului Pudens, un ucenic al Sfântului Petru. Exista în Roma o veche biserică titulară, „*titulus Pudentis*”, care mai purta şi numele de „*ecclesia Pudentiana*”. Cele două figuri de femeie de pe mozaicul absidei Bazilicii Sfânta Pudenziana, din via [strada] Urbana, sunt Pudenziana şi Praxida. În secolul al IV-lea s-a construit o altă biserică titulară, „*titulus Pudentis*”, lângă basilica Santa Maria Maggiore; în anul 822, când Pascal I a reconstruit biserica în forma sa actuală (basilica şi biserica titulară Sfânta Praxida din Esquilino), el a mutat în ea trupurile sfintelor Praxida şi Pudenziana, precum şi pe acelea ale multor alţi martiri. Cele mai de seamă Moaşte ale Sfinţilor se găsesc sub Altarul Principal. În Capela Sfântului Zeno, care datează din secolul al IX-lea, se află Sfântul Stâlp al Flagelării, care a fost adus de la Ierusalim în anul 1223 de către Cardinalul

Giovanni Colonna. O altă parte a Sfântului Stâlp se păstrează în Biserica Sfântului Mormânt din Ierusalim, acolo unde oamenii o venerează în fiecare an în ajunul Paştelui. Sfânta Praxida este una dintre bisericile din Roma cele mai bogate în moaşte. Ea adăposteşte trupurile Sfintei Zoe, Sfântului Feldian, Sfântului Candid, Sfântului Basil, Sfântului Celestin I, Sfântului Nicomed; importante moaşte ale Sfântului Matei, Sfântului Luca, Sfântului Bartolomeu, Sfântului Filip, Sfântului Andrei, Sfântului Petru, Sfântului Pavel şi Sfântului Ioan Botezătorul; unele veşminte ale Fecioarei Maria; o bucată de material din mantaua Domnului Nostru; trei ghimpi din Coroana cu Spini; şi patru fragmente de lemn din Crucea răstignirii.

83. „*Doctor planus et utilis*", renumit exeget, născut la Lyra, în Normandia, în anul 1270; moare la Paris, în anul 1340. A scris numeroase lucrări teologice, dintre care cea mai cunoscută este de departe opera sa monumentală *Postillae perpetuae in universam S. Scripturam*, care a fost atât de populară, încât a avut cinstea de a fi primul comentariu biblic care a fost publicat.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XI

84. *Praeceptorum divinae legis Liber*, cu şaptesprezece ediţii apărute înainte de anul 1500. Eu am utilizat-o pe cea a lui Douai, 1612.

85. Sigebert de Bembloux, celebru istoric Benedictin, născut la Gembloux (provincia Namur), prin anul 1035; a murit în acelaşi loc, pe data de 5 noiembrie 1112. A fost un autor prolific, iar lucrarea sa cea mai renumită, „*Chronicon sive Chronographia*", stă la baza multor altor lucrări istorice. A fost retipărită în mod frecvent. Lucrările lui Sigebert pot fi găsite în cartea lui Migne, *Patres Latini*, CLX. Există şi un studiu realizat de Hirsh, „*De vita et scriptis Sigeberti Monachi Gemblacensis*", Berlin, 1841.

86. Fiul lui Lothaire I, născut aproximativ în anul 822. S-a asociat cu tatăl său la conducerea Imperiului în anul 849 şi a preluat Coroana Imperială în 855. A murit în anul 875.

87. *Luca* 11:21.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XIII

88. *Poena damni.*

89. *Psalmul* 82:2.

90. *Geneza*. „*Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius: ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo eius*".

91. Puţinele lucruri care se cunosc în legătură cu autorul lucrării *Concordantia discordantium canonum*, mai cunoscută sub numele de *Decretum Gratiani*, au fost extrase chiar din lucrarea respectivă. Graţian s-a născut în Italia, probabil la Chiusi. A devenit călugăr

Camaldolez şi a predat la Bologna. Nu este sigur când a compilat lucrarea *Decretum*, însă se spune că a fost terminată în 1151. Experţii mai recenţi sugerează însă că a fost finalizată în 1140. Graţian a murit înainte de anul 1179; unii chiar cred că a murit în 1160. El este considerat a fi adevăratul întemeietor al legii canonice.

92. *Psalmul* 50:18.

93. Sfântul Alexie, Duhovnic. Este prăznuit pe data de 17 iulie. Bazilica şi biserica titulară a Sfinţilor Bonifacio ed Alessio all'Aventino, Roma, adăposteşte sub Altarul Principal trupurile sfinţilor Bonifaciu şi Alexie. Sfânta Aglaia este îngropată în confesional.

Sfântul Nicolae de Tolentino, din Ordinul Sfântului Augustin, circa 1246-1306, s-a născut într-o familie bună, din doi părinţi credincioşi, Compagnons de Guarutti şi Amata de Guidiani, care trăiau retraşi şi duceau o viaţă foarte modestă. El a fost copilul rugăciunii, pentru că mama lui era destul de în vârstă şi de aceea a jurat că dacă va avea un fiu i-l va închina lui Dumnezeu încă din pântece. Părinţii lui şi-au dat bucuroşi acordul ca acesta să intre în Ordinul Eremiţilor Augustinieni, şi astfel el a devenit unul dintre cei mai renumiţi reprezentanţi ai săi. Sfântul Nicolae s-a distins printr-o smerenie îngerească şi printr-o puritate celestă. A murit pe 10 septembrie, zi în care este prăznuit.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XIV

94. 1 *Corinteni* 9:9.

95. *Psalmii* 36:7,8.

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XV

96. Capitolul III.

97. În procesul Doamnei Alice Kyteler din Kilkenny, din anul 1324, s-a arătat că aceasta a jertfit animale vii la răspântii *(Holinshed spune că a fost vorba de nouă cocoşi roşii)* pentru demonul ei, Robert Artisson, „*qui se facit appellari Artis Filium*". În tradiţia greacă, răspântiile erau bântuite de strigoi (Κέρκωπες). Lemoine, VI, p. 109, ne spune: „*Celui qui veut devenir sorcier doit aller à un 'quatre chemins' avec une 'poule noire,' ou bien encore au 'cimetière,' sur une 'tombe' et toujours à 'minuit.' Il vient alors quelqu'un qui demande: 'Qui venez-vous faire ici?' 'J'ai une poule à vendre,' répond-on. Ce quelqu'un (est) le Méchant*".

98. Staufus. În *Formicarius*, Capitolul III, ediţia Frankfurt, 1588, Vol. I, p. 722 apare numele „Scavius", iar pe margine, „Schasius". (Nota marginală: „*De Schasio in murem se convertente*").

Partea a II-a
Întrebarea I. Capitolul XVI

99. Această tradiţie constituie subiectul celebrei opere *Der Freischutz*, al cărui text a fost scris de Kind, în timp ce muzica îi aparţine lui Weber. Prima dată a fost pusă în scenă la Berlin în anul 1821, iar pe 22 iulie 1824 a fost prezentată în Anglia, la Teatrul Lyceum, sub titlul *Der Freischutz* sau *Al şaptelea glonţ*.

100. Pe 29 mai 1187, câţiva mrcenari şi bandiţi jucau zaruri în faţa uşii bisericii din Déols. Unul din aceşti indivizi, care pierduse în urma unei aruncări, blestemând şi înjurând, a luat o piatră şi a aruncat-o spre chipul Doamnei Noastre cu Pruncul, care se afla deasupra sfintei intrări. Braţul Copilului Iisus s-a rupt în două. „*Din braţul frânt a început să curgă un şuvoi de sânge, care a format pe pământ o mică baltă. Nenorocitul care a aruncat cu piatra a fost cuprins de nebunie şi a murit pe loc*”. Sângele a fost adunat cu grijă într-un vas, care a fost aşezat într-un paraclis dedicat Doamnei Noastre. Din acel moment şi până la Revoluţie s-au săvârşit nenumărate vindecări şi s-a înfiinţat şi o Confrerie în cinstea acelui miracol. Confreria a fost reorganizată în anul 1830, iar pe data de 31 mai are loc o Comemorare solemnă a Vărsării Sângelui Doamnei Noastre din Déols.

După ce Sfântul Paul al Crucii (1694-1775) a propovăduit pentru ultima oară în biserica din Piagaro, s-a putut vedea că dintr-un Crucifix aflat deasupra unuia din altarele laterale curge sânge. Sute de oameni au fost martori la acest miracol, iar mai târziu s-a construit o capelă care să adăpostească Crucea Miraculoasă. În 1630, la Spoleto, din capul încoronat cu spini al unei statui a Domnului Nostru au curs picături de sânge. Chiar şi în această epocă de oameni necredincioşi, *El Santo Cristo de la Agonia*, de pe Sfântul Crucifix din Limpias, transpiră sânge, în timp ce în ochi s-au putut vedea lacrimi, iar capul se mişcă uneori dintr-o parte în alta ca şi cum ar fi epuizat de atâta durere amară. Şi am putea menţiona multe alte asemenea miracole.

Partea a II-a
Întrebarea II.

101. Aici sensul cuvintelor este înţeles complet greşit. Mai degrabă ar trebui să fie în felul acesta, „*Femeie, ce legătură are cu Mine şi cu Tine*” faptul că aceşti oameni nu mai au vin? Domnul Nostru se minunează de generozitatea supremă a Doamnei Noastre. Primul miracol a fost săvârşit la cererea MARIEI. *Quod Deus imperio tu prece, Virgo, potes.* S-ar putea spune că toate miracolele au fost săvârşite la rugămintea Doamnei Noastre, pentru că, după cum spune Sfântul Bernard, Dumnezeu vrea ca noi să obţinem orice lucru prin intermediul Ei. *Totum now voluit habere per MARIAM.*

102. Faptul că exorcismul nu are efect denotă o lipsă de credinţă.

103. Lucrarea *De Moribus ecclesiae catholicae et de moribus Manichaeorum* a fost scrisă în anii 388-389.

104. John Duns Scotus, *Doctor Subtilis*, faimos erudit Franciscan, a murit pe data de 8 noiembrie 1308. A trăit şi a predat la Oxford, şi pentru o vreme la Paris. Operele sale complete însoţite de comentarii au apărut la Paris, 1891-1895, în douăzeci şi şase de volume in-quarto, fiind o reeditare a celor douăsprezece volume folio care au fost publicate în anul 1639 la Lyon de către Luke Wadding.

105. Ubertino de Casale, conducător al Mişcării Spirituale a Franciscanilor, care a exprimat idei extremiste referitoare la sărăcia evanghelică. S-a născut în anul 1259 şi a murit prin anul 1330. Din cauza faptului că a susţinut nişte idei foarte severe a fost condamnat de către autorităţi, aşa că viaţa sa a fost destul de dificilă. În general, se consideră că principala sa lucrare este *Arbor vitae crucifixae JESU Christi*.

106. *Matei* 12:26: „*Et si Satanas Satanam eiicit, adversus se divisus est: quomodo ergo regnum eius?*”.

107. „*Ahazia s-a îmbolnăvit. A trimis nişte soli şi le-a zis: «Duceţi-vă şi întrebaţi pe Baal-Zebub, dumnezeul Ecronului, ca să ştiu dacă mă voi vindeca de boala aceasta». Dar îngerul Domnului a zis lui Ilie, tişbitul: «Scoală-te, suie-te înaintea solilor împăratului Samariei şi spune-le: Oare nu este Dumnezeu în Israel, de vă duceţi să întrebaţi pe Baal-Zebub, dumnezeul Ecronului?». De aceea, aşa vorbeşte Domnul: «Nu te vei mai da jos din patul în care te-ai suit, ci vei muri».*

108. Citatul care urmează este dintr-un articol intitulat *Vrăjitoria, trecut şi prezent*, de Lady Peirse, care a apărut în *Cuvântul Domnului*, vol I, nr. 3 (pp. 122-128), mai-iunie 1926. Districtul la care se face referire este „*un sat din sudul Angliei*”. „*Un crescător de animale din partea locului, ale cărui vaci şi oi s-au îmbolnăvit în mod ciudat şi au prezentat toate acele semne obişnuite care indică faptul că au fost „deocheate” sau vrăjite, în timp ce lui toate lucrurile îi mergeau prost, s-a dus la un vraci care i-a spus ca noaptea târziu să repete un anumit descântec, să fixeze cu un cui inima unei oi pe uşa casei sale şi să nu deschidă în ruptul capului acea uşă până dimineaţa, indiferent de ceea ce urma să se întâmple. Omul a făcut toate aceste lucruri, iar când familia sa s-a dus la culcare, el a început să stea de veghe lângă focul din bucătărie. Nu după mult timp a auzit pe cineva bătând violent în uşă şi strigând în gura mare, «Deschide şi lasă-mă să intru». Vocea era foarte imperativă, însă omul, cu toate că tremura din toate încheieturile, şi-a ţinut firea şi nu s-a mişcat de pe scaun. Atunci au început să se audă pentru a doua oară bătăi în uşă, în timp ce o voce plină de jale îl implora să îi dea drumul înăuntru, însă omul a rămas neclintit. În cele din urmă s-a auzit o bătaie slabă şi un geamăt. Însă omul, deosebit de alarmat, a rămas pe poziţie până a doua zi de dimineaţă, când soarele a răsărit. Când a deschis uşa, a văzut un vecin zăcând mort pe pragul său*”.

„*Prietenului meu i s-a spus că doctorul a considerat că este vorba de un atac de cord. Ne putem imagina că crescătorul de animale şi membrii familiei sale nu au suflat un cuvânt în legătură cu vocea şi cu bătăile în uşă; şi poate că în afară de omul respectiv, nimeni nu a auzit nimic. Pentru doctor aceea a fost doar o întâmplare nefericită; pentru crescătorul de animale a fost vorba de o răzbunare misterioasă. Pentru oameni, în general, aceea a fost o poveste ce poate fi interpretată în diferite feluri; însă pentru toţi cei care citesc este o lecţie, şi anume că nu merită să practici vrăjitoria sau să te laşi pradă dorinţei de a face rău cuiva dacă undeva în apropiere există un vraci, pentru că în aparenţă este foarte uşor ca cu puţine cunoştinţe oculte să ucizi o vrăjitoare. De-a lungul multor secole s-a văzut că în cele din urmă vrăjitoarele nu au câştig de cauză. Credinţa şi teama victimelor lor pare să le dea putere, în timp credinţa şi iubirea îi ajută pe cei drepţi*”.

„Nu cu mulţi ani în urmă un agricultor şi soţia lui, care trăiau la ţară în apropiere de Milano, au ajuns la concluzia că fiica lor, care suferea de multă vreme de o boală misterioasă, pe care nici cei mai buni doctori din Milano nu au putut-o diagnostica şi trata, a fost vrăjită de o bătrână care locuia în satul lor, căreia i se dusese buhul că este vrăjitoare, pe care fata o jignise uşor fără să-şi dea seama. Prin urmare, au recurs la ajutorul unui „înţelept" care trăia într-un orăşel aflat la mare distanţă. Acesta le-a dat o legătură de ierburi spunându-le să le fiarbă în apă şi în acelaşi timp să rostească anumite rune sau anumite cuvinte. Şi le-a mai spus că dacă fata lor era într-adevăr lovită de răutatea cuiva, atunci când apa va fierbe vrăjitoarea care a aruncat vraja va suferi atât de mult, încât va da fuga la ei acasă şi se va trăda, prin aceea că îi va implora să ia cazanul de pe foc. Aşa că ei vor putea refuza să facă acest lucru dacă fata nu va fi vindecată pe dată de boala ei. Prin urmare, aceştia au respectat întocmai indicaţiile primite, şi imediat ce apa a început să fiarbă, a şi apărut alergând cotoroanţa pe care o suspectau, dând semne de intensă agonie şi implorându-i să arunce conţinutul vasului. Însă ei nu voiau să facă asta decât atunci când vraja va fi spulberată. Disperată, bătrâna a promis să-i redea fetei sănătatea şi din acel moment copila a început să se înzdrăvenească rapid, până când a ajuns să fie la fel de viguroasă şi de puternică ca orice fetişcană de la ţară".

109. Textul acestui pasaj pare a fi deteriorat şi prezintă mari deosebiri în ultimele ediţii. În prima ediţie a lucrării „*Ciocanul*", păstrată la British Museum, se poate citi: „*Nam die dnico sotularia iuuenu fungia seu pinguedie proci vt moris e p restauratoe fieri pungut et sic vbi ecclesia intrat tadiu malefice exire eccias non poterut quo adusq: exploratores aut exeunt aut illis licentia sub expssione ut sup exeundi peedat*". „*Die dnico*" a fost transformat aproape imediat în „*die dominica*". Exprimarea obişnuită este aceasta: „*die Dominica Sotularia, iuuenum fungia...*". Ediţia Veneţia, 1576, vine cu o altă modificare: „*die dominica Solutaria iuuenum fungia...*". Textul apărut la Lyon în anul 1669 cuprinde un amendament excelent, care este, fără îndoială, corect: „*die Dominica Sotularia iuuenum axungia...*".

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul I.

110. Sinistrari ne povesteşte un caz despre care a aflat atunci când era diacon; este vorba de un călugăr de la mânăstirea Certosa di Pavia, care era chinuit foarte tare de un Incubus. Exorcismele păreau să nu dea niciun rezultat; însuşi Incubus-ul respectiv, sub înfăţişarea Stareţului, binecuvântase locul şi stropise cu Apă Sfinţită. Însă în cele din urmă demonul a fost alungat. A se vedea traducerea mea, *Despre demoni*, pp. 57-59, precum şi restul textului.

111. Călugăr erudit de la mânăstirea Cisterciană Heisterback de lângă Bonn, născut la Colonia, prin anul 1170; a murit în jurul anului 1240 ca Egumen al acelei mânăstiri. Stareţul Henry i-a cerut lui Cezar să realizeze un rezumat al învăţăturii sale şi aşa a apărut faimoasa lucrare „*Dialogue magnus visionum atque miraculorum, Libri XII*", care a fost, fără nicio exagerare, cea mai cunoscută carte din Germania acelor zile. Există peste cincizeci de manuscrise şi se cunosc şapte ediţii tipărite. Ultima dintre acestea, în două volume, a fost publicată de Strange, la Colonia, în anul 1851; a urmat apoi un index, care a apărut tot la Colonia, în 1857.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul II.

112. *Cartea lui Tobit* 6:16, 17: „*Şi i-a zis îngerul Rafael: Ascultă-mă şi îţi voi spune care sunt aceia asupra cărora diavolul are putere. Căci diavolul are putere asupra celor ce se căsătoresc în aşa fel încât îl scot pe Dumnezeu din ei înşişi şi din mintea lor, lăsându-se în voia poftelor, precum calul şi catârul, care sunt lipsiţi de raţiune*”.

113. *Geneza* 20.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul III.

114. S-a născut la Böckelheim pe Nahe, în anul 1098; a murit pe piscul Rupertsberg de lângă Bingen, în anul 1179. Această mare vizionară şi profetesă Benedictină a fost numită Sibila Rinului. Încă din primii ani de viaţă a fost binecuvântată cu viziuni, iar pe la vârsta de patruzeci de ani a primit porunca divină de a publica o carte în care să spună lumii lucrurile pe care le-a văzut şi auzit. După multă ezitare, din cauza smereniei sale, s-a supus, şi în anul 1141 a început să scrie tratatul ei de înţelepciune intitulat *Scivias* („*scire vias Domini*”), la care a lucrat timp de zece ani. Este vorba de o lucrare inspirată şi profetică, care necesită un studiu aprofundat. În lucrarea sa *Kirchl. Handlexikon* (1908), Herwegen spune că pentru ca această uimitoare scriitoare să fie apreciată aşa cum se cuvine trebuie realizată o ediţie nouă şi critică a scrierilor ei, sarcină care necesită un mare volum de muncă şi o cercetare aprofundată. Sfânta Hildegard nu a fost canonizată în mod oficial, însă a mijlocit numeroase miracole, iar numele ei este înscris în Martirologiul Roman. În diocezele Speyer, Mainz, Trier şi Limburg, ea este prăznuită pe data de 17 septembrie, în timp ce călugării de la Solesmes o prăznuiesc pe 18 septembrie, ocazie cu care se ţine o Slujbă cu caracter specific. Moaştele Sfintei se găsesc la Eibingen, oraşul a cărei protectoare este. Pe data de 17 septembrie 1904 a luat fiinţă în mod oficial Mânăstirea Sfânta Hildegard.

115. Renumitul altar Our Lady of the Hermit, de la Mânăstirea Benedictină Einsiedeln, din Cantonul Schwyz, Elveţia. Sfântul Meinrad, asasinat de bandiţi în anul 861, îmbrăţişase o viaţă solitară şi îşi stabilise chilia pe pantele Muntelui Etzel, acolo unde a construit un mic paraclis pentru statuia făcătoare de minuni a Doamnei Noastre, pe care o primise de la Stareţa Hildegard din Zurich. Lui i s-au succedat câţiva pustnici, iar unul dintre aceştia, pe nume Ebrhard, a ridicat acolo o mânăstire şi o biserică. Această biserică a fost consacrată în mod miraculos în anul 948 de însuşi Hristos, asistat fiind de cei Patru Evanghelişti, de Sfântul Petru şi de Sfântul Grigorie cel Mare. Nici măcar raţionalistul Părinte Thurston, din Ordinul Iezuit, nu va putea contesta această sfântă minune, căci ea a fost cercetată şi confirmată pe Papa Leon al VIII-lea, iar ulterior a fost ratificată de mulţi Suverani Pontifi, ultimul fiind Pius al VI-lea, care în anul 1793 a confirmat documentele tuturor predecesorilor săi. Statuia miraculoasă se află într-o capelă mică ce se găseşte în interiorul marii biserici, aşa cum se întâmplă şi la Sfânta Casă din Loreto, şi este acoperită cu marmură şi cu bucăţi de lemn lucrate cu minuţiozitate. Ea reprezintă scopul a zeci de mii de pelerinaje.

Zilele cele mai importante sunt paisprezece septembrie şi treisprezece octombrie, prima marcând aniversarea consacrării divine a bazilicii Eberhard, iar cealaltă mutarea Moaştelor Sfântului Meinrad de la Reichenau la Einsiedeln, în anul 1039.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul IV.

116. Unul din cele mai renumite miracole ale Sfântului Anton de Padova, săvârşit întru convertirea ereticilor, a fost acela al unui catâr ce aparţinea unui oarecare Bovidilla, un om care hulea Sfânta Împărtăşanie. Cu toate că, aşa după cum se ştie, animalul fusese ţinut nemâncat timp de trei zile, acesta a refuzat să dea atenţie unei site de ovăz pe care i-o întindea stăpânul său, căci a căzut în genunchi şi a adorat Pâinea Sacramentală pe care Sfântul o ducea într-un chivot. Unele povestiri din secolul al XIV-lea spun că acest lucru s-a întâmplat la Tolouse, altele pomenesc numele Bruges, însă locul adevărat este Rimini. În bazilica Il Santo din Padova, acest miracol este ilustrat nu o dată. Există un basorelief din bronz realizat de Donatello, care se găseşte în Capela Sacramentului, precum şi o frescă de Campagnola. Aceeaşi temă apare şi în tabloul lui Van Dyck pictat pentru mânăstirea Recollects din Malines.

Se ştie că animalele îşi dau seama că în Pâinea Sacramentală se află Trupul Domnului Nostru, fapt deloc surprinzător dacă avem în vedere simţul şi inteligenţa lor.

La procesul intentat Satanistului Louis Gaufridi s-a arătat că cu ocazia unuia din ritualurile lor blestemate a fost adus un câine care să mănânce Pâinea Euharistică, însă acesta şi-a întins labele şi şi-a plecat capul în semn de adorare înaintea Trupului lui Hristos; şi nici şuturile, nici loviturile nu l-au putut face să se mişte de acolo. Câţiva dintre adepţi au izbucnit în lacrimi şi au început să se vaite pentru păcatele lor, fapt pentru care s-a stabilit ca în viitor, atunci când Pâinea Euharistică va fi pângărită, să nu fie prezent acolo niciun animal. A se vedea lucrarea mea *Geografia vrăjitoriei*, pp. 410-411.

Sfântul Optatus ne spune că nişte Donatişti au aruncat odată Pâinea Euharistică în faţa unor câini flămânzi, însă aceştia s-au repezit imediat la eretici şi i-au sfâşiat în bucăţi.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul V.

117. Întrucât Pâinea Sacramentală este „*medicina animae*”. În lucrarea *En Route*, Capitolul V, Stareţul Gévresin spune: „*Je comprends très bien le système du père Milleriot qui forçait à communier des gens qu'il appréhendait de voir retomber dans leus péchés, aprè. Pour toute pénitence, il les obligeait à recommunier encore et il finissait par les épurer avec les Saintes Espèces prises à de hautes doses. C'est une doctrine tout à la fois réaliste et surélevée*”.

118. Primul Conciliu de la Cartagina de care avem cunoştinţă s-a ţinut prin anul 198 d. Hr., când au fost prezenţi şaptezeci de episocopi. Întâlnirea a fost prezidată de Agrippinus, Episcopul Cartaginei. După aceasta dată s-au ţinut la Cartagina peste douăzeci de alte asemenea Concilii, dintre care cele mai importante au fost cele prezidate de Sfântul Ciprian, referitoare la „*lapsi*” (n.t. creştinii care şi-au renegat credinţa), la erezia Novatianistă şi la re-

botezarea ereticilor, precum şi sinoadele din 412, 416 şi 418, care au condamnat erezia lui Pelagius.

119. Un articol din *De exorcizandis Obsessis a Daemonio* prescrie: „*Necessarie uero interrogationes sunt, ut de tempore quo ingressi sunt, de cause, et aliis huiusmodi. Ceteras autem daemoniis nugas, risus, et ineptias Exorcista cohibeat, aut contemnat, et circumstantes, qui pauci esse debent, admoneat, ne haec curent, neque ipsi interrogent obsessum: sed potius humiliter et enixe Deum pro eo precantur*".

120. Episcop de Napoli, numit în acel Scaun de Sfântul Grigorie cel Mare în anul 593, după destituirea lui Demetrius.

121. *Matei* 17:21: „*Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem et ieiunium*".

122. A se vedea Sinistrari, *De Daemonialitate*, LXVIII, în traducerea mea, *Despre demoni*, pp 52-53.

123. Paul de Santa Maria, Arhiepiscop spaniol, Lord Cancelar şi exeget, născut la Burgos prin anul 1351; a murit pe 29 august 1435. Cel mai bogat şi mai influent evreu din Burgos (numele său evreiesc fiind Solomon-Ha-Levi) şi erudit de prim rang în literatura talmudică şi rabinică, precum şi Rabin al comunităţii evreieşti, el a fost convertit la Creştinism datorită logicii convingătoare a lucrării *Summa* a Sfântului Toma. A primit botezul pe data de 21 iulie 1390. Este cunoscut ca scriitor biblic mai ales datorită lucrării sale *Additiones* la opera *Postilla*, de Nicolas de Lyra, Nuremberg, 1481; Veneţia, 1481; şi multe alte ediţii.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul VI.

124. William Duranti, canonic şi unul dintre cei mai importanţi scriitori bisericeşti medievali, s-a născut prin anul 1237 la Puimisson, în Provenţa; a murit la Roma, pe 1 noiembrie 1296. A avut o carieră extrem de nobilă şi distinsă. Lungul epitaf de pe mormântul său din Santa Maria sopra Minerva spune povestea vieţii sale şi conţine o listă a lucrărilor pe care le-a scris. Cea mai importantă dintre acestea este *Rationale divinorum officiorum*, a cărei primă ediţie a fost publicată la Mainz, în anul 1459, de către Fust şi Schoeffer. A fost retipărită în mod frecvent, ultima ediţie completă fiind cea apărută la Napoli în 1839. *Speculum Iudiciale* şi *Commentarius in canones Concilii Lugdunensis II* sunt tratate valoroase, care se referă la canoane şi la procesele canonice.

125. Miracolul mutării unui munte a fost realmente săvârşit de Sfântul Grigorie Taumaturgul, Episcop al Neocezareii (circa 270-275), după cum ne spune Beda Venerabilul în *Comentariul* său la *Marcu* 11: „*Hoc quoque fieri potuisset, ut mons ablatus de terra mitteretur in mare, si necessitas id fieri poscisset. Quomodo legimus factum precibus beati patris Gregorii Neocaesareae Ponti Antistitis, uiri mentis et virtutibus eximii, ut mons in terra tantum loco cederet, quantum incolae ciuitatis opus habebant. Cum enim volens aedificare ecclesiam in loco apto, vident eum angustiorem esse quam res exigebat, eo quod ex una parte rupe maris, ex alia monte proximo coarctaretur; venit nocte ad locum, et genibus flexis*

admonuit Dominum promissionis suae, ut montem longius iuxta fidem petentis ageret. Et mane facto reuersus inuenit montem tantum spatii reliquisse structoribus ecclesiae, quantum opus habuerant".

126. De fapt, exorcismul prin botez este anterior Sfântului Grigorie. Încă de la început, catehumenii erau exorcizaţi pentru a putea primi Sacramentul Botezului. În acest context, exorcismul este o anticipare simbolică a unuia dintre efectele principale ale Sacramentului Regenerării, şi pentru că a fost folosit în cazul copiilor care nu aveau păcate, Sfântul Augustin, atunci când a scris împotriva Pelagienilor, a făcut apel la el cu trimitere clară la păcatul originar. Sfântul Chiril din Ierusalim, în *Catehezele* sale, 347 d.Hr., face o descriere detaliată a exorcismului prin botez, din care rezultă că în Orient se practica ungerea cu ulei exorcizat. Prima mărturie Occidentală care arată că ungerea era o parte a exorcismului prin botez este dată de lucrarea în limba arabă, *Canoanele lui Hipolit*.

127. Lucrarea *De Auguriis*, care adesea este atribuită unui alt scriitor, poate fi găsită în ediţia lui Migne a lucrării *Sfântul Augustin*, Cap. V, 2268.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul VII.

128. Conform comediei lui Shirley, *Surorile*, aprobată în aprilie 1642, unde Antonio îi spune unuia din aşa-zişii astrologi, III, I:

„*Tu eşti unul din acei pungaşi care cutreieră ţara*
Şi care trăiesc cu viermii pe care-i iau din mâna oamenilor proşti".

129. 1 *Corinteni* 10:31.

Partea a II-a
Întrebarea II. Capitolul VIII.

130. Şi în Irlanda, gnomii sunt numiţi „*oameni buni*", şi în mod tradiţional aceştia sunt binevoitori, capricioşi sau chiar răutăcioşi. În unele părţi din Ţinutul Înalt al Scoţiei gnomii sunt numiţi „*daoine sithe*" sau „*oameni ai păcii*", şi se crede că în fiecare an diavolul duce cu sine a zecea parte din ei. Este uşor să ne reamintim că grecii numeau zânele, αι Ευμενίδες, adică zeiţe milostive.

Partea a III-a
CHESTIUNI GENERALE ŞI INTRODUCERE

131. Esarhaddon recurge la aflarea viitorului cu ajutorul săgeţilor. Această practică, numită belomanţie, era foarte mult folosită de caldeeni şi arabi. Sfântul Ieronim comentează acest text în felul următor: „*Va sta la drumul mare şi va consulta oracolul aşa cum o face poporul său, aruncând săgeţi într-o tolbă şi amestecându-le, iar pe fiecare săgeată este scris*

numele unui neam, pentru a se vedea a cui săgeată e trasă din tolbă, şi care oraş trebuie atacat mai întâi". De cele mai multe ori, arabii foloseau trei săgeţi. Pe prima era scris, „*Domnul mi-a poruncit*", pe a doua, „*Domnul mi-a interzis*", iar a treia nu avea nicio inscripţie. Dacă cel ce întreba trăgea prima săgeată, era un semn de izbândă; a doua săgeată prevestea un eşec; dacă era trasă a treia săgeată, atunci se amestecau din nou toate trei şi se mai trăgea o dată. În unele ţări, în loc de săgeţi se foloseau nişte beţe de ghicit. Acestea se trăgeau dintr-un vas ori se aruncau în aer şi se observa cu atenţie poziţia în care cădeau pe pământ. Aceasta practică poartă numele de rabdomanţie. În *Ezechiel* 21:21 apare cuvântul *ραβδμαντεία* nu *βελομαντεία*. Sfântul Chiril din Alexandria menţionează cuvântul rabdomanţie. *Coranul* V interzice prevestirile cu ajutorul săgeţilor, numindu-le „*o urâciune a lucrării lui Satan*". A se vedea lucrarea mea *Istoria vrăjitoriei*, Capitolul V, pp. 182-183.

132. Pentru a înţelege legătura strânsă dintre manihei şi vrăjitoare a se vedea lucrarea mea *Istoria vrăjitoriei*, Capitolul I.

133. Papa Clement al V-lea, născut la Villandraut, în anul 1264; a fost ales în Scaunul Sfântului Petru la data de 5 iunie 1305; a murit la Roquemare, pe 20 aprilie 1314; a completat lucrarea medievală *Corpus Iuris Canonici* prin publicarea unei colecţii de bule papale intitulată *Clementinae* sau *Liber Clementinarum*, iar alteori *Liber Septimus*, cu referire la lucrarea *Liber Sextus*, a lui Bonifaciu al VIII-lea. Această colecţie cuprinde bulele papale ale acestui ultim Pontif, pe cele ale lui Benedict al XI-lea, ca şi pe cele ale lui Clement. A fost promulgată împreună cu hotărârile Conciliului de la Viena pe 12 martie 1314, la rezidenţa papală de la Monteaux, din apropiere de Carpentras. Lucrarea este împărţită în cinci cărţi, având mai multe subdiviziuni şi capitole. Deoarece Clement al V-lea a murit înainte de publicarea acestei colecţii, ea a fost promulgată încă o dată de către Ioan al XXII-lea, pe 25 octombrie 1317, după care a fost trimisă la Universitatea din Bologna, pentru a constitui un Corp de legi autorizat, care să fie folosit în tribunale şi facultăţi.

134. Părinţii Sfântului Bonaventura au fost Giovanni di Fidanze şi Maria Ritella. Acesta s-a născut la Bagnorea, lângă Viterbo, în anul 1221, şi a fost botezat Giovanni. Numele lui a fost schimbat în Bonaventura datorită exclamaţiei Sfântului Francisc, „*O buona ventura*", atunci când copilul a fost adus la el pentru a fi vindecat de o boală periculoasă. (Această relatare a fost pusă sub semnul îndoielii, întrucât şi alţii au purtat anterior numele de Bonaventura). Sfântul Bonaventura a fost canonizat de Papa Sixtus al IV-lea, pe 14 aprilie 1482. Această înscriere formală în catalogul Sfinţilor a întârziat atât de mult mai ales din cauza disensiunilor nefericite în privinţa unor probleme ale Franciscanilor survenite după moartea Sfântului, la data de 15 iulie 1274. A fost înscris printre principalii Doctori ai Bisericii de către Sixtus al V-lea, la 14 martie 1587. Sărbătoarea sa este pe data de 14 iulie.

135. Guy de Perpignan, „*Doctor Pariensis*", mort în anul 1342. A fost General al Ordinului Carmelit între anii 1318-1320. Principala sa lucrare a fost *Summa de Haeresibus*.

136. Acest cuvânt desemnează unele decrete papale ce nu apar în colecţii canonice cu autoritate specială, ci „*rămân pe dinafară*", sunt „*extra vagari*", adică nu se găsesc în Decretul lui Graţian sau în cele trei colecţii oficiale ale lucrării *Corpus Iuri* (*Decretele lui Grigorie al IX-lea*; *A Şasea Carte a Decretelor*; şi *Clementinele*). Termenul se aplică acum colecţiilor cunoscute sub numele de *Extravagantes Ioannis XXII* şi *Extravagantes Communes*. Când Ioan al XXII-lea (1316-1334) a publicat Decretele cunoscute deja sub numele de *Clementine*, mai existau şi alte documente pontificale, obligatorii pentru întreaga Biserică, dar care nu erau incluse în *Corpus Iuris*, iar acestea se numeau *Extravagantes*. În anul 1325,

Zenselinus de Cassanis a adăugat comentarii la douăzeci de documente ale lui Ioan al XXII-lea, numind această colecţie *Viginti Extravagantes papae Ioannis XXII*. De asemenea, Chappuis le cuprinde pe toate acestea în paisprezece secţiuni şi douăzeci de capitole.

Partea a III-a
Secţiunea I. Întrebarea VIII.

137. Astfel, în faimosul proces al vrăjitoarei Alice Kyteler şi al grupului din care făcea parte, care a fost judecat de Episcopul de Ossory, în anul 1324, John le Poer, soţul Doamnei Alice, a depus mărturie că în dulapul ei au fost descoperite sticluţe cu elixiruri, instrumente ciudate pentru necromanţie şi resturi scârboase ale unor oameni morţi, pe care le folosea în practicarea meşteşugului ei oribil. Holinshed, în *Cronica Irlandei* (Londra, 1587, p. 93), analele din 1323, spune: „*Când au scotocit prin dulapul doamnei au găsit o anafură de pâine sacramentală pe care era imprimat numele diavolului, în loc de cel al lui Iisus Hristos, precum şi un tub cu alifie cu care ungea o coadă de mătură pe care călărea şi galopa în orice împrejurare, după bunul său plac*". A se vedea lucrarea mea *Geografia vrăjitoriei*, Capitolul II, pp. 85-91.

138. *Coloseni* 3:17.

Partea a III-a
Secţiunea I. Întrebarea IX.

140. Benedetto Gaetani, născut la Anagni, în jurul anului 1235; a fost ales Papă pe 24 decembrie 1294; a murit la Roma, pe 11 octombrie 1303. A fost unul dintre cei mai eminenţi canonici ai vremurilor sale şi ca Suveran Pontif a îmbogăţit legislaţia prin promulgarea (Bula *Sacrosanctae*, 1298) unui mare număr de legi, atât ale sale, cât şi ale predecesorilor săi, începând cu anul 1234, când Grigorie ale IX-lea a publicat cele cinci cărţi ale *Decretelor* sale. Din această cauză, colecţia lui Bonifaciu al VIII-lea este cunoscută sub numele de *Liber Sixtus*, adică *Legile Pontificale*.

Partea a III-a
Secţiunea I. Întrebarea XIII.

141. Sunt consemnate multe situaţii de genul acesta. În anul 1597, vrăjitorul scoţian Playfair, care l-a ucis pe Lordul Lothian cu ajutorul vrăjilor, a fost căutat şi „*a fost prins în scurt timp şi închis în turnul Dalkeith, unde şi-a mărturisit acea faptă, precum şi alte neleguiri la adresa Domnului Archibald Simson, preotul de acolo; iar când acea mărturisire a ajuns la urechile lui Robert, Conte de Lothian, fiul stăpânului meu, el a găsit mijloacele ca să obţină aprobare ca nişte persoane să vorbească noaptea cu prizonierul, fapt pentru care a doua zi de dimineaţă acesta a fost găsit mutilat, cu pantalonii sfâşiaţi şi înfăşuraţi în jurul gâtului, însă nimeni nu a făcut o anchetă ca să afle cine a săvârşit acea faptă*".

Alice Gooderidge, o vrăjitoare din Derbyshire, care a fost judecată şi condamnată în 1597, „*ar fi trebuit executată, însă demonul ei a ucis-o în închisoare*". John Stewart, un

vrăjitor din Irvine, în anul 1618, „*pentru că a preferat să suporte încercările a fost închis într-o celulă... şi pentru a nu-şi face singur rău a fost păzit cu străşnicie; şi a avut mâinile legate, aşa cum le aveam şi noi*". Acesta a fost vizitat de doi preoţi, care l-au îndemnat să se pocăiască, şi cuprins de remuşcări şi-a mărturisit vrăjitoriile. Totuşi, imediat după aceea,"s-*a dovedit că aceştia erau nişte poliţişti deghizaţi, care l-au strangulat şi l-au agăţat de un cârlig cu o sfoară de cânepă (care se presupune că era o jartieră sau o sfoară de la beretă), nu mai lungă de două palme, iar genunchii erau deasupra podelei cam cu jumătate de palmă; ulterior, a fost scos din clădire, pentru că viaţa nu îl părăsise complet, dar toate încercările de a-l readuce la viaţă au eşuat, şi acesta a fost sfârşitul pe care diavolul l-a hărăzit acestui om care a dus o viaţă nefericită*". În anul 1649, Doamna Henderson din Pittahro, „*denunţată de mulţi că este vrăjitoare, a fost prinsă şi dusă la Edenbroughe, unde a fost încarcerată; şi după ce a stat puţin timp în închisoare, fiind sănătoasă toată noaptea, a doua zi dimineaţă a fost găsită moartă. Se crede, aşa cum spun mulţi, că s-a vătămat singură, fie prin strangulare, fie prin otrăvire*".

Despre procesele de la Renfrewshire (1697) se consemnează faptul că John Reid, un renumit vrăjitor din Bargarran, „*după ce a mărturisit, a strigat pe fereastra celulei sale, cerându-i lui Baily Scott să aibă grijă şi să-l păzească pe acel bătrân, Angus Forrester, care îi fusese tovarăş în închisoare; motiv pentru care cei aflaţi în vizită la John, atunci când l-au părăsit, în noaptea de vineri, 21 mai, l-au întrebat dacă vrea să aibă un tovarăş sau dacă îi este teamă să rămână singur, însă el a spus că nu se teme de nimic. Aşa că a fost lăsat până sâmbătă dimineaţă, când l-au găsit în această poziţie, adică stând pe un scaun fără spătar în vatra şemineului, cu picioarele pe podea şi cu trupul drept, cu umerii atingând grinda şemineului. Iar cei veniţi în vizită, şi mai ales John Campbell, un medic care fusese chemat, au crezut la început că nu este mort, deoarece şedea într-o poziţie obişnuită şi pânza pe care o avea înfăşurată la gât nu avea niciun nod complicat şi nicio buclă, ci doar un nod simplu, care nu era foarte strâns, iar cuiul nu era suficient de puternic să-i susţină greutatea trupului ori să reziste zvârcolirilor sale; însă văzând că lucrurile stăteau altfel, dar că situaţia era de aşa natură încât el nu putea să se omoare singur, au ajuns la concluzia că moartea îi fusese provocată de un Agent extraordinar, mai ales că uşa camerei era încuiată, iar fereastra era blocată cu o scândură, care nu fusese acolo în noaptea de dinainte, atunci când plecaseră de la el*".

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea XV.

142. Este binecunoscută frumoasa evlavie pentru Lacrimile Sfinte ale Domnului Nostru. Călugării Ordinului Premostratens au o Slujbă, *De Lacryma Christi*, care le este specifică. Doamna Noastră de Lacrimi, Santa Maria delle Lagrime, este Patroana oraşului Spoleto. O pictură a Doamnei Noastre de pe zidul casei lui Diotallevio d'Antonio, aflată pe drumul dintre Spoleto şi Trevi, a fost văzută vărsând lacrimi din abundenţă. Multe îndurări şi favoruri au fost dobândite înaintea acestei picturi miraculoase. Pe acest loc, în august 1485 s-a ridicat o micuţă capelă, în care s-a ţinut zilnic o Slujbă. Pe 27 martie 1487 a început construcţia bisericii mari, care la finalizare, pe data de 8 martie 1489, a fost încredinţată Olivetanilor.

143. Este vorba de *Agnus Dei*, un disc de ceară pe care este imprimată imaginea unui Miel, care în anumite zile bine stabilite este binecuvântat de către Sfântul Părinte. Aceste

Agnus Dei pot fi purtate la gât sau pot fi păstrate ca obiecte devoţionale. Ele trebuie privite ca nişte Sacramentalii.

144. *Ioan* 15:22.

145. De Lancre, în *Tableau de l'inconstance des mauvais agnes et demons*, Paris 1912, spune: „*pour ne confessor iamais le secret de l'escole, on faict au sabbat une paste de millet noir, auec de la poudre du foyer de quelque enfant non baptise qu'on faict secher, puis meslant cette poudre avec ladicte paste, elle a cette vertu de tacitrunite; si bien que qui en mange ne confesse jamais*". Cinci vrăjitoare din Forfar, din rândul cărora făcea parte şi Helen Guthrie, au dezgropat în anul 1661 cadavrul unui copil nebotezat, care fusese îngropat în cimitirul aflat în apropiere de intrarea dinspre sud-est a bisericii „*şi au luat de acolo câteva bucăţi, şi anume picioarele, mâinile, o parte din cap şi o parte din fese, din care au făcut o plăcintă, ca să mănânce din ea, ca în felul acesta să nu mai poată mărturisi nimic (aşa credeau ele) din ce ţinea de vrăjile lor*".

Partea a III-a
Secţiunea a II-a. Întrebarea XVI.

146. *Pilde* 26:11: „*Ca un câine care se întoarce unde a vărsat, aşa este omul nebun care se întoarce la nebunia lui*". 2 *Petru* 2:22: „*Câinele se întoarce la vărsătura lui şi porcul scăldat la noroiul mocirlei lui*".

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XVII.

147. Sfântul Henric al II-lea, de naţionalitate germană, Împărat al Sfântului Imperiu Roman, s-a născut în anul 872 şi a murit în palatul său din Grona, Göttingen, pe 13 iulie 1024. A fost canonizat în anul 1146 de către [Papa] Eugen al III-lea, iar soţia sa, Cunegonda, [a fost canonizată] pe 3 martie 1200, de către Inocenţiu al III-lea. Scriitorii mai recenţi sunt înclinaţi să creadă că tema ascetică a căsătoriei caste nu are un temei real. Atunci când Sfântul Henric şi-a asumat conducerea Imperiului, el a luat-o de soţie pe Cunegonda, fiica lui Siegfried, Conte de Luxemburg. S-a spus foarte frumos că împărtăşind coroana pământească cu soţul ei s-a ridicat cu el până la cer. Când au început să circule zvonuri referitoare la onoarea ei, cu toate că soţul său nu i-a pus niciun moment la îndoială puritatea, ea a insistat să fie supusă unei încercări, aşa că a mers nevătămată pe nişte fiare de plug înroşite în foc, dovedindu-şi astfel în mod public nevinovăţia. Această poveste este extrem de populară în poezia şi arta germană. O gravură de Hans Burgkmair o arată păşind peste fiarele de plug, având unul din ele în mână. Aceeaşi scenă este ilustrată şi pe basorelieful altarului său, aflat în Catedrala din Bamburg, care a fost realizat de Hanz Thielmann de Warzburg. După moartea soţului ei, Sfânta Cunegonda, care deja se retrăsese la o mânăstire, s-a călugărit.

148. Lucrarea Sfântului Augustin, *De Gratia et libero Arbitrio*, a fost scrisă în anii 426-427. Aceasta se găseşte în colecţia lui Migne, *Patres Latini*, XLIV, pp. 881-912.

149. Ştefan (al IX-lea) al X-lea, ales la 3 august 1057; a murit la Florenţa pe 29 martie 1058. A fost înmormântat în biserica Sfânta Reparata. A fost cunoscut pentru erudiţia sa, şi chiar dacă pontificatul său a durat doar câteva luni, acesta s-a dovedit a fi un reformator plin de râvnă.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XIX.

150. Bernardus Papiensis, renumit şi prolific canonic italian din secolul al XIII-lea, care a murit pe 18 septembrie 1213. S-a născut la Pavia, a studiat dreptul şi teologia la Bologna, a fost rector al Catedralei din Pavia până în anul 1191, Episcop de Faenza până în 1198, iar apoi Episcop de Pavia până la moarte. Cea mai renumită dintre numeroasele sale lucrări este *Breviarium extravagantium* (numită mai târziu *Compilatio prima antiqua*), o colecţie de texte canonice cuprinzând canoane vechi, care nu au fost incluse în scrierea *Decretum*, aparţinând lui Graţian, aşa cum s-a întâmplat şi cu alte documente mai târzii. Lucrarea a fost compilată între 1187 şi 1191, fiind editată de Friedberg, *Quinque compilationes antiquae*, Leipzig, 1882.

151. Hugh de Pisa, distins canonic italian; a murit în anul 1210. S-a născut la Pisa la o dată necunoscută. A studiat la Bologna, unde mai târziu a predat Legea Canonului. În 1190 a devenit Episcop de Ferrara. Printre operele sale se numără şi *Liber deruationum*, în care abordează probleme de etimologie. De asemenea, a scris o *Summa* asupra lucrării *Decretum* a lui Graţian, care a fost considerată comentariul cel mai amplu şi unul dintre cele mai valoroase comentarii ale acelor timpuri. Există, însă, şi unele omisiuni, însă aceste goluri au fost umplute prin strădania lui Joannes de Deo.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXIV.

152. Această greutate se preciza cu exactitate atunci când cineva era izbăvit. Astfel, pe 18 august 1634, la Loudun, Urbain Grandier a fost condamnat „*să îşi răscumpere în mod onest greşelile, stând cu capul descoperit, cu o funie în jurul gâtului şi ţinând în mână o lumânare aprinsă în greutate de două livre (n.t. aproape 1 kg) în faţa intrării principale în biserica Saint-Pierre du Marché şi în faţa bisericii Sainte Ursule din oraşul său; şi va trebui să stea în genunchi şi să ceară iertare de la Dumnezeu şi de la Rege*". După aceea, a fost executat.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXV.

153. Probabil se face referire la Buna Vestire, Vizita Mariei la Elisabeta, Suirea Fecioarei Maria cu Trupul la Cer şi Naşterea Doamnei Noastre. Poate că în loc de Vizita Mariei la Elisabeta se avea în vedere Întâmpinarea Domnului, care în Evul Mediu era o sărbătoare de ziua a opta în multe dioceze. Ultimul Papă, Sixtus al IV-lea, publicase în anul

1470 o lucrare despre Neprihănita Zămislire. Printr-un decret din data de 28 februarie 1476, Suveranul Pontiff a introdus în întreaga Biserică Latină sărbătoarea Zămislirii Doamnei Noastre şi a dat o indulgenţă pentru toţi aceia care vor participa la Slujba Divină care se ţine cu această ocazie.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXVII.

154. 3 *Regi* (Versiunea autorizată, 1 Regi) 22:27: „*Puneţi pe omul acesta la închisoare şi hrăniţi-l cu pâinea durerii şi cu apa întristării*”.

Partea a III-a
Secţiunea a III-a. Întrebarea XXXII.

155. *Judecători* 15:1-6.